Google

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

BLOEIJENDE OPKOMST

Der Aloude en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

VERKLAARING VAN DE TYTELPRINT.

Zee, Lucht en Aarde door een ſchoone Vrouw verbeelt;
Op 't kundigſte afgerecht op fixe Zeekompaſſen,
En Weereltſtreeken, en 't Geſternt der Noorder Aſſen,
Zit op den voorgront met een' glans die ieder ſtreelt.

De Tyd, die 't al vernielt, en alles weet t'ontdekken,
Schikt 't kleedt der onkunde op, en toont haar vrank en vry
De ingrijpende Groenlantſche Viſſchery,
Om door dit klaar gezicht haar aandacht op te wekken.

Hamers en Lyn en Lens, haar wapenen en kracht,
Om door den Walviſch in het pekel te verbaazen,
En hem en hart en ziel ten neusgaate uit te blaazen,
Staan hier, als dienaars van haar Godtheit, op de wacht.

De Faam, gewoon den lof der braaven te trompetten,
Kroont der Schryvren roem, en kroont hun heerlyk werk
Met eeuwigen Laurier, den prys van 't letterperk,
Waar op de volgende eeuw haar toonen noch zal zetten.

De Prieraden, hier en daar voor 't oog gemaalt,
Verbeelden ſtoffen die hier braaf zyn uitgehaalt.

A. BOGAERT.

By P.van THOLen R.C.ALBERTS. 1727.

C: G: ZORGDRAGERS

Bloeijende Opkomſt der Aloude en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE VISSCHERY.

Waar in met eene geoeffende ervaarenheit de geheele omſlag deezer Viſſcherye beſchreeven, en wat daar in dient waargenomen, naaukeurig verhandelt wordt.

UITGEBREID

Met eene korte Hiſtoriſche Beſchryving der Noordere Geweſten, voornamentlyk Groenlandt, Yslandt, Spitsbergen, Nova Zembla, Jan Mayen Eilandt, de Straat Davis, en al 't aanmerklykſte in de Ontdekking deezer Landen, en in de Viſſchery voorgevallen.

Met bivoeging van de

WALVISCHVANGST,

In haare hoedanigheden, behandelingen, 't Scheepsleeven en gedrag beſchouwt.

DOOR

ABRAHAM MOUBACH.

TWEEDEN DRUK.

Met aanmerkelyke zaaken vermeerdert,

NEVENS EEN KORTE BESCHRYVING

Van de

TERRENEUFSCHE BAKKELJAAU-VISSCHERY.

Verciert met naauwkeurige, en naar 't leven geteekende nieuwe Kaarten en kunſtige Printverbeeldingen.

IN 's GRAVENHAGE,

By P. VAN THOL EN R. C. ALBERTS, Boekverkopers. 1727.

203. h. 108.

Aan de HEEREN
GECOMMITTEERDEN
Der Hollandſche
GROENLANDSCHE
VISSCHERY.

DE HEEREN

JACOB NOORDHEY. - *Wegens* ROTTERDAM.

JAN van TARELINK.

BARTHOLOMEUS van HAALEN. } *Wegens* AMSTERDAM.

BURGER SCHUURMAN. } HOORN.

CORNELIS DIRKSZ. THEWES. } SARDAM.

JAN JACOBSZ. MOL. - *Wegens* } JISP.

CORNELIS EENHOORN. - } DE RYP.

GERRIT VIS. - - - - - } ZAANDYK.

Zeer Waarde en Veelgeachte HEEREN.

Uit verplichting is 't dat wy dit Werk, voor weinig jaaren in 't licht gekomen, en aan de zeer Geachte Hee-

OPDRAGT.

Heeren Gecommitteerden der Hollandſche Groenlandſche Viſſchery opgedragen, om zyne byzondere nuttigheit en fraaije uitvoering zeer ſchielyk uitverkocht, en ons by inkoop eigen geworden zynde, andermaal op de perſſe hebbende gelegt, wederom aan U Veelgeachte Heeren toeëigenen; nademaal aan Uwe geëerde Perſoonaadjes als Hoofdtbeſtierders het gecommitteerde Bewind van deeze zoo beruchte Viſſchery is opgedragen, en door de Souveraine van ons Vaderlandt daar in beveſtigt zynde, alleen deeze toeëigening toekomt.

Van dit Werk, deeze Groenlandſche Viſſchery, op het naaukeurigſte met alle haare hoedanigheden beſchreeven, komt als eerſte oorzaak C: G: Zorgdrager *de eere toe; een man van groote ervarenheit in de Groenlandſche Viſſchery, als hebbende veele jaaren achter een voor Commandeur in verſcheiden Groenlandſche togten gedient, waarin hy niet alleen nette aantekeningen van de voornaamſte deelen zyner kundigheit gehouden heeft: maar ook een ontwerp daar uit opgeſtelt. Doch zoo als het dien oprechten en arbeidzaamen Man beſchreeven hadde, was het echter in geene orde om het ter Drukperſſe te brengen, nademaal hy zyne aanteekeningen tot onderwys zyner Amptgenoten hadde ter neergeſtelt, om 'er zich by alle voorvallende gelegenheden van te konnen dienen. Derhalven was 't noodig naar iemand om te zien, die met een beſchaafde penne 's mans arbeidt in een volkomener ſtaat bragt, zulks het niet alleen zyne Amptgenoten konde voldoen: maar ook aan alle Beminnaars van wetenswaardige Geſchriften ten nutte zyn. Dies wierd dan den Liefhebber van onvermoeide Boekoeffening* A. Moubach *verzocht deezen arbeidt op zich te neemen;*

zulks

zulks hy niet alleen het Werk in orde en in zyn zamenhang bragt : maar ook als uit den grondt ophaalde ; beginnende van de eerſte Ontdekkeren dier Geweſten, met een volkomen aaneenſchakeling tot deezen tegenwoordigen tydt, zulks men de beginzelen uit aloude Deenſche als andere Kronyken en Geſchriften met veele moeiten daar in opgeheldert vind.

Insgelyks hebben verſcheiden voornaame Kooplieden en Liefhebbers hem mede geen geringen dienſt gedaan, die niet alleen hem ter handt ſtelden 't geen aan dit Werk ontbrak, om het zyn volkomen beſlag te doen hebben : maar daar en boven den eerſten Druk begunſtigden met fraaije origineele en naar 't leven getekende Kaarten dier Groenlandſche Geweſten, waarin men niet alleen de waare geſteltheit van dien beſchouwen kan : maar ook op de zelven als de naaukeurigſte die ooit het licht zagen, ſtaat kan maaken.

Dank hebben wy 't nu mede aan voornaame en belanghebbende Kooplieden van deezen Groenlandſchen handel te weeten, die ons met veele merkelyke zaaken tot dit Werk behoorende en noch jaarlyks ontdekt wierden, begunſtigt hebben, overzulks deezen tweeden Druk niet alleen met meerder volkomenheit mogte vermeerdert worden : maar ook met waare Afbeeldzels, naar 't leven geteekent, verzien. Dierhalven hebbenwe geene moeiten noch koſten geſpaart om deezen Druk daar mede te verſieren en uit te breiden.

Deeze Bloeijende Opkomſt der Aloude en Hedendaagſche Groenlandſche Viſſchery, een Werk met koſten voltrokken, en met Kunſtplaaten op het ſierlykſte, 't welk zodanig een Werk vereiſchte, voor weinig jaaren door den Boekhandelaar Joannes Ooſterwyk in 't licht gebragt, komen wy als door den Drukpers weder herboren, onder U zeer Waarde

en

en Veelgeachte Heeren beſcherming te beveelen, vleyende ons, dat deezen onzen Opdragt niet min dan die van den eerſten Druk met uwe goedkeuring zal begunſtigt worden; en wy wenſchen dat deeze Beſchryving gedyen en ſtrekken mag tot een voorſpoedige voortzetting en aanmoediging deezer Viſſchery; dat Godt niet alleen uwe Geachte Perzoonen als wyze en voorzichtige Beſtierders der zelve wil zegenen, en alles verleenen 't geen U aangenaam zy: Terwyl wy ons vereert achten met eene toegeneegene betuiging te zyn:

Zeer Waarde en Veelgeachte Heeren,

Uwe ootmoedige Dienaars

P. VAN THOL,

R. C. ALBERTS.

AAN

AAN DEN
LEZER.

IMmers zal 'er nooit ſtoffe tot ſchryven ontbreeken; wanneer men 't eene afgehandelt heeft, doet 'er zich weer wat anders op. Indien de luſt tot Schryfarbeidt verkleumen mogt, 't waare een groot verlies den Letterbeminnaars toegebragt, zich verſteeken te zien van veele nutbaare en weetenswaardige zaaken, ſchoon ze wel juiſt niet allen den ſtyltop van een byna ongenaakbaare geleertheit bereiken.

Wy onderneemen dan, doch met verontſchuldiging over de vermeetelheit onzer penne, die zich zoo onbedreeven, dus verre in Zee begeeven durft, mede een ſchryfkoers te houden; is 't niet naar de juiſte afmeeting van kundige lengte en breete in den Oceaan van hooggeſteegen deftigheit uit een welbeblokt vernuft gebooren, echter van den tongriem een weinig geſneeden, zal zy 't waagen; en wy vleyen ons, dat de wichtigheit der ſtoffe, tot een inſlag van ons weefzel gebruikt, indien 't web ergens gaapen mogt, de gebrekkelykheit van 't ſamenſtelſel zal konnen opweegen, zoo wy 't geluk hebben deezen onzen arbeidt in handen van beſcheidentheit te geraaken.

Eerſtelyk zal ons erachtens te letten ſtaan op 't onderwerp, als mede den aart en eigenſchap van dien; daar na, wat nut en voordeel daar uit te trekken zy, zal met een toeleg van een grondig onderwys, op ervaarenheit ſteunende, rypelyk overlegt en aangeweezen worden.

Vinden we hier en daar den weg van onze verhandeling opgedolven, en zien we ons weerſtreeft door 't Yzige Geweſt, of bepaalt de noch onbekende en onbevaarbaare Geweſten verder in te dringen? zullen we echter niet ſchroomen, ons Borientaalſch en Groenlandſch Wintergerecht, op zyn Hollandſch geſtooft en geſchootelt, den beſcheiden Lezer ſmaaklyk voor te zetten; en ſchoon, niet tegenſtaande onze bekleumde hand naauwlyks beſtand is, door 't ſtremmen van

den inkt haare pen te beſtieren, nochtans trachten we met een waanloos begrip, dit gebrek voor te komen: doch onder beding, dat men 't alles t'eenemaal op den as van oordeel en ervaarenheit draaye.

Zyn we dan elders tot in den grond en tot den bodem deezer verhandelde ſtoffe niet genoeg doorgedrongen? 't is niet onze onkunde, maar 't wyffelend geval alleen te wyten, waar mede voornamentlyk deeze wetenſchap verzelt gaat, gelyk door onzen Schryver, in zaaken van de Viſſchery, met zyn redenerend onderwys word getoont; en hoe zuiver een oordeel hier toe vereiſcht word, nochtans verdient het, dat het op den wetſteen van ervaarentheit geſtreeken zy.

Om des Schryvers gedachten over dit onderwerp hier nevens uit te drukken, zoo zegt hy: „ dat, nademaal de Groenlandſche Viſ„ ſchery te bedienen, veele Jaaren zyn Ampt en Handteering is ge„ weeſt, hy zich oordeelde aan die kennis en wetenſchap des te meer „ verſchuldigt te zyn, als of hy een ander handwerk had geoeffent, „ of een onverſchillig beroep had waargenomen, dat hy, behalven „ zyn eige ervaarnis in deeze Viſſchery, naar veele zaaken, by oude „ en ervaaren Commandeurs heeft getracht naar een grondig onder„ zoek, verſcheide Dagregiſters, Hiſtoriën en Jaarboeken nage„ ſlagen, en bovenal met een naarſtige opmerking, alle merkwaar„ dige voorvallen, zich zelven bejegent, gaa geſlagen en in zyn „ Jaarlykſche Dagteekeningen op een byzondere wyze aangeteekent, „ om alzoo voor zich zelven een goed begrip van eigen bedryf en „ verrichting t'erlangen.

„ Toen hy nu door dit zyn onderzoek gewaar werd, hoe verdicht „ en bruzelachtig eenige Jaarboeken en Hiſtoriën over deeze ſtoffe „ ſchreeven, zulks 'er in 't minſt geen onderwys ter ervaarnis over „ deeze Viſſchery in 't algemeen meê verzelt ging; zoo dacht hem „ vreemd, in dit onderzoek noch nooit een volkomen beſchryving, „ niet alleen van een doorkneed en kundig Hiſtoriſchryver, noch „ ſlechts van een oud en ervaaren Commandeur gevonden te hebben, „ die getracht had, deeze voorname Viſſchery, eensdeels van ſom„ mige Jaarboeks feylen te zuiveren, en voornamentlyk anderdeels,

„ met

„ met zyne ervaarenheit eenige jonge Commandeurs ten onderwys
„ te dienen.

„ Men zou my (vervolgt den Schryver) wel te gemoet voeren:
„ dat deeze Viſſchery meer het geval onderheevig is, dan 't bedryf
„ der Bouwlieden, Hoveniers en Warmoeziers, of het wiskunſtig
„ gedrag in d'*Arithmetica*, *Aſtronomie*, *Geometrie* en andere dierge-
„ lyke behandelingen en kunſten, die door oeffening konnen geleert
„ worden: in 't eerſte, door waarneeming van zaaizoenen en tyden,
„ en in 't andere waar in de getallen en aaneenverknochte regels met
„ vrucht zyn waar te neemen; maar met de Viſſchery is 't geenzins
„ dus geſtelt. Derhalven, hoe ervaaren men zy, zal men 't telkens
„ daar in zeer toevallig en veranderlyk vinden, zulks de ouden jaar-
„ lyks weder evenwys gelyk de jonge Commandeurs t'huiskomen,
„ konnende zich even min naar een geſtelde regel ſchikken, dan aan
„ anderen een regelmaatig onderwys geeven, hangende alles van 't
„ geluk en 's Hemels zegen af.

„ Deeze voorwendſels hem niet onbewuſt, konden hem nochtans
„ niet voldoen, om alleen op 't bloot gezegde, volgens de ſleur van
„ 't meeſte gros, deezen ſlenter te volgen. Maar overdenkende welk
„ een Kapitaal hem onder zyn beſtier werd aanvertrouwt, dies trach-
„ te hy zoo veel mogelyk een regelmatig en goed begrip van zyn ei-
„ gen doening te bekomen, zonder evenwel hier door, 's Hemels ze-
„ gen niet te wraaken, of zyn gedrag aan 't bloote menſchelyk ver-
„ nuft te hechten, noch 'er zich ook t'eenemaal van t'ontrekken: 't
„ beſt handele men naar zyn eige meening, eveneens als in den Land-
„ bouw en meer andere bedryven van dien aart, alhoewel 'er den
„ groei en wasdom voornamentlyk van 's Hemels zegen afhangt; noch-
„ tans zoo is het waarneemen der zaaizoenen, 't ploegen, meſten en
„ meer andere bereidingen geenzins onnut, want de menſchelyke
„ pligt en te werkſtellig van zyn vernuft, gaat met dien zegen ge-
„ paart. Insgelyks is men gehouden zynen pligt verſtandiglyk en
„ getrouw in de Weetenſchap van de Viſſchery waar te neemen,
„ dies men 't onderwys niet t'eenemaal moet verwerpen, maar wel
„ toezien, dat men noch door onkunde, noch door achteloos ver-
„ zuim zynen pligt niet verwaarlooze, en echter deeze achteloos-

„ heit geenen glimp geeve, noch onder 's Hemels zegen ver-
„ bloeme.

„ Om nu deeze achteloozen hun verbloemd geweer uit de hand te
„ wringen, en de noch jonge en alle leergierige Commandeurs met
„ zyne ervaarenheit te dienen, is hy eindelyk te raade geworden,
„ dit zyn ontwerp, in verſcheiden jaaren by wyze van aanteekening,
„ alleen voor zich zelven ontworpen, aan een ieder meê te deelen,
„ in vertrouwen, dat het allen leerzuchtigen Commandeurs, Stuur-
„ lieden, Harpoeniers en andere Bedienden ten nuttelyk gebruik zal
„ dienen; en met deeze verwachting, dat het den ouden en ervaa-
„ ren Commandeurs niet ſchaaden zal, maar hen aanleiding geeven,
„ om de gebreken te helpen verbeeteren: als vindende nu reeds een
„ ſchets, op welkers ſpoor een volkomen Beſchryving op te maaken
„ zy, deeze alom beruchte Viſſchery genoegzaam waardig.

„ Gelykerwys men dan veel nut uit de *Arithmetica* voor den Koop-
„ handel weet te trekken, als ook uit de Wiskunſt verſcheiden Ma-
„ thematiſche Weetenſchappen, die volgens de kunſt der Zeevaart
„ den Stuurlieden niet weinig ten dienſt zyn; zoo is hier uit blyk-
„ baar, dat zodanige Mededeelders deezer wetenſchappen, een lof-
„ lyk werk hebben verricht, hunne gaaven voor 't gemeene welzyn
„ opofferende. Maar wat onze Viſſchery aangaat, is 't nochtans
„ kennelyk genoeg, dat 'er in een welgeoeffende kennis door 't wel
„ handhaven der Viſſchery zodanig een voordeel ſteekt, zulks 'er
„ veel menſchen deel in hebben; voornamentlyk die van de Scheeps-
„ bouwery beſtaan; Uitreeders van Schepen; Leveraars van Leef-
„ tocht en Scheepsbehoeften; Vervaardigers van Gereedſchappen
„ tot de Walviſchvangſt; Traan- en Baardekopers; Arbeiders,
„ Sjouwers, Schuitevoerders, en wat meer is: een groot getal Com-
„ mandeurs, Harpoeniers en andere Scheepsbedienden en Matroo-
„ zen, die jaarlyks hun gewin op de Neering deezer Viſſchery zoe-
„ ken en voor een groot gedeelte daar uit beſtaan.

„ Deeze redenen overweegende, vond hy zich bewoogen, zyn
„ ontwerp ten dien einde op te maaken, zulks 'er een ander opmer-
„ kend oeffenaar eenig genot van te verwachten hadde.

Dus mogt nu deeze vrucht wel niet geheel vruchteloos wezen, maardien den toeleg alleen tot onderwys is aangelegt, en ook om te die-

dienen, waar voor men zich te wachten heeft. Dies loopt dan het verlangen, om onzen Landaart dienſt te doen, zynen draf, nademaal wy ons verbeelden, dat de ervaarnis, de beſte Schoolmeeſtereſſe, te beeter ſchoolgeld aan hun verdienen zal; en zulks te meer: vermits 'er den rook uit voort komt, waar van der Kooplieden Schouw kan rooken. Hierom is 't, dat wy geneegen waren, om dit werk, alhoewel in zich zelven, de Viſſchery alleen raakende, genoeg voldongen, met verſcheiden keurlyke zaaklykheden te verryken, vervattende in zich een Hiſtoriſche Beſchryving van alle deeze Noordere Geweſten, gemeenlyk onder den naam van Groenlandt bekent; en om hier toe te geraaken, vertoonen we vooraf, Inleidingsgewyze, een ſchets van alle de Kuſt- en Landtontdekkers, zoo federt eenige eeuwen zich in dien hachlyken arbeidt hebben afgeſlooft. Nadat wy dan ter onderzoek van eenige Oud- en Nieuw-Groenlandſche Hiſtoriën en zaaklykheden van een keurlyk gewicht getreeden zyn; wenden wy 't naar Yslandt, welkers aloude gedenkeniſſen worden opgeſlagen en ontvouwen, en zoo veel mogelyk allen bygeloof voordachtelyk ter zyden geſchooven: want wy vervaaren ons nooit voor den ſtem der ſchimmen, vermits der Geeſten gewoonte is, niet dan binnens monds te prevelen, welker praatjes wy luttel achten, en daarom niet na vertellen, gedachtig, dat 'er niet weinig toe behoort, Lieden van onzen Landaart by den neus om te leiden, wanneer ze oogen in den nek hebben. Dus hebben we ons dan zoo veel mogelyk door de verwarring van een mengelmoes deezer Borientaalſche of Noordſche Gebeurteniſſen gered, en 't hinken onzer penne, door Schryvers doordringende van oordeel doen ſteevigen, ſchoon wy niet ang voor den arbeidt en 't Hoofdbreecken waren. Ook hebben we den Beminnaars van Boekoeffening ten dienſt, zoo nu en dan waar 't pas gaf, eenige aanmerkelyke zaaken met verſcheiden keurlyke ſtoffen verzelt, als bloemſchakeerſels tuſſchen beiden in gelaſt, hunne opmerking wel waardig.

Na de verhandeling van Yslandt, ſtevenen wy naar het van ouds zeer Viſchryke Spitsbergen; Viſchryk zeggen we, nademaal 't 'er eertyds voor de Viſſchery zoo wonder wel ſlaagde, dat men maar ſlechts Schepen derwaarts uit te ruſten had, wilde men die vol en zoet met eene ſchoone laading van ſmeerige, doch echter goed voor-

deel

deel opbrengende traanſtoffe, binnen vier Maanden de Maas en 't Y weder zien opzeilen. Zedert de ontdekking van dit Eilandt, heeft 'er vervolgens de Groenlandſche Viſſchery haaren aanvang genomen, en met een gezeegenden voortgang, jaarlyks ſchatten den Vaderlande toegebragt, waar door de Reedery krachtig geſtyft, onderling een welgeordende Maatſchappy aanging, die nochtans door beurtwiſſeling der Waereldlyke onzeekerheden allenks wederom gezwakt en geen kleine haapering onderheevig werd, tot men eindelyk alle haare koſtbaare toebereidſelen, in dit guure Geweſt geſtigt, met den loop- en de koersverandering der Viſſchen, door 't greetig vervolgen veroorzaakt, wederom ſloopte.

't Zelfde lot viel mede de Viſſchery aan Jan Mayen Eilandt te beurt; daar 't anders niet min Viſchryk dan te Spitsbergen was, waar door men toen genoodzaakt werd, de Zeeviſſchery voor eerſt ter hand te neemen, en vervolgens zich in 't Ys te waagen, te vooren meer dan de Ciciliaanſche *Charybdis* en *Scylla* geſchouwt.

Hoe deeze Ysviſſchery hedendaags noch in zwang gaat en beſt dient waargenomen, toont onzen Schryver doorgaans vernuftelyk, wanneer hy zyne redeneering met de ervaarenheit gepaart, dus onderwysgeerig voorſtelt, dat alleen een naauwkeurige achtgeeving veel vermag, om de zwaarigheden die zich ſomtyds in de Viſſchery opdoen, uit den weg te ruimen; want zich alleen maar op het ſpoorloos geval vertrouwende, zullen 'er telkens zodanige onverwachte wederwaardigheden zich opdoen, dat men naauwlyks weet hoe zich in deeze ongelegentheden te redden, en zyne zaaken ten beſten van de Reedery aan te leggen. Word men dan allenks door een geduurige oplettendheit ervaarender, zal deeze ervaarnis veeltyds in diergelyke ongelegenheden wonder wel te pas komen.

Naardien nu den Schryver voornamentlyk zich daar op toegelegt heeft, deezeberuchte Viſſchery met zyn ontwerp, uit een lange achtgeeving gebooren, gelykerwys met zodanig een yver te dienen, als hy die by zyne noch friſſe en jeugdiger Jaaren in Perſoon als Commandeur getrouwelyk gedient had; zoo vonden we ons deswegen ingewikkelt, dit zyn ontwerp, op zyn Zeemans opgeſtelt, als zich 't beſt op zyne gewoone Hanteering verſtaande, waar in wy hem verre boven 't gemeene bereik van anderen zyns gelyken geoeffent gevonden

den hebben, doorgaans wegens den trant van zyne ſchryfaart wat te verſtellen, zonder nochtans in 't minſt de zin van zyne gedachten te quetſen; want woorden zyn zwaaibaar, doch de zin moet pal ſtaan, nademaal ze geen vreemde uitlegging veelen wil; dat dan al vry wat moeiten in had: naardien zyne redenneeringen vraag- en antwoords gewyze waren ingeſtelt, die wy noodzaaklyk op een andere leeſt ſchoeijen moeſten, om al 't zaakelyke in een aaneenſchakelende redenvoering over te brengen, nademaal het beſtek, zoo als 't door onzen Schryver ontworpen lag, ons in die geſtalte niet dienen kon, vermits 'er een gantſch ander maakſel uit ſtond gebooren te worden. Dies worſtelde in 't overleg de rede, volgens onze keur, met de verkooren zinlykheit en ſchikking, tot 'er eindelyk deeze onze verhandeling uit ontſprooten is, die wy nu onder den Tytel van BLOEYENDE OPKOMST DER ALOUDE EN HEDENDAAGSCHE GROENLANDSCHE VISSCHERY onzen Landsgenooten mededeelen: een Werk, voornamentlyk de Groenlandſche Viſſchery behelzende, welker ſtoffe niet alleen nieuw is, en nooit te vooren beſchreeven, maar ook voorbedachtelyk naar waarheit zodanig ingeſtelt, dat 'er in 't minſt geene verdichte en beuzelachtige zaaken noch opgepronkte zwetſeryen mede vermengt zyn.

Gebruik dan des Schryvers en onzen Arbeid ten nutte, 't zy die in opvolging van eigen oeffening in zyn beroep ten dienſte van de Viſſchery word aangelegt, 't zy dat zich eenige Belanghebbers daar in bevoordeelt vinden; behalven dat Beminnaars der Letteren, zoo wy ons verbeelden, in 't leezen van deeze Verhandeling, nooit van dien aart hen voorgekomen, mede zich vergenoegen zullen: ten wiens dienſte voornamentlyk, wy achter deeze afhandeling, ons door den Schryver en een voornaam Liefhebber de ſtoffe daar toe ter hand geſtelt, noch een nagerechtje te voorſchyn brengen, zodanig beſauſt en toebereid, dat het hen den weetluſt niet ontſmaakelyk verzadigen zal, vermits men 'er een volkomen bericht van de uitruſting ter Groenlandſche Viſſchery vind aangeteekent, waar nevens men mede al het Scheepsleven geduurende deeze Viſſcheryoeffening naar waarheit beſchouwen kan. Maar vermits de eerſte Druk is greetig uitverkocht, zoo hebben de Boekverkopers *P. van Thol* en *R. C. Alberts* (het recht van de Copy by inkoop eigen geworden) deezen

VOORREDE.

tweeden Druk ter Perſſe gelegt, by welke gelegenheit wy het Werk met verſcheiden aanmerkelyke en welweetenswaardige zaaken van het Groenlandts en Straat-Davis Geweſt, ſedert den tydt vanden eerſten Druk tot onze ervaarnis gekomen, vermeerdert hebben: naardien 'er zich Jaarlyks nieuwe ontdekkingen hebben opgedaan, en voornamentlyk nu de vaart naar de Straat-Davis ſedert eenige Jaaren zoo krachtig is toegenomen. Het zoude nochtans ons te liever zyn geweeſt, indien de ſtoffe zodanig een uitbreiding hadde vereiſcht, dat we daar uit een byzonder Boekdeel hadden konnen op maaken, om voor een tweede Stuk van 't Werk te dienen; maar overzulks ons ten dien einde het wezentlyk daar toe ontbrak, hebben we geoordeelt om het Werk echter allenks tot een volmaakter ſtaat te brengen, het zelve deezen Druk in te lyven; twyffelende teffens niet of deeze vermeerdering zal ons oogmerk ten dienſt onzer Landtsgenooten ſtrekkende, in alles voldoen. Noch hebbenwe om des Lezers weetluſt verder te voldoen, achter dit Werk een kort Vertoog van de Terreneuffche Bakkeljaau-Vangſt gevoegt, waarin men de behandeling van de Terreneuffche Bank- en Kuſt-Viſſchery duidelyk en beknopt afgeſchetſt vind. Hier mede wenſchen wy den Gunſtigen Lezer alle heil, en zullen ons onder zyn beſcheiden oordeel, deezen onzen arbeid getrooſten, met te toonen dat wy zyn:

Zynen bereidwilligen Dienaar

A. MOUBACH.

Korte

Korte inhoudt der

HOOFDTSTUKKEN.

INleiding: handelt van de eerſte Kuſt- en Landtontdekkers in 't algemeen.

EERSTE DEEL.

I. HOOFDTSTUK.

Van de eerſte Ontdekkers van Groenlandt, en wie die waren. 1.

II. HOOFDTSTUK.

Ongemeene Viſchrykheit der Groenlandſche Zee; en omſtandig bericht van de Eenhoorns gegeeven. 6.

III. HOOFDTSTUK.

Geſteltheit en gematigheit der Oud-Groenlandſche Lucht, enz. 12.

IV. HOOFDTSTUK.

Vruchtelooze togten der Deenen naar Groenlandt, enz. 14.

V. HOOFDTSTUK.

Groenlandſche Compagnie te Koppenhagen opgerecht, zend Schepen naar de Straat Davis. 23.

VI. HOOFDTSTUK.

Onderzoek over Groenlandts ſtrekking naar Tartarië en America, en bericht over Spitsbergens byzonderheden, enz. 27.

VII. HOOFDTSTUK.

Yslandts ſtrekking en uitgeſtrektheit, eerſte Ontdekkers, en 's Lands gelegenheit, enz. 37.

VIII. HOOFDTSTUK.

Handel en bedryf der Yslanders onderzocht. 50.

IX. HOOFDTSTUK.

't Aloude Landbeſtier van Yslandt; invoering van 't Chriſtendom, enz. 52.

X. HOOFDTSTUK.

Zeemagt der Yslanders eertyds, en de aloude Bevolkers nagefpeurt. 57.

XI. HOOFDTSTUK.

Verſcheiden gevoelens wegens Yslandts bevolking onderzocht. 64.

TWEEDE DEEL.

I. HOOFDTSTUK.

Strekking der Kuſten in en omtrent de Straat-Davis, en welke koers men om de zelve te bevaren, te houden heeft, enz. 71.

II. HOOFDTSTUK.

Aart en hoedanigheit, kleeding en gedrag der Inboorlingen omtrent de Straat-Davis Kuſten, enz. 74.

III. HOOFDTSTUK.

Landdieren en 't Gevogelte der Straat-Davis Geweſten; hoe verre zich de gewoone Viſchplaats uitſtrekt, enz. 79.

IV. HOOFDT-

IV. HOOFDTSTUK.

Verraaderſchen aart van eenige Bewooners der Straat-Davis Kuſten, en hoe men zich daar voor te wachten heeft, enz. 81.

V. HOOFDTSTUK.

Weſtkuſt van de Straat-Davis en den aart der Bewoonders Beſchreeven. 83.

VI. HOOFDTSTUK.

Eerſte Ontdekkers van Spitsbergen, en waarom dus genoemt; enz, 85.

VII. HOOFDTSTUK.

Ongemeene koude te Spitsbergen, en den aart der Verheevelingen beſchreeven, enz. 89.

VIII. HOOFDTSTUK.

Geſteltheit van 't Ys omtrent Spitsbergen, enz. 98.

IX. HOOFDTSTUK.

Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt, eertyds Viſchryke Geweſten, enz. 100.

X. HOOFDTSTUK.

Veelerlei ſoorten van Walviſſchen, waar onder de Eilandſche Walviſch de voornaamſte is. Voorteeling der Viſſchen, en de Sperma Ceti beſchreven, enz. 103.

XI. HOOFDTSTUK.

Eilandſche Walviſſchen, waar zich onthouden. 't Walviſch-aas beſchreeven en waar meeſt gevonden word, enz. 114.

XII. HOOFDTSTUK.

Noordkapers Geweſt beſchreeven, als mede dat der Vinviſſchen, enz. 118.

XIII. HOOFDTSTUK.

Of de Biskayers de eerſte aanleiders tot de Walviſchvangſt zyn geweeſt, enz. 126.

XIV. HOOFDTSTUK.

't Ryzen der gevangen Walviſſchen waar toe nut; 't Walviſch Geweſt van een ruime uitgeſtrektheit beſchouwt, enz. 131.

XV. HOOFDTSTUK.

Verſcheiden gevoelens over den doortogt door de Waigats onderzocht. 134.

XVI. HOOFDTSTUK.

Verſcheiden middelen aangewent, uitgevonden en in 't werk geſtelt om de lengte van Ooſt en Weſt daar uit te vinden, doch te vergeefs. 153.

XVII. HOOFDTSTUK.

Ruime uitgeſtrektheit van 't Geweſt der Walviſſchen onderzocht; en hoedanig de Walviſſchen tot in de Tartariſche Zee doordringen, enz. 157.

XVIII. HOOFDTSTUK.

Gedachten over de warmte der Zonen haare werkzaamheit, enz. 169.

XIX. HOOFDTSTUK.

Koershouding der Zuidys Viſſchen, en hoe men die moet opſpeuren, enz. 172.

XX. HOOFDT-

XX. HOOFDTSTUK.

Zuidys Visschen van hun gewoon Geweest kundig, en hunne vlucht voor den komst der Groenlandsche Vloot, enz. 183.

DERDE DEEL.

I. HOOFDTSTUK.

Westys Visschen waar voornamentlyk gevonden. Vaart op Spitsbergen begonnen en wanneer, enz. 191.

II. HOOFDTSTUK.

Walrussen en Robben hoedanig gevangen, enz. 199.

III. HOOFDTSTUK.

Eerste opkomst der Walvischvangst, die voordeelig was, en hoe die door Compagnieschap omtrent de Bayen van Spitsbergen geoeffent wierd, enz. 206.

IV. HOOFDTSTUK.

De Groenlandsche Maatschappy allenks weder gezwakt en om wat reden, enz. 220.

V. HOOFDTSTUK.

Eilandsche Walvisch van voor Spitsbergen verjaagt, en de Zeevisschery ondernomen, enz. 234.

VI. HOOFDTSTUK.

Ysvisschery ondernomen, en hoedanig. De wykende Visschen nagespeurt. 241.

VII. HOOFDTSTUK.

Westysvisschery hoe verre zich die uitstrekt. Hooge Graden gereeder dan laage om Visch op te doen, enz 245.

VIII. HOOFDT-

VIII. HOOFDTSTUK.

Waerwaarts de Viſch te vinden, wanneer plaatſen en tyden wel worden onderſcheiden, enz. 249.

IX. HOOFDTSTUK.

Viſſchery op laage Graden wanneer tydig is; Oud-Groenlands ſtrekking voor wiens Kuſten Walviſch-aas gevonden word, en alwaar zich veel Viſch onthoud, enz. 253.

X. HOOFDTSTUK.

Overwintering op Spitsbergen. Verſcheiden Obſervatiën over 't Noorderlicht. 260.

XI. HOOFDTSTUK.

Verſcheiden vreemde ontmoetingen en ongevallen den Groenlandsvaarders bejegent. Loosheit tuſſchen de Weſt- en Zuidys Viſſchen hoe t'onderſcheiden. enz. 275.

XII. HOOFDTSTUK.

Zaaken wegens de Viſſchery noodig in acht te neemen, enz. 288.

XIII. HOOFDTSTUK.

Misbruik in den Traan- en Baarden handel afgeſchaft. Voordeelen door de Viſſchery ſedert eenige Jaaren behaalt, enz. 300.

Lyſt van de Hollandſche Groenlandſche Viſſchery ſedert 1669 tot 1725. 302.

Naamlyſt der Directeuren, en Commandeurs over de Groenlandſche Viſſchery. 314.

Groenlandſche Walviſchvangſt in haar byzonder Scheepsleven en gedrag beſchouwt. 327.

Korte beſchryving van de Terreneuſſche Bakkeljaau Viſſchery. 377.

BLOEI-

BLOEIJENDE OPKOMST

Der Oude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

EERSTE DEEL.

INLEIDING.

Handelende van de eerſte Kuſt en Land-Ontdekkeren in 't algemeen.

't ZAl niet onbehaaglyk zyn, een kort Vertoog te doen, over de zeeghaftige Onderneemingen en Ontdekkingen ſedert eenige eeuwen naar veele Geweſten der Waereld gedaan, en zoo roemwaardig en kloekmoedig uitgevoert, waar onder die, naar de afgeleegen en onbekende Noorder-Geweſten, niet min dan alle anderen uitmunten. Meerendeels hadden ze geenen anderen grondſlag, dan daar door den Koophandel allerwegen uit te breiden, en 't zy met beſchaafde of onbeſchaafde verre afgeleegen Volkeren zodanig eene gemeenſchap aan te gaan, waar door niet alleen eigen nut en voordeel wierd beoogt, maar ook den wederzydſchen bandt van oprechte vriendſchap gelegt, om allenks eene menſchelyke t'zamenleeving op te rechten.

Oogmerk waarom de ontdekkingen van onbekende landen wierden ondernomen.

Niets nuttelyker was er dan voor 't Gemeen, als dat men naaukeurige en ſchrandere ontworpen Reistogten ondernam, en ook te gelyk niets moeyelyker voor de eerſte Onderneemers van de zelven, nademaal 'er zoo veele bequaame en noodige hoedanigheden wierden toe vereiſcht. Genoegzaam moet men bekennen, dat het byna onmooglyk is, in een Perzoon, hoe ervaaren hy zy, alle de vereiſchte wetenſchappen te bezitten, die tot zodanig

Hodanigheden in den Ontdekker vereiſcht;

een Onderneeming van nooden zyn, te weten: dat hy de Hiſtorikunde, Starrekunde, Aardklootkunde, Zee- en Waterkunde, Zedekunde, Koophandel enz grondig verſtaa.

die veeltyds gebrekelyk waren,

Hierom is 't dat meeſt alle de Onderneemers deezer Reistogten, de noodige bequaamheit niet bezeeten hebben, om hunne Ontdekkingen met zodanig een vrucht te doen, als wel het oogmerk hadde vereiſcht; en om welker reden zy zich dan blootelyk vergenoegen met zodanige zwakke berichtgeevingen van hun bedryf, dat 'er veel onnoodige zaaken, en die ſomtyds noch tegenſtrydig zyn, door hen worden opgeteekent, alleen door een gebrek van naaukeurigheit, met hunne onkunde verzelt. Om hier in te voorzien, heeft men deeze gebreklykheit door een nader onderzoek trachten te verbeeteren; waar aan voornamentlyk gearbeid hebben: *Ramuſius*, *de Bry*, *Hackluit*, *Purchas*, *de Laat*, *Thevenot* en meer anderen; die, 't zy zelf ter deezer Ontdekking hebben uitgeweeſt, of naaukeurig de berichten van verſcheiden Ontdekkeren ingezien, en ons zeer nuttelyk hunne byeen verzaamelde ſchriften nagelaaten.

en daarom verbeeteren trachten.

Vinding van 't Kompas.

Sedert de Ontdekking en uitvinding van 't Kompas, heeft *Jean de Betencourt* in den aanvang van de vyftiende eeuw de Kanariſche Eilanden ontdekt, en dit was de eerſte aanmerklyke Reistogt, die dus verre op den Atlantiſchen Oceaan naby de * Noorder Keerkring wierd gedaan. Vervolgens deeden de Portugeezen en Kaſtiliaanen verſcheiden Reistogten op den zelfden koers, en ontdekten langs de Afrikaanſche Kuſten eenige Eilanden in den Oceaan. *Bartholemi Diaz* geraakte *Cabo de Bona Speranca* ten einde deezer gemelde eeuw te boven, en bezocht de Kuſten ten Ooſten van Africa. *Vaſco de Gama* nam insgelyks deezen koers, en hunne Navolgers zyn tot de Ooſtelykſte eindpalen van Aſië doorgedrongen

Wat voordeel daar uit ontſproten is.

Een Nieuwe Waereld, door *Columbus* ontdekt;

De roemruchtige *Chriſtoffel Columbus*, ſtak in den jaare 1492 ter ontdekking van de Nieuwe Waereld, onder de uitruſting van Koninginne Iſabella naar de Kanariſche Eilanden over; en het naar 't Weſten wendende, ontdekte hy de Eilanden *Cuba*, *Eſpagnola*, de *Caribes*, *Guardeloupe* en *Jamaica*. Van daar ſteevende hy vervolgens naar de vaſte Kuſt, en ontdekte een gedeelte Lands door

* Tropicus Cancri.

door de Indianen van dien Landaart, *Paria* genoemt. *Alonzo Ninus* volgde dit ſpoor. Insgelyks *Alonzo d'Ojeda*, en *Americus Vespatius*. *Pinzon* ontdekte in 't jaar 1499 eenige Zuiderdeelen. *Alonzo Fogueda* en *Diego Nicueza* leiden de eerſte grondt van Regeering in deeze Nieuwe Waereld, door den Kaſtiliaanſchen Koning daar toe afgevaardigt. Insgelyks waren *Anciſo* en *Lopez d'Olano* gelaſt, *Karthagena*, *Nueſtra Senora de la Vittoria*, *Nombre de Dios*, *Darïen* enz. in bezit te neemen. Alle deeze Opperhoofden, geraakten eerlang onderling oneens, 't zy wegens de uitgeſtrektheit van hun beſtier, 't zy om de greetigheit naar ſchatten, die deeze ontdekte Geweſten uitleeverden; zulks het weinig ſcheelde of de Kaſtiliaanen zouden de vrucht hunner ontdekkingen eerlang wederom verwaarlooſt hebben. *Vaſco Nunes de Balboa*, een der aangeſtelde Opperhoofden, de gunſt des Konings verlooren hebbende, beſloot door nieuwe Ontdekkingen zich weder in de zelve te wikkelen; dies drong hy Landwaart in tot aan de Zuidzee en de Golf van *St. Michel*. Hier moeſt hy en de zynen niet weinig gevaar bezuuren, vermits hun den leeftogt nevens andere noodzaaklykheden op 't alleronverdraaglykſte ontbrak. Gelykerwys de Fabel van *Midas* getuigt, die alle bedenkelyke rykdommen voor zyn grootſte goedt verkoor, en echter den doodelyken honger ſmaaken moeſt; door den hoogdraavenden Dichter L. Rotgans in zyne Zedeleſſen dus krachtig uitgebeeld:

Waar in hem veele andere nagevolgt zyn, om deeze ontdekking verder uit te breiden.

Hy hadt den rykdom voor zyn grootſte goedt verkoren.
Geef, zegt hy, dat al 't geen ik raake in gout verkeer'.
Maar hoe verging den Vorſt dat onbedacht begeeren?
Ganſch qualyk: Want de maag kon geen metaal verteeren.
't Geſchenk was doodelyk dat hem de Wyngodt gaf.

Sebaſtiaan Cabot een Venetiaan, door zoo veel welgelukte ontdekkingen bekoort, ruſte twee ſchcepen uit; vertrok uit de Havens van Engelandt, en ſteevende tot op 55 Graden Noorder breete. *Pedraria d'Avila* werd voor algemeen Bevelhebber der Nieuwe Waereld uit Spanje afgevaardigt. Hy benaarſtigde zich in 't bevaaren van dé Zuidzee, ten dien einde eenige

Een algemeene Landvoogd naar de ontdekte Nieuwe Waereld gezonden.

ſterkten opwerpende. *Gaſpar de Morales* door dien zelfden Bevelhebber afgezonden, trok over 't gebergte naar de Zuidzee. Veele Hoplieden *de Morales* op deezen togt gevolgt, beroofden den Indianen van alles, op een gewelddaadige en barbaarſche wyze, maar deezen Landaart, om zich te wreeken, in hinderlaag gelegen, ontweldigde den Spanjaarden wederom van den geroofden buit. *Juan Solíſo* en *Juan Ponce* met eenige manſchap op ontdekkingen uitgezonden, werden byna ter zelver tyd door de *Karibaanen* overrompelt, en door hunne greetige ingewanden verſlonden. *Vaſco Nunez* voorhebbende ten Zuiden nieuwe ontdekkingen te doen, om zich het juk van *Pedrarias* t'ontrekken, werd, midlerwyl den tegenwind hem te vertrekken ophield, eerlang aangehouden, en gedoemt het hooft te verliezen.

Onluſten onder deeze nieuwe Regering ontſtaan.

Midlerwyl het zich dus in de eerſte ontdekkingen der Indiën onder de Spanjaarden toedroeg, had *Ferdinand Magellaan* een Portugees, eenen weerzin tegen Koning *Emanuël*, zyn Heer en Meeſter opgevat; dies vertrok hy naar 't hof van Spanje. Hy bood zynen dienſt deezen Monarch aan, om de waereld rond te zeilen, en d'ontdekking der Speſery Eilanden te voltrekken. Karel den vyfden was 't die hem van vyf ſchepen voorzag, door een manſchap tweehondert en vyftig ſterk verzelt; hier mede vertrok hy in den jaare 1519 van Sevilje. Nadat hy vergeefs getracht had de Rivier *de La Plata* door te ſteevenen, overwinterde hy in de haven *St. Juliaan:* vervolgens zette hy zynen koers voort, vond eene Straat die gemeenſchap met de Zuidzee had, en men van toen af de *Straat* van *Magellaan* noemde. Dus was hy de eerſte der Europianen die den Atlantiſchen Oceaan tot in de Zuidzee doorſteevende, en deeze zee overſtak, den gantſchen Aardkloot rond zeilde, by de Molukſche Eilanden aanquam, vervolgens *Cabo de Bona Eſperánca* voorby loopende; zulks deezen togt in den tydt van drie jaaren voltrokken wierd. Dit ſpoor door verſcheiden anderen gevolgt, werd eindelyk in den jaare 1539, door deeze voornoemde Straat, *Peru* ontdekt.

Ferdinand Magellaan gaat ingelyks op ontdekking uit.

Vind de Straat *Magellaan* naar hem genoemt, en zeilt vervolgens den Aardkloot rond;

Vervolgens ondernam *Francois Draak* in 't jaar 1577 zyne beruchte Reistogt rondom den Aardkloot met vyf ſcheepen. Hy ſtelde koers door de *Straat* van *Magellaan* naar *Peru*, van daar

waar in hem *Draak* navolgt.

naar

naar *Mexico*, *California* enz. en keerde weder, door de Ooſt-Indiën, *Cabo de Bona Eſperanca* omvaarende, naar Engelandt. In 't overſteevenen van de Zuidzee, werd *Draak*, door ſtorm, van *Winter*, zyn gezelſchap afgeſcheiden; *Winter* ſtak toen de eerſte weder te rug over de Zuidzee, en quam door de *Straat* van *Magellaan* wederom in den Atlantiſchen Oceaan.

Voornemen om den doortogt van deeze Straat te hinderen, 't welk vruchteloos afloopt.

Na verſcheiden gedaane togten door deeze gemelde Straat, werd in den jaare 1584 Koning Philips de tweede door *Sermiento* geweldig aangezogt, om in de *Straat Magellaan* Sterktens te bouwen, en 'er een Volkplanting op te rechten, zulks daar door den doortogt van vreemde Natiën geweert wierde: Maar door ſchipbreuk, hongersnoodt, en mooglyk ook door d'onmenſchelykheit der *Patagonen*, werd deeze onderneeming geſtuit, in weerwil van de poogingen door den Hertog van *Alba* daar toe aangewend.

Derde togt door *Candis*.

Thomas Candis was de derde, die gelukkig in den jaare 1586, in den tydt van twee jaaren en twee maanden den Aardkloot rond zeilde, waar over *Magellaan* en *Draak* ruim drie jaaren hadden toegebragt.

Vierde door van *Noord*.

Om nu tot onze Landsgenooten over te gaan; *Olivier van Noord* was 't, die in den jaare 1598 de vierde Reistogt rondom den Aardkloot deed. Zyn Opperſtuurman was een Engelsman, *Melis* genoemt, die *Candis* te vooren in zynen togt verzelt had. Van *Noord* hield de zelfde koers als *Magellaan*, *Draak* en *Candis* te vooren gehouden hadden, en quam na drie jaaren wederom in 't Vaderlandt aan te landen.

In den jaare 1598 ſtak de Vloot van *Van der Hagen* in zee, verzelt van *Jaques Mahu*, *Simon de Cordes*, *Sebald de Weert* enz. wiens Opperſtuurman *Willem Adamſz.* was, doch moeſt, in de Straat gekomen, veel uitſtaan. Tot aan den mondt van de Straat gevordert, wende men 't Zuidwaarts, wanneer *Sebald de Weert* de Eilanden ontdekte, ſedert met den naam van *Sebalds Eilanden* bekent.

Vyfde door *Spilbergen*.

De vyfde Reistogt rondom den Aardkloot, werd in den jaare 1614 voltrokken door *George Spilbergen*, als Opperhoofdt van zes Hollandſche ſchepen, waar mede hy de *Straat* van *Magellaan* doorſteevenende, over de Zuidzee in Indiën quam,

en na een togt van drie jaaren weder in Hollandt aanlande.

Verſcheiden ontdekkingen der Nederlanders.

Vervolgens hebben de Nederlanders verſcheiden ontdekkingen ten Zuiden de *Straat Magellaan* gedaan, en aan die Landſtreeken deeze namen gegeeven: als 't Landt van *Tasman*, *Diemenslandt*, *Nieuw Zeelandt*, *Nieuw Hollandt*, *Karpentaria* en *Nieuw Guineë*, insgelyks aan de Bayen, Kaapen en Rivieren, en zulks van den † Evenachtslyn af tot op 44 Graaden Zuider breete.

Kuſten van 't onbekende Zuidland ontdekt;

Zeer groote ontdekkingen hebben de Nederlanders ſedert aan de Kuſten van 't onbekende *Zuidlandt* gedaan, die echter voor 't Algemeen niet in 't ligt zyn gekomen. *Dirk Rembrantſz.* heeft een beknopt verhaal in 't licht gegeeven, van een Reistogt door *Abel Janſz. Tasman* 1642 naar 't onbekende *Zuidlandt*, ten Zuiden *Nieuw Hollandt* en van *Diemenslandt* gedaan. Aanmerklyk is 't, dat alle die rondom den Aardkloot hunnen togt volvoert hebben, geduurig door de *Philipynſche* of door de *Molukſche Eilanden* in de Ooſt-Indiën gekomen zyn; mogelyk dat deeze lange aaneenſchaakeling van Landen, die zich ſchynen byna van den Evenachtslyn tot de 50 Graaden Zuider breete uit te ſtrekken, den doortogt zuidelyker gehindert heeft, waarom dan gemeenlyk de koers door de Zuidzee naar de *Eilanden van Salomon*, of de *Ladrones* genomen wierd.

Insgelyks verſcheiden Eilanden ten zuiden Magellaan.

In den jaare 1615 was 't, toen *Cornelis Schouten* van *Hoorn*, en *Jaques le Maire* de zesde Reistogt rondom den Aardkloot ondernamen, een nieuwe koers ten Zuiden de *Straat* van *Magellaan* naar *Terra del Fuego* neemende, die zy ontdekten en gelukkig volbragten. Door deezen genomen koers, paſſeerdenze en ontdekten de *Sebalds Eilanden*, *'t Staten Landt*, *Mauritius Landt*, *Barnevelds Eilanden* enz. en 't is omtrent de *Kaap Hoorn* op 57 Graaden Zuider breete, dat ze een nieuwe doortogt naar de

en de Straat *Le Mair.*

Zuidzee vonden; die ſedert de *Straat Le Mair* genoemt is. In deezen Reistogt gaven ze aan veele Landen en Eilanden namen, en keerden toen weder als de anderen door de Ooſt-Indiën naar hun Vaderlandt, nadat ze twee jaaren en agtien dagen op deezen togt hadden toegebragt. Deeze doortogt gemaklyker en zeekerder gevonden hebbende, dan die van *Magellaan*, zonden 'er de Staten Generaal in den jaare 1623 een Vloot van elf ſchepen der-

† Linea Equinoctialis.

derwaarts, waar van in de verzameling der Vojagien door de Oostindiſche Compagnie gedaan, genoegzaam bericht gegeeven word.

François Pelſart, Bevelhebber van 't ſchip Batavia, in den jaare 1629 uitgevaaren, en op 28 Graaden Zuider breete gekomen, ſtiet ongelukkig met zyn ſchip op de *Abrollos* of *Houtmans Klippen*, dies nam hy zyn toevlugt op een ſchip ter berging van zyn overgebleeven volk. Zy ſtaken dan eindelyk weer in zee, en quamen in 24 dagen over de Zuidzee, tot aan 't Eilandt door de Hollanders *Toppers Hoetje* genoemt. Togt van *Pelſart* om den Aardkloot.

Vervolgens in den jaare 1643 nam *Brouwer* een anderen koers, om een doortogt naar de Zuidzee te vinden. Deeze doortogt is ten Ooſten van de *Straat Le Mair* ontdekt, en ſedert die van *Brouwer* geheeten. Volgens 't bericht van verſcheiden Nederlanderen, die hier naauwkeurig acht op hebben geſlagen, zoo vertoont zich het zuidelyke gedeelte van *Magellaan* onder den naam van *Terra del Fuego* bekent, als een verzameling van veele Eilanden die deeze Straaten uitmaaken, alwaar beide deeze Zeën gemeenſchap vinden. *Brouwers* ontdekking.

Als Koning Karel de tweede, de Hertog van Jork, namaals Koning Jacob de tweede en veele Engelſche Edellieden, beſlooten om de Kuſt van *Chili* nader t'ontdekken, gaven ze in den jaare 1669 twee ſchepen onder 't beſtier van *Jean Narborouch*; hy quam in 't jaar 1671 weder te rug, hebbende meer dan twee jaaren op zee geweeſt, en de Straat gints en herwaarts gepaſſeert, geduurig de kuſten van *Chili* en die der *Patagones* volgende. Zyne waarneemingen op deezen togt, zyn naaukeuriger dan alle anderen die voor hem deeze kuſten bevaaren hebben. *Narborouch* op ontdekking uitgezonden.

In den jaare 1680 en 1681 ondernam Kapitein *Scharp* verſcheiden hagchelyke togten, bevaarende veele Eilanden en Kuſten van de Zuidzee. In zyne te rugreize, alle hoope van de Straaten van *Magellaan*, *Brouwer* en *La Mair*, te zullen bereiken, verlooren hebbende, werd hy genoodzaakt een langer weg ten Zuiden in te ſlaan dan de *Kaap Hoorn*. Hy bereikte dan deeze geweſten tot op 60 Graaden Zuider breete, en vond 'er veele Eilanden met Ys bezet, insgelyks veel Sneeuw, en verſcheiden Walviſſchen. Nadat hy zich een weinig aan een klein Eilandt opgehouden had, 't welk hy 't Eilandt *Duc de Jork*.

Jork noemde: ſteevende hy byna agthondert mylen ten Ooſten en zoo vervolgens ten Weſten. 't Eerſte Landt 't welk hy in drie maanden ontdekte, werd door hem 't Eilandt *Barbados* geheeten. Alle deeze Landen rondom de Straaten *Le Mair* en *Brouwer* beſtonden uit Eilanden zich wyd en breed ten Zuiden uitſtrekkende, 't welk ook met het gevoelen der meeſte Onderzoekeren overeenkomt.

Wood; naaukeurige ontdekking;

Sedert deeze onderneemingen zyn veele Engelſche ſchepen door de Straat *Magellaan* en boven de *Kaap Hoorn* in de Zuidzee gekomen. Om de ſcheepstogt van Kapitein *Wood* niet over te ſlaan: hy zeilde door de *Straat Magellaan* in 't jaar 1670 tot in de Zuidzee; hy heeft de plaatſen door hem bezocht naaukeurig beſchreeven, en de Eb en Vloed naau acht geſlagen; ook heeft hy op alle aanmerkenswaardigheden waar hy paſſeerde acht gegeeven. Hier dient ook niet vergeeten te worden het bericht van Kapitein *Cowley*, die in 't jaar 1683 zyne Reistogt rondom den Aardkloot aanvaarde. In de Zuidzee gekomen, vond hy 'er een groot getal Walviſſchen, en gaf aan eenige ontdekte Eilanden namen. Hy paſſeerde, niet door de *Straat Magellaan*, noch door die van *Le Mair*, maar nam zynen koers door deeze die Kapitein *Scharp* in 't jaar 1681 ontdekt had, wanneer hy zyne te rugtogt uit de Zuidzee neemen wilde. Hy bereikte zynen koers op 60 Graaden 30 Minuten Zuider breete, loopende vervolgens Noorden ten Ooſten tot op 40 Graaden Zuider breete, alwaar hy zich by Kapitein *Eaton* voegde. Zy gaven de Eilanden die zy zagen en ontdekten, verſcheiden namen, neemende vervolgens ieder zynen byzonderen koers.

als mede die van *Cowley*.

Dampiers Reizen en ontdekkingen aangemerkt.

De beruchte Kapitein *Dampier* begon zyne Reistogten in den jaare 1679; deeze togten zyn naaukeurig beſchreeven en ook zeer geacht. Hy beſchryft de Landen door hem bevaaren, en insgelyks de Kuſten, Havens en Bayen van *America* en d'Indiën, als mede die van 't onbekende *Zuidlandt*, zonder dat hy in de aanmerking van de Natuurkunde, Zeden en Handel deezer Landen nalaatig is.

Die van *Beaucheſne* ondernomen.

Onder 't Bevel van Kapitein *Beaucheſne*, ruſtten in den jaare 1698 en 1699 de Franſen twee ſchepen te Rochel uit. Beide naar de Zuidzee afgevaardigt, paſſeerde *Beaucheſne* de *Straat Ma-*

Magellaan, ontdekkende eenige Eilanden en Landen daar omtrent. Hy ſteevende in 't wederkeeren in 't jaar 1701 boven de *Kaap Hoorn* op 58 Graaden 15 Minuten gelegen, en zulks in een gewenſcht zaizoen.

Ontdekkingen naar 't Noorden gedaan.

't Luſt ons nu, tot ons voorgeſtelde oogmerk wat nader te komen, om kortelyk in de zelve tyd-orde, de ſcheeps-togten ten Noorden voor te ſtellen, gelyk die vervolgens Noordooſt en Noordweſt derwaarts ondernomen zyn.

Door *Zeni* in d'Yszee vervallen,

't Was dan in den jaare 1380 dat twee ryke Venetiaanen, *Nicolaas* en *Antoni Zeni* van *Gibralter* naar *Vlaanderen* en *Engelandt* t'zeil gingen; maar een zwaare opkomende ſtorm verzette zodanig hunnen koers, datze op de Kuſten van 't Noorden in de Yszee omtrent *Yslandt* en *Groenlandt* vervielen.

Cabot op ontdekking uitgezonden;

Jean en *Sebaſtiaan Cabot* mede Venetiaanen, vertrokken in den jaare 1497 door laſt van Koning Henrik den zevenden, uit *Engelandt*. Op hun wederkomſt gavenze van hunnen togt bericht, en vertoonden in een Kaart de ſtrekking van eenige Amerikaanſche Landen Noordooſt gelegen; ook voerdenze vier Perſoonen van dien Landaart met zich. In 't jaar 1553 zocht *Hugh Willougby* een doortogt ten Noordooſten, liep omtrent hondert en zeſtig mylen Noordooſt van *Seynam*, op zeventig Graaden Noorder breete geleegen. 't Scheelde weinig of hy zou aan *Nova Sembla* en aan *Groenlandt* aangeland zyn, had hem de koude en 't ys niet wederhouden; hy nam toen zynen koers Zuidelyker, tot aan *Arzina* een Rivier in *Laplandt*, alwaar deezen Zeeheldt met zyn Scheeps-volk in 't ſchip, door de uitgeſtaane koude afgemat, in 't voorjaar dood gevonden wierd.

en *Willougby* om een doortogt ten Noorden te zoeken.

Burrouw onderneemt het zelve,

't Was in den jaare 1556 dat *Steven Burrouw* een doortogt naar Indiën ten Noordooſten zoekende, tot op 80 Graden 7 Minuten breete gevordert was. Hy ſteevende tot aan *Nova Zembla*, en naar het ſcheen quam hy in *Groenlandt* aan te landen, als uit de hoedanigheit van 't Landt, de geſteltheit van 't Ys en den aart der Vogelen, uit zynen brief gebleeken is.

en *Forbiſchers* verrichting ten dien einde uitgevoert.

Martin Forbiſcher deed in den jaare 1576, 1577 en 1578 drie verſcheiden Reistogten, om ten Noordweſten een doortogt te vinden. Hy ontdekte veele groote Zeeboezems, Bayen, Eilanden, Kapen en Landſtreeken die een zeer groote *Straat* uit-

maakten. Hy noemde alle deeze onderſcheiden plaatſen. Zyn Scheepsvolk bragt veele blinkende *Markaſſieten* mede, die de Goudſmeden te Londen voor ongezuivert goudt aanzagen. Dien zelfden *Forbiſcher*, vond 'er eenige Bewooneren deezes Lands aan den oever van de Straat naar zynen naam genoemt; hunne Kanoos waren uit huiden van Zeekalveren gemaakt, behalven de kiel die van hout was. Zy handelden met Zalm en andere viſch. In hunne hutten vond men veele roode boontjes, gelykende naar deezen die men in *Guinée* vind.

Pet en Jakman paſſeeren de Waigatz.

Artbur Pet en *Karel Jakman* doorſteevenden in 't jaar 1580 deezen Oceaan ten Noorden, en paſſeerden de *Straat* van *Waigatz*, ſtelden koers ten Ooſten van *Nova Zembla*, zoo lange hen 't ys niet hinderlyk was; maar geen kans ziende verder door te geraaken, wendenze hunne ſtevens in 't laatſt van 't jaar.

Gilbert ontdekt Terre-neuf, recht 'er een Visſchery op.

In 't jaar 1583 ging *Humphrey Gilbert*, op aanporring van den Secretaris van Staat *Walſingham*, naar *Nieuw Foundlandt* of *Terre-Neuf* t'zeil, en quam in de groote Rivier *St. Lourens* te *Canada* aan te landen. Hy nam in den naam van Koninginne Elizabet bezit van dit Landt, en rechtte aldaar de beruchte Bakkeljau-Viſſchery van *Terre-Neuf* op.

Joan Davis ondernee-ming, hoe die uitviel.

Joan Davis had in den jaare 1585 laſt eenen doortogt ten Noordweſten te zoeken, en boven de Straat van *Forbiſcher* te ſteevenen. Hy deed dan veele ontdekkingen, in *Hackluit* en *Purchas* te vinden. *Davis* ſteevende driewerf naar 't Noordooſten. Geduurende zyn verblyf aan de *Kaap Deſolation* vond hy 'er veel Peltery en Wolle, naar die van *Caſtors* gelykende, waar tegen hy met de Inwooners deezes lands eenige kramery mangelde. Zy bragten hem mede veele wilde beeſte Huiden, witte Hazen, eenig Koper, Schelpen, enz. Hy vond 'er op de Rotzen een Heeſtergewas, welkers vrucht, een ſap uitleeverde, naar dat der kruisbeſſen gelykende. 't Is mogelyk de *Cranberry* van *Nieuw Engelandt* geweeſt, die men insgelyks *Bearberry* noemt, zulks de Beeren zeer greetig naar deeze beſſen zyn. *Joſſelin* noemt ze *Vitis Idæa paluſtris fructu majore*. Allerwegen omtrent deeze Straat, naar zynen naam genoemt, vond *Davis* veel Zeevogels en ook Bakeljaauw, Boſſchen van Pynboomen, Vlierboomen, Taxis, Berkeboomen, enz. Veele ſoorten van

Ge-

Gevogelte, zwarte Puimsteenen, zeer wit Bergzout, Zee-Eenhoorns en andere groote Visschen.

Niet min hebben de Nederlanders onze Landsgenooten in deeze Ontdekkingen deel gehad; 't was in den jaaren 1594, 1595 en 1596 dat *Willem Barentsz.* drie verscheiden togten naar 't Noorden deed, om elders een doortogt naar Oost-Indiën te vinden. Het ys hem in zynen derden Reistogt t'eenemaal bezettende, werd hy genoodzaakt, aan de kust van *Nova Zembla* op 78 Graden Noorder breete te overwinteren. Toen ontdekte men in deezen togt, het *Beeren Eilandt*, dus genoemt, om de meenigte Beeren aldaar gevonden, en men quam in *Groenlandt* aan te landen; Maar *Willem Barentsz.* liet in den laatsten togt, met veel van zyn volk het leven, nadat hy met de zynen ongemeene ongemakken en een onverdraaglyke koude hadde uitgestaan. *Willem de Veer* is de opsteller deezer Reistogten geweest; waar in men veel aanmerklyke waarneemingen vind uitgedrukt; want de Heer *Boyle* getuigt, dat hy zich van dezelven voornamentlyk gedient heeft, in 't beschryven van den aart en eigenschap der koude. Het Landt der *Samojeden* word omstandig beschreeven; en deeze Zeehelden de Kusten van *Nova Zembla* langs steevenende, gavenze namen aan veele Kapen, Bayen, Eilanden en Uithoeken. Verscheiden waarneemingen de Walvisschen aangaande, zyn in deeze Beschryving te vinden; ook word 'er met goed oordeel over de verschynzelen der Luchtdeelen, over de miswyzing van 't Kompas en over de uitwerking der koude gehandelt, als zy geduurende hun smertelyk verblyf in 't ys van *Zembla* verduuren moesten.

Ontdekkingen door Nederlanders ondernomen. Die van *Willem Barentsz.*

't Beeren Eiland ontdekt.

De beruchte *Jan Huigen van Linschooten*, geeft ons insgelyks een omstandig bericht van zyne Reistogten, op den zelven tydt in den jaare 1594 en 1595 naar 't Noorden gedaan. In dit bericht worden de Noorder Gewesten, te weeten, de Kusten van *Noorwegen*, *Laplandt*, *Zembla*, *Waigatz*, de mondt der Riviere *Oby*, de Kusten van *Tartarie* tot de voornoemde Rivier en de *Witte Zee*, naaukeurig beschreeven.

Linschooten's onderneeming naar 't Noorden.

Thomas Button een kundig Wiskunstenaar, in dienst van Prins Hendrik, achtervolgde in 't jaar 1611 de ondekkingen ten Noordwesten op begeerte van zynen Meester. Hy besteevende de

Ontdekkingen van *Button*, hoe die afliepen.

Straat Hudzon, latende de Bay van deezen naam ten Zuiden, en liep meer dan 200 mylen ten Zuidweſten in een binne zee van meer als 80 vademen diepte. In deezen moeyelyken togt ontdekte hy een groote Landſtreek, door hem *Nieuw Walles* genoemt; nadat hy daar overwintert had, en in *Nelſons Haven* veel ongemak uitgeſtaan, onderzocht *Button* de Bay naar zynen naam genoemt, bereikte verder *Digs Eilandt*, in den mondt van *Hudzons Bay* gelegen. Hy ontdekte toen noch een groote Landſtreek, door hem *Carys Swans-Neſt* geheeten, doch hy verloor het grootſte gedeelte van zyn volk geduurende zyn verblyf in *Nelſons Haven*, op 75 Graden 10 minuten Noorder breete geleegen, ſchoon hy genoeg bezorgt had, dat 'er teffens drie vuuren binnen ſcheepsboord geſtookt wierden. Zy vonden 'er ondertuſſchen tot hun onderhoud zeer veele Veldhoenders en ander gevogelte, die zy in meenigte dood ſloegen, zonder van 't vleeſch der wilde Beeſten gewag te maken. Men vond 'er aan de Oevers der zeën veele Medecinaale Kruiden en *Angelicaas*, wier vruchten de Ingezetenen aten. Deezen Landaart geneerde zich met Robben te vangen. In den jaare 1609 en eenige navolgende, ſteevenden *Henri Hudzon*, *Jacob Hall* en *Willem Baffin* hoog Noordweſtelyk aan, en gaven namen aan alle de geweſten door hen ontdekt, die in de Kaarten deezer Noordere Landſtreeken uitgedrukt ſtaan.

Munk op ontdekking uitgezonden.

De Koning van Denemarken, op 't voorbeeldt van alle deeze ontdekkingen, beſloot in den jaare 1605, 1606 en 1607 insgelyks ſchepen ten Noorden uit te ruſten, welker verrichtingen van weinig belang waren; maar in 't jaar 1619 verzorgde denzelven Koning, *Jean Munk* twee ſcheepen, die de zelfde koers als *Fobiſcher* en *Hudzon* nam, en op 63 Graden 20 minuten voortſteevende, alwaar *Munk* genoodzaakt wierd te overwinteren. Hy noemde deeze plaats *Munks Winterhaven*, en de overige Landſtreek *Nieuw Denemarken*.

Marmaduk en *Hudzons* ondernee-mingen.

Thomas Marmaduk van *Hull* bevoer deeze geweſten in 't jaar 1612 tot op 82 Graden Noorder breete, gelyk te vooren *Henri Hudzon*, door de Engelſche Maatſchappy in 't jaar 1608 derwaarts gezonden, had gedaan, om de Landen rondom de Noordpool ſtrekkende te ontdekken. Deeze Ontdekkers von-

den

den veele Eilanden en Landſtreeken in hunnen gehouden koers, en gaven namen, volgens hun goeddunken, aan verſcheiden plaatſen van *Groenlandt*. *Hudzon* quam in de maand Juni te *Nova Zembla* aan te landen, in welk zomerzaizoen het aldaar ſterk vroor.

Voortzetting van d'Engelſche Walviſchvangſt.

In May 1610 ruſte zich de Engelſche Maatſchappy met allen ernſt op de Walviſchvangſt uit, en deeze Viſſchery ſlaagde hen beeter omtrent *Groenlandt* en *Cherry Eilandt*, dan elders. Sedert vond deeze Compagnie de Noordſche Vaart tot den jaare 1622 zeer voordeelig, en beſloot het getal haarer ſcheepen tot op 13 of 14 te vergrooten, die jaarlyks onder 't beſtier van verſcheiden Commandeurs afgezonden wierden.

Goodlers overwintering.

Alle deeze Ontdekkingen en waarneemingen zyn echter op verre na, van dat gewigt niet, dan die ſedert den jaare 1630 gedaan wierden. Eenige Engelſchen, onder 't beleid van *Goodler*, werden in 't zelve jaar genoodzaakt rondom deeze onbekende Landen te kruiſſen, en 'er vervolgens den winter door te brengen; gelyk 'er ook anderen van deeze Natie in den jaare 1633 en 1634 overwintert hebben, welker laatſte echter daar het leven lieten.

Namen door de Engelſchen aan verſcheiden Landen en Eilanden gegeeven.

In deeze verſcheiden Reistogten der Engelſchen, gavenze deeze Landen eenige namen, te weeten: *Hackluids-headlandt*, *Whale-bay*, *Horn-zound*, *Ice-point*, *Bell-point*, *Lownes-iſland*, *Black-point*, *Cape-cold*, *Ice-zound*, *Knotty-point*, *Deer-zound*, *Smiths-bay*, *Hope-iſland*, *Edges-iſland*, *Wyches-iſland*, *Bear-iſland*, *Charles-iſland*, enz. Maar onze Nederlanders, voor en na deeze Engelſche ſcheeps-togten, gaven deeze zelfde Landen andere namen. Dit veroorzaakte toen buiten twyffel al vry wat verwarring in de Berichten daar van uitgekomen, als mede in de uitgegeeven Kaarten.

Waarneemingen in Groenlandt door de Engelſchen, en aan *Nova Zembla* door de Hollanders gedaan.

De Engelſchen die in 't jaar 1630 in Groenlandt overwinterden, verlooren den 14 October de Zon; en deeze al verquikkende hoofdſtar, quam niet voor den 3 Februari weder te voorſchyn. Zy die in 't jaar 1633 overwinterden, gaven bericht dat hen de Zon op den 5 October begaf, alhoewel ze tot den 17de der zelver maand, noch zodanig een ſcheemering zagen, waar by men noch leezen kon. Op den 22ſten reezen de Star-

ren van 24 tot 24 uuren boven den Horizont; en dit duurde den gantſchen winter, tot op den 15 January, wanneer 'er wederom zoo veel ſcheemerlicht, geduurende zes of zeven uuren, in 't Zuiden wierd gezien, dat men 'er genoeg by leezen kon. Den 12. February zagen ze de zonne-ſtralen op de toppen der Bergen, en den volgenden dag de geheele Zon. De geſneuvelde Engelſchen van 't jaar 1634 lieten in geſchrift na, datze de Zon den 10. October uit hun gezicht verlooren hadden, waar na zy zich den 14. February weder boven den Horizont vertoonde. De Hollanders die in 't jaar 1596 aan *Nova Zembla* overwinterden, verlooren het zonne-licht den 4. November, maar toen zagenze de Maan zoo wel by den dag als nacht. Den 24. January vertoonde zich wederom de Zon aan den Horizont. De verſcheidentheit in deeze verſchynzelen veroorzaakten de *Refractien* der zonne-ſtraalen niet: maar de verſchillende breette der plaatſen, alwaar de Engelſchen en de Hollanders den winter overbragten. De koude die de Hollanders aan *Nova Zembla* uitſtonden, was verre overtreffende deeze die de anderen in *Groenlandt* gevoelden.

De Engelſchen die in *Groenlandt* overwinterden, leefden van 't vleeſch der wilde Beeſten, als Reedieren, Beeren, Voſſen, enz. en het Beerenvleeſch ſcheen hen ſmakelyk en tamelyk gezond. De Vogels en Voſſen quamen weder te voorſchyn, zoo dra de Zon zich wederom vertoonde; men ſtelde knippen en vallen, zulks 'er veele gevangen wierden: de Voſſen waren het gezondſte te nuttigen, geneezende den Nederlanders van de Scheurbuik. In de maand Mey vonden ze zeer veele Meeuweneyeren. De koude was bovenmaaten ſtreng voor de Hollanders te *Nova Zembla*, als mede voor de Engelſchen in *Groenlandt*. Beiden ſloegen hunne ligchaamen vol blaaren en zweeren uit; door de felle koude bevroor de brandewyn, hun uurwerk ſtond ſtil, en alles wierd ys, zelfs in den hoek van den haart. Dit wedervoer mede Kapitein *James* op 't Eiland *Charleton*, alhoewel maar op 61 Graden Noorden breete geleegen, daar deezen op omtrent 75 en 78 Graden overwintert hadden; en in deeze bittere koude ſloegenze Lootzen op, om 'er hun verblyf in te neemen.

De

INLEIDING.

De Koning van Denemarken, om de Negotie en d'Ontdekkingen ten Noorden aan te moedigen, zond in 't jaar 1653 drie ſcheepen uit, met laſt aan d'Opperhoofden om op alle de kuſten wel acht te geeven, en van de aangelande plaatzen een omſtandig verſlag te doen, wegens alles wat nuttelyk in diergelyke Reistogten was. Zy paſſeerden de *Straat Waigatz* genoemt, en vonden 'er eenige bewooners van *Nova Zembla* in hunne Kanoos. Deezen Landaart was zeer gezwind in 't loopen; zy droegen kleederen van *Pinguins*-vellen en andere Dieren. Hunne Vaartuigen waren van 't leer van Zeekalveren gemaakt; op den rug droegenze Pylkookers met pylen gevult, neven een ſoort van een byl uit visbeen gemaakt. Deeze Inwooners ſcheenen onhandelbaar, verachtende der Europiaanen ſpys en drank. *Nova Zembla* weder verlatende, begaven zich de Deenen naar *Groenlandt*. Men vond aan deeze kuſt noch Boomen, noch Heeſtergewaſſen, dan alleen eenige kleine Geneverboomtjes en laage Sparreboomen; maar veel Mos, Heide, een ſoort van Moes, als Latu, Lepelbladen, Zuring, Steenvaaren, veele ſoorten van *Renoncules* en andere Gewaſſen. In de holen der Rotzen onthielden zich ontallyke Vogelen, wier vuiligheit met het Mos van boven neer geworpen, de aarde in de valeyen tot een miſt verſtrekte, waar door zodanige kruiden voortquamen, als reeds beſchreeven zyn. Voorts was 't allerwegen Rotsachtig, en vol van ys in veele eeuwen onſmeltbaar geweeſt. Watervogels vond men 'er in overvloed, zy bedekten gelykzaam de Zee, wanneer ze te water gingen, en de Lucht als ze vlogen. Men vond 'er mede eene meenigte Zee-honden, Kreeften, Makreelen, Dolfynen, en een ſoort van Zee-torren of Vliegen, die men ook in den buik van Walviſſchen gevonden heeft, en men meent hen ten voedzel verſtrekken.

Ontdekkingen door laſt van den Deenſche Koning gedaan.

wat zulks uitgewerkt heeft.

Lucas Fox verzelt met *Jean Weſterholm*, vertrokken in 't jaar 1630 op order van den Deenſchen Koning, om ten Noordweſten een doortogt te zoeken, en hun ſchip werd ten dien einde voor 10 maanden van leeftogt verzien. Zy hielden dezelve koers als *Forbiſcher*, *Hudzon*, *Davis*, *Baffin* en *Button*. Zy zagen veele Walviſſchen en Vogelen, en vonden een meenigte ys; timmerden een Pinas aan de Riviere van *Nelſon*, alwaar zy noch

Fox en *Weſterholms* verrichtingen.

eeni-

INLEIDING.

[illegible] door *Thomas Button* daar [illegible] de Rivier veele klei- [illegible], en een meenigte anderen, [illegible] vondenze goede Weilanden, [illegible] en andere Aardvruchten. Echter [illegible] alhoewel ze op de andere Zee- [illegible] Landaart ontmoet hadden. Kapitein [illegible] *Fox*, volgende de zelfde koers, en zy [illegible] de maand Auguſtus by de Haven van *Nelſon*. [illegible] weer naar zyn landt, maar het [illegible] *James*, zulks hy 'er genoodzaakt wierd [illegible] zyn verblyf te neemen.

[illegible] van *Briſtol*, werd *Thomas James* in 't jaar [illegible], om Noordweſt eenen doortogt naar de Zuid- [illegible]. Koning Karel de eerſte, gemagtigde hem zo- [illegible] doch nutteloze onderneeming te doen. [illegible] in 't jaar 1633 zyne gedaane togt in 't licht te [illegible]. [illegible] zeer naukeurig in 't beſchryven der [illegible], aanmerkt de Straaten, Kapen, Bayen, enz. redenee- [illegible] over Ebbe en Vloed, Dieptens en Stroo- [illegible], als mede over de afwyking en miswyzing van 't Kompas, [illegible] de natuurlyke byzonderheden die eenig opzicht op de [illegible] en Wiskunſt hebben. Deeze beſchreeven Reistogt [illegible] een goede Kaart en verſcheiden Tafelen verzien. De be- [illegible] Heer *Barrow* getuigt mede, dat hy uit deeze Reisbeſchryving [illegible] verſchynſelen heeft aangemerkt die opzicht op zyne be- [illegible] over de koude hebben. *James* ſcheen te gelooven, [illegible] Noordweſten geene doortogt naar *China* en *Japan* te [illegible]. Onderuſſchen werd dit voornemen in 't jaar 1667 [illegible] vernieuwt. Een Maatſchappy uit Edellieden en En- [illegible] Koopluiden beſtaande, zonden *Zacharias Gilliam*, waa- [illegible] deeze ontdekking te hervatten en te voltrekken. [illegible] de *Straat* van *Hudzon* opwaarts, quam in de [illegible] tot op 75 Graden breete, en weder afzakkende [illegible] tot omtrent op 51 Graden, liep hy in een Rivier, door [illegible] *Prins Roberts Rivier* genoemt. De Inboorlingen [illegible] toonden zich handelbaar, zulks *Gilliam* eenigen han-

del

del met hun sloot, en 'er een Sterkte bouwde, die hy *Karels Fort* noemde, en wende het vervolgens weder naar huis, nadat hy een voordeeligen handel in deeze gewesten had vast gestelt. Maar in 't jaar 1687 maakten zich de Franschen meester van deeze plaats.

Martens onderneeming ter ontdekking naar Groenlandt.

Fredrik Martensz. een Hamburger, ondernam in 't jaar 1671 een Reistogt naar *Groenlandt*, mogelyk, zoo 't scheen, om aan de naaukeurige onderzoekingen van de Koninglyke Societeit te Londen te voldoen. Deeze *Martens* queet zich byzonder, met hulpe van *Fogelius*, in 't uitgeeven van zynen Reistogt, waar van vervolgens breeder zal gehandelt worden.

Woods vruchteloozetogt, om een doorvaart naar Indiën te zoeken.

Door last van Koning Karel den tweeden, vertrok Kapitein *Wood*, om Noordoost een doortogt naar Oost-Indiën te zoeken. Op 76 Graden breete gekomen, verloor hy zyn schip op de kust van *Nova Zembla*. *Wood* was van gedagten dat 'er Noordoost geen doorvaart naar *China* en *Japan* te vinden zoude zyn, en *James* scheen mogelyk mede in dit verstand te wezen, dat 'er Noordoost insgelyks niet te doen viel. Beide warenze van meening dat zich deeze Landen breed uitstrekten, en een vaste kust misschien uitmaken konden. Daar en boven de onregelmatigheit der Ebbe en Vloed, en de gevaaren die in 't ys te verwachten waren, waar van men groote dryvende velden verre van de kusten in zee vond, verzeld met sneeuw, dikke mist, geduurige ryp en ongemeene koude; dit alles, dachtenze, maakte zodanig een moeilykheit in den togt, die men nooit te boven komen zou.

Van welk een gevoelen den Heer Witzen over deezen doortogt was.

De Heer Burgermeester *Witzen*, berucht door zyne ontdekkingen en opheldering in de Waereldkunde, maar noch hoogwaardiger voor 't gemeen geweest, door d'uitmuntendheit van zyn verstandt, als door deeze zyne ontdekkingen, verworp het voorneemen van den doortogt ten Noordoosten te vinden, in zynen Brief aan de Koninglyke Societeit 1691 gezonden. Deeze zeer vermaarde Heer geloofde niet meer als te vooren, dat *Nova Zembla* een gedeelte van 't vaste Land van *Tartarië* uitmaakte, zynde vervolgens daar van nader onderrecht. Hy was van verstandt dat de strekkinge van *Tartarië* zich veel verder ten Noorden uitbreidde en mogelyk zich aan *America* hechtte. Ka-

eenige overblyffelen vonden, eertyds door *Thomas Button* daar gebouwt. Zy zagen 'er aan weerzyde van de Rivier veele kleine Sparboomen met Mos bewaffen, en een meenigte anderen, maar alle klein. In de Valeyen vondenze goede Weilanden, wilde Moerbeyen, Aardbeyen en andere Aardvruchten. Echter vondenze 'er geene Inwooners, alhoewel ze op de andere Zeekuften veele van deezen Landaart ontmoet hadden. Kapitein *James* vertrok dan eerlang na *Fox*, volgende de zelfde koers, en zy vonden elkander in de maand Auguftus by de Haven van *Nelfon*. *Fox* fteevende voor den winter weer naar zyn landt, maar het wrange zaizoen overviel *James*, zulks hy 'er genoodzaakt wierd tot den naaft-volgenden zomer zyn verblyf te neemen.

James overwintering;

Door Kooplieden van *Briftol*, werd *Thomas James* in 't jaar 1631 uitgezonden, om Noordweft eenen doortogt naar de Zuidzee te zoeken. Koning Karel de eerfte, gemagtigde hem zodanig een moeyelyke doch nuttelyke onderneeming te doen. Hy gelafte hem in 't jaar 1633 zyne gedaane togt in 't licht te geeven. *James* handelt zeer naaukeurig in 't befchryven der zelve, aanwyzende de Straaten, Kapen, Bayen, enz. redeneerende zeer verftandig over Ebbe en Vloed, Dieptens en Stroomen, als mede over de afwyking en miswyzing van 't Kompas, en van alle natuurlyke byzonderheden die eenig opzicht op de Wysgeerte en Wiskunft hebben. Deeze befchreeven Reistogt is van een goede Kaart en verfcheiden Tafelen verzien. De beruchte Heer *Boyle* getuigt mede, dat hy uit deeze Reisbefchryving veele verfchynfelen heeft aangemerkt die opzicht op zyne befchryving over de koude hebben. *James* fcheen te gelooven, dat 'er ten Noordweften geene doortogt naar *China* en *Japan* te vinden was. Ondertuffchen werd dit voornemen in 't jaar 1667 wederom vernieuwt. Een Maatfchappy uit Edellieden en Engelfche Koopluiden beftaande, zonden *Zacharias Gilliam*, waare het mogelyk deeze ontdekking te hervatten en te voltrekken. Dus fteevende hy de *Straat* van *Hudzon* opwaarts, quam in de Bay van *Baffin* tot op 75 Graden breete, en weder afzakkende ten Zuiden tot omtrent op 51 Graden, liep hy in een Rivier, door de Engelfchen *Prins Roberts Rivier* genoemt. De Inboorlingen des Lands toonden zich handelbaar, zulks *Gilliam* eenigen han-

en andere togten ter ontdekking gedaan;

die naaukeurig in 't befchryven der zelven is.

del

del met hun sloot, en 'er een Sterkte bouwde, die hy *Karels Fort* noemde, en wende het vervolgens weder naar huis, nadat hy een voordeeligen handel in deeze gewesten had vast gestelt. Maar in 't jaar 1687 maakten zich de Fransschen meester van deeze plaats.

Martens onderneeming ter ontdekking naar Groenlandt.

Fredrik Martensz. een Hamburger, ondernam in 't jaar 1671 een Reistogt naar *Groenlandt*, mogelyk, zoo 't scheen, om aan de naaukeurige onderzoekingen van de Koninglyke Societeit te Londen te voldoen. Deeze *Martens* queet zich byzonder, met hulpe van *Fogelius*, in 't uitgeeven van zynen Reistogt, waar van vervolgens breeder zal gehandelt worden.

Woods vruchteloozetogt, om een doorvaart naar Indiën te zoeken.

Door last van Koning Karel den tweeden, vertrok Kapitein *Wood*, om Noordoost een doortogt naar Oost-Indiën te zoeken. Op 76 Graden breete gekomen, verloor hy zyn schip op de kust van *Nova Zembla*. *Wood* was van gedagten dat 'er Noordoost geen doorvaart naar *China* en *Japan* te vinden zoude zyn, en *James* scheen mogelyk mede in dit verstand te wezen, dat 'er Noordoost insgelyks niet te doen viel. Beide warenze van meening dat zich deeze Landen breed uitstrekten, en een vaste kust misschien uitmaken konden. Daar en boven de onregelmatigheit der Ebbe en Vloed, en de gevaaren die in 't ys te verwachten waren, waar van men groote dryvende velden verre van de kusten in zee vond, verzeld met sneeuw, dikke mist, geduurige ryp en ongemeene koude; dit alles, dachtenze, maakte zodanig een moeilykheit in den togt, die men nooit te boven komen zou.

Van welk een gevoelen den Heer Witzen over deezen doortogt was.

De Heer Burgermeester *Witzen*, berucht door zyne ontdekkingen en opheldering in de Waereldkunde, maar noch hoogwaardiger voor 't gemeen geweest, door d'uitmuntendheit van zyn verstandt, als door deeze zyne ontdekkingen, verworp het voorneemen van den doortogt ten Noordoosten te vinden, in zynen Brief aan de Koninglyke Societeit 1691 gezonden. Deeze zeer vermaarde Heer geloofde niet meer als te vooren, dat *Nova Zembla* een gedeelte van 't vaste Land van *Tartarië* uitmaakte, zynde vervolgens daar van nader onderrecht. Hy was van verstandt dat de strekkinge van *Tartarië* zich veel verder ten Noorden uitbreidde en mogelyk zich aan *America* hechtte. Ka-

pitein *Wood* was van gedachten dat *Nova Zembla* en *Groenlandt* beiden een Landt waren. Hoedanig het hier mede zyn mag, of de ontwerpen van *James*, *Wood*, en den Heere *Witzen* ongegrond zyn; echter moet men bekennen, dat de zwarigheden in de doortogten, 't zy Noordooſt of Noordweſt, bezwaarlyk zullen worden te boven gekomen.

Alle deeze kortelyk aangeweeze Reistogten en Ontdekkingen, hoe moeijelyk en zwaar die in den eerſten aanvang zyn geweeſt, hebben niet weinig voordeel den Koophandel toegebragt; waar in die uit de Groenlandſche Viſſchery ontſprooten, niet van de minſte te achten zy, als vervolgens in deeze beſchryving blyken zal. Doch eer we tot ons eigentlyke oogmerk treeden, om alle deeze Noorder Geweeſten te beſchryven, zullenwe vooraf aanmerken, hoedanig de Groenlandſche Viſſchery is opgekomen, nuttelyk voortgezet, en vervolgens van natuure verandert, nademaal de Landt- en Bay-Viſſchery allenks is afgenomen en tot een Zee-Viſſchery overgegaan: maar wy zullen ook vooraf eenige nuttelyke achtgeevingen bybrengen, die niet min weetenswaardig zyn, dan deezen, wanneer we tot ons voorgenomen beſtek overgaan.

BLOEIJEN-

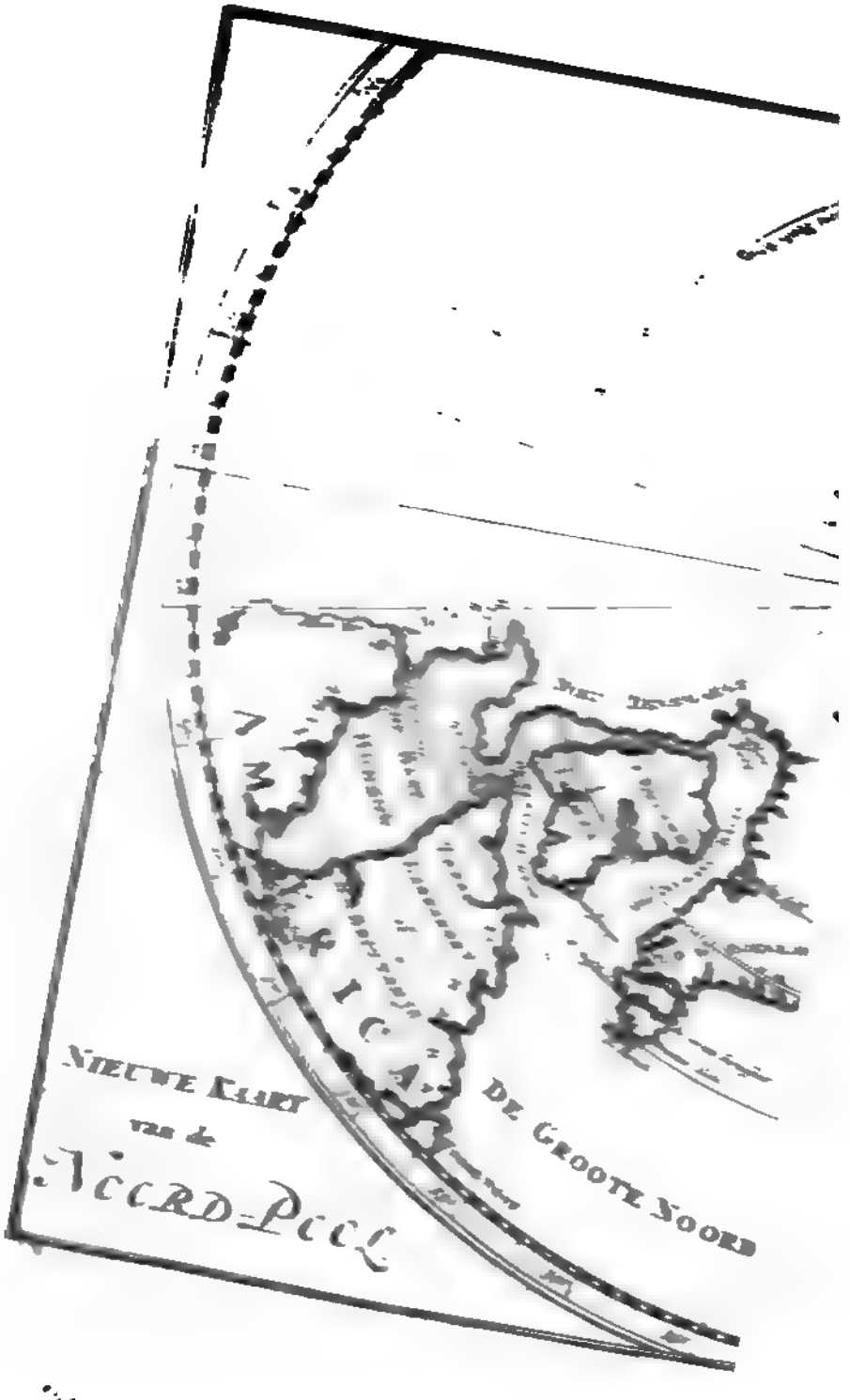
Nieuwe Kaart
van de
Noord-Pool
De Groote Noord

BLOEIJENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Van de eerſte Ontdekkers van GROENLANDT, wie die waren, hoedanig zy zich in dit Geweſt neergezet hebben, en 't zelve bevolkt; verſchil tuſſchen de Yslandſche en Deenſche Kronyken over dit Onderwerp, 't welk onderzocht word.

GRoenlandt, een uytgeſtrekkende Landſtreek / in 't Noorderdeel des Aardbodems / komt zich van 't Suiden naar 't Oosten / van waar het weder ten Noorden / naar Spitsbergen en Nova Zembla ſtrekt. Eenigen zijn van gedachten geweest / dat het zich met Tartarie vereenigde / doch dit is onzeker. Ten Oosten heeft het de * Yzee, ten Suiden den Deucaledoniſchen Oceaan, en ten Weſten de Straat van Hudzon, die het van America ſcheit. De hoeke ten Noorden is onbekent. De Deenſche Kronyk zegt / dat 'er geen Noorderlijker Landen te vinden zijn. Eenigen zijn van gedachten geweest / dat zich Groenlandt aan America hecht / zedert de Engelſchen door de Straat Davis getracht hadde naar de Suidzee door te dringen. De eerſte Ontdekker vermeende het een Straat te zijn / 't welk daar na een Golf bevonden is. Maar 't bericht van Kapitein Jan Munk, die getracht heeft door 't Noordweſten derze Golf te paſſeeren / geeft genoegzaam vermoeden dat dit Landt t'eenemaal van America geſcheiden is. De zuidelijkſte ſtrekking van Groenlandt wordt door de Kaap Farvel genomen / en volgens de meeting van Munk, een zeer kundig Zeebouwer / op 60 Graden 30 minuten geſtelt. Een Noorden hoek het zich naar Spitsbergen uit / door de Deenen eertijds mede voor Groenlandt genomen / omtrent op 78 Graden zich uitſtrekkende.

Hoedanig de ſtrekking van Groenlandt is, ontdekt.

* *Mare Glaciale.*

wie d'eerſte Ontdekkers waren;

Dit groot Landſchap / is voor eenige eeuwen ten deelen bekent geworſt / en voor Misdoegers bevaaren / wier eerſte Ontdekkers Torwald en zijn zoon Erik waaren; Edellieden uit Noorwegen om misdrijf gevlucht. Torwald in Yslandt overleeden zijnde / maakte zich zijn zoon Erik andermaal over begaane misdaadt vluchtig: Dies beſloot hy een Landt op te zoeken / Gundebiorne genoemt / 't welk men zeide ten Weſten van Yslandt gezien te hebben. Erik vond dit Landt / en hy liep een Bay in / tuſſchen twee Kaapen gelegen / welker eene den uithoek van een Eilandt waſt / tegen over de Kuſt van Groenlandt leggende. Deezen uithoek van 't Eilandt word Hvidſerken geheeten / en de daar tegen over gelegen Kaap Hvarf genoemt / makende tuſſchen beide een goede Ree / die hy Sandflatw heette / alwaar de ſchepen voor een ſtorm veilig lagen. Hvidſerken is een zeer hooge berg / en ongelijk grooter dan de Kaap Hvarf. Erik noemde in 't eerſt dit Gebergte Mukla Jokel, dat groote Ysskegel betekent. Sedert word het Bloſerken of Blaauwhemdt genoemt / en ten laatſten Hvidſerken, dat Withemdt zeggen will. De reden deezer twee laatſte veranderingen van namen / is waarſchijnlijk deeze: als de ſneeuw ſmelt en een zeker ryden verder bezigt / vertoont zich in 't eerſt het ys van verre als moſs, kruid / of klein geboomte dat op de klotzen waſt; maar door de gedurige ſmelting van den ſneeuw / die telkens over elkander valt / word het ys ongemeen dik / en neemt zijn eigen kleur weer aan / dat natuurlijk wit is.

en waarom dit landt Groenlandt werd genoemt.

Hoewel dat Erik zich aan de baſte Kuſt begaf / achte hy 't noodig / eerſt het Eilandt aan te doen / 't welk hy Eriks-Sun, of Eriks-Eilandt noemde / alwaar hy overwinterde. In 't volgende Voorjaar ſtak hy van 't Eilandt naar de baſte Kuſt over / die hy GROENLANDT genoemt heeft / vermids de ſtrand allerwegen met groene moſs en kruiden bewoſſen waſt. Hy vond in het Weſten in een Haven / die hy Eriksfiorden, of Eriks-haven noemde. Niet verre van deeze haven bouwde hy een huis / Eriksbaay of Eriksbouw genoemt. en in den Herfſt daar aan volgende / begaf hy zich naar de Weſtkuſt / alwaar hy een andere wooning opſloeg / welke hem Eriksbaay of Eriksbouw genoemt. Maar / naar 't ſcheen hield 't hem aan deeze Kuſt te koud / of hy vond 'er zich zoo veilig niet als op zijn Eilandt / want hy den Winter weder aan Eriksun overbragt. In volgende Zomer begaf hy zich weer naar de baſte Kuſt ten Noorden / en aan een haven met een groote Kloof / die hy Sneefiel noemde / dat Sneeuw-berg betekent / en ontdekte een haven / door hem Ravenfiorde genoemt / vermids 't zich zeer veel Ravens ontbielden. Deeze Haven ligt een gelijken aftand van Eriksfiorden, gelijk die ten Zuiden gelegen is / en hadde alle de ys die de ys gedreven word. Ten einde van den Herfſt [illegible] naar zijn Eilandt / daar hy den derden Winter overbragt. In 't Voorjaar daar aan volgende / beſloot hy in Perſoon naar [illegible] de verplichten hem naar

Groen-

Groenlandt te volgen / roemende over de byzonderheden in zijn nieuw gevonden Landt ontdekt. Eindelijk bragt hy zoo veel te weeg / dat hy wederkeerende / door een groot getal ſchepen en Yslanders gevolgt wierd.

Leiffe de zoon van Erik met zijn Vader uit Groenlandt naar Yslandt overgegaan / beſloot ondertuſſchen een togt naar Noorwegen te doen ; alwaar toen / (volgens de Yslandſche kronijk) Koning Olaus Truggerus regeerde ; hy van zijn Vaders ontdekking breed opgevende / liet deeze Noordſche Koning / onlangs eerſt Chriſten geworden / deezen Lieffe in 't Chriſtendom onderwijzen / en vervolgens doopen / waar door hy zich dien Winter aan zijn Hof ophield. De volgende Zomer zond hy hem weder naar zijn Vader in Groenlandt, verzelt van een Prieſter / om Erik en zijn volk / van den Chriſtelijken Godtsdienſt te laaten onderrechten. Lieffe weder in Groenlandt aangeland / wierd 'er van zijn Vader niet wel ontfangen / vermits hy eenige vreemdelingen medebragt. Dit waren arme Bootsgezellen / door hem op een wrak van hun ſchip gevonden / door ſtorm in volle zee tegen de Yſbergen geworpen ; dies Lieffe van medelijden bewoogen / hen in zijn ſchip overnam / en mede naar Groenlandt voerde ; maar Erik hier over geſtoort / zeide : Waarom leert gy aan Vreemdelingen den toegang tot een landt / 't welk we niet dan voor ons zelven meenden bedekt te houden ? Ondertuſſchen / nadat deeze edelmoedige zoon / zijns Vaders woeſten aart wat geïnatigt had / voegende hy hem alleniks de menſchelijke pligten in / waar door eenige vonken van een Chriſtelijke gemaatigdheit in hem ontſtooken wierden / met verzoek / aan den Prieſter gehoor te geeven / die hem de Koning van Noorwegen gezonden had ; 't welk vervolgens zodanig een goeden uitſlag nam / alzoo hy zich eerlang met zijn onderhoorig volk doopen liet.

By den Koning van Noorwegen om de verdere bevolking verzocht, ter welker gelegentheit de Groenlanders Chriſtenen worden.

Dit is 't wat van deeze eerſte Ontdekkers van Oud-Groenlandt, namentlijk Erik en zijn zoon Lieffe, kan gezegt worden. De Yslandſche kronijk / ſtelt het vertrek van Torwald en zijn zoon Erik, uit een Haven van Noorwegen / onder de Regeering van den voornoemden Olaus, 't welk omtrent den jaare 982 geſchied zou wezen ; maar de Deenſche kronijk ſtelt dit in 't jaar 770 voorgevallen te zijn / 't geen best met een Bulle / door Paus Gregorius den vierden omtrent in 't jaar 835 aan den Biſſchop Ansgarius gezonden / overeenkomt / hem gelaſtende de voortplanting van 't Geloof in alle de Noorder Landen / en voornamentlijk in Yslandt en Groenlandt ter harten te neemen. Over dit verſchil / is 't duiſter zich verder in te laten : maar twee zaken zijn echter diesaangaande merkwaardig. De eerſte is : dat de Deenſche kronijk zegt / dat toen de Koning van Denemarken / onder de Regeering des Franſchen Konings Lodewijk den Zachtmoedigen / Chriſten wierd / Groenlandt veel geruchts maakte. De tweede : dat 'er in de Handveſten des Aartsbiſſchops van Bremen / een oude / met de handt geſchreeven kronijk zou zijn / waar in een kopy eener Bulle is te vinden / die de Aartsbiſſchop

Verſchil over deeze bevolking tuſſchen de Yslandſche en Deenſche Kronyken ; 't welk men onderzoekt.

van Bremen / met Kantſtiftſchap van geeſtelijk Regiment en Jurisdictie van Hoogtingen / d'onbergheerige Eilanden / Yslandt en Groenlandt aenſiet / welke Bulle verzeilert wordt / door den jaere 900 beſonnen te zijn.

Wat 't de Deenſche Kroonijk van meldt.

De Deenſche kronijk meldt / dat Erik Jarsaxon in Groenlandt zich verwonderd hebbende / over Landbouwerij in redden / en ruſtigen 't Geberghte / verſcheijden Landen / Weiden en Riviren vonden; datze Groenlandt Oostelijk en Weſtelijk verdeelden / volgens de verdeeling van beide de Oeſterlingen / Oſtrebeg en Weſtrebeg, door Erik gelijkt; datze in 't Oeſten gelegen eene Abdije bouwden / Garde door den generaal / alwaer de Hoogtingers jaarlijks met verſcheiden koopmanſchappen quamen / en aen de Inwoonders verkochten. Andere Saxonen bouwden vervolgens een andere Abdije / die ze Albe noemden; en vermits dunnen plant in 't Oostenduin ſtaende vernam / wierd 'er een Klooſter aen den ſelven dien de Eer gegeven / en St. Thomas toegheſchr. Van de Abdije Garde had den Biſſchop zijn verblijf / en de Kerk den St. Nicolaus / daerom het Domkapittel / in deze Abdije gebouwt / waer den Dom of Hoofdkerke van Groenlandt. Pontanus gedenkt in zijne Hiſtorie van Oostenrijken / dat in 't jaer 1389 eenen Henrik / Biſſchop van Garde, eene Vergaderinge van Staten in Denemarken bijwoonde / die te Nieuborg in Funen aen den ſelven dien de Groote Belt gehouden wierd.

Vervolgelijk geeft de Deenſche kronijk bericht / dat de Ingezetenen van Groenlandt in 't jaer 1256 tegen Koning Magnus van Hoogtingen opſtonden / en hem weigerden de gewoone ſchatting te betalen; dat Koning Erik van Denemarken / ten verzoeke van Magnus, die een zijner dochters gehuwt was / een Vloot laſtingen uitrustte; dat de Inwoonders van Groenlandt, de Deenſche Heerſchappije ſtande / en de wapenen op de kusten blaſende / zulkeng verſlagen werden / datze een groote ſtandvastigheid en den Dood verkozen. De Deenſche Koning zich over den groothijd van Koning van Hoogtingen niet volkrijgt hebbende / liet zijn Groenlandt ter gunſte van zijne Suchter en Heir Heten behouden; en wierd deſen Vorst in 't jaer 1261 geſtorven.

en wat de Yslandſche kronijk van 't zelve heeft.

De Yslandſche kronijk zegt / dat de Oostelijke ſtadt van Groenlandt, Garde genaemt is; alwaer een ontzettende ſtorm geſtaen hadde / en waer verder in zee een berg / die de aenkomſt der ſchepen hinderde / een zo hoog water is; en hoog dit hoog water / op ſtormachtig weer / komen ſal / dat de Walvisſchen en andere viſſchen / daer de dan in overvloed magden gevangen. Een koning Oostrigher is een tijdlang / Funcheberder genaemt / weer den naem eens Vorſts / dien Olaus, Koning van Hoogtingen / die 'er met al zijn volk ſchipbreuk leed. Noch verder / en nabij de Oostbergen / is een Eilandt Roanſen gheheeten / daer een zagt dun uit de Rotſen dien breken is / waer onder veele waere Heeren gevonden worden; verder zijt men met den pij / zoo veel

in

in Ee als aan Landt. In 't Noorden vind men veele Eilanden en Havens. 't Landt is 'er onbewoont en woest / tuſſchen Oſtrebog en Weſtrebog gelegen. De Skreglingers onthouden ſich omtrent Weſtrebog; men vind 'er tam en wild gedierte / maar geene menſchen. Aan d'andere ſyde van Weſtrebog is een groote Baay / Himmelradsfield genoemt / en tegen over haer leyt Eirik / durft niemandt de Eer bewaren / vermits 'er een Charibdes gevonden word. Iver Bert die lang Hofmeester van den Biſſchop van Groenlandt is geweest / werd door den Lechter van dat Gewest benoemt / om de Skreglingers te verdrijven / doch het word verzwegen wie deze Skreglingers waren. Doctor Wormius een naauwkeurig Onderzoecker der Noordſche oudheden / is van gedachten / dat het de eigen Ingeboornen van Groenlandt waren / aan wien waarſchijnlijk de Noordwegers deezen naam gegeven hebben; doch om wat reden / is niet bekent. Op bevonden 300 't ſchreen / de andere oever van den Fiordzem van Kindelfiord, een weſtelijk gedeelte van Groenlandt, welker midtdom oock door Noordwegers bewoont word. 't Schijnt nu / daar gezegt word / dat de Skreglingers zich omtrent Weſtrebog onthouden / men niet dan den Oever ten Weſten verſtaan moet / vermits 't niet te denken is / dat het tegengeſtelde van 't Oosten daar door genoemt word / als de Noordwegers bezaten. 't Is dan te verwonderen dat eenige Noordwegſche Waaghalzen / met een zwaak getal / Kindelfiord gepaſſeert zijnde / door deze Skreglingers geſlagen worden. De Onderſtooning van Noordwegen / hier over voldoening eiſchende / zond een ſterke troep derwaarts / en bemande een ſchip / ten dien einde uitgeruſt; maar de Inboozlingen het ſchip ziende aankomen / namen de vlucht / gelijk ze gemeenlijk gewoon zijn / waaneer ze ſich te zwak bevinden / verbergende ſich in Boſſchen / Rotzen en andere ſchuilplaatſen. De Noordwegers niets vindende dan wat ze achter gelaaten hadden / maakten alles ten buit 't geen 'er gevonden wierd / en bragten 't naar hun ſchip; en dit was 't / deeze bp de Skreglingers tam en wild gedierte vonden / maar geene menſchen / als is gezegt. De Heer Wormius gelooft dat deeze Skreglingers niet verre van de Golf of Straat Davis t'huis hoorden / en dat het magelijk Amerikanen konden zijn geweest / of dat het de eigen Inwoonerş van Nieuw Groenlandt waren / die de Weenen onder de Regeering van Koning Chriſtiaan den vierden ontdekten; dat ze gebuuren van Oud-Groenlandt konden zijn / 't welk de Noordwegers bewoonden / en een gedeelte van Weſtrebog bemagtigt hadden / door dat Erik zich van 't ander verzeekert had.

Skreglingers een Landaan, wie die waren, onbekent.

't Gevoelen van den Heer Wormius bygebragt.

Wijsmaatelijk d'oorſprong der ingeboornen van dit Gewest zijn geweest.

TWEE-

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Van de ongemeene Vischrykheit der Groenlandsche- of Ys-zee, voornamentlyk in groote Zee-dieren. Omstandig bericht van de Eenhoorns; onderzoek of het Zee- of Land-dieren zyn, en of deezen in Groenlandt gevonden, waarlyk Hoorns zyn dan veel eer Tanden mogen genoemt worden,

Ongemeene Vischrykheit van de Groenlandsche zee.

DE Zee in Groenlandt is ongemeen Vischrijk; waar in zich ook veele Walrussen / Robben en andere Zeedieren onthouden / nevens een ongelooflijk getal Walvisschen / als vervolgens nader beschreven worden. Men staat in twijffel of men de witte Beeren van Groenlandt onder de Zee- of Land-dieren reekenen moet; Want / vermits de zwarte Beeren nooit het Landt verlaten / zich niet dan van vleesch generen / en ook greetig zijn in 't zuigen van menschen bloedt; hunne natuurlijke onthouding is op het ys of 't Landt / nochtans komen ze ook groote wateren over te zwemmen / om Robben en Walvischkrengen / in Zee dryvende / op te speuren / en daar op te aazen: maar op geen visch. Doch in tegendeel verlaten de eerste / zelden de Zee / en leven niet liever dan van visch. Zy zijn mede grooter en woester dan de zwarte; op 't naspeuren van de Robben en Walrussen / die haare jongen op 't ys werpen / zijnze bysonder loos; ook zijnze zeer greetig naar de jongen der Walvisschen / waar op ze veel meer verlekkert zijn dan op andere Vissen. Zy wagen zich zelden in de ruime zee / wanneer ze van ys ontbloot is / niet / om datze niet wel zwemmen konnen / noch ook in 't water alleen leeven / als visschen: want het Landt hun eigen element is / waarom ook het Beeren Eilandt dus wordt genoemt; zulks de Beeren allem meer de Zee dan de Walvisschen schuuwen. Die hen echter door een natuurlijke afkeer op den reuk vervolgen / nademaal ze / gelijk gezegt is / hunne jongen eeten. Wieshalven / wanneer het ys van de Noordet Kusten van Groenlandt Zuidwaardts gedreeven wordt / schroomen zich de witte Beeren op dit ys onthoudende / in zee te begeeven; en als ze dus vervolgens omtrent Yslandt en andere kusten aankomen / weerwaarts dit ys heenen drijft / worden ze te verdoesder door honger.

Eenhoorns in Groenlandt veel te vinden.

Groenlandt heeft ook ten allen tijden veele Hoorns / die men Eenhoorns noemt / verschaft. In Denemarken vind men 'er veel die heel en ongebroken zijn / en ook een meenigte stukken en brokken; ingelijks komen 'er veele uit de Straat Davis, ter langte van 8 of 9 voeten. Om nu te weeten wat voor Beesten deeze hoorns uitleveren / zoo moet men vooraf onderrecht zijn / datze eygentlijk Hoorns genoemt worden / ter-

beeſtachſe niets gemeen met zodanig een waare eigenſchap hebben / van welcker natuur ze zouden mogen zijn; en alzoo de naam derzelve dubbelzinnig is / zijn 'er die twijffelen / of deeze Beeſten van wien ze komen / Land- of Zeedieren zijn. Men ſtaat in geſchil de hoedanigheit der Dieren die deeze Spooren in Groenlandt draagen. De Heer Wormius zegt / dat ze van Viſſchen zijn; weshalven hy t'eenemaal het gevoelen der Aloude Natuurkenners wederſpreekt / die geheel anders van de Eenhoorns geſchreeven hebben / en voor viervoetige Land dieren te boek gezet; 't welk ook uit gelijkſ regtuig verſcheiden plaatſen der gewijde Bladeren aanloopt / die niet dan van viervoetige Eenhoorns ſpreekende / konnen verſtaan worden.

Of deeze van Zee- of Landdieren komen oorſprongk.

De Heer Wormius, een naauwkeurig en geleerd Opmercker der Noordſche byzonderheden / ſchrijft 'er aan een van zijne vrienden dus van: „ Voor eenige jaaren geleden / toen ik by den Heere Fris, Groot Kanſelier van Denemarcken was / hieugde ik hem / hoe weinig naauwkeurigheit de Kooplieden en Schippers / die op Groenlandt handelden en voeren / hebben / vermits ze niet onderzochten wat Dieren het waren / waar van ons de Spooren gebragt worden / en waarom ze ook geen heel been'tigchaam van zodanig een Dier / of tael den huid overbragten / om 'er eenige kennisſe van t'erlangen; maar zijn antwoord was: ze zijn naauwkeuriger als ze denken zoud; want op deezen Heer zijn aanſtaandſt een groot Schilderſtuk brengen liet / waar aan een stuk van deezen Spoon / ter langte van vier voeten / hangt was. Ik was toen zeer bergenoegt deeze zeldzaamheit te beſchouwen; en ik bevond dat het Schilderſtuk / eigentlijk naar een Walviſch-hoofde geleek / hebbende twee gaten op den kruin / welke gaten tot in 't herſenvlies doorgingen / en ongetwijffelt de blaazers of twee pijpen waren / waar door dit Dier het ingezwolgen water weder uitblies. Ik beſchoude ook dat de Spoon ter ſlinker zijde van het bovenſte kaakbeen uit ſtak. Ik deelde deeze vreemde zaak mijne naauwkeurigſte vrienden mede / en mijne Studenten quamen dit in mijn Kabinet bezien. Een Cooplieuwaar liet ik in 't byzijn van hun allen de geſtalte van dit Schilderſtuk uit zijnen Spoon afteekenen / zulks ze getuigen konden / dat d'afteekening met de voorentijdſe zaak overeen quam; maar 't bleef hier niet by. Ik kreeg bericht dat 'er een diergelijk Beeſt voor Yslandt gevangen was; dog ſchreef ik aan den Biſſchop van Hole, Scalonius genaamt / ernſtig een mijner Leerlingen te Koppenhagen gebeeſt / en verzocht hem / my het afbeeldzel van dit Dier te zenden / 't welk geſchiede: en hy liet my weeten / dat de Yslanders het Narwal noemden. Ik bevond het een waar afbeeldzel van een Viſch / die naar een Walviſch geleek; en ik beloofde / weder te Chriſtiaanſtadt komende / u het zelve / nevens het Schilderſtuk van den Heer Kanſelier Fris ontfangen / te laten zien.

Bewyſt dat deeze Hoorns van Landdieren voortkomen, en derhalven geen Hoorns maar Tanden zyn, uit een Bekkeneel van zeekere Viſch geweest.

Wat de Oudheit van de Eenhoorns gelooven heeft en-doorsocht, en met de H. Schrift vergeleken.

De Heer Wormius bleef niet in gebreken zijne beloften te voldoen; maar daar en boven / gelaide hy zijnen vriend naar zijn Kabinet / alwaar hy op een daar toebereide tafel / het Beksteneel zelf / met den hoorn van dit Dier zag / 't welk de Heer Kantseliet hem eertijds vereert hadt. Zeker is 't dat de naam van Eenhoorn dubbelzinnig kan genomen worden / zulks ze aan verscheide dieren kan toegepast worden; dit blijkt by den Oost en Indiaanschen Esel / waar van Aristoteles gewag maakt: en het worst Been waar van Plinius meld / dat het hoofdt naar een Hart: 't lijf naam naar een Paerdt / en de voeten naar die van den Elefant gelijken / welk Dier van een ongelooflijke sterkte en snelheit zoude zijn; 't welk zekerlijk deezen Eenhoorn zou moeten wezen / waar van de Heilige Schrift op verscheiden plaatsen spreekt en mogelijk den Rhinoceros is / en zoo snel te zijn / dat die over den Schirion, een berg van Libanon, springt / gelijk het jong van een Eenhoorn; en zoo sterk / dat die by de Goddelijke kracht vergeleeken word. Wat schijnbaarheit is 't er nu / het Waterdier van 't Noorden / onder deeze Eenhoorns te stellen / dewijl men gelooft / dat deeze Dieren in 't Suider of Ooster Waereldeel / zonder tegenspreeken Landdieren zijn? De Propheet Jesaias / den Joden voorzeggende; dat Godt hen en hunne Koningen van Jeruzalem verdrijven zoude / zegt: en de Eenhoornen zullen met hen afgaan; dat niet dan van 't gaan op de aarde kan verstaan worden; want / indien de Propheet gelooft had / dat de Eenhoorns Visschen waren / zou hy ongetwijffelt van zwemmen gesproken hebben / in de plaats van gaan.

Men zou dan een soort van Zee-Eenhoorns voorsonderstellen konnen / gelijk 'er Zee-honden / Zee-kalveren en Zee-wolven genoemt worden; echter zou dit niets nieuws zijn / nademaal Bartolyn een Deensch Schryver / een byzonder Hoofdtstuk van de Zee Eenhoorns / in zijn Traktaat van de Eenhoorns gemaakt heeft: maar hy brengt 'er eene zwarigheit by / die met deeze stelling niet overeenkomt; want het verschil is / of deeze Zee Eenhoorns / waarlijke Eenhoorns zijn / en of het geen men Hoornen noemt / waarlijk Hoorns of Tanden moet genoemt worden. Het besluit van 't eerste hangt van 't laatste af; want indien het Tanden zijn / konnen deeze Visschen geen Eenhoorns genoemt worden / nademaal ze geen Hoorns hebben / en byaldien het Hoorns zijn / moeten ze alsdan Eenhoorns genoemt worden / vermits ze niet dan van een Hoorn verzien zijn. De Heer Wormius verzekert dat deeze Visschen Tanden en geen Hoorns hebben / gelijk Arngrimus Jonas die mede Tanden noemt. Dit heeft te meer verzekering dat het Tanden / en geen Hoorns zijn / nademaal Aristoteles voor waarheit opdift / dat alle de Eenhoorns hunne Hoorns in 't midden van hun voorhoofd dragen / daar de gewoone plaats der Hoorns is; en dat deeze Visschen / 't geen men Hoorns noemt / ten einde van hunne kaken en tandeloosheit te

Wormius verzekert dat deeze vermeende Hoorns Tanden zyn.

ter plaatſe haar de tanden ſitten. Dat de hoorns aan 't voorhoofde vaſt zijn/ maar de tanden in de holen ſtreken/ is klaar in 't beſchreeven Beenhuis beſchouwt/ door den Heere Wormius vertoont.

Ariſtoteles heeft over de eenheit deezer Eenhoorns hoornen/ de volgende aanmerking gemaakt; en zegt: dat alle Dieren die twee hoorns hebben/ gekloofd van voeten zijn/ maar alle Eenhoorns ongekloofd; dat de natuur de zelfde eenheit ſtelt/ zoo wel aan de voeten als aan 't hoofd der Eenhoorns; gelijk ook de zelfde verdeeltheit van hoorns en klauwen aan 't hoofd en de voeten van andere Dieren plaats heeft; waar uit ontſtaat/ dat het eenige onderſcheid van de Eenhoorns/ met andere Dieren/ alleen gelegen is/ in de eenheit en geſlotenheit hunner klauwen en hoorns. Dat door de zelfde reden de Eenhoorns hun klauwen/ als andere Dieren/ ongekloofd hebben/ mitsgaders hunne hoorns aan 't voorhoofd dragen; en dat gelijk de andere Dieren/ twee hoorns hebben/ die aan weerzijde van 't voorhoofde ſtaan; de Eenhoorns/ niet dan een hoorn hebbende/ deeze in 't midden van 't voorhoofd dragen. Derhalven/ vermits de Eenhoornviſſchen noch klauwen noch voeten hebben/ konnen ze ook van geen hoorns verzien zijn; waar uit volgt/ dat/ wat men hoorns noemt/ hoewel ze in hunne kaaken diep ingewortelt zijn/ en niet door hun voorhoofde geplaatſt/ geen hoorns konnen zijn/ en derhalven Tanden weezen moeten.

Verdere gevolgen van de Eenhoorns der Ouden bygebragt.

Echter moeten we hier byvoegen: dat een voornaam Koopman en Reeder in de Groenlandſche Viſſcherij/ ons heeft bericht/ dat hy het hoofd van een Eenhoorn-viſch/ geheel en ongeſchonden in perkel bewaart/ t'Amſterdam gezien heeft/ waar in twee hoorns of tanden ſtaken/ de eene ter lengte van zes voeten/ en de andere omtrent een voet/ alzoo die gebraken was. Gelijkerwijs de Walruſſen in 't bovenkaakbeen twee/ doch meerendeels krom-gebooge tanden hebben/ waar nevens eenige kleine hiezen in den mondt. Of nu de Eenhoorn-viſſchen mede hiezen in den mondt hebben/ ſtaat noch te onderzoeken. Dat uit de bovenkaaken deezer Eenhoorn-viſſchen/ niet alleen een/ maar twee hoorns of tanden ſtreken/ blijkt daar mede overeen te komen; vermits ook deeze/ waar by men niet dan een hoorn alleen vind/ nooit in 't midden/ maar ter zijde voor uit ſteekt/ welke ontbloote plaats ter andere zijde/ waarſchijnlijk door 't uitbreeken of uitvallen van den hoorn/ altoos weder geſloten word.

Twee hoorns of tanden in den Eenhoornviſch gevonden.

Noch vinden we by den Kantſchenaar over de Beſchrijving van 't Utrechtſche Bisdom wegens des Eenhoorns hoorns die aangemerkt/ hoe de Hoogwaarder Harcourth Letsmaar in de ly gemaakt/ om dat hy een deer dese hoornen/ eenige eeuwen in de St. Mariaas Kerke te Utrecht bewaart/ aan den Hertog van Gelderlandt had laaten toekomen. Deeze hoorns worden toen zeer hoog geſchat; zulks men zelden hoorns van zulkang eene dikte en lengte had gezien. Omdat men veel werks van dier-

Van welk een gevoelen de Schryvers over der Eenhoorns hoorns zyn, nader ingezien.

gelijke hoorns pleeg te maaken. Wordt 'er mede voor wat wonders van verhaalt, dat 'er op de Schuilhoft van Karel den Grouten zeven echte en oprechte hoorns te zien waren. Om deeze zeldzaamheit der Hoorns / waas 't geen wonder dat de Hartog van Gelderlandt dus begeerig naar de zelven waas; want volgens Thomas Bartholinus pleeg zodanig een hoorn voor een ſchat gerekent te worden; vermits hy getuigt dat 'er te Rome een voor negentig duizend kroonen is verkocht. De reden van deeze ſchatbaarheit / waas / dat 'er een wonderlijke tegengiftige kracht aan der hoorns wierd toegeſchreven.

Maar vorenleggens heeft men beginnen onderzoek over dit ſlag van hoorns te doen, om de dwaaling der Alouden over den waan hunner Eenhoorns te ontdekken. Dus heeft zich dan onder andere Schryveren eerſt Andreas Marcus opgedaan / die in de zeſtiende eeuw deeze dwaaling grondig Theorn heeft uit de waereldt gebannen / alhoewel een ander Schryver Hiſtoricus gemeent / het weder voor de Eenhoorns heeft opgenomen; nochtans zyn 'er verſcheidene gewees / die het liever met Marcus dan met Bauhin houden. Doch eindelijk is 'er een ander gevoelen dan opgekomen / 't welk alle de beruchte Hoorns in Landen van zeekere Walvischen heeft veranderd. „ In onzen tyd / waas 't / zegt Th Bartholinus, dat de waarde van den Eenhoorns Hoorn merkelijk is gedaalt / nadat men door den handel der Kooplieden overbloedyger hier te lande is ingedraagt, en het Dier zelf bekend wierd. Want door de gedurige vaart naar Yſlandt en Groenlandt heeft men erbaaren 't geen oyt te Noorwegen wierden in de Indiën en 't Oosten te vinden: te weeten; den Een-Eenhoorn of Walvisch die door de Yſlanders Narwal waard genoemt. Deeze Eenhoornvisch heeft in 't opperſte kaakbeen een Tandt / dik en lang / rechtuitſtekende / en gekronkelde door verſchillenden rondomdraajende ſlingeringen / loopende van den wortel af tot aan 't ronde ſpits toe. Dit is den tandt / die te voorens gemeent wierd een Eenhoorns hoorn te zyn. Zeker is 't / dat alle de Hoorns van verl als 'er tot noch toe ander dien naam zyn te voorſchyn gekomen: met dan den gemelden Walvischtandt zyn geweeſt. Hier door zyn de Utrechtſche Hoorns tot een merkelijken affaag in waarde gevallen; want anders zyn dan zeekere Walvischtanden zyn / welken te hebben nu de Walvischvangſt zoo gemeen is / konnen voorkomen. Verders getuigt deezen Schryver dat de Utrechtſche Eenhoorns tandt Walvischtanden waaren / gelijk ook die van St. Denys en St. Corentyn in Bretanje zyn. En om andere Schryvers onderzoeken te laaten. Samuel Dale geeft in zyne Pharmacologia, dat hy heeft ook de Schryvers van een Noordſch Dier / Eenhoorn genaamt / hebben verſtaan en onderſoek daar over ingeſteld / zodanig een wonderbaar Dier niet erkent / recht dat den Rhinoceros is.

Nu wil ik de gedachten deezer Hoorns of tanden niet meer t'onderzoeken:

Heer: De koning van Denemarcken willende een geſchenk van een ſtuk van zodanig een hoorn doen / gelaſte van een ongeſchonden hoorn / het dunſte einde naar den wortel / voor een gedeelte af te ſagen. Dit gedeelte van derzen hoorn / die men meende dicht te zijn / doorgezaagt hebbende / wiſt men verwondert daarin een holligheit te vinden / in welker holte / een kleine hoorn / van dezelve gedaante en zelve ſtoffe als den grooten / gevonden wierd. Men vervolgde de groote hoorn vondom door te ſagen / zonder de kleine te raken ; en bevond dat de kleine / in derze holligheit van den grooten / omtrent een voet lang was / doch verder voor 't overige vaſt en dicht. Hier uit bleek / dat de Dieren van zodanige hoorns derzen / dezelve geſtalt de Narren verwiſſelden ; dat de grooten afvielen / en de kleinen verder in de plaats aanwieſſen ; en dat dit zonder twijffel in voortijdt / dat 'er zoo veel hoorns gevonden wierden / die loſ geworden / door 't Groenlandſch pſ naar Yſland dreven. Maar / zoo wanneer men de laatſte geſtelde meening wil geſtand doen / gegrond op 't gevonde van 't gemelde Behuenel / en acht gerft op den langen wortel die in het ſelvetteen ſteekt / ſchijnt het geloofſijk / dat derze die men gezaagt had / een tand en geen hoorn was. Dat dit geſchieden kan / dat van derze viſſchen de tanden uitvallen en weder andere aanwaſſen / voord door d'ervaarentheit in de menſchen beveſtigt / vermits gebeurt dat de loſ geworden tanden / door anderen voortgeſtooten / niet eer uitvallen voor de anderen zich laten zien : 't geen echter met het verwiſſelen der hoorns van de Narren heel anders gelegen is / wiens hoofden zoo dikmaal zijn / als of ze nooit hoorns hadden gehad / tot dat de nieuwe weder aangroeyen / en derzelve geſtalte krijgen.

De Deenen zijn van gedachten / dat alle derze hoorns / die naar Moſkovië / Duitſlandt / Italië en Vranckrijk verzonden worden / uit Denemarcken komen / alwaar derze ſoort van handel in groote achting is geweeſt / toen de Vaart van Noordwegen naar Oud-Groenlandt openſtond en noch bekent was. Deeze Deenen die derzelve naar allerwegen verzenden / ſchroomden niet te zeggen / dat het tanden van viſſchen waren ; echter verdacht men ze voor Hoorns van Eenhoorns / om 'er meerder bedrijf van te maken. 't Zelfde gebeurt noch / vermits niet lang geleden / de Maatſchappij van Nieuw-Groenlandt, die te Koppenhagen is / een van haare medegenooten naar Moskovië, met een goet getal groote ſtukken van derze hoorns zond / waar onder een ſtuk van een uitmuntende groote / om dit aan den Grootvorſt van Moſkovië te verhoopen. De Czaar dit ſchoon bevindende / liet het aan zijnen Lijfarts zien. Deeze Heer meer dan de anderen erbaarn / zeide aan zijn Czaarſche Majeſteit / dat het een tand van een viſch was ; en dus moeſt den afgezonden zonder iets te verhopen / weder naar Koppenhagen vertrekken. Toen hij verſlag van zijn wedervaaren aan de Maatſchappij deed / ſeide hij al de ſchuld van zijnen ongelukkigen handel op den Lijfarts / die

De geſtalte der hoornen onderzocht.

Die Tanden bevonden worden ;

en ook verwiſſelen konnen.

Eenige ſtukken van deeze vermeende hoorns naar Moskovië gezonden, die ongelyks voor Tanden worden aangezien ; en door welk voorval.

zijne gemalin waar alleg verachſt hield; zeggende: dat alleg niet den lucht tanden maken. Waar op een der Leden van de Gezelſchappe hem medenaide: Wat zyt gy noch onkundig? Gy moeſt den Doktor twee of drichonderd duiaten gegeven hebben, om hem te verpligten, dezze voor Eenhoorns te erkennen. Dieg het hetzem alles toeſtiffel een ongemaakten tand zal zijn. Ter gedaane van welch uit haare haaken bevwigſtt dat de Gelaarde Narwal waaren en geenzins een Hoorn.

DERDE HOOFDTSTUK.

Van de geſchiktheit en gemaaktigheit der Oud-Groenlandſche Lucht; 't verſchynſel van 't Noorderlicht, den Natuurkenners ten onderzoek geſtaan. Verſcheiden vreemde Vertellingen die de Deenſche Kronyk van deeze Gewesten doet.

Gemaaktheit van Oud-Groenlandt,

DE Deenſche Kronyk geeft bericht / dat de Lucht van Oud-Groenlandt zagtzer en gemaaktigher is / dan in Noorwegen; dat het 't minder ſneeuwt / en dat 't de koude ook zoo ſel niet is; echter blaast het 't ſomtijds zeer ſtorm / en men is 't zeer hevige ſtormen onderworpen; maar dit ſtorm blaazen en geweldig ſtormen / valt zelden lang / en duurt ook niet lang. De Deenſche Kronyk merkt het alg een byzonder zaak aan / dat het in 't jaar 1308 in Groenlandt zoo verbaazingh herſt geworden; dat de Biſpom in de Stadt / Skalholt genoemt / gelagen / begraven t'onrecht verdronde. Dat 't verbolgens zodanig een verſchrikkelijk onweer ontſtond / zulks de toppen veeler ſkotzen omgeworpen worden / en dat 't uit deeze omgeworpen ſkotzen / zoo een menigte aſſe in de lucht verſpreid wierd / alg of die ſcheen te regenen. Dat onweer / word toen door een zoo ſtrengen Winter gevolgt / dat men 't nooit dergelijken in Groenlandt gehoorde; zulks 't het 't eg een ganſch jaar zonder te dooyen leggen bleef. Waarſchynlijk herſt deeze aſſe / uit de Kotzen van Groenlandt voortgekoomen / dezelfde oorſprong / alg in de Gewesten van brandende Gebergtens uit de onderaardſche vuuren: gelijk die van Kanarië en anderen; de Berg Hecla in Yslandt, die Noordelijker alg dit gedeelte van Groenlandt legt / geeft 't een genoegzaam bewijg van.

en ſtrenge koude.

't Noorderlicht, een ſcheemering by nacht.

De Zomers in Oud-Groenlandt zijn gemaatigd by dag en nacht / indien men 't dan nacht noemen mag / want een gedurige ſcheemering maakt deeze nacht uit. Gelijk de dagen des Winters zeer kort zijn / zoo zijn 't de nachten mede zeer lang; wanneer 't alsdan de natuur deeze zeldzaamheit uitwerkt: Alg 't nieuwe Maan is / of ſtaat te worden / ver-

vertoont 'er zich een licht / bpna alg of de Maan vol wag / en hoe donkerder deeze nachten zijn / zoo veel te helderder dit licht ſchijnt. Dit licht komt uit het Noozden / waarom het een Noozderlicht wozd genoemt. 't Vertoont zich alg een ſchijnſel van Vuur / ſtrekkende opwaarts in de lucht uit. Het verandert allenkg van plaatg / latende t'elkens een damp achter. Dit Noozderlicht ſchijnt de gantſche nacht / en verdwijnt met de opgaande Zon. Men verzekert dat dit licht ingelijkg in Yslandt en Noorwegen gezien wozd / wanneer 't helder weer ig / en de lucht dooz geen nevelg betrokken. Het verlicht dan alleen die geenen / die de Geweſten van den Circulus Arcticus bewoonen. 't Staat den Natuurkundigen t'onderzoeken / waar uit dit verſchijnſel zijnen ooirſpzong heeft / en of het uit de opgeheven dampen der aarde / die dooz haare beweeging ontſteken / voortkomt / met zodanig een ſnelte alg de ontſteeken verhevelingen die gintg en herwaartg uit de lucht vallen / of alg dwaallichten die zich elderg vertoonen. Dit Licht ig ongetwijffelt het zelve 't geen de Heer Gaſſendi dikmaalg heeft waargenomen / en de Noozder Dageraat genoemt; van welk Noozderlicht wp in 't derde Deel bzeeder handelen zullen.

De Deenſche Kronpk melt / dat in 't jaar 1271 een ſterke Noozdooſte wind / zeer veel pg naar Yslandt bzeef / waar op veele Beeren waren / alg meede dat 'er zeer veel hout aan den oever gewozpen wierd / zulkg men geloofde / wat men ten Weſten van Groenlandt ontdekt had / gantſch Groenlandt niet wag / en dat zich dit Landt verder ten Noozdooſten uitſtrekte. Dit deed eenige Yslanders beſluiten deeze ontdekking na te ſpeuren / maar werden dooz 't pg verhindert. De Koningen van Denemarken en Noozwegen hadden al lang te vooren van deeze gedachten geweeſt / en 'er verſcheiden ſchepen op afgezonden / ook zelfg in perſoon zich derwaartg begeeven / 't welk hen niet beter dan d'Yslanders wag gelukt. Wederzpdg warenze tot deezen togt aangenoedigt / op bericht / en een opgevatten waan / dat 'er in dit Gewest / goudt- of zilver-mijnen en veel edelgeſteentens te vinden waren.. Noch verhaalt deeze Deenſche Kronpk / dat 'er eertijdg eenigen van deeze Reigtogten met groote ſchatten t'huig quamen. Ingelijkg vertelt noch dezelve Kronpk: dat ten tpde van St. Olaus, Noozdſch Koning / het Vzieſche Varengh-Volk / dezelfde togt ten dien einde ondernamen. Zp dooz een zwaaren ſtozm beloopen / verbieten op de Kotſen van deeze Kuſt / en wierden genoodzaakt zich in onveilige Havens te bergen. Men ondernam alhier aan te landen: zp zagen nabp den oever ſlechte onderaardſche vervallen huttren / en omtrent dezelven / groote hoopen van ſteenen en mijn-ſtoffen / glinſterende van goudt en zilver; dit deed hen beſluiten derwaartg te gaan / en zoo veel daar van te neemen alg ze dzagen konden: maar / toen ze zich weder te ſcheep wilden begeeven / zagenze uit deeze onderaardſche ſpeluken / menſchen te voozſchijn komen / die 'er afſchuwelijk uitzagen /

Vruchteloozе ontdekkingen van Yslanders en Noorwegers.

Vreemde vertellingen uit de Deenſche Kronyk getrokken,

gen/ gekoopent met bogen en ſtingers/ en groote hoeden bezet/ die hen verhulden. De tyeet der Schreps Volk betaangende/ noodzaakte hen hunne ſchepen te verlaaten/ om zich zelven/ en 't geen ze droegen/ te bergen: maar hy ongeval/ viel 'er een van hun in handen deezer Wilden/ die in 't gezicht zynen Vaderen verſcheurt wierd. In 't verhaal van deze verdachte Hiſtorie/ zegt de Deenſche kroniek Schyndor/ dat de Landt eenen oberſten van ſchatten uitdeert; en dat men 't daar voor houd/ dat 'er Saxo eens zyne ſchatten verborgen heeft. Meer andere verdenken de meerder maar ſuppoſitys dan waarheden gelyken/ zyn in deze en d'Yslandſche kroniek ingelyft; verhaalen zal 't best zyn/ dat men ze met ſtilzwygen voorby gaa/ om de ſchrandere Leezers/ om hunner zelven/ hare mede niet op te houden/ en dan de Beſchryving van Oost-Groenlandt een einde te maken.

De Edelachtbaare Schyndor.

VIERDE HOOFDTSTUK.

Vruchteloose togten der Deenen naar Groenlandt; Forbiſchers Ontdekking en zyn wedervaren. Groenlanders en hun Gewaad beſchreeven, en handel met dezelven. Laatſte togt der Deenen naar Groenlandt, Vaartuigen der Groenlanders beſchreeven, en hunne behendige beſtiering van dien.

Na verſchyden pooginge die de Koningen van Denemarken en Noorweegen hadden aangewend/ om d'Ontdekkingen naar Groenlandt te begunſtigen/ en echter vruchteloos afliepen; wierden ze door de Koningen Christiaan den tweeden/ Christiaan den derden/ en Frederik den eerſten/ weder aangenomen/ maar met weinig vrucht; tot eindelyk Frederik den tweeden/ met de zelfde gedachten van zyn Vader Christiaan den derden bezeeuwgert/ Magnus Heinings. ter ontdekking van Groenlandt afzondt. Indien 't waar is/ wat 'er de Hiſtori van verhaalt/ zoo ontdekte deezen Magnus, na harde uitgeſtaane gevaaren/ eindelyk Groenlandt, maar hoe 'er niet aanlanden/ nademaal zyn ſchip ſeer ſchielyk wederkeerden wierd; waarſchuwen hy zeer verwondert moeſt/ en dat niet zonder reden: want hy bevond zich in volle Zee/ alwaar het hem geheel moeſt/ en geen pas vermeenen wierd/ hebbende daar hy een gunſtigen wind. Deurſt niet hernieuwde verſterven/ wierd hy genoodzaakt te deinzen/ en het verder naar Denemarken te wenden/ alwaar hy bericht van zyn wederbaarn deed: en de Koning trachte voorts te maken/ dat 'er een zeilſteen op den grondt van deze Zee meeſt verborgen leggen/ waar door zyn ſchip dus wederhouden moeſt. Hoe deezen Ontdekker de Hiſtori van

Magnus Heinings. door Koning Frederik den II. ter ontdekking naar Groenlandt gezonden: doch vruchteloos.

van de Remora geweeten / mogelijk had hy die met al zoo veel grondt bygebragt / alsſ 't voorwendſel van deezen Magneet. Dit gewaande geval zou in den jaare 1588 onder de Regeering van Frederik den tweeden gebeurt zijn. De Deenſche Kronyk dan / die het verbolg der tijden aaneenſchakelt / geeft een breed verhaal onder de Regeering der Koningen Chriſtiaan den derden en Fredrik den tweeden / van een Reisſtogt door Martin Forbiſcher, een Engelſ Kapitein / in den jaare 1577 naar Groenlandt ondernomen. Dit verhaal geeft wel het meeſte bericht van Groenlandt en deszelfs Inwooners / waarom het hier koſtelijk te volgen ſtaat. Dat door een gewaand voorval bewimpelt word.

Martin Forbiſcher vertrok in 't gemelde jaar uit Engelandt naar Groenlandt. Hy ontdekte het / maar kon 'er dat jaar niet aanlanden / wegens de ingevallen nachten en de ongelegentheden van 't ys / vermits hem den Winter op deezen togt verraſt had. Weder in Engelandt gekomen / gaf hy bericht van deezen togt aan Koninginne Eliſabet, die geloofde dit onbekend Landt door haar te zullen bemagtigen. Sy gaf hem dan in 't volgende Voorjaar drie ſchepen / waar mede Forbiſcher andermaal vertrok. Het Landt ontdekt hebbende / lande hy aan de Oſtkuſt. 's Lands Landaart op het zien der Engelſchen / nam de vlucht / en verliet hunne wooningen om zich elders te verbergen. Sommigen klouterden uit bevreeſtheit op de toppen der hoogſte Rotzen / van waar ze zich in Zee wierpen. De Engelſchen deezen Landaart niet konnende bevreedigen / quamen in hunne verlaten wooningen / 't welk eigentlijk hutten waren / overtrokken van huiden der Zee-honden of andere Dieren / op vier dikke ſtaken geſpannen / en met peezen alle aaneen gehecht. Alle deeze Tenten hadden twee uitgangen / de eene ten Weſten en de andere ten Zuiden / maar voor Ooſte en Noorde winden ſtonden ze beſchut / vermits hen die ſchadelijker waren. In deeze Hutten vonden ze niet dan een oud miſmaakt Wijf en een jong zwanger Vrouwmenſch / die zy / met een klein kindt aan de hand hebbende / wegvoerden / en het oude Wijf ontrukten / waar over dit Wijf verbaarlijk ſchreeude. Van daar weder vertrokken / ſteevende men Ooſtelijk aan / en zy zagen een Viſch ter groote van een Os / die 'ten einde van de ſnabel een hoorn ter langte van anderhalf elle had / en men geloofde een Eenhoorn te zijn. Sy zeilden verder Noordooſtelijk aan / en ontdekten een Landt / 't welk zy aandeeden / vermits 't hun aangenaam ſcheen. Alhoewel dit Landt de Kuſt van Groenlandt was / noemden ze 't echter Anavavich, om het onder deezen naam te bezitten. Sy bevonden dat dit Geweſt de aardbeeving onderworpen was / werpende groote Rotzen om verre / en ingelijks was 'er het verblijf niet zeker; echter vertoefden ze daar eenigen tijdt / nademaal ze zand vonden / waar in zy meenden gouldt te zien blinken / en vulden 'er driehondert vaten van. Sy deeden al wat ze konden om dien Landaart te bevredigen / die mede van hunne zyde blijken liet

Forbiſchers Ontdekkingen in Groenlandt.

Wat hem aldaar wedervoer.

liet / deeze daar in bewilligden. Op teekenen die hen de Engelſchen deeden / gaven ze doo; wederteekenen te verſtaan / datze hooger opvaren zouden / wilden ze vinden 't geen ze zochten. Forbiſcher ſtemde dit toe / en begaf zich met eenige Soldaten in een ſloep / gedende opder de Eyle ſchepen te volgen. Op ſteedende de kuſt opwaerts; maar zagen 'er zoo veel van dien Landaart op de ſtetzen / dies Forbiſcher bedugt werde dat hen overvallen te worden. Deeze Landaart langs den oever volgende / merkten dat de Engelſchen ſchipmaechtig wierden; en om hen niet meer af te ſchrikken / quamen drie maenen dom achter een Duin te voo;ſchijn / veel beeter dan de anderen gekleed / die verzochten doo; teekenen en bevrijding van vyandſchap / datze te lande quamen. Forbiſcher naderde op goed vertrouwen / dewijl hy 'er niet dan drie mannen zag / daar de anderen op de ſtetzen verre genoeg van de hand waren: maer eenigen die zich achter den Duin verborgen / en geen gedult hadden Forbiſcher in te wachten / quamen onvrijdig te voo;ſchijn; dit deed Forbiſcher achterwaerts deinzen: maar deezen Landaart in hun voo;neemen volhardende / leidde geduurig-toe een de Engelſchen te ſoffen / en men wierp eenig raauw vleeſch op den oever / alſ of ze honden voo; hadden. De Engelſchen hier op geen acht ſlaende / verzadſlaagde deezen Landaart een andere liſt. Ze begaven aan den oever van de Zee een verminkte / of die zich beingde zodanig te zyn / en lieten hem daar / waar na de anderen weggingen / alſ of ze nooit wilden weder komen. Ze hadden zich verbeeld dat de Engelſchen / volgens de gewoonte der vyandelingen / komen zouden om deezen krompaen voo; te voeren / zulks hy 't niet ontloopen kon / om hen dan voo; Gijk te houden; maar de Engelſchen bedugt voo; verraad / loſten een Muſket op deezen krompaen / die wel haaſt opſprong / en 't haazepat hoog. Toen quam deezen bedrieglyken Landaart in grooter getal te voo;ſchijn / en men ſchoot op de Engelſchen een groote menigte pylen / met een hagel van ſteenen uit ſlingers gewo;pen / waar mede de Engelſchen den ſpot dreeven / ſchietende op hun beurt uit hunne Muſketten / en loſten het Kanon / 't welk hen in een oogenblik op de vlucht dreef.

Groenlanders beſchreeven;

Dit Verhaal geeft te kennen / dat deeze Landaart van een verraderlyken aart en woeſt-ig / en dat men hen noch doo; vleying / noch doo; geſchenken bevredigen kan. Ze zyn van een beete geſtalte / vaerdig / en van verwe gelachtig. Eenen meent dat 'er eenige zwarten onder hen gevonden wo;den / gelyk de Etiopers zyn. Ze kleeden zich met huiden van Zeehonden / doo; peezen aaneen genaait. Hunne vro;uwen gaan met ongevlechte hairen / werpen 't achter haare ooren / om gezien te wo;den / dewijl ze haar aangezicht blaau en geel beſchilderen. Ze dragen geene onderrokken / maar eenige bro;kjes van Vis vellen gemaakt / die zy over malkander aantrekken. Ieder bro;k heeft zyne dpzakken / waar in meſſen / garen / naalden / kleine ſpiegeltjes en andere pullen ſtee-

ſteeken / die haar de vreemdelingen brengen / of de zee opwerpt / wanneer 'er ſchepen voor de kuſt gebleeven zijn. De mans en vrouwe heinden zijn van Viſch-darmen gemaakt / met zeer dunne preſſies genaakt. De kleederen zoo van den een en ander / zijn wijd / en ſy omgorden ſich met riemen van Viſch-vellen; ſy zijn ſtinkend / vuil en morſſig: hunne long dient hen voor hand- en neusdoek; en ſy hebben ook geene ſchaamte. Rijk achten ze die veel bogen / ſlingers / ſchuitjes en riemen hebben. Hunne bogen zijn kort / de pijlen dun / aan 't einde met beenen of geſcherpte hoorns gewapent. Zeer behendig zijn ſe in 't boogſchieten en 't ſlingeren / en in 't woerpen op de viſſchen in 't water met hunne werpſpiesſen. Hunne kleine ſchuitjes zijn met vellen van Teehonden overtrokken / die niet dan door een man alleen gevoert worden. Hunne groote Vaartuigen zijn van hout / met houte banden aan elkander gelaſt en met Walrus- en Robbevellen overtrokken / door dikke peezen aan een genaait. Deeze Vaartuigen konnen twintig mannen voeren. Hunne zeilen zijn gelijk hunne hemdden / van Viſch-darmen gemaakt / genaait met zeer kleine peesjes. Schoon ſy geen pijl aan deeze Vaartuigen gebruiken / zijnze echter zoo behendig en ſterk in een geboegt / dat ſy 'er ſich onbeſchroomt in volle Zee op waagen / en ſy bekommeren zich niet ſchoon 't ook ſtorm te zullen ſlyden.

waar in hunnen rykdom beſtaat.

Hun Landt levert geen dangerig gedierte uit / dan alleen Spinnen. Muggen zijn 'er in groot getal / die dikwijls ſteeken / en 't aangezicht geweldig doen zwellen. Sy hebben 'er geen zoet water / dan datze van de geſmolten ſneeuw bekomen; men zegt dat 'er de groote kolde / de aderen der Aarde zodanig geſloten houd / dat 'er voorheens de doortogt daar door altijd geſtopt. Honden van een vreemde ſoorte zijn 'er / die ſy voor hunne voertuigen ſpannen / en als paerden gebruiken.

Koning Chriſtiaan den vierden / zoon van Fredrik den tweeden / nam ingelijks d'Ontdekking van Groenlandt ter harten / ſchoon zijn Vader en Grootvader / het vruchteloos ondernomen hadden. Om zijn voornemen te doen gelukken / liet hy ten dien einde een ervaaren Schipper uit Engelandt komen / die bericht was van deeze Zee en koers grondige kennis te hebben. Men ruſtte dan dzie bequame ſchepen uit / onder 't beſtier van Gotske Lindenau, Deenſch Edelman / als Admiraal; deeze ſchepen vertrokken in 't Voorjaar 1605 uit de Sont / en zeilden eenigen tijdt met elkander; maar d'Engelſche Kapitein op de breedſchte hoogte gekomen / nam zijne koers Zuidweſt / bezorgt voor 't Ys / om met minder gevaar Groenlandt aan te doen. d'Admiraal / van andere gedachten zijnde / vervolgde alleen de zijne Noordooſt / en quam dus in Groenlandt aan te landen. Daarlijks had men het anker uitgeworpen / of veele van dien Landaart / hen gewaar geworden / begaven zich in hunne kleine ſchuitjes / en quamen hem aan boord bezoeken. Hy ontfing hen vriendelijk / en wilde hun wijn ſchenken; maar die was hen on-

Lindenaus togt naar Groenlandt;

hy word van de Groenlanders bezocht;

boodgeſlagen en in ſtukken gehouwen; waar na deeze Landaart achterwaarts deinsde / om voor 't geſchut der Deenen bevrijt te zijn. De degens en meſſen van deezen Landaart / waren van Hoorns gemaakt / of Tanden deezer viſſchen / die men Eenhoorns noemt / met ſteenen ingeleit en geſcherpt / ſnydende deeze degens niet minder dan of ze van yzer en ſtaal waren. Lindenau ziende dat 'er in dit Landt niets voor hem te doen viel / zeilde weer naar Denemarken; een deezer gevangen Groenlanders / werd zoo wanhoopig / ziende zijn Vaderlandt te moeten verlaten / dat hy zich in Zee worp en verdronk. De Deenen vonden in 't wederkeeren hun vyfde ſchip van hun afgedwaalt; maar naaulijks waren ze vyf dagen by malkander geweeſt / of een opkomende ſtorm verſtrooide hen alle van een / en zagen elkander niet / dan na verloop van een maandt. Zy quamen eindelijk / na veel gevaar uitgeſtaan te hebben / op den vyfden October voor Koppenhagen ten anker.

Laatſte togt der Deenen naar Groenlandt.

De derde en laatſte togt die de Koning van Denemarken naar Groenlandt liet doen / was met twee groote ſchepen / onder 't beſtier van een Holſteins Kapitein / Karſten Richardſz genoemt / verzelt van Noordſche en Yslandſche Bootsgezellen / die hem voor leidslui dienden. De Kronijk meld / dat deeze Kapitein den 12den May uit de Sont vertrok / zonder 't jaar aan te teekenen. Den agtſten Juny daar aan volgende / ontdekte hy de toppen der Groenlandſche Bergen / maar kon het landt niet aandoen / wegens het ys dat zich zeer verre in Zee uitſtrekte. Op dit ys zagen ze een ander opgeſchooven ys / 't welk groote Kotzen ſcheenen. De Kronijk merkt hier aan / dat 'er jaren zijn / dat het ys in Groenlandt / zelf in den Zomer niet ſmelt. De Holſteinders werden dan genoodzaakt weder te keeren / zonder iets verricht te hebben / te meer / dewijl ze van het andere ſchip door een ſtorm waren afgeraakt / en zich alleen bevondtn toen ze aan dit ys quamen.

Overgebragte Groenlanders hun onthaal.

Om nu de vier eerſte en vijf laatſte van deezen Groenlandſchen Landaart / in de twee eerſte Reisstogten bekomen / niet te verliezen; ſtaat 'er dit bericht van te melden: dat de Deenſche Koning zodanige order had geſtelt / datze byzonderlijk van allen noodzaakt verzorgt wierden / en dat 'er naau acht op hun geſlagen wierd / doch zodanig / datze vryheit hadden te gaan waar 't hen luſte. Melk / Boter / Kaas / raauw Vleeſch en raauwe Viſch was hun voedſel / gelijkerwijs zy in hun landt leeden / vermits zy zich aan 't kookt en de gekookte ſpijze niet gewennen konden / en noch minder tot den wijn en anderen ſmaakelijken dranck / dewijl ze niet liever als Olyf of Traan dronken. Dikmaals keerden zy zich naar 't Noorden / zuchtende uit genegenheit voor hun Vaderlandt; eensmaals als 'er niet al te naau acht op gegeeven wierd / waren eenigen / die zich van hunne ſchuitjes en riemen wiſten te verzeekeren / daar mede in Zee geraakt / om 't uiterſte te waagen. Maar een ſtorm die hen beliep / tien of twaalf mijlen van de Sont Zeewaarts gevoerdt zijn-

Drift van deezen Landaart naar hun Vaderlandt.

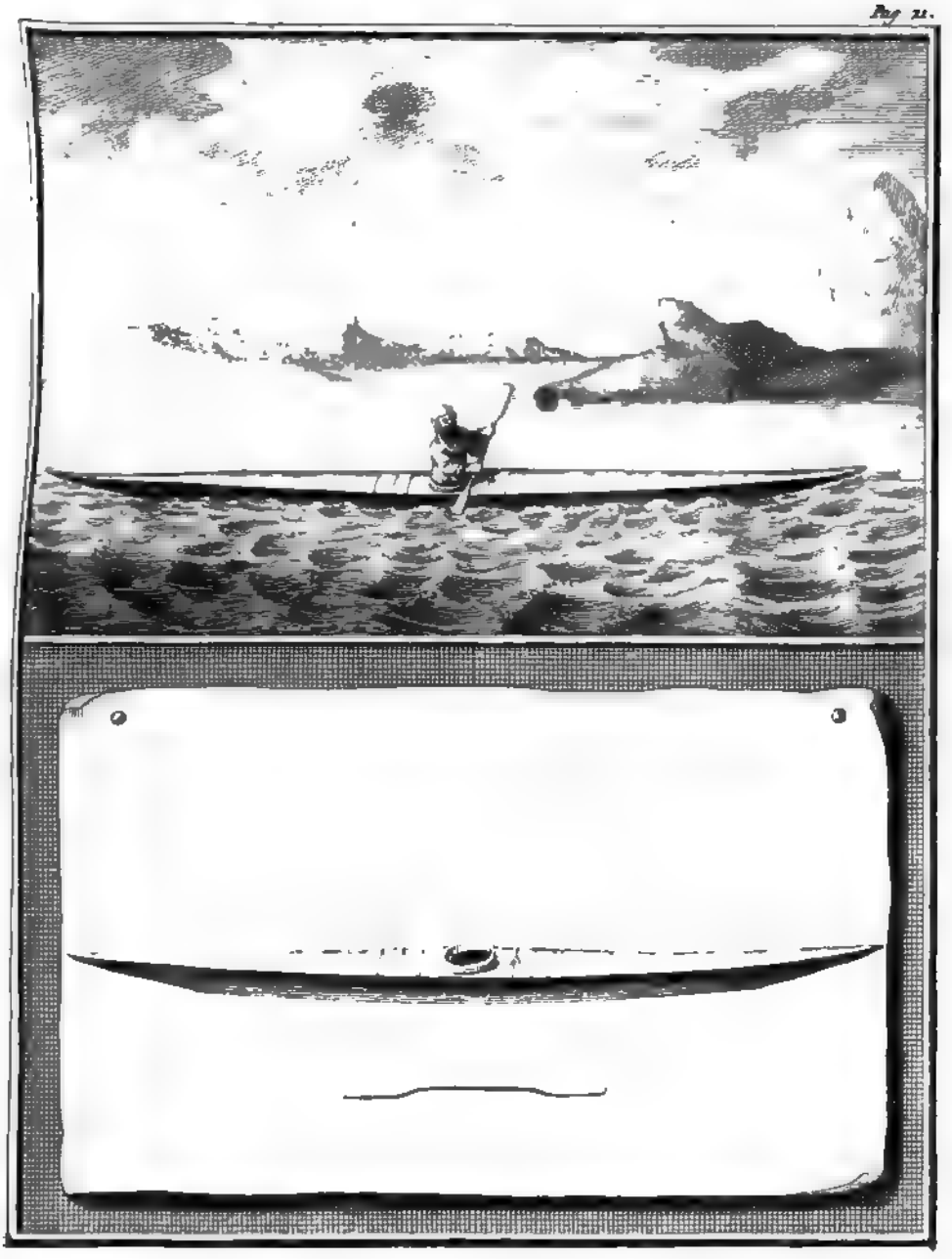

ſpruke / verdienze weder op de kuſt van Schonen, alwaar de Boeren hen magtig wierden en weder te koppenhagen bragten. Dit deed toen haar naauwer acht op hen geven / met wat minder byſpheit verzelt; maar zy wierden krank en ſtorven aan een quinende ziekte.

Dyf gezonden waren 'er noch oberig / toen 'er een Afgezant van Spanje aan 't Deenſche hof quam; de Koning om hem wat te vermaken / vertroonde hem deezen Landaart / en lier hen hunne vaardigheit in hunne ſchuitjes op Zee vertoonen. Om zich de geſtalte deezer Huidtvaartuigen wel te verbeelden / moet men op een Weevers ſpoel denken / ter lengte van tien of twaalf voeten / uit balſa-ſtroken / ter dykte en breete van omtrent een vinger gemaakt / onder en boven overtrokken / met velten van Zee honden of Walruſſen / en door peezen aan een gemaakt. Dit Geſtel heeft een ronde opening in 't midden / ter wyte van een mans middel / loopende het vaartuig aan weerzyde voor en achter ſpits toe / naar evenmatigheit van de middelruimte. De kragt / en de welvoegzaamheit van het Geſtel / beſtaat aan beide einde / alwaar deeze beltjens te zamen loopen en aaneengevoegt zyn; de opening / die van bovenſtrings-gedaante geſtrekt is / wiens omtrek alles van boven dekt / is met een halven omtrek van onder verzien / aan de boven-omkring verbonden / gelyk een omgekeerd hengſel van een kuyf. Allen verbeelde zich / dat de onderhaut / met de zyndingen een halven omtrek maken / en dus ſpits eindigen; dat alles zoo wel pecht aan een gevoegt / en zoo wel verzien is / dat dit Vaartuig / door zyne lichte hoedanigheit / en welvoegzaame geſtaltheit / tegens 't geweld der baaren in een ſtorm op Zee beſtand kan zyn. Deezen Landaart op den boden van deeze ſchuitjes / door de ronde opening neergezeten / ſtrekken hunne voeten ter een of ander einde uit / en ſtoppen deeze opening met het onderſte van hunne hemdrokken / uit Zeehonde- of Zeekalver-velten gemaakt / die zy daar om binden; ook ſtoppen ze hunne handſ-mouwen / en ſchoten 't verdeez van hunne kleedaaje mede op; zulks wanneer hen op Zee / in den ſtorm de golven overzeepen / gelyk dikmaals gebeurt / 't water nergens door kan dringen / noch in hun Vaartuig / noch tuſſchen hunne kleederen; dus houden ze zich altoos boven water / en redden zich beter in den ſtorm / dan groote ſchepen. Zy dienen zich niet dan van een kleine riem / vyf of zes voeten lang / een half voet plat en breet aan weerzyden / die hen teffens voor evenwigt dient / om hun in balanſ te houden / en voor een dubbelen riem / om die aan weerzyde te komen bezigen. Deeze gemelde Afgezant ſtond verwondert / de behendigheit der Groenlanders in 't beſtieren hunner ſchuitjes te zien. Zy ſteevende en kruiſten met zoodanig een ſnelte door elkander / dat 'er het gezicht van ſchenmerde / zonder dat ze malkander grenzing aan boord quamen. De Koning / begeerig de ſnelte van een deezer ſchuitjes tegen een ſloep t'onderzoeken met zyden voetjens verzien; bevond men dat de ſloep werkſ genoeg had het

Huidtvaartuigen of Schuitjes beſchreeven.

Hoedenig die door dien Landaart worden beſtuurt,

en bezondere behendigheit van dien.

ſchuitje

ſchuitſe te volgen. De Afgezant zond aan ieder van deezen Landaart eenig geld / welk geld elk beſteede om zich op de Deenſche wijze te kleeden. Sommigen droegen groote pluimen op hunne hoeden / en deeden gelaarſt en geſpoort den Koning hunnen dienſt aanbieden / om voor Ruiters te dienen.

Niet lang bleeven ze in deeze vergenoegde luim / want ze verdwaalden wel haaſt weder in hunne gewoone droefgeeſtigheit; vermits ze dan ſteeds op middelen dachten om weder naar Groenlandt te keeren / waren 'er twee van hun / die zich in Zee begeeven hadden / en door ſtorm op Schonen verdwaalden; dewijl men ze minder dan d'anderen wantrouwde / geloovende datze zich andermaal niet weer in dit gevaar begeeven zouden; echter verzekerden ze zich van hunne ſchuitjes / om 't Noorden weder op te zoeken. Men zette hen achter na / zulks 'er een van achterhaalt wierd / maar den anderen is ongetwijffelt gebleeven / dewijl hy onmogelijk nooit Groenlandt heeft konnen bereiken. Telkens als deezen een kindt aan 's moeders borſten zag / had men gemerkt dat hy weende / waar uit men oordeelde dat hy getrouwt moeſt zijn / en hem het miſſen van vrouw en kinderen dus ſmartelijk viel. Toen men deeze weder naar Koppenhagen had gebragt / bewaarde men hen naaukeuriger dan naar gewoonte / 't welk hunne begeerte om weder hun Vaderlandt te zien / te meer gaande maakte / en echter deed wanhoopen nooit weer te zullen zien.

Twee ſtorven 'er van verdriet; d'andere twee leefden noch tien of twaalf jaaren daar na. De Deenen deeden al wat ze konden / zulks ze vroolijker van geeſt mogten worden / gedende te verſtaan / datze hen als hunne Vrienden en Landsgenooten handelen zouden / waar in ze ſcheenen genoegen te neemen. Men trachte hen in den Chriſtelijken Godtsdienſt t'onderwijzen / maar nooit konden ze de Deenſche Taal leeren. Die geenen die naau acht op hen gaven / zagen 'er dikmaals de oogen naar den Hemel wenden / en d'opgaande Zon eeren. Een van hun ſtorf te Kolding in Jutlandt, ziek geworden over 't Paerel-viſſen in den Winter. De Moſſelen in Denemarken zijn vol van Paerelgruis; deeze Moſſels vind men overvloedig in de Rivier van Kolding. Eenige leeveren ſomtijds fijnen uit / veele kleinen / en eenigen tamelijk groot en rond. Deeze Groenlander had te kennen gegeeven / dat men in zijn landt Paerlen viſte / en dat hy deeze Viſſcherp wel verſtond; dies bragt hem de Gouverneur van Kolding mede / om in die Rivier Paerlen te viſſen. Hier in was den Groenlander ook wel ervaaren / vermits hy als een viſch te water ging / en quam nooit weder boven zonder Moſſelen van fijne Paerlen verzien. De gierigheit bragt deezen Stadtvoogt zoo verre / dat hy / niet tegenſtaande het Winter wierd / geen gedult neemen kon / den Zomer-tijds wederom af te wachten; maar om zijne Viſſcherp te vervolgen / zond hy dien armen Groenlander als een Waterhond te water / en hy liet hem zoo dikmaals in den Winter te water gaan / tot hy

Een Groenlander op de Paerel-viſſchery byzonder afgerecht.

hy ſtorf. Zijn Landsman was over dit verlies niet te trooſten. Hy vond dan middel in 't Voorjaar/ met behendigheit een ſchuitje te krijgen; zich daar in begeevende/ paſſeerde hy de Zont/ voor dat men zijne vlucht gemerkt had. Met allen pver wierd hy nagezet: maar vermits hy de voortogt had/ kon men hem niet achterhaalen dan 30 of 40 mijlen in Zee. Men gaf hem door teekenen te verſtaan/ dat hy nooit Groenlandt zou bereikt hebben/ maar zekerlijk in de Golven geſmoort. Hy antwoorde echter weder door teekenen/ dat hy de Noorderſche Kuſt zou gevolgt hebben/ tot op een zekere hoogte/ wanneer hy 't alsdan dwerſch over Zee zou gezet hebben/ en op 't gezicht der ſtarren zijn Landt weder opgezocht. Weer te Koppenhagen gekomen/ ſtorf hy aan een quijnende ziekte.

Dus was het einde van alle deeze ongelukkige Groenlanders. Zy waren van een kleine geſtalte/ en vierkantig/ bruinachtig en platneuzig van gezicht/ dik van lippen en opgeſchort. Hunne Schuitjes/ Riemen/ Boogen/ Pylen/ Slingers en Kleederen zijn in Denemarken gebleven. In 't Kabinet van den Heere Wormius te Koppenhagen/ word een deezer ſchuitjes bewaart; insgelijks zijn hunne kleederen uit Zeehonden- en Zeekalver-vellen gemaakt; hunne hemden uit Viſchdarmen/ en een hunner onderrokken uit Vogels-vellen beſtaande/ met veeren van verſcheide verwen; als mede zijn hunne boogen/ pylen/ ſlingers/ meſſen/ degens en werpſpiessen/ waar van zy zich in 't viſſen dienen/ gewapent als hunne pylen/ met geſcherpte hoorns of tanden/ in 't voornoemde Kabinet te vinden. Een Groenlandſche Almenak uit 25 of 30 kleine kloſjes beſtaande/ vaſt gemaakt aan een riem van Schaapeleer/ welker gebruik alleen den Groenlanders bekent was/ is 't er mede te zien.

Geſtalte van deezen Landaart beſchreeven.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Een Groenlandſche Compagnie te Koppenhagen opgerecht; die Schepen naar de Straat Davis zenden, en met een laading van gewaant Goudzant weder te rug gekomen, word dien ingebeelde rykdom buiten boord geworpen.

De Koning van Denemarken de verdere Ontdekking van Groenlandt opgevende; waren 'er eenige Kooplieden te Koppenhagen/ om deeze Vaart verder voort te zetten/ die een onderlinge Maatſchappy oprechtten/ en onder den naam van de Groenlandſche Maatſchappy gehandhaaft wierd/ waarin mede eenige vermogende lieden traden. Dee-

Groenlandſche Compagnie te Koppenhagen opgerecht.

vinden ſchepen der waters.

ze Compagnie zond in 't jaar 1636 twee ſchepen herwaarts / die in de Golf van de Straat Davis aangelanden / en in dit gedeelte van Nieuw-Groenlandt, aan de kuſt van dezen Golf geleegen. Daarſtaags waaren ze daar ten anker gekomen / of acht Groenlanders quamen met hunne ſchuitjes aan boord. Op 't verdek van 't ſchip gekomen / ſagen de Heeren Meſſen / Spiegeltjes / Naalden / enz. ter eene zijde van 't hooft / en dezen Landaart ter andere zijde: Voſſevellen / Verkouden- en Zeehondevellen / als mede veele Hoornig / Tandvisch geroemt. Wanneer 'er op eenige gezondheden die gedronken wierden / een geſchut word gelost / verſchrikte hier over dezen Landaart zodanig / dat ze elk om een goet herkomen zagen / en van weerzijde overboord in Zee ſprongen; komende niet eer boven water / dan twee of drieſtondert ſchreeden van 't ſchip. De Heeren gaven hen door verſtaan te verſtaan / dat ze weer aan land komen ſouden / met verzekering dat hen geen quaad wedervaaren zou; 't welk ook door hen geloofd wierd. Op quamen dan weer te ſchepe / doch niet eerder voor dat ze bekaart waaren / en den raad niet meer zagen.

Handel met de Groenlanders.

Hunne manier van handelen ſtrekt tot verwondering: ze verkoopen wat hen uit der Heeren rade gelegen waaren aanſtond / en leiden 't op een hoop: hier tegen brachten ze op een anderen hoop / de waaren die ze daar voor geven willen; den een en ander brachten 'er ietſ bij of namen 'er ietſ af / tot ze den koop eens waaren.

Een Hoorn- of Tandvisch gevangen.

Middertijdt / dat de Heeren met dezen Landaart handelden / zagen ze van hun ſchip een dezer Hoornvisſchen / ſlapende op den ruigen arbeit in 't groot / door hun bloedt opgetrocken. De Groenlanders vielen aanſtaags op dezen Viſch aan / ſloegen hem dood / en den Hoorn of Tand aan ſtukken / die ze aanſtonds den Heeren verkochten. Deze Viſch verſchaft te lande ſpijze / is echter aangenaam gebraadtigh op Zee. Op beſtrijdt de Walviſch / gelijk de Rhinoceros / den Olifant / en ze ſtrijdt met hunnen tand als met een ſpeer.

Gewaand gevaaren geleden.

Maar deze handeling duurde weinig tijdts / want 't voorgenaamſte oogmerk der Heeren van dien togt niet. De Schipper gemerkt hebbende dat 'er aan den arbeit van dezen kuſt / zand gevonden wierd / dien kloot en zwaarte als goudt; begaf ze zich met allen ijver naar den arbeit / en zijn ſchip met dit bevindende goudt geladen hebbende / zeilde tot zijn Scheepsvolk / dat ze nu alle rijk genoeg waaren / en haaſte huis waart naar Denemarken. Een der voorgenaamſte ſtukken van deze Groenlandſche Maatſchappij / ſtond zeer verwonderd over zijnen ſchielijken wederkomſt. De Schipper al te luſtig en voorbaarig / zeide / dat hij een goude berg in zijn ſchip geladen hebbende; maar hij had met een man te doen / die niet al te ligt geloovig waaſt. Hij liet dan dit gevondene goudt door de Goudſmeeden van Koppenhagen een proef meenen / die 'er geen enkel grein goudt wiſten in te vinden. De Heeren ſchreven terugge / dat hij hun door den Schipper een den ſelven geladen hadt / en om te

van het langſt landing niets uitrichtende / beval hy hem weder naar de Reede te keeren / alwaar zijn ſchip lag / het anker te lichten / en zich in de Straetſche Zee te begeven / om 'er zijn gewaand gouds nevens zijne zotternye / in alle vergetenheyt te begraven. De Schipper die genoodzaakt wordt hier in te gehoorzamen / 't zy dat hy geloofde al zijne voorvaart in Zee gewroppen te hebben / of dat hy zich van alle opgevatte hoope verſtelden zag: 't is zeker dat hy eerlang daar na van grootte ongenuegte ſtarf. De Hoofd-Heeren echter / ſchenen hier over verbolgens beroouw te hebben / waare men verhaalt / dat men ſedert in de mijnen van Noorwegen / hergelijk zand als dat van Groenlandt gevonden heeft; en dat 'er een ervaarner Eſſayeur met goed voorbeel / gouds in vond. Wat hier over den Schipper ontmoet.

Dit was dan de laatſte Herfſtrogt die naar Nieuw-Groenlandt werd gedaan; en 't was in deezen togt / dat het groot ſtuk van den Eenhoorn wierd overgebragt / welk ſtuk des Czaars Lijfarts zelve van een Viſchtand te zijn / en in Koppenhagen zes duizend Rijksdaalders wierd waardig gracht. De Weenen / voor dat ze uit Groenlandt vertrokken / hadden twee Groenlanders vaſt gehouden / om ze naar Denemarken te voeren; in volle Zee gekomen / liet men hen op 't ſchip in vryheit: maar door hunne grooſige genegenheit tot hun Vaderlandt / beſlootenze zich in Zee te werpen / om zwemmende weder naar hun Landt te keeren. Waarſchijnlijk zijnze onderweg verdronken / vermits ze te verre van lande waren.

Het bas voren is nu aangetoont / hoedanig het met Oud- en Nieuw-Groenlandt gelegen was; Oud-Groenlandt, 't welk de Noorwegers bezeten hebben / en Nieu-Groenlandt, dat de Noorwegers / Weenen en Engelſchen ontdekten / maar 't Oude zoekende. De overtogt door de enge van Yslandt naar Oud-Groenlandt is waarſchijnlijk door 't ys geſtopt / dat de ſtille Noordooſte winden in deeze naauwe grenzen en op elkander geſchooven heeft; zulks dat de Leedtogten / die voormaals deezen ouden koers hielden / genoodzaakt zijn gewordeu / den zelven naar de Straat Farvel en de Straat Davis te nemen / wier kuſten naar 't Ooſten ſtrekt / deeze zijn / die men Nieu-Groenlandt noemt. Geloofelijk is 't dat toen de oude overtogt van Yslandt naar Groenlandt is geſtopt / verbolgens de koers verwaart verlooren is. De Yslandſche Kronyk geeft 'er ook zeeker blijk van; zeggende: dat men halfweege Yslandt en Groenlandt, kleine kaotſagtige Eilanden vind / Gondbiorne Skeer genoemt / alle door Beeren bewoont / alwaar het op waarſchijnlijk wordt opgehouden / en zoo ſterk op den anderen geſchooven / dat het de Zon niet ontdoopen kan: 't welk in gevolg van tijdt zodanig een verſtopping heeft gemaakt / zulks den dooztogt t'eenemaal geſlooten is / waar door de gemeenſchap die men met Oud-Groenlandt had / voortaan is geſtopt gebleeven; zoo dat men ook ſedert geene tijding vernomen heeft / wat deeze Noorwegers / die Oud-Groenlandt bewoonden / wedervaren zy. Hoe waarſchynlyk de overtogt naar Oud-Groenland is geſtopt. Waardoor de Vaart derwaart is onderlyk geworden. en het ook onzeker is, hoe 't met de eerſte bewoners van Oud-Groenlandt gelegen zy.

gelijk hreft de Pest / die omtrent den jaare 1348 zoo geweldig in 't Noorden woede / en ongetwijffelt uit Noordwegen wierd overgebragt / hen / gelijk de anderen verdeelgt. 't Zou wel kunnen zijn / dat Gotske Lindenau, die in zijn eerste togt zijne koers Noordoost nam / aan Oud-Groenlandt was gewreeft / en dat de twee Groenlanders van daar overgebragt / afkomelingen van de Oude Noordwegers waren; maar van deezen verzekert men / en die uit de Straat Davis wierden overgevoert / alhoewel ze onderling verschillende waren / datze zoo in taal als zeden / in 't minst geene overeenkomst met de taal en zeden der Deenen en Noordwegers hadden / en dat de spraak deezer Groenlanders zoo veel met de anderen verscheelde / datze t'eenemaal onverstaanbaar was. Insgelijks meld de Deensche Kronijk / dat de vijf Groenlanders door de Engelschen uit de Straat Davis overgebragt / zoo rad spraaken / of veel eer zoo zwaar stamerden / datze niets onderscheidelijk uitspraaken / dan deeze twee woorden: Oxa Indecha, waar van men echter de beteekenis niet wist. Zeker is 't / dat Oud-Groenlandt niet dan een klein gedeelte van deeze groote Noorder-Landstreek moet geweest zijn / en dat het de naast gelegenste kust van Yslandt was. De Noordwegers die deeze kust bewoont hebben / hebben zich niet verre landwaarts in begeeven / gelijk ook d'Oudedelsers van Nieu-Groenlandt, niet dan de Kusten en Gebergs bezocht hebben / en zommige noch naauwlijks voet aan landt gezet: maar men zegt dat de Deenen in hun laatste Groenlandsche togt van den jaare 1636 door teekenen van de Groenlanders te verstaan kregen / dat 'er menschen van gestalte als d'Europeaanen / over 't Gebergte landwaarts gelegen / woonden / tien of twaalf mijlen van de Zee; dat men 'er groote Mannen vond / die groote beesten en gieren gebruikten / doodende alle die hen te na quamen. Deeze menschen / noch het landt dat ze bewoonen / heeft men zoo 't schijnt noch nooit ontdekt; ook is de geheele uitgestrektheit van Groenlandt, onvergelijkelijk grooter / als wat 'er de Deenen / Noordwegers en Engelschen toen van ontdekt hadden.

Zwakke berichten dienaangaande.

ZESDE

ZESDE HOOFDTSTUK.

Onderzoek over de ſtrekking van Groenlandt naar Tartarië en America, die echter onzeker blyft. Bericht van Spitsbergen en de byzonderheden van dit Geweſt. Munks Ontdekking en Overwintering, met de uitterſte ongeleegenheit verzelt, en zyn wedervaaren in Denemarken. Misſlagen over zommige meeningen wegens de Bevolkers der Groenlandſche Geweſten.

Onderzoek of Groenlandt aan Tartarie, of aan America grenſt.

TWee zaken ſtaan nu onderzocht te worden; welker eerſte is: dat men noch nooit beweezen heeft / of Groenlandt met Aſië aan de Tartariſche Kuſt gehecht zy; de tweede / of het ingelyks aan America greenſt. Ten opzicht van 't eerſte / zoo is bekent / dat men tot noch toe met geen zekerheit zeggen kan / dat 'er een dooztogt by Nova Zembla gevonden is / om van daar den Oceaan ten Ooſten te bevaaren: maar wel datze tot dus verre vruchteloos is gezocht. Deeze Scheepsvaart heeft telkens den beruchtſten Zeehelden van 't Noorden hun oogmerk te leur geſtelt / en heeft de koerg tot aan Spitsbergen bepaalt / door de Deenen onder de Kuſten van Groenlandt gereekent / alwaar weleer de Walviſchvangſt door de Biskayers en Hollanders jaarlyks geoeffent wierd.

Bericht van de geſteltheit van Spitsbergen gegeeven.

Volgens bericht van een Spaans Edelman Leonin geheeten / in dienſt van den eerſten Miniſter van Denemarken / toen naar Spitsbergen gezonden; zoo legt dit Landt op 78 Graden / en word te recht Spitsbergen genoemt / wegens de veelvuldige ſpitſe bergen waar mede het verzien is. Deeze bergen beſtaan uit zwaare harde ſteen van verſcheiden verwen / doch meeſt graauw / behalven op eenige plaatſen en vlakteng / alwaar ze naar leyen gelyken / doch men vind 'er weinig zand dan aan de oevers. Deeze ſchaliën of leyen / den een op den ander leggende / komen uit kleine ſteentjes en uit het keizant voort / door de winden op elkander geſchooven. Ze waſſen byna geduurig / en jaarlyks worden 'er nieuwen door 't Scheeps-Volk gevonden. Leonin zich landwaarts begeeven hebbende / vond 'er niet dan deeze ſpitſe bergen / en eenige Reedieren. Hy was niet weinig verwondert / bovenop een deezer bergen / een myl van Zee geleegen / een kleine ſcheepsmaſt te vinden / aan 't eene einde van een katrol verzien; mogelyk dat de Zee eertyds naby deezen berg was geleegen / en dat dit een aloud overblyffel eener ſchipbreuk mogt geweeſt zyn. Men vond 'er wel Weilandt / maar zoo kort van gras / dat het naaulyks boven de aarde uitſtak; eigentlyk zoude men 't geen aarde konnen noemen / vermits alles uit kleine ſteentjes beſtaat. Tuſſchen dee-

deeze steentjes en 't kozte graas / waar een soozt van mos / gelijk op ons op 't geboomte groeit / waar aan de Beesten hun voedsel vinden / en zeer vet van wozden. Dit Landt is onbewoont / en ook onbewoonbaar van wegen de koude; want / schoon 'er de Zon des Zomers in vier maanden niet ondergaat / en datze in zes weeken den Horizont / tot omtrent van negen tot elf en een halve graad / niet nadert / echter is 'er de koude scherper / wanneer de Zon helder schijnt en flikkert; waar van de reden is / dat als dan de lucht sijnder zp / en op gevolge kouder moet zijn. Zorgdrager zegt / dat 'er de Zon dikmaals tegen het gebergte op warm schijnt / en dat hp geene koude uitdampingen als uit het zelve bezinnen heeft; doch die op de bergtoppen kouder dan in de dalen zijn. Naaulijks is 't op deeze bergentoppen te harden / vermits 'er zodanig een koude uitdamping gevoelt wozd / dat men 'er eerlang bevriezen zou. Om zich hier tegen te verzien / moet men plaatsen verkiesen / die booz de Zon van alle zijden beschenen wozden. In dit Gewest onthouden zich veele Beeren / doch alle wit / en zijn ook meer op 't landt dan in 't water aan te treffen. Echter kunnen ze zich in 't water wel mede behelpen / en eene wijde Rivier waar het oberleggende Landt overzwemmen. In dit zwemmen zijn ze beeter met een sloep / dan op 't landt magtig te wozden. Men vind ze mede in ruime Zee / klauterende op de Ijsschotsen. In Zee omtrent Spitsbergen, onthouden zich veele Walvisschen; men vind 'er van 100 voeten langte / de middelmatigen zijn van 50 voeten of ook wel kleinder; geopend zijnde / vind men in de maag deezer Visschen / niet dan omtrent tien of twaalf handen vol kleine Torretjes of Vliegen / en een weinig groen kruid, van den grondt der Zee opgewozpen. Daar allen schijn leeven deeze Walvisschen van dit opgewozpen aas. De Zee is somtijds zodanig bezet van dit ongedierte / dat 'er het water troebel van is; en 't is als dan een teeken booz de Visschery / dat 'er de vangst goed zal zijn / want de Walvisschen in dusdanig water hun aas vinden. Men vond eertijds zoo veel van deeze Visschen / dat men al de Traan daar van gekookt niet teffens mede voeren en laaden kon / maar genoodzaakt was een gedeelte aan landt over te laten / om 't volgende jaar van daar af te haalen.

Byzonderheden van dit Gewest.

Aanmerkelijk is 't dat de verrotting in dit Landt geen plaats heeft. De Lijken booz dartig jaaren begraaven / vind men 'er noch t'eenemaal onvergaan / en in dien staat / als toen ze eerst den geest gaven. Booz eenigen tijdt heeft men 'er eenige Lootzen gebout / om de gekookte Traan daar in op te leggen / en deeze vond men 'er noch bpna in den zelven staat / als toen ze getimmert waren: doch zp zijn nu alle booz den tijdt en moetwil der Matrozen geslecht en gesloopt. Dat de Wonden in deeze Noozdere Gewesten dus ongeschonden in weezen blijven / en de levendigen krank wozden / getuigt deezen Leonin in zijn eigen persoon / die van deezen Reistogt verkleumt van koude t'huis gekomen / eerlang daar

na

en ſeyf: maar hier in gaat ſijn bericht maar / naardien nu het Volk zeer gezond wederom t'huijs komt.

De Vogelen die dit Gewest uitleevert / ſijn niet dan Zeevogels. Wel Endvogels worden 'er mede gevonden / en op Spitsbergen aan den Vogelhoek een menigte andere ſoorten / waar van noch veele onbekent / en eenige van hen en plumm de Papegaapen gelijk ſijn / hebbende poten gelijk de Eenden. Men getuigt 'er van / dat deeze Vogels zacht en aangenaam van zang ſijn / en wanneer ze gezamentlijk zingen / een overeenſtemmend gezang op Zee uitmaken.

Op de Walviſchvangſt vertrokken de ſchepen ten tijde van de Compagnie gemeenlijk uit Hollandt in 't laatſt van April / ſy quamen gemeenlijk in Junij omtrent Spitsbergen ten anker / en vertrokken wederom half Auguſtus. Het ys belette derzen aankomſt eerder dan in deeze maandt / en het verblijf niet langer als gezegt is. Men vind in deeze Zee Ysbrokken / der dikte van zeſtig / ſeventig en tagtig voeten; want op eenige plaatſen legt het tot aan den grondt / en als gantſche Ysbergen opgeſtapelt / die hun hooge kruinen uit Zee opſterken. Dit ys is klaar en doorſchijnend als glas. Het gevaarlijkſte voor deeze Zeevaart is / dat 'er eenige maalſtroomen het ys te gronde doen ſinken / en verdolgens weder komt boven drijven. Wat deeze maalſtroomen aangaat / getuigt Zorgdrager nochtans / ſchoon hy verſcheide plaatſen van Spitsbergen bevaaren heeft / die nooit te hebben vernomen. Zeevaart-Ysbrokken voor Spitsbergen.

't Moet niet vreemt ſchijnen / dat men telkens in onzekerheit blijft of Groenlandt met Aſie en Tartarie gemeenſchap heeft of niet. De afſtand der weereldſlobſche Zeen / d'onzekerheit het ys geſmolten te vinden / de gevaarlijke ſchipbreuken die dit ys hunnen veroorzaken / d'onvaarenheit der heerſen en ſtroomen / de voorſte ongebaande doogtogten / en wat noch meer hinder opbrengt / maakt dat 'er nergens ontzet en geenzins lijfbergingh te hoopen is; alle deeze verſchuldige zwarigheden gezamentlijk / ſtuitſtroomen de naarſtigue doornemens en weerhouden die de moeiten t'ondergaan / om deeze ontdekking te doen. Waarom de ſtekking van Groenlandt naar Tartarie onzeker blijft.

Dezelfde zwarigheden / en opgevolge dezelve onzekerheden / doen zich als mede in de gelijke zaak op; te weeten: of Groenlandt aan America geruſt of niet. Dit zal door 't verhaal van Munks ſcheepstogt blijken. De Koning van Denemarken / gelaſte Jan Munk een doogtogt naar Oost-Indien / door de Straat of Golf die America van Groenlandt ſcheid / te doen. Een Engelſman / Hudzon genoemt / deeze Straat eenigen tijdt te doorſtr ontdekt hebbende / had ingelijks dit doornee men; maar hy is op dien togt gebleeven / zonder dat men weet hoe en waar. Eer is 't dat hy op deze gelegenheit den vreeſeloozen Icarus naboolde / maar ſijne vleugels bezooren eer / dan datze door 't branden der Zon afſmolten en hy in deeze hagchelijke onderneming in Zee dompelde. Schoon is de uitkomſt van ſijn beſtaan daar in met Icarus over- als mede naar America.

eenkomſtig

eengekomen / dat deeze Straat en Golf de Straat en de Golf van Hudzon ijs geheeten.

Munk op deeze ontdekking uitgezonden,

Munk vertrok den 16. May 1619 met twee ſchepen uit de Texel / en quam den 20ſten July aan de Kaap Farvel aan te landen / dus mogelijk genoemt / om dat wanneer men dezelve voorbij zeilt / in een andere Waereldt ſchijnt over te ſteeken / en dieshalven Vaarwel aan zijne Vrienden zegt. Deeze Kaap op 60½ graad geleegen / is den Aithoek van een bergachtig Landt / met ſneeuw en ijs bedekt. De geſtalte hier van te beſchrijven zou noodeloos zijn / nademaal deeze ſneeuw en 't ijs een gedurige verandering van gedaante veroorzaken / vermits ook deszelfs wit ſchijnſel de oogen doet ſchemeren. Kapitein Munk aan deeze Kaap gekoomen / ſtelde koers West ten Noorden / om de Straat van Hudzon in te loopen / en vond 'er veel ijs / 't welk hij mijde / niet tegenſtaande hij noch in ruime Zee was. Hij erinnerde zich het gevaar dat anderen ter deezer plaatſe hadden uitgeſtaan / naar 't Westen hunne koers nemende / veroorzaakt door 't ijs en de ſtroomen / die geweldig op de Kuſten van America aandringen. Hij verhaalt dat het 's nachts op den 8ſten July / aldaar zoo ſterk miſte en vroor / dat al het ſcheepstouwerk en 't want zoo dik van ijs bezet wierd / datze 'er geen gebruik van konden neemen; en voegt 'er bij / dat het den volgenden dag / omtrent 's namiddags ten drie uuren / weder zoo warm werd / datze genoodzaakt waren in 't hemd te gaan / echter met een wel gevoert hemdrok verzien.

loopt de Straat Hudzon in;

De Straat Hudzon ingeloopen / werd ze door hem de Straat Christiaan geheeten / ter gedachtenis van den Koning van Denemarken zijnen Meeſter / en hij lande den zeventienden der zelver maandt / aan een Eilandt / aan de Kuſt van Groenlandt geleegen. d'Uitgezondenen om dit Eilandt naar te ſpeuren / bragten bericht / datze wel voetſtappen van menſchen gezien hadden / doch niemand gevonden; maar den volgenden dag / een troep deezer Landaart ontmoetende / waren die zeer verbaaſt de Deenen te zien / en zij verburgen hunne wapenen achter een hoop ſteenen / nabij de plaats daar zij waren. Zij naderende / beantwoordden ze den Deenen met de begroeting aan hun gedaan / en gaven echter zorgvuldig acht / datze zich tuſſchen de Deenen en de plaats hielden alwaar ze hunne wapenen verburgen hadden: maar de Deenen wiſten hen in 't wederkeeren zoo lang op te houden / tot dat zij deezen heuvel wonnen / alwaar zij een hoop boogen / pijlen en ander geweer vonden. Deezen Landaart hier over ontzet / zwoeren ze de Deenen / zoo door teekenen als ſmeekingen / hun onderworpelijk te zullen zijn / wilde men hun weder geeven wat men hen ontnomen had. Zij gaven door gebeerden te verſtaan / dat zij van de jagt leefden / datze door deeze wapenen zich geneeren moeſten / en datze hunne kleederen voor dezelven miſſen wilden. De Deenen medelijden met hun hebbende / gaven hun

alwaar hy eenige inwooners ontmoet,

hun

hunne wapens weder; toen wierp zich deezen Landaart vooz hen op de knien/ en bedankten zeer heuſchelijk vooz de genooten gunſt. De min- en met hem gemeen-
zaamheit der Deenen tegen deezen Landaart/ ging noch verder; zy ſchap houd;
lieden hunne Maaten ten toon/ en gaven hun geſchenken van verſchei-
de beezelingen/ waar na dien Landaart greetig was/ en ook zeer ver-
genoegt. In mangeling bzagtenze den Deenen veele ſoozten van Vo-
gelen/ en ſpek van verſcheiden Viſſchen. Een van hun/ het oog op een
ſpiegeltje gewozpen hebbende/ en zich zelven daar in ziende/ ſtond ver-
baaſt/ nam het ſpiegeltje/ ſtak het vp zich/ en nam de vlucht: over
welk bedzijf de Deenen lachten/ en mede niet min/ wanneer alle d'an-
dere van dien Landaart/ iemand van hun Scheeps-Volk om den hals
vielen/ en hem allerlei liefkozery beweezen/ als of ze hem lang gekent
hadden; en zulks/ om dat hy zwart hair had/ een platneus was/ en
bruin van vel/ of dat hy hen eenigzins geleek.

Munk vertrok dan den 19. Julp weder van dit Eilandt; en onder
zeil zynde om zyne koers te vervolgen/ werd hy genoodzaakt dooz 't ys
weder in dezelfde haven te ankeren: maar welk een pver hy aanwende/
men zag 'er geen Eilanders meer. De Deenen vonden 'er wel langs
den oever eenige netten gespannen/ waar aan zy messen/ spiegeltjes en
andere snuffeipen hingen/ dooz deezen Landaart wel begeert; maar nie-
mandt quam wederom: 't zy datze vooz de Deenen bevreest waren/ of
dat het hun uitdzukkelijk dooz een soozt van Rechter of Overste verbo-
den was/ met hun te handelen. Munk geen menschen vindende/ ving komt in
een menigte Reedieren in dit Eilandt/ en noemde de Zeeboezem Rein- Munkshaven ten an-
sundt, 't welk Golf der Reedieren beteekent/ en de haven alwaar hy ten ker;
anker lag/ Munkenes of Munnikshaven. Dit Eilandt ligt op 61 Gzaden/
20 minuten geleegen. Hy rechte daar de naam en wapens van den
Koning zynen Meester op/ en vertrok den 22. Julp. Toen stond hy zoo
een hevigen stozm uit/ en 't ys stiet zoo geweldig tegen de schepen/ dat
hy zig te naauwer nood op den 28. derzelver maandt/ tusschen twee
Eilanden bergde/ waar op alle de ankers uitgewozpen hebbende/ hy
zyne schepen aan 't landt vast taakelde/ vermits deeze haven niet al te
veilig was. Toen 't ebde/ lagen de Deenen dzoog in den modder/ en
als de vloed quam/ werd 'er zoo veel ys op de schepen aangedzongen/
datze in grooter gevaar van schipbzeuk waren/ dan in de openbaare Zee/
indien ze zich met groote zozg en veele moeiten daar tegen niet hadden
voorzien. Tusschen deeze Eilanden lag een groot Ysveldt/ ter dikte van
22 vademen/ 't welk van de wal in twee stukken afschoot; deeze beide
bzokken vielen van weerzyde in Zee/ die in 't vallen zodanig een geweld
in 't water maakten/ dat het weinig scheelden/ of een huimer sloepen
zou omgeslagen hebben. In beide deeze Eilanden vonden ze geene men-
schen/ maar wel voetstappen en andere teekenen/ dat 'er die waren of
hadden geweest. Zy vonden 'er eenige mineraalen, ingelijks Talk/

Ontdekt eenige Eilanden.

waar van ſy eenige baten vinden. Naby deeze twee Eilanden / waren 'er anderen / alle zoo 't ſcheen bewoont / maar zoo ongenaakbaar / dat 'er de Deenen niet konden aanlanden. Deeze Eilanden leggen op 62 Graden 20 minuten / en 50 mijlen voor de Straat Chriſtiaan of Hudzon. Kapitein Munk noemde de Golf of Straat / alwaar hy aanlande / Hareſunt, 't welk Golf of Straat der Haazen beteekent / wegens den overvloed van Haazen op dit Eilandt gevonden. Alhier een Standaart van Chriſtiaan den vierden Koning van Denemarken opgerecht hebbende / vertrok hy van deeze Eilanden den 9. Auguſtus / ſtevende West-Zuidwest aan / met een Noordweſte wind / en quam den tienden aan de Zuidkuſt van de Straat Chriſtiaan ten anker / dat de Kuſt van America was. Van daar weer vertrekkende / vond hy een groot Eilandt / aan de Noordwest kuſt / 't welk hy Sneeulandt noemde / nademaal het met ſneeuw bedekt was. Den 20. Auguſtus nam hy zynen koers West ten Noorden; houdende toen deezen koers / op 62 Graden en 20 minuten: maar 't miſte zoo ſterk / datze geen landt konden bekennen / ſchoon de Straat Chriſtiaan (zegt den Schryver) niet meer dan 16 mijlen breed was; waar uyt blijkt datze op andere plaatſen breeder zyn moeſt. Munk liep in deeze Straat tot in Hudzons-Bay, wiens naam hy veranderde / gelijk hy mede de Straat had gedaan / en gaf ze twee naamen in de plaatz van een: Het gedeelte naar America gelegen / noemde hy Mare Novum, en Mare Chriſtianum 't geen zich naar Groenlandt ſtrekte / voor zoo veel deeze Kuſt Groenlandt mag worden genoemt. Hy hield zoo lang als 't weezen kon / zynen koers West-Noordwest / tot hy de hoogte van 63 Graden 20 minuten bereikt had / alwaar hem het ys weerhield / en noodzaakte aan de Groenlandſche Kuſt te overwinteren / in een haven / voor hem Munks Winterhaven genoemt / noemende deeze Kuſt Nieu-Denemarken. Van twee Eilanden maakt Munk in de Zee van Chriſtiaan gewag / die hy Zuſters Eilanden noemt / en van een ander van grooter aangelegenheit / omtrent Mare Novum gelegen / Dixes Oeulandt geheeten. Hy raad die geenen die de Straat Chriſtiaan bevaren willen / zich zoo veel mogelijk is / in 't midden van dezelve te houden / en zulks wegens de ſnelle ſtroomen / ter eene en andere Kuſt te vinden / veroorzaakt door de tegen elkander aanloopende Vloeden van den Oceaan en de Golf van Chriſtiaan; waar in het ongemeene zwaare ys / zodanig een parſſing verwekt / dat 'er de ſchepen geenzins beſtand voor zyn. Hy zegt dat de Ebbe en Vloed van de Golf van Chriſtiaan / geſtadig alle vyf uuren naar den loop van de Maan gemaatigt is.

en word genoodzaakt de Munks Winterhaven t'overwinteren.

't Was dan den 7. September toen Munk in Munks Winterhaven ten anker quam; hy verzekerde zyne ſchepen vervolgens voor den aandrang van 't ys / in een haven naby de eerſte gelegen / en kalefaate die zoo veel mogelijk waar. Midlerwyl verzorgden zich zyn Scheeps-Volk van alles wat noodig was / om tegen den inballenden Winter in ſtaat te

te zijn. Deeze Have/ word door eene uitwatering van een Rivier gemaakt/ die in de maandt October noch zonder ys was/ ſchoon de Zee elkers op veele plaatſen al geſlooten lag. Kapitein Munk verhaalt/ dat hy den 7den van deeze maandt met een ſloep de Rivier opvoer/ maar kon niet meer dan anderhalf mijl opwaarts vaaren/ wegens keiſtenen die deeze Rivier ſtopten. Vervolgens verzelt van een gedeelte van zijn Volk/ trok hy dzie of vier mijlen landwaarts in/ om menſchen t'ontdekken/ doch te vergeefs. Door een anderen weg wederkeerende/ vond hy een opgerechte dzeede ſteen/ waar op een afbeeldſel geſchildert was/ gelijk den Duivel met klaauwen en hoorns word verbeeld. Naby deeze ſteen was een vierkant plek/ omtrent van 8 voeten/ rondom met kleinder ſteenen bezet. Ter eene zijde van dit vierkant/ vond men een grooten hoop kleine gladde keiſteentjes/ met boom-mos vermengt; ter andere zijde van 't vierkant/ was een platte ſteen/ op twee andere ſteenen gelegen/ gelijkende naar een Altaar/ en op dit altaar lagen twee kleine houtſtooten/ kruiſlings op elkander. Schoon nu Munk niemand ontdekte/ echter zag hy op veele plaatſen diergelijke Altaaren/ met houtſtooten gelijk de voorgaande/ en overal waar deeze Altaaren ſtonden/ vond met voetſtappen van menſchen/ waar uit bleek/ dat de Inwooners van dit Gewest by deeze Altaaren offerden/ en dat deeze offering door vuur geſchiede. Overal waar deeze voetſtappen gevonden wierden/ zag men afgeknaagde beenderen/ mogelijk waren 't die van de geofferde beeſten/ welker overſchot deezen Landaart/ rauw gelijk honden inſlingerde. Hy zag insgelijks in 't voortrekken van Boſſchen/ veele omgehakte boomen/ door zyere werktuigen of bijlen omgehouwen. Maar wat hem noch meer verzeekering gaf/ dat dit Gewest bewoont wierd/ was/ dat men 'er kenteekens van hutten vond/ die aldaar geſtaan hadden/ waar by noch ſtukken van Beere-/ Wolve-/ Harte-/ en Geitevellen gevonden wierden/ als mede van Zee-honden en Zee-kalveren/ die tot deksel deezer hutten gedient hadden. Deezen Landaart leefde zoo 't ſcheen gelijk de Scepten/ en verplaatſten zich als de Lapplanders.

Men verzorgt zich van alle noodwendigheit.

Munk doet een Landtogt,

maar vind geen menſchen.

De Deenen zich middelerwijl van alle behoeften verzien hebbende/ verzagen zich ook van brandhout/ en wild tot hun onderhoud. Op den 27ſten November vertoonden zich dzie onderſcheiden zonnen aan den Hemel/ en men bevond toen/ dat de lucht in dit Gewest zeer dik en grof was. Op den 24ſten January des volgenden jaars/ verſcheenen 'er twee niet min duidelijk als de voorgaande; en op den 20ſten December tuſſchen beide de verſchijnſelen/ 's avonds ten agt uuren/ was 'er een eclips in de Maan; op dien tijdt zag men ze gedurende twee uuren omringt van een zeer helderen omtrek/ waar in zich een kruis vertoonde/ 't welk de Maan in vier deelen ſcheidde. Deeze verhevelingen duide men voor quaade voorteekens van alle de daar op gevolgde wederwaardigheden/ die de Deenen ſtonden over te komen.

verſcheiden verſchynzelen van Zon en Maan gezien.

Overſtrenge Winter.

De Winter wags 'er zoo ſtreng en fel / dat men 'er pg bond ter diepte van 300 en 360 voeten. Het bier en de wijn / alg mede de zuiverſte ſpaanſe wijn en ſterkſte brandewijn / bevroor tot den bodem toe in de vaten; van de koude borſten de hoepels aan ſtukken / veroorzaakt door 't zwellen van 't opgeſlooten vocht / 't welk in pg veranderde / en met bijlen aan ſtukken geklooft / geſmolten wierd om te drinken. Indien uit onachtzaamheit 'g avonds vergeeten wags / het water in tinne of kopere kannen en kruiken ſtaande / uit te gieten / vond men die den volgenden dag gebrooken / uitgelekt / en in ſteede van water / pg. Dit ſtrenge Saizoen / dat de metaalen niet ſpaarde / verſchoonde noch min de menſchen. De Deenen werden ziek / en de ziekte vermeerderde onder hen met de koude. De buikloop taſte hen zoo geweldig aan / datze daar door t'eenemaal afgemat / zodanig weg ſtorven / dat de Kapitein in den aanvang van de maandt Maart / genoodzaakt wags zelfs mede de wacht af te loſſen. In 't naderen van 't Voorjaar vermeerderde deeze ziekte / in plaatg datze afneemen zou. De ſcheurbuik taſte hen zoo hevig aan / datze niet dan gekelkt brood eeten konden. De laatſt geſtorvenen / werden in de maandt May / boven alle deeze droevige bezoekingen / noch door hun ſterven zodanig door de Roodeloop aangetaſt / die hen zoo ſmertelijk viel / alg of ze met meſſen geſtooken wierden. Een laatſten konden de Lijken niet meer begraaven worden / vermitg 'er niemandt krachten had om deezen laatſten pligt te doen. Ook ontbrak den overigen zieken brood / en zp worden genoodzaakt eenig voedzel in den ſneeu te zoeken / alwaar zp een ſoort van braambeſſen vonden / die hun noch eeniger maaten verfriſten en voedzel gaven. Den 12den April merkte men alg een ongemeene dag aan / vermitg het regende / terwijl men in zeven maanden geen regen in deeze Gewesten vernomen had. In 't Voorjaar quamen 'er weer duizenderlei Vogelen te voorſchijn / die geduurende den Winter niet vernomen wierden / en door deeze zieltoogende zieken / wegens hunne zwakheit / niet konden gevangen worden. Omtrent half May zagen ze wederom Zwaanen / Endvogelg / en een onnoemlijke meenigte kleine Kuifvogeltjeg; insgelijks Zwaluwen / Veldhoenders en Houtſnippen / alg mede Ravens / Valken en Arenden. Den 4de Juny werd eindelijk Kapitein Munk mede ziek / hy hield het bedde / vier gantſche dagen zonder eenig voedſel te nuttigen; zich ter dood bereidende / maakte hy zijn Teſtament / waar in hy den Reizigers verzocht zijn ligchaam te willen begraaven / en zijn gehouden Dagregiſter den Koning van Denemarken te behandigen. De vier volgende dagen / gevoelde hy zich wat ſterker / ſtond op / om te zien / of zijn overgebleeven volk dood was / of dat 'er noch eenigen in 't leven waren; hy vond 'er niet meer dan twee in 't leven van de 64 die hem verzeld hadden. Deeze twee arme Wattroozen / verheugt hunnen Kapitein weder te zien / quamen by hem en leidden hem by 't vuur / alwaar hy weer een weinig bequam. Zy moedigden elkander

Waar op de ziekte onder *Munks* volk toeneemt,

en veele ſterven.

Munk ziek geworden, blyft echter met tweevan zijn Scheeps-volk over.

Vinden zich in een ellendigen ſtaat;

bet aan / en beſlooten hun leven noch zoo niet op te geven / maar (och arm!) ze wiſten niet waar van te beſtaan. Op wierden te vaude de ſtreek om te ſpitten / en 't kruid te aten 't geen ze daar onder vonden. Gelukkig vonden ze dorn zeker wortelſ / die ze aten / en hen zodanig verſterkten / datze in weinig dagen herſtelt wierden. Den 18de Juny haalt het ijs / en ze liſten toen / ſchoten / forellen en zalm. Doorſt 't liſſen en jagen zich waar verſtrekt ſtende / vattenze wedermoed / en beſlooten / niet tegenſtaande hunne zwaakte geſtelcheit / om de Ter en alle gevaaren der zeebe t'ondergaan / ten einde wederom in hun Vaderlandt mogten aanlanden. Toen werd het allenſkſ wat warmer weer / met regen vermengt; en ze verlieten hun groot ſchip / begaven zich den 16de July in hun Pregat. Uit deeze hunne Winterhaven gezeilt / vonden ze de Golf van Chriſtiaan noch vol ijs dryven / verlooren hunne ſloep / en hadden veel moeiten hun ſchip te beſtieren / want het roer brak; middertijd datze met beſten kamp te herſtellen bezig waren / bonden ze hun ſchip aan een dryvige ijs ſchorſ / die met de ſtroom dreef. Monk deeze ijs ſchorſ verlegende / ſchoon ze ſtrookt / vond hy gedal zijne ſloep wederom / nadat hy die tien dagen was quyt geweeſt. Eindelijk paſſeerde hy de Straat Chriſtiaan, bereikte de Kaap Farvel, en quam duſ in den Oceaan / daar hy den 30e September een geweldigen ſtorm uitſtond / waar in hy dacht te blijven: want hy was met zijne zwe Matroozen zodanig afgemat / dat ze hunnen arbeid opgaven / en het op Godts genaade lieten drijven. Eindelijk dan begon aan ſtukken / en het zeil raakte buiten bedryf / 't welkze met de allergroetſte moeiten weer herſtelden. De ſtorm na eenige dagen bedaart zijnde / quamen ze den 21ſte September in een haven van Noorwegen aan / alwaar ze 't met een ſtuk van een Anker / dat hen noch overig was / ter ſtede leiden / geloovende nu behouden te zijn: maar ze werden den zelfden dag in deeze haven zodanig van een ſtorm beloopen / datze zich noch nooit in grooter gevaar van te vergaan hadden gezien; echter wierdenze gelukkig gered / want ze vonden noch bergung tuſſchen de Klooven / herſtelden 't landt en herſtelden alles zoo veel doenlijk was. Eenige dagen daar na quamen ze met hun Pregat in Denemarken aan te landen. Monk van zijne ſtelstogt den Koning verſlag gedaan hebbende / werd 'er zeer wel ontfangen / vermits men hem al verlooren had geacht.

Dit ſcheen wel het einde der ongelukken van deezen Kapitein te zijn: maar een zelzaam gedal hem overgekomen / is waardig verhaalt te worden. Hy verkeerde eenige jaaren in Denemarken / alwaar hy middertijd overdacht / de misſlagen door hem in zijnen Stelstogt door onkunde der plaatſen begaan; en naſpeurende zijne gedachten over de mogelijkheit van den Doorvogt te vinden / die hy ten Noordweſten zocht / zoo drong hem den pver deezelfde togt weder te herwaarts. Dit niet alleen kommende te volbrengen / werd 'er een Skerdorp opgerecht / uit eenige Edellieden en voornaame Burgers beſtaande / zullks men twee ſchepen / onder 't beſtier van dee-

Ingevalle zich eindelijk t'ſchorp, om wederom 't Vaderlandt te herwaarts.

Komen in den Oceaan, ſtaan een geweldige ſtorm uit.

en eindelijk in Denemarken aan te landen.

Monk beſluit een zwaare togt te doen.

een vreemd Voorval.

zen Kapitein Munk uitrufte. Men voorzag zich voor alle de voorige weder-waardigheden en ongelegenheden hun in den eerſten togt overgekomen / en men ſtond gereed deezen tweeden togt te waagen / wanneer de koning hem op den dag van zijn vertrek begeerde te ſpreeken. Dan het eene geſpreek in 't ander gekomen / verweet hem de koning / dat de eerſte togt door 't qualijk beſtier was te leur geſteld / waar op de Kapitein wat te uytmoedig antwoordende / de koning hem met zijne votting op den bezſt ſloeg. Munk over deeze verſmaadelijke beſegening geraakt / ging naar huis / en te bedde leggen / zulks hy tien dagen daar na van wanhoop en honger ſtierf.

en Dood.

Om nu een beſluit over deeze twee onderzochte zaaken te maaken; volgt 'er uit / als aangewezen is / dat 'er een lange en breede Straat / en vervolgens een ruime Golf / tuſſchen America en Groenlandt zy; en nademaal men noch onkundig is / waar deeze Golf eindigt / blijft men dan in onzekerheit of Groenlandt aan America grenst / of niet. Waarſchijnlijk is 't laatſte / naardien Kapitein Munk geloofde / dat 'er een doortogt in deeze Golf naar 't Oosten was; waar op hy verſcheide aanzienlijke perſoonaadjes in Denemarken aanmoedigde / een Maatſchappy wegens d'ontdekking deezer doortogt op te rechten.

Verder onderbiedt en beſluit over d'aangrenzing van Groenlandt;

Men word hier ook teffens een misſlag gewaar / in een zeker Schrijver over den Oorſprong der Amerikaanſche Volkeren / die hy uit Groenlandt, en d'eerſte bewooners van Groenlandt, uit het Noordelijkſte Noordwegen doet voort komen; waar door hy beſluit / dat de eerſte bevolkers van America, Noordwegers zijn geweeſt: zulks 'er door een zeekere gemeenſchap / die men zich inbeeld / en laat voorſtaan / dat 'er tuſſchen eenige Amerikaanſche woorden / die op Lan en Land eindigen / met de Duitſchers / Lombarden en Noordwegers een overeenkomſt zy; en wat de zeden aangaat / die hy tuſſchen de Amerikaanen en Noordwegers vermeent overeen te komen / acht hy uit d'Aloude Duitſchen van Tacitus oorſprooten te zijn. Wat deeze Schrijver zich vergist / blijkt uit dit volgende; Eerſtelijk: vermits de Noordwegers de eerſte bevolkers van Groenlandt niet zijn geweeſt / als uit d'Ontdekking word beſpeurt; en nademaal de Heer Wormius, ongemeen in de Oudheit van 't Noorden ervaaren / gantſch andere gedachten van den oorſprong der Amerikaanen met de Groenlanders heeft / vermits hy gelooft dat de Skrelingers, de oorſpronkelijke Landaart van Groenlandts Weſterbug uit America gekomen waren. Ten tweeden / zoo vergist zich de Schrijver / nademaal 'er geen of weinig ſchijnbaarheit gevonden word / dat Groenlandt aan America grenst; en dat de door- en overtogt van 't een en 't ander geſtelde / zoo bekent niet is geweeſt / noch ook zoo mogelijk niet / als hy zich inbeeld. Ook is 't een misſlag / dat 'er gantſch geen overeenkomſt in de taal en zeden der Groenlanders en Noordwegers zou zijn; en indien hy wil dat de Noordwegers hunne taal en zeden den Amerikaanen hebben mede gedeelt / moeten ze alsdan van elders anders / dan door Groenlandt, naar America overgekomen zijn.

Weinig eenige misſlagen worden aangewezen.

ZE-

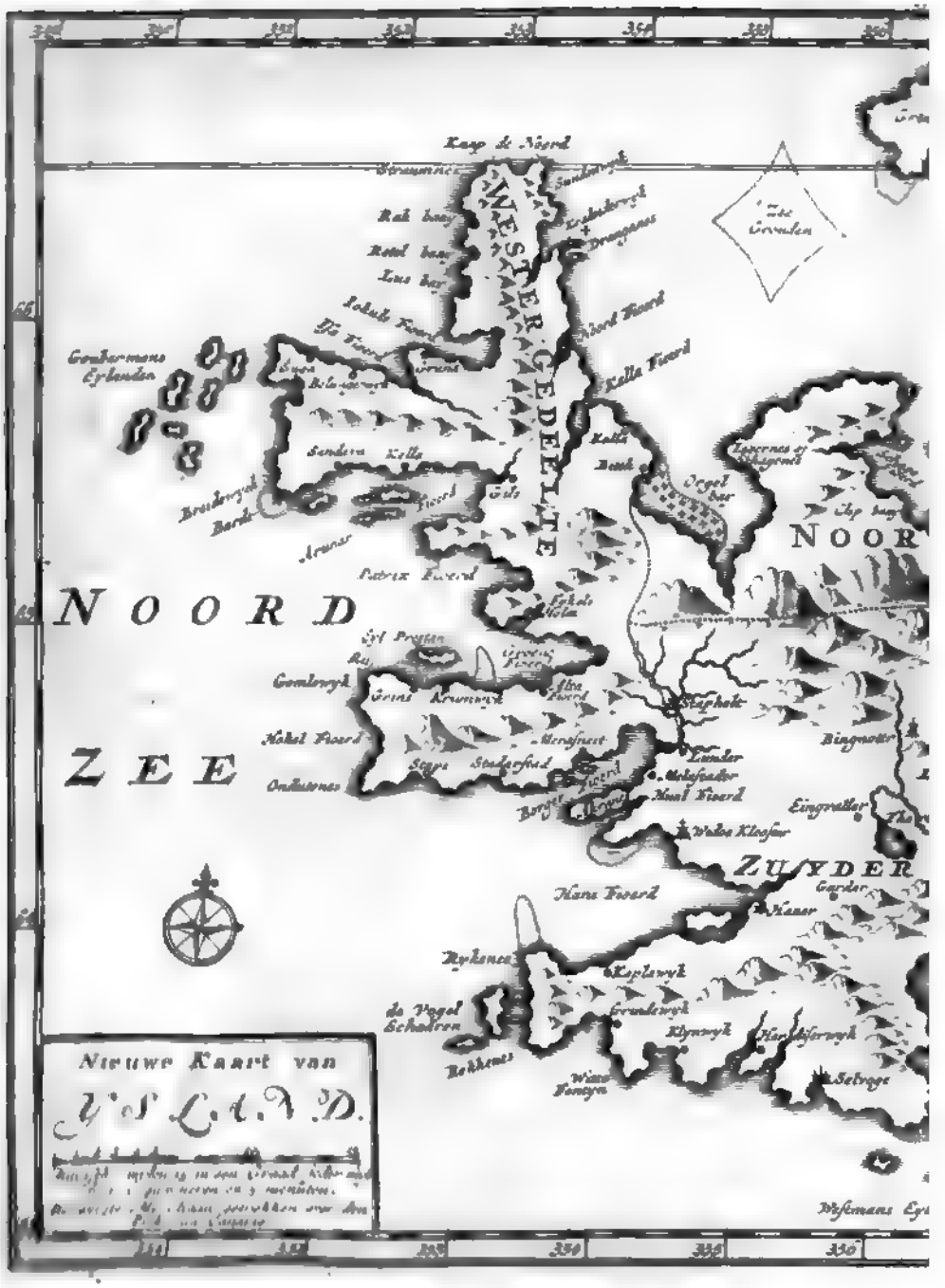
Kaap de Noord
Vesuvius
Rak baay
Retel baay
Ins baay
Jokuls Fiord
Die Fiord
Gombarmans Eylanden
Sandern
Kella
Broderyck
Barde
Arnes
Patrix Fiord
Ijsel Poolen
Gomberyck
Grins
Kalkel Fiord
Onduisnes
Stapie
Stadersfiord
Borgh
Hoorn
WESTER GEDELTE
Kella Fiord
Kella Bank
Orgel bar
Lapernes of Lappenes
NOORD
ZEE
Lander
Eingrallar
Walles Kloster
ZUYDER
Garder
Nazar
Hans Fiord
Rylands
Kaplewyk
de Vogel Schaaren
Grunderyck
Klynwyk
Hardebroerwyk
Bekhems
Wiere Pontyn
Selwage
Nieuwe Kaart van
'T S L A N D.

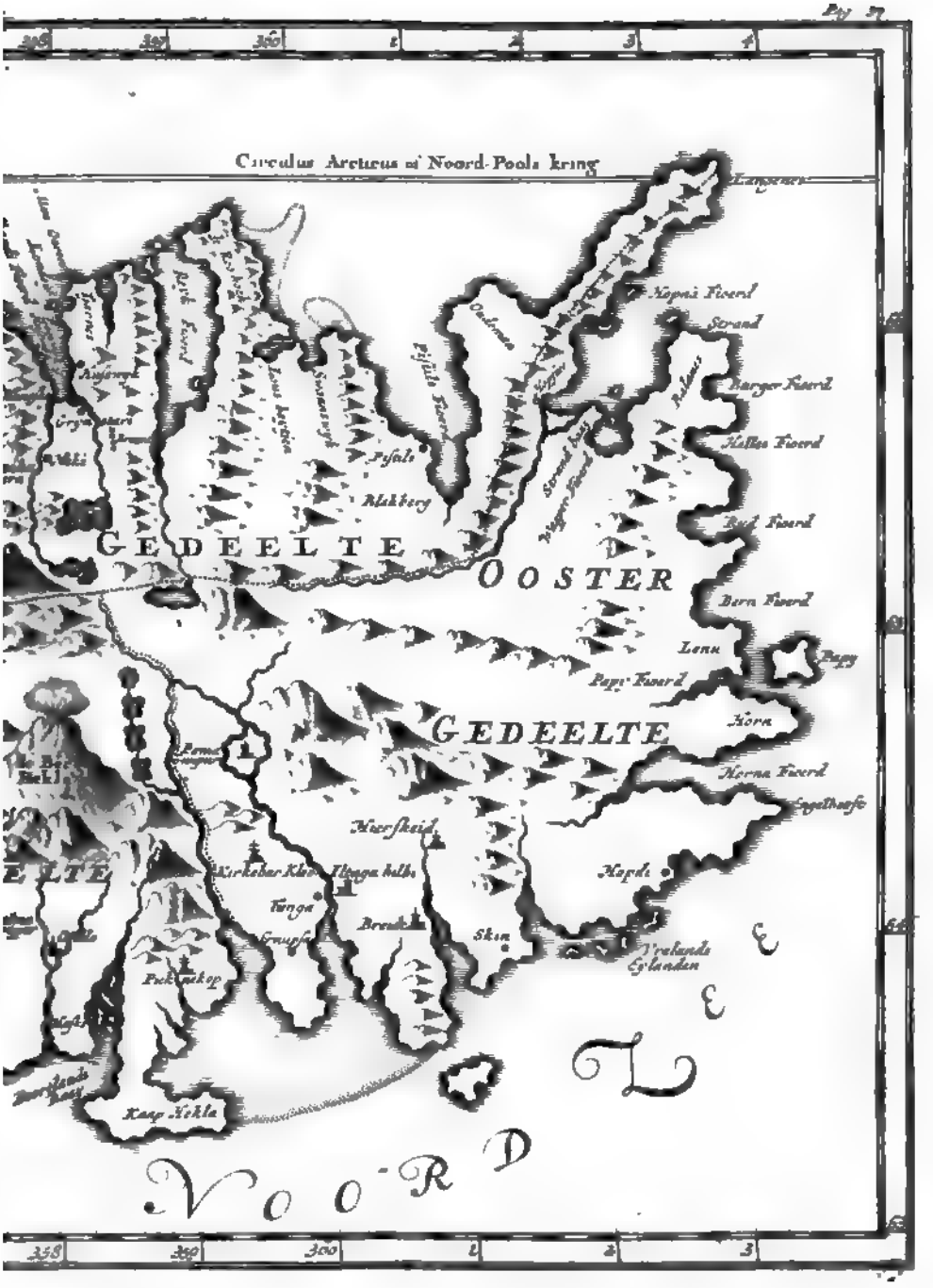
Circulus Arcticus of Noord-Poola kring
GEDEELTE
OOSTER
GEDEELTE
Noord

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Yslands ſtrekking en uitgeſtrektheit beſchreeven. Wie de eerſte Ontdekkers waren. Geſteltheit van 't Eilandt en hoedanig van aart; 't kan door eigen vruchtbaarheit en ontbeering van veele noodwendigheden niet beſtaan: maar is van grasryke Weiden verzien. Meeren en Springbronnen van een zeldzaame kracht en werking aangemerkt. De Vuurbraaker Hecla beſchreeven; en verſcheiden bygeloovige ſtaaltjes van zyne uitwerkſelen bygebragt.

Vermits wy de achtervolgende Ontdekkingen van Oud- en Nieu-Groenlandt reeds hoortelijk hebben aangewezen / luſt het ons het van ouds bemichte Yslandt, voor deeze wyduitſtrekkende Landſtreek gelegen / mede eens te beſchouwen; nademaal wy hier door gelegenheit vinden zullen / om veele aanmerkelijke zaaken voor te ſtellen.

Strekking van Yslandt aangewezen.

Dit Eilandt / naby de * Noord-Pools-kring tuſſchen de Kuſten van Noorwegen, de Eilanden Hitlandt en Fero, en Groenlandt, in den Deucaledoniſchen Oceaan gelegen / ſtrekt zich tot op 13 Graden 30 minuten lengte / en 65 Graden 44 minuten breette uit. Deeze ſtrekking is genomen in 't Noorderlijk Bisdom Hola genoemt / zoo men acht door Biſſchop Gundebrand de Thorlak, die een Leerling van Ticho Brahé is geweeſt / en een groot Starrekundige. In lengte ſtrekt zich dit Eilandt van 't Oosten naar 't Weſten / en in breette van 't Zuiden naar 't Noorden uit. Om deeze uitſtrekking wel te begrijpen: men acht het tweemaal zoo groot als 't Eilandt Sicilië te zijn. Eenige Aardkloot-kenners / hebben dit Eilandt voor het aloude Thule gehouden.

Wie d'eerſte Ontdekker word geacht.

De eerſte Ontdekker was een Noordſche Kaapvaarder / onder de Regeering van Harald Harfager, Koning van Noorwegen / en gaf het den naam van Sneeuwlandt. In den jaare 874 werd het naaukeuriger door den Zweedt Gardanus ontdekt / noemende het Gardasholm, in 't Zweeds Gardanus Eilandt betreekkende. Vervolgens werd het in den jaare 892 / wederom door een Noorweger Flocco genoemt / bevaaren / van wien dit Eilandt den naam van Yslandt gekreegen heeft. Eerlang hier na / de Noordſche Edelen de Regeering van Harald te hart vallende / zulks hy hen van hunne voorrechten beroofde; ſtaaken veelen met hunne Huisgenoo-ten naar Yslandt over / en werd dus allenks dit Eilandt bevolkt. 't Geweeſt is 'er van een ongemeene koude geſteltheit / niet tegenſtaande het in de Zomer-zaaizoenen tamelijk vruchtbaar is / maakende de langſte da-

* *Circulus Arcticus.*

[illegible]

[illegible] ſchuyt/ [illegible] ſchuyt [illegible] ſchuyt/ [illegible] ſchuyt [illegible] ſchuyt/ [illegible] ſchuyt [

te en zwarte Beeren / als mede Eenhoorns / hier voor in 't breede beſchreeven.

Yslandt is steen- en bergachtig; de Weylanden zijn 'er maar tamelijk goed / niet zeer grasrijk voor de beesten. Een kruidgewas is 'er van zodanig een aart / dat het de Uitlanders aldaar laaten opzoeken en droogen / om onder hun Lpwaat te bezigen. 't Ossevleesch zegt men niet goet te zijn / en de Schaapen te stinken als Bokken. De Yslanders droogen het vleesch / met het in den wind en in de zon op te hangen / 't welk het smaakelijker maakt en beter voor de bederving bewaart / dan of 't gezouten was. Ook word 'er Boter gemaakt en in vaten gedaan; maar by gebrek van vaten / hoopen ze die op elkander. Hunne gewoone dranck is melk en karnemelk / die zy zuiver of met water gemengt drinken. Noch brengt dit Eilandt schoone paerden voort / die des winters van gedroogde visch leeven / als mede de Ossen en Schaapen / wanneer het voer ontbreekt; voor de menschen maakt men 'er ook meel en brood van / wanneer 'er geen graan meer overig is / en een strenge en lange Winter belet den Uitlanders niet hen te komen handelen / zulks dat men zoo wel van de beesten als ook van de menschen zeggen kan / datze Ichtiofages, of Vischeeters zijn. Grasryke Weiden in dit Eilandt;

Dit Eilandt is van veele koele Fonteinen verzien / wiens wateren klaar en aangenaam te drinken zijn; anderen zijn gezond en voedzaam als bier; ook zijn 'er veele warme Bronnen / en heilzaam om in te baden; insgelijks veele schoone en groote Vischrijke Weeteringen / een meenigte groote en baarbaare Rivieren / Havens en Kapen / waar mede wy ons / in die te beschrijven / niet zullen ophouden. insgelyks koele en gezonde fonteinen, nevens vischryke wateren.

Van verscheiden heete en kookende Bronnen geeft ons den Commandeur Zorgdrager dit volgende als ooggetuige bericht: Hy met zijn schip in 't jaar 1699 in een Yslandsche Bay / Goeswyk genoemt / gekomen zijnde / vond 'er een Deensch scheepje / wiens Koopman jaarlijks aldaar handel dreef / medebrengende Meel / Brood / Tabak / Wijn / Brandewijn / enz. vermangelende dit alles voor Soutevisch / Stokvisch / Kousſen / Wanten / enz. Deeze Koopman verhaalde hem / dat 'er een weinig landwaart in gelegen / verscheiden Wellen en Bronnen waren / en bood hem een Paerd en Wegwijzer aan / indien hy begeerig was deeze Bronnen te zien; maar alzoo hy niet dan alleen om te visschen ten voordeele van zijne Reeders aldaar gekomen was / vermits deeze Bay somtijds vischrijk bevonden werd / gelijk het voorgaande jaar noch gebleeken had / doch dat nu in 't beste van 't Zaaizoen / het hy door sterke en langduurige Noordelijke winden aldaar zodanig naar de wal was gedreeven / waar door het Deensch schip nevens zijn schip lang in 't zelve was bezet geweest / en de visch daar door belet wierd derwaarts te komen / overzulks ze elders de wijk neemen moest. Vermits dan reeds de beste tijdt verloopen was / om de Visschery met Heete Bronnen en haare zeldzaamheit;

vzucht te konnen in 't werk ſtellen / zoo waȝ hy dan reedȝ gezint verſch water in te neemen / om zich ten vertrek gereed te maken. Middlertyd dat dit verricht wierd / nam hy deeze aanbieding waar / en begaf zich met vijf mannen verzelt / die ook van Paarden verzien wierden / derwaartȝ.

die beſchouwt en beſchreeven worden.

Dan de voornoemde Bay / alwaar de ſchepen lagen / dzie mijlen ten Zuiden landwaartȝ gelegen / zagenze verſcheiden Bzonnen / die dan onder het ſteengebergte opwelden; onder de vier voornaamſte / waȝ de Voorderlijkſte de grootſte / dan een ronde gedaante en bol wijder alȝ een Kraanketel / kookende ſterk met opwellingen. Daar omtrent zagenze noch andere kleine Bzonnen / ter wijte dan een quartdeel / half quartdeel / koffȝ-ketel / enz. alle kookten ze / gelijk ook de groote / die mede in 't kooken overwelde / en in een kleine ondiepe en naauwe ſleuf (door 't geſtaag overſtroomen zoo 't ſcheen gemaakt) zulkȝ men ze op veele plaatſen kon overſtappen / liep dit water dus vervolgens 't Gebergte af naar de Bay. In dit kookend Bzonwater kon men zonder blanden geen vinger gedoogen / zijnde het zoo heet alȝ of 'er een groote vuur onder geſtookt wierd / maar een weinig afſtroomende werd het in den ſleuf allenkȝ koelder; dies gingen wy 'er onze handen en voeten in waſſchen / buiden een ſleȝ van 't zelfde water / en het proevende / bevonden 't verſch en zoeter dan 't ongekookte ſneeuwater / 't welk daar omtrent mede van 't Gebergte afvloeide / echter waȝ 't van reuk en kleur een weinig zwavelachtig.

De tweede Bzon waȝ naar giſſing 50 roeden Zuidwaartȝ van de eerſte gelegen / en omtrent vijf voeten hoȝe / doch wierden 'er geen kleine Bzonnen omtrent gevonden; deeze waȝ mede rond / en kookte zoo geweldig / alȝ vervolgenȝ zal beſchreeven worden / zulkȝ het te verwonderen waȝ de eigenſchap derzelve te beſchouwen / vermitȝ deeze Bzon alȝ by ademhaaling (gelijk een Waterſch water blaaft) haar water opgaf / en telkens by gezette poozen / omtrent 10 of 12 voeten hoog uit den grond.

De derde mede 50 of 60 roeden Zuidwaartȝ van daar gelegen / waȝ een weinig kleinder; hier omtrent waren noch verſcheiden kleinder Bzonnen / alȝ by de gemelde groote / ter wijte van wijde en naauwe ketelȝ of potten / die mede by ademhaaling eenigzinȝ overkookten / doch niet dan 2 of 3 voeten hoog. Dan alle deeze Bzonnen waȝ het water van hitte / ſmaak en kleur alȝ de eerſte Bzon.

De vierde Bzon / Zuidweſt van de laatſte omtrent ½ mijl leggende / leverde een roodachtig water uit. Alle deeze Bzonnen hadden de gedaante bynaa alȝ ſteene Putten / alȝ of ze uit ſteen gehouwen waren / doch rou / alȝ of 'er op ſommige plaatſen ſteenen waren uitgevallen / en welden alle uit harde Steenrotſen / die door 't overvellend water glad afgeſpoelt waren; maar een weinig der zijden / waren deeze Kotzen of 't Ge-

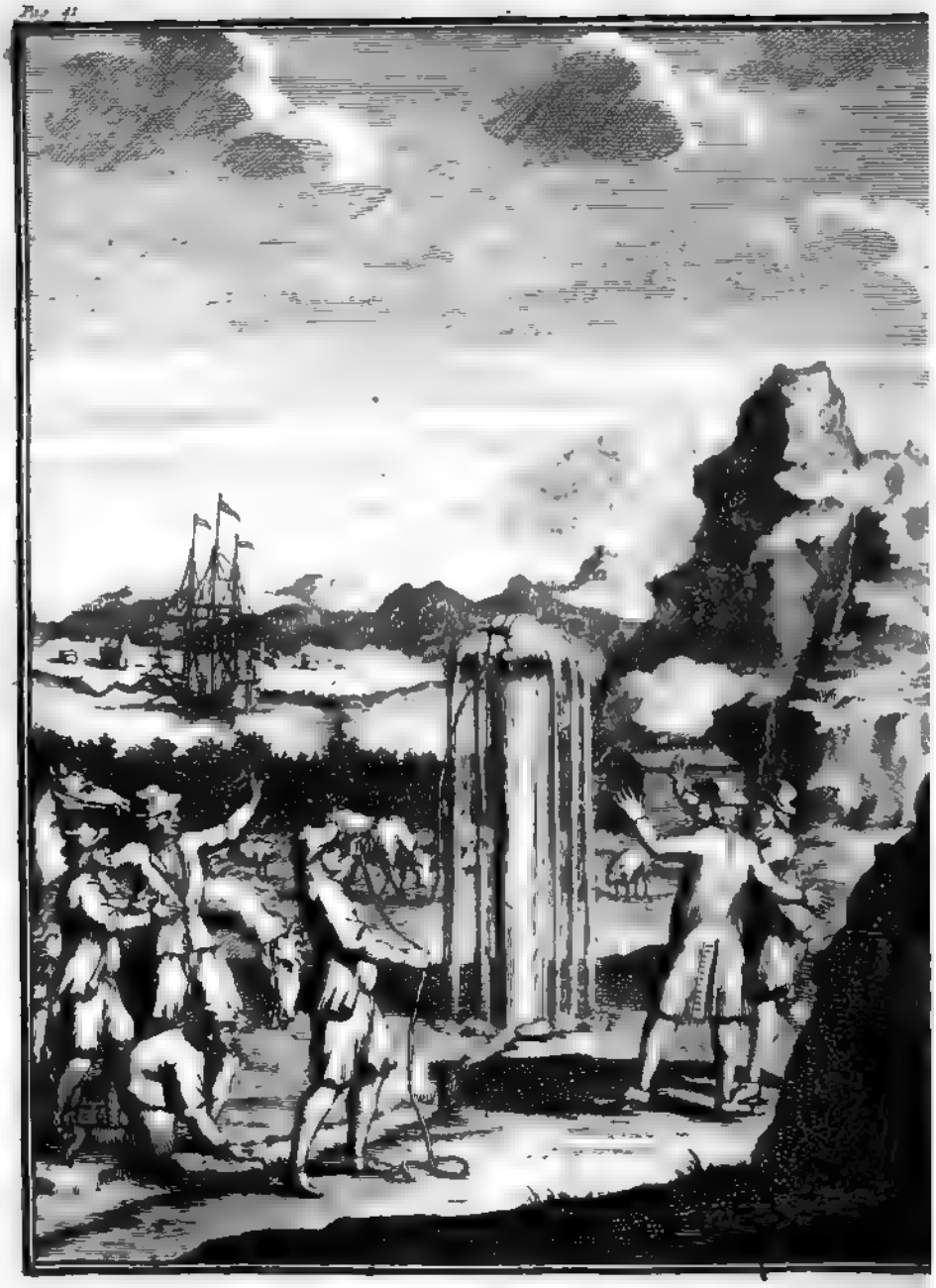

ſteengte met aarde bedekt / die door den warem van 't heete water / en door den wind alderwegen gedreven / alſ met een dou bevochtigt wierd / een zeer aangenaam groen voortbragt / zulks 'er het gras groener en langhaarder dan op andere plaatſen ſtond.

Zeldzaame uitwerking van een ſpringende heete bron.

Maar de voorgenoemde Springbron of zeldzaam opwellende Put aangaande / die alſ gezegt iſ / alſ by ademhaaling opwelde gelijkt een Walviſch water blaaſt / en zulks op deeze volgende wijze / gedenkwaardigt alſ of het door eenig werktuig wierd verricht. Wanneer de ademhaaling of blaazing was geſchied / viel het water omtrent 5 of 6 voeten diep beneden den rand / en alhaar natuurlijk doch ſterk hoolende / quam het altoos in den tijd. van ruim 100 tellens wederom opwellen / tot op 2 voeten onder den rande / gevende alsdan een kleine barſt of uitſparring / langs en het water 1 of 1½ voet zuiver / en in den tijd van omtrent 100 tellens wederom hoolend opwelde tot op den rand; alhaar gekomen / barſte of blaas het water uit de Bron 10 of 12 voeten hoog boven den rande / en bleef dus in de hoogte ſtaan / tot men ruim vijftig tellen hoorde: alsdan viel het weder uitwaards gelijk te booren. Deeze eenvoudige ademhaaling of wateruitwerping / duurde in 't geheel omtrent 400 tellens / geſchiedende deeze opwelling in zodanig een evenmaatige ordre / dat men zonder eenig gevaar / na het invallen / op den kant van de Bron / uit harde ſteen beſtaande / hoe ſtaan en 't hooken aanzien; 't welk anders zonder deeze evenmaatige ordre niet geſchieden kon: want alhoe blaazende / wierp de Bron in den aangewezen tijd / het water tot zodanig eene hoogte met een dikke ſtraal uit / waar van aan alle zijden / boomen en bouwen / zeer veel het water door en achter zich verſpoelde / zulks men op den kant van de Bron / zonder deeze gezegde evenmaatige ordre / ligtelijk zou overſtort worden en zich konnen branden / vermits dit water ongemeen heet was. Wy hadden een ſtuk Schaapevleesch mede genomen / om alhier te laaten gaarhooken: wy wierpen 'er de helft van in deeze / en de andere helft in de verhaalde wijde Bron / beide aan een lang touw / met een ſteen daar aangebonden / vaſt gemaakt; met ieder ademhaaling werd dit vleesch telkens opgewarpen / en viel echter wederom gedurig in de Bron / 't welk wy dan op den rand ſtaande / zagen leggen / en hooken; dus lieten wy 't negemaal in de ademhaaling opwerpen en weder neer vallen. Dewijl we gezegt hebben / dat ieder ademhaaling omtrent 400 tellens van noode hadde / 300 is dan 9 maal 400 / 3600 tellens / waar door wy een half uur verſtonden / en in deezen tijd bevonden we het vleesch van bequaame gaarte te zijn om te eeten / zijnde genoegzaam blank gehooht. Alzoo wy ten dien einde hoodt hadden mede genomen / beſtonden van dit gehoolte vleesch onzen maaltijd / en dankten van 't Paarlwater / alſ 't bechoelt was / eens rond. Om deeze vreemdigheit / bewaarde Zorgdrager een ſtuk van 't zelve vleesch / nadat wy 't hard gekookt had. Dus gegeeten en

gedzonken hebbende / gingenze naar een nabp gelegen Boerenhuis of hut / daar zp eens melk toe dzonken / en begaven zich verder wederom naar boozd.

Deeze Bzonnen welden en ſpzongen uit een laag Gebergte / ten aanzien van de hooge bergen / daar het tegen aan lag / doch echter hoog ten opzicht van de vallepen en vlaktens beneden dit Gebergte gelegen; gelijk men van 't ſchip booz anker leggende bequaamlijk beoogen kon; ock kon men van 't ſchip / even buiten de Bay / den wazem en rook deezer hecte Bzonnen noch bequaamelijk zien opgaan.

Zeldzaame Meeren aldaar te vinden, die van een wonderlyke uitwerking zyn.

Blefkenius verhaalt / in 't Weſtergedeelte van Yslandt een Meer te zijn / 't welk gedurig rookt / en echter zeer koud is; dat alles wat 'er ingewozpen wozd in ſteen verandert. Indien men 'er een ſtok in ſteekt / dat deeze ſtok / aan het in den grond geſtooken gedeelte pzer wozd / en wat het water alleen raakt / ſteenachtig / maar 't bovenwater-ſtaande-deel hout blijft. Deeze Schzijver zegt tweemaal dit bezocht te hebben / en boegt 'er bp / dat hp het vermeende pzer-gedeelte in 't vuur geſtoken / echter zag bzanden. Insgelijks zegt hp in 't midden van Yslandt een ander Meer te zijn / 't welk zodanig een verbaarlijken damp uitwaasſemt / waar van de daar overvliegende Vogelen ſterven. Dit Meer is dan van zodanig een aart als de Avernus der Gzieken / een Lak in Italië / niet verre van Pozzuolo en Napels gelegen; waar van Virgilius in 't zesde Boek van Eneas aldus zingt; dooz Vader Vondel ons niet deeze bewoozding medegedeel:

Een diepe Rotsſpelonk, vol kaikens, die heel wydt
En vreeslyk gaapt, wort van een' zwarten poel en kryt
Van donker boſch omringt. Hier over vloog nooit Vogel,
Die niet moſt vallen, door 't bezwyken van zyn' vlogel;
Zoo ſterk een waaſſem komt uit deeze zwarte keel
Geſteegen in de lucht; waarom in 't Griekſch dit Deel
Des lants Avernus, dat is Vogelloos, blyft heeten.

Hoch voegt 'er Blefkenius bp / behalven wat Arngrimus van de warme Spzingbzonnen van Yslandt zegt / dat 'er op eenige plaatſen gevonden wozden die zoo heet zijn / dat men 'er zich aan bzand; en wanneer dit water koud wozd / dzijft 'er een zwavelachtige ſtoffe op / gelijkerwijs het zoute Zeewater het zout in de zoutpannen doet. Op dit water wozd men roode Duikers / een ſoozt van Watervogels gewaar / die wegduiken zoo dzaa men ze nadert / en weer boven water komen / wanneer men vertrekt. Hoch zegt men / dat op een plaats van 't Eilandt Turloskhaven genoemt / twee Bzonnen zijn / de eene koud en d'andere warm / die dooz verſcheiden kanaalen in een zelvige kom zijn geleid; en dat de wateren deezer beide Bzonnen te zamen gemengt / een uitneemend

Bad

Bad uitmaaken. Niet verre van hier / is 'er een andere Waterbron / een kornachtige ſmaak hebbende / niet deeze kracht verzelt / dat hyet de Venusquaalen geneeſt / die Blefkenius zegt / zeer gemeen in dit Eilandt te zijn.

In 't gantſche Eilandt worden geene Mijnen / noch eenige Metaalen of Mijnſtoffen gevonden / behalven Zwavel / die 'er zeer gemeen is / en veelvuldig uit den Berg Hecla getrokken word / een der hoogſte Bergen van Yslandt, die door zijn vuurbraaken groote ongeleegenheden veroorzaaken kan. Deeze Berg legt in 't Oosterlijk gedeelte / 't geen zich naar Zuidwaarts ſtrekt / en zulks niet verre van Zee. Blefkenius meld / dat deeze Berg niet alleen vuur uitwerpt / maar ook een ſtroom van water / van een brandbaaren aart. Ook werpt ze ſomtijds zwarte aſſe uit en een meenigte puimſteen. Het woeden van deezen Berg / word door de Weſte wind geſtilt. Zoo lang deeze wind waait / is deezen Berg / door die geenen die de toepaden kundig zijn / genaakbaar; alsdan beklimt men onverſaagt den hoogſten top / zelfs de plaats / alwaar deezen Berg vuur en ſteenen met groot geweld uitbraakt / als of 'er een mijn was los geſprongen / die alles 't onderſte boven werpt. Gevaarlijk is 't deezen top te genaaken / den geenen die den toegang onkundig zijn; nademaal het van onder brandende aardrijk verteert zijnde / dikmaals deeze nieuwsgierige waaghalzen / in 't inſtorten van 't zelve in gevaar ſtelt van ingezwolgen te worden.

De Yslanders waanen dit Gebergte de plaats te zijn / daar de verdoemde zielen gepijnigt worden / waar van ze klugtige dingen vertellen: zy meenen ſomtijds gantſche zweermen van Duivels te zien / die belaaden met verdoemde zielen / om en naar den mondt van deezen vuurbraakenden Berg zweeven / en vervolgens weder vooritſnorren / om anderen op te zoeken. Kindere ſprookjes waarlijk! want / wat vermogen hebben deeze zichtbaare Duivels / om onzichtbaare zielen overal op te ſpeuren / en haar / die alleen uit een geeſtelijk weezen beſtaan / ligchaamelijke aandoeningen te doen gevoelen? kan dit in gezonde harſſenen komen? wy oordeelen geenzins. Echter verhaalt Blefkenius, dat wanneer het deeze duivelſche woelgeeſten dus drok hebben / men vervolgens aangemerkt heeft dat 'er elders een bloedige Veldſlag was voorgevallen. Wat mag men zich niet al op den mouw ſpelden! Ook gelooven de Yslanders / dat het geruicht door de Ys-ſchotſen veroorzaakt / wanneer ze tegen hunne Kuiſten aandrijven en zich aan de Gebergs hechten / enkel het geklem en 't zuchten der verdoemden is / wegens de gelweldige koude die zy moeten uitſtaan; want hun gevoelen is / dat eenige verdoemelingen een eeuwige koude verduuren / gelijk anderen eeuwig branden moeten. Mogelijk zal de ſtraf evenmaatig zijn / naardien men zegt: *penetrabile frigus adurit*, indien 't waar is dat een doordringende koude als vuur brand.

De Berg Hecla leeveit veel zwavel uit.

Bergs toegang gevaarlyk.

Bygeloovige gedachten over d'uitwerkſelen van en omtrent dien Berg.

Deeze Biefkenius verhaalt mede/ dat terwijl hy in Yſlandt was/ op 't einde van de maand November/ ter middernacht/ een groot vuur op Zee en omtrent den Berg Hecla gezien wierd/ 't welk het geheele Eilandt ter verwondering van de Inwooners verlichte. De ervaarenſte en beſtandigſte wilden verzekeren/ dat dit licht van deezen Berg Hecla quam. Een uur hier na gevoelde men een Aardbeeving/ gevolgt door verbaarlijke Donderſlagen.

Zorgdrager van den Berg Hecla gegeven.

De voornoemde Commandeur Zorgdrager geeft door onderzoek en eigen opmerking van deezen Vuurbraaker Hecla, waar uit waarſchijnlijk is de reeds beſchreeven Bronnen haare hitte ontlaeren/ dit bericht: „ De „ Schipper van 't gemelde Deenſche ſchaepje/ alle deeze Bron-putten „ gepeilt hebbende/ bevond met het laot/ eene diepte van 5/6 en 6; ver„ dem; mogelijk zijn ze veel dieper geweeſt/ door dien ze onder 't Ge„ bergte door/ met ſchuinſe en boutige gangen doorliepen/ alwaar het „ loot niet verder doorſchieten kon. Ook was hy nabij den oorſprong „ en uitbraaking van deezen brandenden Berg geweeſt/ verwonderde ſich „ 7 of 8 mijlen van daar als een ſlaauwen brandt/ maar boven een „ weinig blaauw of zwavelachtig/ gelijkerwijs de blam van brande„ wijn/ die men uitbrand. Omtrent deezen Berg is 't een zwavelachtig „ landt daar men overvloed veel zwavel haalt en in de ſcheepen „ laade/ maar alzoo 't wat te verre van de handt is/ kan men die niet „ met minder koſten van andere plaatſen bekomen. Op 't Comet-zaet„ zoen/ wanneer 't 'er altoos dag is/ kan men deeze ſlaauwe brandt „ niet verre zien opgaan/ maar in den Winter word dien brandt/ al„ hoewel ſlaauw/ echter zeer verre gezien.

Zyne gedachten wegens den oorſprong van deezen brandenden Berg.

„ 't Luſt ons hy gelegenheit van deezen brandenden Berg/ onze ge„ dachten eenig te laaten gaan over het gevoelen eeniger Wijsgeeren/ die „ beweeren: als of 't uit de brandende Bergen Hecla, Etna en ande„ ren/ een Centraal vuur uit het binnenſte deel des Aardrijks zoude „ voorkomen/ welk vuur door deeze Bergen, als zoo veele luchtgaten/ „ zijn aantogt vind/ en dus in 't leven word bewaart/ daar 't anders „ veel ligt uitdooven en ſmooren zou; dat ook dit levendig en altoos „ zeer werkzaam vuur/ de aarde niet alleen een werkelijke en dagelijkſche „ beweeging om haare aſſen zoude geven: maar ook door haare inwen„ dige hitte/ met deeze der Zonneſtraalen / een behulpelijke warmte en „ vruchtbaarheit bijzetten zou; welk laatſte gevoelen, door dien gegra„ ven helderg en putten/ die in tegendeel koel en koud zijn/ zodanig dat „ 'er het ys een gantſch jaar han in bewaart worden/ t'eenemaal word „ wederſproken. Ook wederſpreekt de Sterrekunde met een weinig „ wijsgeerte bezeit/ het eerſte gevoelen; doch hier zou zoo veel han te „ zeggen vallen/ dat we in dit voorgenomen kort beſtek/ ons niet waar „ behoorden zouden konnen verklaaren: echter zullen wy 't/ niet t'eene

„ maal

een onderzoek of 'er een Centraal vuur mede is vermengt.

„ maal ongerept overſtappen / maar hoogelijk / met dit te zeggen aan-
„ teeren: Dat niet alleen de diep gegraaven helders / ons Winter Taal-
„ zaam / niet min eigentlijk dan de bygelucht / ontfangende / mede 't zel-
„ ve verklaart / waant alleen op 't wederkeeren der Zon / begint in 't
„ Voorjaar het Noordlijk weder te herleeven / zonder welke wederkee-
„ ring / men uit deeze bevreemde onderaardſche warmte / niet veel leven
„ te verwachten hadt. Dergelijkſ ſchijnt ook ten anderen / de Zon / Oorzaak
„ onzen Aardkloot op zijn As te doen draaijen; om nu dit zoo verſtaan- van de be-
„ baar als 't mogelijk is te vertoonen / moet men zich de vaſte ſtarren / wegung van
„ als zoo veel brandende ligchaamen verbeelden / of zoo veele brand- onzen Aard-
„ glazen met haare brandpunten / die uit haare Spheriſche Kringen, tot kloot nage-
„ in 't middelpunt de Zon beſtaan / zulkſ dat deeze punten alhaar in ſtoom.
„ maniger op elkander vallende / de Zon niet alleen als een groot vuur
„ ſtarren en onbeſtorvbaar blijven aankleven / maar dat ook deeze
„ punten / elkander eenigzins ruſtvallende / de Zon dus om zich zelve
„ doen bewegen / gelijk ze zich van 't Weſten door 't Zuiden naar 't
„ Ooſten bewegt / bevroedzaakende dit om de Zon / de bekende maal-
„ ſtroom of vloet / waar in wy ook / nevens alle onvaſte of dwaal-
„ ſtarren / onzen Aardkloot bevinden te blijven; welke ſtoffe / waar in
„ zich deeze ligchaamen bewegen / de Zons-bloed wordt genaamt / om
„ dat men deeze / na derzelver eigenſchap / geen bequaamer naam kan
„ geeven. Men leere nu: de Zon beweegt zich alduſ in zich zelve en
„ maar veele ſnelder als haar Bloed; insgelijks beweegt zich ook de
„ naaſtby zijnde Bloed / gevolglijk ſnelder dan de verre afzijnde Bloed /
„ gelijk dit mede aan 't beweegen en omdrijven der Planeeten bevonden
„ wordt; want de naaſte aan de Zon / bewegen zich veel ſnelder / als
„ de verre afſtaande / en uit den traagen omloop van Saturnus, is 't
„ niet ongerijmt te denken / dat zelf deeze Zons bloed / niet veel verder
„ aan buiten zijnen bloedſ omtrek mogt eindigen; 't zelve zou men van
„ haar ligt by deeze gelegenheit mede konnen denken: Ons oog heeft
„ tot deeze eigenſchap / om 't licht zeer verre t'ontfangen / maar an-
„ deeze ſelfden de lichten in zich zelven / naar ieders grootte / niet verder /
„ dan 't er iets in t'onderhouden / dan men dezelve gewoon is aan onze we-
„ gen van elkander te ſetten. Deeze Bloed nu doet onzen Aardkloot /
„ maar maanie van den afſtand / alduſ mede jaarlijks eenſ om de Zon
„ loopen / en ook te gelijk met haar vuur en kracht tegens 't gemelde
„ Starre-vuur en kracht / evengelijk met haar bewegen / en alduſ
„ dagelijks tegen haar / ten beſten van ons / omwenden: hebbende
„ d'Almogende Schepper deeze eigenſchap daar aan gegeeven / gelijk wy
„ menſchen aan de Molens doen; wat zou dan ook dien Almogende
„ konnen hinderen / om een wederſtreevige eigenſchap aan dezelve te
„ geeven? daar wy 't vermogen hebben / dit aan onze Molens in 't
„ werk te ſtellen. Op deeze voorgeſtelde en klaarblijkelijke wijze / dunkt ons /

„ d'ooy-

„ de oorzaak van haare gemelde keering / veel waarſchijnlijker / dan op
„ de voorige te kommen vinden.

Verdere Philoſophiſche gedachten over dit onderwerp.

„ By deeze Aſtronomiſche Gedachten / zou men ook noch eenige
„ Philoſophiſche Aanmerkingen kunnen voegen / die niet min het zelve
„ waarſchijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur
„ van alle de vaſte Starren / ſpheeriſcherwijze om ons geſtelt / dus af-
„ vloeijende / ſluit in zich de Lucht / de Lucht het Water / en het Water
„ de Aarde / en zou ons alzoo in dit Spheeriſch Middelpunt indringen /
„ indien niet de Zon / op de gezegde wijze / aldaar beweeglijk geplaaſt /
„ ons met haar Vuur wederſtond / en ons aldus met haaren Vloed om
„ haar deed drijven of beweegen / en met een ook op de gemelde wijze /
„ door deeze beide tegen elkander geſtelde krachten / der Zonne en Star-
„ ren / dagelijks om haar eigen as draajen; dus ziet men ook door
„ deeze krachten / haar in haare beweeglijke ſtandplaats volharden /
„ dringende haar niet alleen / naar ieders kracht / in deeze tegenwoor-
„ dige ſtantplaats / kringsgewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is /
„ mede naar der Starren ſtand / ſpheeriſcherwijze / zulks dat wy
„ kringsgewijze niet alleen nader / noch verder / maar ook hooger noch
„ laager als de Ecliptica konnen drijven.

„ Insgelijks is 't waardig / by deeze Aardkloots dagelijkſche bewee-
„ ging en Vloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuurige
„ krachten / mede een byzondere lucht om ons inſluiten / die gelijk onze
„ Vloed / ook byzonder met ons draait / en ons in dezelve draajing in-
„ ſluit en daarin ophoud / want anders zoudenwe in 24 uuren / 5400
„ mijlen vertierende op dezelve geen ſtand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geſchied / is
„ daar / voor ons zoo wel niet / als by ons zelven waar te neemen;
„ doch Jupiter ſchijnt door zijne Omloopers / mede gelijk wy / om zich
„ zelven / en met haar in een byzonderen Vloed te draajen. Insgelijks
„ is 't aanmerklijk / dat in dit geval / de Maan van onzen vloed geraakt
„ op dezelve ſchijnt te drijven als een ſchip op 't water / met de ligtſte
„ zijde van ons afgekeert en de zwaarſte naar ons toegewend / en al-
„ toos in de zelfde ſtandt blijft volharden / zonder om haar as te draajen /
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze
„ dan in / of op onzen Vloed / gelijk een ſchip op 't water / en onzen
„ Aardkloot / als gezegt is / in des Zons vloed / naar haare Ovale ge-
„ ſtalte / gelijk een tol in 't water / draajende gelijkzaam als met een
„ pzere tolpen geduurig omlaag / en een houte omhoog; dus zou dan
„ de pzere pen / voor ons gezicht / naar de Zuidpool en naar omlaag
„ ſchijnen te vallen / 't welk zich voor onze Tegenvoeters die de Indiën
„ bewoonen / het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige
„ gelijkenis / onderling wederſtreevig ſchijnt / konnen we echter voor het
„ tegenwoordige geen beter bybzengen; 't is dan op deeze en diergelijk

„ een

„ een wyze blijkbaar genoeg/ dat alsdan de gemelde beweeging/ het in-
„ gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Wyders zullen we/ met een voorbeeldelijke gelijkenis beſluiten/ Een nader voorbeeld bygebragt.
„ meerendeel van den beermaarden Wijsgeer Kornelis Drebbel ontleent:
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot/ evenmaatig
„ en met een konſtige behendigheit konde doen/ eerſtelijk de Aarde/ ver-
„ volgens het Water en de Lucht/ en ten laatſten het Vuur/ en de zel-
„ ve als dan ſluiten/ zal het Vuur/ als de lichtſte of liever fijnſte ſtof-
„ fe/ zich alom beweegen/ niet in 't middelpunt/ maar naar den bo-
„ venſten of anders buitenſten omtrek/ vervolgens de Lucht/ de Lucht
„ wederom het Water/ en dit de Aarde inſluiten. Deeze kloot aldus
„ geſlooten/ is 'er voor dezelve geen hoog noch laag/ maar alleen een
„ binnenſte en buitenſte; 't is dan 't zelfde of men zegt/ dat het vuur
„ als het lichtſte zich naar boven verheft/ of zich als het fijnſte naar 't
„ buitenſte uitbreid/ waar na de lucht en 't water volgen/ en ten laat-
„ ſten de aarde/ als 't groſſte 't grootſte en zwaarſte in de laagte/ voor
„ deeze binneſtoffe zinkt of wijkt. Om 't water voor de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
„ zet/ en hoe de lucht voor 't vuur zal verhuizen/ beſpeurt men in 't
„ koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien/ dat niet het vuur/
„ maar de aarde zich in 't middelpunt plaatſt/ en rond zijnde/ zalze al-
„ daar geheel in 't water ingeſlooten en bedekt worden/ maar oneffen
„ en heuvelachtig/ zullen de heuvels buiten 't omvattende water uitſtee-
„ ken/ ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte/ ge-
„ lijk in d'algemeene Waereldſ Watervloedt is geſchied. Om nu van
„ dit zichtbaar geſtel/ ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
„ hebben; men verbeelde zich dan/ dat op deeze Aarde/ alom heuvel-
„ achtig/ en uit het water zich verheffende/ eenige Mieren loopen;
„ voor zich zelven zijn ze noch hoog noch laag/ maar alleen in 't ronde
„ geſtrekt/ alhoewel dit ten opzichte van ons gantſch anders ſchijnt/
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongeſlooten en met onze lucht gemeen is/ zullen Aarde/ Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blijven leggen/ maar het
„ vuur dus evenredig ingeſlooten zijnde/ zal dit veranderen/ alhoewel
„ niet voor ons/ echter voor alle die binnen konnen gedacht worden/ en
„ van onze gemeenſchap aldus afgeſneeden zijn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug/ doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draaijende tol/ alsdan zullen wy ge-
„ lijk deeze Mieren zijn/ en de pzere tolpen zal naar de Zuidpool voor
„ ons omlaag ſchynen/ doch voor de Tegenvoeters die de Indiaanſche
„ Gewesten bewoonen het tegengeſtelde/ zodat men met het vergeleeke-
„ ne in 't glas/ op onze Aarde mede overal rondom omhoog moet zijn/
„ en nooit omlaag.

„ de oorzaak van haare gemelde keering / veel waarſchijnlijker / dan op
„ de voorige te konnen vinden.

Verdere Philoſophiſche gedachten over dit onderwerp.

„ Op deeze Aſtronomiſche Gedachten / zou men ook noch eenige
„ Philoſophiſche Aanmerkingen konnen voegen / die niet min het zelve
„ waarſchijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur
„ van alle de vaſte Starren / ſpheeriſcherwijze om ons geſtelt / dus af-
„ vloeijende / ſluit in zich de Lucht / de Lucht het Water / en het Water
„ de Aarde / en zou ons alzoo in dit Spheeriſch Middelpunt indringen /
„ indien niet de Zon / op de gezegde wijze / aldaar beweeglijk geplaaſt /
„ ons met haar Vuur wederſtond / en ons alduſ met haaren Vloed om
„ haar deed drijven of beweegen / en met een ook op de gemelde wijze /
„ door deeze beide tegen elkander geſtelde krachten / der Zonne en Star-
„ ren / dagelijks om haar eigen as draaijen; dus ziet men ook door
„ deeze krachten / haar in haare beweeglijke ſtandplaats volharden /
„ dringende haar niet alleen / naar iederſ kracht / in deeze tegenwoor-
„ dige ſtantplaats / Kringsgewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is /
„ mede naar der Starren ſtand / ſpheeriſcherwijze / zulks dat wy
„ kringsgewijze niet alleen nader / noch verder / maar ook hooger noch
„ laager als de Ecliptica konnen drijven.

„ Insgelijks is 't waardig / by deeze Aardkloots dagelijkſche bewee-
„ ging en Vloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuurige
„ krachten / mede een byzondere lucht om ons inſluiten / die gelijk onze
„ Vloed / ook byzonder met ons draait / en ons in dezelve draaijing in-
„ ſluit en daarin ophoud / want anders zoudenwe in 24 uuren / 5400
„ mijlen vertierende op dezelve geen ſtand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geſchied / is
„ daar / voor ons zoo wel niet / als by ons zelven waar te neemen;
„ doch Jupiter ſchijnt door zijne Omloopers / mede gelijk wy / om zich
„ zelven / en met haar in een byzonderen Vloed te draaijen. Insgelijks
„ is 't aanmerkelijk / dat in dit geval / de Maan van onzen vloed geraakt
„ op dezelve ſchijnt te drijven als een ſchip op 't water / met de ligtſte
„ zijde van ons afgekeert en de zwaarſte naar ons toegewend / en al-
„ toos in de zelfde ſtandt blijft volharden / zonder om haar as te draaijen /
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze
„ dan in / of op onzen Vloed / gelijk een ſchip op 't water / en onzen
„ Aardkloot / als gezegt is / in des Zons vloed / naar haare Ovale ge-
„ ſtalte / gelijk een tol in 't water / draaijende gelijkzaam als met een
„ yzere tolpen geduurig omlaag / en een houte omhoog; dus zou dan
„ de yzere pen / voor ons gezicht / naar de Zuidpool en naar omlaag
„ ſchijnen te vallen / 't welk zich voor onze Tegenvoeters die de Indiën
„ bewoonen / het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige
„ gelijkenis / onderling wederſtreevig ſchijnt / konnen we echter voor het
„ tegenwoordige geen beter bybrengen; 't is dan op deeze en diergelijk

„ een

„ een wyze blykbaar genoeg / dat alsdan de gemelde beweeging / het in-
„ gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Wyders zullen we / met een voorbeeldelyke gelykenis beſluiten / Een nader voorbeeld bygebragt.
„ meerendeel van den vermaarden Wysgeer Kornelis Drebbel ontleent:
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot / evenmaatig
„ en met een konſtige behendigheit konde doen / eerſtelyk de Aarde / ver-
„ volgens het Water en de Lucht / en ten laatſten het Vuur / en de zel-
„ ve als dan ſluiten / zal het Vuur / als de lichtſte of liever fynſte ſtof-
„ fe / zich alom bewegen / niet in 't middelpunt / maar naar den bo-
„ venſten of anders buitenſten omtrek / vervolgens de Lucht / de Lucht
„ wederom het Water / en dit de Aarde inſluiten. Deeze kloot aldus
„ geſlooten / is 'er voor dezelve geen hoog noch laag / maar alleen een
„ binnenſte en buitenſte; 't is dan 't zelfde of men zegt / dat het vuur
„ als het lichtſte zich naar boven verheft / of zich als het fynſte naar 't
„ buitenſte uitbreid / waar na de lucht en 't water volgen / en ten laat-
„ ſten de aarde / als 't groſſte 't grootſte en zwaarſte in de laagte / voor
„ deeze binneſtoffe zinkt of wykt. Om 't water voor de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
„ zet / en hoe de lucht voor 't vuur zal verhuizen / beſpeurt men in 't
„ koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien / dat niet het vuur /
„ maar de aarde zich in 't middelpunt plaatſt / en rond zynde / zalze al-
„ daar geheel in 't water ingeſlooten en bedekt worden / maar oneffen
„ en heuvelachtig / zullen de heuvels buiten 't omvattende water uitſtee-
„ ken / ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte / ge-
„ lyk in d'algemeene Waereldſ Watervloedt is geſchied. Om nu van
„ dit zichtbaar geſtel / ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
„ hebben; men verbeelde zich dan / dat op deeze Aarde / alom heuvel-
„ achtig / en uit het water zich verheffende / eenige Mieren loopen;
„ voor zich zelven zyn ze noch hoog noch laag / maar alleen in 't ronde
„ geſtrekt / alhoewel dit ten opzichte van ons gantſch anders ſchynt /
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongeſlooten en met onze lucht gemeen is / zullen Aarde / Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blyven leggen / maar het
„ vuur dus evenredig ingeſlooten zynde / zal dit veranderen / alhoewel
„ niet voor ons / echter voor alle die binnen konnen gedacht worden / en
„ van onze gemeenſchap aldus afgeſneeden zyn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug / doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draaiende tol / alsdan zullen wy ge-
„ lyk deeze Mieren zyn / en de pyere tolpen zal naar de Zuidpool voor
„ ons omlaag ſchynen / doch voor de Tegenvoeters die de Indiaanſche
„ Gewesten bewoonen het tegengeſtelde / zodat men met het vergeleeke-
„ ne in 't glas / op onze Aarde mede overal rondom opwaarts moet zyn /
„ en nooit omlaag.

„ de oorzaak van haare gemelde keering / veel waarſchijnlijker / dan op
„ de voorige te kunnen vinden.

Verdere Philoſophiſche gedachten over dit onderwerp.

„ Bij deeze Aſtronomiſche Gedachten / zou men ook noch eenige
„ Philoſophiſche Aanmerkingen kunnen voegen / die niet min het zelve
„ waarſchijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur
„ van alle de vaſte Starren / ſpheeriſcherwijze om ons geſtelt / dus af-
„ vloeijende / ſluit in zich de Lucht / de Lucht het Water / en het Water
„ de Aarde / en zou ons alzoo in dit Spheeriſch Middelpunt indringen /
„ indien niet de Zon / op de gezegde wijze / aldaar beweeglijk geplaaſt /
„ ons met haar Vuur wederſtond / en ons aldus met haaren Vloed om
„ haar deed drijven of beweegen / en met een ook op de gemelde wijze /
„ door deeze beide tegen elkander geſtelde krachten / der Zonne en Star-
„ ren / dagelijks om haar eigen as draaijen; dus ziet men ook door
„ deeze krachten / haar in haare beweeglijke ſtandplaats volharden /
„ dringende haar niet alleen / naar ieders kracht / in deeze tegenwoor-
„ dige ſtantplaats / kringsgewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is /
„ mede naar der Starren ſtand / ſpheeriſcherwijze / zulks dat wy
„ kringsgewijze niet alleen nader / noch verder / maar ook hooger noch
„ laager als de Ecliptica konnen drijven.

„ Insgelijks is 't waardig / by deeze Aardkloots dagelijkſche bewee-
„ ging en Vloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuurige
„ krachten / mede een byzondere lucht om ons inſluiten / die gelijk onze
„ Vloed / ook byzonder met ons draait / en ons in dezelve draaijing in-
„ ſluit en daarin ophoud / want anders zoudenwe in 24 uuren / 5400
„ mijlen vertierende op dezelve geen ſtand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geſchied / is
„ daar / voor ons zoo wel niet / als by ons zelven waar te neemen;
„ doch Jupiter ſchijnt door zijne Omloopers / mede gelijk wy / om zich
„ zelven / en met haar in een byzonderen Vloed te draaijen. Insgelijks
„ is 't aanmerklijk / dat in dit geval / de Maan van onzen vloed geraakt
„ op dezelve ſchijnt te drijven als een ſchip op 't water / met de ligtſte
„ zijde van ons afgekeert en de zwaarſte naar ons toegewend / en al-
„ toos in de zelfde ſtandt blijft volharden / zonder om haar as te draaijen /
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze
„ dan in / of op onzen Vloed / gelijk een ſchip op 't water / en onzen
„ Aardkloot / als gezegt is / in des Zonsvloed / naar haare Ovale ge-
„ ſtalte / gelijk een tol in 't water / draaijende gelijkzaam als met een
„ yzere tolpen geduurig omlaag / en een houte omhoog; dus zou dan
„ de yzere pen / voor ons gezicht / naar de Zuidpool en naar omlaag
„ ſchijnen te vallen / 't welk zich voor onze Tegenvoeters die de Indiën
„ bewoonen / het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige
„ gelijkenis / onderling wederſtreevig ſchijnt / konnen we echter voor het
„ tegenwoordige geen beter bybrengen; 't is dan op deeze en diergelijk

„ een

„ een wyze blijkbaar genoeg / dat alsdan de gemelde beweeging / het in-
„ gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Wyders zullen we / met een voorbeeldelijke gelijkenis beſluiten / Een nader voorbeeld bygebragt.
„ meerendeel van den vermaarden Wijsgeer Kornelis Drebbel ontleent:
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot / evenmaatig
„ en met een konſtige behendigheit konde doen / eerſtelijk de Aarde / ver-
„ volgens het Water en de Lucht / en ten laatſten het Vuur / en de zel-
„ ve als dan ſluiten / zal het Vuur / als de lichtſte of liever fijnſte ſtof-
„ fe / zich alom beweegen / niet in 't middelpunt / maar naar den bo-
„ venſten of anders buitenſten omtrek / vervolgens de Lucht / de Lucht
„ wederom het Water / en dit de Aarde inſluiten. Deeze kloot aldus
„ geſlooten / is 'er voor dezelve geen hoog noch laag / maar alleen een
„ binnenſte en buitenſte; 't is dan 't zelfde of men zegt / dat het vuur
„ als het lichtſte zich naar boven verheft / of zich als het fijnſte naar 't
„ buitenſte uitbreid / waar na de lucht en 't water volgen / en ten laat-
„ ſten de aarde / als 't groſſte 't grootſte en zwaarſte in de laagte / voor
„ deeze binneſtoffe zinkt of wijkt. Om 't water voor de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
„ zet / en hoe de lucht voor 't vuur zal verhuizen / beſpeurt men in 't
„ koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien / dat niet het vuur /
„ maar de aarde zich in 't middelpunt plaatſt / en rond zynde / zalze al-
„ daar geheel in 't water ingeſlooten en bedekt worden / maar oneffen
„ en heuvelachtig / zullen de heuvels buiten 't omvattende water uitſtee-
„ ken / ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte / ge-
„ lijk in d'algemeene Waereldſ Watervloedt is geſchied. Om nu van
„ dit zichtbaar geſtel / ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
„ hebben; men verbeelde zich dan / dat op deeze Aarde / alom heuvel-
„ achtig / en uit het water zich verheffende / eenige Mieren loopen;
„ voor zich zelven zyn ze noch hoog noch laag / maar alleen in 't ronde
„ geſtrekt / alhoewel dit ten opzichte van ons gantſch anders ſchijnt /
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongeſlooten en met onze lucht gemeen is / zullen Aarde / Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blyven leggen / maar het
„ vuur dus evenredig ingeſlooten zynde / zal dit veranderen / alhoewel
„ niet voor ons / echter voor alle die binnen konnen gedacht worden / en
„ van onze gemeenſchap aldus afgeſneeden zyn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug / doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draaijende tol / alsdan zullen wy ge-
„ lijk deeze Mieren zyn / en de pyere tolpen zal naar de Zuidpool voor
„ ons omlaag ſchynen / doch voor de Tegenvoeters die de Indiaanſche
„ Gewesten bewoonen het tegengeſtelde / zodat men met het vergeleeke-
„ ne in 't glas / op onze Aarde mede overal rondom omhoog moet zyn /
„ en nooit omlaag.

„ de oorzaak van haare gemelde keering / veel waarſchijnlijker / dan op
„ de voorige te kommen vinden.

Verdere Philoſophiſche gedachten over dit onderwerp.

„ Bij deeze Aſtronomiſche Gedachten / zou men ook noch eenige
„ Philoſophiſche Aanmerkingen kommen voegen / die niet min het zelve
„ waarſchijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur
„ van alle de vaſte Starren / ſpheeriſcherwijze om ons geſtelt / dus af-
„ vloeijende / ſluit in zich de Lucht / de Lucht het Water / en het Water
„ de Aarde / en zou ons alzoo in dit Spheeriſch Middelpunt indringen /
„ indien niet de Zon / op de gezegde wijze / aldaar beweeglijk geplaaſt /
„ ons met haar Vuur wederſtond / en ons aldus met haaren Vloed om
„ haar deed drijven of beweegen / en met een ook op de gemelde wijze /
„ door deeze beide tegen elkander geſtelde krachten / der Zonne en Star-
„ ren / dagelijks om haar eigen as draaijen; dus ziet men ook door
„ deeze krachten / haar in haare beweeglijke ſtandplaats volharden /
„ dringende haar niet alleen / naar ieders kracht / in deeze tegenwoor-
„ dige ſtantplaats / Kringsgewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is /
„ mede naar der Starren ſtand / ſpheeriſcherwijze / zulks dat wp
„ kringsgewijze niet alleen nader / noch verder / maar ook hooger noch
„ laager als de Ecliptica konnen drijven.

„ Insgelijks is 't waardig / by deeze Aardkloots dagelijkſche bewee-
„ ging en Vloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuurige
„ krachten / mede een byzondere lucht om ons inſluiten / die gelijk onze
„ Vloed / ook byzonder met ons draait / en ons in dezelve draaijing in-
„ ſluit en daarin ophoud / want anders zoudenwe in 24 uuren / 5400
„ mijlen vertierende op dezelve geen ſtand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geſchied / is
„ daar / voor ons zoo wel niet / als by ons zelven waar te neemen;
„ doch Jupiter ſchijnt door zijne Omloopers / mede gelijk wp / om zich
„ zelven / en met haar in een byzonderen Vloed te draaijen. Insgelijks
„ is 't aanmerkelijk / dat in dit geval / de Maan van onzen vloed geraakt
„ op dezelve ſchijnt te drijven als een ſchip op 't water / met de ligtſte
„ zijde van ons afgekeert en de zwaarſte naar ons toegewend / en al-
„ toos in de zelfde ſtandt blijft volharden / zonder om haar as te draaijen /
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze
„ dan in / of op onzen Vloed / gelijk een ſchip op 't water / en onzen
„ Aardkloot / als gezegt is / in des Zonsvloed / naar haare Ovale ge-
„ ſtalte / gelijk een tol in 't water / draaijende gelijkzaam als met een
„ yzere tolpen geduurig omlaag / en een houte omhoog; dus zou dan
„ de yzere pen / voor ons gezicht / naar de Zuidpool en naar omlaag
„ ſchijnen te vallen / 't welk zich voor onze Tegenvoeters die de Indiën
„ bewoonen / het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige
„ gelijkenis / onderling wederſtreevig ſchijnt / konnen we echter voor het
„ tegenwoordige geen beter bybrengen; 't is dan op deeze en diergelijk

„ een

„ een wyze blijkbaar genoeg / dat alsdan de gemelde beweeging / het in-
„ gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Wyders zullen we / met een voorbeeldelijke gelijkenis beſluiten / Een nader voorbeeld bygebragt.
„ meerendeel van den vermaarden Wijsgeer Kornelis Drebbel ontleent:
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot / evenmaatig
„ en met een konſtige behendigheit konde doen / eerſtelijk de Aarde / ver-
„ volgens het Water en de Lucht / en ten laatſten het Vuur / en de zel-
„ ve als dan ſluiten / zal het Vuur / als de lichtſte of liever fijnſte ſtof-
„ fe / zich alom beweegen / niet in 't middelpunt / maar naar den bo-
„ venſten of anders buitenſten omtrek / vervolgens de Lucht / de Lucht
„ wederom het Water / en dit de Aarde inſluiten. Deeze kloot aldus
„ geſlooten / is 'er voor dezelve geen hoog noch laag / maar alleen een
„ binnenſte en buitenſte; 't is dan 't zelfde of men zegt / dat het vuur
„ als het lichtſte zich naar boven verheft / of zich als het fijnſte naar 't
„ buitenſte uitbreid / waar na de lucht en 't water volgen / en ten laat-
„ ſten de aarde / als 't groſſte 't grootſte en zwaarſte in de laagte / voor
„ deeze binneſtoffe zinkt of wijkt. Om 't water voor de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
„ zet / en hoe de lucht voor 't vuur zal verhuizen / beſpeurt men in 't
„ koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien / dat niet het vuur /
„ maar de aarde zich in 't middelpunt plaatſt / en rond zijnde / zalze al-
„ daar geheel in 't water ingeſlooten en bedekt worden / maar oneffen
„ en heuvelachtig / zullen de heuvels buiten 't omvattende water uitſtee-
„ ken / ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte / ge-
„ lijk in d'algemeene Waereldſ Watervloedt is geſchied. Om nu van
„ dit zichtbaar geſtel / ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
„ hebben; men verbeelde zich dan / dat op deeze Aarde / alom heuvel-
„ achtig / en uit het water zich verheffende / eenige Mieren loopen;
„ voor zich zelven zijn ze noch hoog noch laag / maar alleen in 't ronde
„ geſtrekt / alhoewel dit ten opzichte van ons gantſch anders ſchijnt /
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongeſlooten en met onze lucht gemeen is / zullen Aarde / Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blijven leggen / maar het
„ vuur dus evenredig ingeſlooten zijnde / zal dit veranderen / alhoewel
„ niet voor ons / echter voor alle die binnen konnen gedacht worden / en
„ van onze gemeenſchap aldus afgeſneeden zijn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug / doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draaijende tol / alsdan zullen wy ge-
„ lijk deeze Mieren zijn / en de pyzere tolpen zal naar de Suidpool voor
„ ons omlaag ſchynen / doch voor de Tegenvoeters die de Indiaanſche
„ Gewesten bewoonen het tegengeſtelde / zodat men met het vergeleeke-
„ ne in 't glas / op onze Aarde mede overal rondom omhoog moet zijn /
„ en nooit omlaag.

„ de oorzaak van haare gemelde keering / veel waarſchijnlijker / dan op
„ de voorige te konnen vinden.

Verdere Philoſophiſche gedachten over dit onderwerp.

„ Bij deeze Aſtronomiſche Gedachten / zou men ook noch eenige
„ Philoſophiſche Aanmerkingen konnen voegen / die niet min het zelve
„ waarſchijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur
„ van alle de vaſte Starren / ſpheeriſcherwijze om ons geſtelt / dus af-
„ vloeijende / ſluit in zich de Lucht / de Lucht het Water / en het Water
„ de Aarde / en zou ons alzoo in dit Spheeriſch Middelpunt indringen /
„ indien niet de Zon / op de gezegde wijze / aldaar beweeglijk geplaaſt /
„ ons met haar Vuur wederſtond / en ons aldus met haaren Vloed om
„ haar deed drijven of beweegen / en met een ook op de gemelde wijze /
„ door deeze beide tegen elkander geſtelde krachten / der Zonne en Star-
„ ren / dagelijks om haar eigen as draaijen; dus ziet men ook door
„ deeze krachten / haar in haare beweeglijke ſtandplaats volharden /
„ dringende haar niet alleen / naar ieders kracht / in deeze tegenwoor-
„ dige ſtantplaats / Kringsgewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is /
„ mede naar der Starren ſtand / ſpheeriſcherwijze / zulks dat wy
„ kringsgewijze niet alleen nader / noch verder / maar ook hooger noch
„ laager als de Ecliptica konnen drijven.

„ Insgelijks is 't waardig / by deeze Aardkloots dagelijkſche bewee-
„ ging en Vloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuurige
„ krachten / mede een byzondere lucht om ons inſluiten / die gelijk onze
„ Vloed / ook byzonder met ons draait / en ons in dezelve draaijing in-
„ ſluit en daarin ophoud / want anders zoudenwe in 24 uuren / 5400
„ mijlen vertierende op dezelve geen ſtand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geſchied / is
„ daar / voor ons zoo wel niet / als by ons zelven waar te neemen;
„ doch Jupiter ſchijnt door zijne Omloopers / mede gelijk wy / om zich
„ zelven / en met haar in een byzonderen Vloed te draaijen. Insgelijks
„ is 't aanmerklijk / dat in dit geval / de Maan van onzen vloed geraakt
„ op dezelve ſchijnt te drijven als een ſchip op 't water / met de ligtſte
„ zijde van ons afgekeert en de zwaarſte naar ons toegewend / en al-
„ toos in de zelfde ſtandt blijft volharden / zonder om haar as te draaijen /
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze
„ dan in / of op onzen Vloed / gelijk een ſchip op 't water / en onzen
„ Aardkloot / als gezegt is / in des Zonsvloed / naar haare Ovale ge-
„ ſtalte / gelijk een tol in 't water / draaijende gelijkzaam als met een
„ pzere tolpen geduurig omlaag / en een houte omhoog; dus zou dan
„ de pzere pen / voor ons gezicht / naar de Zuidpool en naar omlaag
„ ſchijnen te vallen / 't welk zich voor onze Tegenvoeters die de Indiën
„ bewoonen / het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige
„ gelijkenis / onderling wederſtreevig ſchijnt / konnen we echter voor het
„ tegenwoordige geen beter bybzengen; 't is dan op deeze en diergelijk

„ een

„ een wyze blijkbaar genoeg/ dat alsdan de gemelde beweeging/ het in-
„ gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Wyders zullen we/ met een voorbeeldelijke gelijkenis besluiten/ Een nader voorbeeld bygebragt.
„ meerendeel van den vermaarden Wijsgeer Kornelis Drebbel ontleent:
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot/ ebenmaatig
„ en met een konstige behendigheit konde doen/ eerstelijk de Aarde/ ver-
„ volgens het Water en de Lucht/ en ten laatsten het Vuur/ en de zel-
„ ve als dan sluiten/ zal het Vuur/ als de lichtste of liever fijnste stof-
„ fe/ zich alom beweegen/ niet in 't middelpunt/ maar naar den bo-
„ vensten of anders buitensten omtrek/ vervolgens de Lucht/ de Lucht
„ wederom het Water/ en dit de Aarde insluiten. Deeze kloot aldus
„ geslooten/ is 'er voor dezelve geen hoog noch laag/ maar alleen een
„ binnenste en buitenste; 't is dan 't zelfde of men zegt/ dat het vuur
„ als het lichtste zich naar boven verheft/ of zich als het fijnste naar 't
„ buitenste uitbreid/ waar na de lucht en 't water volgen/ en ten laat-
„ sten de aarde/ als 't grofste 't grootste en zwaarste in de laagte/ voor
„ deeze binnestoffe zinkt of wijkt. Om 't water voor de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
„ zet/ en hoe de lucht voor 't vuur zal verhuizen/ bespeurt men in 't
„ koppen zetten der Bzouwen; alsdan zal men zien/ dat niet het vuur/
„ maar de aarde zich in 't middelpunt plaatst/ en rond zijnde/ zalze al-
„ daar geheel in 't water ingeslooten en bedekt worden/ maar oneffen
„ en heuvelachtig/ zullen de heuvels buiten 't omvattende water uitste-
„ ken/ ten waare het selve meer dan evenredig de heuvelen bedekte/ ge-
„ lijk in d'algemeene Waereldts Watervloedt is geschied. Om nu van
„ dit zichtbaar gestel/ ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
„ hebben; men verbeelde zich dan/ dat op deeze Aarde/ alom heuvel-
„ achtig/ en uit het water zich verheffende/ eenige Mieren loopen;
„ voor zich zelven zijn ze noch hoog noch laag/ maar alleen in 't ronde
„ gestrekt/ alhoewel dit ten opzichte van ons gantsch anders schijnt/
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongeslooten en met onze lucht gemeen is/ zullen Aarde/ Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blijven leggen/ maar het
„ vuur dus evenredig ingeslooten zijnde/ zal dit veranderen/ alhoewel
„ niet voor ons/ echter voor alle die binnen konnen gedacht worden/ en
„ van onze gemeenschap aldus afgesneeden zijn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug/ doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draaijende tol/ alsdan zullen wy ge-
„ lijk deeze Mieren zijn/ en de pzere tolpen zal naar de Zuidpool voor
„ ons omlaag schynen/ doch voor de Tegenvoeters die de Indiaansche
„ Gewesten bewoonen het tegengestelde/ zodat men met het vergeleeke-
„ ne in 't glas/ op onze Aarde mede overal rondom omhoog moet zijn/
„ en nooit omlaag.

„ Over deeze en meer andere zaaken / wenschenwe dat het misgestel-
„ de hier in begaan / door geneegene en goedwillige Natuurkenners /
„ ten besten van 't gemeen / mag verbeetert worden / zoo zullen we ons
„ oogmerk te meer bereikt zien.

Verdere aanmerkingen over de heete en blaazende bronnen.

„ Met deeze en diergelijke gedachten bezig zijnde / stondenwe op de
„ voorbeschreeven blaazende en opwellende heete Bron / niet denkende op
„ een Centraal vuur, maar veeleer 't binnenste / het grofste te zijn. Wy
„ plaatsten dan alhier een weinig van ons af / door deeze opwellende en
„ blaazende Bron / iemand van ons Volk / en zagen deeze beurtsge-
„ wijze ademhaaling / omtrent zijn halve lengte / noch boven zijn hoofdt
„ uitblaazen / en zulks met een zoo dikke straal vaardig en snel voort-
„ gedreeven / dat 'er in dien geinelden tijdt / zoo lange deeze Bron dus in
„ de hoogte stondt / zoo geweldig veel heet water over alle zyden wierd
„ uitgeworpen / 't welk te verwonderen was / en door de ongewoonte /
„ vervaarlijk was te zien; zulks een van onze Mattroozen / verbaa-
„ zende zich hooren liet: Hier moestenze wezen, die dryven willen,
„ dat 'er geen Hel is, voor my, ik geloove die niet verre van deeze
„ plaats te zyn. Wanneer dan onze gedachten op den oorsprong van
„ deeze hitte vielen / hadden wy 't oog op deezen hoogen Rots-Berg /
„ met Swavel-aderen verzien; mogelijk dachtenwe / zal door een blik-
„ sem of ander toeval van ontsteeken vuur / aldus van onder een Ge-
„ welf zijn doorgebrand / dat met geen water te lessen was / welke inbran-
„ ding veel beeter in hooge als laage Bergen geschieden kan / want in laage
„ Bergen / zou zodanig een brandt zich te eer in 't water konnen uitdoo-
„ ven; en zulks in 't tegendeel van 't Centraale vuur, dat veel gereeder
„ een laage dan een hooge Berg doorboren zou; derhalven is 't zeld-
„ zaam het tegengestelde te zien: maar dit natuurlijk vuur / kan als
„ gezegt is / veel beeter in hooge dan in laage Bergen standt houden.

Hoedanig gedacht kan worden de Berg Hecla in 't branden te volharden;

„ Wy zullen alleen van deeze / waar van wy ooggetuigen zijn / spree-
„ ken / en anderen van andere Bergen door hen bezogt. Deeze Berg
„ dan aldus / als van onder een gewelf ingebrand zijnde / en onbluisch-
„ baar geworden / daar nevens groot en hoog / met breede en hooge
„ Landstreeken verzien / en by gevolge genoeg boven water verheven /
„ brand allenks onder deeze uitgestrektheit / gints en herwaarts zeer
„ verre uit en word hol / werwaarts eenige zwaveldeelen gevonden wor-
„ den / en dus voort mijnende / gelijk de Bergwerkers naar mijnstoffe
„ van zilver / doorloopende dus alleen de Swavel-aderen / latende wat
„ steen- en rots-achtig is / tot steunsel van 't landt en gebergte staan.
„ In deeze onderaardsche Grotten en overgroote Vuur-ovens nu / valt
„ door regen of dooijende sneeu / dit hooge landt doorzyppelende / het wa-
„ ter als in een onderaards Meer / welk water door het boven zich bran-
„ dend gewelf word heet gemaakt / en misschien door deeze of andere
„ daar omtrent / hooger of lager / 't zy onder- of boven-leggende Bron-
„ nen /

„ nen/ aldus weder uitgewoꝛpen/ anders zou het veel licht/ dooꝛ de
„ gemelde dooꝛwatering/ dit ontſteeken Vuur konnen uitleſſen/ maar
„ hoog leggende/ zal 't met een veelvuldige regentijdt wel eenigzins de
„ naaſte gewelven uitbluſſen/ doch met een dꝛoog Zaaizoen/ wederom
„ ontſteeken en dus zijn voedzel weder opzoeken.

„ Nademaal we nu ons zelve voldaan hadden; wat de oozzaak van
„ de hitte deezer Spꝛing-bꝛonnen belangt/ viel ons mede in gedachten/
„ de oꝛde in de ademhaaling deezer blaazende Spꝛing-bꝛon; doch hier
„ in konden we ons zoo wel niet voldoen. 't Dooꝛnaamſte was/ dat
„ onze gedachten vielen/ op een wel geſlooten vat/ 't welk wanneer 'er
„ uit getapt wooꝛd/ telkens klokkende zijn adem haalt/ en alsdan eenig
„ net weder uitgeeft; mogelijk zal ook dooꝛ den tijdt/ dit Gewelfſel
„ verder zijn ontſtooken/ dan zijn luchtgat verzwelgen kan/ en de
„ bꝛandt daar dooꝛ zuigende/ 't gezegde water naar zich trekken/ en het
„ nabp deeze opening eenigzins doen rijzen/ wanneer het dan/ gelijk
„ van 't vat is gezegt/ bp ademhaaling lucht moet ſcheppen/ waar na
„ het weder zakt; welke dꝛukking deeze Bꝛon/ wat bꝛper gemeen-
„ ſchap als de andere daar mede hebbende/ alsdan ſchijnt te gevoelen.
„ Insgelijks doet in zoo groot een uitgebꝛanden boezem/ deeze engte van
„ luchtſchepping/ de bꝛandt mede maatigen/ vermits de bꝛandſtof dan
„ zoo veel niet verteeren zal/ als ze anders in grooter opening zou kon-
„ nen doen.

en hoe de ademhaaling deezer heete Spring-bron zoude konnen veroorzaakt worden.

„ Men zou noch alhier konnen tegenwerpen/ en bꝛagen: van waar
„ komen eenige heete of warme Bꝛonnen t'ontſtaan/ die zeer verre van
„ alle bꝛandende Bergen afgelegen zijn? Van andere Bergen/ dooꝛ ge-
„ meld/ zullen we zwijgen; maar verre van deezen Berg zag men de
„ voozmeende onderaardſche Water-kolk/ dooꝛ deeze Bꝛongaten niet
„ alleen opening maaken/ en dus verder over 't Gebergte naar de Bay
„ afſtroomen/ maar ook noch verder nabp het Dooꝛp aan ſtrandt gele-
„ gen/ quam 'er warm water dooꝛ naauwe reeten van onder 't Ge-
„ bergte/ dooꝛ 't Aardrijk uitzijpen. Dus blijkt dan dat dit water/
„ dooꝛ 't bergachtig landt/ inwendig hol en reetig zijnde/ op een zeld-
„ zaame wijze zeer verre opening zoekende/ kan dooꝛdꝛingen.

Eenige tegenwerpingen opgeloſt.

„ Noch zou men insgelijks konnen tegenwerpen: Dat deeze Berg
„ nu alreede niet alleen veele jaaren/ maar honderde van jaaren gebꝛand
„ hebbende/ zou immers moeten t'eenemaal uitgebꝛand zijn/ indien
„ het Centraale vuur geen voedzel daar toe verſchafte? Op zeg-
„ gen/ dat men dit veel gereeder en met meerder grondt/ van ons
„ klein Hollandt zoo konnen zeggen; klein waarlijk/ in vergelijking
„ van de uitgeſtrektheit deezes Lands. Namentlijk: te verwonderen
„ is 't/ dat het niet al vooꝛ lange/ dooꝛ zijn eigen vuur/ is verteert;
„ want het vuur uit eene Stadt te zamen gebꝛagt/ als 'er dagelijks
„ en jaarlijks verteert wooꝛd/ zal zeer verre de gemelde ſlaauwe bꝛandt

„ van den Berg Hecla overtreffen; wat zou dan niet 't geheele Landt
„ doen?

„ Wanneer men het beſchreevene van andere brandende Bergen eens
„ wil inzien/ zal men eenige van dien/ ſomtijds ſteck/ dan wederom
„ flaauw/ en ook geheel niet brandende/ of wel t'eenemaal uitgebrand/
„ beſchreeven vinden; dat niet geſchieden zou/ indien dit alles uit een
„ Centraal vuur haaren oorſprong nam.

„ Terwijl wy ons by deeze Bronnen ophielden/ zagenwe ook naar
„ de huizen om/ waar van wy in zeekere Beſchrijving gelezen hab-
„ den/ dat dit heete water door middel van pypen derwaarts wierd ge-
„ leid/ zulks men daar in kookte/ en hen 's Winters als een hagchel
„ verſtrekte; maar wy vernamen 'er niets van/ alhoewel 't genoeg ge-
„ ſchieden kon. Of nu ter andere zyde van den Berg Hecla dit in ge-
„ bruik was/ hebbenwe niet vernomen.

AGTSTE HOOFDTSTUK.

Van den Handel der Yslanders. Yslandſche Windverkoopery hoedanig word behandelt; is niet dan een behendige ſtreek op vooraf genoomen waarneemingen gegrond, en op welker onderzoek, alle bygeloof moet worden uitgewiſt.

Handel der Yslanders beſchreeven.

DE Yslanders koopen en verkoopen geene Waaren/ vermits 'er geen gemunt geldt onder hen in zwang gaat; men brengt hen meel/ bier/ wijn/ brandewijn/ pyzer/ lakenen en ipwaaten/ waar door zy hunne Waaren vermangelen/ beſtaande in ſtokvis/ boter/ wasch/ grove lakens/ zwavel/ voſſe- en beerevellen en luiſen. De landwaarts generenze zich/ zegt Zorgdrager verder/ van 't Vee/ beſtaande in Schapen/ Rundvee en Paerden/ doch meeſt Schapen; welke Schapen met hoorns zijn verzien/ en koeijen zonder hoorns zijn. Deeltijds houdenze niet meer dan 2 of 3 koeijen/ maar een groot getal Schapen. Die aan ſtrandt en nabij de Zee woonen/ oeffenen meeſt de Kabeljaau-Viſſcherij/ die de gemelde Deenſche Koopman/ door zijn Volk/ op tafelen aan 't ſtrandt ſtaande/ liet vlekken en in tonnen zouten/ zulks dit ſchip aldaar een tijdt-lang in laading lag. Gelijk dan ook in andere Havens ſcheepen lagen/ doch door Kooplieden uitgeveerd/ die ieder zijn eigen haven heeft/ als zy van den Koning van Denemarken/ onder wiens heerſchappy dit Landt ſtaat/ hebben gehuurt of gepagt/ waar door 'er deeltijds in ieder haven/ niet dan een ſchip komt om te handelen. Biefkenius zegt/ dat de Duitſchen die op Yslandt handelen/ Ten-

ten/

ten / nabp de haven alwaar zp aangelandt zijn / oprechten / en'er hunne Waaren in te koop veilen / beſtaande in mantels / ſchoenen / ſpiegels / meſſen en veele andere kleinigheden / die zp met de Yslanders voor hunne Waaren vermangelen.

Wanneer eertijds de Yslanders / wijn of bier van de Uitlanders hadden gekocht / of liever vermangelt; noode men zyne Vrienden / Maagen en Gebuuren / en ſcheidde niet voor datze alle dronken waren. Op deeze Kuipmaalen zongenze de heldhaftige bedryven hunner Veldheeren / maar met een ongereegelden toon en zonder eenige kunſt verzelt.

Ongetwijffelt zijn nu de Yslanders van een beſchaafder en ingetoogener aart / als ze toen waren; alhoewel het niet vreemd is / dat Volkeren dus verre buiten de gemaatigde Gewesten geleegen / zoo beſchaaft in zeden en redelijk niet waren dan anderen; doch met dit onderſcheid / dat zulks over 't gemeene gros moet gezegt zijn / vermits we andere welopgevoede en van een zedelyker aart / hier onder niet betrekken willen.

Of de Yslanders Windverkopers zyn, onderzocht,

Blefkenius wil ons mede wijs maaken / dat de Yslanders een gemeenzaame Geeſt bezitten; dat deeze Geeſt hen altoos ten dienſt ſtaat / en hen 's nachts verkondigt / of het des anderen daags goed jaagen of viſſchen zal zijn. Ortelius voegt 'er noch by / dat de Yslanders dit ſlag van Geeſten Drollos noemen / gemeenſchap hebbende met het Deenſche woord Troll, dat Duivel beteekent. Blefkenius zegt verder / dat deeze Yslanders Windverkopers zijn / en hy wil dit zijn zeggen met eigen ervarenheit bevestigen. Maar Arngrinus Jonas ſpot hier op een aardige wyze mede: want hy zegt / dat de Yslandſche Mattroozen / 's avonds vooraf / door de geſteltheit van de lucht / weeten / welk weer het 's anderen daags wezen zal / en wat windt dan waaijen moet. Wanneer dan een Vreemdeling op zijn vertrek ſtaat / gaat dit volkje / dus afgerecht / hen aanſpreeken / en veilen hen deeze windkoperp aan. Ten dien einde eiſchenze den Vreemdeling zijn neusdoek / maaken 'er een gebaarde van wompeling eeniger woorden in / en haaſtig een knoop in dezelve gelegt hebbende / als of ze beducht waren / dat 'er de kracht van de uitgeſproken woorden mogten uitvliegen / geevenze de geknoopte neusdoek vervolgens over / met beding van die zorgvuldig te bewaaren / en verzeekering van een goeden windt / geduurende hunne reize. Waar is 't dat zomtijds deeze verkochte windt den volgenden dag waait; maar veel tijdts verandertze na 't vertrek deezer vreemdelingen / wanneerze in Zee zijn. Indien ze dan door een ſtorm beloopen worden / 't welk ſomtijds wel gebeurt / vind zich dien vreemdeling / (indien hy bygelovig is) met deeze Duivelſche Windmaakery / die hy gelooft in zijn zak te draagen / niet weinig verleegen: want hy ſchroomtze in Zee te werpen / en is ook bekommert om ze te bewaaren; zoo dat / (zegt Arngrimus) het van honderd reizen wel eens gebeurt / dat de windt den Vreemdeling geleid / alwaar hy wezen wil / en deeze enkele reis bevestigt die dwaaling tegens hon-

Waar van het tegendeel word getoont,

en dit bygeloof uitgewist.

hondert tegenſtrijdende erbaarenijſſen. Deeze dwaaling wordt dan ook genoegzaam uitgejouwt/ zelfs door die geenen/ die hartnekkig geſtand doen willen/ datze deeze gewaande windt van de Yslanders gerookt hebben/ die hen in een goede gewenſchte haven herſt gebragt.

Schoon nu dusdanige vertellingen/ geen indruk op alle redelijke verſtanden konnen hebben/ zijnze echter niet onvermaaklijk. 't Is geneuchelijker iets te leezen/ wat men 'er van zegt/ dan dat men het gelooft: want/ wat men 'er anders van zoud zeggen/ zou niet gelooft worden. Blefkenius vertelt dan noch/ dat 'er Toveraars in Yslandt zijn/ die 't vermoogen hebben de ſchepen met ſtaande zeilen in Zee op te houden. Hy voegt 'er noch by/ dat deezen die dus wederhouden worden/ zich van een zeeker ſtinkend rookſel/ als voor een bezweermiddel bedienen/ waar van hy een beſchrijving doet/ en waar mede/ zegt hy/ die dus opgehouden worden de Tovergeeſten verdrijven; waar na de ſchepen ontroovert zijnde/ weder den gehouden koers vervolgen. Zinden deeze betoovering proef han houden/ is/ zoo 't blijkt/ de bezweering daar tegen van geen minder kracht.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

Van d'Aloude Landverdeeling in Yslandt; hoe eertyds dit Eilandt werd beſtiert, en door overheering der Deenen de Regeering verandert. Wanneer 't Chriſtendom wierd ingevoert. 't Eertyds Heidendom beſchreeven Geſtalte der Aloude Yslanders; de Oudſte Yslandſche Jaarboeken in Vaerzen beſchreeven. Des Landaards vreemde Dichtluſt, en een ſtaaltje van vernuftig Schimpdicht onder hen.

Yslandt hoedanig eertyds in Landſtreeken verdeelt.

't Aloude Yslandt was eertijds in vier Landſtreeken verdeelt/ en zulks volgens de vier Waereld-deelen. Jeder Landſchap beſtond weer in drie Baljouſchappen/ die de Yslanders Repes noemden: behalven het Noorderlijkſte/ dat als het grootſte en magtigſte/ vier zodanige Baljouſchappen had. Jeder Baljouſchap was wederom in ses/ zeven/ agt of tien Rechterſchappen/ naar den eiſch der uitgeſtrektheit verdeelt. Jeder Landſchap vergaderde jaarlijks eens zijne Baljouſchappen/ en de beſchrijving van dien/ werd door kleine houte kruisjes verricht/ die de Landvoogdt van ieder Landſchap aan zijne Vroſſaarden zond/ de Vroſſaarts weder aan hunne Rechteren/ en de Rechters wederom onder zodanige Huisgezinnen uitdeelden/ als gerechtigd tot deeze Vergadering wa-

waren. De Hoofdrichter / die Voorzitter deezer vier Landſchappen was / had het volſtrekt beſtier van Yslandt in handen / men noemde hem Nomophylax, of bewaarder der Wetboeken; deeze deed men op gezetten tijden de algemeene Staaten van 't Landt vergaaderen. De beſchrijving tot deeze Vergadering / geſchiede door vier houte bylen / die dit Opperhoofdt den Landvoogden van de vier Landſchappen zond. Aloude beſtiering en Regeering aangemerkt;

In ieder Ozoſſaartſchap waren drie vooznaame Hoofdgebouwen of Tempels / 't zy voor hunne Rechtspleeging / of voor de Geeſtelijkheit ten dienſt; dieswegen het ampt van Ozoſſaart / Godorp wierd genoemt / dat Goddelijk beteekent. Hunne vooznaamſte zorge beſtond / op de behoeſtigheit der armen acht te geeven / die in een arm Landt zeer groot is; men moeſt weeren dat de armen van de eene Repe of 't Baljouſchap tot geene andere overgingen / en dat de ſpoorloosheit der ongebonden Bedelaars geſtuit wierd / waar tegen zeer ſtrenge wetten waren; want men gedoogde hen te dooden / of t'ontmannen / zulks ze zich niet vermeerderden / en geene andere Schobbejakken voortteelden; 't was zelf op ſtraffe van ballingſchap den Armen verboden / met andere armen te trouwen. Een diergelijk verbod was 'er / dat iemandt / die niet meer als voor zich zelven te leeven hadde / geen wijf mogt neemen / 't welk niets voor haar in te brokken had.

Deeze Adelregeering en orde van Rechtspleeging duurde onder de Yslanders / tot in den jaare 1263 / wanneer de Koningen van Noorwegen zich van dit Eilandt meeſter maakten / veroorzaakt door het quaad gedrag der Yslanders / die om het beſtier / kuiperpen beleiden en onderlinge muitery verwekten. De Koningen van Denemarken vervolgens het Koningrijk Noorwegen weder tot hun onderhoorig Landſchap gebragt hebbende / ſtelden hunne Onderkoningen over deezen Landaart / zulks 'er niet dan een ſchaaduw van hun aloude Staat-regeering overbleef. Deeze Onderkoningen onthielden zich in 't Weſtelijke gedeelte van Yslandt op / en zulks in een Kaſteel Beſeſtat genoemt. Zy waren echter niet verpligt / dan ingevalle van noodzaaklijkheit / zich perſoonlijk in 't Eilandt op te houden / wanneer ze maar eens in 't jaar overquamen / om 'er de ſchatting t'ontfangen / die in zodanige goederen beſtondt / als de Yslanders met de Oozeemdelingen vermangelen / en waar van de Koning van Denemarken zich voor een gedeelte / voor zijne ſchepen verzag / 't zy tot ſcheeps-behoefte of voor kleedaadje van zijn Scheeps-Volk. De laatſte Yslandſche Onderkoning was Prosmont, Amiraal van de laatſte Deenſche Vloot / die de Zweeden in deeze Zee ſloegen; hy vocht manhaftig en ſtorf met den Degen in den vuiſt / weigerende lijfberging / die hem de Vpanden van zijnen Koning ſchenken wilden. die door de overheering van de Noordſche Koningen verandert word.

Arngrimus Jonas is van gedachten / dat eerſt in 't jaar 1000 de Chriſtelijke Godtsdienſt in Yslandt wierd overgebragt / indien men 'er niet lang te vooren Chriſtenen in dit Eilandt heeft gehad: maar hy meent / dat Wanneer in dit Eilandt de Chriſtelijke Godts-

dat

dienst wierd geplaats.

dat totu het Heidendom niet t'eenemaal vernietigt wierd. De Heidenen van Yslandt eerden onder andere Goden Thor en Odin. Thor, gelijk Jupiter; en Odin als Mercurius by d'aloude Grieken en Latynen. Zy noemden hunnen Donderdag/ Thorsdag, of Dies Jovis by de Latynen; en Woensdag/ Odensdag, of Dies Mercurii. De Altaaren/ deezen Goden toegewijd/ waren met yzer bekleed/ waar op een gedurig vuur brandde; op dit Altaar stond een koper vat/ waar in men het bloedt der offerhanden goot/ door welker offering men waande verhoogt te worden. Eer zyde van dit vat was een zilverring/ van 20 oncen zwaar/ die zy met het bloedt der offerhanden bestreeken/ en meesten aanvatten/ wanneer ze eenen plegtelijksten eedt wilden doen. Hunne Jaarboeken verhaalen/ datze menschen hunnen Afgoden geoffert hebben. Dat zy die van de Kotzen verpletterden/ of in diepe putten worpen/ gegraaven en daar toe bereid/ recht voor den ingang hunner Tempels. Vervolgens/ hebben de Yslanders twee voornaame Tempels/ ter eere hunner valsche Goden/ in 't Noorden en Zuiden van hun Eilandt gebouwt. Eer deezer plaatsen herst/ dien Landaart Christen geworden zynde/ hunne beide Bisdommen opgerecht. Deeze Bisdommen zyn Hola ten Noorden/ en Skalholt ten Zuiden; zy zyn thans alle Lutersaanen/ of van de Augsburgsche Belydenis/ gelijk in Denemarken.

Gestalte der aloude Yslanders aangemerkt.

De Aloude Yslanders waren groot van gestalte/ sterk/ behendig en dapper/ ook groote Schermers/ en Zeeroovers. d'Alleenheerschzing werd onder hen gehandhaaft/ en zy weigerden nooit eenig twee gevecht. Hunne verschillen werden door een kamp-gevecht beslecht/ en deezen die overwonnen wierd/ verloor zyn geding; weigerde men te vechten/ moest de Weigeraar van zynen eisch afstaan/ als of hy overwonnen was. 't Was by hen een gevoorloft middel om in bezitting van goederen te geraaken: want de Overwinnaar deezer twee kampvechters/ wierd meester van des Overwonnelings goedt. Door de wettige erfgenaamen van den gesneuvelden of overwonneling was 'er geen toeblugt; indien de Overwinnaar zynen Wederstreever met geen eenen slag verwon/ verkreeg hy niets.

Behalven dat de Yslanders ongemeen sterk en moedig waren/ vond men ze mede zoo vernuftig en naaukeurig/ datze de gedenkwaardige zaaken en voorvallen van de Nabuurige Koningryken zorgvuldig optekenden. De Taalkundige Saxon getuigt in de voorrede van zyne Deensche Historie/ dat hy zich zeer nuttelijk van de Yslandsche Jaarboeken gedient heeft/ die hy Tylenies noemt; en Doktor Wormius verzekert/ dat deeze Jaarboeken zeer naaukeurig zyn/ verhaalende het aanmerkelykste by de aloude Orcades/ Yrlanders/ Schotten/ Engelanders en zelf by de oude Hartogen van Normandie voorgevallen; nademaal de Yslanders ongetwyffelt eertyds zeer magtig ter Zee zyn geweest/ en dienvolgens in 't byzonder ook veel handel met de Normanders gedreven hebben.

De

De alleroudſte Yslandſche Hiſtorien / waar aan de Yslanders het meeſte geloof geeven / zyn in vaerzen beſchreeven; want de aloude Koningen en Veldheeren deezer Noordere Gewesten / gingen nooit ten Oorlog dan met een Dichter verzelt / om hunne overwinningen in vaerzen op te ſtellen. Deeze vaerzen werden door 't Krygsvolk opgezongen / en verbreidt door alle de nabuurige Gewesten verſpreid; waar door de Yslanders / by alle hunne nagebuuren / voor uitneemende Dichters geacht zyn geweest: en men geloofde dat 'er een' zeekere toverachtige kracht in hunne vaerzen ſtak / magtig om de helſche Geeſten te bezweeren / en de Planeeten in haaren loop te ſtuiten. Hunne Dichters waren geboore Dichters / en niet door oeffening hier in ervaaren; want de beſte verſtandigſte of gaauſte Geeſten onder hen / waren onbequaam deeze Vaerzen op te ſtellen / indien niet een kracht van aangeboorenheit daar mede verzelt ging; vermits de regels hunner Dichtkunde zoo zwaar en gedwongen zyn. Waar deezen / aan wien zodanig een aangeboore kracht eigen was / hadden 'er zoo weinig moeiten mede / om deeze Vaerzen op te ſtellen / als in een gemeen verhaal. Het Dichtvier deezer Poëten / ſcheen by de Nieuwe Maan t'ontſteeken. Wanneer hen deeze drift overquam / maakten ze een wild gezicht / met half omgedraaide oogen en een bleek gelaat; gelykende naar 't gedrag der Cumeeſche Sibille, door Virgilius in 't zesde boek van Eneas beſchreeven / 't welk Vondel dus overbrengt:

De Oudſte Yslandſche Hiſtorien in Vaerzen beſchreeven.

Het groote Orakel zelf, de God van Delos blaaſt
Haar zyne Wysheit in, en Geeſt, wanneer ze raaſt,
Als hy 't aanſtaande haar ontſluit op zynen drempel.

en verder:

. . . . . Zie daar is God, zie daar.
Zy kreeg, terwyl ze voor de deur met dit gebaar
Dit ſprak, het eene kleur op 't ander, en haar wezen
En aangezicht verkeerde, en al heur haeren rezen.
Zy hygt naar heuren aâm, word fel van dolle zucht
Bereên, ſchynt grooter, en, van God Apol bevrucht,
Spreekt nu niet menſchelyk.

Des landaards Dichtkunde meer natuurlyk dan geoeffent,

en hunne vreemde Dichtaart aangeweezen.

Men moet toen in dien tyd niet wel by de Zanggodinnen geſtaan hebben / want anders waar dit vreemt gebaar dier Dichteren onnoodig geweest. In ſteek- en ſchimp-dichten warenze zoo vinnig / dat geen beet der woedende honden zoo gevaarlyk was / dan de ſmaad-vaerzen deezer Poëten.

Een ſtaaltje van 't behendig ſchimpdichten der Yslanderen.

't Is de Heer Wormius gebeurt / Rector in de hooge Schoole van Kop-

Kopenhagen ſijnde / dat een Yſlandſche Student over ſijn Landsman klaagde wegens de beleedigingh hem in een faamwoedend Dicht aangedaan; de Schoolvoogdt vroeg hem 't Dicht / die behoefde de Maniere van 't Dicht te ſijn / maar niet dat hy ſynen Landsgenoot daar in beledigt had / of ſijn perſoon daar in broogt. Waarlijk was dit Dicht ſoo behendig ſtekelig / dat de Heer Wormius niet ſeg / waar in ſich ſynen Landsman dus beledigt vond / niettegenſtaande ſyne grondige kennis van de Yſlandſche ſpraak. De Student ſich verontſchuldigt hebbende / dat de Heer geloofde wat de Dichter geſeyt had / ſeyde met deze woorden uit: dat hy verlooren was wanneer hy weder in Yſland quam; waar op hy hem / door een lange omſchrijving van verhaalingen / en verdichtſelen / de Laſterſtreken in dit Gedicht ingeſlopt / hadde begrepen; ſeggende / dat hy altoos voor een erflooſen ſoo wreeden aangeſien / hadden dit Dicht in Yſland weerde overgebragt; en dat deze Dichtkunſt van dien aart was / dat waar hy ſich in de Maneſſe bevond / de betoovering deezer Dichten hem overal helpen ſouden / tot hy eindelijk ſtarf. De Heer Wormius verwondert over de onſchuldigheid van deezen jongeling / trok de Poeſie ter zyde / ſtelde hem de plight van Chriſtelijke verdraagzaamheit en de ſtrenge wetten van Denemarken voor oogen / die Toverenaars op 't ſtrengſte ſtraften. Eindelijk bragt hy den Dichter door verdere bedreeging ſoo verre / dat hy de laſtering ſijner ſtudeerzen bekende / deſelve ſcheurde / met beloften van ook ter daar van te reppen; en omhelſde ſynen Landsman / die ingeſlikking beſtaag was / ſich met den Dichter verzoent te hebben.

Fabelachtige afkomſt deeſer Dichtkunſt.

De Yſlandſche Dichters hebben hunne verdichtſelkunde / die ze Edda noemden / van een eeuwig beginſel af; ze ſtellen ſich een Heer voor / door hen Immer genoemt. Op deezelven / dat uit den Chaos kleine menſchen voortquamen / die den Heer beſtreeden en hem in ſtukken hieuwen; dat van ſijn Schedel / de Hemel / van ſijn rechter oog / de Son / van ſijn linker oog / de Maan / van ſijne ſchouders / de Bergen / van ſijn gebeente / de Klooven / van ſijne blaas / de Zee / en van ſijn pis / de Rivieren ontſprooten ſijn; en dus met alle de andere deelen van ſijn lighaam: zulks dat deeze Dichters de Hemel / het Schedel van Immer noemen; de Son / ſijn rechter oog; de Maan / ſijn linker oog; de Klooven / ſijne beenderen; de Bergen / ſijne ſchouders; de Zee / ſijne blaas; de Rivieren / ſijne pis / enz. De Heer Wormius beſit een oud afſchrift van de Edda, door een Yſlander in de Yſlandſche taal geſchreven / waar in veele aardige uitdrukſels te vinden ſijn.

TIEN-

TIENDE HOOFDTSTUK.

Van de Zeemagt der Yslanders eertyds. Yslandſche wooningen beſchreeven en 's Lands ongebaande wegen. Schranderheit der Yslanderen in 't Schaakſpel. Aloude Bevolkers van Yslandt nagefpeurt. Hoedanig eertyds by vergrootende ſpreekwyzen, doorluchtige geſlachten der Nakomelingen werden voorgeſteit. Onzeekerheit der oude Hiſtorien ingezien en door de geleerdſte Mannen ſcheemerachtig nageſpeurt.

De Yslanders / volgens 't bericht hunner Jaarboeken / hebben eertyds magtige Vlooten in Zee gehad / waar vooz de Koningen van Denemarken en Noozwegen niet weinig jaloers wierden. Tegenwoordig bezitterze niet dan kleine Viſſchers Vaartuigen. Eertyds dreefterze een grooten handel met de nabuurige Staaten / maar nu betrekkenze naauwlyks buiten 't Eilandt / dan om te Koppenhagen te ſtudeeren; wanneer ze alhaar hunne ſtudie hebben volbzagt / troonenze zodanig een begeerte om weder naar hun Landt te keeren / dat de Deenen nieuwaarts van hun konnen verpligten te blyven / om zich van hun als Lantmannen te bedienen: nademaal ze genoeg in ſtaat zyn / vooz hunne goede bequaamheit / een grooten ſtap tot de geleertheit te doen. Schoon men hun de armoede van hun Landt vertoont / en de aangenaamheden van een gelukter gewest te genieten aanbiedt; echter zynze in hunne ongelegenheden zoo gewoon / datze die vooz alle andere vermaakelykheden lieder genieten willen.

Eertyds hebbendze gezegt / dat de Yslanders noch een ſchaduwachtig overblyfſel van hun aloud beſtier bezitten; maar hunne wetten zyn tegenwoordig zodanig met die der Deenen en Noozwegers vermengt / datze genoodzaakt zyn deezen t'achtervolgen; want willenze de eerſten in acht neemen / wikkelenze zich in duizenderlei haarkloovery en / over de verklaring en overeenkomſt van hun recht / met dat der Deenen.

Yslanders eertyds magtig ter Zee, maar nu van klein vermogen.

Tegenwoordig bewoonen de Yslanders hun Eilandt / als eertyds hunne Noozonders deden / en alle in afgezonderde huizen / uit dreeze vooz bzandt / nademaal ze uit hout beſtaan. De venſters deezer huizen zyn gemeenlyk in 't dak / overzulks ze laag zyn / en eenigen onderaards / vermits ze te beter vooz den windt en de koude bewaart mogen wezen. De Wanden zyn gelyk zommigen in Zweden / met Berkeſchozſen en zoden aangebult / gedekt; zodanig als de Hut van Tityr. in de Herdersgzangen van Virgilius, beſchreeven wozd / en met de bewoozding van Vader Vondel dus ſtaan uitgedzukt;

Woningen der Yslanderen beſchreeven.

Och, zal ik immermeer, en na een' langen tyt,
De grenzen van myn landt, eer 't vliênde leven slyt,
Het zodendak, myn kleene en arme hut, aanschouwen,
Daar ik, gelyk een Heer, my weelig plag t'onthouwen?

De Yslanders verschuilen zich in deeze Huizen / voor alle ongemakken van de lucht / en leeven dus meer dan hondert jaren / zonder zich van Doktoren noch geneesmiddelen te dienen.

Verder geeft de Commandeur Zorgdrager van de gesteltheit deezer Huizen dit bericht: „ Zy bestaan alleen uit zoden en aarde / uitgezon-
„ dert de stylen / deuren en dak-sparren / die van hout zijn / of wel van
„ Walvisch-ribben / met rijstakken en aarde overdekt / zoo dat het dak
„ en de wanden van aarde zijn; sommigen gelijken naar een Schok-
„ hoop in 't Noordlandt / doch zijn wat grooter; anderen zijn vlak op-
„ gaande / tegens 't Gebergte gemaakt / zulks men over 't groen be-
„ wassen Huis gaan kan / en het niet gewaar word / dan door den op-
„ gaanden rook / die uit een opening of gat opgaat. In deeze Huizen gaat
„ men door een kleine deur al bukkende / en daar in gekomen / kan
„ men aan veele het Dak met de handt bereiken / hebbende in 't Dak
„ een gat / en sommige een Ton daar in / die hen voor een Schoorsteen
„ dient / waar onder zy in 't midden van 't Huis vuur stoken / en mede
„ het meeste licht door ontfangen / zoo dat 'er ook de Vrouwen rondom
„ zitten om te naaijen / braaijen / enz. Eenige zijn in de aarde wanden /
„ van 2 of 3 gaten verzien / daar een blaas of glaze ruit in is / om 'er
Manier van Veeweiding. „ licht door te scheppen. De Schapen en Paerden onthouden zich in
„ den Winter in 't Veldt / maar de Koeijen en Geiten / waar van ze
„ weinig verzien zijn / komen des Winters by hen onder 't dak / welker
„ jongen een afgezondert vertrek hebben / door een aarde muur afgeschei-
„ den / en voeden dezelve met gedroogde hoofden van de gevlekte visch /
„ als ook met hooi. Zelf generenze zich meest met visch / vleesch en
Waar mede de deezen Landaart zich generen. „ melk / en nuttigen de gedroogde visch voor broodt. Insgelijks ge-
„ bruikenze een zeeker soort van blaadtjes / de smalle willige bladeren
„ gelijk / die zy droogen / met een steen in een nap wryven of maalen /
„ en 'er brood van bakken. In een deezer Huizen gekomen / zagenwe
„ deeze bladeren in een korfje over 't vuur hangen om te droogen; en
„ braagende wat het was / kreey men ten antwoord: dat dit gedroogt
„ zijnde en op de gemelde wyze gemaalen / hen voor broodt verstrekte /
„ insgelijks gort en meel om in de melk te kooken. Men verzierde
„ ons van dit broodt / 't welk wy nevens een stuk gedroogt vleesch tot
„ noch toe bewaart hebben. 's Winters bezigenze voor hun brandt /
„ Rijstakken en gedroogde Schape- en Koe-mist. Melk / Vleesch en
„ Visch hebbenze in overvloed / maar geen Koorn / Oost of Boom-
„ bruch-

„ vzuchten / noch zelf geene Moes-kruiden / dan een ſoozt van Zuuring
„ die genoeg in de Weiden wast. 't Landt is ruim en groot / maar niet
„ zeer grasrijk / beſtaande in veele ſteenachtige gronden / Heide en kreu-
„ pelbos / zonder geboomte; echter kan het dooz zijne groote een mee-
„ nigte Vee voeden. In de beſte valleijen vind men goet gras / maar
„ 't wast 'er dun en niet zoo dicht als in Hollandt / zulks van een groot
„ ruim kamp / weinig hooi te winnen is.

In gantſch Yslandt zijn vooznamentlijk niet dan twee Gehuchten / te weeten: in de Bisdommen Hola en Skalholt; welker grootſte dat van Hola is / en niet dan uit weinig nevens elkander ſtaande huizen beſtaat. 's Lands ongebaande weegen. En gelijk 'er noch Steden noch Dozpen in Yslandt zijn / zoo heeft men 'er ook geene gemeene wegen; dat deeze die dooz dit Eilandt reizen willen / noodzaakt zich van Streekwijzers te bedienen / en Baakens ter plaatſe op te rechten / alwaar Sneeu-kuilen zijn / waar in men lichtelijk vallen zou / indien 'er deeze teekens niet ſtonden. De Yslanders bewoonen gemeenlijk niet dan de Zeeoevers / of nabygeleegen Kivieren / en zulks wegens hunne Viſſchery en Veeweiding: zodat het Eilandt te Landewaarts woeſt en onbewoont is. Te Hola is een School / waar in de kinderen / tot datze in de Redenrijk-kunſt gevozdert zijn / onderweezen wozden / en vervolgens te Koppenhagen komen / om verder in de Wysgeerte en Godtgeleertheit te ſtudeeren. Men heeft te Hola een Dzukkery / waar in men 't Oude Teſtament in de Yslandſche ſpzaak gedzukt heeft / maar het Nieuwe noch niet voltrokken / mogelijk dooz gebzek van papier.

De Yslanders zijn tegenwoozdig als gezegt is de Luiterſche Godts-dienſt / of d'Augsburgſche Confeſſie toegedaan; zy ſpzeeken Deensch en mede hun eigen Taal / ook wozd 'er de Latynſche Taal zeer gemeen geſpzoken / die den kinderen dooz hunne Leeraars tydig wozd geleert / zulks ze hen als Schoolmeeſters daar in onderwpzen. Hunne Godtsdienſt en Taal.

Het Bisdom Hola is eertijds van vooznaame Biſſchoppen verzien geweeſt. Gundebrand de Torlak (waar van we reeds gemeld hebben) een man van groote Wysheit en Godvzuchtigheit / heeft de laatſte plaats bekleed. Arngrimus Jonas was zijn Coadjutor, maar weigerde deeze Biſſchoppelijke waardigheit / die de Koning van Denemarken hem na de dood van Gundebrand geeven wilde. Hy verzocht dan den Koning / hem hier van t'ontſlaan / en zulks om geen onderwerp van de nijdt te wozden / en zijne Leeroeffening te geruſter te voltrekken. Hy was geleerdt / zeer vzoom van leven / in grooten aanzien onder de Geleerden en beminnaars van geleertheit; want alle die hem kennen / hebben groote achting vooz zijne uitgegeeven boeken. wie de laatſte Biſſchoplyke waardigheit heeft bekleed.

Om nu aan te toonen dat de Yslanders zeer vernuftig zijn / blijkt dooz hunne behandeling van 't Schaakſpel; want geen lompen Boer is 'er in Yslandt, die geen Schaakſpel heeft / uit Viſchbeen dooz eigen Yslanders vernuftiglyk in 't Schaakſpel;

hamlet gezocht / en met de pruit van 't mes geſneden. Dat onderſcheit dat 't tuſſchen hunne ſchandelykheden en de onſen is / beſtaat daar in / dat onze Geleden op den perſoon van den Koning moeten weyen. Hunne Baſſoenen zijn kleine Kapitaaltjes / die de Yſlandiſche Landeraten Centriones noemen; ze zijn verbonden / met den Degen op zyde / en opgeblazen komen ' klaazende op den hoop / die ze in beide de handen houden. Wierd genoeg zou men kunnen handelen over 't onderwerp der Poezye / die de Skaperonen van 't Skoonen ten ongelag boorden / in vergelyking van Ierzen van Roeland; en van de Jongen op te haalen / in vergelyking van den hoorn of trompet van Miſene, waar van Virgilius meld, daar Hektors Spanſchoer een Trompetter is. 't Is nodig niet te twyffelen / dat de Duitſche Trompetters ' waar groote knechts blaaſen / waar door ſy Officieren van de Compagnien.

Oorſprong van het ſpel en deſſelfs kort. Dit ſpel is met allem ende en gemeen by de Yſlanders / maar zelf in alle de Skoonſte Gemeenten. De Koning van Skoonwegen bericht / hoe de Koning Drofon, die Herald, Ingemund Langhaar, (gelijk Chiron Achilles) onderhouden hab / van de groote verrichtingen van zijn Voorſtelling. de Koning van Skoonwegen / gelooft hebbende / by hun geſchreven van groote waarde zoude; en onder anderen / maakt de Koning van een uitmuntende Schanſpel gewag. Deze Herald regeerde omtrent in 't jaar 870.

Verre gemaakte Oudheit der eerſte Bewoonders overwogen. Wat verder de Oudheit van dit Skoonſte Gewest aanbelange; Arngrimus zegt / dat de Jaarboeken van Yſland melden / dat de eerſte Bevolkers deſzer Skoonſte Gewesten waaren afgeleid worden van een Aſiatiſchen Vorſt / Odin of Odin genaamt; die verdreven door 't hert der Romeinen / als Pompejus in klein Frigie geboord / verder naar 't Skoonſte toog / en in deze Gewesten met de Frigiaanſche Barden / die hem volgden / quam aan te landen. Maar bewerkt Arngrimus ingerijdig / dat het tydbeſtek van zyne Yſlandſche Jaarboeken zich niet verder als Odin uitſtrekt; achter verzekert hy / dat verſe andere Skoudſche Volkeren / een ouder tydrekening hebben / en dat hunne hiſtorien van een Hyng gewag maaken / Norus genaamt / die de eerſte weetten den Skoonwegers gaf / en een Koningryk oprechte; dat deze Norus de Zoon was Thorré waſs / Koning van Gotland en Finland / de grootſte / heldzaamſte en uitmuntendſte Vorſt zyner eeuwe; dat zijn volk hem naaſt zyne hoede als een Godt eerde; dat de Skoonwegers de naamde Normani / naar zijnen naam Thorré noemden; en dat deze naam hebben noch in Yſland word gebruikt. Dat Koning Thorré eene Dochter van een uitmuntende ſchoonheit hab / Goa geheeten / die door een uitſteekend Hyng geſchaakt word; dat haaren Broeder Norus den Schaakker nagette; en dat de Skoonde Gekwaart / Goa word genoemt / waar van zich noch de Yſlanders bieren. Arngrimus maakt verdolgens een geſlachtreeks op /

eu/ hem alle de Noorſaanten van Norus, die hoor de Noordſche Volkeren onder 't getal der Goden begrepen waren/ 't ſy van de Zee/ van de Winden/ van de Aarden/ of van de Koude/ enz. Ook erden ſy 'er een/ onder den naam van Duur-Godt/ doch die was niet mismaakt/ en krenpel als den Vulcanus der Grieken/ maar van een beter gedaante/ en ſchoonder dan enig menſch. Wegens derze ſyne uitmuntende ſchoonheit/ noemdenze hem Halogie, dat groote en ſchoone vlam beteekent. Dit geſlachtregiſter afdaalende tot een Heer van Norus, Gilve genoemt/ ſoo ſegt de Kroniph/ dat ten tyde/ den grooten Aſiaanſchen Odin, in 't Noorden quam.

Dit verſchil der Jaarboeken/ heeft Arngrimus genoodzaakt/ noch verder dan derze eerſte Koningen van Noorwegen voort te gaan/ en de oorſprong der Noordſche Volkeren/ van de aloude Kanaanetſche Reuzen af te leiden/ die Joſua uit het beloofde Lande verdreef/ en dit Gewelt deez Reuzen bevolkten. Wyſdaanig dan zyn de eerſte bewoonerz derze Noordere Geweſten overgekomen/ van wien men gelooft dat de eerſte Gothen oorſpronken zyn/ een woordt dat Reuzen beteekent.

Onder den naam van Mercurius, werd den grooten Aſiaanſchen Odin in gantſch Noorden geëert/ en zulks wegens zyn uitmuntend verſtandt. Men acht hem de eerſte uitvinder van derze zoo beruchte Noordſche Dichtkunſt/ en gewaande Toverkunſt te zyn. Van de Dichtkunſt hebbenwe reeds gewag gemaakt; nu zou 'er veel van Odins Toverkunſt te zeggen vallen/ maar 't onderwerp verdiende wel een byzondere verhandeling. Wy zullen ons voor het tegenwoordige vergenoegen/ met te zeggen/ dat men zich verwonderen moet over de onachtzaamheit van veele braave Volkeren/ die met zoo weinig achtgeeving de aloude ingeſtoopen dwaalingen optooglen/ en zich dus zonder wederſtand zich laaten overreden; tot zelf zoo verre/ dat te meer derze dwaalingen het goed verſtandt quaetſen/ en te meer ze zonder waarſchynelykheit verzeit gaan/ zoo veel te meer geloovenze die ook/ en trachtenze aan anderen dierg te maaken. Want wat blyk is 'er van dat vermogen/ om alle de vertellingen die van den Aſiaanſchen Odin worden opgehaalt/ toe te ſtemmen? en welke overeenkomſt konnen de verdichtzelen alſ verdichtzelen met de eenw van Pompejus hebben/ die zoo een verlichte en beleende eeuw is geweeſt?

Men verwondere zich niet over die gemin/ die van den oorſprong der Volkeren/ of van verheven Mannen der Oudheit ſpreeken/ dat men ze tot Reuzen maakt; 't ſchynt dat derze Schryvers van hunnen lof handelende/ hen grooter hoop hadden te beſchryven/ dan ze waarlyk waren. Hercules, word gezegt driemaal grooter dan andere menſchen te zyn. Virgilius geeft Eneas en Turnus eene hoogte alſ bergen; Pandarus en Bitias worden by deze groote heetenen vergeleeken. Alle de afbeeldzelſ en ſtandbeelden van Karel den Groote/ in de Kerken van Duitſlandt te

Aloude gewoonte om doorlochtige Mannen en gedachten by vergrooting 't gebeugen in te lyven.

te vinden zyn veel grooter dan menschen van een gemeene gestalte. De Spraakzuchtige Saxo. heeft de eerste Deenen tot Reuzen gemaakt. De Zweedsche Geschiedschrijvers en Geleerden Johannes en Olaus Magnus hebben insgelyks de eerste Zweeden als Reuzen beschreeven / gelyk hetzelve Arngrimus Jonas de eerste Yslanders tot Reuzen heeft gemaakt. Hy zegt dat Gog Reuzen bezeeten en dat de eerste Gothen Reuzen waren. En nademaal de eerste Reuzen waar van den Bybel zedert de Zondvloedt melding / de Reuzen van Kanaan waren / die Josua overwon / en uit het beloofde Landt verdreef: wil hy dat deeze Reuzen naar de bouw der Aarden Gewesten geweeken zyn.

Oorzaken die de Aloude Historien aangewezen.

Zedert deeze Zweedsche Geschiedschrijvers / de eenigen in 't Aartsbisdom van Upsal gevolgt zyn / gaan veel verder dan Arngrimus Jonas, en besluiten dat de eerste Zweeden uit Japet afspruiten zyn. Zy meenen zelfs te bewyzen dat de Stadt Upsal, van tyde van den Aartsvader Abraham is gebouwt. Te verwonderen is 't dat Arngrimus Jonas hen hier in niet heeft gevolgt / zulks hy de eerste bewoonders van zyn Eilandt ingelyks met uit Japet doet voortkomen; want hy zou dit met eenige waarschynlykheit hebben konnen doen nademaal in 't 10de Kapittel van Geneſis gemeld word: dat de Eilanden door zyne Nakomelingen bevolkt zyn. Immers het algemeen gevoelen is: dat de Kinderen van Noach, na de Zondvloedt / de Waereldt bevolkt hebben / en dat deezen van Japet voornamentlyk naar de Eilanden geweeken zyn. Met veel meer zekerheit / had Jonas dit van de eerste bevolkeren van zyn Eilandt konnen zeggen / dan Johannes en Olaus Magnus van de eerste bewoonderen van Zweeden doen: en ze zonder de minste haaperding uit Japet doen voortkomen / vermits hem Geneſis veel krachtiger / in zyn gestelde / voor zyn Eilandt bevallen zou: dan deeze der Zweeden in 't bevolken van 't beste Landt. Waar uit dan ook volgen zou / dat Yslandt lange te vooren zou konnen bewoont zyn geweest, eer de komst der Kanaanesche Reuzen in 't Noorden voorviel.

En verder onderzocht

't Is wel bedenkelijk dat de naaukeurige onderzoekers over de eerste bevolkers der Waereldt na de Zondvloedt zeer gemist hebben / en te vergeefs hunne naaukeurigheit konden voldoen / nademaal men 't niet weten kon / vermits alle Heidenen daar in missen / en waar men 'er van kon zeggen / was niet dan alleen op gissingen gegrondt / of veel op 't bericht van fabelachtige Kronyken of quaalyk ontworpen Historiën / die niet min te onrechte verklaart worden. 't Is dan mede een misslag in deezen Schryver der Yslandsche Historiën / doch hy is de eenigste niet die de eerste bevolkers van 't Noorden / uit de Reuzen van Kanaan afgeleid hebben. 't Geen hem tot deeze gedachten heeft doen overhellen / stunt op sommige gevonden Yslandsche Woorden / die op eenige Woorden in de Hebreeusche taal betrekkelyk zyn / en men de Kanaanesche taal genoemt heeft / zedert de Joden meester van 't Beloofde Landt wierden /

en

en de Kenaäzen van Kanaän verdzeeven hadden. Maar de goede man heeft geen acht geſlagen / dat deeze Kenaäzen geen Hebzeeuwſ ſpzaken; dat het Hebzeeuwſ hen vzeemd was; en datze deeze taal derhalven niet naar 't Noozden konden overbzengen / zelfs toen ze zich reeds daar ter neer gezet hadden / want zy deeze taal noch verſtonden / noch ſpzaaken.

In de ſchziften van eenige geleerde beriſpers der voozledene eeuw / vind men den oozſpzong deezer eerſte volkeren gezocht / uit zeekere Duitſche of Hebzeeuwſche Noozden / die zy meenden / of met de taal / of met de naamen der zelver volkeren over een te komen. Hugo de Groot zegt in zyne redeneering over den oozſpzong der Amerikaanſche Volkeren / dat de Amerikaanen van de Duitſchers ontſpzooten zyn / nademaal zy veele woozden in gebzuik hebben / die in lan eindigen / en dat landt een Duitſch woozdt is. Naardien 'er Volkeren in America zyn / die men Alavardes noemt / die de Laet zegt van een Spaanſch Kapitein Alvarado geheeten / dus genoemt te zyn / vermits hy hen overwon: Maar de Groot verzeekert / dat de Amerikaanſche Alavardes, uit de Lombarden geſpzooten zyn; dat ze Alavardes, dooz de zelfde verbaſtering van taal genoemt zyn; gelyk de Franſen tegenwoozdig de Wapenen der Lombarden / Halebardes noemden / by ons Hellebaarden geheeten / die dooz de Aloude Franſen Lombardes genoemt wierden.

De meening van Grotius by gebragt.

Op dergelyke beginzelen / en op zodanige gisſingen is 't / dat Bochardus, niet min geleerd dan de Groot, zyn geleerde Phaleg heeft by een geſteit / waar in hy een verdeeling der Landen maakt / onder alle de eerſte bevolkeren der Aarde. Men moet zich verwonderen over zyn doozdzingend verſtandt / en over de kennis die hy van de Ooſterſche taalen heeft / hebbende in 't Hebzeeuwſ overgebzagt / de vaerzen der Karthaginenzen, die in de Pœnulus van Plautus geleezen wozden. Schoon nu deeze gisſingen zeer verſtandig zyn bygebzagt / konnen ze echter geen geloof byzetten / dat deeze Karthagineeſche uit het Hebzeeuwſ zyn. De reden is; dat Dido die Karthago gebouwt heeft / uit Fenicië was; dat de Feniciſche taal met de Hebzeeuwſe verſchilde; en dat het niet dan Karthagineeſch was / dat men ten tyde van Plautus ſpzak / te weeten niet het Hebzeeuwſ met het Feniciſch verſchillende / maar 't zelfde Feniciſch / dat ten tyde van Dido geſpzoken wierd. Een ander geleerdt en groot Criticus, Samuel Petit, heeft dooz Bochardus een andere vertaaling der Punſche Vaerzen van Plautus. met een andere bewoozding dan deezen geleerden Bochard gevonden. Dit doet gelooven / dat een derde alzoo ervaaren in 't Hebzeenwſ als zy / insgelyks een derden zin in deeze zelfde vaerzen / dooz verzetting der letteren en ſtippen vinden zou / waar van zich deeze Heeren dienen / en 't gebzuik der Taalzifters van de Hebzeeuwſche Taal gedoogt.

Insgelyks van Bochardus en anderen.

Hoe Yslandt 't allereerſt wierd ontdekt, volgens 't gevoelen van Jonas, en door wie.

Dus ſchynt den goeden Heer Arngrimus, in de wooydkunde/ door hem by de Heydẽn uit eenige Yslandſche wooyden gezocht/ een gewoone misſlag by den geleerden te volgen/ waar in hy alzoo min als de anderen moet gelooft wozden/ nademaal 'er niets zoo kwaſſelachtig noch min beſtendig is/ dan gisſingen op dergelyke wooydzifting gegrond.

ELFDE HOOFDTSTUK.

Verſcheide gevoelens van Yslands bevolking bygebragt; Ingulfus de eerſte Grondlegger deezer bevolking geacht, 't welk door Arngrimus Jonas gedreeven wõrd, maar met klemzaal wederſprooken. 't Aloude Thule voor Yslandt genomen en beweert. Noch twee Deenſche Kronyken ter beweering van de bevolking bygebragt, en beſluit over deeze Redeneering genomen.

ARngrimus Jonas is van geen gedachten geweest/ dat de eerſte Yslanders deeze kleuzen van Kanaän waren/ die alle de Noozder Gewesten bevolkten; want hy wil dat Yslandt, toen t'eenemaal onbevolkt was/ en hy spzeekt 'er dus naaukeurig van: Yslandt, zegt hy/ is eerst dooz een Noozdsch Koopvaarder Nadocus genoemt/ ontdekt gewozden/ te Scheep gaande naar 't Eilandt Faro; van een stozm belopen/ verviel hy op de Oostkust van Yslandt/ noemende dit Landt/ Sneeulandt, wegens de sneeuw hoopen daar gevonden. De tweede die dit Eilandt ontdekte/ was een Zweedt/ Gardanus geheeten/ en zulks op 't bericht van den boovnoemden Nadocus gegeeven; hy overwinterde 'er in 't Jaar/ 864/ en noemde dit Eilandt Gardasholm, Gardanus Eilandt betekenende. De derde die dit zelve landt ontdekte/ was een beruchte Noozdsche Koopvaarder Flocco genoemt/ die zich van een zeldzame uitvinding bediende. Men was toen 't gebzuik van 't Kompas niet kundig. Op 't bericht hem van dit Eilandt gegeeven/ stak hy van het een tot 't ander Eilandt over/ zonder echter te ontdekken wat hy zocht; dies nam hy drie Ravens mede aan boozdt/ vertrok van Hitlandt, een der Orcades. Toen hy gelooft de verre genoeg in Zee te zyn/ liet hy een deezer Ravens vliegen/ maar bevond noch zo verre niet gekomen te zyn/ als hy gemeent had/ nademaal

maal deeze ſtaaf weder naar Hitlandt heerde. Verder Zeewaarts gedoordert / liet hy de tweede ſtave uit / die allerwegen omzwervende / en g en landt ziende / weer naar 't Schip vloog. In 't los laaten eindelyk van de derde / vond hy zich niet bedroogen / want deeze ontdekte het Eſlandt en begaf zich derwaarts. Flocco deeze koers volgende / vertuits hem den windt gunſtig was / quam eerlang aan de Oſtkuſt van Gardasholm aan te landen / alwaar hy overwinterde / en in 't Voorjaar zich van 't Ys beleegert ziende / dat de Yslanders Groenlands Ys noemen / gaf hy dit Eilandt den naam van Yslandt, welken derde naam het ook behouden heeft. Op een anderen Winter / begaf zich Flocco naar 't zuider deel van 't Eilandt / maar alhaar zyn genoegen niet beter dan aan de Oſtkuſt vindende / keerde hy weer naar Noorwegen / alwaar hy tom Rafnafloke, dat is Flocco de Rave genoemt wierd / wegens de ſtavens waar van hy zich in deeze ontdekking gedient had.

De eerſte grondlegger van de Yslanders is Ingulfus geweeſt / een Edelheer uit Noorwegen / die zich met zynen Schoonbroeder Giorleifus naar Yslandt begaf / door een neerlaag aan twee Noordſche Heeren gedaan. Gelyk het toen de gewoonte der Noordſche Vallingen was / de Deuren hunner huizen uit te ligten en met zich te nemen; Ingulfus in 't gezicht van Yslandt gekomen / wierp deeze zyne deuren in Zee / om alhaar aan te landen / alwaar den vloedt de zelve by geval opwerpen zou. Maar hy quam echter aan een andere plaats te landt / alhoewel aan de zelfde Zuidkuſt van 't Eilandt. 't Was in den Jaare 870 dat Ingulfus met zyn Schoonbroeder Yslandt aanderd / doch dat niet dan voor vier Jaaren daar na / namentlyk in 't jaar 874 deeze bevolking geſchiede; zynde dit het bepaalde tydbeſtek / in de Yslandſche Jaarboeken / waarinede de bevolking van dit Eilandt zynen aanvang neemt. De zelve Jaarboeken getuigen / dat Ingulfus op zyn aankomſt / het Eilandt woeſt en onbebouwt vond. Egter zyn 'er blyken / dat eenige Engelſche of Yrſche Scheepslieden / eertyds aan de kuſten van Yslandt waren aangeweeſt / en zulks door 't vinden van eenige klokken / kruiſſen en andere werktuigen / op de Engelſche en Yrſche wyze gemaakt / en door hen achtergelaaten / insgelyks eenige boeken aldaar gevonden. Ook is 't blykbaar / dat de Yrlanders verſcheidemaalen in dit Eilandt / voor den komſt van Ingulfus, aangeland zyn. Hunne Jaarboeken berichten / dat d'Aloude Yslanders deeze Yrlanders Papas noemden; en dat het weſtelyke gedeelte van Yslandt Papey wierd genoemt / nademaal 'er de Yslanders gewoon waren aan te landen / als de naaſt gelegenſte en gemakkelykſte kuſt om te arriveren.

Ingulfus de eerſte grondlegger van Yslands bevolking.

Insgelyks verzekert Arngrimus Jonas, dat Yslandt woeſt en onbebouwt was / toen 'er Ingulfus aanquam / en maakt 'er zich ſterk voor / die het tegendeel beweeren. 't Is niet onbehaaglyk te leezen in zyn Specimen

Dat door Arngrimus Jonas gedreeven word.

cimen Yslandicum, wat hy tegen Pontanus, en de Schryver door hem bygebragt / inbrengt / om te onderzoeken of Yslandt het Aloude Thule was / waar van Virgilius tegen Auguſtus zegt: Tibi ſerviat ultima Thule, daar 't afgelegen Thule u dient. Want zegt hy / indien ons Yslandt dit afgelegen Thule was / zou het ten tyde van Auguſtus reeds bewoont zyn geweest; maar wat geloof was 'er dan aan onze Jaarboeken te geeven / die verzeekeren dat het eerſt ten tyde van Ingulfus is bevolkt?

Tegenwerping over dit onderwerp met klem bygebragt;

Hier op dient zich deezen Heer Jonas te erinneren / wat hy zelf geſchreeven heeft; dat het Yrlands Scherpsvolk gewoon was in Yslandt voet aan landt te zetten / voor den komſt van Ingulfus, en dat de aloude Yslanders deeze Yrlanders Papas hebben genoemt. Wy wenſchten nu wel te weeten / wie deeze aloude Yslanders waren. Waar is 't / en wy ſtaan aan Arngrimus toe / dat Yslandt, niet dan eenige jaaren na de aanlanding van Ingulfus volſtrekt tot het Chriſtendom overging; maar hy kan niet ontkennen / dat 'er ten dien tyde zich reeds veele Chriſtenen / in de Noordſche Gewesten opdeeden. Immers de Yrlanders waren Chriſtenen / gelyk 'er Ingulfus de teekenen van in 't Eilandt vond. Zeeker is 't / dat het Chriſtendom in dien tydt zich in alle de Noordſche Gewesten / en in Yslandt verſpreid had / als vervolgens zal bewezen worden. Dit nu zynde / welke tydt zal dan Arngrimus aan deeze Yslandſche Heidenen geeven / die zoo ſterk met hunnen Alouden Heidenſchen Godtsdienſt ingenomen waren / en voornamentlyk met deezen van hunnen Odin, by wien zy zwoeren en de groote Aſiaanſche Beſchermer noemden? 't Is zeeker dat van alle de Heidenſche bygeloovigheden / de menſchen-offering de oudſte zy / gelyk reeds gemeld is / en dat deeze offerande eertyds zeer plegtelyk onder de Yslanders in zwang ging. Hunne Jaarboeken melden / dat 'er in 't Weſterdeel van Yslandt een Kenplaats was / in wiens midden een Rotsſteen ſtond / alwaar zy gewoon waren de menſchen te ſlagten en 't bloedt daar van hunnen Afgoden op te offeren. Deeze Jaarboeken geeven insgelyks te kennen / dat die gewoonte in Yslandt vernietigt was / toen ze teffens allerwegen wierd afgeſchaft; maar dat de Rots eenige eeuwen daar na / noch de kleur van 't vergooten menſchen bloedt behield. Welk een tydt zal nu Arngrimus ſtellen / om deeze eeuwen te vinden / waar van zyne Jaarboeken zelf gewag maaken? Ook zou men mogen vraagen / in welk een tydt zyn de Fabelen van Edda verſiert / die zoo oud by de Yslanders geacht worden / dat ze byna by geen andere Noordſche Volkeren meer bekend zyn / en geenzins by eenige andere Natiën der waereldt?

En noch nader onderzocht.

Noch dient hier aangemerkt / dat de Yslandſche Jaarboeken / geen gewag van Yslands woeſte geſteltheit maaken / toen Nadocus, Gar-

da-

danus en Flocco het ontdekten. Flocco heeft 'er immers twee jaaren doorgebragt / en 't is wel te denken / dat hy 'er zodanig zich behelpen kon / als men in een bewoont landt te verwachten heeft. Maar hoe zal Arngrimus dit goed maaken / wanneer hy zegt; dat de Yslanders zoo naaukeurig zyn geweest / dat ze in hunne Jaarboeken alle de Hiſtoriën der Europiſche Volkeren hebben ingelyft? Insgelyks ſchreeven zich de Egyptenaaren dit toe / zeggende volgens Herodoot en Plato; dat ze in hunne Biblioteeken / de Aloude Hiſtoriën van alle gewesten der Waereldt bezaten / waar door zy de wonderbaare oudheit van hunnen Landaart bewyzen wilden. Om het gezegde van Arngrimus wegens deeze Yslanders geloofbaar te maaken / zoo toont de Heer Wormius in een afſchrift van de Jaarboeken van 't Weſter-gedeelte van Yslandt; waar in veele Hiſtoriën van Noorwegen / Denemarken / Engelandt / d'Orcades en andere Landen gevonden worden; en onder anderen den inval der Noormannen in Normandië / doch zonder tydſtelling: waar na dan de aanlanding van Ingulfus in Yslandt volgt. Hier uit blykt / dat 'er Schryvers in Yslandt zyn geweest / eer Ingulfus daar quam aan te landen; en dat dit Eilandt bygevolg voor dien tydt bewoont wierd.

De Yslandſche Jaarboeken die van Ingulfus gewag maaken / en door Arngrimus worden bygebragt / achtenwe geloofbaar. Ook is 't te gelooven / dat deeze Ingulfus niet voor den Jaare 874 in Yslandt gekomen is / en 't zoude wel konnen zyn / dat de Zuidelyke gedeeltens van 't Eilandt / alwaar zynen aankomſt was / toen onbewoont waren / of dat een groote ſterfte / of 't geweld van Zeeroovers hier van de oorzaak zyn geweest; maar vervolgens word gezegt / dat het gantſche Eilandt wierd bewoond. Zeeker is 't / dat Ingulfus het niet alleen bevolkt heeft; want de zelve Jaarboeken getuigen / dat verſcheiden nabuurige en Zuidelyke Volkeren een groot gedeelte van 't Eilandt hebben bevolkt. Arngrimus teekent onder anderen aan / dat een Inwooner van eene der Hebrides, Kalmannus genoemt / de eerſte was die het Weſtelyke gedeelte van Yslandt bewoonde. Aanmerkelyk is 't / dat deeze goede Man geen tydt noemt / wanneer die Kalmannus aldaar zyn verblyf nam / nog ook niet van veele anderen / namentlyk Yslanders / Schotten en Orcaders / die de andere deelen van Yslandt bevolkt hebben. 't Schynt geloofſlyk / dat men de Yslandſche Jaarboeken moet onderſcheiden / na dat de Inwooners van 't Eilandt Heidenen of Chriſtenen zyn geweest. De Ylandſche Jaarboeken der Chriſtenen / moeten dan van de komſt van Ingulfus afgeleid worden / en door 't Jaar 874 bepaalt; daar de Yslandſche Jaarboeken der Heidenen geen bepaalden tydt vinden: maar t'eenenaal onbepaalt zyn. Beſluit over dit geſchil.

En overeenkomſt van de verſchillende Schryvers aangetoont.

Dit geſtelt / zal men gemakkelijk het Heidenſch Yſlandt met het Chriſtens Yſlandt konnen overeen brengen / de Jaarboeken van den een / met de Jaarboeken der anderen begrijpen / Arngrimus met Arngrimus zelf doen overeenkomen / en voorwaerdelijk met Pontanus geen verſchil vinden / die wil dat het tegenwoordige Yslandt het aloude Thule zy / en dit door veel gezag bewijſt / uit verſcheiden Griekſche en Latynſche Schrijveren genomen; voorgelijks uit de Hiſtorie van Adam van Bremen, die in 't Jaar 1067 geſchreven heeft; uit Saxon de Jaerekleinder / die hem bona heeft gevolgt; uit Andreas Vellejus, die Saxon in 't Deenſch heeft vertaelt / en gedurig in zyne vertaeling de Tyleniſen van Saxon voor de tegenwoordige Yſlanders genomen heeft. Arngrimus zegt ook niet / dat Adam van Bremen ongerymtheden in zyne Hiſtorie geſchreven heeft dan alleen deze: dat 'er ten zynen tyde op een oude overlevering wierd aangenomen / dat men in Yslandt zodanig ook en droog Yſt vond / dat het op 't huur getroffen / brande / gelijk haelen / die men in Hollandt Steenholen noemt. 't Komt hier niet alleen op deze ongerymtheit aen; en 't verſchil is niet over de oudheit deezer groſſen / en over den tyd wanneer ze geloofd wierden; want hoe grooter de ongerymtheit is / hoe men gedachtig zyn / dat ze van te langer tyds by overlevering is ingeſloopen: En dit baet ons te meer geloovden / dat Yslandt van alle oude tyden af / bekent was. Arngrimus zal hier op zeggen: dat de Griekſche en Latynſche Schrijvers bedroogen zyn geweest / in de juiſte gelegenheit van 't Eilandt Thule, toen ze 't voor Yslandt genomen hebben. Waer op men zou konnen antwoorden; dat de zelve Schrijvers niet minder bedrogen zyn / in de beſchryving van veel andere plaetſen / waar over ze met ons niet eens zyn. 't Is hier de vraeg niet / of deeze Schrijvers Yslandt, zodanig het eertyds was / of hedendaegs het nu is / beſchreven hebben: maer of Yslandt, dat ze beſchreven willen / dit Eilandt is geweest / waer over 't verſchil is / en of dit Yslandt, dat ze zoecken / dit is geweest / als nu bekent staet.

Yslands Aloude gelegenheit, eenſelvig met het Aloude Thule bevonden.

Dus moeten wy ons dan te meer vergenoegen / met het geen 't Consbonus van gelooft / en beſtaegen in zyne geleerde uitleggingen over Strabo beſluit / dat het Thule van deezen grooten waereldkundige / het tegenwoordige Yslandt is. De zaek betracht zelf dit geloof: Gaende dien Yslandt tegenwoordig word geſtelt / als ook eertyds by alle Landtkundige Beſchryvers / aen 't afgelegenſte van den Deucaledoniſchen Ocean, of Schotſche Zee / die de Brittaniſche Oceaan is; en dat het Aloude Thule gelooft wierd / het afgelegenſte Brittaniſche Eilandt te zyn. 't Is bekent dat / Schotlandt eertyds Caledonie wierd genoemt / vanwegh het groot Caledoniſch Woudt / waar van nu niet meer overig is / dan de naam van Schotlandt. Seldenus ſchryft / dat de Woorden Schotten / Deucaledoners wierden geſpeeten / 't welk in hunne taele / ſtaende en

door-

donkere Caledoniers beteekent. 't Is mogelyk / om dat den Oceaan / die Noord-Schotlandt beſpoelt / de Caledoniſche Oceaan genoemt word; 't zy om de geduurige nevelling die deeze Zee bedekt / 't zy om de dikte en zwaarte der lucht / die meeſt met een donkere nevelachtigheit verzelt gaat. Weshalven Plinius die Mare Pigrum, en Adam van Bremen, Mare Jecoreum en Pulmoneum genoemt hebben: Nademaal deeze Zee zich zeer kort en traaglyk beweegt / zodanig als of ze aamborſtig was; en zulks in dien zelfden zin / als Plautus van een ſlecht Soldaat zeide / dat hy longzuchtige voeten had.

Pedibus Pulmoneis mihi Adveniſti.

Arngrimus zou zich wel hebben laaten overreden / dat Yslandt het Alouде Thule was / indien hy zich overtuigt had gevonden / dat zyn Eilandt voor de komſt van Ingulfus was bewoont geweeſt; nademaal de bewyzen bygebragt / hier in genoegzaam voldoen / en hem te meer hebben aangeweezen / dat Yslandt, volgens andere kleingeevende redenen / voor dien tydt was bewoont. Twee Groenlandſche Kronyken zyn 'er in 't Deenſch geſchreeven / de eene in rym / en d'ander in onrym. De Rym-Kronyk begint met het Jaar 770 / wanneer Groenlandt wierd ontdekt; en de Rymlooze Kronyk bericht / dat die geenen / die uit Noordwegen vertrokken / om naar Groenlandt over te ſteken / over Yslandt hun togt namen; met deeze uitzukking: dat Yslandt toen wierd bewoont. Waar uit blykt / dat dit Eilandt / in den Jaare 874 niet eerſt bevolkt wierd.

Twee Groenlandſche Kronyken, in 't Deenſch beſchreeven, wegens de Oudheit van Yslands bevolking onderzocht.

Hier op zou Arngrimus konnen bybringen / dat de Deenſche Kronyk met zyn Yslandſche Jaarboeken niet overeenkomt / die berichten dat Groenlandt niet dan in den Jaare 982 wierd ontdekt / en in 't Jaar 986 bewoont. Maar deeze Deenſche Kronyk ſteunt op 't gezag van Ansgarius, een groot Yzelaat van Fransen Landaart / die alle de Noorder Gewesten voor hun eerſten Apoſtel erkennen. Keizer Lodewyk de zachtmoedige / maakte hem Aartsbiſſchop van Hamburg / en liet het beſtier van zyn Aartsbisdom / van de Elbe tot in de Yszee / door alle Noorder Gewesten uitſtrekken. De opene Brieven van 's Keizers wegen / die Hamburg tot een Bisdom verheften / en Ansgarius Biſſchop van die Stadt maakten / zyn in 't Jaar 834 geteekent; zy wierden in 't volgende Jaar door Paus Gregorius den IV. bekrachtigt. Pontanus geeft omſtandig bericht van deeze oorſpronkelyke Brieven en 's Pauſen Bulle / in 't vierde Boek van zyne Deenſche Hiſtorie in den Jaare 834 / zeggende: dat de deure des Euangeliums geopent wordende, Jeſus Chriſtus in Yslandt en Groenlandt verkondigt wierd.

Twee

Waar op deeze redeneering een beſluit neemt.

Twee zaken worden hier nu bewezen: de eene / dat Yslandt bewoont is / en reeds de Chriſtelijke Godtsdienſt voor den Jaare 834 heeft aangenomen / veertig Jaaren / voor 't Jaar 874 / toen 'er Ingulfus aanquam; de andere / dat Groenlandt is bewoont / en 't Chriſtendom voor 't zelve Jaar 834 heeft ontfangen. Dit bericht ingelijks de Deenſche Kronijk / die de ontdekking van Groenlandt in 't Jaar 770 ſtelt. En hier mede zullen we ons wegens de Oudheit van Yslandt vergenoegen.

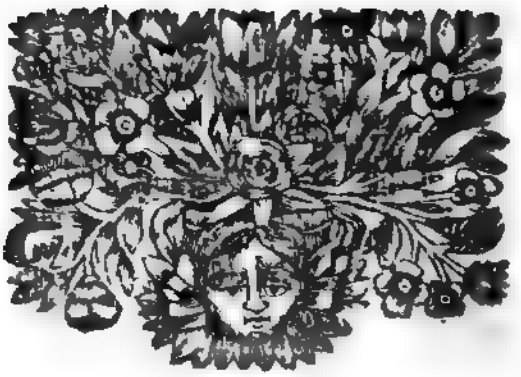

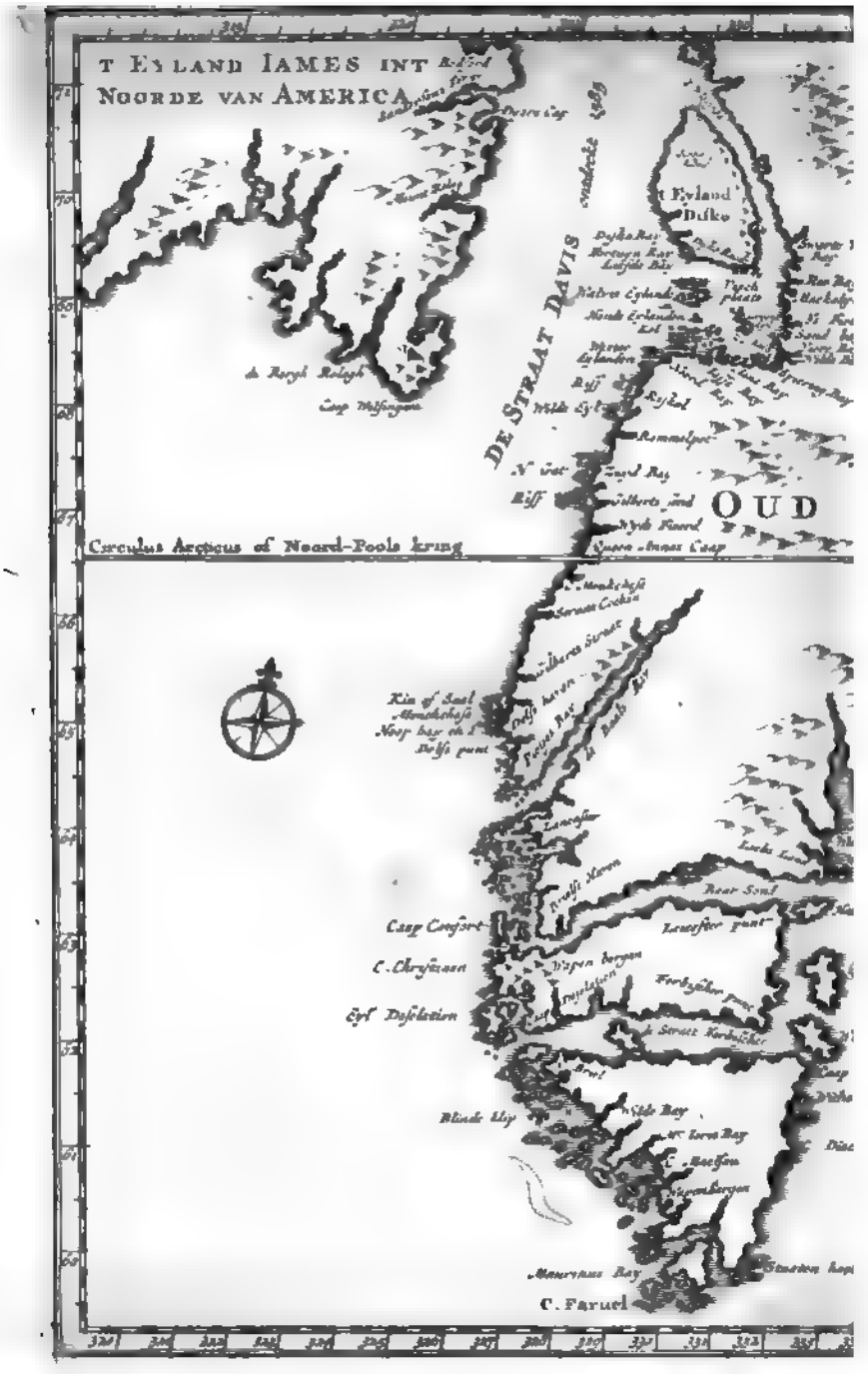
T Eyland Iames int
Noorde van America
Circulus Arcticus of Noord-Poole kring
DE STRAAT DAVIS
Eyland Duke
OUD
C. Farvel

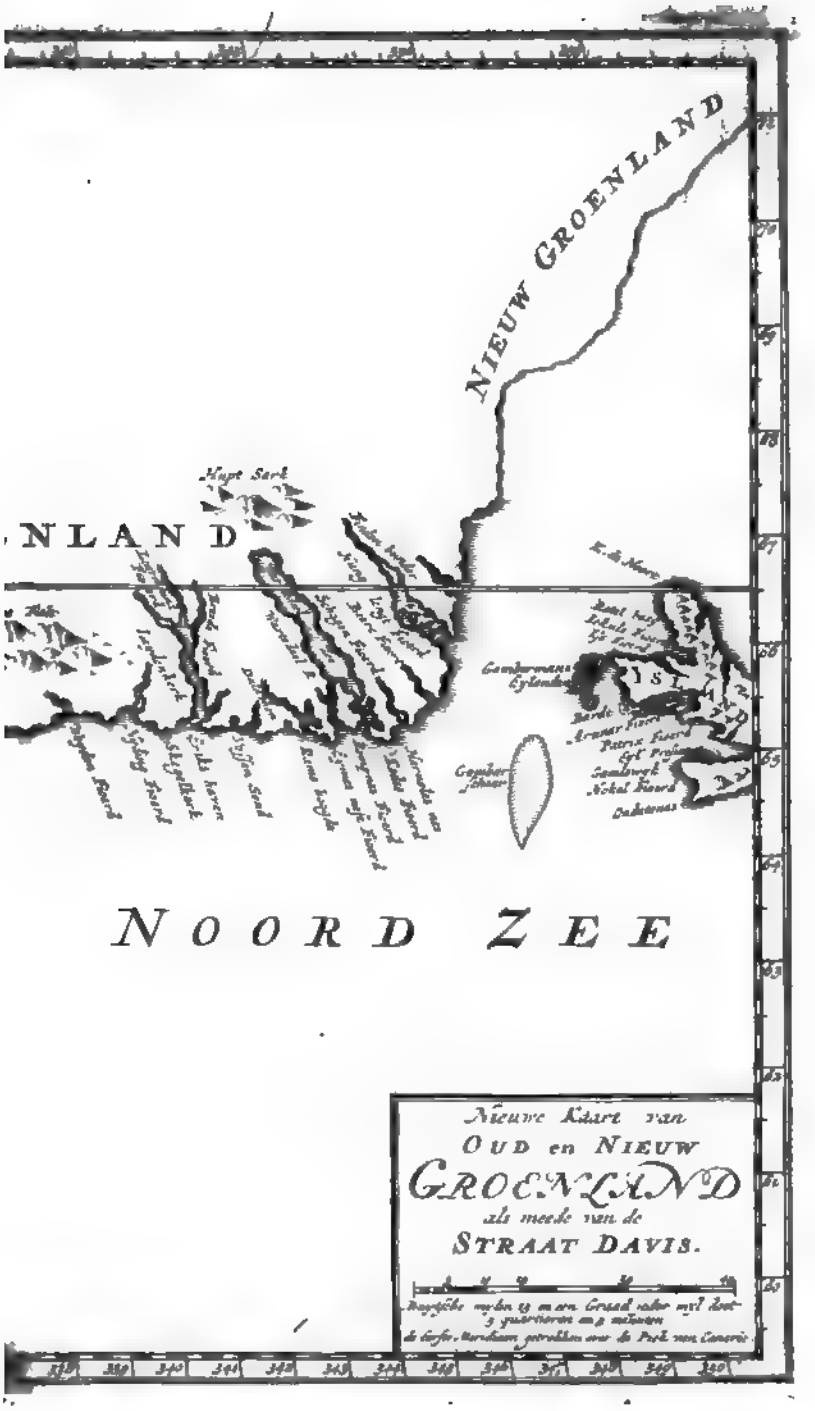
NIEUW GROENLAND
NLAND
NOORD ZEE
Nieuwe Kaart van
OUD en NIEUW
GROENLAND
als mede van de
STRAAT DAVIS.

BLOEIJENDE OPKOMST
Der Aloude, en Hedendaagſche
GROENLANDSCHE
VISSCHERY.
TWEEDE DEEL.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Van de ſtrekking der Kuſten in en omtrent de *Straat Davis*, en welke koers men om de zelve Kuſten te bevaaren, te houden heeft.

NAardienwe in 't Eerſte Deel/ de ontdekkingen van Oud- en Nieuw-Groenlandt, alſ mede die van Yslandt, en de Bevolking van dit van Outs beruchte Eilandt kortelyk beſchreeven en afgehandelt hebben; zynwe in dit tweede Deel gezint/ tot de Beſchryving van de Straat Davis, alſ mede die van Spitsbergen en andere Eilanden over te gaan/ nademaal de Viſſcherp omtrent deeze Geweſten/ Kuſten en Baiſen/ met zeer veel vrucht eertyds gehandhaaft wierd/ en nu noch in en omtrent de Straat Davis met allen ernſt wederom word opgevat.

De Straat Davis, dus naar den eerſten Ontdekker Jan Davis, een Engelsman genoemt/ die gelyk reeds gezegt is/ in den jaare 1585. de allereerſte togt derwaarts deed/ om een doortogt door deeze Straat naar d'Oostindiën te vinden; doch met geen anderen uitſlag dan na een vruchteloose ondernemning/ deeze Straat naar zynen naam te noemen. Hy vondze zeer breed van 't Noorden naar 't Zuiden uitgeſtreikt/ tuſſchen de Weſtkuſt van Groenlandt en 't Eilandt James gelegen. De Straat Davis wanneer en door wie eerſt ontdekt.

De Zuidelykſte uithoek/ nu de Staatenhoek genoemt/ legt op 59 graden 50 minuten breette/ en 331. 30 minuten lengte. Deeze Staatenhoek is een hoog-/ ſpits- en heuvelachtig Landt/ uit verſcheiden Eilanden beſtaande/ Staatenhoek waar gelegen.

ſtaande / hebbende veele Rivieren die zich landwaarts uitſtrekken. Het Hooglandt is gemeenlyk met Ys en Sneeuw bedekt: maar of dit Landt alhier bewoont wordt / is noch t'eenemaal onbekent / alzoo 'er tot noch toe geene landtogt ter ontdekking is gedaan. Dooit vind men deeze kuſt / ſomtyds wat Zuidelyker en dan weer Noordelyker / dan los en dryftig Ys ontbloot / 't welk zich te metſ 20 en ook wel 30 mylen buiten den Wal opdoet; gaande geraakt door zeer ſterke ſtroomen die alhier het Ys geweldig doen draaijen / en tegen elkander aanperſſchen / zoo is 't gevaarlyk indien 'er een Schip in bezet raakt / om daar door Schipbreuk te lyden.

en de hoedanigheit deezes Lands aangemerkt.

De Weſtkuſt van de Straat Davis is meede een ongemeen Berg- en Klipachtig Landt; doch meeſt een gebrooken Landtſtreek / uit veele Eilanden beſtaande / die op eenige plaatſen drie of vier mylen in Zee leggen / waar van ook eenige Eilanden zantachtig zyn. Ook vind men 'er groote en ruime Rivieren die zich verre landwaarts in ſtrekken. Op verſcheiden plaatſen vind men een goede Ankergrondt / ingelyk ſchoone ruime Bayen en Havens om 'er de Schepen in zekerheit te bergen. Gemeenlyk is de Zuid-Bay de verzamelplaatſ der Schepen om zich klaar te maaken en weder naar Hollandt te vertrekken / alzoo de Straat Davis meeſt door Hollanders bevaaren word. Deeze Bay is kenbaar aan een wyde Fioert omtrent anderhalve myl bezuiden de zelven gelegen: als ook aan drie of vier Eilandtjes omtrent vier mylen zuidweſt van de Zuid-Bay leggende / waar van het Noord-Ooſtelykſte het grootſte is.

Gelegenheit van de Straat Davis Weſtkuſt, en de ſtrekking der Bayen, kortelyk aangeweezen.

By deeze Eilandtjes / die men het Rit van de Zuid-Bay noemt / is 't beſt tuſſchen de zelven en den Wal / koers te houden / vermits 'er ook ſterke ſtroomen gaan / waarop men verdacht moet wezen / zynde het Landt bezuiden de Zuid-Bay veel hooger dan benoorden / 't welk tot een bequaam kenteken dient. Om de Zuid-Bay in- en 't Noorder Gat in- en uit te zeilen geeft L. Feykes Haan een kort bericht.

Van deeze Zuid-Bay, op 67 graden 10 minuten gelegen / en Noord-Noord Oost omtrent vier mylen / vind men een landwaart loopende Fioert de Rommelpot genoemt / en vervolgens Noordwaarts gebroken Landt / en veele Eilanden. Van de Rommelpot tot aan Rifkol neemt men de koers Noord ten Oosten tuſſchen een afſtant van agt mylen / alwaar men een Eilandtje omtrent twee mylen in Zee vind / 't Wilde Eilandt geheeten. Rifkol in 't ronde zich ſtrekkende / is een kenbaar Eilandt door zyne hoogte / alwaar omtrent verſcheiden Banken van drie tot zes mylen buiten den Wal gelegen zyn. Van dit Eilandt Rifkol, 't welk op 67 graden 56 minuten legt / tot het Noord Bays-Fioert, op 68 graden 27 minuten leggende / neemt men de koers Noord ten Oosten. Wat Oostelyk van Rifkol en Noord-Oost van den Rodenhoek legt een Rif 't welk duil is / en recht voor de Noord-Bays-Fioert leggen drie Eilanden een weinig buiten den Wal. Vervolgens ziet men een Klip in de Fioert leggen / de Bootsklamp genoemt. De voornoemde Eilanden gepaſſeert

paſſeert zynde / legt Disko ten Noorden. Van de gemelde Eilanden tot aan Bonke-Bay is de koers Oost-Noord-Oost op vier mylen / vervolgens legt wat Oostelyker Jesse-Bay. Van deeze Bayen Noordwest ten Noorden legt een half myl verder een zeer kenbaar Eilandt / Col geheeten / zich byna rond vertoonende ; verders vervolgt Boukelandt en 't hoogste daar omtrent gelegen. Van hier naar de Moort-Bay binnen de klippen door / is de koers anderhalf myl overal gebroken landt uit verscheiden Eilanden bestaande. Vervolgens legt Aene-Bay Zuid-Oost omtrent anderhalf myl van daar. Deeze Bay is tusschen twee Eilanden aan den Noordwal gelegen / alwaar het heel diep is en men een slechte Ankergrondt vind. Van Aene-Bay naar de Groene Eilanden , die zes in getal zyn / neemt men de koers Noord-Oost ten Oosten drie mylen / en van het Zuid-Oostelykste deezer Eilanden tot aan de Wilde Bay Zuid-Oost ten Oosten. Van deeze Bay ontmoet men de Spiering-Bay binnen de buiten Klippen doorzeilende / wanneer men vervolgens by een blak Eilandt komt ; en verders Noord-Noord-Oost tot aan de Zant-Bay. Benoorden deeze Bay is een Fioert, 't welk om de hooge Ysbergen aldaar te vinden / het Ys-Fioert word genoemt. Vervolgens benoorden legt Makkelykoudt, voor welke Bay dicht naar den Wal / drie Eilandtjes leggen. Een half myl benoorden ontmoet men de Roo-Bay die men uit de Zuid komende aandoet. Van de Roo-Bay tot aan de zwarte Vogel-Bay, stevent men Noord ten Westen; en van deeze Bay Noord-Noord-West door het Way-Gat , loopende met den koers Noord-West ten Noorden. Dit Way-Gat is omtrent drie mylen wyd / hebbende Disko op beide plaatsen een blak strandt nevens een Hooglandt / hooger dan elders in de Straat Davis word gezien. Voor het Way-Gat legt een Groot en Hoog Eilandt / en Oostelyk noch een klein Eilandtje / door welk Way-Gat meest om de Noordt / sterke stroomen gaan. Van de Roo-Bay naar de Disko-Bay is de koers Noord West ten Westen. Disko-Bay , op 69 graden 10 minuten gelegen / heeft een blakke strandt een weinig opgaande en naby den Wal een Rif ; nevens deeze Bay legt een Berg met drie Heuvelen / een genoeg kenbaar teken. Van Disko-Bay tot aan de Liefde Bay , neemt men de koers langs het Landt omtrent zeven mylen West. Tusschen Disko-Bay en de Liefde Bay onthouden zich wel 't meest de Walvisschen.

In en omtrent de Straat Davis vind men geen geboomte / maar wel eenig Kys-gewas / kort by den grondt uitspruitende / als ook een soort van blaauwe bessen / gelykende naar Geneverbessen ; insgelyks een kruidt Groenlandtsche Salade en Zuring genoemt / die genuttigt een bequaam Geneesmiddel voor de Scheurbuik verstrekt. In de Valeijen en Vlaktens / groeit een weelderig Gras / schoon 'er de Zomer zoo kort is / en de Landen zeer lang met Sneeuw zyn bedekt / zulks men 't op verscheiden plaatsen ongemeen lang vind. Des Lands Gewassen waarin die bestaan.

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Aart en Hoedanigheit, Kleeding en Gedrag der Inboorelingen omtrent de Kuſt van de *Straat Davis*; hunne Woningen en waarin die beſtaan; hoe zy op de Walviſchvangſt zyn afgerecht; hun Levensaart, Huwelyks gedrag en Doodeplichten.

Het gedrag van de Inboorelingen, van hoedanig een aart.

De Inboorelingen deezes Landts zoo wel Mannen als Vrouwen zyn wel gemaakt van leden / doch niet over groot: maar tamelyk vet en gezet / voornamentlyk de Vrouwen. Alle zynze Geel- of Bruinachtig van verwen. De Mannen hebben weinig of geen baardt: maar zwart hair 't welk ze boven op 't hoofdt afſcheeren; doch de Vrouwen binden haar hoofdthair met een leeren riem om 't hoofdt. Zy hebben ſneeuwitte tanden naar kiezen gelykende / kleine handen en voeten / zyn rond van aangezicht / doch de neus is wat platachtig. Sterk en rap van leden zyn ze / en konnen behendig alle kunſtjes en loopjes der Hollanderen nadoen. Ook wordenze oudt en hoog bejaart / gelyk hunne grysheit en uitgeteerde magerheit te kennen geeft.

Hunne Spyze en Dranck en verder gedrag hunner Huishouding.

Hunne Spyze beſtaat voornamentlyk in raauw Zwoord en Walviſchſpek / 't welk zy voor een lekkernip houden / als meede raauw Vleeſch en Spek van Zeehonden. Ook eetenze gedroogde Talm en Spiering / alhoewelze die mede kooken. Hunne Winter mondkoſt is gedroogt Robbenvleeſch en ook Spiering / naardien hun dan de brandſtoffe om te kooken ontbreekt / waarvan zy zich in den Zomer een voorraadt opdoen. Hunne Dranck beſtaat in Sneeuwwater / waarin ze / 't welk breemt is / een ſtuck Ys leggen om het noch koelder te maaken. Insgelyks eetenze al ſlobberende een zeker Groente met Traan overgooten. Van Bier / Wyn of anderen ſterken Dranck / door de Nederlanders hen aangeboden / zynze afkeerig. In 't eeten houdenze geen gezetten tydt; maar ieder eet wanneer hy honger heeft. Zeldzaam weetenze hun Vuur te maaken: zy neemen drie ſtukjes hout / en draaijen die als een Drilpen in elkander / welk hout dan / door eene ſterke en gezwinde beweeging in een ſoort van ruigte daar toe gedroogt / allenks begint vuur te vatten / waarna zy 't verder aanblaazen. Schoon het des Winters geweldig koud is en zeer fel vrieſt / echter ſtookenze / gelyk gezegt is / by gebrek van brandſtoffen / geen vuur / doordien ze tegen de koude ongelooflyk gehard zyn: maar in tegendeel konnenze de hitte / wanneer de zon eenige warmte van zich geeft niet veelen / vermits hen dan het bloedt aan 't giſten raakt en ten neuze uitloopt / welk bloeden zy door ſtukjes Walviſch of Robbe-Spek of eenig Beerhair weeten te ſtelpen.

De

De Kleeding van dien Landaart iſs tuſſchen Mannen en Vrouwen van weinig onderſcheit. Zy beſtaat uit Vellen van Vogelen Diameſs genoemt / die men in de Zon droogt ; onder dit kleedt draagenze een hoek / zoo wel Mannen alſs Vrouwen / die naaulpks hunne ſchaamte bedekt. Indien het koud iſs trekkenze twee deezer van vellen gemaakte rokken aan. Deeze rokken zyn met een kap / gelyk een Monnikskap verzien / welke kap hun by gelegentheit vooz een hoofddekſel dient / alſs ook wanneer ze in hunne ſchuitjeſs zyn / haalende dezelve dicht om hun aangezicht toe / gelyk ze mede hunne rokſmouwen doen / om waterdicht te zyn. Deeze Rokken / waterrokken genoemt / wozden van Robbenvellen gemaakt en op hunne wyze bereid. Noch gebruiken de Mannen een andere ſoozt van rokken / die zy om op de Walviſchvangſt uit te gaan / aantrekken / welke rokken men ſpringrokken noemt / die mede windt- en water-dicht zyn / verſtrekkende hun vooz rok / kap / broek / laarzen en wanten / alleſs aan den anderen vaſt / zulkſs niet dan 't aangezicht ontbloot blyft. In 't midden van deezen rok iſs een gat of opening / om indien ze die willen aantrekken / eerſt de beenen inſteeken en haalen vervolgens het bovengedeelte over 't bovenlyf heen / terwyle de de armen in de mouwen ſteeken en ſnoeren dan het gat dicht toe / alſs ook de opening om 't aangezicht. Te landt gebruikenze mede diergelyke rokken vooz de koude / behalven dat ze ruighairig zyn en achter en vooz een ſlip hebben. Hoedanig zy zich kleeden.

De Vrouwerokken verſchillen met die der mannen weinig / behalven dat ze iet ruimer en wyder van ſchouderſs zyn / om haare kinderen op den rug draagende / daar in te bergen / en wat hooger boven 't hoofdt dan der Mannen kappen uitſteeken / dien ze kozt over hun hoofdt haalen. Ook zyn de Vrouwe broeken kozter dan die van de Mannen. Der Vrouwen Kleeding aangemerkt.

Het Vrouwen ſierſel beſtaat in een ſnoertje Koraalen en by gebrek van 't zelve een ſtukje Leer / of iet anderſs 't welk ze in ieder oozgat ſteeken. Ook draagenze Koraalen om halſs en armen / alſs mede onder aan de Kleederen. Ingelyks verſieren zich de Vrouwen naar haare wyze met zwarte ſtreepjeſs dooz Naalden geſtoken aan kin en armen / zonder dat ze eenige verandering onderwozpen zyn. Anderſs iſs deezen Landaart zeer mozſig / ſlozdig en ſtinkend van aart / hebbende een ſtinkenden adem / en maaken weinig werk van zich te waſſchen / want ze hunne traanige handen aan hun hair afvergen ; dooz deeze havenloosheit hebbenze ook veele luizen / die zy gevangen hebbende / eeten. en hoe zy haar optooijen.

De Woningen van deezen Landaart zyn tweederlei / te weeten : Winterhuizen en Zomertenten. Hunne Winterhuizen maakenze van Kliipſteen met Aarde vermengt / beſtaande in een muur van twee of drie voeten dik en vier of vyf voeten hoog / boven gantſch plat zynde / zulkſs men 'er overheen loopen kan. De lengte deezer Huizen Des Landaarts woningen hoedanig toegeſtelt.

zyn geëvenmatigt naar het klein of groot getal hunner huisgenoten; nochtans wozden verſcheiden huizen dooz dzie of vier huisgezinnen by elkander bewoont. Het Dak deezer Huizen beſtaat / by gebzek van hout / uit Walviſchribben en Kaakebeenen / dwerſch op de muuren gelegt / gelykerwyys als balken en van onder geſtut om het bzeeken en doozbuigen dooz te komen; verders beleggen ze dit balkwerk met eenige ſtukken houts en met aardzooden gedekt / maakt dit een ſterk en waterdicht Gebouw. Hunne Slaapplaatſen vind men ter eener zyde van 't Huis / welker grondt met houte deelen gedekt / en met Beevellen belegt wozd / die hun dooz beddens en dekens dienen. Weeltyds ſlaapenze gantſch naakt / ouden en jongen zonder uitzondering. Hunne Huisdeuren of beeter kruipgaten zyn naar 't Zuiden geplaatſt / waardooz zy by regenachtig en buiſigweer vellen hangen / om dus beſchut te zyn.

De komſt der Schepen naderende / verlaaten ze dooz dien tydt hunne Huizen / het meerendeel van de zelven afbzeekende / om het geſloopte elders anders te bezigen. De reden hier van acht men te zyn / dat / indien 'er onverziens Schip of Schepen quamen aan te landen en hen mogte komen te verraſſen / dat ze dan zoo haaſtig niet zouden konnen de vlucht neemen / als wel met hunne zomertenten; vermits zy dooz de Europianen ongemeen bevzeeſt zyn / zich inbeeldende dat men hen te berooven toelegt. Den anderen leggenze zich des Somers meeſt op 't viſſchen toe / waardoozze geene vaſte verblyfplaats noodig hebben / vermits ze dan om de Suid en dan weder om de Noozd trekken en meeſt dagelyks van woonplaats veranderen: derhalven zy zich van deeze tenten dienen / om die in allerepl te konnen ſloopen en wedertoprechten.

De gedaante en den Opbouw hunner tenten is dusdanig: tot de kap gebzuikenze een ſtuk hout van twee of dzie voeten lang / waarin zes / agt of tien gaten zyn / gemaakt om zoo veel ſparren met het bovenſtuk daar dooz te ſteken; dus zettenze dan de onderdeelen deezer ſparren van elkander / trekken 'er vellen van Zeehonden overheen / die tot een bequaame wydte en grootte waterdicht zyn aan den anderen genaait. In deeze tenten hebbenze mede hunne ſlaapplaatſen / gelyk die van de Huizen is gezegt. Jeder Tent nu behoozt tot zyn eigen Huisgezin / en is van een Bzouweſchuit verzien om hunne goederen van de eene ter andere plaatſe over te voeren / als ook tot ander dienſtgebzuik; insgelyks heeft ook ieder tent een Manneſchuit / die alleen ten dienſt van den Man is / om 'er zich van in 't Viſſchen te bedienen.

Hoe zy op de Viſſchery zyn afgerecht.

In de Viſſchery zyn ze wonderwel afgerecht / volgens de behulpmiddelen waar van zy zich bedienen moeten in 't vangen van Walviſſchen / Eenhoornviſſchen / Walruſſen / Zeehonden en Witvis. De Baartuigen tot deeze Viſſcherp in gebzuik / zyn tweederlei / groote en kleine. De grooten / Bzouweſchuiten genoemt zyn 30 / 40 of 50 voeten lang / met Zeehondenvellen overtrokken en dooz Walvisch zenuwen aaneengenaait /

maakt / welker ſchuitsgeraamte uit houte ribben en latten beſtaat / dooz geſneden ſtroken van Walvisbaarden aan elkander gewoelt / waarover deeze vellen ſtyf geſpannen wozden die waterdicht zyn. Tot deeze Vzouwboeſchuiten behooren dzie of vier rieemen / die dooz Vzouwen wozden gebruikt / behalven dat 'er achter in de ſchuit een Man zit / die met een riem ſtuurt.

Wanneer deeze Landaart op de Walvisvangſt uitgaat / riſten ze gemeenlyk vyf of zes ſchuiten uit / ieder ſchuit van tien of twaalf mannen verzien / die elk een ſchepriem hebben / waarmede zy een ongemeene ſnelle vaart konnen maaken / zittende dooz op de ſchuit / een die dooz Harpoenier dient. Wozd men een Walviſch gewaar / ſchept men dan met een ongelooflyken ſpoedt derwaarts / en daarby gekomen / ſchiet den Harpoenier zynen Harpoen in den Viſch. Deeze Harpoen op een zeldzaame wyze van been gemaakt / en gewozpen / komt zelden of nooit te ſtyppen. De ſnoer waaraan zy de Harpoen vaſt maaken / beſtaat uit Walviſch zenuwen ter lengte van twee of dzie vadenen / aan welker end van den ſnoer een huidt van een Walrus of groote Zeehondt / vol windt geblaazen en windt en waterdicht is / wozd vaſt gemaakt ; hiermede laat men den geſchoten Walviſch zoo lang loopen dat hy zich afgemat heeft / en dus weder moet boven komen / die dan dooz hun wozd verbolgt / en verder dooz leuſſen afgemaakt / waarna zy hem dan naar landt boegſeeren : maar de Viſch te verre van den wal zynde / gebeurt het wel dat ze hem moeten verlaaten / vermits ze als dan met hunne lichte ſchuiten weinig ſpoed konnen maaken. Dus dan geen kans ziende de Viſch aan landt te krygen / ſpzingenze op den Viſch en in 't water / waartoe zy de gemelde ſpzingrokken gebzuiken / als dan ſnydenze het Spek van den Viſch af zoo verre zy het konnen bereiken / en vooznamentlyk de Staert en Vinnen / die zy eeten en hen vooz een lekkernyy verſtrekt. Ook ſnydenze de Baarden uit / zoo verre zy die bereiken konnen / en kruipen den Viſch in den mondt om dit te beter uit te voeren / hebbende in de eene handt een meſ en in de andere een haakje om zich zelfs onder 't water daar mede vaſt te houden. Maar konnenze de Viſch aan landt bzengen / haalenze die met hoogwater op den wal / en ſnyden 'er dan al het Spek af / haalen 'er de Baarden uit / en een ieder eigent zich toe / alles wat hy dooz zynen arbeidt verkregen heeft ; komende dan vervolgens het Spek en de Baarden aan de Hollandſche Schepen verhandelen.

Op de Walwiſchvangſt uitgaan, en hun gedrag daar in aangemerkt.

Van hunne Manneſchuitjes hebbenwe reeds in 't eerſte Deel gewag gemaakt / doch hebben 'er dit noch by te voegen : dat ze gemeenlyk 15 of 16 voeten lang zyn / beſtaande uit kleine houte ribbetjes dooz Robbevellen overtrokken. In 't midden en 't bovendeel van deeze ſchuitjes is een rond gat / waarin een Man met zyn onderlyf neerzit / en zyne voeten voozuit ſteekt ; om dit gat is een opſtaande rand twee vingeren bzeet / van.

van Walviſchbaarden of ook van hout gemaakt / waarom deſ Mans waterrok geſpannen wordt / gelijk een kraag om den Maſt / om alzoo het inloopen van 't water te beletten. Verders zijn deeze ſchuitjes gantſch dicht zonder eenige opening / en van gedaante als een weverſ Spoel / achter en voor ſpits toeloopende. In 't voortroeijen gebruikt men niet dan een riem aan weereinde van een blad verzien / waarmede dien Landaart over en weer ſcheppende een ſnellen vaart maakt. Met deeze lichte vaartuigen konnenze zich ontuimelen / en ongemeen vaardig weer herſtellen.

Robbenvangſt hoedanig door hen behandelt.

Wanneer zy op de Robbenvangſt uitvaaren / gebruikenze een opgeblaazen Robbenhuidt / water- en windt dicht zynde / waaraan een ſnoer van drie of vier vademen lang / vaſt is / en aan 't ander eind een werppijl / die zy in den Rob ſchieten / en vervolgens de Rob machteloos geworden / roeijenze met een ſnellen vaart naar den zelven toe / en dooden hem / waarna zy 't met dien vangſt weder naar landt wenden / ſnijden 'er het ſpek af / en laaten het wel droogen. Twee of drie andere ſoorten van werppijlen hebbenze / eenige van yzer / en anderen van been gemaakt / waaraan een ſtok van drie of vier voeten gebonden is / met kleine blaazen daaraan / om daarop te konnen drijven / wanneerze by ongeval in 't water vielen. Met deeze pijlen ſchietenze mede de Robben / indien ze die met de voorgemelde niet bereiken konnen.

Als mede de Zeehaanenvangſt en die van andere Viſch.

De Zeehaanenvangſt weetenze op de volgende wijze behendig uit te voeren ; zy hebben voor op hunne ſchuitjes een viſchlijn ter langte van zeven of agt vademen / van Walviſchbaarden gemaakt / aan welker eind / in de plaats van een lootje / een ſteen hangt met drie of vier haaken aan 't ondereind vaſt gemaakt / en 't boveneind twee of drie witten koraalen of iet anders 't welk wit is / waarmeden ze de Zeehaanen voeten te vangen / eveneens als wy de Kabeljauw doen. Van deeze Zeehaanen konnenze in een korten tijdt een goeden vangſt doen / en alsdan aan 't boord der Schepen verhandelen. Een zekere ſoort van Zalm is 'er : maar klein / ter grootte van een Schelvis ; deeze Zalm weeten ze onderwater te ſpitten.

Hunne Levens aart.

Wat de Godtsdienſt van deezen Landaart aangaat / is noch t'eenemaal onbekent. Men beſpeurt alleen / wanneerze bevreeſt en in benauwtheit zijn / dat ze dan hunne handen te ſamen leggen ; maar troffelachtig is 't of dit door gewoonte geſchied dan of het voor een teken van hunnen Godsdienſt mag gehouden worden. Echter leeven zy onderling vreedzaam / zonder de minſte bijandſchap / als zynde de eenigſte deugd die ze bezitten ; want anders zijnze geenzins te vertrouwen / en van een diefachtigen en moordachtigen aart / gelijk vervolgens ter zijner plaatſe blijken zal. Onder hunne Landsgenooten zijnze wel trouw : maar met de Europianen handelende / heeft men wel Argus oogen van doen / om zich voor hun liſtig en behendig ſteelen te wachten.

In

In 't Huwelyk acht men dat ieder Man niet dan een eenige Vrouw heeft / leevende onderling eerbaar en kuiſch / zulks het ſchynt dat dien landaart van geene veelwyverp houd. Hunne Kinderen beminnenze met eene zonderlinge liefde en genegentheit / voedende hen zorgvuldig naar hunne gewoonten en zeden op. De Moeders draagen hunne jonge Kinderen / om hen de felle koude niet te doen gevoelen / in haare wyde rokken op den rug / alwaarze hunne Moeders warmte genieten.

Onbekent is hen eene waereldlyke Regeering en hooge Overheit / en noch minder weetenze van beſchreeven en onbeſchreeven Wetten noch Voorrechten: Maar zy leeven alleen volgens de Wet der Natuure die hen ingeſchapen is.

Over hunne Dooden betoonen de naaſte Bloedverwanten van den Verſtorvenen een byzondere groote droefheit / maakende een zonderling misbaar en geween / waarna zy den Doode begraaven onder een groote hoop ſteenen / die zy alsdan oprechten / en leggen het Lyk in zyn gewoon gewaadt in dit Graf. Op deeze Graven leggenze een klein Schuitje van maakſel als hunne Vaartuigen / insgelyks een mes met eenige andere tyzullen; vervolgens dekkenze deeze Begraafplaats met ſteenen / opdat het Lyk van de Voſſen / Honden noch eenig ander wild Gedierte mogte ongeſchonden en verſchoont blyven. Hunne Doodepligten, waar in die beſtaan.

DERDE HOOFDTSTUK.

Waar in de Landdieren en 't Gevogelte der *Straat Davis* Geweſten, beſtaan. Des Landaarts gedrag in hunne Handeling. Hoe verre zich de gewoone Viſchplaats omtrent de Kuſten uitſtrekt, en hoe het Ys belet een doortogt in deeze Straat te vinden.

Wat de Landdieren zich in deeze Geweſten onthoudende aangaat / zyn Beën / Haazen / Voſſen / en Honden; de Beën zyn 'er veel en groot van geſtalte: maar ongemeen wild. Meeſt worden deeze beeſten des Winters gevangen / alzoo dien Landaart behendig met pyl en boog moeit om te gaan / en byzonder net in 't ſchieten is. Voſſen en Haazen worden door hen met vallen gevangen. De Voſſen zyn blaauachtig van verwe / behalven des Zomers / wanneerze verhaaren en alsdan een grysze of vaale kleur aanneemen. De Haazen zyn wit en ſmaakelyk om te eeten. De Honden of Jakhalzen zyn meerendeel grys of wit / blaffen weinig of niet / maar huilen geweldig / en hebben gelyk de Yslandſche Honden ſtyle ooren: doch worden veel grooter. Landdieren deezer, Geweſten waarin die beſtaan;

Het Landgevogelte deezer Geweſten beſtaat in wilde Endvogels / graau- Als mede het Gevogelte.

graauwe Ganzen / Veldhoenders / Muſſen en Pſvogels; en 't Zeegevogelte in Meeuwen / Raadsheeren / Papegaayen / Lommen / Kouwen / Schaken / Duikers / Orcharen / Starrens en Pendukkers. Alle deeze Vogels leggen een menigte eijeren / die redelijk van ſmaak om te eeten zijn.

De Berg-Enden worden door dien Landaart gelijk de Voſſen met vallen gevangen / en veel meeſt met ſtrikken; ook ſchietenze het Gevolgelte met hunne handpiſtolen uit hunne ſchuiten / indien ze ſlechts onder hun bereik komen.

Des Landaarts gedrag hunner handeling aangaande.

Wanneer deezen Landaart ist te verhandelen heeft / brengenze hunne Waaren met hunne Waame- en Proutveſchuiten aan boordt der Schepen / 't welk in deeze zyde geſchied. Eerſtelijk vraagenze op hunne ſpraak naar Waaren waarin hunne voornaamſte zinnelijkheit beſtaat / en welke Waaren men daar voor zoude willen inwiſſelen / dingende zoo lang tot ze ten laatſten koop gereaken / waarna men elkander de bedongen Waaren overlevert / doch ten laatſten verwachten zy noch een geſchenk toe. Tegenwoordig is deezen handel zeer afgenomen / doordien de menigvuldige vaart derwaarts gedaan / dien handel bedorven heeft / en teffens door de Walviſchvangſt die nu aldaar jaarlijks met Hollandſche Schepen word geoeffent / waar door het vangen der Walviſchen den Inboorlingen word belet / alzoo de Viſchplaats alhier niet van te grooten omtrek is / beſtaande naauwlijks meer dan tien of twaalf mylen Oost en West / en vier of vijf mylen Zuid en Noord / voor zoo verre tegenwoordig den loop der Viſſchen is bekent / ſchoon men te mets wel een Viſch in de Straat Davis aan 't Weſtys opdoet; echter valt de voorderlijkſte Viſſcherij by 't Eilandt Disko en voornamentlijk aan de Zuidzyde des Eilandts. De Zuidhoek van dit Eilandt is op 69 graden en tien of twaalf minuten gelegen. Van daar loopt deeze Straat noch meer noordwaarts: maar hoe verre / of op hoe hooge graden is tot noch toe onbekent. Men is wel van gedachten dat 'er eindelijk een doortogt wezen zoude: maar 't blijkt niet al te klaar / want indien hier al een doortogt wezen mogt / zou die nochtans onmogelijk om de menigte van 't Ys konnen bevaaren worden / doordien het 'er 't geheele jaar door vol Ys legt; 't geen L. Fenkes Heen getuigt / in de maandt July van den jaare 1715 tuſſchen 71 en 72 graden breette aan een Eilandt geweeſt te zijn / alwaar toen het Ys benoorden noch onbeweeglijk en vaſt geſloten lag.

Gewoone ſtraat Davis Viſchplaats hoe verre die zich uitſtrekt.

Waarſchynlyke ondoenlykheit, om door 't belet van 't Ys een doortogt te vinden.

IV.

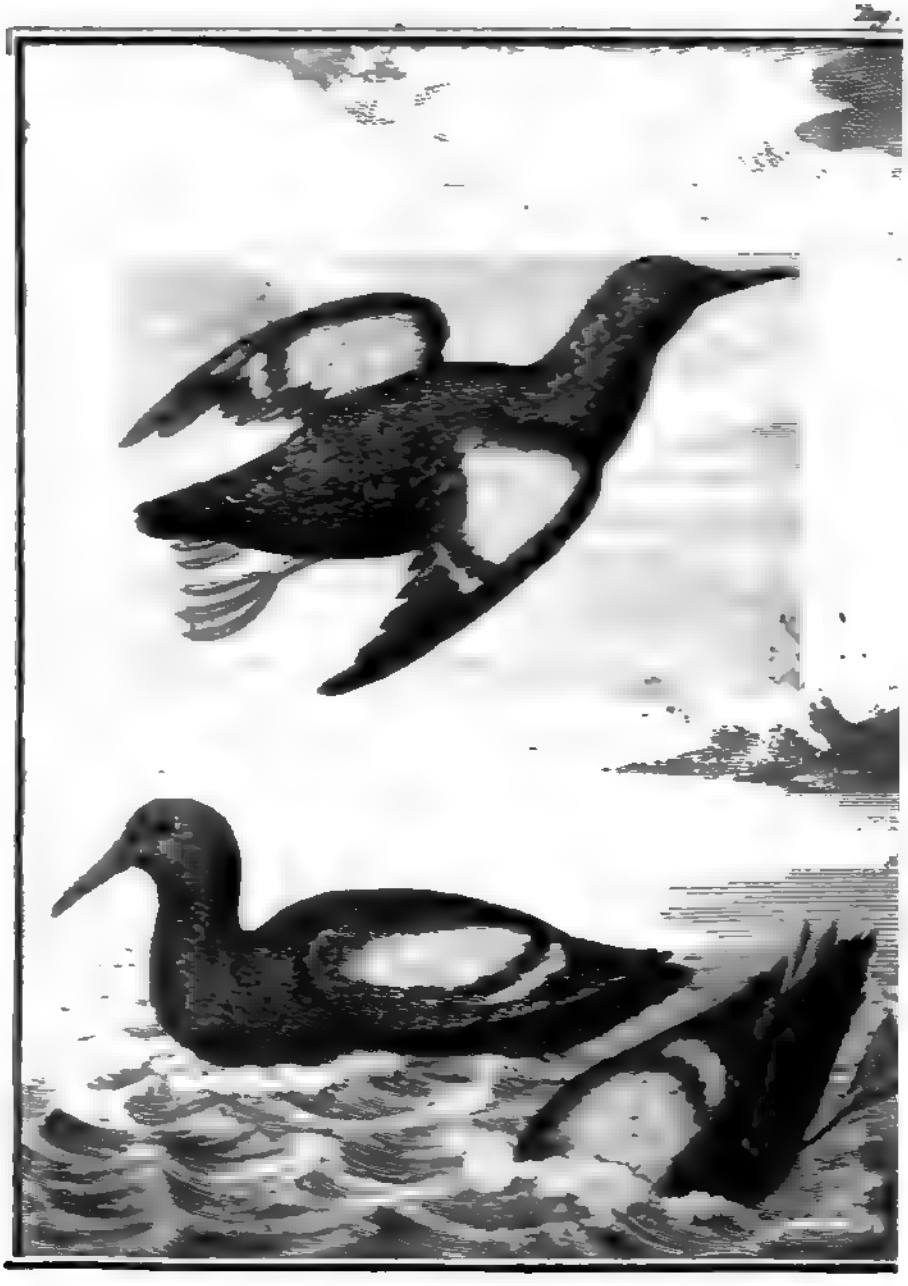

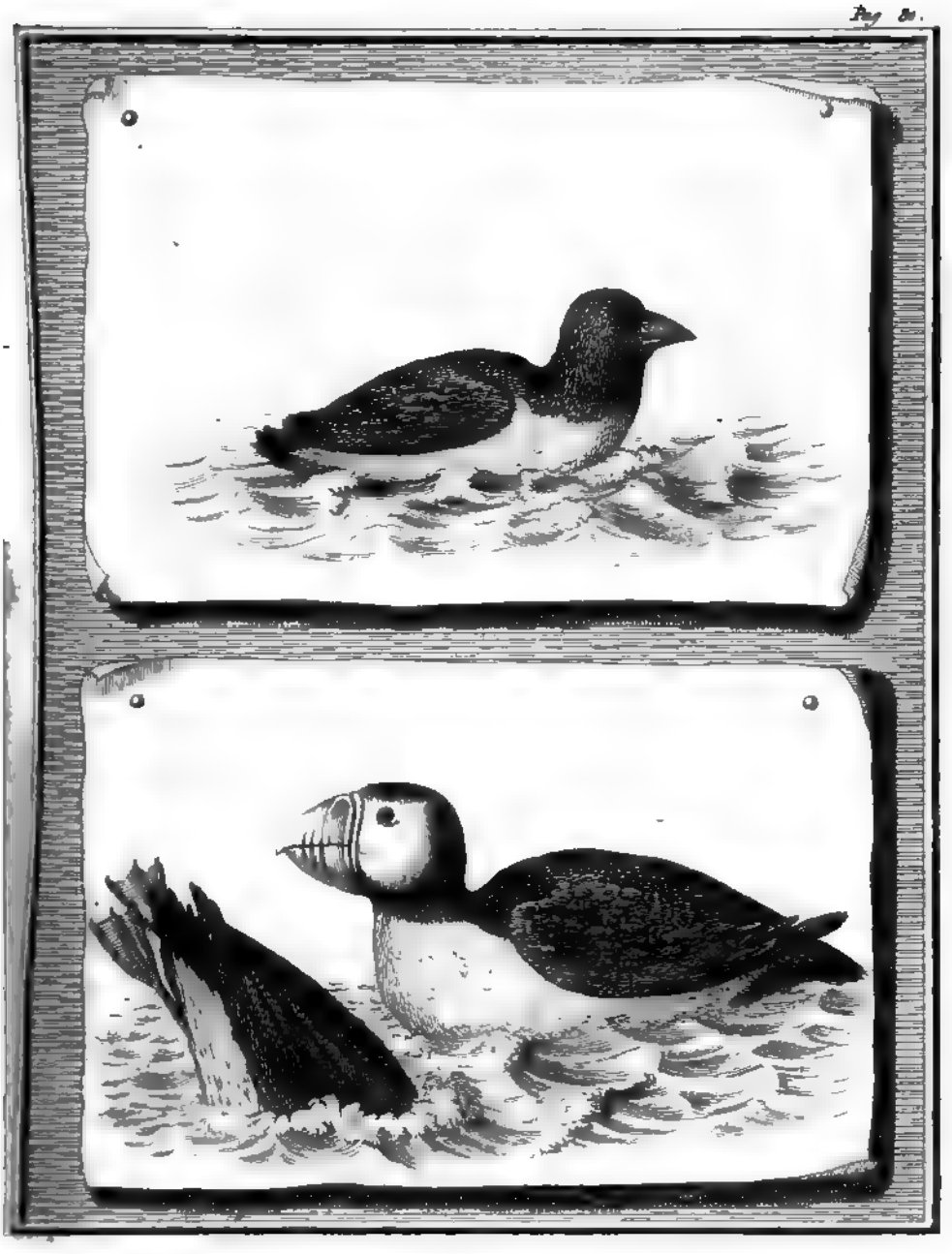

de benedenwaarts / hunne Donderbuys / schooten het best aan boegen / hebbende ontlang hun gewent / en namen een besluit / om / soo sy mosten / hun Volk 't welk boven waas / te ontzetten / en sich een weg tot bevestiging van hun leven te baanen: maar boven gekomen / nadat sy hunnen aankomst de Moorenaars de vlucht namen / en hadde over hoop den boegt in hunne schuiten vielen / vondense al hun volk jammerlijk vermoordt. Eindelijk namen deze twee overgeblevene mannen verbesluit om ten besten sy konden 't zeil te gaan / en dit dreigende gevaar te ontvoorkomen. Nadatze omtrent 20 mylen gezeilt hadden / ontmoete hen een Buys-Schip 't welk mede om te handelen derwaarts zeilde; wiens Schipper dit ongeval verstaan hebbende / een man aan hun overdeed / om soo veel doenelijk waas / hoers naar 't Vaderlandt te zetten: maar 't ongeval wilde / datze / in de Noordzee gekomen / van een Fransche Kaper genomen wierden.

Andere ongevallen beschreeven.

Insgelijks waas 't in den jaare 1713. dat Kornelis Sioukes van der Schelling omtrent den Staatenhoek sijne Koeker in 't Ys verloor / 10 of 12 mylen buiten den Wal / vluchtende met twee jollen ter behoudenis van hun leven; seven mannen en een jongen sterk / moesten ze sich eenigen tydt op het Ys behelpen / siende geene opening om door te roeijen: maar met een opkomende stoorm / kreegenze wel eenige opening / doch 't ongeval wilde / datze toen hunnen jongen die verdronk met het meerendeel hunner levensmiddelen verlooren / 't welk door 't losgebroken ys wegspoelde. Deeze stoorm weder wat bedarende / namenze met hun zevenen een kloekmoedig besluit / om waze het mogelijk hun gevaar t'ontgaan; vyf van hun begaven sich in 't groote jol en twee in 't kleine: maar hun ongeval woerd den noch swaarder rampen gevolgt. Want de twee mannen in 't kleine jol dronken eerlang / nadatze in ruime zee geraakt waren / den 't groote jol af / zulks ze nooit weder te voorschyn syn gekomen: doch 't groote jol met de vyf andere mannen quam eindelijk behouden aan landt / alwaar men geen bewooners vond / dan door dat men veertig of vyftig mylen landwaarts gekomen waas en voorby de eilanden roeiende ongemeen met het werpen van steenen / en 't schieten der pylen door hun belemmert woerd. Een van hun volk / die om eijeren te zoeken sich aan landt begeven had / viel in 't water en verdronk; een ander stierf door den uitgeteerden honger. Die van hunne manschap waren 'er toen maar overig / te weeten / de Schipper / Stuurman en een groote jongen / die dien dooden begroeven: maar sy morsten na verloop van drie dagen / door bitteren hongersnoot gedwangt / het lyk wederom opgraaven om hunne hongerige maagen te vullen; doch de Heemel met hunnen elendigen staat bewoogen synde / gelijde hen / na alle deeze elende omtrent tydt van vyf weeken te hebben uitgestaan / naar een Hollandsch baartuig / alhaar gekomen sijn te handelen: waarmede sy weder herwaarts in 't Vaderlandt aanquamen.

Sy-

In den jaare 1716 is 't mede gebeurt / dat Hendrik Tymansz. met vyftien maats in 't Jaght verloor / terwyle zich / twaalf mannen ſterk zynde / met een boodt en ſloep dese eenmaalen op een Walvischjagt / doordien sy nergens eenige opening vonden / om het Landt te bereiken: maar eindelyk na verloop van eenige dagen een doortocht vindende / synde omtrent den Statenhoek aangelandt / alwaar hen den barbaarſchen Landaart alle bedenkelyke laagen ipde om van 't leven te berooven. Doch na verloop van zeszentwintig eenmaal / en veele doorgeſtaane ellenden / synde te zamen behouden aan een ander Schip gekomen. Uit deeze verhaalde voorvallen is nu blykbaar / hoe weinig men zich onder deezen Landaart vertrouwen moet: maar zorgvuldig voor hunne bedriegelyke laagen te wachten heeft.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Weſtkuſt van de *Straat Davis*, en de aart, geſtalte en kleeding haarer Bewooners beſchreeven.

Weſtkuſt van de *Straat Davis* beſchreeven.

Wat nu de Weſtkuſt van de Straat Davis aangaat / soo heeft men 'er op verſcheiden plaatſen bequaame Havens / Wapen en een goeden Ankergrondt / te weeten van 57 graden 20 minuten tot 54 graden 40 minuten. Schoon deeze gemelde Weſtkuſt bergachtig is / vind men 'er echter groote Boſchaadjes uitlevorende groenen- / vuuren- en berkenhout / als mede bequaame regt opgaande ſtamboomen om 'er ſtengen en raas voor de ſchepen van te konnen maaken; ook is dit hout zeer hartsachtig en bequaam om pik of teer van te branden. De valleyen en vlakke landsdouwen / leveren een lang en weelderig gras uit. Ook vind men 'er veele ſchoone afſtromende wateren en riviéren / die zoet en van een aangename zuivere ſmaak zyn.

Weiger bewoonen van een handelbaarder aart zyn.

Het Landt deezer Weſtkuſt word mede bewoont / doch is niet soo volkryk als wel aan de Oostkuſt. In den jaare 1714 heeft men 'er op 57 graden 20 minuten met 5 baartuigen aangeweest; maar niet dan 6 mannen van dien landaart ontmoet / waarmede niets te verhandelen voordeel / dan alleen eenige Robbenvellen. In 't jaar 1718 zelfden dese baartuigen tot op 56 graden breette / en van daar tot op 54 graden 30 minuten gekomen / zagenze van 't lande een rook opgaan / derwaarts men 't wende en bevolgens anherende / quamen vier Canoos aan boordt / welker Landaart in 't minſt niet vreesachtig ſcheen. Derder in een Wap-

gelooven en aldaar geankert / quame 300 wel mannen als vrouwen en kinderen aan boordt / doch zy hadden niets dan eenige Ree- / Robben- en Otter-vellen te verhandelen.

Deeze Landaart van dit Gewest op 57 graden 20 minuten gelegen / was van gestalte gelyk die van de Oostkust / reeds beschreeven / als mede in kleeding en het maaksel hunner Vaartuigen byna gelyk / want hunne Canoos waren mede met Robbenvellen overtrokken / doch iets grooter / waarin ook niet dan een man alleen zitten kon. Maar wat den Landaart / op 54 graden 30 minuten gevonden / aanbelangt / zy zyn iets langer van gestalte / doch mager en schraal / gelykende naar Spanjaarden / hebbende lang zwart hair / 't welk ze met roode strookjes laken tot lange staarten of tuiten vlegten. Hunne kleeding was hier in onderscheiden / datze alleen een rok van Ree-vellen gemaakt / aan hadden / zonder broek.

Hunne Gestalte en kleeding aangemerkt.

De mannen waren in hunne aangezichten met roode kruissen beschildert / gelyk ook hunne Canoos daar mede bestreeken waren / 't zy dat dit hun tot staadt of tot een bewysteken van hunnen Godsdienst diende. Ook zag men 'er eenigen met witte vogeldons in hun hair pronken. Deeze hunne Canoos waren van boom-schorsen gemaakt / en zeer net aan elkander genaait / boven open zynde / ter lengte van 14 of 15 voeten / waarin drie of vier mannen zitten konden / scheppende elk / op hunne knien neerhurkende / met een riem / waarmede zy een snellen vaart maaken. Ook is deezen Landaart met pyl en boog verzien / waarvan eenige twee / anderen drie weerhaaken hebben / van vooren met yzer gescherpt / waar mede zy zeer net konnen schieten.

En van welke Vaartuigen zy zich bedienen.

Nadat we nu al 't geen men van de strekking der Straat Davis Kusten / van den aart / de huishouding en 't gedrag der Inboorelingen / nevens de voornaamste byzonderheden dier gewesten / zoo veel men 'er tot noch toe van heeft konnen ervaaren / in 't kort verhandelt hebben ; zoo zullenwe om de orde van ons bestek te volgen / onze gedachten over de verhandeling van de aanmerkelykste Spitsberger zaaken laaten gaan / verbattende eene stoffe waardoor den Lezer van deeze guure Noordere Gewesten een klaar denkbeeldt zal konnen opvatten / in welke Gewesten weleer zodanig een bloeijende Visscherp is gehandhaaft geweest / en ook noch / maar in een veel wisselvalliger staat / geoeffent word.

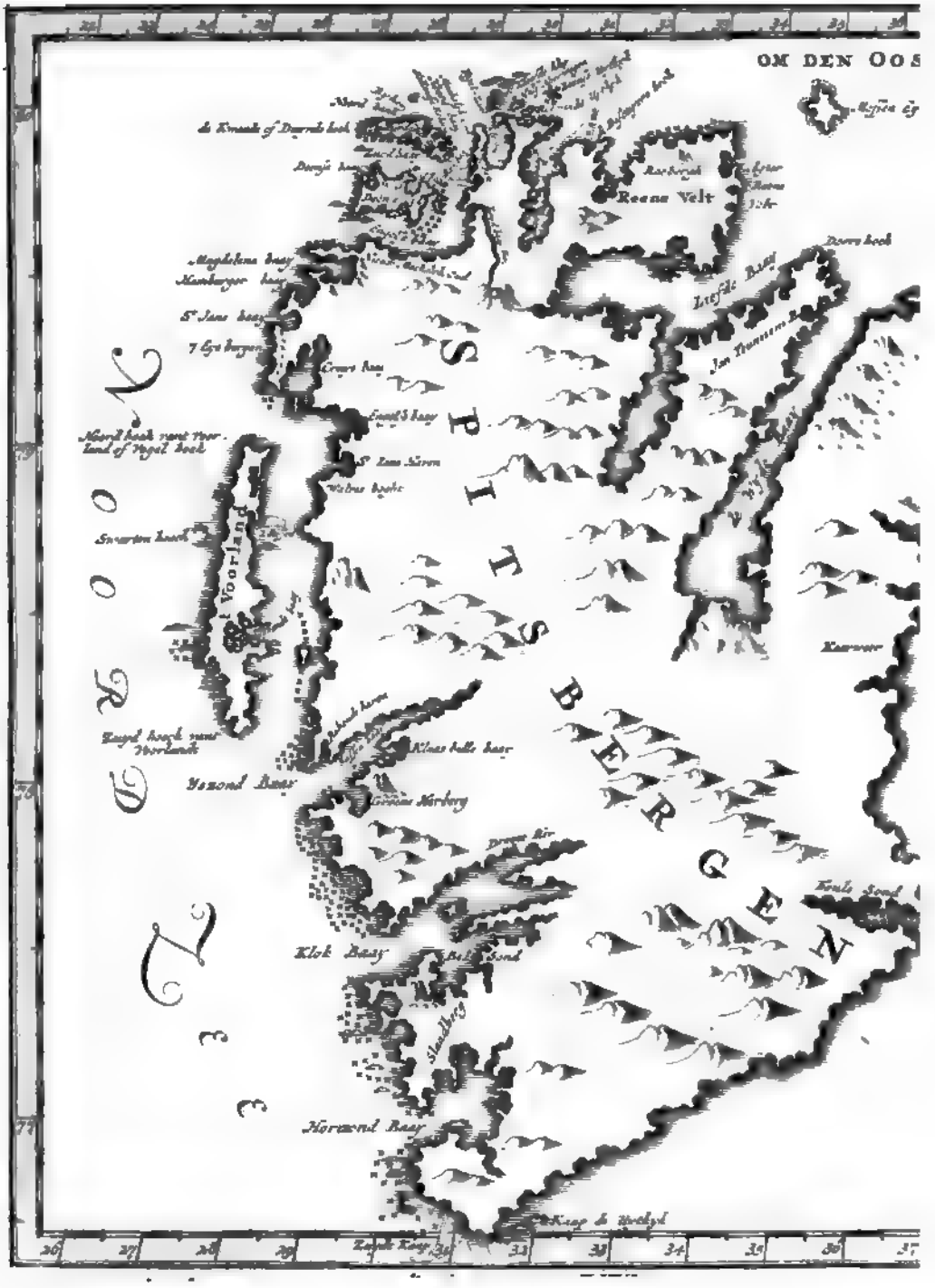
OM DEN OOS
Reeuw Velt
Magdalena bay
Mandagyer bay
St Jans bay
Cruys bay
Swarten hoek
't Voorland
Yezond Bay
Klok Bay
Slaabergh
Horizond Bay
SPITSBERGEN

HET NOORD OOSTERLAND
Nieu Eyland
Ile is Hoogelande
Zuyd Kaap
Straat van Hinlopen
NIEU VRIESLAND
Lomme Kaap
ZUYD OOSTER LAND
NOORD ZEE
Walcot Bymens Fiord
Lees Eerland
Ryckuse Eylanden
STANS VOORLAND
Disco
Visschery van Wilde Visschen
Wooke head
Deure kaap
Kabot-mans Eylande
Lang gebrooke Landt
Nieuwe Kaart van EYLAND SPITSBERGEN

ZESDE HOOFDTSTUK.

Eerſte Ontdekkers van Spitsbergen, wie die waren, en waarom door hen Spitsbergen genoemt; is een Bergachtig Geweſt, en veeltyds in 't Ys bezet; wat de voornaamſte Havens en Baijen zyn.

De eerſte Ontdekkers van Spitsbergen waren Willem Barentſz. en Jan Corneliſz., onder 't beleit van den Wapperen Zeehelt/ Jacob Heemskerk, alle Nederlanders/ afgezonden om een dooztogt dooz de Wgzee naar China te zoeken. Dus werd dan in den Jaare 1596 dit Nooztelykſte Landſchap of wel Eilandt/ tuſſchen Groenlandt en Nova Zembla gelegen/ ontdekt. De naamgſoozſpzong ig/ vermits zich dit Landt aan den Gever met veele ſpitſe Bergen opdeed/ wegshalven zy dit Eilandt niet oneigentlyk Spitsbergen noemden. Onzeeker ig 't/ of 't een hangend Eilandt of een volkomen Eilandt zy/ waar van het Nooztelykſte tot noch toe onbekent ig. De ſtrekking wozd van 76 tot 80 graden bzeette geſtelt/ voerende het ooſtelykſte gedeelte de naam van Nieu-Vrieſlandt. 't Maakt 'er des Winters een nacht van vier Maanden/ en des Zomers een dag van gelyke langte/ bipvende de Zon ten tyde der * Zonneſtandt/ twee Maanden vooz en na/ onder en boven den Horizont.

Wie d'eerſte ontdekkers van Spitsbergen waren.

Waarom Spitsbergen genoemt.

Dit lang achterblyven van de Zon/ veroozzaakt/ dat zich het Wg aan deeze kuſt zoo vaſt zet/ en meer a's elders; waar uit te vermoeden ig/ dat 'er niet verre van daar meer Landt leggen zal. 't Landt ig zeer bergachtig/ en d'inwendige gelegentheit meeſt onbekent; doch men beſpeurt 'er zodanig een aaneenſchaakeling van Bergen/ dat 'er de natuur niet anders ſchynt vooztgebzagt te hebben. Echter vindmen nabp de Moſſelbay een vlakker en effen landt/ en hoe Ooſtelyker men komt/ derhalven laager landt; maar overal ſteenachtig en met verſcheiden hoogtens verzien; zulks dit Geweſt vooz menſchen t'eenemaal onbewoonbaar ſchynt. Op 't hoog Gebergte uitziende/ beſchouwt men het binnenlandt vallepachtig te zyn/ en alles tot de toppen der Bergen met ſneeuw en yg bezet/ alg of het geheele landt uit enkel yg beſtond/ behalven dat 'er alleen eenige ſpitſche bergkruinen zwart boven uitſteken/ gelyk de ygbergen aan de vaſte kuſt van tuſſchen de bergen uitkomende/ mede te kennen geven: maar/ alwaar zich/ eenige Rivieren diep uit het landt affſtromende/ bevinden/ vind men het landt op eenige plaatſen mach tamelyk grasryk/ daar zich dan ook veele Heerdieren onthouden.

Wan-

* Solſtitium.

Hoe zich dit Landt uit Zee opdoet.

Wanneer zich Spitsbergen eerst uit Zee opdoet / vertoont het zich als een wolk / zulks men geen kennis van dit Gewest hebbende / 't zelve van de lucht naauwlyks zou kunnen onderscheiden; want de Bergen geven zodanig een weerschyn in Zee / dat men 'er door in twyffel staat / Wolken of Landt te zien. De koude is 'er niet altoos even streng; in de Maand April heeft men somtyds zodanig een felle koude op 71 graden gevoelt / datze byna onlydelyk viel. In deeze en volgende Maand is 't kouder dan ooit: Al 't Scheepstouwerk door een vochtige uitst of door Zeewater nat geworden / zet zich t'eenemaal met een Yshorst aan: maar vermits men nu de Schepen zoo byzonder niet bevreesd zeid / heeft men 'er zodanig een strenge koude niet uit te staan / en echter komt men 'er byzonder gemoedy om de Visschery waar te nemen / vermits anders het Ys noch vast legt / en dierhalven weinig Walvisschen bemonnen worden.

Wand 't Winters t'eenemaal in 't Ys beset.

Des Winters word dit Eilandt door aandryng der Winden / t'eenemaal van 't Ys beset. De Oostt Windt voert het van Nova Zembla derwaarts / en de Noordoostt en Weste Winden / van Jan Mayen Eilandt. Ook gebeurt het 's Zomers wel / dat de kusten van 't Ys beset worden; waarover als dan de Schepen genoodzaakt zyn in de Haven / Bayen of Riviertjes te loopen / om door den aandryng van 't Ys bedrogt te zyn: maar in de echter door eenige winden over 't gebergte vallende / gemoedy uit te staan hebben. 't Water bezyde Riviertjes is heelyds zout / en men vind 'er zelden zoete Stroomen. Echter zyn 'er eenigen tot aan haaren oorsprong bekent; maar anderen 18 / 20 of meer myylen te landerwaarts / heeft men / om geen onnutteloze tydverzuim / tot noch toe met behoorlyke kennis ontdekken; nochtans vind men 'er gemeenzaam beeke Riviertjes / alwaar de Zon gemeenlyk tusschen 't gebergte te haaier warmte geeft / maar door het Ys veel haalt aan haaren oorsprong loopen / en met een uitlandsgen wandel de Riviertjes wyd afgeplaatsen. Ook zyn 'er dan de Riviertjes bevaarbaar genoeg om zonder bekt van hilpen verdere ontdekking te doen: maar men is alleen bezig de ongelegenheden van 't Ys bedenkt.

Bekende Havens van dit Eilandt aangeweesen.

Het binnenste en uiterste Gedeelte van Spitsbergen zyn de Behoude Haven, Zuid- en Noord-Bay. 't Landt is 'er zeer steenachtig / en gebrek gevolgt of door al met hooge Bergen en Steenen bezeten; zoo dat het schyn zal of men zyn hooge Gebergten tusschen beyde de andere Bergen in hoogte te boven gaan en tezamen met steenen zyn bedekt / welk gezicht een Oogverblinding zeer geliykenis toebrengt / want de Steenen steenachtig verandert schynen de gedaante van zuiker te hebben: het verdroom de verscheyding van Yzer en Steenen strekt een zeldzaam gedacht bevogt. Gemelden de voorzeyde Bergen komen bezyde Gebergten van het binnenlandt de rivieren afloopen. Deeze Bergen zyn uitsteppende / zulks men 'er tegen op kunnen kom / en dan gaat het

tot hooger opgeklommen zynde / bereikt men eindelyk in den tydt van 6 of 8 uuren de uitterſte toppen; alwaar / gelyk gezegt is / het gantſche landt zich als een enkel groot ſtuk ys vertoont / 't welk onoverzienbaar is / daar niet dan eenige zwarte ſpitſen van Bergtoppen boven uitſteeken.

Zwaare en groote Ysbergen beſchieeven.

Tuſſchen hooge Steenrotſen / worden 'er zeven groote Ysbergen gevonden / die zich blaauachtig vertoonen / met reeten / holen en gaten / door den regen en de geſmolten Sneeuw veroorzaakt. Jaarlyks neemenze in grootte toe / vermits de Sneeuw en Regen / telkens door aanbriezing zich aan deeze Ysbergen hecht. Deeze zeven Ysbergen / worden de hoogſte van 't gantſche Geweſt geacht. Beneden ſchynt de Sneeuw duiſter / door de ſchaduw der Wolken veroorzaakt / en dezе duiſterheit is met blaauwe reeten vermengt / dat een aangenaam gezicht maakt. Nevelwolken ziet men ter halver hoogte deezer Bergen / en boven deezen nevel vertoont zich de Sneeuw ſomtyds als de Zon ſchynt helder en licht. De Rotzen vertoonen zich vuurig / waar tegen de Zon bleeke ſtraalen ſchiet / en de Sneeuw een krachtigen weerſchyn geeft.

Insgelyks Steenrotſen.

Eenige van deeze Steenrotſen beſtaan als uit een enkele Steen / naar een vervallen muur gelykende. De Steen deezer Rotzen is geadert als Marmer / hebbende verſcheide kleuren / rood / wit en geel / en die by verandering van 't weêr zweet / 't welk dan ook een verandering in de verwe van de Sneeuw maakt / als mede wanneer het regent / en 't Water van de Rotſen afvloeit. Onder aan den voet deezer Bergen / alwaar geen opgewozpen ſneeuw is / vind men groote Keiſteenen en brokken van Rotſen op elkander gevallen / waar tuſſchen enige holligheden zyn / die den toegang zeer moeilyk en gevaarlyk maaken. Deeze Steenen of liever kleine Rotſen / met anderen noch kleinder vermengt / zyn graauw van verwe en zwart geadert / glinſterende als Zilvere Mynſtoffe. 't Meerendeel der kleinen gelyken naar kepen of ſtraatſteenen. Deeze Kepſteenen zyn voor de Delfſche Pozcelynbakkers zeer bequaam / om 'er hunne aarde zeer fyn op te maalen.

Waar op nochtans Kruide Waſſen.

Op deeze Rotzen waſt des Zomers / in de Maanden Juny en Julyp / een menigte kruidt / lover en gras / en deezen wasdom is overvloedig ter plaatſe voor de Noorde en Ooſte Winden bedekt / en alwaar het water van de Bergen afvliet / ſlepende gedurig eenige ſtof en mos af / die allenks aardachtig word / waar toe de Vogelmiſt niet weinig dienſtdoet. De toppen deezer Bergen van beneedenwaart aan te zien / ſchynen uit aarde te beſtaan; maar boven gekomen / bevind men ze niet dan ſteen / gelyk mede d'afgerolde brokken uit zodanige ſteen beſtaan. Wanneer 't gebeurt dat 'er eenige ſteenbrokken van boven de Bergen tot in de Dalen neerploffen / maakt het zodanig een geraas / als of het dondert. De meeſte deezer Bergen zyn zo hoog / dat ze / wanneer de lucht niet helder is / bynа half boven de Wolken ſchynen uit te ſteeken; ook zyn

'= de zeevaring ſtoorſchelen / dat ze eedlang dpeigen ter neer te ſteeken. De hoogſte dezer Bergen verbeeren hunne hoogte / doorz 't gezicht van de laag gelegen hooger Bergen / welker eerſten nochtans by een hoogſtaande Zeijers-Baak alzoo men te vergelpken zpn / alſ een Beek by een hongen Toren. Deeze roſachtige Bergen zpn zoo oneffen en ruuw / dat ze onmooglpk te beklimmen zpn / waar doorz alle toegangen zoo moeyelpk vallen dat het haast het zp / echter het zweet den Wandelaar eevallig uitdreeven zal.

Hoe de ſtelling dezer Bergen aangaat; de hoogſte zpn / die zich van 't Zeeuwſche tot aan de Mosſel-Bay uitbreiden. Na dit Boeglande volgen de Kleine Bay en dan de zeven Pſbergen die van een ongemeene hoogte zpn. Deeze Bergen zpn echter zoo ſteilig en ſpitſ niet / alſ die aan de Magdelene Bay, hier na volgen de Hamburger, Magdelene, Engelſche en Deenſche Bayen, en eindelpk de Zuid-Bay, van welke vervolgens zal geſproken worden. Omtrent de Magdelene-Bay leggen de Bergen halvemaans gewpze / en aan weerzpden munten 'er twee in hoogte uit / inwendig hol / alſ of ze uitgehouwen waren. In deeze holte vind men een Pſberg / die zich tot aan den bergtop verheft / en geſtaan een Boom met takken verbeeld / komende boven van 't gemelde pſachtig landt / doorz verſcheiden tuſſchen wpteng / die laager tuſſchen twee bergen / alſ in een en te ſamen loopen. In de Zuid-Bay kunnen de Schepen ankeren tuſſchen twee hooge Bergen; d'eene ter linker zyde van de Bay / word de Beikorf genoemt / vermits ze die gedaante heeft. Naby deeze ig een zeer groote en hooge Berg / de Duivels-Hoek geheeten: deeze ziet men ſomtyds met nevelwolken bedekt / die / wanneer de Wind daar toe dient / de nevel van bergwaarts naar beneden dzpft / en de Bay alſ met een zwaaren damp bedekt. Op den top van deezen Berg / zpn noch dzie kleine heuvels met ſneeuw bedekt / waar van twee dicht by den anderen ſtaan. In 't midden van deeze Bay legt een Eilandt / 't Doode-Mans Eilandt genoemt / dewyl men 'er eertyds de Dooden begroef. Meer andere kleine Eilanden leggen in deeze Bay / die gemeenlyk de naam van Vogel-Eilanden voeren / vermits 'er veel eyeren van Berg-Eenden en Kirmeeuwen gevonden worden.

Zuid-Bay een goede Ankerplaats.

Vervolgens komt men by Smeerenburg, niet oneigentlyk dus geheeten /. vermits 'er niet weinig eertyds met het traankooken omging / dienshalven 'er verſcheide Traankokeryen / door de Nederlanders waren opgerecht. Tegenover Smeerenburg ſtonden voor 40 of 50 jaaren noch eenige Huizen / Pakhuizen en een kokery / die men de Harlinger Kokery noemde.

Hier naaſt aan volgt de Engelſche-Haven. Vervolgens ontmoet men een Rivier de Zuid-Bay genoemt / alwaar men in de Valeyen tuſſchen de Bergen / veel zoet water vind / 't welk niet dan van ſneeuw en regen voortkomt / dewyl 'er geen oorſprongkelyke bronnen bekent zyn. De

Strande

ſtrandt en den Oever is 'er niet merkelyk hoog / maar met een diep Water verzelt.

Aen de Noord-Bay legt een groote Berg of Eilandt / boven blak / de Vogelzang geheeten / dewyl 'er de Vogelen haare neſten maaken / en in 't vliegen groot gerucht veroorzaaken. Veele andere Eilanden worden in de Kaarten aangewezen / waar onder een de Gekloofde-Klip genoemt. 't Ree-Veldt is laag landt / dus geheeten wegens de Reedieren alda gevonden. De grondt is 'er hopachtig en moeilyk te betreeden / alles is met mos bedekt / en men vind 'er een heuvel van een vuurachtig aanzien. Achter dit Ree-Veldt zyn hooge Bergen / doch niet ſpits / maar in een rechte lyn geſtrekt. Alhier vind men een Rivier / die zich landwaarts in uitbreid / en wegens haare gedaante de Halvemaans-Bay word genoemt. Ter eene zyde van deeze Rivier / is een Berg / boven blak / en vol van reeten met ſneeuw gevult. Van daar komt men by de Liefde-Bay, alwaar twee nevens elkander geleegen Bergen zyn / insgelyks ſpits als die van de Magdalene-Bay, gelyk ook de havens elkander gelyk zyn. Vervolgens legt achter de Moſſel-bay laag landt / alwaar men zo verre men afzien kan / lang gras vind. Verſcheiden andere Baijen aangewezen.

Hier komt men verder aan 't Spitsberger Waigat of de Straat van Hinlopen, wordende deeze Straat 't Waigat genoemt / dewyl 't er de Zuide Windt ſel blaaſt. Nu volgt de Beere-Haven. Achter 't Waigat, heeft men 't Noord-Ooſterlandt, 't eenemaal laag / met kleine heuvelen verzien / dat een aangenaam gezicht geeft. Vervolgens worden 'er de Zeven Eilanden gezien. Onzeeker is 't of dit Waigat zich verre Landwaarts in ſtrekt / dewyl het Ys de ontdekking daar van tot noch toe gehindert heeft. Dit Waigat moet echter onderſcheiden worden / van een ander by Nova Zembla gelegen; waar van vervolgens zal geſproken worden. Dus verre was Spitsbergen toen ontdekt; maar zedert zyn 'er noch meer ontdekkingen ten Ooſten en Zuiden gedaan / waar van wy in 't derde Deel zullen bericht geeven. Spitsberger Waigat, waar om dus genoemt.

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Van de ongemeene Koude te Spitsbergen, en waar uit die ontſtaat. Verhevelingen hoedanig van aart. Zonderlinge verſchynzelen in 't Lucht-Gewest beſchouwt. De Sneeuw en der zelver verwiſſelende gedaante beſchreeven.

De Koude in de twee eerſte Zomermaanden is omtrent Spitsbergen, voor de nieuwe aankomelingen / ongemeen gevoelig / 't welk hen dan ook Ongemeene koude te Spitsbergen.

ook de eetenglust te graager maakt. In 't begin van May / daalt de Zon niet meer onder de kimmen / wanneer men op 71 graden gekomen is. Op de bestendigheit van 't weêr kan men in deeze gewesten weinig staat maaken / vermits men 'er dagelyks verandering gewaar wordt; en men acht het een voorteeken van een aanstaanden storm / wanneer men de Maan met een nevel omtrokken / en de lucht veelverwig ziet"; doch of dit vast gaat / willen we niet verzeekeren. Door deze nevels vertoonen zich de Bergen als vuurig / waar op een donkere mist volgt / met een ongemeene koude / verspreidende zich deeze duistere mist zodanig / dat men 'er naauwlyks een Schips langte van zich zien kan.

Waar uit die ontstaat.

Deeze koude ontstaat meest uit de hoedanigheit der Winden. De Noorde en Ooste Winden baaren 'er de strengste kou / zulks ze somtyds onverdraaglyk valt / te meer wanneer het sterk waait. Weste en Zuide Winden doorwapende / brengen veel Sneeuw / en ook wel Regen voort / vergelt met een maatige koude. De andere verdeelde Winden zyn telkens naar de gesteltheit der Wolken veranderlyk / zulks het somtyds gebeurt / dat in plaatsen van een kleinen afstandt / de windt in d'eene Zuidt of Zuidwest zal zyn / en in d' andere Oost of Noordelyk. Alhoewel 'er de Zon weinig kracht van zich geeft / is 'er de koude echter niet altoos even streng / anders waare het onmoogelyk dat 'er eenige Kruiden konden wassen. Insgelyks zyn 'er de Taaizoenen meest naar de Winden geschikt / vermits ze als in andere Landen veranderlyk zyn / somtyds min of meer gemaatigt of streng. Veeltyds heeft men 'er een betrokken lucht of een benevelt zwerk / en alwaar beslooten Ys is / vertoont zich de lucht witachtig. Geen verschil is 'er in de koude tusschen dag en nacht / maar alleen is het Zonnelicht by nacht flaauwer / dan by den dag / zulks de Zon zich dan als een heldere Maan vertoont / en men zoo wel in de Zon als in de Maan kan zien. Op de voornoemde hoogte / gaat de Zon in 't eerst van Augustus weder onder den Horizont / welke ondergang zy dagelyks vervoegt / tot dat ze zich eindelyk t'eenemaal onder de kimmen verbergt.

Natuurkundige aanmerking over de oorzaak van koude en hitte.

Ter gelegenheit van het ontstaan deezer strenge Winterkoude / lust het ons alhier een korte redenvoering over de gedachten van den Heere de Mairan *, aan te haalen / alzoo 'er verle in twyffel staan over de algemeene oorzaak der Winterkoude en Zomerhitte / en over het beslag deezer stoffe. Deeze geneelde Heer is van oordeel / dat ze tot noch toe weinig naar waarde is onderzocht geweest. 't Schynt hem toe dat deeze algemeene oorzaak de verschillende verheffing van de Zon boven den Horizont in den Zomer en Winter is: maar dit laat niet na om ter onderzoek te treeden / en dit onderzoek brengt niet weinig zwarigheit mede.

De Zonnestraalen treffen / gelyk alle andere lichamen / eene vlakte die haar ontfangt / met zoo veel te meer kracht / dan die min afhellende zyn / en

* Getrokken uit Histoire de l'Academie Royale des Sciences 1719.

en in tegendeel iſs 't blykbaar dat ze des Zomers min afhellende op het gedeelte van des Aardkloots oppervlakte zyn / indien men deeze oppervlakte ſlegtsdyks klootrondig neemt; doch het vereiſcht wel dat ze het zy / voornamentlyk ten opzichte der Zonneſtraalen. De Allereffenſte vlakte (en hoe zal 't met de anderen zyn?) iſs een verzameling van oneindige kleine vlaktens verſcheidentlyk afhellende / en die onder alle de mogelyke hoeken de Zonneſtraalen ontfangen / zulks de algemeene afhelling van 't Geweſt niets voldoet.

Eenige Natuurkenners eigenen mede de oorzaak der koude en warmte aan het Dampgeweſt toe: maar op een weinig verſchillende wyze. Zy zeggen dat de lichamen zoo veel te lichter zynde / door een oppervlak waarop zy vallen weeromſtuiten / als zy 'er zydelingſer opvallen / gelyk blykt door 't voorbeeldt der ſtuitingen die men op 't water met ſteenen verooraaken kan / en die doordringen / indien ze met min afhelling nedervallen; dus doet ook het Dampgeweſt door zyn verheven en bultig oppervlak / zoo veel te meer ſtraalen weerom ſtuiten / en laat bygevolg zoo veel te min ſtraalen tot den Aardkloot door / wanneerze in tegendeel meer afhellende vallen.

Maar de Heer de Mairan meent / dat het door alle de ervareniſſen die daar over zyn gemaakt / en door deeze die hy zelf over 't licht heeft waargenomen / niet blykt / dan wanneer zyn tuſſchenval ſchuinſer is / en de veelheit die 'er zich van weeromſtuit grooter zy ten opzicht van deeze die breekt. Het voorbeeldt van de ſtuiting zou geen gevolg voor het licht konnen trekken / 't welk zyne byzondere eigenſchappen heeft. 't Is wel waar / en een zeker gevolg van ontwyffelbaare en beſtendige overeenkomſt der * Raak-hoekmaaten en van de † Wanſtraling / dat wanneer het licht van een dikker middelſte deel in een dunner van 't water in de lucht doorgaat / hy voorbeeldt: daar is een zekere beſtendige ſchuinsheit / waar na de geheele ſtraal die een ſchuinſcher raaking heeft / niet dan zich weeromſtuiten kan / en niet breekt om in het tweede middelſte deel door te gaan / 't geene volmaaktelyk de ſtuiting vertoont. Maar wy vinden ons hier in het tegengeſtelt geval / alwaar het licht van een dunner middelſte deel in een dikker doorgaat / of van het Etherieuſe in 't Dampgeweſt / en dit geval gedoogt gelykelyk aan alle de ſtraalen dat ze breeken / hoedanig ook hunne raaking zy / en men heeft geen reden van vermoeden dat het in de ſchuinſcher raakingen meer weeromſtuit / dan breekt.

Een groot Starrekundige is van gedachten geweeſt / dat de hitte door een raaking der ſtralen op de Aarde zich vermeerderde meer van de lynrechtheit naderende / naardien een lynrechte ſtraal op zich weeromſtuitende / andermaal dezelve lucht verwarmt / die reeds warm geworden is / en dat de andere ſtraalen zoo veel naar maate doen van 't geene zy naderen / lynrecht zynde. Maar blykbaar is 't dat het 'er geenzins van afhangt / dat dit dezelve lucht zy die andermaal door weeromſtuiting der

* Sinus d'Incidence. † Refraction.

ſtraalen bedwaarmt wordt; en dat de geheele ſtraal weerom ſtuit, anderzins een lucht bedwarmen zal / reedts door eenige andere raakſtraal bedwaarmt / t'eenemaal met de eerſte in kracht overeenkomende.

Men zet dan een grooter of minder affiant der Zonne met de Aarde meſs beſchreden zyn / wanneerze in haar beerſte of naaſte punt iſs. En iſs nu op 't einde van December in haar naaſte-punt / en deeze grootſte nabyheit verzacht echter weinig de ſtrengheit van onze Winters / en zal ook de Zonnewarmte van ons Gewest weinig vermeerderen / wanneer in een groot getal van eeuwen het naaſte punt in de maandt Jumy zyn zal. Waarlyk / deeze grootſte nabyheit iſs het dertigſte gedeelte niet van den geheelen affiant der Zonne met den Aardtkloot.

De Heer de Marian heeft nochtans tot andere beginſelen zyn opzicht; hy beſchouwt het licht als een vloeibaarheit / en dit iſs waarlyk het natuurlykſte denkbeeldt 't welk men 'er van neemen kan: maar alzoo deeze ſtoffe een natuurkundige naſpeuring vereiſcht / en die naar den eiſch te behandelen voor ons oogmerk te veel uitweiden zoude; derhalven willen wy den leezer den taalkundigen Lezer tot de Natuurkundige verhandeling in de Hiſtoire de l'Academie Royale des Sciences en de Memoire de Mathematique & de Phyſique van den jaare 1719. en 1721. overwyzen / alwaar breeder van deeze Stoffe Natuur- en Wis-kundig gehandelt word.

Yzere-ſchyn-zelen beſchreven. Wat de Verſchynſelingen aangaan / de Schyp valt omtrent Spitsbergen gelyk kleine puntige ſneeuwdeeltjes in Zee / waar door ze somtyds als van ſtof bedekt word. Deeze kleine ſpitſe ſneeuwdeeltjes vallen kruiſlings op elkanderen, en door de koude lucht voortgezet / vermeerderenze zich zoodanig in en door de lucht / datze in menigte neerballen en de Zee gelykſaam met een vlies of dun Yſs bedekken. Deeze door koude bevroze nevel-deeltjes kan men by heldere Zonneſchyn en vriezend weer / günſteren zien; want anders vallenze als den dauw / onzichbaar neer. Byzonderlyk beſchouwt men ze uit een ſchaduwachtige plaats tegen de Zon op gezien / vertoonende zich als blinkende ſtofvezeltjes; maar op 't hoogſte van den dag / ſmeltenze / en veroorzaaken dan een vocht gelyk den dauw. Aanmerkelyk is 't / dat men omtrent Spitsbergen in deeze ſneeuwdeeltjens een Boog gewaar word / na den Regenboog gelykende / waar in zich tweederlepe verwe vertoont / gemengelt wit en bleekgeel / gelyk het ſchynſel van de Zon / in donkere ſchaduwachtige wolken.

en zonderlinge verſchynzelen aangemerkt. Een andere Boog vertoont 'er zich / gemeenlyk Zee-Boog geheeten en word by heldere zonneſchyn gezien / vermits het opgeheven zeewater / door den windt in kleine waterdeeltjes van een geſcheiden / zich dan als een miſt of nevel vertoont. Deeze Boog word gemeenlyk voor den Boeg van 't Schip gezien / ook wel achterwaarts en aan Zy / tegen over de Zon / en zulks in de ſchaaduw der zeilen. In deeze waterdeeltjes / beſchouwt men dan zodanig een ſchoone verſcheidenheit van ver-

verwen / gelijk men gewoon is in een Regenboog tegen een duiſtere wolk te zien.

Dit Verſchijnſel is niet min vreemd / wanneer 'er in de opperwolken door de ſtraalen der Zon een helder licht word gezien / te weeten: door weerſchijn van 't zonne-licht / dat zich als een tweede Zon vertoont / by de Zeelieden Wan- of Neven-Zonnen geheeten. Deeze verſchijning in de wolken / uit een dikken nevel beſtaande / die zich in 't beneden Lucht-Gewest onthoud / en die als waare wolken vertoont / vermits ze met waterdruppelen is verzelt / baart dus een voorwerp van een wanſchijnzel der verbeelde Zon te zien / gelijkerwijs eenig ander voorwerp zich in een ſpiegel vertoont. Dit Wan-Verſchijnſel word veroorzaakt door eenige warmte / die de nevel indringende / deeze kleine waterdeeltjes voortbrengt / en die als dan de gedaante van een Boog vertoonen / of de geſtalte der Zon uitmaaken door 't weerſchijnſel van de waare Zon. De warmte van de Zon verwiſſelt vervolgens deeze waterdeeltjes in dampen / en wanneer de koude vermindert / vertoonen zich deeze dampen in de lucht als rook / waar in men deeze verſchijnſelen niet meer beſpeurt / welker voornaamſte verwen zijn blaauw / geel en rood. Omtrent Spitsbergen word ſomtijds zodanig een Zeeboog gezien / volgende de beweeging der Zon / zoo wel by daag als nacht / en vertoont zich 's morgens / 's avonds / en 's nachts grooter / dan op den vollen dag.

De Heer Feuillée beſchrijft mede een zeldzaam Verſchijnſel / in zijn Journal des Obſervations Phyſiques, Mathematiques & Botaniques, door hem in de Middelandſche Zee in 't jaar 1708. beſchouwt. Insgelyks door *Feuillée* beſchreeven.

„ 's Was 's namiddags ten twee uuren (zegt hy) dat de lucht met ſlaauwe wolken was bezet / wanneer ons een zeldzaam Verſchijnſel vertoonde: een Cirkel van omtrent 18 graden / wiens ſtraal zich op deeze wolken evenwijdig aan de Horizontaale vlakte uitſtrekte; het middel punt van dien / ſtond recht in 't toppunt / als in de nevenſtaande figuur A word aangewezen; de omtrek ging niet door 't middelpunt van de Zon / gelijk men gemeenlijk in Wy Zonnen ziet / maar die was omtrent ter lengte van drie vierden van zijn middellijn afgeſcheiden. Deeze kleine Cirkel wierd door een veel grooter by C en D doorſneeden / hebbende de Zon ten middelpunt / welker ſtraal overeen quam met de gantſche middellijn van den kleinen Cirkel. Deeze groote Cirkel evenmiddelpuntig aan de Zon / doorſnee / zoo als men bemerken kon / de kleine of evenwijdig met den Horizont in twee punten C en D, waar van een rechte lijn in den kleinen / door deeze twee punten getrokken / de doorgehaalde lijn een boog van omtrent 100 graden was. Het benedendeel van den grooten Cirkel / ſtrekte zich na genoeg aan den Horizont; de kleuren van 't verſchijnſel waren ſlaauw / doch naar die van den Regenboog gelijkende; maar deezen van den kleinen Cirkel waren krachtiger. Het benedendeel van

„ deu

[illegible]

[illegible] Verschijnsel van dyte Zonne
[illegible] genomen / synde gantsch
[illegible] de Lucht waas toen omtrent
[illegible] van den Horizont /
[illegible] waas ter hoogte van
[illegible] uren 38 minuten
[illegible] verwonende ter syde van
[illegible] naast de wolken op-
[illegible] de opgeheldende re-
[illegible] Zon verschynen / van
[illegible] verheffen / die in een
[illegible]

[illegible] by de verschynsel door de
[illegible] de bovenrand van
[illegible] gewoonte waar-
[illegible] onderscheiden
[illegible] de waare Zon in de
[illegible] gedaante als de selve zon /
[illegible] straalen verlichte.

[illegible] dyna t'eenemaal door de wol-
[illegible] Cassini met de grootste verwon-
[illegible] groet als de eerste / van de self-
[illegible] laatste zon had van onder een
[illegible] vertoonde / en mede bo-
[illegible] de eerste vermeende zon
[illegible] schaduwe te worden en
[illegible] alsoo en verdwenen

[illegible] anderen te verklaaren / die waar-
[illegible] 672 en het andere op den
[illegible] dese verheffelingen van de
[illegible] maar dat men 'er niet van

[illegible]

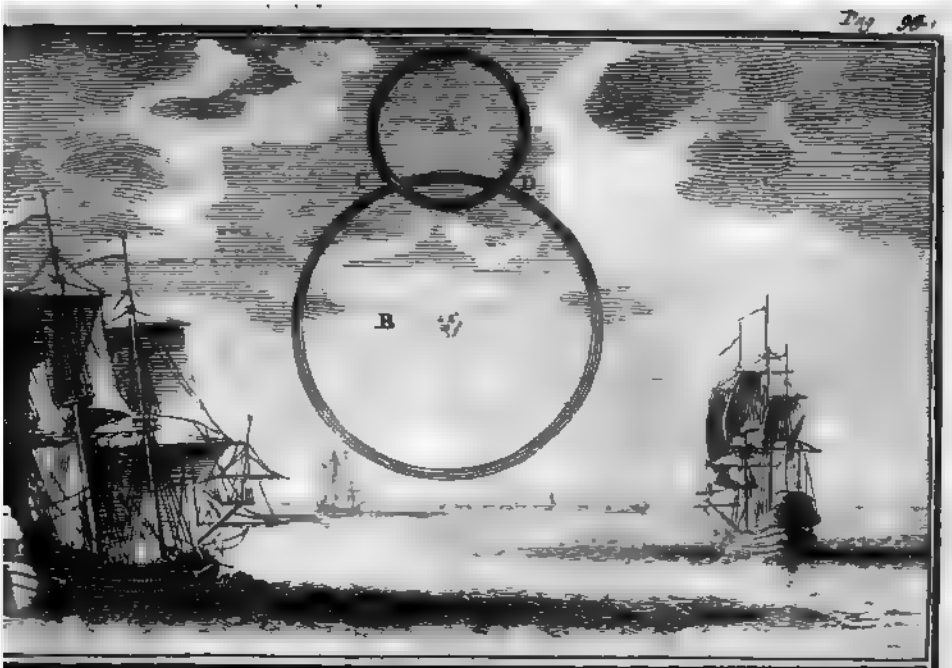
A
B

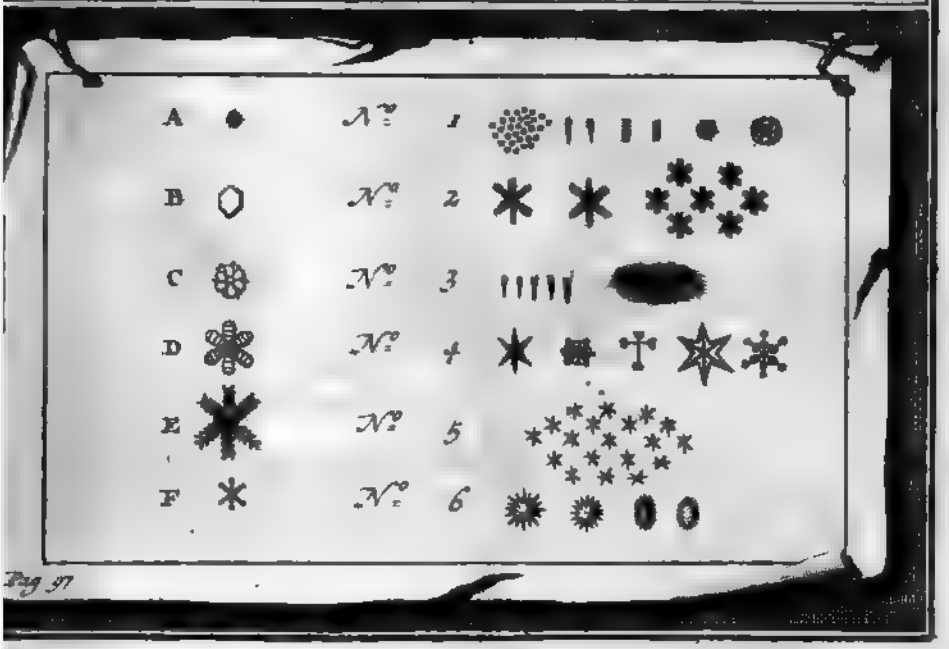
A
B
C
D
E
F
N.o 1
N.o 2
N.o 3
N.o 4
N.o 5
N.o 6

zag dan de rechtſtandige ſtraalen aan den Horizont die de beweeging van de zon na haaren ondergang volgden / en die zich langer en breeder uitſtrekten / vermits de zon was ondergegaan. Insgelyks kan het mede dienen om een ander zeer raar Verſchynſel te verklaaren / in 't jaar 1686 den 13de September in de golf van Grimand in Provence gezien. Ter zee was eene kalmte en de lucht helder en zonder wolken / behalven in 't Oosten alwaar men een roodachtige nevel zag / die ter hoogte van drie graden zich uitſtrekte; toen de Heer Chazelles gereed ſtond om op der zonnen opgang agt te geeven / zag hy met een opſlag de gantſche omtrek van de zon verſchynen / doch onvolkomen / maar zeer flikkerende. Een minuut daarna / als of de zon weder onder den Horizont keerde / verſcheenze niet meer dan met de helft van haaren omtrek / zeer volkomen en ook roodachtig. Vervolgens ging de Zon naar gewoonte op; en toen sy boven den Horizont was / vertoondeze vervolgens een zeer levendige helderheit / die zich met den beneden rand van haaren omtrek / vermengende ſcheen gelykzaam een voetſtuk uit te maken. Eindelyk veranderde zich deeze helderheit in een kegellicht wiens punt den Horizont raakte toen de Zon de hoogte van haar middellyn bereikt had; en een minuut daarna verdween ze.

Deeze verlichtende omtrek die den Heer Chazelles met een opſlag op den Horizont zag verſchynen / en die hy voor de Zon genomen had / was ongetwyfelt niet dan een diergelyke weerga met de eerſte Sy-Zon die de Heer Caſſini op den agttien der gezegde maandt beſchouwt had / en die hy bezwaarlyk van de zelve zon had konnen onderſcheiden / indien hy haar niet beide te gelyk boven den Horizont had gezien. De tweede Sy-Zon door den Heer Caſſini gezien / had een ſtaart van ſtralen die naar den Horizont ſpits toeliep / byna eveneens als het Kegel licht 't welk de Heer Chazelles onder de Zon zag. Dus is 'er veel overeenkomſt van ſchynbaarheit dat deeze twee verhevelingen van eenzelvige natuur waren: maar die van den Heere Chazelles was veel onvolmaakter dan die alwaar de waare Zon tuſſchen de twee Syzonnen verſcheen / die ieder haare ſtraalen van de waare Zon afſchooten / de eene omhoog en de andere omlaag.

Mogelyk dat deeze beruchte waarneeming van Willem Barentsz met zyne Heldhaftige Nederlanders op Nova Zembla overwintert (waarvan vervolgens zal geſproken worden) die de Zon boven den Horizont veertien dagen eerder zagen / dan sy volgens de regels der Sterrekunde verſchynen moeſt / mede door dit nieuw verſchynzel zou konnen verklaart worden. Alle de Sterrekundigen vonden zich zeer belemmert reden van een zoo verwonderenswaardige en tegenkantende bevinding te geeven. Eenige meenden dat deeze Hollandſche Overwinteraars in 't meeten van hunne Poolshoogte misleid waren. Anderen beelden zich in dat de plaats alwaar sy overwinterden / een vlottend Eilandt was / en dat ze zeſtig

mplen van 't Noorden naar 't Suiden gedreeven waren / ſedert zy de Poolshoogte genomen hadden. De verſtandigſte Sterrekundigen wiſten zich hier in beter te quyten / toeëigende de ſtraalbuigingen een zoo ongewoone werkdaadt. Dus waren dan de gedachten van deeze twee eerſten zekerlyk onvoldoende / naardien de andere waarnemingen die deeze Overwinteraars voor en na ter zelver plaatſe hadden gedaan / zeer wel met hunne Poolshoogte overeenquamen ; en de gedachten van de laatſten voldeeden mede niet / vermits 'er geen voorbeeldt van een zoo ongemeene ſtraalbuiging ooit was gezien. Het waarſchynlykſte is dat deeze overwinterde Seehelden voor de Son genomen hebben / een dierghelyk verſchynſel / overeenkomende met dit van den 18den January / hooger vertoont : en deeze giſſing ſchynt zoo veel te meer gegronde / dat de Son hen eigentlyk niet eer dan den 19den Februari verſcheen / wanneer zy des middags drie graden boven den Horizont was ; en toen zy des Poolshoogte door de waarneeming van de Son giſten / bevonden die overeenkomende met de zelve / die zy door waarneeming van de andere Sterren genomen hadden.

Dergens vind men ons een verhaal nagelaaten van eenige Bysonnen zoo naby de Son gezien te hebben / als deeze twee den 18den deezer maandt verſcheenen. Want haare middelpunten waren van die van de Son niet dan omtrent vierendertig minuten verwyderd / daar de middelpunten van gemeene Bysonnen dikmaals twee en dertig graden en een half / ſomtyds 45 en ook wel 90 graden verwyderd zyn.

Gelyk deeze verheveling zeer raar is / veroorzaakt ook dat de zaamenloop der noodige oorzaaken tot haare gedaantegeeving / niet dan zeer zelden gebeurt. Derhalven moet men niet begeeren hier van reden te eyſchen / of die ſomtyds komen voorvallen : maar daar word een beguame onderſtelling te verklaaren vereiſcht / hoe die zich natuurlyk voegen kan.

Bekent is 't dat de gewoone Bysonnen door weerkaatsing en door waanſtraaling der Zonneſtraalen beſtaan : maar het ſchynt dat de Bysonnen waar van wy onze gedachten geuit hebben / voornamentlyk door weerombuiging gemaakt waren. Want men merkte 'er geen verſchydenheit van verwen als de Son zelfs / wanneerze aan den Horizont is ; en zy waren van de zelfde gedaante en grootte als deeze voornaame Sterr / doch alleen wat bleeker. Indien de Lezer deeze verhevelingen wydlooftig begeert betoogt te zien / zal hy zich in de aangehaalde Memoire de Mathematique &c. voldaan vinden.

waar uit de verandering van 't weêr ontſtaat.

Insgelyks word men omtrent Spitsbergen gewaar / wanneer de hoogde toeneemt / dat de dampen uit Zee / gelyk uit andere wateren opgeheven / zich in regen of ſneeuw veranderen / of tot een miſt of nevel overgaan. Maar als men in de lucht zwaare dampen gewaar word / of een nevelachtige miſt / die byna in een oogenblik opreesden / zoo wanneer

eene by een haare blaeſen glans van zich geeft / zonder datze door den windt of ietz anderz worden verſpreid / dan iſt 't een teeken dat het weêr verandert / en in houde afneemen zal ; en alz de lucht te zeer met deeze dampen iſ bezet / zal de ruimſt opkomende windt dezelve verſpreiden : echter weerſtaanze dit ſomtyds noch al taamelyk lang. Deeze dampen ſlechten zich dan aan alle aanſtaande ſtoffen / alz kleederen / 't huit enz. met een dichtigen aanſlag.

Uit deeze dampen iſ 't / dat zich de Sneeuw doet voortkomen. Eerſtelyk word men kleine dropjeen gewaar / ter groote van ſtofzand / in de navolgende figuur by A aangewezen. Deeze dropjeen breiden zich door ruſt uit / maakende een platte en zeshoekige gedaante / alz by B die alzoo klaar en doorſchynend alz glaz zyn. Deeze miſdropjeſz hieven aan de voornoemde zeshoekjeſz / en worden dan door 't vriezen van zodanig een gedaante / datze naar een ſterretje gelyken / gelyk by C word getoont / en ſcheiden zich vervolgens in zeſ takjeſz / verkroonende een ſterretje alz by D, wiens takjeſz alsdan noch niet t'eenemaal bevroozen zyn. Dit ſterretje word allenhz volkoomener / alhoewel 'er noch eenige kleine waterdeeltjeſz aan de puntjeſz hangen / gelyk by E word aangewezen ; maar eindelyk door 't bevriezen / de gedaante van een volmaakt ſterretje krygt alz F. Op deeze wyze iſ 't dat de Sneeuwſterretjeſz vervoorzaakt worden / die men in de felſte houde gedaante word / en eindelyk haare takjeſz weederom verlieſen. Hoedanig de ſneeuw voortgebracht word. en dezelven vervolmaakte gedaante bekoomen.

't Onderſcheid deezer Sneeuw-Blokjeſz die omtrent Spitsbergen vallen / ſpruit dan t'eenemaal van de verandering der ſtrenge of gemaakſte houde af ; wanneer het weêr regenachtig word / valt de ſneeuw 't zy alz roozjeſz getakt / of alz kleine greinetjeſz / by N°. 1. vertoont. Wanneer het weêr zich ontlaat / valt de ſneeuw in de gedaante van ſterretjeſz en getakt / alz by N°. 2. Indien 't neêrſlachtig iſ / en veel ſneeuwt / vertoonen zich de ſneeuw-vlokken / gelyk by N°. 3. Alz 't ſtil houd / verzelt haar windt / zyn deeze vlokken van gedaante / alz by N°. 4. Maar zonder windt hebben deeze ſneeuw vlokjeſz een gedaante van ſterretjeſz / die hoopsgewyze neêrvallen / vermits haar den windt niet van een ſcheid / gelyk N°. 5. Wanneer 't met een Noord-Weſten Windt ſtormachtig weêr iſ / en de lucht met wolken bevolkken / vallen 'er ronde en langwerpige hagel-greinen / rondom getakt / zodanig alz by N°. 6. word vertoont.

Deeze andere ſoorten van ſneeuw-ſterretjeſz / de eene uit de andere niet getakt / worden dusdanig gemaakt / wanneer de Ooſte en Noordte winden heerſchen ; maar andere die ſpitsachtig zyn / by Weſte en Zuide winden. Indien dan deeze ſneeuw door den windt niet verſtrooit en geſcheiden word / valtze met te ſamen gevoegde vlokken neêr ; maar wanneer de windt ze voortblaſt / vertoonen zich alle deeze vlokken in de gedaante van ſterretjeſz of ſpitſe takjeſz / t'eenemaal van een geſchieden / gelyk

een geweldige kracht tegen de Schepen aanſtooten / die ten minſte veel beloogs maaken / of in den grond booren / indien men in zoodaane dpning iſs.

Jaarlykſe verandering en vergrooting der Ysbergen.

Echter aan en op het landt woyden 'er de grootſte Ys-Bergen gezien. Deeze zpn meeſt aan de kuſten geheicht / en ſmelten zpna nooit van onderen / want jaarlyks woydenze eer grooter / door de aanhoopinge van ſneeuw / regen en aanvpeziing / zonder dat de Zon ooit krachtig genoeg iſs / deeze aanvpeziing te hinderen. De verandering het Weer onderhevig / doet telkens de verſchuw deezer Ys-Bergen verwiſſelen / voor kloven en reeten de ſchoonſte blaauwe kleur vertoonen. Somtyds vallen 'er afgeſcheurde hyſſelen van in Zee / in dikte het ander Ys verre overtreffende. Aanmerkelyk iſs 't / dat men in dusdaanige afgevpeschen Ysbyſſelen / wondere zeldzaamheden der natuur vind; men heeft 'er gezien die een kleine Werk verbeelden / met Zuilen onderſteunt / en deuren en venſtergaten verzien / waar aan verſcheide Ysſlegels hingen / en inwendig vertoondenze ſchoon blaauw van verwe. Sodaanig een Ysbyſſel was grooter dan een Schip / en een weinig hooger dan 't achterdeel van 't zelve; maar hoe diep die onder water ſtrekte / kon men niet beſpeuren.

Verſcheiden andere gedaantenis en verbeeldſels woyden 'er van dit Ys gezien / alle zeldzaam te beſchouwen.

Spitsbergen iſs des zomers tot aan 't Reeveldt bpy van 't ys / zynde van de Zuidtkaap 70 of 80 mylen; want in dit zaizoen komt het ys / door de alhier bevindende natuurlyke ſtroom op 78 graden / gemeenlyk 30 of 40 mylen zuidelyker veel verder van den wal en noordelyker nader by den wal / en dryft altoos met de daar bevindende ſtroom om de Zuidweſt / ende nooit tegen den zelven weder te rug: maar ſmelt alsdaar des zomers om de Zuidt / 't geen des winters om de Noordt weer vaſt vriest.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

Spitsbergen eertyds een Viſchryk Geweſt; als mede Jan Mayen Eilandt. Onderſcheiden ſoorten van Viſſchen aangemerkt, en de geſtaltheit der Walviſſchen beſchreeven. De Kuſten, Bayen en ſtrekking van Jan Mayen Eilandt beſchreeven.

Omtrent Spitsbergen eertyds veel Walviſſchen gevonden,

OMtrent deeze beſchreeven Landſtreek / of dit Eilandt / onthielden zich veele Walviſſchen / Eilandſche Viſſchen genoemt / tot onderſcheiding van de Noordkapers / Vinviſſchen / Norbiſſchen enz. die zich Zuidelyker vinden laaten / en op andere plaatzen moeten woyden gezocht: gelykerwys men de Vinken en Leeuwerken / die op vliegen en woormtjes aazen / niet dan in Weilandt of op de Heide moet zoeken / en gelyk men

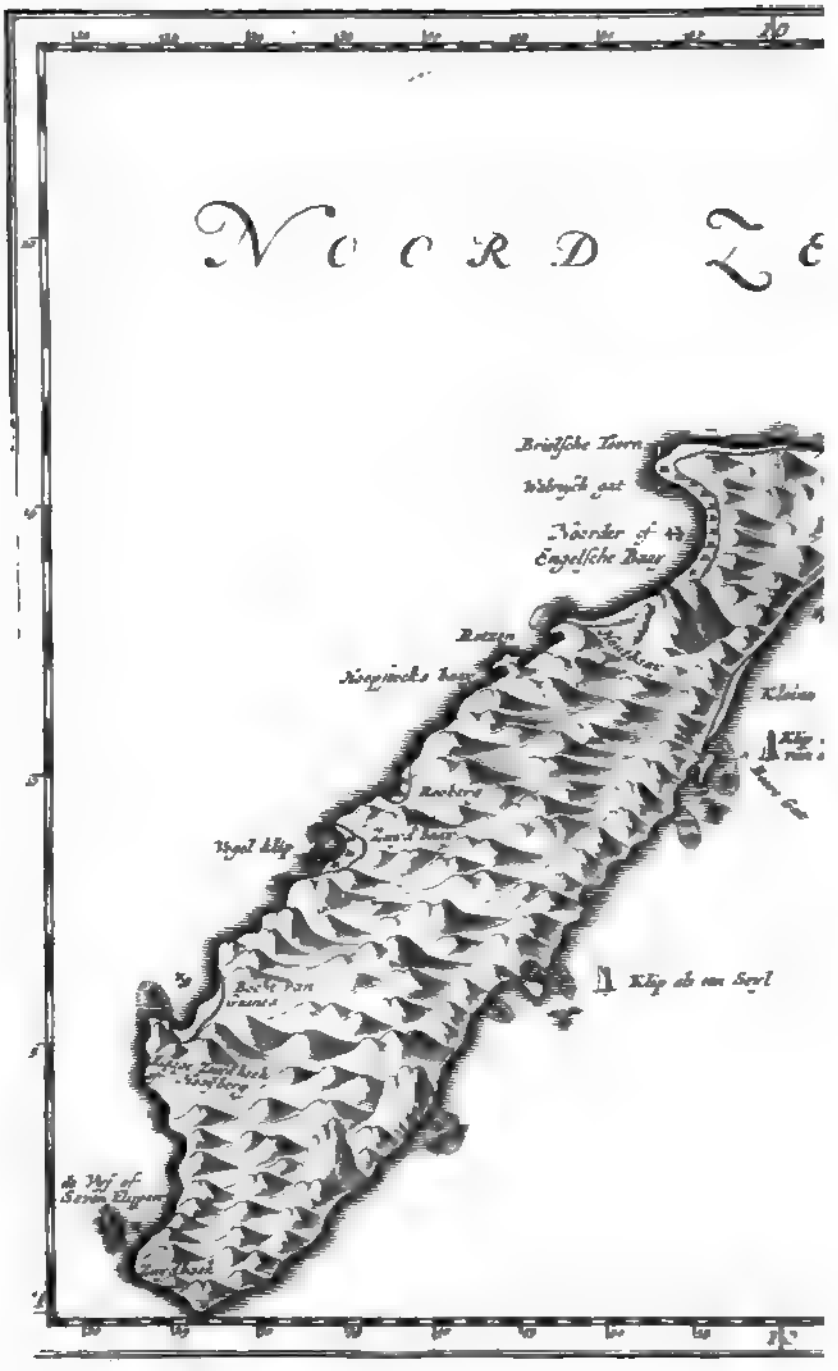
Noord Z
Britsche Toren
Wilrycks gat
Noorder of
Engelsche Baay
Rotzen
Kleine
Vogel klip
Klip als een Seyl

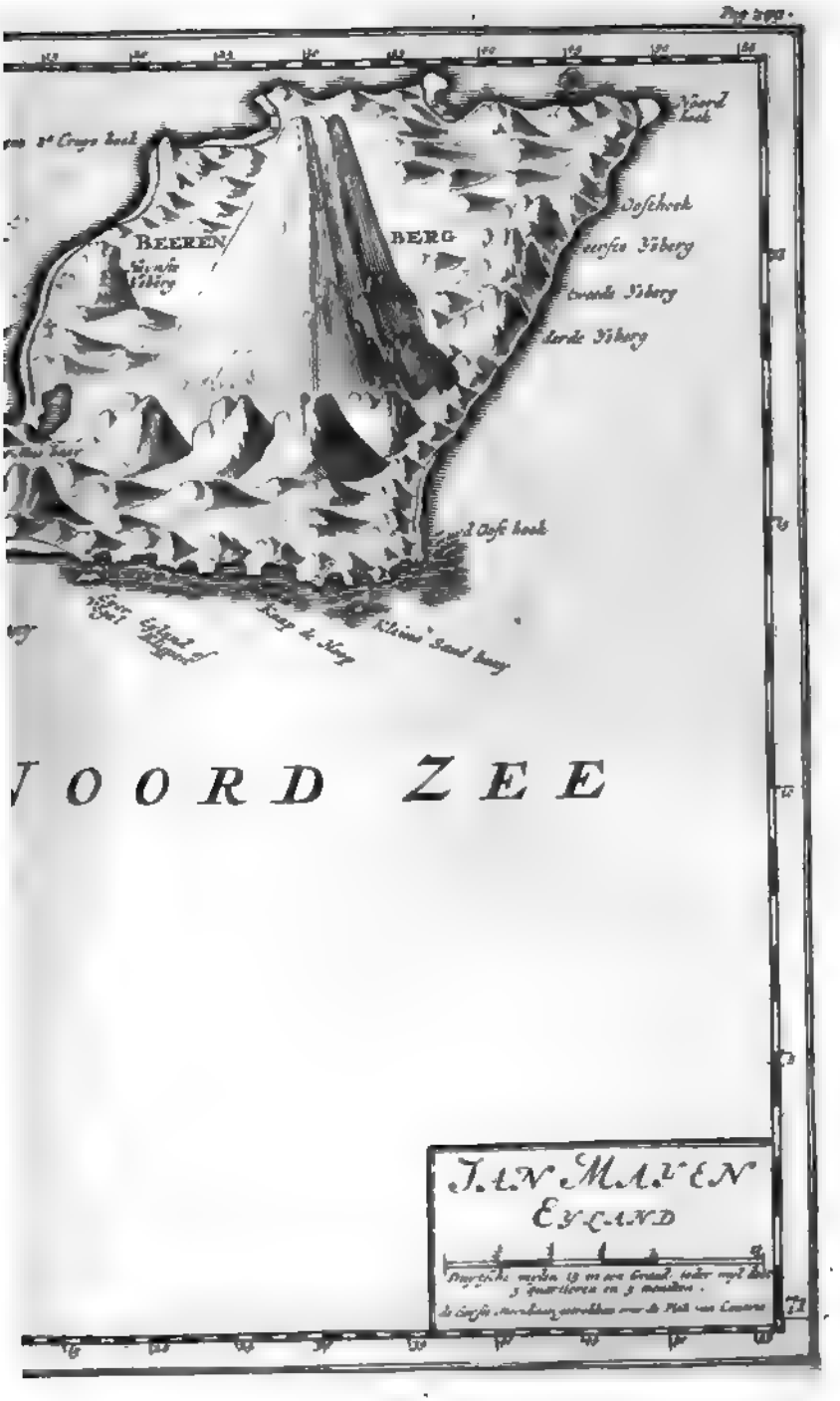
BEEREN
BERG
Oosthoek
Kloof
Klaas's Sand bank
JOORD ZEE
JAN MAYEN
EYLAND

Noord Ze
Bredsche Toorn
Noorder of de Engelsche Baay
Roozen
Koepstocks baay
Roobery
Vogel klip
Zuyd baay
Klip als een Seyl
Bocht van Guinea
Zuydhoek
Noordhoek
Noorder of Zuyder Eylant

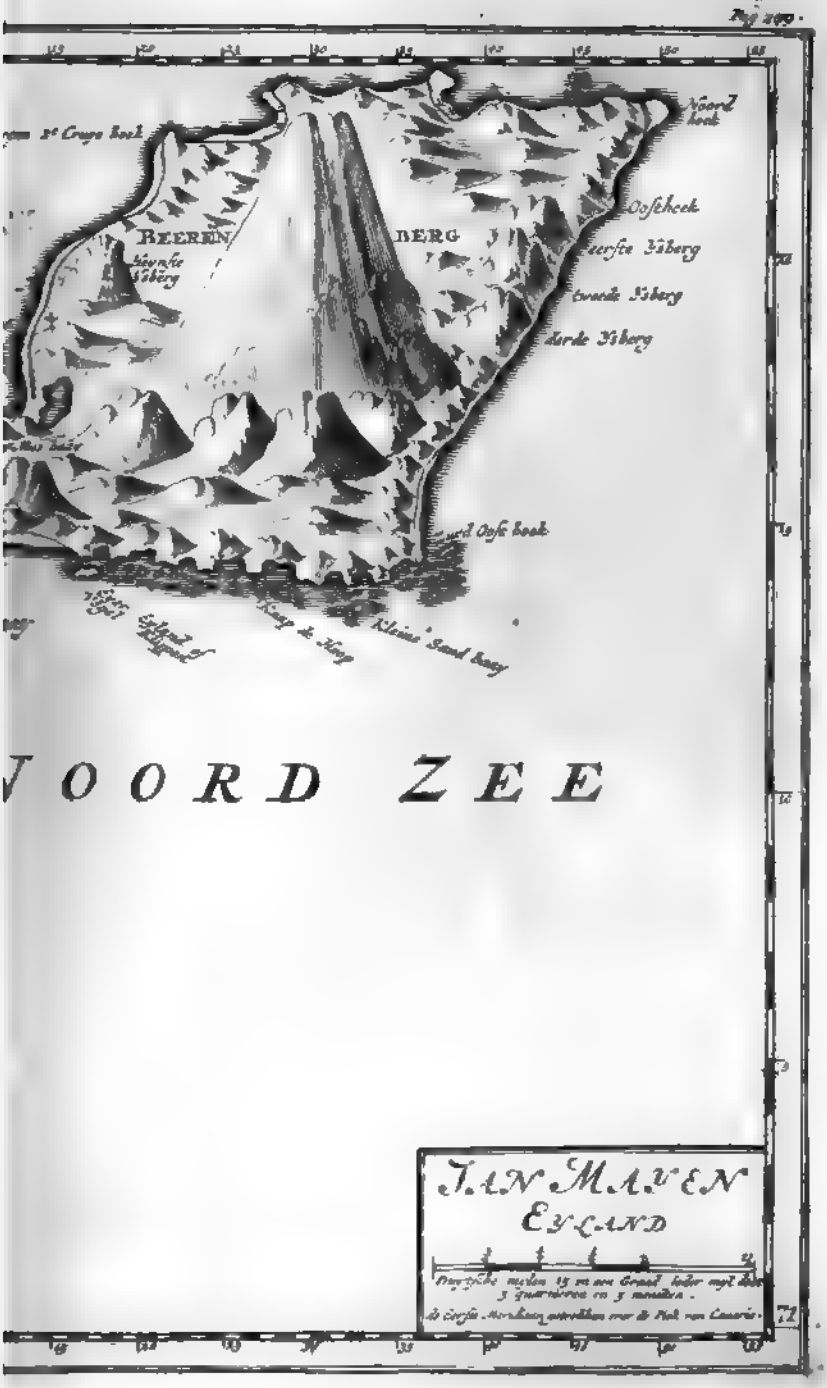
BEEREN
BERG
Noord hoek
Oostehoek
eerste Yberg
tweede Yberg
derde Yberg
Oost hoek
Klein Sand berg
JAN MAYEN
EYLAND

ſaam den Steiger op 't Ai aanzende / aan de Oeverſ der Eilanden / Meeren en elderſ daar zich de Ai onthoud moet naſpeuren; zoo zyn de Groenlandſche Viſſchen van de anderen te onderſcheiden. Dit onderſcheid dan zelfs is 't / dat de Eilandſche Viſſchen zich voornamentlyk in Groenlandt / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de anderen Viſſchen om dat ze op ietſ anderſ aazen / niet zoo zeer aan derzelver plaatſen verbonden zyn / maar elderſ hun voedzel vinden / zelfs de Noordſe Zee tot in de Spaanſche Zee doorzwemmende. Onderſcheiden ſoorten aangewezen, en verwonderlyk by malkanderen voornamelyk onthouden.

De reden hier van onderzocht.

De reden hier van is tweederley: eerſtelyk / heeft den Schepper door middel van zyne natuurlyke Wet / alhaar veel meerder aaſ dan op andere plaatſen bereidt; ten tweeden / laat de geſtelthеyt hunner zwaare en dikke lichaamen geen warmer Gewest toe / vermits ze zeer heet van nature en hitzig van bloedt zyn / zulks dat ze in warmer Gewesten / alwaar ze niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden / door hun maſg en overvloedig vet / van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig / byna van binnen ſouden verſmelten / waant in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een gedeelte vette ſtreek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaanſche Zon aanſ op hun lyveden trug ſcheen? Natuurlyke geſtelthеyt der walviſſchen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan / dat de geſtelthеyt der Eilandſche Walviſſchen geen warm Gewest verdraagen kan / maar wel derze die men voor Walviſſchen neemt / en zich niet alleen omtrent Yſlandt / Yerlandt / Schotlandt / de Noordzee en elderſ laaten zien / maar ook ſomtyds bynaa Spanje en Portugaal onthouden. Die de warmeGewesten ontgaan zyn.

De Eilandſche Walviſſchen / en die derzelver naam alleen voeren mogen / worden in den aanvang en de opkomſt der Viſſcherye / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatſte Eilandt / naar dese Ontdekkerſ naam genoemt / alhoewel klein van omtrek / werd in den Jaare 1611. 't allereerſt bevaaren; het ſtrekt zich van 't Zuid-Weſten naar 't Noord-Ooſten in langte uit / is van weinig breedte / zulks 'er in 't midden maar een kleine afſtand van de eene ter andere kuſt gevonden word / en 't is ten naazten van Noordwegen op 71 graden breedts / omtrent de kuſt van Groenlandt gelegen. Ontbonden sich meeſt omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Ertuſſchen / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Viſſcherye geweeſt / vermits 'er in den eerſten aanbouw de Walviſſchvangſt wel ſlaagde; want Thomas Baltiſz., 1693 Commandeur Zeegedragen Stuurman geweeſt / heeft hem verhaalt / namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienſt van de toenmaals Groenlandſche Maatſchappy / in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt / en in twee togten gelaaden / omtrent 2000 Quardeelen traan; maar ſedert de Walviſſchen derze kuſt verlieten / en meer ten naazten worden / is men genoodzaakt geworden / dit Eilandt meeder te verlaaten / en de Viſſcherye / die hier te niet liep / tot in Groenlandt te vervolgen. Zy ervaarenheit heeft men ondervonden / dat de Walviſſchen het gewaar allenſkſ gewaar worden / als ze Beweyſ van de groote Viſſchery aan dat Eilandt geweeſt.

door

men den Reiger op Aal aazende / aan de Oevers der Rivieren / Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naſpeuren; zoo zyn de Eilandſche Viſſchen van de anderen te onderſcheiden. Om dit onderſcheid van naas is 't / dat de Eilandſche Viſſchen zich voornamentlyk in Groenlandt / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Viſſchen om dat ze op ietz anders aazen / niet zoo zeer aan deeze plaatſen verbonden zyn / maar elders hun voedzel vinden / zelfs de Noord-Zee tot in de Spaanſche Zee doorkruiſſende.

Onderſcheiden ſoorten aangemerkt. en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerſtelyk / heeft den Scheppер door middel van zyne natuurlyke Wet / aldaar veel meerder aas dan op andere plaatſen bereidt; ten tweeden / laat de geſteltheit hunner zwaare en dikke lichaamen geen warmer Geweſt toe / vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn / zulks dat ze in warmer Geweſten / alwaar ze niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden / door hun maags en overvloedig vet / van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig / bynaa van binnen ſouden verſmelten / want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele dikke ſtreek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaanſche Zon eens op hun breeden rug ſcheen?

De reden hier van onderzocht.

In zeker opzicht is 't dan / dat de geſteltheit der Eilandſche Walviſſchen geen warm Geweſt verdraagen kan / maar wel deeze die men voor Walviſſchen neemt / en zich niet alleen omtrent Yslandt / Ytlandt / Schotlandt / de Noordkaap en elders laaten zien / maar ook ſomtyds nabp Spanje en Portugaal onthouden.

Natuurlyke geſteltheit der Walviſſchen aangemerkt;

Die de warme Geweſten oneigen zyn.

De Eilandſche Walviſſchen / en die deezen naam alleen voeren mogen / worden in den aanvang en de opkomſt der Viſſcherp / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatſte Eilandt / naar des Ontdekkers naam genoemt / alhoewel klein van omtrek / werd in den Jaare 1611. 't allereerſt bevaaren; het ſtrekt zich van 't Zuid-Weſten naar 't Noord-Ooſten in lengte uit / is van weinig breedte / zulks 'er in 't midden maar een kleine afſtand van de eene ter andere kuſt gevonden word / en 't is ten Noorden van Noorwegen op 71 graden breedte / omtrent de kuſt van Groenlandt gelegen. Eertyds / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Viſſcherp geweeſt / vermits 'er in den eerſten aanvang de Walviſchvangſt wel ſlaagde; want Thunis Baltiſz., 1693. Commandeur Zorgdragers Stuurman geweeſt / heeft hem verhaalt / namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienſt van de toenmaals Groenlandſche Maatſchappy / in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt / en in twee togten gelaaden / omtrent 2000 Quardeelen traan; maar ſedert de Walviſſchen deeze kuſt verlieten / en meer ten Noorden weeken / is men genoodzaakt gewordeu / dit Eilandt weder te verlaaten / om de Viſſcherp / die hier te niet liep / tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden / dat de Walviſſchen het gevaar allenkis gewaar wierden / als ze door

Onthouden zich meeſt omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Viſſchery aan dit Eiland geweeſt.

men den Reiger op Aal aazende / aan de Oevers der Rivieren / Weeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naſpeuren; zoo zyn de Eilandſche Viſſchen van de anderen te onderſcheiden. Om dit onderſcheid van nags is 't / dat de Eilandſche Viſſchen zich voornamentlyk in Groenlandt / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Viſſchen om dat ze op ietz anders aazen / niet zoo zeer aan deeze plaatſen verbonden zyn / maar elders hun voedzel vinden / zelfs de Noord-Zee tot in de Spaanſche Zee doorkruiſſende.

Onderſcheiden ſoorten aangemerkt. en wetwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerſtelyk / heeft den Scheppер door middel van zyne natuurlyke Wet / aldaar veel meerder aas dan op andere plaatſen bereidt; ten tweeden / laat de geſteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe / vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn / zulks dat ze in warmer Gewesten / alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden / door hun malsch en overbloedig vet / dan wegens de groote hitte zoo in als uitwendig / bynaa van binnen ſouden verſmelten / want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette ſtreek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaanſche Zon eens op hun bzeeden rug ſcheen?

De reden hier van onderzocht.

In zeker opzicht is 't dan / dat de geſteltheit der Eilandſche Walviſſchen geen warm Gewest verdzaagen kan / maar wel deeze die men voor Walviſſchen neemt / en zich niet alleen omtrent Yſlandt / Yetlandt / Schotlandt / de Noordkaap en elders laaten zien / maar ook ſomtyds nabp Spanje en Portugaal onthouden.

Natuurlyke geſteltheit der Walviſſchen aangemerkt;

De Eilandſche Walviſſchen / en die deezen naam alleen voeren mogen / worden in den aanbang en de opkomſt der Viſſcherp / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatſte Eilandt / naar des Ontdekkers naam genoemt / alhoewel klein van omtrek / werd in den Jaare 1611. 't allereerſt bevaaren; het ſtrekt zich van 't Zuid-Weſten naar 't Noord-Ooſten in lengte uit / is van weinig bzeedte / zulks 'er in 't midden maar een kleine afſtand van de eene ter andere kuſt gevonden word / en 't is ten Noozden van Noozwegen op 71 graden bzeedte / omtrent de Kuſt van Groenlandt gelegen. Eertyds / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Viſſcherp geweeſt / vermits 'er in den eerſten aanbang de Walviſchvangſt wel ſlaagde; want Thunis Baltiſz., 1693 Commandeur Zorgdragers Stuurman geweeſt / heeft hem verhaalt / namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienſt van de toenmaals Groenlandſche Maatſchappy / in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt / en in twee togten gelaaden / omtrent 2000 Vuerdeelen traan; maar ſedert de Walviſſchen deeze Kuſt verlieten / en meer ten Noozden weeken / is men genoodzaakt gewozden / dit Eilandt weder te verlaaten / om de Viſſcherp / die hier te niet liep / tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden / dat de Walviſſchen het gevaar allenkſ gewaar wierden / als ze

Die de warme Geweſten oneigen zyn.

Onthouden zich meeſt omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Viſchery aan dit Eiland geweeſt.

door

men den Reiger op Aal aazende / aan de Oevers der Rivieren / Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naſpeuren; zoo zyn de Eilandſche Viſſchen van de anderen te onderſcheiden. Een dit onderſcheid van aard is 't / dat de Eilandſche Viſſchen zich voornamentlyk in Groenlandt / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Viſſchen om dat ze op iets anders aazen / niet zoo zeer aan deeze plaatſen verbonden zyn / maar elders hun voedzel vinden / zelfs de Noord-Zee tot in de Spaanſche Zee doorkruiſſende.

Onderſcheiden ſoorten aangemerkt. en wetwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerſtelyk / heeft den Scheppér door middel van zyne natuurlyke Wet / aldaar veel meerder aas dan op andere plaatſen bereidt; ten tweeden / laat de geſteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe / vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn / zulks dat ze in warmer Gewesten / alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden / door hun malsch en overbloedig vet / dan wegens de groote hitte zoo in als uitwendig / bynaa dan binnen ſouden verſmelten / want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette ſtreek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaanſche Zon eens op hun breeden rug ſcheen?

De reden hier van onderzocht.

Natuurlyke geſteltheit der Walviſchen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan / dat de geſteltheit der Eilandſche Walviſſchen geen warm Gewest verdraagen kan / maar wel deeze die men voor Walviſſchen neemt / en zich niet alleen omtrent Yſlandt / Yrlandt / Schotlandt / de Noordkaap en elders laaten zien / maar ook ſomtyds naby Spanje en Portugaal onthouden.

Die de warme Gewesten eigen zyn.

De Eilandſche Walviſſchen / en die deezen naam alleen voeren mogen / worden in den aanbang en de opkomſt der Viſſchery / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatſte Eilandt / naar des Ontdekkers naam genoemt / alhoewel klein van omtrek / werd in den Jaare 1611. 't allereerſt bevaaren; het ſtrekt zich van 't Zuid-Weſten naar 't Noord-Oosten in lengte uit / is van weinig breedte / zulks 'er in 't midden maar een kleine afſtand van de eene ter andere kuſt gevonden word / en 't is ten Noorden van Noorwegen op 71 graden breedte / omtrent de Kuſt van Groenlandt gelegen. Eertyds / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Viſſchery geweeſt / vermits 'er in den eerſten aanbang de Walviſchvangſt wel ſlaagde; want Thunis Baltiſz., 1693 Commandeur Zorgdragers Stuurman geweeſt / heeft hem verhaalt / namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienſt van de toenmaals Groenlandſche Maatſchappy / in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt / en in twee togten gelaaden / omtrent 2000 Quardeelen traan; maar ſedert de Walviſſchen deeze Kuſt verlieten / en meer ten Noorden weeken / is men genoodzaakt geworden / dit Eilandt weder te verlaaten / om de Viſſchery / die hier te niet liep / tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden / dat de Walviſſchen het gevaar allenks gewaar wierden / als ze

Onthouden zich meeſt omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Viſchery aan dit Eiland geweeſt.

door

men den Reiger op Aal aazende / aan de Oevers der Rivieren / Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naſpeuren; zoo zyn de Eilandſche Viſſchen van de anderen te onderſcheiden. Om dit onderſcheid van aas is 't / dat de Eilandſche Viſſchen zich voornamentlyk in Groenlandt / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Viſſchen om dat ze op ietz anders aazen / niet zoo zeer aan deeze plaatſen verbonden zyn / maar elders hun voedzel vinden / zelfs de Noord-Zee tot in de Spaanſche Zee doorkruiſſende.

Onderſcheiden ſoorten aangemerkt. en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerſtelyk / heeft den Scheppér door middel van zyne natuurlyke Wet / aldaar veel meerder aas dan op andere plaatſen bereidt; ten tweeden / laat de geſteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe / vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn / zulks dat ze in warmer Gewesten / alwaar sy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden / door hun maags en overvloedig vet / van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig / byna van binnen ſouden verſmelten / want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette ſtreek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaanſche Zon eens op hun breeden rug ſcheen?

De reden hier van onderzocht.

Natuurlyke geſteltheit der Walviſchen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan / dat de geſteltheit der Eilandſche Walviſſchen geen warm Gewest verdraagen kan / maar wel deeze die men voor Walviſſchen neemt / en zich niet alleen omtrent Yſlandt / Yrlandt / Schotlandt / de Noordkaap en elders laaten zien / maar ook ſomtyds naby Spanje en Portugaal onthouden.

Die de warme Gewesten oneigen zyn.

De Eilandſche Walviſſchen / en die deezen naam alleen voeren mogen / worden in den aanvang en de opkomſt der Viſſcherye / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatſte Eilandt / naar des Ontdekkers naam genoemt / alhoewel klein van omtrek / werd in den Jaare 1611. 't allereerſt bevaaren; het ſtrekt zich van 't Zuid-Weſten naar 't Noord-Oosten in lengte uit / is van weinig breedte / zulks 'er in 't midden maar een kleine afſtand van de eene ter andere kuſt gevonden word / en 't is ten Noorden van Noorwegen op 74 graden breedte / omtrent de Kuſt van Groenlandt gelegen. Eertyds / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Viſſchery geweest / vermits 'er in den eerſten aanvang de Walviſchvangſt wel ſlaagde; want Thunis Baltiſz., 1693. Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest / heeft hem verhaalt / namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienſt van de toenmaals Groenlandſche Maatſchappy / in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt / en in twee togten gelaaden / omtrent 2000 Quardeelen traan; maar ſedert de Walviſſchen deeze Kuſt verlieten / en meer ten Noorden weeken / is men genoodzaakt geworden / dit Eilandt weder te verlaaten / om de Viſſcherye / die hier te niet liep / tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden / dat de Walviſſchen het gevaar alleraas gewaar wierden / als ze

Onthouden zich meeſt omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Viſſchery aan dit Eilandt geweest.

door

men den Reiger op Aal aazende / aan de Oevers der Rivieren / Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naſpeuren; zoo zyn de Eilandſche Viſſchen van de anderen te onderſcheiden. Om dit onderſcheid van waar is 't / dat de Eilandſche Viſſchen zich voornamentlyk in Groenlandt / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Viſſchen om dat ze op ietz anders aazen / niet zoo zeer aan deeze plaatſen verbonden zyn / maar elders hun voedzel vinden / zelfs de Noord-Zee tot in de Spaanſche Zee doorkruiſſende.

Onderſcheiden ſoorten aangemerkt. en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerſtelyk / heeft den Scheppér door middel van zyne natuurlyke Wet / aldaar veel meerder aas dan op andere plaatſen bereidt; ten tweeden / laat de geſteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe / vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn / zulks dat ze in warmer Gewesten / alwaar sy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden / door hun mals en overvloedig vet / dan wegens de groote hitte zoo in als uitwendig / bynaa van binnen ſouden verſmelten / want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette ſtreek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaanſche Zon eens op hun bzeeden rug ſcheen?

De reden hier van onderzocht.

Natuurlyke geſteltheit der Walviſſchen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan / dat de geſteltheit der Eilandſche Walviſſchen geen warm Gewest verdzaagen kan / maar wel deeze die men voor Walviſſchen neemt / en zich niet alleen omtrent Yslandt / Ritlandt / Schotlandt / de Noordkaap en elders laaten zien / maar ook ſomtyds nabp Spanje en Portugaal onthouden.

Die de warme Gewesten oneigen zyn.

De Eilandſche Walviſſchen / en die deezen naam alleen voeren mogen / worden in den aanvang en de opkomſt der Viſſchery / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatſte Eilandt / naar den Ontdekkers naam genoemt / alhoewel klein van omtrek / werd in den Jaare 1611. 't allereerſt bevaaren; het ſtrekt zich van 't Zuid-Weſten naar 't Noord-Oosten in lengte uit / is van weinig bzeedte / zulks 'er in 't midden maar een kleine affſtand van de eene ter andere kuſt gevonden word / en 't is ten Noorden van Noorwegen op 74 graden bzeedte / omtrent de Kuſt van Groenlandt gelegen. Eertyds / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Viſſchery geweeſt / vermits 'er in den eerſten aanbang de Walviſchvangſt wel ſlaagde; want Thunis Baltiſz., 1693. Commandeur Zorgdragers Stuurman geweeſt / heeft hem verhaalt / namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienſt van de toenmaals Groenlandſche Maatſchappy / in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt / en in twee togten gelaaden / omtrent 2000 Vuurdeelen traan; maar ſedert de Walviſſchen deeze kuſt verlieten / en meer ten Noorden weeken / is men genoodzaakt gewoorden / dit Eilandt weder te verlaaten / om de Viſſchery / die hier te niet liep / tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden / dat de Walviſſchen het gevaar allenks gewaar wierden / als ze door

Onthouden zich meeſt omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Viſſchery aan dit Eiland geweeſt.

men den Reiger op Aal aazende / aan de Oeverg der Rivieren / Meeren en elderg daar zich de Aal onthoud moet naſpeuren; zoo zyn de Eilandſche Viſſchen van de anderen te onderſcheiden. Om dit onderſcheid dan nag is 't / dat de Eilandſche Viſſchen zich voornamentlyk in Groenlandt / omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Viſſchen om dat ze op ietg anderg aazen / niet zoo zeer aan deeze plaatſen verbonden zyn / maar elderg hun voedzel vinden / zelfg de Noord-Zee tot in de Spaanſche Zee doorkruiſſende. Onderſcheiden ſoorten aangemerkt. en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerſtelyk / heeft den Scheppер door middel van zyne natuurlyke Wet / aldaar veel meerder aag dan op andere plaatſen bereidt; ten tweeden / laat de geſteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Geweſt toe / vermitg ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn / zulkg dat ze in warmer Geweſten / alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden / door hun malg en overbloedig vet / dan wegeng de groote hitte zoo in alg uitwendig / byna van binnen ſouden verſmelten / want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette ſtreek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren / wanneer de Spaanſche Zon eenig op hun breeden rug ſcheen? De reden hier van onderzocht. Natuurlyke geſteltheit der Walviſſchen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan / dat de geſteltheit der Eilandſche Walviſſchen geen warm Geweſt verdraagen kan / maar wel deeze die men voor Walviſſchen neemt / en zich niet alleen omtrent Yſlandt / Ytlandt / Schotlandt / de Noordkaap en elderg laaten zien / maar ook ſomtyds naby Spanje en Portugaal onthouden. Die de warme Geweſten onеigen zyn.

De Eilandſche Walviſſchen / en die deezen naam alleen voeren mogen / worden in den aanbang en de opkomſt der Viſſchery / zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatſte Eilandt / naar den Ontdekkerg naam genoemt / alhoewel klein van omtrek / werd in den Jaare 1611. 't allereerſt bevaaren; het ſtrekt zich van 't Zuid-Weſten naar 't Noord-Ooſten in lengte uit / is van weinig breedte / zulkg 'er in 't midden maar een kleine affland van de eene ter andere kuſt gevonden word / en 't is ten Noorden van Noorwegen op 74 graden breedte / omtrent de Kuſt van Groenlandt gelegen. Eertyds / van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Viſſchery geweeſt / vermitg 'er in den eerſten aanbang de Walviſchvangſt wel ſlaagde; want Thunis Baltiſz., 1693 Commandeur Zorgdragers Stuurman geweeſt / heeft hem verhaalt / namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienſt van de toenmaals Groenlandſche Maatſchappy / in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt / en in twee togten gelaaden / omtrent 2000 Quardeelen traan; maar ſedert de Walviſſchen deeze Kuſt verlieten / en meer ten Noorden weeken / is men genoodzaakt geworden / dit Eilandt weder te verlaaten / om de Viſſchery / die hier te niet liep / tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden / dat de Walviſſchen het gevaar allenkg gewaar wierden / als ze Onthouden zich meeſt omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt. Eertyds een groote Viſchery aan dit Eiland geweeſt.

door

door hunne Vervolgers Jaarlijks uitſtonden / zullks ze dan telkens verwiſſeling van andere Havens en Bayen zochten / en eindelijk van daar naar andere Gewesten in Zee en in 't ijs zyn geweeken.

De Kuſten van Jan Maijen Eiland beſchreeven.

De Weſtkuſt van dit Eilandt is in 't voorjaar zoo zeer niet met Ys bezet / dan de Noordkuſt, die zich met een Kaap achter den Beerenberg verder in zee uitſtrekt. Zeeker is 't dat deeze Kuſt in 't Voorjaar nooit zonder Ys is / 't welk zich meer dan 10 Mylen in Zee uitſtrekt; Dus is het 'er in 't voorjaar wegens deeze bezetting van 't Ys / onmooglijk te paſſeeren. Dit is de reden / waarom men zich wachten moet / dit Eilandt aan de Ooſtkuſt aan te doen / en niet dan aan de Weſtkuſt aanloopen / om 'er zyn verblijf gedurende de Viſſcherij te neemen. Want in den zomer legt het ijs veelijds zeer verre van de kuſt; Zorgdrager zegt / dat hy 'er zelf met zyn Schip gelegen heeft / dat 'er het ijs zoo verre van den wal lag / dat men rondom het gantſche Landt geen ijs bekennen / noch bevoogen kon.

Indien men by geval aan de Ooſtkuſt aanquam / was men genoodzaakt weder ten Noorden van 't Eilandt te keeren / dat hen niet alleen voor gewelddige Winden bloot ſtellen zou / die over den Beerenberg vallen / maar ook in gevaar van 't dryvende ijs te brengen; vermits 'er de Vloed van 't Zuiden naar 't Noorden ſtroomt / en de Eb van 't Noorden naar 't Zuiden.

Als mede de Beerenberg.

Aan 't Noordeindt van 't Eilandt vertoont zich den Beerenberg van een gewelddige hoogte / en die is zoo ſtijl / dat onmogelijk des zelfs top te beklimmen is. Deeze Berg word Beerenberg genoemt / wegens het groot getal Beeren dat 'er zich ſomtijds onthouden / en beſlaat dien Berg eene Landſtreek tuſſchen de gantſche Ooſt- en Weſt-Kuſt gelegen; maar de Noordkuſt heeft een kleine en vlakker ruimte / tot aan de Zee. Deeze Berg is zoo hoog / dat men die 30 Mylen in Zee ontdekt.

Wat de ſtrekking der Kuſt aangaat: de Noordhoek is den Noordelijkſten uithoek / en de Oſthoek den Ooſtelijkſten. De Ysberg beſtaat uit dzie Bergen / of liever groote Sneeuwhoopen die bevroren zyn / en door de Zon ontdooit / van den Beerenberg afrollen / maar wanneer de Zon vertrekt / weder tot zodanige hoopen wiezen. Vervolgens is 'er de Zuid-Oſthoek. Van deezen Hoek ſtrekt de Kuſt van 't Ooſten naar 't Weſten / tot aan een klein Eilandje / en wend zich vervolgens van 't Weſten naar 't Zuiden. Alhier is de Kuſt zoo ſtijl / dat ze onmooglijk is aan te doen / maar op een andere plaats is ze vlak / en gemaklijk om 'er aan te landen. Voor de kleine Zand-Bay en Everlandt, alwaar zich veele Vogels op en in de Kotſen onthouden / is omtrent een musketſchoot van den wal / in Zee een diepte van 60 Vademen / en een weinig verder vindmen geen grondt. By de groote Hout-Bay, dus genoemt / wegens de verrotte Houtſtapels daar gevonden / is het Eilandt op 't allerſmalſte; daar zyn Bergen / doch niet zeer ſtijl / die men van de

Insgelyks de Bayen beſchreeven

eene

eene ter andere kuſt beklimmen kan. Voorts komt men aan de kleine Hout Bay, Engelſche Bay en verſcheiden anderen / waar aan de Hollanders verbolgens namen gaven; en in 't derde Deel zal getoont worden / hoedanig de Viſſchery hier en te Spitsbergen eertyds in zwang ging.

Wat voordeel nu deeze reeds beſchreeven ontdekkingen hebben toegebragt / alhoewel die / gelyk getoont is / tot een ander oogmerk waren ondernomen / waaruit toen verbolgens zodanig een handel is ontſproten / dat 'er jaarlyks gantſche Vloten wierden uitgeruſt / en een zeer voordeelige Viſſchery is uit ontſtaan. Eer we dan tot de Beſchryving van den opkomſt deezer Viſſchery overgaan / zullen we vooraf eenig beſchouwen / welk een ſoort van Viſſchen deeze Viſſchery het voordeeligſte zyn geweeſt / en waar op noch heden de Groenlandsvaarders werden uitgeruſt.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Veelderlei ſoorten van Walviſſchen, volgens de gedachten van verſcheiden Schryveren. De Eilandſche Walviſſchen worden in de Viſſchery voornamentlyk gezocht; hunne geſtalte beſchreeven. A. van Leeuwenhoeks aanmerking, over 't Oog van den Walviſch en 't geen hy verder daar by waargenomen heeft. Voortteeling der Walviſſchen, en hoe; de *Sperma Ceti*, waarvan die voortkomt, beſchreven, en haare bereiding aangeweezen. Verder de aart, krachten en 't lang leeven der Walviſſchen aangemerkt.

De Schryvers die aangaande de Walviſſchen geſchreeven hebben / zyn niet van eenerlei meening. Eenigen ſtellen tiendertlei ſoorten; Bartholini en Wormius begrootenze op twee en twintig / geevende die alle byzondere naamen / en zulks wegens hunne kleuren / Vinnen / Tanden / Baarden / enz. Rondelet, Bellon, Schooneveld, Faber, Cluſius en Tulpius, noemen 'er gezaamentlyk zes of zeven ſoorten op / te weeten: Verſchil onder de Schryvers, aangaande de Walviſſchen aangemerkt.

Balena Vulgaris, - - -	Vinviſch.
Balena Vera, - - -	Walviſch.
Balena Orca vel Dantata, -	Zwaard-Zwaag of Tand Viſch.
Phyſter, - - - -	Noordkaper.
Cete, - - - -	Potviſch.
Narwal, - - -	Eenhoorn of Hoornviſch.

dooz hunne Vervolgers Jaarlyks uitſtonden / zulks ze dan telkens verwiſſeling van andere Havens en Bayen zochten / en eindelyk van daar naar andere Gewesten in Zee en in 't ys zyn geweeken.

De Kuſten van Jan Maijen Eiland beſchreeven.

De Weſtkuſt van dit Eilandt is in 't vooꝛjaar zoo zeer niet met Ys bezet / dan de Noordkuſt, die zich met een Kaap achter den Beerenberg verder in zee uitſtrekt. Zeeker is 't dat deeze Kuſt in 't Vooꝛjaar nooit zonder Ys is / 't welk zich meer dan 10 Mylen in Zee uitſtrekt; Dus is het 'er in 't vooꝛjaar wegens deeze bezetting van 't Ys / onmooglyk te paſſeeren. Dit is de reden / waarom men zich wachten moet / dit Eilandt aan de Ooſtkuſt aan te doen / en niet dan aan de Weſtkuſt aanloopen / om 'er zyn verblyf geduurende de Viſſcherp te neemen. Want in den zomer legt het ys veeltyds zeer verre van de Kuſt; Zorgdrager zegt / dat hy 'er zelf met zyn Schip gelegen heeft / dat 'er het ys zoo verre van den wal lag / dat men rondom het gantſche Landt geen ys bekennen / noch bevoogen kon.

Indien men by geval aan de Ooſtkuſt aanquam / was men genoodzaakt weder ten Noozden van 't Eilandt te keeren / dat hen niet alleen vooꝛ geweldige Winden bloot ſtellen zou / die over den Beerenberg vallen / maar ook in gevaar van 't dryvende ys te bzengen; vermits 'er de Vloed van 't Zuiden naar 't Noozden ſtroomt / en de Eb van 't Noozden naar 't Zuiden.

Als mede de Beerenberg.

Aan 't Noozdeindt van 't Eilandt vertoont zich den Beerenberg van een geweldige hoogte / en die is zoo ſtyl / dat onmogelyk des zelfs top te beklimmen is. Deeze Berg wozd Beerenberg genoemt / wegens het groot getal Beeren dat 'er zich ſomtyds onthouden / en beſlaat dien Berg eene Landſtreek tuſſchen de gantſche Ooſt- en Weſt-Kuſt gelegen; maar de Noordkuſt heeft een kleine en vlakker ruimte / tot aan de Zee. Deeze Berg is zoo hoog / dat men die 30 Mylen in Zee ontdekt.

Wat de ſtrekking der Kuſt aangaat: de Noordhoek is den Noozdelykſten uithoek / en de Ooſthoek den Ooſtelykſten. De Ysberg beſtaat uit dzie Bergen / of liever groote Sneeuwhoopen die bevzooren zyn / en dooꝛ de Zon ontdooit / van den Beerenberg afrollen / maar wanneer de Zon vertrekt / weder tot zodanige hoopen wziezen. Vervolgens is 'er de Zuid-Ooſthoek. Van deezen Hoek ſtrekt de Kuſt van 't Ooſten naar 't Weſten / tot aan een klein Eilandje / en wend zich vervolgens van 't Weſten naar 't Zuiden. Alhier is de Kuſt zoo ſteyl / dat ze onmooglyk is aan te doen / maar op een andere plaatz is ze vlak / en gemaklyk om 'er aan te landen. Vooꝛ de kleine Zand-Bay en Eyerlandt, alwaar zich veele Vogels op en in de Kotſen onthouden / is omtrent een musketſchoot van den wal / in Zee een diepte van 60 Vademen / en een weinig verder vindmen geen grondt. By de groote Hout-Bay, dus genoemt / wegens de verrotte Houtſtapels daar gevonden / is het Eilandt op 't allerſmalſte; daar zyn Bergen / doch niet zeer ſteyl / die men van de

Insgelyks de Bayen beſchreeven

eene

eene ter andere kuſt beklimmen kan. Voorts komt men aan de kleine Hout Bay, Engelſche Bay en verſcheiden anderen / waar aan de Hollanders verbolgens namen gaven; en in 't derde Deel zal getoont worden / hoedanig de Viſſcherp hier en te Spitsbergen eertyds in zwang ging.

Wat voordeel nu deeze reeds beſchreeven ontdekkingen hebben toegebragt / alhoewel die / gelyk getoont is / tot een ander oogmerk waren ondernomen / waaruit toen verbolgens zodanig een handel is ontſproten / dat 'er jaarlyks gantſche Vloten wierden uitgeruſt / en een zeer voordeelige Viſſcherp is uit ontſtaan. Eer we dan tot de Beſchryving van den opkomſt deezer Viſſcherp overgaan / zullen we vooraf eens beſchouwen / welk een ſoort van Viſſchen deeze Viſſcherp het voordeeligſte zyn geweest / en waar op noch heden de Groenlandsvaarders werden uitgeruſt.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Veelderlei ſoorten van Walviſſchen, volgens de gedachten van verſcheiden Schryveren. De Eilandſche Walviſſchen worden in de Viſſchery voornamentlyk gezocht; hunne geſtalte beſchreeven. A. van Leeuwenhoeks aanmerking, over 't Oog van den Walviſch en 't geen hy verder daar by waargenomen heeft. Voortteeling der Walviſſchen, en hoe; de *Sperma Ceti*, waarvan die voortkomt, beſchreven, en haare bereiding aangeweezen. Verder de aart, krachten en 't lang leeven der Walviſſchen aangemerkt.

De Schryvers die aangaande de Walviſſchen geſchreeven hebben / zyn niet van eenerlei meening. Eenigen ſtellen tienderlei ſoorten; Bartholini en Wormius begrootenze op twee en twintig / geevende die alle byzondere naamen / en zulks wegens hunne kleuren / Vinnen / Tanden / Baarden / enz. Rondelet, Bellon, Schooneveld, Faber, Cluſius en Tulpius, noemen 'er gezaamentlyk zes of zeven ſoorten op / te weeten: Verſchil onder de Schryvers, aangaande de Walviſſchen aangemerkt.

Balena Vulgaris, - - -	Vinviſch.
Balena Vera, - - -	Walviſch.
Balena Orca vel Dentata, -	Zwaard-Zwaag of Tand Viſch.
Phyſter, - - - -	Nooitſlaper.
Cete, - - - -	Potviſch.
Narwal, - - -	Eenhoorn of Hoornviſch.

dooz hunne Vervolgers Jaarlyks uitſtonden / zulks ze dan tellens verwiſſeling van andere Havens en Bayen zochten / en eindelyk van daar naar andere Gewesten in Zee en in 't ys zyn geweeken.

De Kuſten van Jan Maijen Eiland beſchreeven.

De Weſtkuſt van dit Eilandt is in 't vooryaar zoo zeer niet met Ys bezet / dan de Noordkuſt, die zich met een Kaap achter den Beerenberg verder in zee uitſtrekt. Zeeker is 't dat deeze Kuſt in 't Vooryaar nooit zonder Ys is / 't welk zich meer dan 10 Mylen in Zee uitſtrekt; Dus is het 'er in 't vooryaar wegens deeze bezetting van 't Ys / onmooglyk te paſſeeren. Dit is de reden / waarom men zich wachten moet / dit Eilandt aan de Ooſtkuſt aan te doen / en niet dan aan de Weſtkuſt aanloopen / om 'er zyn verblyf geduurende de Viſſcherye te neemen. Want in den zomer legt het ys veelyds zeer verre van de Kuſt; Zorgdrager zegt / dat hy 'er zelf met zyn Schip gelegen heeft / dat 'er het ys zoo verre van den wal lag / dat men rondom het gantſche Landt geen ys bekennen / noch bevoogen kon.

Indien men by geval aan de Ooſtkuſt aanquam / was men genoodzaakt weder ten Noorden van 't Eilandt te keeren / dat hen niet alleen voor gewelddige Winden bloot ſtellen zou / die over den Beerenberg vallen / maar ook in gevaar van 't dryvende ys te bryngen; vermits 'er de Vloed van 't Zuiden naar 't Noorden ſtroomt / en de Eb van 't Noorden naar 't Zuiden.

Als mede de Beerenberg.

Aan 't Noordeindt van 't Eilandt vertoont zich den Beerenberg van een gewelddige hoogte / en die is zoo ſteyl / dat onmogelyk des zelfs top te beklimmen is. Deeze Berg word Beerenberg genoemt / wegens het groot getal Beeren dat 'er zich ſomtyds onthouden / en beſlaat dien Berg eene Landſtreek tuſſchen de gantſche Ooſt- en Weſt-Kuſt gelegen; maar de Noordkuſt heeft een kleine en vlakker ruimte / tot aan de Zee. Deeze Berg is zoo hoog / dat men die 30 Mylen in Zee ontdekt.

Wat de ſtrekking der Kuſt aangaat: de Noordhoek is den Noordelykſten uithoek / en de Ooſthoek den Ooſtelykſten. De Ysberg beſtaat uit dzie Bergen / of liever groote Sneeuwhoopen die bevooren zyn / en door de Zon ontdooit / van den Beerenberg afrollen / maar wanneer de Zon vertrekt / weder tot zodanige hoopen vriezen. Vervolgens is 'er de Zuid-Ooſthoek. Van deezen Hoek ſtrekt de Kuſt van 't Ooſten naar 't Weſten / tot aan een klein Eilandje / en wend zich vervolgens van 't Weſten naar 't Zuiden. Alhier is de Kuſt zoo ſteyl / dat ze onmooglyk is aan te doen / maar op een andere plaats is ze vlak / en gemaklyk om 'er aan te landen. Voor de kleine Zand-Bay en Eyerlandt, alwaar zich veele Vogels op en in de Kotſen onthouden / is omtrent een musketſchoot van den wal / in Zee een diepte van 60 Vademen / en een weinig verder vindmen geen grondt. By de groote Hout-Bay, dus genoemt / wegens de verrotte Houtſtapels daar gevonden / is het Eilandt op 't allerſmalſte; daar zyn Bergen / doch niet zeer ſteyl / die men van de

Insgelyks de Bayen beſchreeven.

eene

eene ter andere Kuſt beklimmen kan. Voorts komt men aan de kleine Hout Bay, Engelſche Bay en verſcheiden anderen / waar aan de Hollanders vervolgens namen gaven; en in 't derde Deel zal getoont worden / hoedanig de Viſſcherp hier en te Spitsbergen eertyds in zwang ging.

Wat voordeel nu deeze reeds beſchreeven ontdekkingen hebben toegebragt / alhoewel die / gelyk getoont is / tot een ander oogmerk waren ondernomen / waaruit toen vervolgens zodanig een handel is ontſproten / dat 'er jaarlyks gantſche Vloten wierden uitgeruſt / en een zeer voordeelige Viſſcherp is uit ontſtaan. Eer we dan tot de Beſchryving van den opkomſt deezer Viſſcherp overgaan / zullen we vooraf eens beſchouwen / welk een ſoort van Viſſchen deeze Viſſcherp het voordeeligſte zyn geweeſt / en waar op noch heden de Groenlandsvaarders werden uitgeruſt.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Veelderlei ſoorten van Walviſſchen, volgens de gedachten van verſcheiden Schryveren. De Eilandſche Walviſſchen worden in de Viſſchery voornamentlyk gezocht; hunne geſtalte beſchreeven. A. van Leeuwenhoeks aanmerking, over 't Oog van den Walviſch en 't geen hy verder daar by waargenomen heeft. Voortteeling der Walviſſchen, en hoe; de *Sperma Ceti*, waarvan die voortkomt, beſchreven, en haare bereiding aangeweezen. Verder de aart, krachten en 't lang leeven der Walviſſchen aangemerkt.

De Schryvers die aangaande de Walviſſchen geſchreeven hebben / zyn niet van eenerlei meening. Eenigen ſtellen tienderlei ſoorten; Bartholini en Wormius begrootenze op twee en twintig / geevende die alle byzondere naamen / en zulks wegens hunne kleuren / Vinnen / Tanden / Baarden / enz. Rondelet, Bellon, Schooneveld, Faber, Cluſius en Tulpius, noemen 'er gezaamentlyk zeg of zeven ſoorten op / te weeten: Verſchil onder de Schryvers, aangaande de Walviſſchen aangemerkt.

Balena Vulgaris, - - -	Vinviſch.
Balena Vera, - - -	Walviſch.
Balena Orca vel Dantata, -	Zwaard-Zwaag of Tand Viſch.
Phyſter, - - - -	Nooitkaper.
Cete, - - - -	Potviſch.
Narwal, - - -	Eenhoorn of Hoornviſch.

Hoe 't hier mede zy / men vind in de Transactions Philosophique, een redeneering over de Walvisschen / door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten / dat deeze Schryver naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweest / nademaal hy de geleegenheit had / de gesteltheit deezer Teedieren / op de Schotsche Kusten met alle oplettenheit t'onderzoeken.

Naamsoorsprong der Walvisschen onderzocht

Het laate den Lezer niet verdzieten dat we alhier de naamsoorsprong van 't woordt Walvisch volgens het geen 'er de Heer L. ten Kate Harmensz. in zyne Aanleiding tot de kennisse van 't verhevene deel der Nederduitsche Sprake II. Deel, Pag. 728 en 729. van zegt. Van het woordt Wellen, Wal, of Walle in den zin van opzieden en koken genomen / komt af het vlaamsch en geldersch woordt Welling en word uit dit wortel-deel Wil of Wel afgeleid; verder ons Welle en Walle in den zin van opborrelen, als by de bron-aderen / by ons Welle, Wel en Walle genoemt / en om de draayingen by ons Welle, Walle en Water-Walle, beneffens ons Wel en Wel-zand waar op men / te weeten / het vaste Wel zand, hier te lande de heimasten inslaat. Dit woordt Wal in den zin van 't opwellen en spuiten als een fontein is dan toeëigentlyk aan den Wal-visch om het opspuiten der waterstraalen die door zyne tweer neusgaten zoo geweldig als een zwaare fonteinsprong geschied; ja te niets zoo sterk / dat men 't zeer verre hooren kan; of indien hy aan zyne lebensaderen gequetst is / blaast hy 't bloedt even zoo rykelyk en krachtig uit: waarom hy dan ook met recht weleer den naam Cetus of Spuitwal voerde.

De gemeenste soorten van Walvisschen / die men by de Groenlandsche Visscherp vangt / zoo wel die van 't West- en Zuid-ys / als de Noordkaper / beneffens de Vinvisch / zyn tandeloos / en zodanigen waarvan de baleinbaarden uit den mondt vergadert worden. De Vinvisch is mede een soort van Walvisschen / spuitende wel het allerhoogst / doch is merkelyk dunder dan de anderen / hebbende een groote vin op den rug / waarvan hy dien naam voert / en word mede / vermits hy koelder van bloedt is / dikwyls verder op naar de warme luchtstreeken gevonden. Maar noch een ander soort van Walvisschen is 'er / die in de plaatz van baleinen tanden in de onderste kaak hebben: waarvan verbolgens mede zal gesproken worden.

Eilandsche Walvisschen de voornaamste, waar op de Groenlandsche Visschery toelegt, die beschreeven worden.

De voornaamste Walvisschen waar op de Groenlandsvaarders worden uitgerust / zyn dan de Eilandsche Visschen / die eertyds in en omtrent de Bayen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eilandt veel gevangen wierden; waarom men ze ook Eilandsche Visschen noemt. Men onderscheidze voornamentlyk van andere Visschen / 't zy door hunne Vinnen / of kaaken die tandeloos zyn / in welker plaatz zy lange / zwarte en breede / doch allenks smal toeloopende hoornachtige roeden hebben / wiens dunste eindens en binnenkant met een hairachtige stoffe bewassen / den gantschen muil tot in de keel beslaan / en gemeenlyk Baarden genoemt

Hoe 't hier mede zy / men vind in de Transactions Philosophique, een redeneering over de Walvisschen / door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten / dat deeze Schryver naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweest / nademaal hy de geleegenheit had / de gesteltheit deezer Teedieren / op de Schotsche Kusten met alle oplettenheit t'onderzoeken.

Naamsoorsprong der Walvisschen onderzocht

Het laate den Lezer niet verdrieten dat we alhier de naamsoorsprong van 't woordt Walvisch volgens het geen 'er de Heer L. ten Kate Harmensz. in zyne Aanleiding tot de kennisse van 't verhevene deel der Nederduitsche Sprake II. Deel, Pag. 728 en 729. van zegt. Van het woordt Wellen, Wal, of Walle in den zin van opzieden en koken genomen / komt af het blaamsch en geldersch woordt Welling en word uit dit woortel-deel Wil of Wel afgeleid; verder ons Welle en Walle in den zin van opborrelen, als by de bron-aderen / by ons Welle, Wel en Walle genoemt / en om de draayingen by ons Welle, Walle en Water-Walle, beneffens ons Wel en Wel-zand waar op men / te weeten / het vaste Wel zand, hier te lande de heimasten inslaat. Dit woordt Wal in den zin van 't opwellen en spuiten als een fontein is dan toeëigentlyk aan den Wal-visch om het opspuiten der waterstraalen die door zyne twee neusgaten zoo geweldig als een zwaare fonteinsprong geschied; ja te niets zoo sterk / dat men 't zeer verre hooren kan; of indien hy aan zyne levensaderen gequetst is / blaast hy 't bloedt even zoo rykelyk en krachtig uit: waarom hy dan ook met recht weleer den naam Cetus of Spuitwal voerde.

De gemeenste soorten van Walvisschen / die men by de Groenlandsche Visscherp vangt / zoo wel die van 't West- en Zuid-ys / als de Noordkaper / beneffens de Vinvisch / zyn tandeloos / en zodanigen waarvan de baleinbaarden uit den mondt vergadert worden. De Vinvisch is mede een soort van Walvisschen / spuitende wel het allerhoogst / doch is merkelyk dunder dan de anderen / hebbende een groote vin op den rug / waarvan hy dien naam voert / en word mede / vermits hy koelder van bloedt is / dikwyls verder op naar de warme luchtstreeken gevonden. Maar noch een ander soort van Walvisschen is 'er / die in de plaats van baleinen tanden in de onderste kaak hebben: waarvan vervolgens mede zal gesproken worden.

Eilandsche Walvisschen de voornaamste, waar op de Groenlandsche Visschery toelegt, die beschreeven worden.

De voornaamste Walvisschen waar op de Groenlandsvaarders worden uitgerust / zyn dan de Eilandsche Visschen / die eertyds in en omtrent de Bayen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eilandt veel gevangen wierden; waarom men ze ook Eilandsche Visschen noemt. Men onderscheidze voornamentlyk van andere Visschen / 't zy door hunne Vinnen / of kaaken die tandeloos zyn / in welker plaats zy lange / zwarte en breede / doch allenks smal toeloopende hoornachtige roeden hebben / wiens dunste eindens en binnenkant met een hairachtige stoffe bewassen / den gantschen muil tot in de keel beslaan / en gemeenlyk Baarden genoemt

Hoe 't hier mede zy / men vind in de Transactions Philoſophique, een redeneering over de Walviſſchen / door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten / dat deeze Schryver naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweest / nademaal hy de geleegenheit had / de geſteltheit deezer Teedieren / op de Schotſche Kuſten met alle oplettenheit t'onderzoeken.

Naamsoorſprong der Walviſſchen onderzocht

Het laate den Lezer niet verdzieten dat we alhier de naamsoorſprong van 't woordt Walviſch volgens het geen 'er de Heer L. ten Kate Harmenſz. in zyne Aanleiding tot de kennille van 't verhevene deel der Nederduitſche Sprake II. Deel, Pag. 728 en 729. van zegt. Van het woordt Wellen, Wal, of Walle in den zin van opzieden en koken genomen / komt af het vlaamſch en gelderſch woordt Welling en word uit dit woortel-deel Wil of Wel afgeleid; verder ons Welle en Walle in den zin van opborrelen, als by de bron-aderen / by ons Welle, Wel en Walle genoemt / en om de draayingen by ons Welle, Walle en Water-Walle, beneffens ons Wel en Wel-zand waar op men / te weeten / het vaſte Wel zand, hier te lande de heimaſten inſlaat. Dit woordt Wal in den zin van 't opwellen en ſpuiten als een fontein is dan toeëigentlyk aan den Wal-viſch om het opſpuiten der waterſtraalen die door zyne tweeneusgaten zoo geweldig als een zwaare fonteinſprong geſchied; ja te niets zoo ſterk / dat men 't zeer verre hooren kan; of indien hy aan zyne lebengaderen gequetſt is / blaaſt hy 't bloedt even zoo ryklyk en krachtig uit: waarom hy dan ook met recht weleer den naam Cetus of Spuitwal voerde.

De gemeenſte ſoorten van Walviſſchen / die men by de Groenlandſche Viſſcherp vangt / zoo wel die van 't Weſt- en Zuid-ys / als de Noordkaper / beneffens de Vinviſch / zyn tandeloos / en zodanigen waarvan de baleinbaarden uit den mondt vergadert worden. De Vinviſch is mede een ſoort van Walviſſchen / ſpuitende wel het allerhoogſt / doch is merkelyk dunder dan de anderen / hebbende een groote vin op den rug / waarvan hy dien naam voert / en word mede / vermits hy koelder van bloedt is / dikwyls verder op naar de warme luchtſtreeken gevonden. Maar noch een ander ſoort van Walviſſchen is 'er / die in de plaats van baleinen tanden in de onderſte kaak hebben: waarvan vervolgens mede zal geſproken worden.

Eilandſche Walviſſchen de voornaamſte, waar op de Groenlandſche Viſſchery toelegt, die beſchreeven worden.

De voornaamſte Walviſſchen waar op de Groenlandsvaarders voornaamlyk uitgeruſt / zyn dan de Eilandſche Viſſchen / die eertyds in en omtrent de Bayen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eilandt veel gevangen wierden; waarom men ze ook Eilandſche Viſſchen noemt. Men onderſcheidze voornamentlyk van andere Viſſchen / 't zy door hunne Vinnen / of kaaken die tandeloos zyn / in welker plaats zy lange / zwarte en breede / doch allenks ſmal toeloopende hoornachtige roeden hebben / wiens dunſte eindens en binnenkant met een hairachtige ſtoffe bewoſſen / den gantſchen muil tot in de keel beſlaan / en gemeenlyk Baarden genoemt

Hoe 't hier mede zy / men vind in de Transactions Philoſophique, een redeneering over de Walviſſchen / door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten / dat deeze Schryver naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweeſt / nademaal hy de geleegenheit had / de geſteltheit deezer Teedieren / op de Schotſche Kuſten met alle oplettenheit t'onderzoeken.

Naamsoorſprong der Walviſſchen onderzocht

Het laate den Lezer niet verdzieten dat we alhier de naamsoorſprong van 't woordt Walviſch volgens het geen 'er de Heer L. ten Kate Harmenſz. in zyne Aanleiding tot de kennille van 't verhevene deel der Nederduitſche Sprake II. Deel, Pag. 728 en 729. van zegt. Van het woordt Wellen, Wal, of Walle in den zin van opzieden en koken genomen / komt af het vlaamſch en gelderſch woordt Welling en word uit dit wortel-deel Wil of Wel afgeleid; verder ons Welle en Walle in den zin van opborrelen, als by de bron-aderen / by ons Welle, Wel en Walle genoemt / en om de draayingen by ons Welle, Walle en Water-Walle, beneffens ons Wel en Wel-zand waar op men / te weeten / het vaſte Wel zand, hier te lande de heimaſten inſlaat. Dit woordt Wal in den zin van 't opwellen en ſpuiten als een fontein is dan toeëigentlyk aan den Wal-viſch om het opſpuiten der waterſtraalen die door zyne tweee neusgaten zoo geweldig als een zwaare fonteinſprong geſchied; ja te niets zoo ſterk / dat men 't zeer verre hooren kan; of indien hy aan zyne lebensaderen gequetſt is / blaaſt hy 't bloedt even zoo rykelyk en krachtig uit: waarom hy dan ook met recht weleer den naam Cetus of Spuitwal voerde.

De gemeenſte ſoorten van Walviſſchen / die men by de Groenlandſche Viſſcherp vangt / zoo wel die van 't Weſt- en Zuid-zy / als de Noordkaper / beneffens de Vinviſch / zyn tandeloos / en zodanigen waarvan de baleinbaarden uit den mondt vergadert worden. De Vinviſch is mede een ſoort van Walviſſchen / ſpuitende wel het allerhoogſt / doch is merkelyk dunder dan de anderen / hebbende een groote vin op den rug / waarvan hy dien naam voert / en word mede / vermits hy koelder van bloedt is / dikwyls verder op naar de warme luchtſtreeken gevonden. Maar noch een ander ſoort van Walviſſchen is 'er / die in de plaats van baleinen tanden in de onderſte kaak hebben: waarvan vervolgens mede zal geſproken worden.

Eilandſche Walviſſchen de voornaamſte, waar op de Groenlandſche Viſſchery toelegt, die beſchreeven worden.

De voornaamſte Walviſſchen waar op de Groenlandsvaarders voornaamentlyk uitgeruſt / zyn dan de Eilandſche Viſſchen / die eertyds in en omtrent de Bayen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eilandt veel gevangen wierden; waarom men ze ook Eilandſche Viſſchen noemt. Men onderſcheidze voornamentlyk van andere Viſſchen / 't zy door hunne Vinnen / of kaaken die tandeloos zyn / in welker plaats zy lange / zwarte en breede / doch allenks ſmal toeloopende hoornachtige roeden hebben / wiens dunſte eindens en binnenkant met een haïrachtige ſtoffe bewoſſen / den gantſchen muil tot in de keel beſlaan / en gemeenlyk Baarden genoemt

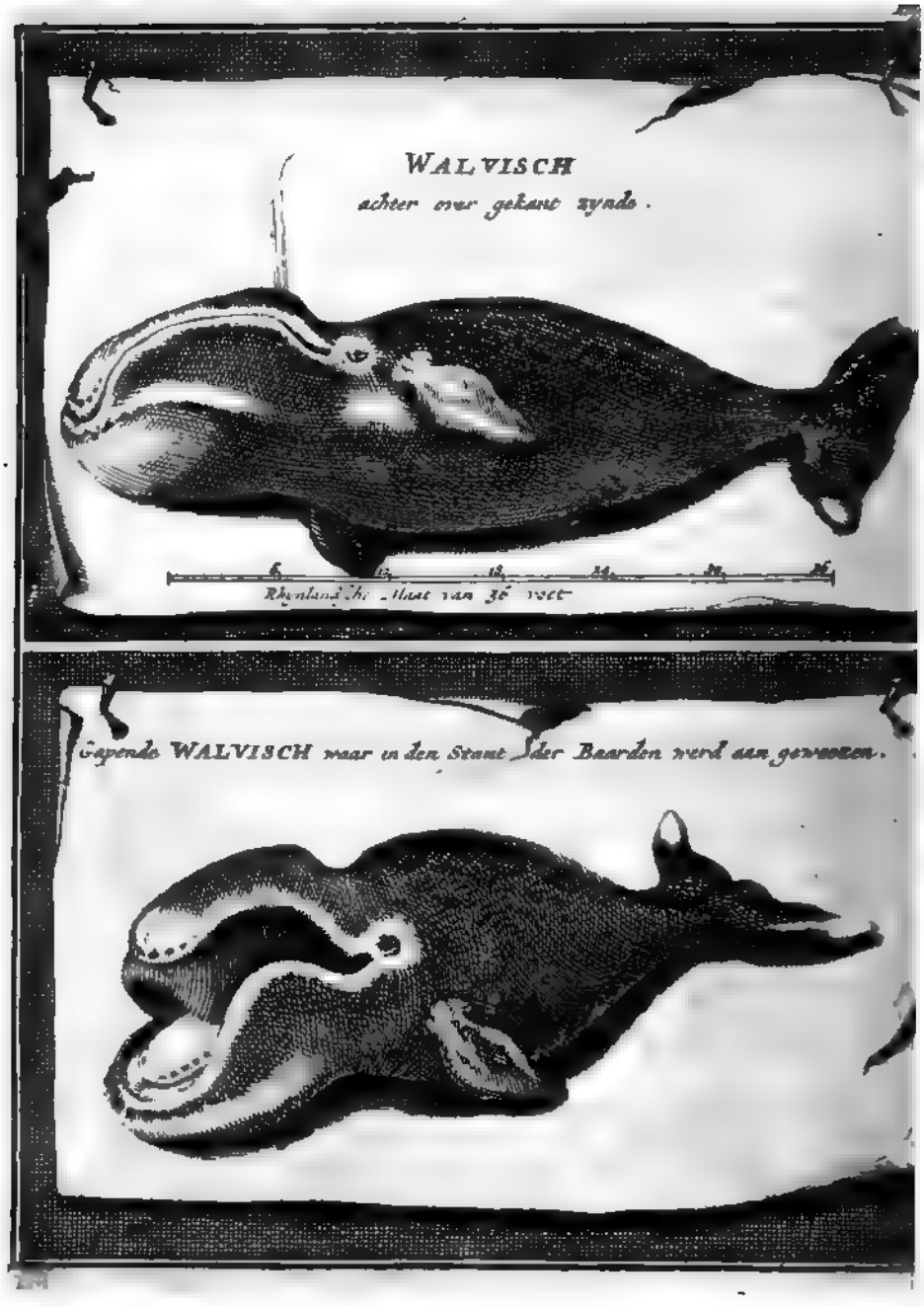
WALVISCH
achter over gekant zynde.
Rhynlandsche Maat van 36 voet
Gapende WALVISCH waar in den Staat der Bearden werd aangetroffen.

ſtemt worden. Door de Dinviſſchen weetenze onderſcheiden / dewyl die / als gezegt is / een groote Din op den rug hebben / en de Walviſſchen geen: Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / geëvenmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte ſtreepen / als ook de ſtaart. Deeze gemarmerde ſtreepen ſchynen als aderen door den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitſnyd / vindmen onder den dikken huidt / beenderen naar een handt met uitgeſtrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walviſch verzien / die hem voor riemen dienen / gelyk'erwys men een Sloep voortroept. De ſtaart van deezen Viſch ſtaat niet als van andere Viſſchen overend / maar legt breet uitgeſtrekt / gelyk die der Dinviſſchen / Butskoppen of Potviſſchen / Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Sloep den wyskriem / waarmede hy timmer zoo veel kracht tot beſtiering en voortzetting doet / als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwenteien.

Het Hoofdt van deezen Viſch maakt een derdendeel van 't gantſche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitte korte hairen. Deze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte ſtreepen / zommige donker bruin / insgelyks als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander ſluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel geelachtig zyn / met bonte ſtreepen verzelt / gelyk die der Dinviſſchen. Eenige Walviſſchen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Viſſchen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip inſluit; men acht dat de Viſch door deeze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig / en gelykzaam met paerdehair bewaſſen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Dinviſſchen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een ſabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaans gewys gekromt. De kleinſte Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedſte en langſte / ſomtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden / maakende te ſamen vyf hondert uit / en omtrent 400 ondermaats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgeſneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geſchikt. 't Breedſte

Walviſchbaarden, hoedanig in de kaaken van den Walviſch zyn geſchikt.

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdſtuk.

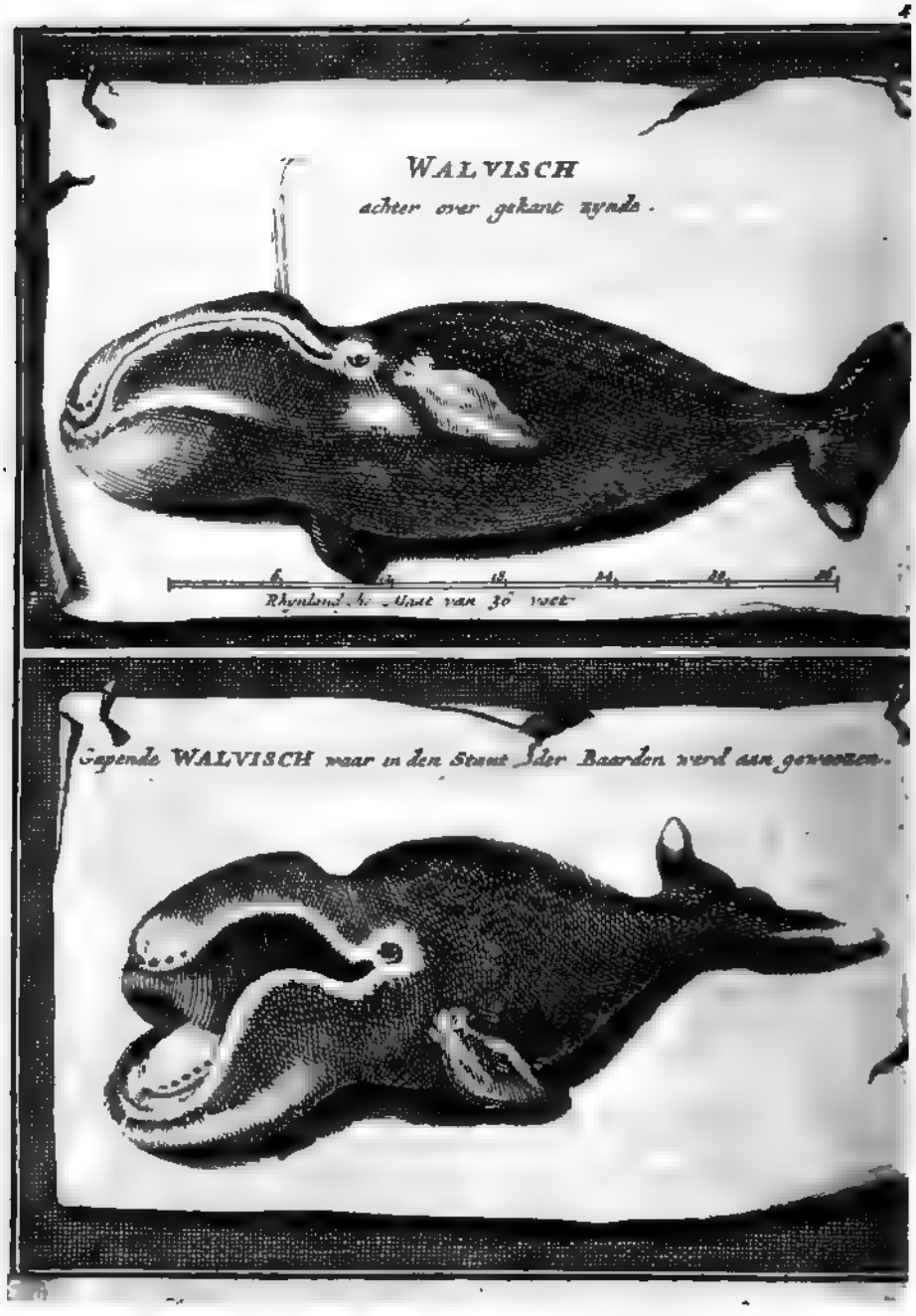
WALVISCH
achter over gekant zynde.
Rhynlandsche Maat van 30 voet.
Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan gewezen.

ſtemt worden. Dooz de Vinviſſchen weezdenze onderſcheiden / dewyl die / alz gezegt iz / een groote Vin op den rug hebben / en de Walviſſchen geen: Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / geëvenmaatigt naar de groote van 't lighaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte ſtreepen / alz ook de ſtaart. Deeze gemarmerde ſtreepen ſchynen alz aderen dooz den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitſpreid / vindmen onder den dikken huidt / beenderen naar een handt met uitgeſtrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen iz de Walviſch verzien / die hem dooz riemen dienen / gelykerwyz men een Sloep dooztroept. De ſtaart van deezen Viſch ſtaat niet alz van andere Viſſchen overend / maar legt bzeet uitgeſtrekt / gelyk die der Vinviſſchen / Dutskoppen of Potviſſchen / Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlyk iz ze van dzie tot vier vademen bzeet / en dient hem gelyk een Sloep den wzikriem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot beſtiering en vooztzetting doet / alz met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwenteien.

Het Hoofdt van deezen Viſch maakt een derdendeel van 't gantſche lighaam uit; vooz aan de lippen van den muil / zoo wel beneden alz boven / zitte kozte hairen. Deze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / even vooz de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte ſtreepen / zommige donker bzuin / ingelykz alz de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander ſluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden / die bzuin / zwart en ook wel geelachtig zyn / met bonte ſtreepen verzelt / gelyk die der Vinviſſchen. Eenige Walviſſchen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oozdeelt van jonge Viſſchen te zyn. Vooz aan de onderlip iz een holte / daar de bovenlip inſluit; men acht dat de Viſch dooz deeze holligheit / het water / dat ze gewoon iz uit te werpen / in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig / en gelykzaam met paerdehair bewaſſen / en zulkz aan weerzyde van de tong / alz die der Vinviſſchen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een ſabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaanz gewyz gekromt. De kleinſte Baarden zitten vooz in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de bzeedſte en langſte / ſomtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoozdeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden / maakende te ſamen vyf hondert uit / en omtrent 400 ondermaatz Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgeſneden worden. Deeze Baarden zitten in een bzeede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geſchikt. 't Bzeedſte

Walviſchbaarden, hoedanig in de kaaken van den Walviſch zyn geſchikt.

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdſtuk.

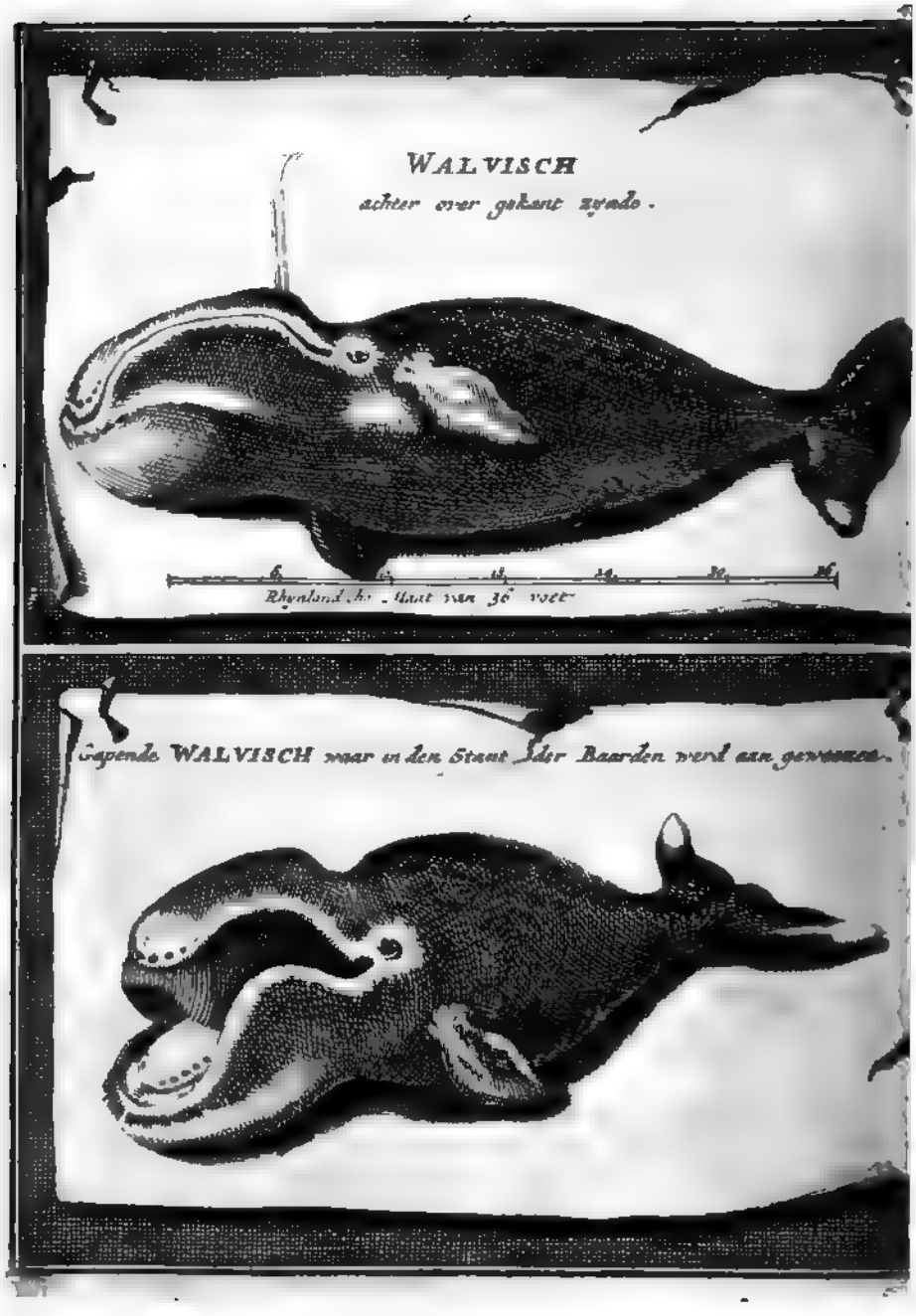
WALVISCH
achter over gekant zynde.
Rhynland.sche Maat van 36 voet
Gapende WALVISCH waar in den Staat Sder Baarden werd aan gevonden.

moeten tonden. Voor de Walviſſchen waerdenze onderſcheiden / dewyl die / als gezegt is / een groote Vin op den rug hebben / en de Waldiſſchen geen; Waer bezy heeft 'er achter de oogen twee / gedenmaatigt naar de groote van 't lighaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte ſtreepen / als ook de ſtaart. Deze gemarmerde ſtreepen ſchynen als aderen voor den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't waer een aengenaam gezicht gerft. Wanneer men de binnen uitſnyd / vindtmen onder den dikken huidt / beenderen naar een handt met uitgeſtrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deze twee Vinnen is de Walviſch verzien / die hem voor rieemen dienen / gelykerwyſe men een Sloep voortroept. De ſtaert van dezen Viſch ſtaat niet als van andere Viſſchen overend / maar legt bleet uitgeſtrekt / gelyk die der Dinviſſchen / Putſhoppen of Porciſſchen / Tonynen en anderen van dien aert; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Sloep den wythiem / waarmede hy immer zoo veel beweegt tot beſtiering en voortzetting doet / als met zyne vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwenden.

Het hoofd van dezen Viſch maakt een derdendeel van 't gantſche lighaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitter lange haren. Deze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte ſtreepen / ſommige donker bruin / inſgelyks als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander ſluiten. Aan het Heupbeen zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel gelachtig zyn / met bonte ſtreepen verzeit / gelyk die der Dinviſſchen. Eenige Walviſſchen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Viſſchen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip inſluit; men acht dat de Viſch door deze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de haaken treft. Inwendig in de haaken zyn de Baarden rug / en gelyk-zaam met paerdehaar bewaffen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Dinviſſchen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een ſabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaans gewyſe gekromt. De kleinſte Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedſte en langſte / ſomtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier han geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee honderd en vyftig Baarden / maakende te ſamen vyf honderd uit / en omtrent 400 onder-maats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgeſneden worden. Deze Baarden zitten in een breede rp aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geſchikt. 't Breedſte

Walviſchbaarden, hoedanig in de haaken van den Walviſch zyn geſchikt.

* Elia breeder hier van in 't volgende Hoofdſtuk.

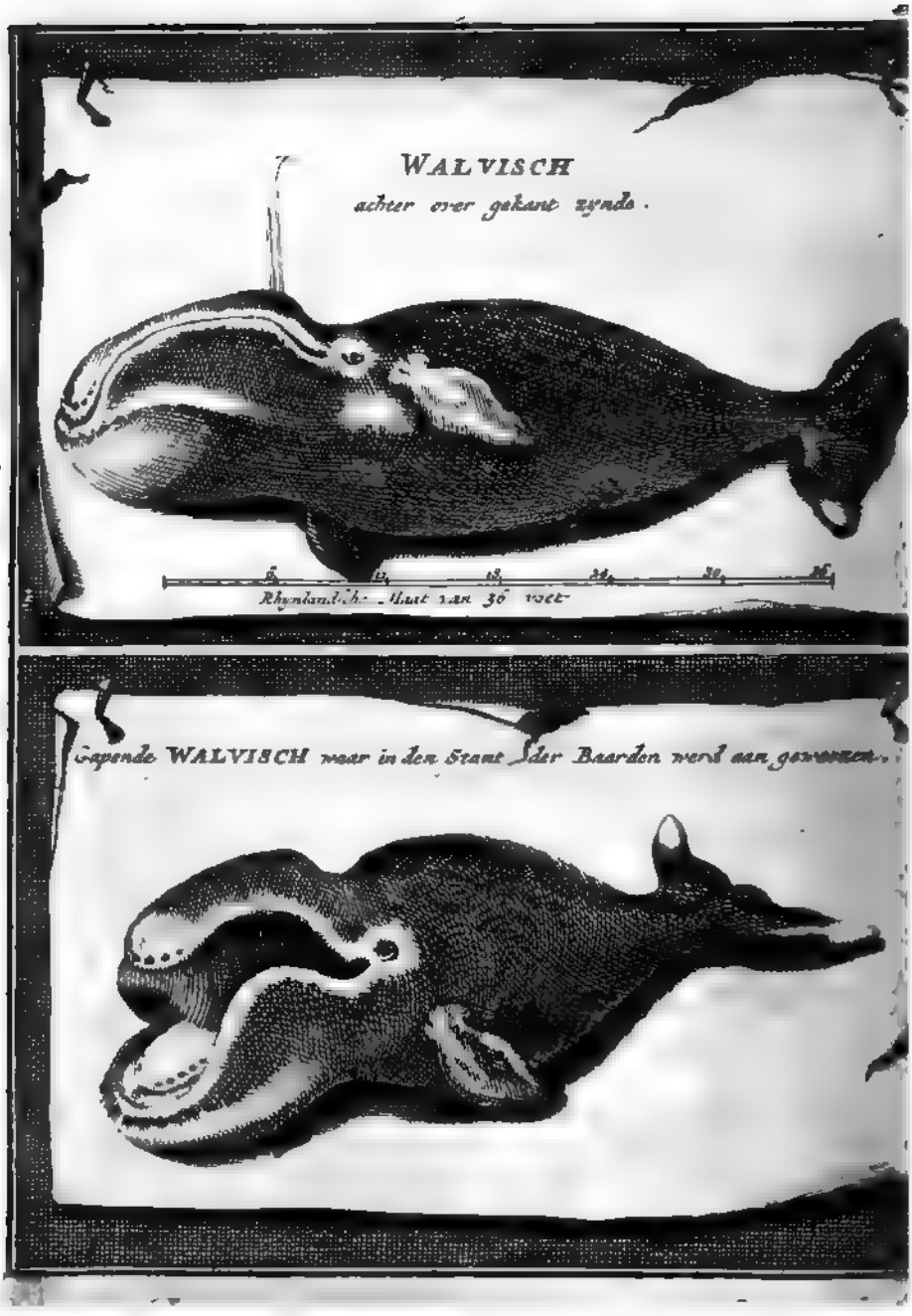
WALVISCH
achter over gekant zynde.
Rhynlandsche Lnat van 36 voet
Gapende WALVISCH waar in den Staat Sder Baarden werd aangetroffen.

ſterent worden. Voor de Dintviſſchen moeten ze onderſcheiden / dewyl die / als gezegt is / een groote Vin op den rug hebben / en de Walviſſchen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / gedenmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte ſtreepen / als ook de ſtaart. Deeze gemarmerde ſtreepen ſchynen als aderen door den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitſnyd / vindmen onder den dikken huidt / beenderen naar een hande met uitgeſtrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walviſch verzien / die hem voor riemen dienen / gelyckerwyſe met een Sloep voortroept. De ſtaart van deezen Viſch ſtaat niet als van andere Viſſchen overend / maar legt breet uitgeſtrekt / gelyk die der Dintviſſchen / Purſhoppen of Potviſſchen / Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Sloep den winkiem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot beſtiering en voortzetting doet / als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwenteien.

Het Hoofd van deezen Viſch maakt een derdendeel van 't gantſche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitte korte hairen. Deeze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte ſtreepen / ſommige donker bruin / ingelyks als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander ſluiten. Aan het Beenbeen zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel gelachtig zyn / met bonte ſtreepen verzeit / gelyk die der Dintviſſchen. Eenige Walviſſchen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Viſſchen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip inſluit; men acht dat de Viſch door deeze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de haaken treckt. Inwendig in de haaken zyn de Baarden rugg / en gelykſaam met paerdehaar bewaſſen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Dintviſſchen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een ſabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaans gewyſs gekromt. De kleinſte Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedſte en langſte / ſomtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Dier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden / maakende te ſamen vyf hondert uit / en omtrent 400 ondermaats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgeſneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geſchikt. 't Breedſte

Walviſchbaarden, hoedanig in de kaaken van den Walviſch zyn geſchikt.

* Sie breeder hier van in 't volgende Hoofdſtuk.

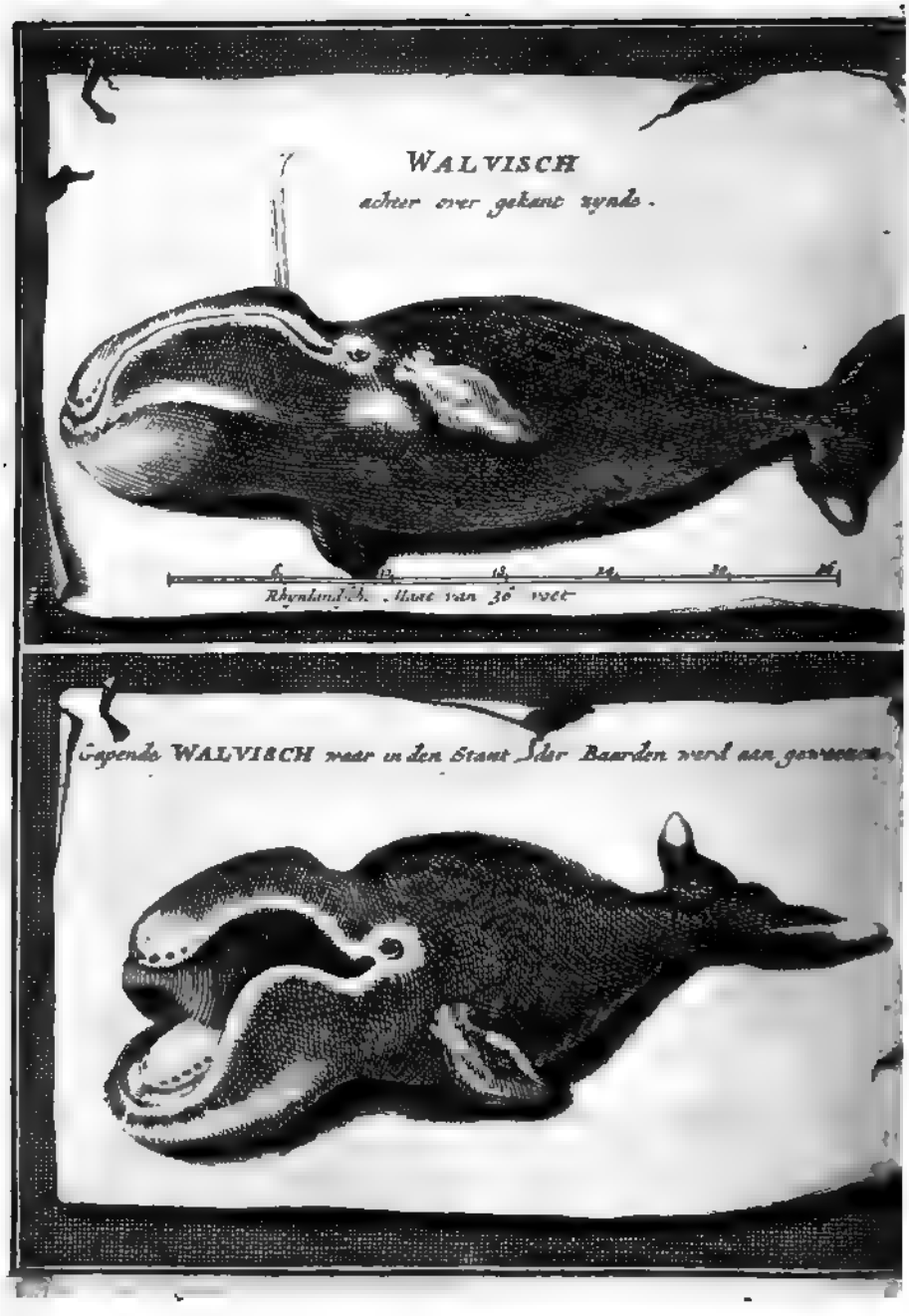
WALVISCH
achter over gekant synde.
Rhyndand. Maat van 30 voet
Gapende WALVISCH waar in den Staat Sder Baarden word aan gewesen

tieren worden. Voor de Dolviſſchen verſchelen onderſcheiden / dewyl die / als gezegt is / een groote Vin op den rug hebben / en de Walviſſchen geen: Maar derze heeft 'er achter de oogen twee / gedenmaatigt naar de groote van 't lighaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte ſtreepen / als ook de ſtaart. Derze gemarmerde ſtreepen ſchynen als aderen voor den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitſnyd / vindtmen onder den dikken huidt / beenderen naar een hande met uitgeſtrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan derze twee Vinnen is de Walviſch verzien / die hem voor riemen dienen / gelykerwyſe men een Aloep voortroept. De ſtaart van derzen Viſch ſtaat niet als van andere Viſſchen overend / maar legt byna uitgeſtrekt / gelyk die der Vinviſſchen / Purshoppen of Potviſſchen / Tonynen en anderen van dien aart: gemeenlyk is ze van byna tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Aloep den waterem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot beſtiering en voortzetting doet / als met zyne vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwenteelen.

Het Hoofd van derzen Viſch maakt een derdendeel van 't gantſche lighaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitte korte haiten. Derze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte ſtreepen / ſommige donker byna / ingelykx als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander ſluiten. Aan het Beugſteen zitten de Baarden / die byna / zwart en ook wel grelachtig zyn / met bonte ſtreepen verzelt / gelyk die der Vinviſſchen. Eenige Walviſſchen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Viſſchen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip inſluit; men acht dat de Viſch door derze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de haaken treekt. Inwendig in de haahen zyn de Baarden ruig / en gelykzaam met paerdehaar bewaffen / en zulkx aan weerzyde van de tong / als die der Vinviſſchen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een ſabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaans gewyx gekromt. De kleinſte Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedſte en langſte / ſomtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Verdier kan groozberit worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee honderd en vyftig Baarden / maakende te ſamen vyf honderd uit / en omtrent 400 ondermaats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgeſneden worden. Derze Baarden zitten in een breede rp aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geſchikt. 't Breedſte

Walviſchbaarden, hoedanig in de kaaken van den Walviſch zyn geſchikt.

* Die breeder zyn als in 't volgende Hoofdſtuk.

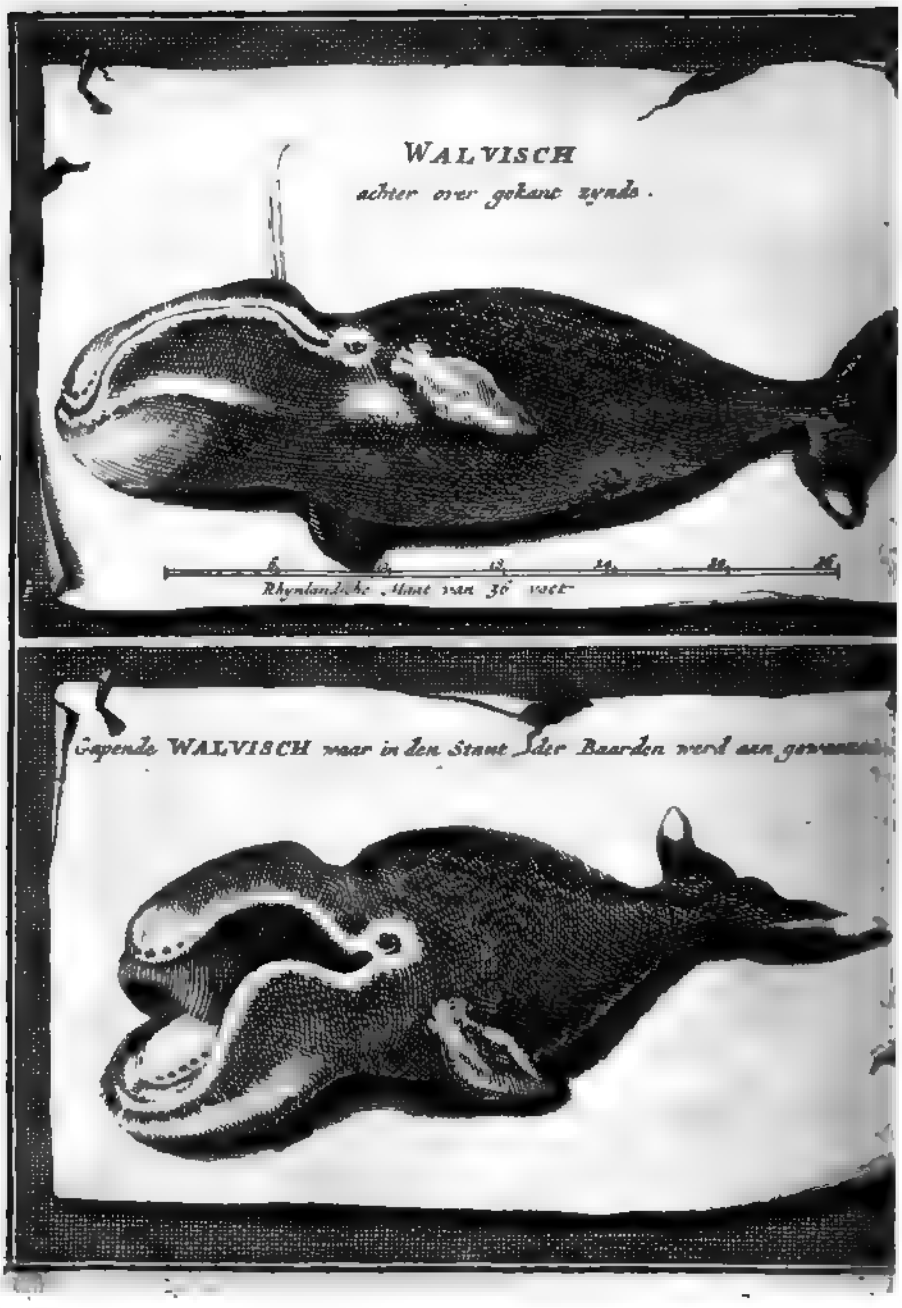
WALVISCH
achter over gekant zynde.
Rhynlandsche Maat van 36 voet
Gapende WALVISCH waar in den Staat der Baarden werd aan gevonden

ſterst worden. Doch de Walviſſchen waardye onderſcheyden / bewyſt die / als gezegt is / een groote Bun op den rug hebben / en de Walviſſchen geen: Meest dese heeft 'er achter de oogen twee / gelyckmaatigt naast de groote bun 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte streepen / als ook de staart. Deze gemarmerde streepen schynen als aderen door den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de bunen uitsnyd / vindtmen onder den dikken huidt / beenderen naast een handt met uitgerekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Bunen is de Walviſch verzien / die hem door dienen dienen / gelyckerwyſs men een Schip voortroept. De staart van deezen Viſch staat niet als van andere Viſſchen overend / maar legt heest uitgestreckt / gelyk die der Bindviſſchen / Butskoppen of Porcuſſchen / Cowynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van dyte tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Roer den wederiem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot beweeging en voortzetting doet / als met zyne vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwenteren.

Het Hoofd van deezen Viſch maakt een derdendeel van 't gantsche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zeer hoogt hairen. Deeze lippen zyn glad / wat rond gebooogen / en stekigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de gebooogen bovenlip zyn zwarte streepen / sommige donker bruin / ruygelyks als de lippen gebooogen / maakende een vierde van een kring / die in elkanderen sluiten. Aan het Mondsdeem zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel gelachtig zyn / met bonte streepen verzeit / gelyk die der Bindviſſchen. Eenige Walviſſchen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men voorheen van jonge Viſſchen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip instuit; men acht dat de Viſch door deeze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de haaken treckt. Inwendig in de haaken zyn de Baarden rug / en gelyk zyn met paerdehair bewaffen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Bindviſſchen. Eenige Baarden zyn gebooogen / gelyk een sabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaans gewyſs gekromt. De kleinſte Baarden zitten voor in den muil of achter naast de keel / maar in 't midden zyn de breedſte en langſte / somtyds van twee vademen langte / waar uit de groote van zodanig een Beeſt kan gooyerd worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden / maakende te samen vyf hondert uit / en omtrent 400 onderwaars Baarden / te weeten / die onder de zes voeten langte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgeſneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede rp aan elkanderen / inwendig een weinig gebooogen / en halve maansgewyze geſchikt. 't Breedſte

Walviſchbaarden, hoedanig in de haaken van den Walvisch zyn geſchikt.

* Als beneden hier van in 't volgende Hoofdſtuk.

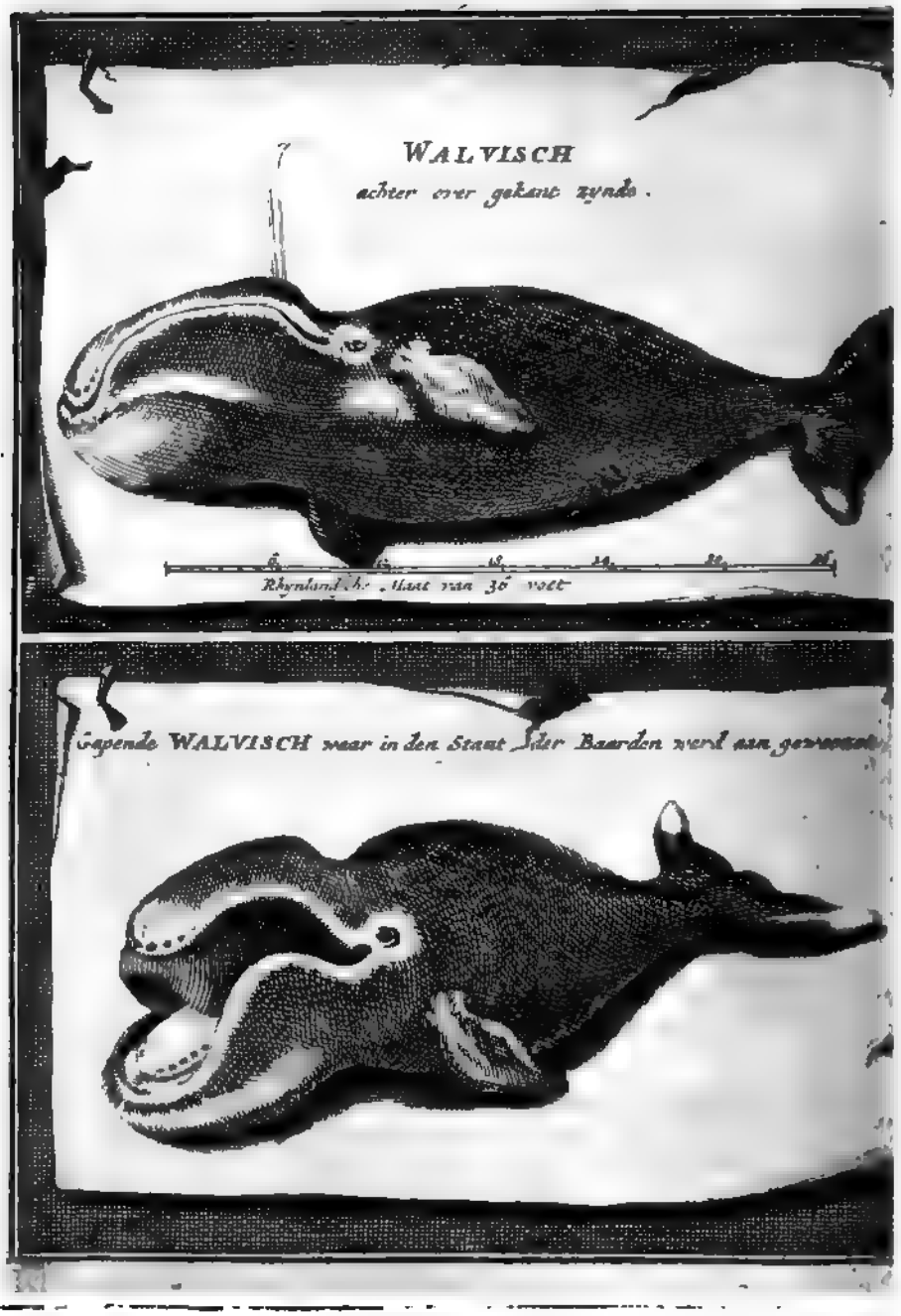
WALVISCH
achter over gekant zynde.
Rhynlandsche Maat van 36 voet
Gapende WALVISCH waar in den Staat der Baarden word aan gevonden

ſteeven toonden. Voor de Dinvisſchen verſchenen ſe onderſcheiden / behalven die / als gezegt is / een groote Vin op den rug hebben / en de Walvisſchen geen: Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / gedwarsmaatigt naar de groote van 't lighaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmerd met witte ſtreepen / als ook de ſtaart. Deeze gemarmerde ſtreepen ſchynen als aderen voor den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitſpreid / vindmen onder den dikken huidt / beenderen naar een hande met uitgeſtrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walviſch verſien / die hem voor ſtemen dienen / gelyk'er wyls men een Sloep voortroept. De ſtaart van deezen Viſch ſtaat niet als van andere Viſſchen overend / maar legt heet uitgeſtrekt / gelyk die der Dinviſſchen / Butskoppen of Potviſſchen / Cowynen en anderen van dien aart: gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Sloep den wytkiem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot beſtiering en voortzetting doet / als met zyne vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwenteelen.

Het Hoofd van deezen Viſch maakt een derdendeel van 't gantſche lighaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitte hoxte hairen. Deeze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte ſtreepen / zommige donker bruin / ingelyks als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkanderen ſluiten. Aan het Beenbeen zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel geelachtig zyn / met donker ſtreepen verzeit / gelyk die der Dinviſſchen. Eenige Walviſſchen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Viſſchen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip inſluit; men acht dat de Viſch door deeze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de kaaken treikt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden rug / en gelyk-zaam met paerdehaar bewaſſen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Dinviſſchen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een ſabel of zwaard / andere min of meer / halvemaans gewyds gekromt. De kleinſte Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedſte en langſte / ſomtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Dier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee honderd en vyftig Baarden / maakende te ſamen vyf honderd uit / en omtrent 400 ondermaats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgeſneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geſchikt. 't Bredſte

Walviſchbaarden, hoedanig in de kaaken van den Walviſch zyn geſchikt.

* Elis breeder hier van in 't volgende Hoofdſtuk.

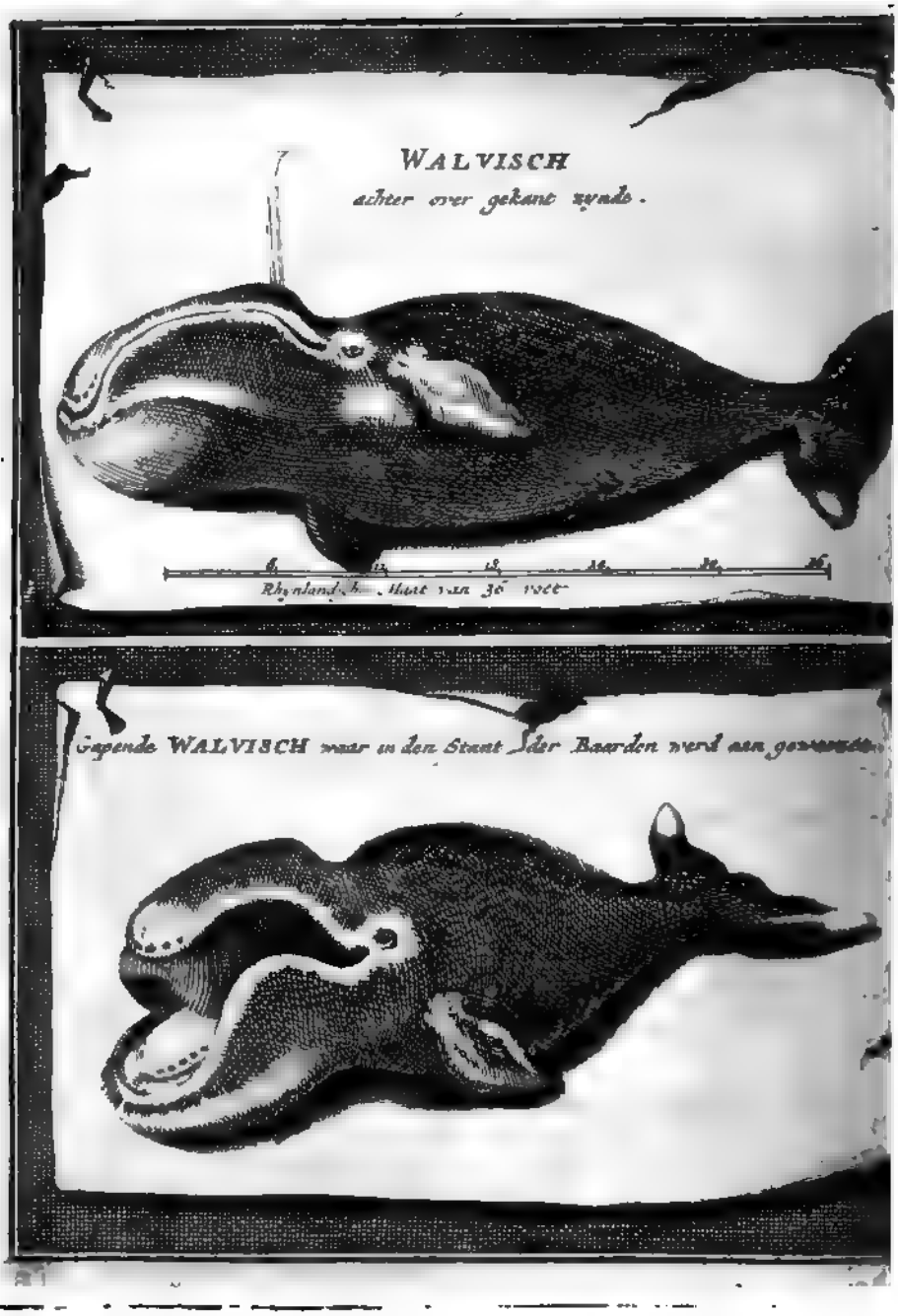
WALVISCH
achter over gekant synde.
Rhynland

ſtemt worden. Voor de Dinviſſchen worden ze onderſcheiden / dewyl die / als gezegt is / een groote Vin op den rug hebben / en de Walviſſchen geen; Maar deze heeft 'er achter de oogen twee / geldenmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte ſtreepen / als ook de ſtaart. Deze gemarmerde ſtreepen ſchynen als aderen voor den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitſnyd / vindmen onder den dikken huidt / beenderen naar een hande met uitgeſtrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deze twee Vinnen is de Walviſch verzien / die hem voor riemen dienen / gelyckerwyſe men een Aloep voortroept. De ſtaart van dezen Viſch ſtaat niet als van andere Viſſchen overend / maar legt breet uitgeſtrekt / gelyk die der Dinviſſchen / Butskoppen of Potviſſchen / Tonynen en anderen van dien aart: gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Aloep den worstriem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot beſtiering en voortzetting doet / als met zyne vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwenteleu.

Het Hoofd van dezen Viſch maakt een derdendeel van 't gantſche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitte korte hairen. Deze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / eben voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte ſtreepen / ſommige donker bruin / ingelyks als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander ſluiten. Aan het Borſtbeen zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel geelachtig zyn / met bonte ſtreepen verzeit / gelyk die der Dinviſſchen. Eenige Walviſſchen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Viſſchen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip inſluit; men acht dat de Viſch door deze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de kaaken treckt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig / en gelyk-zaam met paerdehaar bewaſſen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Dinviſſchen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een ſabel of zwaard / andere min of meer / halvemaans gewyſs gekromt. De kleinſte Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedſte en langſte / ſommyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden / maakende te ſamen vyf hondert uit / en omtrent 400 ondermaats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgeſneden worden. Deze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geſchikt. 't Breedſte

Walviſchbaarden, hoedanig in de kaaken van den Walviſch zyn geſchikt.

* Zie hierder hier van in 't volgende Hoofdſtuk.

zyn de Baarden naar de bovenlip of boven aan het Neusbeen / en zyn aan haaren wortel met harde en taaye zenuwen bewassen. Boven aan den wortel deezer Baarden / zitten noch eenige kleine Baartjes / de een grooter als de ander. Onder zyn de Baarden smal en spits / als mede de binnenkant van binnen in den mondt * ruighairig / om de tong niet te beschadigen. Wyeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walvisschen gemeenlyk wit. De tong legt tusschen de Baarden in / en is aan de onderste kaak vast; zy is zeer groot / witachtig ter zyden met zwarte blakken. Zy bestaat uit een weeke vette en spongachtige stoffe / die zich bezwaarlyk snyden laat: doch zoo wordt ze door de Speksnyders weggeworpen / verstrekkende den Baardwalvischen voor een greetig aas; want men meent dat hierop de Walvischen alleen om hunne tong bevoorlogen.

Juyst op 't hoofd van den Walvisch is een verheevenheit of bult / als mede by de Oogen en Nimen; in welker boven bult op 't hoofd / twee Spuit of Blaas-gaten zyn / beiden tegen elkander over / zodanig gevormen en gesteld: gelyk het doorgesneeden toongat van een viool. Uit deze Gaten blaast de Visch met een geweldig gedruis veel water; welk gemeld van de water blaazen / een myl verre kan gehoort worden. Alwaar de zee stil en nevelachtige lucht / belet den Visch te zien. Wanneer nuuk de Walvisch water uit / wanneer hy zich gewoont voelt / welk gemeld by het de Golven in een zwaaren Stormkan vergeleken worden. Zyne lange snuit is den Walvisch wat meer ingebogen als de Potvisch / maar om hem en hunnen loop te onderscheiden / dient op de Rug gezien de welke by de Walvisch boven op den rug uitsteekt. Tusschen de snuit en de Nimen heeft de Walvisch zyne oogen / die niet grooter dan de zyne zyn en met wenkbrauwen verzien. De inwendige oogappel in de kristalyne omtrek is niet grooter dan een ert / maar min en doorschynig als kristal. Deeze Walvisch Oogen staan recht aan de zyde en open ten einde van de bovenlip. 't Lust den nieuwsgierigen beschouwer / A: van Leeuwenhoek / de Walvischen den Leezer voor te stellen; zeggende in zyne Brief der Zendgeeven: „ De Commandeur Haak van Rensselaar bragt my een Oog van een Walvisch / in brandewyn legt / 't welk by de Oogen van de Walvischen / die ik voor dezen gezien hebbe / zeer groot was. Want de Oogappel was in de middel 2½ duim. De klootbult van 't hoornvlies / door het gezicht word ontfangen / was de As 2½ duim. Het kristalyne vogt / had geen klootsche ronte / gelyk wy in de Visschen zien / maar 't vogt aan de voorzyde een weinig platachtig / en zyn As was ½ duim; wanneer ik deeze As onderzocht / die naar de voorwerpen gerekent bevonden ik ze zeer na ½ duim te zyn.

„ De

* ongroote Kroeshaïrs onder aangewezen.

zyn de Baarden naar de bovenlip of boven aan het Neusbeen / en is aan haaren woztel met harde en taaye zenuwen bewassen. Boven aan den woztel deezer Baarden / zitten noch eenige kleine Baartjes / de een grooter als de ander. Onder zyn de Baarden smal en spits / als mede de binnenkant van binnen in den mondt * ruighairig / om de tong niet te beschadigen. Wzeeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walvisschen gemeenlyk wit. De tong legt tusschen de Baarden in / en is aan de onderste kaak vast; zy is zeer groot / witachtig ter zyden met zwarte vlakken. Zy bestaat uit een weeke vette en spongachtige stoffe / die zich bezwaarlyk snyden laat; dieshalven wozd ze dooz de Speksnyders weggewozpen / verstrekkende den Zwaardvisschen vooz een greetig aas; want men meent dat deeze Visch / de Walvisschen alleen om hunne tong beoozlogen.

Boven op 't Hoofdt van den Walvisch is een verheevenheit of bult / als mede by de Oogen en Vinnen; in welker boven bult op 't hoofdt / twee Spuit of Blaas-gaten zyn / beiden tegen elkander over / zodanig geboogen en gekroint / gelyk het doozgesneeden toongat van een viool. Uit deeze Gaten / blaast de Visch met een geweldig gedzuis veel water; welk gerucht van dit water blaazen / een myl verre kan gehoozt wozden / indien de mist of een nevelachtige lucht / belet den Visch te zien. Allersterkst blaast de Walvisch water uit / wanneer hy zich gewont voelt / welk geruisch by dat der Golven in een zwaaren Stozm kan vergeleken wozden. Achter deeze bult is den Walvisch wat meer ingebogen als de Vinvisch: maar om hen in hunnen loop te onderscheiden / dient op de Vin gelet te wozden / die de Vinvisch boven op den rug uitsteekt.

't Oog van d' nWalvisch beschreeven.

Tusschen de bult en de Vinnen heeft de Walvisch zyne oogen / die niet grooter dan van een os zyn / en met wenkbrauwen verzien. De inwendige oogappel of de kristalyne ontrek is niet grooter dan een ert / maar helder / wit / en doozzichtig als kristal. Deeze Walvisch Oogen staan zeer laag in 't hoofdt / en byna ten einde van de bovenlip. 't Lust ons het onderzoek / van den doozzichtigen beschouwer / A: van Leeuwenhoek, over 't Oog der Walvisschen den Leezer vooz te stellen; zeggende in zyn vierden Wzief der Zendwzieven: „ De Commandeur Isaak van

Aanmerkingen door A: v: Leeuwenhoek hier over.

„ Krimpen, wzengt my een Oog van een Walvisch / in wzandewyn leg-
„ gende; dit Oog had geen klootsche ronte / want zyn grootste As was
„ $2\frac{7}{16}$ duim / en de andere $2\frac{1}{2}$ duim. De klootbult van 't Hoozvlies /
„ daar het gezicht wierd ontfangen / was de As $2\frac{1}{2}$ duim. Het kristalyne
„ vocht / had geen klootsche ronte / gelyk wy in de Visschen zien / maar
„ 't was aan de eene zyde een weinig platachtig / en zyn As was $\frac{1}{17}$ van
„ een duim; wanneer ik deeze As onderzocht / die naar de voozwerpen
„ lag gestrekt / bevond ik ze zeer na $\frac{1}{3}$ duim te zyn.

„ De

't volgende Hoofdstuk nader aangeweezen.

zyn de Baarden naar de bovenlip of boven aan het Neusbeen / en zyn aan haaren woztel met harde en taaye zenuwen bewassen. Boven aan den woztel deezer Baarden / zitten noch eenige kleine Baartjes / de een grooter als de ander. Onder zyn de Baarden smal en spits / als mede de binnenkant van binnen in den mondt * ruighairig / om de tong niet te beschadigen. Breeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walvisschen gemeenlyk wit. De tong legt tusschen de Baarden in / en is aan de onderste kaak vast; zy is zeer groot / witachtig ter zyden met zwarte vlakken. Zy bestaat uit een weeke vette en spongachtige stoffe / die zich bezwaarlyk snyden laat; dieshalven wozd ze dooz de Speksnyders weggewozpen / verstrekkende den Zwaardvisschen vooz een greetig aas; want men meent dat deeze Visch / de Walvisschen alleen om hunne tong beoozlogen.

Boven op 't Hoofdt van den Walvisch is een verheevenheit of bult / als mede by de Oogen en Vinnen; in welker boven bult op 't hoofdt / twee Spuit of Blaas-gaten zyn / beiden tegen elkander over / zodanig geboogen en gekromt / gelyk het doozgesneeden toongat van een viool. Uit deeze Gaten / blaast de Visch met een geweldig gedzuis veel water; welk gerucht van dit water blaazen / een myl verre kan gehoozt wozden / indien de mist of een nevelachtige lucht / belet den Visch te zien. Allersterkst blaast de Walvisch water uit / wanneer hy zich gewont voelt / welk geruisch by dat der Golven in een zwaaren Stozm kan vergeleken wozden. Achter deeze bult is den Walvisch wat meer ingebogen als de Vinvisch: maar om hen in hunnen loop te onderscheiden / dient op de Vin gelet te wozden / die de Vinvisch boven op den rug uitsteekt.

't Oog van de Walvisch beschreeven.

Tusschen de bult en de Vinnen heeft de Walvisch zyne oogen / die niet grooter dan van een os zyn / en met wenkbrauwen verzien. De inwendige oogappel of de kristalyne omtrek is niet grooter dan een ert / maar helder / wit / en doozzichtig als kristal. Deeze Walvisch Oogen staan zeer laag in 't hoofdt / en byna ten einde van de bovenlip. 't Lust ons het onderzoek / van den doozzichtigen beschouwer / A: van Leeuwenhoek, over 't Oog der Walvisschen den Leezer vooz te stellen; zeggende in zyn vierden Brief der Tendbrieven:

Aanmerkingen door A: van Leeuwenhoek hier over.

„ De Commandeur Isaak van
„ Krimpen, brengt myn een Oog van een Walvisch / in brandewyn leggende; dit Oog had geen klootsche ronte / want zyn grootste As was
„ $2\frac{7}{16}$ duim / en de andere $2\frac{1}{2}$ duim. De klootbult van 't Hoozndlies /
„ daar het gezicht wierd ontfangen / was de As $2\frac{1}{2}$ duim. Het kristalyne
„ vocht / had geen klootsche ronte / gelyk wy in de Visschen zien / maar
„ 't was aan de eene zyde een weinig platachtig / en zyn As was $\frac{17}{20}$ van
„ een duim; wanneer ik deeze As onderzocht / die naar de voorwerpen
„ lag gestrekt / bevond ik ze zeer na $\frac{4}{5}$ duim te zyn.

„ De

't volgende Hoofdstuk nader aangewezen.

zyn de Baarden naar de bovenlip of boven aan het Neusbeen / en is aan haaren wortel met harde en taaye zenuwen bewassen. Boven aan den wortel deezer Baarden / zitten noch eenige kleine Baartjes / de een grooter als de ander. Onder zyn de Baarden smal en spits / als mede de binnenkant van binnen in den mondt * ruighairig / om de tong niet te beschadigen. Wyeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walvisschen gemeenlyk wit. De tong legt tusschen de Baarden in / en is aan de onderste kaak vast; zy is zeer groot / witachtig ter zyden met zwarte vlakken. Zy bestaat uit een weeke vette en spongiachtige stoffe / die zich bezwaarlyk snyden laat; dieshalven word ze door de Speksnyders weggeworpen / verstrekkende den Zwaardvisschen voor een greetig aas; want men meent dat deeze Visch / de Walvisschen alleen om hunne tong bevorlogen.

Boven op 't Hoofdt van den Walvisch is een verheevenheit of bult / als mede by de Oogen en Vinnen; in welker boven bult op 't hoofdt / twee Spuit of Blaas-gaten zyn / beiden tegen elkander over / zodanig geboogen en gekromt / gelyk het doorgesneeden toongat van een viool. Uit deeze Gaten / blaast de Visch met een geweldig gedruis veel water; welk gerucht van dit water blaazen / een myl verre kan gehoort worden / indien de mist of een nevelachtige lucht / belet den Visch te zien. Allersterkst blaast de Walvisch water uit / wanneer hy zich gewont voelt / welk geruisch by dat der Golven in een zwaaren Storm kan vergeleken worden. Achter deeze bult is den Walvisch wat meer ingebogen als de Vinvisch: maar om hen in hunnen loop te onderscheiden / dient op de Vin gelet te worden / die de Vinvisch boven op den rug uitsteekt.

't Oog van d' nWalvisch beschreeven.

Tusschen de bult en de Vinnen heeft de Walvisch zyne oogen / die niet grooter dan van een os zyn / en met wenkbrauwen verzien. De inwendige oogappel of de kristalyne ontrek is niet grooter dan een ert / maar helder / wit / en doorzichtig als kristal. Deeze Walvisch Oogen staan zeer laag in 't hoofdt / en byna ten einde van de bovenlip. 't Lust ons het onderzoek / van den doorzichtigen beschouwer / A: van Leeuwenhoek, over 't Oog der Walvisschen den Leezer voor te stellen; zeggende in zyn vierden Brief der Tendbrieven:

Aanmerkingen door A: w Leeuwenhoek hier over.

„ De Commandeur Isaak van
„ Krimpen, brengt my een Oog van een Walvisch / in brandewyn leggende; dit Oog had geen klootsche ronte / want zyn grootste As was
„ $2\frac{7}{16}$ duim / en de andere $2\frac{1}{2}$ duim. De klootbult van 't Hoornvlies /
„ daar het gezicht word ontfangen / was de As $2\frac{1}{2}$ duim. Het kristalyne
„ vocht / had geen klootsche ronte / gelyk wy in de Visschen zien / maar
„ 't was aan de eene zyde een weinig platachtig / en zyn As was $\frac{7}{8}$ van
„ een duim; wanneer ik deeze As onderzocht / die naar de voorwerpen
„ lag gestrekt / bevond ik ze zeer na $\frac{1}{2}$ duim te zyn.

„ De

't volgende Hoofdstuk nader aangeweezen.

Nieuwe Kaart van
NOVA ZEMBLA
ent WAYGAT
Nevens de strekking der Kusten van
MOSCOVIE en TARTARIË.
Duytsche mylen 15 en een Graad jeder
telt dat 3 quartieren in 3 minuten.
de Eerste Meridiaan getrokken over de
Piek van Canarie
NOORD ZEE
NOVA
Admiraliteyts Eylandt
Bladonia Go
Laurens bay
Swarte hoeck
Swarte Eylandt
Vier Poors
Laurens bay
Drie heuffen
Hoal haven
Britten Eylandt
Lage Eylandt
Eens Eylanden
Mikoelkin tanner
Waygats of Straet
Nieuw Hollandt
Nieuw West
Vries-Lande
Ruchi van
Bobanat
Maio

De Wis Zee
SAMOIED
Krowawaja ofte Bloedig Landt
SAMOIEDE
RIA

de Zuid-Oost-Landen gevonden. Wat verder de gedachten van [illegible] aan dese stoffe zy houdt hy zich dusdanig uit: myns oordeels dient dat de Sperma Ceti uit eenige soort van Walvisschen haaren oorsprong heeft. In de Ephemeridibus Naturæ Curiosorum I deel. staan den Lyster vinden: dat een zeker persoon lang tooy een groot geheim heeft gehouden doch eindelyk ontdekt is / namentlyk / dat hy in de bogt van Spitsbergen veele Walvisschen heeft gevangen / en uit hun hoofd de oprechte Sperma Ceti had weeten te bereiden; waant hy nam het hoofd van den Visch en in een groote pot van onder een gat hebbende / dooy een groote dicht gemaakt gedaan / het hy deze stoffe aan een warme plaats eenigen tyd staan / vervolgens opende hy het gat / en liet er de olie of traan uitloopen blyvende de zuivere Sperma Ceti in de pot. Het Vaderlyk van den soort van Walvisch wordt 'er in 't Latyn Orca genoemt / hebbende veele tanden / waarvan eenige omtrent een pond wogen. Ook vind men aldaar aangetekent / dat de Engelschen in de Eilanden van Barmudas woonende / de Sperma Ceti niet alleen uit het hoofd / maar ook uit den buik van een getanden Walvisch hebben gehaalt. Door ondervinding hebben zy geleert / dat men de Sperma Ceti versch uit den Walvisch gehaalt / met Oliphacium of Verjuis afwasschen en doorperssen moet / om haar de traanachtige reuk te benemen.

Haar oorsprong nagedacht.

Dat deeze stoffe naar 't oordeel van eenigen / of naar de gemeene benaaming / geen Walvisch-zaadt is / hebben altoos de Wysgeeren van gedachten geweest / als komende niet begrypen / dat de zaadelyke vochtigheit der dieren konde aangestoken worden / of van een dryvenden aart zyn. Dat ze uit den Walvisch voortkomt / is behalven het verhaal van Clusius en andere geleerde onderzoekers sedert weinig jaaren ontwyffelbaar geworden / door een Sperma Ceti Walvisch op onze Noorder Kusten aangedreeven; waarvan we niet nalaaten konnen stuk te melden. Deeze Visch was 60 voeten lang / wiens hoofd het voornaamste deel was / in 't breede over den mondt heen hangende / hebbende tanden in 't onderste kinnebakke / waarvan de grootste omtrent twee ponden woogen / zonder eenige kraakbeenen / voortyds Walvischbeenen genoemt / in den mondt: maar alleen twee korte vinnen voortaan op den rug; de oogen waren klein / en de roede was lang uitstekende.

Weleer hebben de Matrosen / alhoewel oneigen / dit Geslacht Jubartes of veel eer Gibbartas genoemt. De zelve benaming vind men in Rondelet en om zyn ronden en bultachtigen rug wordt hy door de Franschen Gibbar geheeten. Ook vinden we dat de naam van Gibbartas aan een zekere soort van Groenlandsche Walvisschen gegeven word: maar dat geen waarvan wy het verhaal hebben gedaan / schynt met den Walvisch van die benaming niet overeen te komen: doch beeter met de Trumpa of de Sperma Ceti-Walvisch volgens de meening van de Groen-

Groenlandt-Beſchryvers in Purchas, zynde de derde geweeſt onder de acht aanmerkens waardige Walviſſchen van die Kuſt.

Uit het hoofdt van deezen Walviſch / voor eenige dagen geſtorven en reeds aan 't rotten / vloeiden ſtroomen van een olyachtige ſtoffe en Sperma Ceti, die door de Viſſchers verzamelt en bewaart wierd: maar in 't opſnyden van 't hoofdt / vond men een grooten voorraadt van Sperma Ceti in huisjes en in ryde leggen / ter grootte van ganzeëyeren / en gelyk als honingraten / gantſch wit en van een olyachtige ſtoffe. Het diergelyks ſchynt men in den Phyſter of Capidolio van Rondeletius gevonden te hebben / daar hy ſchryft: dat eene vettigheit / dunner als oly uit de herſſenen van dat Zeedier vloeide.

Zelden krygen de Groenlandsvaarders dit ſoort van Walviſſchen te zien / derhalven is 't maar toevalliglyk dat ze die opdoen. In den jaare 1718. was 't dat 'er zodanig een ongemeene Viſch / gemeenlyk Cachelot ook Caſtiliot of Caſiliot by den Heer Ten Kate genoemt en ook wel Potvis of Pots-wal geheeten / gevangen wierd. Dit ſoort van Walviſſchen heeft in ſtee van baleinen in de onderſte kaak 48 tanden ieder omtrent 1½ pond zwaar / en dzie duim van elkander ſtaande. Potviſch of Pots-wal word hy genoemt om zyn uitſtekend groot hoofdt / zynde omtrent ⅓ der lengte van den geheelen Viſch / die gemeenlyk van 50 tot 100 voeten lang valt. Uit het hoofdt van zodanig een Walviſch of Caſtiliot-Viſch in 't voornoemde jaar levendig gevangen / die ſlegts omtrent 56 voeten lang was / is toen ruim 18 quardeelen of 36 tonnen bryn gehaalt; zynde dit herſſenbzein / dat bekaamde en zoo genaamde Wal-Schot / Sperma Ceti geheeten / 't welk men by ommunde tot onzen tydt toe / heeft voor het teelzaadt van den Walviſch aangezien gehad / om redenen dat men 't gemeenlyk niet als dryvende boven op het Zeewater vond / wanneer het uit zulk een verdwaalden of verſtorven Viſch van elders derwaarts was komen aanſchieten. Waarſchynlyk is 't dat het mede dit ſoort van getande Walviſſchen zyn / die zich in Indiën en onder de warme Climaten vertoonen / boven reeds aangeroert; in wiens maag men zomtyds een ſoort van Amber Gris gevonden heeft / waaruit het gevoelen van ſommige geſpzooten is / als of deeze koſtelyke gom-of hars-ſtoffe in den buik van dit Zeedier haare geboorte kreeg: waarvan bzeeder in de Amboinſche Kariteit Kamer gewag word gemaakt.

Bericht van den Heere L. ten Kate in zyne Aanleiding van 't verheven deel der Nederlandſche ſpraake over deezen Walviſch.

Deeze Viſch van de eigentlyke Walviſſchen t'eenemaal te onderſcheiden / zoekt een Aas tot voedzel / met dat van 't Walviſch-aas niet overeenkomende / en derhalven zal die zich / gelyk getoont is / meer in andere Gewesten / dan in Groenlandt onthouden.

Men acht het een deezer Viſſchen is geweeſt / in den Jaare 1635. op de Hollandſche Kuſt te Scheveningen geſtrand. Ook zyn 'er nu en dan eenigen door de Biskapers omtrent hunne Kuſten gevangen. Maar / de

[illegible] Visch gewag maaken / is / dat 'er [illegible] in 't Jaar 1719. ook 1719. eenigen in of omtrent [illegible] gevangen zyn. De aanmerkelykste deezer [illegible] was ongeveer de lengte van een voornaamen Keeder en Directeur [illegible] hoofd 24 Tonnen Olyings gegeven [illegible] Arbeidsloonen in deeze stoffe waar van de Sperma [illegible] Verschrikkingen bekend word bereid.

[illegible] Visch is dusdanig: Het Hoofds bovendeel is [illegible] dan van de gemeene Walvisschen / hebbende een [illegible] hoofd ter onderscheiding van andere [illegible] hoofd en boven de oogen hebben. [illegible] dit groote Visch was in de onder kaak van [illegible] Verschiedenheid hier mede word vertoont. [illegible] Huid is van kleur; leeverende deezen [illegible] Huid niet minder dan [illegible] Walvisschen gronden is. Verders wat zyn Ligchaam [illegible] hoofd met de Walvisch over een te [illegible] nemen en een blakleggende staart / zynde [illegible] onder aan den buik wit.

[illegible] gruiden en tot Sperma Ceti bereid / had [illegible] gulden het pond / doch met deeze twee [illegible] middel / om der zelver overbloed / [illegible] eerst door een Ton ongezuiverde gulden besteed / daar men die nu [illegible].

[illegible] gemeld op de volgende wyze: Men [illegible] uit het Hoofd van den Cachelot [illegible] dan met zout en water ge[illegible] en met asdan het vuile en bloedige bovenste [illegible] viermaal weder zout en water [illegible] wit word; vervolgens met [illegible] 'er het zout wederom afgegoten [illegible] deeze witte stoffe door grys kardoes-papier [illegible] viermaal wit en zuiver word / wanneer [illegible] papiere vellen zuigen laat / en vervolgens [illegible] gedaante.

[illegible] Visch: noch de beenderen van dien visch van geen [illegible] alleen het Spek zullen wy 't eerste te beschryven over [illegible] als het waardigste / waarom ook de Walvisschen [illegible] word alhier verhandelen. Dit Spek zit tusschen [illegible] huid; en is op den rug en onder aan den buik omtrent [illegible] alwaar 'er ook Spek gevonden word ter dikte van [illegible] duim van een Bul uit een groote Walvisch gesneeden /

den / heeft men wel een halve quardeel met Spek gevult. 't Spek van een onderlip is ſomtyds meer dan een el dik / en ook het dikſte dat aan de Viſch te vinden is. De eene Walviſch bevind men vetter en ſpekachtiger dan de andere; na dat hy vet / groot en zwaar zy / word mede het Spek dikker bevonden.

De dikſte en ſterkſte zenuwen zyn in den ſtaart van den Viſch te vinden / want hier mede moet hy zich keeren en wenden / gelyk een Schip door 't roer word beſtiert. De vinnen verſtrekken hem voor riemen / en de ſtaart voor een wyſkriem / waar mede deeze Viſch / geëvenmaatigd naar zyne groote / zeer ſnel voort roeyen kan. In 't zwemmen laat hy een lange ſtreek in Zee achter zich / gelyk een Schip in 't ſnel voortzeilen een groot zog van Water achterlaat.

Schuuwachtigen 'aart der Walviſchen aangemerkt.

Deeze groote Zeedieren zyn echter van een ſlaanmoedigen aart; want zoo haast de Walviſſchen een Sloep of Menſchen gewaar worden / klachtenze en ſchieten onder 't water; maar in nood zich bevindende / toonenze hunne overmaatige krachten / want al wat ze bereiken konnen / ſlaanze aan ſtukken / en indien een Sloep alsdan wierd getroffen / geraakte die eerlang aan ſpaanderen. Dikmaals loopenze met een ſyn van eenige hondert vademen voort / en zulks ſnelder dan een zeilend Schip.

En wat krachten zy konnen aanwenden.

In 't Voorjaar hebben de Walviſſchen hunnen loop uit het Zuid-Westen naar 't Westen van de Straat Davis, Oud-Groenlandt en Jan Mayen Eilandt; vervolgens neemenze dan hunnen koers Oostelyk by Spitsbergen. Wanneer deezen niet meer vernomen worden / vertoonen zich de Bindviſſchen. Deeze Bindviſſchen zoeken moogelyk voor hen een gemaatigder koude; want in de Maanden December en Januari vind men ze zelfs in de Spaanſche Zee / in Maart voor de Straat van Gibralter, en ook somtyds in de Middelandſche Zee.

Hoe krachtig de Walviſſchen zyn / toonenze in 't ſlaan met hunnen ſtaert; wanneer 'er een ſtorm te verwachten ſtaat / alsdan ſlaanze zoo geweldig met den zelven ter zyden uit / dat 'er het Zeewater van bruiſt. Als deeze Viſch door een Harpoen gewond is / en het zyner Vyandt ontkomt / geneeſt deeze wonde zich zelven weer toe; als genoegzaam geblecken is / aan de Viſſchen die eertyds gewond waren; ook beſpeurt men aan deeze geheelde wonden / de littekenen die wit zyn.

De verſch gedoode Walviſſchen ſtinken eerlang / maar noch te meer / wanneer ze eenige dagen te vooren gewond zyn geweeſt; alsdan dryvenze 't hoogſt op Zee / andere eerſt gedoode / gelyk met het water / en ſommige zinken / die dan niet zonder veel arbeidt moeten opgewonden worden / reeds hier voor getoont.

A. van Leeuwenhoeks gedachten over 't lang leeven der Walviſſchen.

Hoe lang de Walviſſchen leeven / kan men niet zeeker weeten; de Heer Leeuwenhoek heeft 'er in zyn 42ſten Brief deeze gedachten van; „ Myne gedachten laatende gaan over de hoegrootheit der Walviſſchen / die „ men

[illegible] ; en
[illegible] te vangen / en de
[illegible] gedenkenken heeft opgehan-
[illegible] dergelijke groote Walschen niet
[illegible] mogen oudt zyn geweest : om dat het
[illegible] om geen ouderdom konnen na-
[illegible] synde en blyvende / alzoo samen uit-
[illegible] moeten : Daar de Heeren die op aarde
[illegible] onderworpen zyn / en waar door hun-
[illegible] synde / de ligchaamen in geen ver-
[illegible]

[illegible] E D T S T U K.

[illegible] voornamentlyk zynen
[illegible] komen nooit om de
[illegible] Walvisch-aas beschree-
[illegible]. Jan Mayen Eilandt,
[illegible] in diep water gevon-
[illegible] voort teelt. Wal-
[illegible] schen wegens hun aas
[illegible] uitleevert. De Maag
[illegible] onderzocht, en wat

[illegible] waar de Groenlandsvaarders
[illegible] worden. Deeze Visschen komen
[illegible] Schulpkapers en Vinvisschen / waar-
[illegible] en in 't vervolg reden geeven
[illegible] de Zuidt begeeven / zyn gelyk gezegt
[illegible] Walvischen / enz. Van ieder dezer
[illegible] als melden / vermits ze de Groen-
[illegible]. De redenen / waarom deeze Vis-
[illegible] de Zuidt wyken / zyn verschei-
[illegible] dat zy niet en malsch niet / maar veel vaster
[illegible] Visschen / en insgelyks hun bloedt
[illegible] zommige wegens hunne kouder natuur /
[illegible] veel leeven ; ten anderen / dat wel 't voor-
[illegible] op geheel wat anders dan de Eilandsche

Walvifsh aas beſchreeven.

Nademaal we hier van der Walviſſchen Aas gewag maaken / zal 't niet onvoeglyk zyn / met een weinig omſtandigheit / een kozt verhaal daar van te doen. Wat aangaat de Eilandſche Viſſchen / als het voozneemſte beſtek van ons oogmerk; deeze aazen op een zeer klein ſoozt van Aas / waar van eenig langwerpig is / met kleine pootjes verzien / van kleur en gedaante eenigzins de kleine gekookte garnaalen gelyk / doch zonder ſchobben of ſchaal / welk aas tuſſchen de vingeren gewzeeven / zacht en vet is / als oly of traan. Een anderſoozt / 't welk 'er wel het overvloedigſte gevonden wozd / en derhalven 't voozneemſte aas is / heeft een ronde gedaante / ter groote van een graauwe ert / of wel naar een ſpin gelykende / met de oude en jonge ſpinnen in groote verſcheelende / en is bruin van verwe gelyk de zwarte vlieg / hebbende twee vinneetjes of kleine vleugeltjes / waar mede het zich in 't water beweegt / en 't is gelyk het ander aas / van een traage beweeging / onevenmaatig gelyk de beweeging der Quallen / zulks men 't met de handt / of met een hoosvat uit Zee kan opſcheppen. Dit aas is ingelyks vet / zacht en zonder ſchobben of ſchaalachtige huidt / en in de handt gewzeeven meede als oly of traan. De beweeging hier van is wel gelyk die der Quallen / maar in ſtoffe veel verſchillende / want de ſtoffe der Quallen lymachtig / en deeze t'eenemaal olyachtig is.

Hoedanig vet van aart.

't Walviſch-aas veel omtrent Jan Mayen Eilandt en Spitsbergen gevonden; Als mede aan den Zoom van 't Ys.

Deeze en meerderlei ſoozten van klein Aas / wozden 'er op ſommige plaatſen in Groenlandt overvloedig in Zee gevonden / inzonderheit op de Gzonden booz Jan Mayen Eilandt en Spitsbergen, en wel boozneemelyk in deſ zelfs Bayen / als mede op eenige plaatſen aan den zoom van 't Ys / ook in 't zelve / en wel meeſt omtrent de Banken in 't Ys / zulks dat ſomtyds aan de grondigheit of dzabbigheit van 't water kan gezien wozden / of men zich op een Bank bevind; 't ſchynt dat de ſchuuring van den Stroom en 't Ys over de Banken vallende / de grondt beroert.

Omhoud zich voornamentlyk op en omtrent de Banken en Baijen.

Dusdanig dzabbig water vindende / hebbenwe op verſcheiden Jaaren en tyden bevonden / het loot uitwerpende / eene diepte van 70. 80 100. 120. ja 140. vademen min of meer / meeſt geelachtige asgraauwe kleigrondt / dooz ons van verſcheiden Jaaren in bzieſjes bewaart / waar in we de diepte / lengte en bzeete aangeteekent hadden; doch deeze Gzonden dooz 't verliezen van Scheepen weder verlooren hebbende / zyn zze dus weer by haar oude moeder geraakt. Hoe hooger dan de Banken legen / vind men 'er te overvloediger aas / 't welk uit het grondgewas ſchynt boozt te komen; derhalven men in de Bayen / daar veelvuldiger grondgewas gevonden wozd / het gemelde aas allermeeſt vind. Gelykerwys het meeſte kroos / meer in dzooge dan in diepe ſlooten groeit / en in dit kroos meer ongedierte voortkomt / dan daar 't niet gevonden wozd. Echter gebeurt het wel in 't Ys / dat men 'er in blaauw en klaar water / daar een groote diepte is / mede dit aas vind / zulks men

word ook door Stroom ſomtyds in diep water opgevonden.

in de Spaanſche Zee gezien te hebben / en in 't Jaar daar aanvolgende in de Middelandſche Zee / by de Straat van Gibralter. Vier viſſchen in de Spaanſche en middelandſche Zeën gezien.

Nademaal nu getoont is / dat zoo wel de Bootshaper als den Dinviſch op ierſt aanſtaands als de Eilandſche Viſſchen aazen / zoo hun men genoegzaam begrippen / gelijk we van den Kreiger en Leeuwik gezegt hebben / dat men plaats en gelegenheit moet acht ſlaan / zal men met vrucht zpnen arbeidt zien gelukken.

Dierhalven zpn wp van gedachten / dat zich de Eilandſche Viſch nooit voor of omtrent Yslandt en de Noortkaap vinden laat / noch de Bootshaper zich naar Groenlandt begeeft; immers wp hebben 't nooit gezien / noch ooit daar van gehoort. Deeze Viſſchen ſchpnen om gewichtige redenen hun eigen Geweſt niet te verlaaten; doch de Dinviſch groeyt hpna allerwegen / begeevende zich ſomtpds in 't Yſ / maar alderneerſt omtrent Spitsbergen, en eenige mplen Zeewaarts nabp het Noorlandt, alwaar zich op de Banken veel Schelviſch en Kabeljaau onthoud / door ons zelf met een cinne Haring gevangen. Dat 'er ook Haring genoeg is te vinden / blykt by de graaten omtrent Vogelneſten gevonden. Overzulks zpn dan onze gedachten / dat de Dinviſch meer op dit aas derwaarts afkomt / als op het Walviſch aas / vermits men ze anders meer in 't Yſ / of onder 't Landt en in de Vaapen gewaar worden zou. Insgelijks verneemt men deeze Viſch meede wel om de Oost; dieshalven zpnwe van gedachten / dat waar zich dezelve onthoud / mede Haring en andere Viſch te vinden zp / want de ondervinding leert / dat 'er verſe Viſchbanken omtrent Spitsbergen gevonden worden / en vermits deeze Viſch zich alhier onthoud / waydenwe in onze gedachten te meer geveſtigt. Doch / niet tegenſtaande de Dinviſch door zpne baarden mede bequaam is / op 't Walviſch aas te aazen / zoo zou het wel konnen zpn / dat hp by gelegenheit / zich alhaar bevindende / dit insgelijks deed: maar vermits hp in 't Yſ / noch in 't Waigat of onder 't Landt geen verblpf zoekt te nemen / zoo greef de verklezing van plaats (gelijk de Bootshaper) als mede de vaſtigheit van zyn Spek genoegzaam te kennen / dat het niet t'eenemaal van Walviſch aas is opgelegt.

Schryvers gedachten dat zich de Eilandſche Viſch, nooit omtrent Yslandt of de Noortkaap vinden laat; noch de Noortkapers voor Groenlandt. Vierviſchen voor en omtrent Spitsbergen gezien, en om wat reden. Onthouden zich meede om de Oost

Deeze Dinviſch is in lengte den Walviſch gelijk / maar niet in dikte / nademaal de laatſte veel dikker is. Men knut deeze Viſch aan zpne Vinnen / die hem op den rug nabp den ſtaert uitſteeken; ook is dezelve Viſch veel krachtiger in 't Water uit te blaazen / als den Walviſch. Zyn gebulte kop is doorgaans gekloofd / en door dit gat is 't waar door hp 't water dus geweldig uytwerpt. Deeze bult is echter zoo verheven niet / dan die van den Walviſch / noch zyn rug zodaanig ingeboogen. De boven kaak is mede als den Walviſch van Baarden bezien; zyne geſtalte is verder lang / rond en ſmal.

Veel gevaarlyker is 't een Dinviſch te vangen dan een Walviſch / vermits hp zich ſnelder beweegt. Geweldig ſlaat hp met den ſtaert en vinnen

't Boven deel van 't Bekkeneel van onderen aan
't zien met een gebroken hoorn

't Agter deel van 't Bekkeneel open
den rack sy' hals daar 't Lendebeenen
uyt aan te zien

't Boven Bekkeneel van boven aan te
zien met den gehaelen hoorn

VINVISCH

Pag 119. beschreeven.

Rhynlandsche Maat van 54 voet

in de Spaanſche Zee gezien te hebben / en in 't Jaar daar aanvolgende in de Middelandſche Zee / by de Straat van Gibralter. Nademaal nu getoont is / dat zoo wel de Nooztkaper als den Vinviſch op ietz anders als de Eilandſche Viſſchen aazen / zoo kan men genoegzaam begrypen / gelyk we van den Reiger en Leeurik gezegt hebben / dat men plaatz en gelegenheit moet acht ſlaan / zal men met vrucht zynen arbeidt zien gelukken.

Vinviſſchen in de Spaanſche en middelandſche Zeën gezien.

Dierhalven zyn wy van gedachten / dat zich de Eilandſche Viſch nooit voor of omtrent Yslandt en de Noortkaap vinden laat / noch de Nooztkaper zich naar Groenlandt begeeft; immers wy hebben 't nooit gezien / noch ooit daar van gehoozt. Deeze Viſſchen ſchynen om gewichtige redenen hun eigen Gewest niet te verlaaten; doch de Vinviſch zwerft byna allerwegen / begeevende zich somtyds in 't Yz / maar allermeeſt omtrent Spitsbergen, en eenige mylen Zeewaarts naby het Voorlandt, alwaar zich op de Banken veel Schelviſch en Kabeljau onthoud / dooz ons zelf met een tinne Haring gevangen. Dat 'er ook Haring genoeg is te vinden / blykt by de graaten omtrent Vogelneſten gevonden. Overzulks zyn dan onze gedachten / dat de Vinviſch meer op dit aas derwaarts afkomt / als op het Walviſch aas / vermits men ze anders meer in 't Yz / of onder 't Landt en in de Vapen gewaar wozden zou. Insgelyks verneemt men deeze Viſch meede wel om de Oost; dieshalven zynwe van gedachten / dat waar zich dezelve onthoud / mede Haring en andere Viſch te vinden zy / want de onderbinding leert / dat 'er veele Viſchbanken omtrent Spitsbergen gevonden wozden / en vermits deeze Viſch zich alhier onthoud / wozdenwe in onze gedachten te meer gevestigt. Doch / niet tegenſtaande de Vinviſch dooz zyne baarden mede bequaam is / op 't Walviſch aas te aazen / zoo zou het wel konnen zyn / dat hy by gelegenheit / zich aldaar bevindende / dit insgelyks deed: maar vermits hy in 't Yz / noch in 't Waigat of onder 't Landt geen verblyf zoekt te neemen / zoo geeft de verkiezing van plaats (gelyk de Nooztkaper) als mede de vaſtigheit van zyn Spek genoegzaam te kennen / dat het niet t'eenemaal van Walviſch aas is opgelegt.

's Schryvers gedachten dat zich de Eilandſche Viſch, nooit omtrent Yslandt of de Noortkaap vinden laat; noch de Noortkapers voor Groenlandt.

Vinviſſchen voor en omtrent Spitsbergen gezien, en om wat reden.

Onthouden zich mede om de Oost.

Deeze Vinviſch is in lengte den Walviſch gelyk / maar niet in dikte / nademaal de laatſte veel dikker is. Men keut deeze Viſch aan zyne Vinnen / die hem op den rug naby den ſtaert uitſteeken; ook is dezelve Viſch veel krachtiger in 't Water uit te blaazen / als den Walviſch. Zyn gebulte kop is doozgangs gekloofst / en dooz dit gat is 't waar dooz hy 't water dus geweldig uitwerpt. Deeze bult is echter zoo verheeven niet / dan die van den Walviſch / noch zyn rug zodanig ingeboogen. De boven kaak is mede als den Walviſch van Baarden verzien; zyne geſtalte is verder lang / rond en ſmal.

Veel gevaarlyker is 't een Vinviſch te vangen dan een Walviſch / vermits hy op zich ſnelder beweegt. Geweldig ſlaat hy met den Staert en Vin-

Nademaal het niet zoo zeer ons oogmerk is / een breed verhaal aangaande de Nooztkaper te doen; hoe men dezelve in zyn Geweſt en verblyfplaatſe moet aandoen; wat vooz gereedſchappen men daar toe bezige; hoe te ſchieten / en geſchooten zynde / hoedanig daar mede om te gaan; ook hoe men hem gedood hebbende / behandelen zal / en wat vooz aart van Spek en Baarden hy uitlevert: Overmits onze eigentlyke Hooftzaak alleen is / de Eilandſche Viſch te beſchryven / en wat dies aangaat ons oogwit zy; dierhalven zoudenwe / gelyk met de Vinviſch is geſchied / mede afbreekende van de Nooztkaper konnen ſcheiden. Echter luſt het ons / noch iet van denzelven aan te merken / te weeten: of hy van zyne Vrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewuſtheit van de zelven hebben kan / of heeft.

Byzondere aanmerkingen van den Schryver over de Nooztkapers.

Immers is 't met deeze Schepſels / naar onze gedachten / als met alle anderen gelegen / zulks het gemeene ſpreekwoord ten dien opzichte van hun mede kan toegepaſt wozden / dat is / dat 'er geen Uilen by Bontebreken vliegen: maar dat ſoozt by ſoozt op zich zelfs aangemerkt / zich by ſchoolen onthouden. Want men beſpeurt genoegzaam hoe alle Schepſelen genegen zyn / met groote genegenheit / onderling met hunne gelyken te paaren / en met welk eene liefde de Ouden aan de Jongen / en de Jongen aan de Ouden verknocht zyn. Wat de Nooztkaper aangaat / van deezen konnenwe met zoo veel erbarentheit niet ſpreeken / als wel van de Eilandſche Walviſch / indien haar Jong gevangen wozd ziet men de Moeder allerwegen om dit Jong zwerven / en zodanig / datze zich zelve in gevaar ſtelt / en ook ſomtyds in dit omzwerven gevangen wozd / ja 't is mede wel gebeurt / dat op deeze wyze het Mannetje zoo wel als 't Wyfje gevangen wierd.

Als mede over de Eilandſche Walviſch.

Meer aanmerkenswaardige dingen zullen ons in 't verbolg van de Eilandſche Walviſſchen voozkomen / wanneer ter gevoeglyker plaatze van de zelve gehandelt wozden zal / om als dan te toonen / dat alle hunne doeningen niet enkelyk by een ſpoozloos geval verricht wozden / zulks men ze dan bezwaarlyk zou konnen naſpeuren; vermits alles in een gevoeglyke ozde geſchied.

Om dan onze gedachten noch niet t'eenemaal van den Nooztkaper af te wenden / dunkt ons de zelve onder dit geval mede te konnen betrekken; te weeten: dat hy niet alleen kennis van zyn Vaderlandt heeft / maar gelyk den Eilander / een greetig gevoelen over zyne Vrienden hebben kan. Indien deeze Viſch zich dan eens buiten zyn Geweſt begeeft / hebbenwe verſcheide redenen aangetoont / waar dooz hy genoodzaakt wozd te rug keeren; zoo dat / die hem 't zekerſte vinden will / moet hem in zyn eigen Geweſt en Vaderlandt zoeken / te weeten: omtrent de Noortkaap, Hitlandt, Fero, Yslandt en Jan Mayen Eilandt.

De tyd om den Nooztkaper op 't zekerſte aan te treffen / nademaal hy

De Noortkaper word

nen / zulks dat men hem met de Sloepen niet te na moet komen ; maar 't best kan men hem met lenssen dooden. Wanneer zich deeze Vinvisschen veel vertoonen / werden 'er geene Walvisschen meer bespeurt.

En worden door de Groenlandsvaarders niet bezocht.

't Is dan om deeze reden dat de Vinvisch / wegens zyne vastigheit en dozheit van 't spek / dooz de Gzoenlandsvaarders niet wozd gezocht / dierhalven hen weinig daar aan gelegen legt / werwaarts hy zich onthoud ; en om die reden zullen we van den zelven geen bzeeder beschzyving doen : maar nodiger is 't booz hen te weeten / waar men de Noozkaper en Eilandsche Visch zoeken moet / vermits de een op Hering en andere Visch aast / en den ander / alwaar 't gemelde Walvischaas wozd gevonden.

Waar de Noorkapers 't meest te vinden zyn.

Het Noozkapers eigen en natuurlyk Gewest / is / gelyk we reeds gezegt hebben / omtrent Yslandt en de Noortkaap ; hier vind hy zyn rechte Vaderlandt / hy heest 'er zyne Vzienden / Ouders / Vzouw en Kinderen / en boozuaamentlyk een goede gelegenheit tot zyn bestaan ; Ook is hy een zeer diepgaand Schip / en beducht booz zynen bpandt ten proop te zullen wozden / wanneer hy gelykzaam als op 't water bzyst / dies wil hy lieber in ruim sop / en somtyds onder water zwemmen / duiken / en den staert opsteeken / waar toe de Noozzee onbequaam is ; derhalven hy wel tot aan Hitlandt naadert / maar de bzoogte van de Noozzee gewaar wozdende / waarschynlyk weer te rug wykt.

Deeze te rugtogt / doet hy te lieber / vermits hy zich als dan wat te verre buiten zyn Gewest en Vaderlandt bevind / waar buiten hy zich als een Vreemdeling niet lang kan ophouden : maar keert eerlang weer derwaarts. Wil men hem dan zien en bezoeken / zal men hem veelyds / (by gelykenis gesprooken) t'huis vinden ; want behalven dat 'er eenen overvloed van aas booz hem te vinden is / zoo vind hy 'er ook beter gelegenheit zich te bergen. De Yslandsche en Noozthaapsche Havens zyn wyd en diep / zonder dwaalgronden / alwaar hy zonder eenig beletsel genoegzaam uit en inkomen kan : Daar in tegendeel de havens in de Noozzee hem te eng vallen / ja zelf de Zee te naauw is / vindende zich allerwegen aan laagerwal ; want indien hy dooz stozm en stroomen naar de Engelsche / Vziesche / of Juitsche havens wierd gedzeven en dooz den stroom gesleept / of dat hy / in 't Texel of het Vlie verviel / of elders geneegen was een reede te zoeken / dan zou hy genoegsaam verlegen zyn / en over de gronden niet konnen komen / vermits hem het rechte vaarwater te naauw werd / over al zou hy zynen neus stooten / en derhalven gelykzaam een gevangen man zyn / want hy zou zich zoo gemakkelyk als een Haring / Scheelvisch / Spiering of Garnael niet bergen konnen. Dus is hy van natuur geneegen de bzoogte te ontwyken / en zal ook nooit / dan dooz dwaling omtrent deeze havens naaderen / vermits zyn eigen Gewest hem veel boozderliger is.

Hoe zy zich liefst in 't diep water onthouden

Na-

Nademaal het niet zoo zeer ons oogmerk is / een breed verhaal aangaande de Nooztkaper te doen; hoe men dezelve in zyn Geweſt en verblyfplaatſe moet aandoen; wat vooz gereedſchappen men daar toe behoze; hoe te ſchieten / en geſchooten zynde / hoedanig daar mede om te gaan; ook hoe men hem gedood hebbende / behandelen zal / en wat vooz aart van Spek en Baarden hy uitlevert: Overmits onze eigentlyke Hooftzaak alleen is / de Eilandſche Viſch te beſchryven / en wat dies aangaat ons oogwit zy; dierhalven zoudenwe / gelyk met de Vinviſch is geſchied / mede afbreekende van de Nooztkaper konnen ſcheiden. Echter luſt het ons / noch iet van denzelven aan te merken / te weeten: of hy van zyne Vrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewuſtheit van de zelven hebben kan / of heeft.

Byzondere aanmerkingen van den Schryver over de Nooztkapers.

Immers is 't met deeze Schepſels / naar onze gedachten / als met alle anderen gelegen / zulks het gemeene ſpreekwoord ten dien opzichte van hun mede kan toegepaſt wozden / dat is / dat 'er geen Uilen by Bontebreken vliegen: maar dat ſoozt by ſoozt op zich zelfs aangemerkt / zich by ſchoolen onthouden. Want men beſpeurt genoegzaam hoe alle Schepſelen genegen zyn / met groote genegenheit / onderling met hunsgelyken te paaren / en met welk eene liefde de Ouden aan de Jongen / en de Jongen aan de Ouden verknocht zyn. Wat de Nooztkaper aangaat / van deezen konnenwe met zoo veel erbarentheit niet ſpreeken / als wel van de Eilandſche Walviſch / indien haar Jong gevangen wozd ziet men de Moeder allerwegen om dit Jong zwerven / en zodanig / datze zich zelve in gevaar ſtelt / en ook ſomtyds in dit omzwerven gevangen wozd / ja 't is mede wel gebeurt / dat op deeze wyze het Mannetje zoo wel als 't Wyfje gevangen wierd.

Als mede over de Eilandſche Walvſch.

Meer aanmerkenswaardige dingen zullen ons in 't verbolg van de Eilandſche Walviſſchen voozkomen / wanneer ter gevoeglyker plaatze van de zelve gehandelt wozden zal / om als dan te toonen / dat alle hunne doeningen niet enkelyk by een ſpoozloos geval verricht wozden / zulks men ze dan bezwaarlyk zou konnen naſpeuren; vermits alles in een gevoeglyke ozde geſchied.

Om dan onze gedachten noch niet t'eenemaal van den Nooztkaper af te wenden / dunkt ons de zelve onder dit geval mede te konnen betrekken; te weeten: dat hy niet alleen kennis van zyn Vaderlandt heeft / maar gelyk den Eilander / een greetig gevoelen over zyne Vrienden hebben kan. Indien deeze Viſch zich dan eens buiten zyn Geweſt begeeft / hebbenwe verſcheide redenen aangetoont / waar dooz hy genoodzaakt wozd te rug keeren; zoo dat / die hem 't zekerſte vinden will / moet hem in zyn eigen Geweſt en Vaderlandt zoeken / te weeten: omtrent de Noortkaap, Hitlandt, Fero, Yslandt en Jan Mayen Eilandt.

De tydt om den Nooztkaper op 't zekerſte aan te treffen / nademaal hy

De Nooztkaper word

by zich in zoo een wyde uitgeſtrektheit van Zee onthoud / is echter onbepaalt. 't Is immers waar / dat Kraanen en Zwaluwen hunnen tyd hebben / gelyk mede van den Reiger en Leeurik is gezegt / en van veelerley Vogelen en Dieren zou konnen gezegt worden : men zou in dat geval / dit mede van den Hooyhaper konnen aanmerken : maar tegenwoordig deeze Viſch zal men / wanneer men tuſſchen de ruimte door ſtreemd / ten allen tyden en op verſcheiden plaatſen vinden ; waar van de reden is : dat deeze Zee altoos eenen overvloet van Haring / Makreel Schelvisch en Kabbeljau verſchaft / en allerwegen als daar mede bezaait is. Ook zullen 'er ongetwyffelt in deeze groote ruimte / gronden en Banken zyn / waar op deeze Viſch en andere diergelyke Vooyen in 't Grondgewas konnt aazen / en dierhalven zich op een byzondere wyze aldaar onthouden / welke plaatſen / de Hooyhaper / als zyn eigen Geluſt en Vaderlandt zynde / genoeg zal weeten te vinden : echter zal hem de eene plaats veel beter dan de andere gevallen / en zulks naar die ſoort van Viſch / als 'er zich meeſt onthoud / en dus wil hy by afwiſſeling ſomtyds wel van plaats veranderen / als vervolgens blyken zal ; door welker verplaatſing zou men dan konnen zeggen / dat hy 't zy hier of elders en allerwegen in deeze gantſche ruimte / altoos te vinden is. Doch wy achten / om de gemelde redenen / zyne zeekerſte plaats in deeze groote ruimte te wezen / alwaar de meeſte Gronden zyn / te weeten ; onder den Wal en langs de Kuſten van Noorwegen, Yſlandt, Fero en Yslandt ; en vermits de Kuſten van Noorwegen en Yslandt, zich wyder dan de andere gemelde uitſtrekken / zoe veel te meer en grooter moeten ook de Gronden en Wapen zyn / en zoo veel te meer zullen 'er ook Grondgewaſſen gevonden worden ; in welker Grondgewaſſen dan den groei van 't aas zyn moet / en dus naar 't aas de Viſch en vervolgens de vooytteeling van den Viſch die daar uit volgt / voor naden Hooyhaper zyne begeerte ſtrekt. Nademaal nu Yslandt allerwegen van ſchoone groote Wapen is verzien / en ook de grondigſte van al de voornoemde plaatſen / zoo zyn deeze Gronden voor hem wel de gevalligſte / en by gevolge de zeekerſte plaatzen om hem te vinden.

Yslandt en de zeeven onliggende Eylanden, de zeekerſte plaats om den Noordkaper te vinden.

Schoon 't nu geviel dat Yslandt door een ſterke Voyſt en langduurige Yſſelyke Winden / met het Groenlands Ys wierd bezet / en dus in een houden Zomer lang bezet bleef / door welke bezetting de Wapen en Gronden de warmte der Zonne derbende / den groei van 't Grondgewas en aas wierd belet / zulks de Viſch zyn aas miſſende / van daar naar de gemelde Banken in de ruime Zee week / en aldus de Hooyhaper voor zich een andere en beter plaats verkiezen moeſt / of door het Ys genoodzaakt werd elders den wyk te nemen ; zoo is zoodanig een beter plaats voor hem veel nader te vinden / dan voor ons na te ſpeuren : Want ſchoon wy by giſſing / en door ervaarenheit al veel te weeten komen / echter is hy 'er noch veel kundiger van / alzoo hy in zyn Element /

Ge-

Gewelt en eigen Vaderlandt iſt / en door een dagelijkſt ervaarenis / alle de bequaamſte plaatſen weet / en de zelve ſpoedig bereiken kan; want de eene plaatſ hem niet gevallende / kan hy door zyn ſnellen voortgang zeer ſchielijk verſchuyven en tot een andere overgaan / wordende niet gelyk top te ſcheep synde / door ſtilte of tegenwindt belet / behalven dat hy ook een natuurlijke goedanigheit heeft / om bequaamlijk onder water allerwegen de Gronden te beſchouwen en na te ſpeuren. Als hy 't dan / om alle deze redenen / en door zyne dagelijkſe ervaarenheit / op eenige zyner gewoonte plaatſen niet wel bevindt / zoo weet hy veel beter verwaandſ het zuer te worden / dan op: dies ziettoe dat 'er door hem beter gelegenheit dan door ons iſt / om van geen verlooren tijd t'huis te komen.

Alhoewel nu een verkreegen kennis en een kundige ervaarenheit veel met aanbrengen kan / echter kommen de zelven by ongeluklige gelegenheden veel eens zonder vrucht wezen; des niet tegenſtaande leert ons de reden en onderwinding / ſchoonwe de Vooſchaper by gelegenheit mede wel in andere Zee vinden / dat men hem / om de aangetoonde reden van Gronland en Yſland / veel meer en gemakkelijker onder 't Landt vinden zal: synde hem / volgens deze reden / Yslandt de zekerſte plaatſ; en ingevalle men de Vooſchoe met Yſ bezet mogte vinden / leert ons de reden dat de Vooſchoe daar van bevryt zal wezen; doch hem alhaar mede niet binde / zoo volgt uit de aangetoonde reden / dat hy aan Fero of Hitlandt zekerder dan op Zee / en noch zekerder omtrent de Noortkaap zal te vinden zyn. Nu iſ 't kennelijk / datwe op de Viſſcherij uit synde / de gemelde plaatſen zoo ſchielijk niet kommen bezeilen / als wel de Vooſchaper die bereiken kan; echter kommenwe / windt en weer dienende / de gemelde plaatſen mede bezeilen.

Ingelyks Fero en Hitlandt, en voorts mendijk de Noortkaap.

Deze plaatſ verwiſſeling kan best door een gelijkenis vergeleken worden. De ervaarenheit leert / dat zich de Haring in 't Voorjaar / in 't gemelde Vooſchapers Gewest / en gantſch benoorden Hollandt ontſtond; in den Zomer worde ze door onze Buizen onder Schotlandt, in den Haring onder Engelandt gezocht / en op den Herfſt komze door Texel en 't Vlie / en laat zich op de Tuider Zee vinden. Dus kan nu gevolglijk nagevoert worden / wat tyd men den Haring op de ene / wanneer op de andere plaatſ moet zoeken / en ingelijks moet men de tyd en plaatſ in 't naſpeuren van den Vooſchaper onderſcheiden.

Deze verwiſſeling door een gelijkenis vergeleken, en eldus nagevoert.

Maar eerwe noch tot de berichtgeving van zynen tyd overgaan / mogt / alvorens zyne plaatſ / volgens voorgaande aantooninge / darze hoe gronduyer bleze / des te zekerder iſ / gevraagt worden: om welke reden komt hy dan in de Vooſchoe? die iſ grondig / verdolgens aaſtijk / en Viſchrijk genoeg / gelijk gemeenlijk neevens de onderwinding het gemeene Spreekwoord zulks beveſtigt / te weeten:

Op 't grondig Doggerzant,
De Dogger ſmakt zyn want.

Jnmers de Potſtop en Toppn / die mede op den Haring ſchynen te aazen / volgt de zelve van Hitlandt, naar Schotlandt, vervolgens voor Engelandt, en op den Herfſt voor Texel tot op de Zuiderzee / en zelfs op 't Y; waarom volgt dan de Noortkaper dit zyn begeerig aas niet mede uit?

Ondiepe Zeen en Wateren voor den Noortkaper onbequaam, en om wat reden.

Reeds hebbenwe voorzaf omſtandige reden hier van gegeven / en wyn ook van gevoelen / dat ſchoon hy aas genoeg in zyn Vaderlandt / vind / als vervolgens blyken zal / echter eenigen door dit aas zouden verleid worden / tot in de Noortzee / ſommigen door Texel in de Zuiderzee komen / en vervolgens ſomtyds nevens den Toppn voor Amſterdam zich laaten zien / indien de uitgeſtrektheit van zyn lighaam niet grooter dan de Toppn waar; maar nademaal hy 20 / 30 en ook wel 40 quartdeelen Spek / behalven zynen anderen romp met zich ſleept / dies kan hy zich in deeze ondieptens niet behelpen; want wanneer hy zou willen duiken en den ſtaert opſteeken / om zich voor zynen Vyandt te verbergen / of vaardig zyn aas met zwemmen zou trachten te vervolgen / kan dit op de Zuiderzee niet geſchieden / zelfs zou hy in de Noortzee zyn Neus te eer aan den grondt ſtooten. Jndien hy dan bezuiden Hitlandt, zyn aas vervolgende / tot aan de gronden van de Noortzee nadert / en de zelve nevens de verandering van 't Geweſt gewaar word / zoo vind hy / behalven dat 'er overvloediger aas in zyn Vaderlandt te vinden zy / dubbele reden om zich te wenden en weer naar huis te keeren.

Zyne tydelyke plaatsverwiſſeling aangewezen.

Doch eerdwe 't verhaal van den Noortkaper afbreeken / zoo reſt ons noch een overweeging aangaande de onderſcheiding van zyn tydt / en onthouding in deeze zyne ruime en groote verblyfplaats. Om nu over dit onderwerp niet al te breedſpraakig te zyn / zullenwe de vergelyking in dit geval met den tydt der Kraanen / Zwaluwen / en meer andere ſoorten van Vogelen of Dieren / en Viſſchen ter zyde zetten / en alleen ons beroogde met de reeds gegeven gelykenis van den Haring genoegzaam verklaaren kunnen. Reeds hebbenwe van den Haring gemeld en aangewezen / hoe die zich in zyn Geweſt van tydt tot tydt verplaatſt; indienwe dan in de Haring-Viſſchery geen acht op deeze tydelyke verplaatſing gaven / en dezelve te St. Jan op de Zuiderzee zochten / en te St. Niklaas onder Schotlandt wilden Viſſchen / was 't onvermydelyk om hun een verlooren reis t'huis te komen. Dergelyke onderſcheiding van tydt nu / zienwe by ondervinding / dat de Noortkaper in zyn Geweſt ingelyks weet waar te nemen; want wilde men hem op St. Jan in Zee zoeken en te St. Niklaas in de Bayen en onder de Kuſten naſpeuren / zou men zecherlyk verlooren arbeidt doen. De reden hier van zal door een waarſchynlyk onderzoek getoont worden.

Die naar de verplaatzing van zyn aas moet waargenomen worden.

Viſch, en Noortkaper aanreelt. wanneer hy-dig omtrent de Noortkaap.

By en omtrent de Noortkaap onthoud zich een ſoort van Viſch / Reuſ genoemt / een weinig kleinder en kleinder als Kabbeljaau / doch anders de zelve zeer gelyk; deeze is 'er nevens den Haring / Schelvisch / en Kabbeljaau zeer overvloedig. Alle deeze en meer dergelyke ſoorten van Viſch /

Viſch / ſchynen in den Hoozzomer uit Zee onder 't Landt en in de Baien te komen / om haar kuit op de dzoogtens en gronden te ſchieten / die alsdan waarſchynlyk dooz de warmte der Zomerzon word uitgebroeit. Deeze uitbroeijing geſchied zynde / beginnen omtrent St. Jan de Bayen van jonge Viſch te krielen / gelyk wz zelf omtrent de Noortkaap by Loppe en Curoy verſcheidenmaalen met opmerking hebben gezien / en het water op ſommige plaatſen byna als levendig beſchouwt. Van deeze jonge Viſch hebben'ze veel troepen by malkander boven water zien ſchoolen / niet alleen by honderden / maar duizenden teffens in een ſchool / en met de Sloep daar dooz gezeilt / ook met lenſſen daar in geſchooten / en dus eenige gevangen / zulks 'er ſomtyds twee te gelyk aan de lenſ hangen bleeven.

Deeze tyd ſchynt den Hooztkaper niet onbekent te weezen / want hy de zelve zeer gevoeglyk alhier / en ook buiten twyffel by Yslandt, weet waar te neemen. En is wel af te neemen / dewyl maal we / deeze Viſch / noch jong zynde / met de lenſ zoo gemaklyk kan vangen / dat ook de Hooztkaper / die zyn mondt als een groote ruime fulk open-heet / en met een ſneller vaart als wy met de Sloep roeijen konnen / dooz deeze ſchoolen zwemmende / waarſchynlyk een groote menigte te gelyk vangen kan / te meer: om dat hy de gemelde ſchoolen / onder water dooz / weet te vervolgen / daar wy met de ſloepen niet dan boven water konnen viſſchen; vermits ook deeze Viſch zoo draa zy ons gewaar word / zich aanſtonds onder water begeeft; en mogelyk zyn 'er noch veele ſchoolen / onder water blyvende / dooz ons verborgen / die de Hooztkaper gemaklyk weet te onderſcheppen / zulks dat zyne Viſſcherp waarſchynlyk gelukkiger / dan de onze / met de gemelde lenſ is. De Noortkaper / per hoedanig hy zyn aas te vervolgen weet.

Men zou / aangaande de Viſſcherp van de Hooztkapers / noch veele en verſcheiden aanmerkingen konnen voozſtellen: maar om van ons eigentlyk oogmerk / de Eilandſche Viſſcherp / of anders gezegt / de Walvisvangſt niet langer verſtreeken te blyven / zullen wy 't hier by beruſten laaten / en ons oogwit van de voozgenoemde Viſſcherp / van daar we afgeweeken zyn / nu wederom achtervolgen.

DER-

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Onderzoek, of de Basken de eerste aanleiding tot de Walvischvangst zyn geweest, en vervolgs in Holland overgenomen, om voor Harpoenen te dienen. De Harpoenieren vervolgs in grooten aanzien geweest. Of 'er op de Biscaysche Kusten, voormaals Walvischen of Vinvisschen gevangen wierden, onderzocht. Huidiging vervolgs gevangen Vischen aan een Steenrouw gebracht wierden, en hoe men naar 't uytzien deezer Vischen wachte. Wat den Schryver in 't vangen van een grooten Walvisch wedervoer.

Des Schryvers onderzoek of de Baskoyen de eerste aanleiding tot de Walvischvangst zyn geweest.

Reeds voormaals en by gedenken plagt het Climaadje Walvischen genaken by op kon te plagt het Jaargetyde en Walvischen hebben afgejaagd en als een prooy zoomen gepaken / waarom hery afgaandeering of gedaan. Het alleg en meer andere zaaken by Climaadje Walvischen zoogenaamd hebbe te beschouwen hoogenaamdigh / eng eygentlyk gen zal gelaaten en verdeelingh het byzonderlyken en beschouwelyken verhandelen.

Maar eerst moet men hery verhandeling hoogaan / gelaaten eng onderzoeken of hen eng of en de Spaansche Walvischvangt Walvischen hoog hery Jaargetyden hebben hoog, de Baskoyen of Biscayers en Portugeezen de Walvischen hoog de Walvischen en Jaargetyden plagen te vangen: of 'g eng gelaagt geben: waarvan een eng hery Jaargen langst de kust en hen eenig gemak hebben; of de Walvischen verdolgen / hery Walvischen hen hun zaaken gelaagt hebben / Jaargetyden en Jaargetyden in 't Jaargaat den hoog gelaaten / en in 't beste van hunne Walvischen zaaken hebben gelaagt / die in hen Jaargetyden weder naar hun land terrukken. Of het waar is / gelaaten ons eng nader inzien. Wat eng aangaat Schryver hoog al een eng hen jaar en de Spaansche Walvischen hebben hoogetoond / en verscheiden maalen als Commandeur daar in geweest: zoo is echter dit hoog aanzien spit geschied; waant in aanzien spit en lange voor den zaaken / zoo de Walvischvangers in hery Walvischen al zodaang ervaaren geweest / dat de Basques al voor lange / en den einde niet meer in Holland overgenomen; echter is dit voorgeeven veel eenigzins waar alhoewel hoog 't niet by eigen ondervinding weeten: maar hoog hebben 't zelf van goeder handt / en van oude en ervaaren Commandeurs en Harpoeniers gehoort / deezen wederom

Een inschryving van de overgaanen, en voor Harpoeniers dienden.

derom van noch ouder / en dus als van mondt tot mondt by overleve-
ring verſtaan. Indien het ons dan te regt is overgelevert / zoo zoudeN in deeze eerſte beginſelen van de Groenlandſche Viſſcherp / onze Com-
mandeurs in hoedanigheit als Schippers gedient hebben / vermits hun alleen het beſtier van 't Schip was aanbevolen / wordende de gemelde Harpoeniers het bevel en 't beſtier over de Viſſcherp aanvertrouwt; want in deeze eerſte beginſelen / wierden de Walviſſchen voor veel gevaarlyker en verſchrikkelyker Monſters aangezien / als nu; derhalven waren deeze Harpoeniers als Waaghalzen geacht / en desswegen ook voor ontzaglyke mannen aangezien; zulks dat / indien 'er omtrent het Schip / of binnen het bereik van 't gezicht / zich een of eenige Viſſchen op deeden / zoo pleegde men voor af met hun raad / of men op de zelve zoude los gaan en in de Sloepen vallen; indien zy dit dan uit het bedryf der Viſſchen / windt en weer dienende / goed keurden / vielmen in de Sloepen en anders niet. Een of meer gevangen hebbende / bragt men ze op het Sleeptouw of ter zyden van 't Schip / en moeſt de Viſch als dan eenige quartieren / of zoo lange als de zelve naar hun oordeel genoeg gereezen was / aldus blyven leggen / tot die wel gereezen zynde / order gaven om de zelve te ſtenſſen en verbolgens af te maaken.

Eertyds het beſtier der Viſſchery den Harpoeniers aanbevolen.

Hoedanig toen met de gevangen Viſſchen gehandelt wierd.

Dus is uit dit verhaalde genoeg te zien / dat de Harpoeniers eertyds in grooter aanzien waren als nu / niet tegenſtaande zy heden noch een taamelyk gezag hebben / maar echter onze Commandeurs moeten onderwozpen zyn. Want de Commandeurs / die nu veelryds zelfs den dienſt van Harpoeniers waarneemen / en in de reeds lang geoffende Viſſcherp meede wel ervaaren zyn / bekleeden beide deeze bedieningen als Opperhoofdt van 't Schip en van de Viſſchery.

Nu zoudenwe wel van 't zoo even aangeroerde ſtenſſen / vallen en afmaaken / nevens meer diergelyke dingen een breeder verhaal doen: maar alzoo wy oordeelen / dat dit den Leezer hier te verdrietig vallen zoude / en ons beoogde meer daar door verduiſtert dan verklaart zou worden / te meer / dewyl onze Commandeurs en Harpoeniers / ten wiens onderwys dit Traktaat voornamentlyk geſchreeven is / deeze ſpreekwyzen genoegzaam verſtaan: dies hebbenwe derhalven gevoeglyker geoordeelt / daar van in een nareden gewag te maaken.

Of 'er nu eertyds op de Biſcaiſche en Portugaalſche Kuſten Walviſſchen gevangen zyn / blykt genoegzaam uit onze voorafgaande redeneering / en mede uit het aangeroerde Dagregiſter van Fredrik Martenſz., dat men onder deeze Walviſſchen de Vinviſſchen moet verſtaan / en 't welk te meer geloofſlyk is / vermits deeze Fredrik Martenſz., de zelve / als gezegt zy / in de Middelandſche Zee voor Gibralter heeft gezien / en noch te meer geloofſlyk / om dat de gemelde Baſques in de beginzelen deezer Viſſcherp / als daar in ervaaren zynde / ons tot onderwys hebben gedient.

Of eertyds Walviſſchen door de Biskayers gevangen zyn, onderzocht.

Maar vermits we zoo even van een Sleeptouw geſpreoken hebben /

en van de Viſch eenige quartieren te laaten leggen / ten einde dat die vaſten zou / welk gebruik nu hedendaags niet is bekent / en alleenig veranderd is / zoo zullen we 'er hier mede een korte verklaring van geven; namentlijk: men pleeg in de eerſte beginzelen der Viſſcherij / ten tijde van de Compagnie / die in den Jaare 1614. opgerecht wierd / aan Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt, (waar van vervolgens hyeder zal geſproken worden) voor bijzondere Reeders / die aan landt niet mogten laaten Viſſchen / onder 't Weſtijs in Zee te Viſſchen. Dit Ijs daar men nu zoo bijnoodig inzeilt / werd toen als een gevaarlijke klip of laagerwal geſchouwt / want zoo draa men het ontdekte / werd 'er aanſtonds weêr geroepen / en men wende zoo veel men kon het weder daar van af.

Het Sleepstrooien eer men gaat Walvisch vangen, almede eenige aanmerkingen.

In deeze Zee Viſſcherij gebruikte men een hecht en ſterk Sleeptouw / waar aan men de gevangen Viſch / de ſtaart afgeſneeden zynde / door een gat in 't plug-end vaſt maakte / dus achteraan vierde / en al zeilende of dryvende meerſleepte / en zulks zoo lang / tot men bequaam weêr om te ſtruijen had / of dat de Viſch / als gezegt is / genoeg gezeept was; want indien 't op Zee ſlechts een moope koelte waait / begint de Zee zich niet zoo grove en zwaare depningen te verheffen / dat de Viſch op zijde leggende / de jijns en talgs vaſt ſtaande / om de zelve te beſeeren / en 't Spek en Baarden over te winden / deeze jijns door de beweeging van 't Schip en den Viſch niet ſterk genoeg zijn / of zeer ligtelijk het een of ander zoude breeken; dierhalven wacht men in zoodanig een geval naar mooy en bequaam weer en een ſlechte of effen Zee. Ook liet men ten dien einde de Viſch rijzen / op dat anders de Spekſnijders op den zelven ſtaande / de Zee te veel om de beenen ſpoelde. Schoon nu in de tegenwoordige Viſſcherij mede wel eenige Viſſchen in Zee gevangen worden / is 't echter meer toevalligerwijze / en ook zelden zoo verre in Zee / maar veel dichter onder 't Ijs / of om de Oost / daar men ook dikwijls ſlecht water heeft; dierhalven is 't afſpoelen der Spekſnijders nu zoo gevaarlijk niet / en 't rijzen der Viſſchen / om gemelde reden / niet noodzaakelijk; want in 't Ijs / daar onze Viſſcherij nu voornamelijk wordt verricht / is het een niet te breezen / en 't ander onnoodig / vermits het omzwervende Ijs / aldaar een gedurig ſlecht water maakt / zulks men ook niet een harde windt / zelf van een noch verſſchen en ongebreezen Viſch in geen gevaar is / om door de Zee van de zelve afgeſpoelt te worden.

Het gebeurt ſomtijds dat als men verſcheiden Viſſchen gevangen hebbende op zijde heeft / de laatſten / eermen aan 't Spekſnijden komt / wijl wil zijn gereezen / eer al de voorigen zijn afgeſneên; gelijk ons in 't Jaar 1705. zelf is gebeurt / wanneer we toen in eenen Dal zes Viſſchen op zijde haalden; en eerwe met Viſſchen en ſpruimen gereed waren om te ſneijden / verliep 'er met de eerſte zoo veel tijdt / dat de laatſten reeds hoog gereezen waren. Ook gebeurt het wel by goed geluk en gelukkige Viſſchers / dat 'er ſomtijds 10, 15 ja 20 Viſſchen achter een ge-

gevangen en gedood worden / eermen begint te ſlenſſen / want in zodanig een geval kan men het ryzen der Viſſchen niet voorkomen. Dit ryzen der Viſſchen is dan in de Ysviſſcherp toevallig en niet noodzaakelyk / men behoeft 'er / om reeds gemelde reden / als van ouds in de Zeeviſſcherp geſchiede / niet naar te wachten / want in tegendeel is 't voor kleine Scheepjes meer nadeelig dan voordeelig; gelyk we by deeze gelegenheit / een merkwaardig geval / ons zelf gebeurt / als in een tuſſchen reden verhaalen zullen.

door hem afgekeurt en meer nadan voordeelig geacht.

In den Jaare 1690. was 't / dat we voor de eerſtemaal als Commandeur voerden een oude opgetimmerde Buis / genaamt de Vries, door Dirk Dirkſz. Pruikoper van Jiſp uitgereed / voerende 2 kleine Sloepen elker met vyf man / en een jol met dzie man / blyvende een man te Scheep / zulks we te ſamen 14 eeters uitmaakten; met dit Vaartuig op 74 graden en eenige minuten in 't Weſtys gekomen / zagenwe al vry wat Viſch / en ſchooten een groote Viſch / naar giſſing van omtrent 70 of 80 quardeelen ſpek; midlerwyl quam 'er onze tweede Sloep by / en ſchoot mede zyne Harpoen in de zelve / geevende heim teffens 2 of 3 lenſſteeken die wel troffen / zulks hy ſterk bloedt begon te blaazen / en zich voorts gemaklyk aanſtelde / zweemende zeer zacht windwaarts op / ſomtyds onder een Ysſchots door / alwaar hy / 't zy door aamechtigheit of het wederhouden der lynen / een tydt lang tegen dezelve aan bleef leggen / en bloedt blaazende / verſcheiden ſchotſen met zyn bloedt verwde / 't welk met den windt overwoei. Wy waren zelf in 't jol / en konden heim telkens aan de andere zyde der ſchots / om zyne traage en magteloze beweeging en voortgang gemaklyk beroeyen / en door zyn tam gedrag naar wenſch op en om dezelven leggen / om te lenſſen / tot hy eindelyk niet langer ſcheen voort te kunnen; dies ſcheidden we met lenſſen uit / en dachten dat hy eerlang ſterven zou / doch echter zachtjes voortglipende tegen een hooge ſchots / begon hy zich eenigemaalen rondom te haſpen en te rollen / ſlaande telkens met zyn Staart en Vinnen / 't welk ons zyne doodſtuipen toeſcheenen / gelyk het uit de menigvuldige en naar wenſch getroffen wonden / ook waarſchynlyk zyn geweeſt: maar hy dompelde zich / als naar gewoonte / voor deeze ſchots onder. Wy merkten toen aan de Meeuwen / die om zyn vet en bloedt uit de wonden ſtroomende / heim by meenigten om 't lyf vloogen / dat ze ſpoorloos in 't vliegen / blyken lieten / dat ze heim miſten; ondertuſſchen gnaiden wy toen mede aan de andere zyde van deeze groote ſchots / maar zagen heim niet / en naar allerwegen omziende / kon men heim noch vinden noch hooren blaazen / noch eenig ſpoor aan 't gedzag der Meeuwen naſpeuren / denkende dat hy by deeze dikke Ysſchots gezonken was / gelyk zulks uit zyne magteloosheit en de meenigte der ontfangen wonden waarſchynlyk bleek / want ten dien einde wy het lenſſen reeds geſtaakt hadden / duchtende dat hy zinken mogt / vermits hy wegens zyn mag-

Zyn verhaal wat hem op zyn eerſten togt als Commandeur is ontmoet.

En in 't vervolgen van een groote Walviſch is wedervaaren;

VEER-

VEERTIENDE HOOFDTSTUK.

't Ryzen der gevangen Walviſſchen onnoodzaaklyk geacht. Moeijelykheden in 't kenteren van een gereezen Viſch aanweezen; des Schryvers voorval over zodanig een Viſch, en hoe hy zich daar in gedraagt. 't Walviſch-Geweſt van een zeer ruime uitgeſtrektheit, en bepaaling van 't zelve.

d'Onnoodzaaklykheit van 't ryzen der Viſſchen door den Schryver aangeweezen.

Om nu van ons oognerk niet verder af te wyken / zullenwe de afgebroken draadt onzer redeneering wederom opvatten / te weeten waarom het ryzen der Viſſchen in de Yszviſſcherp niet noodzaaklyk is / maar dooz kleine Scheepjes meer nadeelig dan voozdeelig moet zyn: dat wy vervolgens getoont wozden zal. Deeze onze gemelde groote Viſch nu op zyde hebbende / begonnenwe op te ruimen om aan 't werk te raaken: maar vermits we zodanig een groot flensgat in ons klein Scheepje niet konden maaken / bzagtenwe eenige vaten op de Ys-Schots / en ruimden vervolgens op / om van overboozd in de vaten te ſnyden / 't welk met zoo weinig volk aan zodanig een grooten Viſch zeer langwyllig en moeijelyk viel; daar en boven moeſtenwe dooz maaling in dit loſſe Ys / ſomtyds eens ruimen / en van ſchots veranderen / onze vaten van de eene op de andere rollen / vermits ons deeze ſchots dooz perſſing van andere ſchotſen afgedzongen wierd / en wy ondertuſſchen ons werk moeſten ſtaaken; midlerwyl reesmu onze Viſch by na zoo hoog als de Buigs / zulks dat we zonder afklimmen van boozd op dezelve ſtappen konden. Als wy 'er dan de eerſte kentering afgeſneeden hadden / en men hem weder meende te kenteren / miſlukten 't ons / zulks wy om de zwaarte van 't lengſtuk te ontgaan / ons groote lyn aan een leng vaſt maakten / en wonden met kracht onze Buigs zoo verre op zyde / dat wy 'er naauwlyks op konden ſtaan / en onze ſpekgoot en bank naar ly toe ſulden; ons loefwant ſtond als een ſnaar geſpannen en rekte teffens zoo verre / dat de groote Maſt geleek naar een geſpannen boog / en de boegſpriet begon dooz 't achterover haalen van de Fokkemaſt / dooz de topreep en 't aanzetten der Spektakels te kraaken: echter werd de Viſch zeer weinig tot kenteren bewoogen. Nu was goede raad duur / om 't overige Spek en de Baarden van deezen Viſch magtig te wozden. Onze kleine magt / zagenwe / was krachteloos / en behalven dat kon ons zwakke tuig geen meer geweld doen; echter bleef de Viſch byna als ongeroert. Toen ſtondenwe te kyken / te denken en te overleggen wat beſt te doen; verſcheiden van ons Volk hadden ieder wat byzonders te zeggen / doch 't quam met onze gedachten gantſch niet overeen / ieder zeide wel het zyne: maar 't kon geen algemeene toeſtemming vinden. Dus werd 'er dan eenigen

Hoe bezwaarlyk een gereezen Viſch te kenteren is.

En welk voorval den Schryver daar over heeft gehad.

gen tydt ſonder ierſt te verrichten geſpilt. De onderſtinding hadde wel geleert / dat een verſſche en ongerooſen Viſch gemakkelyk te kenteren was / hoog dooze was / in weerwil van ons / al te hoog gerooſen. Eindelyk quam ons ierſt te binnen / vermits we ons wel eer in eenige Philoſophiſche overdenkingen eenigſins groeffent hadden / 't welk ons in dit geval nu wel te pas quam ; dus lieten we van onze gedachten gaan : een verſſche Viſch laat zich gemakkelyk kenteren / derhalven is het hoog rooſen van dooſen / alleen het belet ; verder denkende dat ſyne inwendige groote hitte hier van de oorzaak was / die alle ſyne inwendige vochten ontbond / uitbreide / en tot lucht of windt maakte / welke uitbreiding het ligchaam van den Viſch ſodanig deed zwellen. Immers dachten we / is 't het Spek niet / dat zich ſoo bezwaarlyk laat omwinden / vermits het aan een verſſche Viſch niet min zwaar dan aan een gerooſen ſyn kan / en of ſchoon het Spek in zich zelven wel zwaar is / echter heeft het in 't water die natuurlyke hoedanigheit om van zelfs boven te komen en te dryven / en zulks ook volgens het gemeene ſpreekwoord : 't vet dryft boven. Dus dachten we 't zal de gemelde nieuw gemaakte lucht of windt meeſten / die niet naar om laag en onder het water te winden is. Hier op / dit wel begreepen hebbende / gaven we den Harpoenier en Spekſnyder laſt / tuſſchen de ribben eenige openingen te maaken / om ons aldus van de oorzaak van ons belet / te weten / de gezegde lugt en windt t'ontlaſten : Maar ſy onkundig van een Philoſophiſche uitvinding / word zulks van hun en verſcheiden anderen niet begreepen / en in den beginne ons voornemen wederſproken / zeggende : Commandeur / wat zal dit dooren / nooit hebbenwe hier van gehoort / en konnen niet begreepen dat we met dit te doen / eenig voordeel bevoogen zullen ? maar laat ons de Viſch voor den boeg haalen / gelyk andere kleine Schepies meer doen / ſoo zullenwe aldaar merkelyk meer lugt konnen gebruiken / als ſy : waar toe wy mede wel eenigſins geneegen waren : maar tuſſchen aan een goeden uitſlag ; dies gaven we ten antwoordt : was 't een gemeene Viſch / had men 'er beter hoop toe / maar nu men ziet hoe groot en aangenaam hoog hy allenlyk gerooſen is / waar tegen onze kleine magt krachteloos word bevonden / wat geweld daar aan reeds gepleegt is / niet tegenſtaande de Viſch zich echter weinig roert ; derhalven de zelve voor den boeg hebbende / zo zegenwe / zal 't vergeeſſche moeite zyn / en 't zal echter aan onze magt ontbreeken ; maar zeiden we / op ons woord ; volg onzen order / en 't zal wel gaan. Dus lieten ſy ſich dan gezeggen / en zeiden : volgens uw laſt zullen wy 't doen ; doch ſy ſchenen noch ruſſelmoedig te zyn / denkende baat het niet / 't kan immer niet ſchaden. Maarwylyk was 'er dan eenige opening gemaakt / of de windt quam 'er met groote kracht uitbarſten / zulks dat ook 't gebarſte hoog de zuiging van dien / het gemaakte gat verſtopte / dies lieten we noch andere gaten maaken / het oude gat vergrooten en van 't gebarſte zuiveren / maar

Zyn overleg om deeſe kenteringe op een byzondere wyze in 't werk te ſtellen.

Die hem gelukt, en de gedachte zwaarigheit in 't kenteren te booren komt.

waar door eerlang de lucht of windt en te gelyk al ons beiet bervloog; de Viſch viel in / en verſtenkte gelyk een lekke blaas; de overhellende Boats liep van zelfs meest recht / terwyl ingelyks de Viſch zoo verre van zelfs op de reeds ſtyf geſpannen ſnaaren begon te henteren / zulks hy luchts zeer gemakkelyk t' eenemaal gehentert wierd.

Dit hebbentwe alleen wat omſtandig verhaalt / ten einde kleine Schuytjes die zwak bemant zyn / zich in diergelyke gevallen / wiſſelyk hier van zouden bedienen konnen.

Maar om nu ter zaak te komen; wat de Viſſcherp van de Eilandſche Walviſch aanbelangt / waar van alreeds zyne plaatſ van derze der Boozthapers onderſcheiden is: maar noch niet t' eenemaal bepaalt; of men nu derze gelyk die van den Boozthaper bepaalen kan / zullen we in 't vervolg onderzoeken.

't Schynt dat derze Viſch / behalven zyne geboozte plaatſ / zyne Vyanden / zyn aas / en om meer diergelyke zaaken verder aan te toonen / als mede de hitte van zyn bloedt / zyn zacht en malſ Spek of vet / en verdere eigenſchappen van zyne natuur / zoo zeer het houde Boozden beſtuit / en in vergelyking van de Zeiſtern naar de Boozdpoolheit / dat men daar door zyne eigentlyke plaatſ aldus by ondervinding zou konnen bepaalen: beginnende dus van de Straat Davis of van Yslandt af langs den Zoom van 't Weſtyſ tot aan Jan Mayen Eilandt, en alzoo vervolgens langs den zelven zoom tot aan Spitsbergen, verder van de Zuidkaap van Spitsbergen, langs den zoom van 't Zuid Yſ / bezuiden of brooſten Spitsbergen leggende / tot aan Nova Zembla, en van daar door de Waygats tot in de Tartariſche Zee, en vervolgens de Noortpool rond / of zoo na aan de zelve / als 't Yſ en 't Landt zou konnen toelaaten.

Bepaaling wegens het Eilandſche Walviſch Geweſt, hoedanig aangegaan, en hoe verre het ſich uitſtrekt.

Wy hebben reeds de bepaaling / belangende het Vaderlandt van den Boozthaper / zodanig aangewezen / dat het niet alleen van een zeer ruimen omtrek zy / maar aanmerkende de uitgeſtrektheit van 't Geweſt der Eilandſche Walviſchen / zal dit zodanig van een wyde omtrek wezen / dat het in vergelyking veel meer een groot Koningryk gelykt / waar tegen het Geweſt van den Boozthaper / maar alleen als een klein Vorſtendom kan vergeleeken worden. 't Yſ nu geen wonder dat de Eilandſche Viſſchen dus veelvuldiger dan de Boozthapers gevangen worden: Want laat de Haarlemer en Wyker Meeren naar evenmaatigheit even Viſchryk zyn / zoo is 't licht te beſeffen / uit welke van beide de meeſte Viſch te markt zal komen; en indien de Boozthaper in zyn bepaalt Geweſt / byzondere plaatſen en tyden onderſcheid / zoo twyffelen wy niet of in derze zoo groote bepaaling / zal ook diergelyke onderſcheidinge waar te neemen zyn.

VYF-

[illegible] [illegible] [illegible] 't Zuiderdeel van Zembla ijs geweest / en dus [illegible] [illegible] als hy voorgeeft / dan het Noorderdeel / en dat hy aan 't Zuiderdeel meer een groote bogt alduys het Noorderdeel / meer [illegible] [illegible] : om redenen / dat hy op eene reijstogt met een Compagnies Schip van Coppenhagen, in Noorwegen verscheide Landtuinen met [illegible] [illegible] ontlaaden / en verders onderzocht [illegible] [illegible] [illegible]. Siberien, Zamojede, Zembla en Ys- [illegible] [illegible] [illegible]. Nochtans heeft hy van Zembla zoo veel beschrijvens [illegible] [illegible] als de geenen / die alleen hun werk ter ontdekking van [illegible] [illegible] gemaakt / gelijk 'er verscheiden uit Engeland [illegible] [illegible] [illegible] gun gebaaren / niet anders dan [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bemoeyden Zembla of doen de Waigats [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

een doorgang hebben moeſt/ maar hy werd door 't aankomende Ys genoodzaakt te wyken; doch herhatte dezen togt het volgende Jaar/ dien hy nooit ondernomen zou hebben/ indien hem eenigen hinder wegens 't Landt gebleeken was: maar werd wederom door 't Ys belet verder door te dringen. Maar door 't Ys belet die t'ontdekken.

Een andere getuigen is ons voorgekomen/ die beveſtigt/ dat 'er buiten of benoorden Zembla een dooztogt zou konnen gevonden worden/ blykende uit een brief van een Perſoon te Amſterdam/ aan zynen Vriendt de Geheimſchryver des Konings van Engelandt/ wiens inhoud was: Verdere overweeging over deezen doortogt.

„ Myn Heer/ hier nevens zende ik u/ 't geene ik uit Moſcovië heb-
„ be ontfangen; namentlyk een nieuwe Kaart van Nova Zembla en 't
„ Waigat, zoo als 't door uitdrukkelyk bevel van den Grootvorſt beiden
„ is ontdekt/ en door een Schilder Penela Potsky afgeteekent/ die my
„ deeze teekening uit Moſcovië toegezonden heeft/ waar uit men zien
„ kan dat Zembla geen Eiland is/ gelyk men tot noch toe heeft ge-
„ meent: maar alleen een Zeeboezem maakt; de Samojeden en Tarta-
„ ren getuigen echter eenparig/ dat men met Scheepen nochtans naar
„ Japan zoude konnen door geraaken/ wanneer men buiten Zembla een
„ merkelyke wyte van 't Landt afhield/ en 't is een groote miſslag van de
„ Engelſchen en Hollanders/ dat ze deezen dooztogt aan de Zuidzyde
„ van Zembla, of door de Waigats hebben gezocht.

Dat 'er benoorden Zembla en verder naar de Noortpool geen Landt maar behalven het beletzel van 't Ys/ een vry en open Zee is/ getuigt/ nevens den voorgemelden Stuurman/ mede Jan Ben, die in den Jaare 1668. voor Timmerman met een Hollands Schip naar Japan is gevaaren/ en volgens laſt van de Oost-Indiſche Maatſchappy/ van daar recht naar 't Noorden is gezeilt/ tot hy 400 duitſche mylen gevorderd was/ vindende aldaar een vry en open Zee/ zonder eenig kenteeken van Landt. Die van de zyde van Japan ondernomen is.

Nevens deeze bygebragte getuigeniſſen/ worden 'er noch veele andere gevonden. Pieter Bor in zyne Nederlandſche Hiſtorien 't IV^de Deel 31^ſte Boek verhaalt; „ Verſcheiden Brieven gezien en geleezen te heb-
„ ben/ onder anderen een/ waar in Doktor François Maelzon van Enk-
„ huyzen ſchryft/ verſtaan te hebben/ uit een brief van Archangel ont-
„ fangen/ dat 'er twee dagen te vooren een vaartuig van Colmagro, uit
„ China aangeland was/ berichtende: dat ze met 6 vaartuigen van
„ Colmagro, door de Waigats naar China waren uitgevaaren/ en dat
„ dit vaartuig alleen door de Waigats was te rug gekomen/ verwach-
„ tende de andere vyf eerdaags aldaar aan te landen; welk Scheeps-
„ volk van dit vaartuig verklaarden/ dat deeze vaart zeer bequaam en
„ gemaklyk kon volbragt worden: Ook zou volgens het zeggen van den
„ Stuurman/ deeze vaart zeer weinig ſtormen onderhevig zyn/ ver-
„ mits men met deeze vaartuigen langs de Kuſten over alle ondieptens Verſcheiden andere getuigeniſſen wegens deezen doortogt bygebragt, als vervolgens ondernomen wierd.

[illegible] Hy beeft bevolgt den voornoemden Schipper [illegible] in 't uitrusten van twee Schepen [illegible] ten einde een doortogt [illegible] op te zoeken / te Amsterdam [illegible] en een bermaart Weereldkundige [illegible] en verdeerde boven Nova Zembla, [illegible] den begeerden weg naar China [illegible]. Hy heeft [illegible] een Schip te Amsterdam uitgeruft / [illegible] van der Schelling, een zeer erbaaren [illegible] de reyze met een Schuitvaer Visschers Jagt / nevens de twee gemelde Schepen op den [illegible] Junii 1594. uit Texel in Zee liep. [illegible] Schepen [illegible] den voorbeschreven hoek van [illegible]. De twee [illegible] Schepen van hun afgelegen / en verscheen met aan de Custen van Orange: maar werden door 't Ys wederom gedrongen [illegible] te keeren. Wederwoordigh waren de andere twee Schepen met de Vlaamsche Nassau tot in de Tartarische Zee [illegible] gedrongen. Welke Zee alle kentekenen gaf / dat ze tot aan Japan en naar China [illegible] was / gelijk niet gelooffelijk wierd [illegible] en noorden om den noorden Oosten: waar op dan besloten werd / weder naar huys te keeren. Doch gevonde dan hun wederbaaren; verhaalende alle die reyze naar behooren t'achtervolgen / vermits den voorgaat daarop viel. En in de stadt van Twist / tweede Deel / [illegible] .. Om door 't Noorden naar China te
.. [illegible] de Vlaamsche Vaartuigen in 't jaar 1594. eenige Schepen laden [illegible] van Amsterdam, nevens een Jagt / daar Willem [illegible] van Enkhuysen Schipper op was / en een uit Zeelandt / daar Rederijk van was Corn. Cornel sz. en Jan Huigen, die in China had geweest. De Amsterdammer nam zyne koers hooger / tot onder de [illegible] graden alwaar ze in Augustus veel Ys en Zeemonsters vonden dewelken het Scheepsvolk onwillig wierd / en den Schipper dwongen wederom te keeren / die anders veel meende te ontdekken. De twee andere Schepen ontdekten eenige Eilanden / welke ze namen gaven / en hebben ten laatsten een doorgang of straat gevonden / noemden dezelve de Straat van Nassau. Deeze Straat vpf of zes mylen doorvaarens / quamenze in een ruimer en warmer Zee / daar het Ys voor hunne oogen weg smolt / en bereikten aldus de Kust van Tartaryë tot omtrent de Rivier Oby, alwaar ze mede Eilanden / Bolwerken en vruchtbaare Landen vonden / die zy insgelyks naamen gaven / en naar 't hun toescheen / zoudenze wel verder naar Catay konnen gezeilt hebben; maar geen verder last hebbende / zynze wel genoegt weer naar huis gezeilt / stellende aan de Kusten overal kentekens / om op een anderen herhaalden togt de zelve plaatsen daar aan te hemen.
„ In den volgenden Jaare 1595. zyn 'er wederom 7 Schepen derwaarts
„ uit-

„ uitgeruſt; die alzoo ze te laat quamen / hebben 'er niet veel uitge-
„ richt. 1596. toierden 'er wederom twee Schepen op uitgezonden /
„ welke eene op 80 graaden gekomen en geen beletzel bevonden / quam
„ zonder verrichting weder t'huiſ / daar het andere deel 't ijs bezet ge-
„ vonden / moeſt overwinteren / hebbende op 76 graden / op Nova
„ Zembla een looſ gebouwt en zich 10 maanden alhaar onthouden /
„ waar na ze met twee kleine baartuigen / meer dan 350 ruylen langs
„ de kuſten / over Zee met groote gelden ongemakken weder ze 't
„ huiſ gekomen.

Deze gedenkwaerdige en konſtrijcke Schoepvaert door Willem Barentſz. onder 't beleid van den Heldhaftigen Jacob van Heemskerk ondernomen / die omtrent 12 Jaaren daar na / in een Schoepvaert / binnen de Baay en onder 't Geſchut van 't kaſteel van Gibralter, zich en zynen Vader-lande een onſterfelijken naam verwoxben heeft / zullen wy kortelijk / om de aanmerkelijkſte voorvallen hier ter neder ſtellen. Aanmerkelijke aanmerkingen gedurende dese Schoepvaert van Willem Barentſz.

Als dat deeze Zee heiden 12 dagen Noordwaarts hunne koers geſtelt hadden / en Schotlandt, Hitlandt en Fayerhil gepaſſeert waren / bereikten ze de hoogte van 69 graden 24 minuten / en hadden den eerſten Juny geen nacht. Den volgenden dag vorderden ze tot 71 graden / en zagen een verſchynzel der Verhevelingen van twee Zeeden- of Zy-Tonnen / die zich aan weerzyde van de waare Ton vertoonden / waar nevens noch twee Regenbogen / door deeze Tonnen loopende / met twee anderen van een wyder omtrek / welker eene rondom de Ton en de andere dwers door 't groote rond ging / wiens onderſte kant 25 graden boven den Horizont gezien wierd.

Den 5den Juny zagen ze reeds Ys / daar zy echter doorzeilden / bevindende zich den 7den op 74 graden. Den 9den bereikten zy een klein Eilandt op 74 graden 30 minuten gelegen. Den 12den zagen ze een witte Beer waarop jagt werd gemaakt; met de ſchuiten daar by gekomen / werd deeze Beer hevig beſtreden en eindelijk gedood / gevilt en de huid 12 voeten lang bevonden. Dit Eilandt werd toen door hun het Beeren Eilandt genoemt. 't Zelve Eilandt verlaatende / zagen ze den volgende dag een doode Walviſch in Zee dryven / waar op een menigte Meeuwen aasden / doch die geweldig ſtonk. Vervolgens zeilden ze langs het Ys / om den Hoek / ten Zuiden van hun / te boven te komen. Den 19de zagen ze weder landt / en bevonden zich op 80 Graaden 11 minuten gevorderd. Dit Landt deed zich breed op / en zy zeilde langs het zelve Weſtelijk aan tot 79½ graden / vindende een goede reede / maar konden die niet bereiken / vermits de windt hun tegen was / ſtrekkende deeze Baay recht Noord en Zuiden in Zee. Den 21ſten vernamen ze weder een witte Beer die beſtreden en afgemaakt werd / wiens huid 13 voeten lang was. Met de ſchuit baapwaarts ingevaaren / vonden zy 't een goede haven te zyn / en aan de Ooſtzyde vernamen ze 2 Eilanden / Ontdekking van 't Beeren Eilandt;

Als mede van Spitsbergen.

zich

zich Oostwaarts in Zee ſtrekkende / gelijk ook aan de Weſtzijde van den Inham / dat mede een Eilandt geleek. Vermoedelijk is dit Spitsbergen geweeſt / het Noordelijkſte Landt tot noch toe bekent.

't Was op den 23ſten dat hen een witte Beer / naar 't Schip zwemmende / bezoeken wilde / die ook binnen 't Scheepsboord zou geraakt zyn / was 'er geen gerucht gemaakt en met een roer op geſchooten / waar door hy weder weg en naar 't Eilandt zwom / werwaarts zich eenig Scheepsvolk begeeven hadde / 't welk geen kleine verleegenheit te Scheep maakte / vermits ze te landt van geen geweer voorzien waren ; doch groot gerucht gemaakt hebbende / zwom de Beer weder aan landt. Voortaan tot den eerſten Julij langs de Wal en Bayen in en uit kruiſſende / kregenze wederom het Beeren Eilandt te zien. Vervolgens tot den 17den op de hoogte van 74 graden 40 minuten gekomen / zagenze omtrent de Lomsbaay, het Landt van Nova Zembla, en geraakten den 18den boven den hoek van 't Admiraliteits Eilandt, en den 19den aan 't Kruis Eilandt, alwaar zy wegens het Ys ter reede liepen. Alhier met eenige Manſchap aan landt geſtapt / werdenze eerlang twee Beeren gewaar / 't welk hen niet weinig verbaasde / vermits ze geen geweer hadden. De Beeren hun verneemende / deed men zyn best hun woede t'ontgaan / en die loopen wilden wierden met bootshaaken gedreigt ; dus quamenze noch veilig weer aan booord.

Nova Zembla en verſcheiden Bayen en uithoeken voor by gezeilt.

Vervolgens op den 6den Auguſtus quamenze den Hoek van Naſſauw te boven en den volgende dag de Trooſthoek, waar na zy zeer verlangt hadden. Nu geraaktenze eenige dagen geweldig in 't Ys verwart / dat hen niet weinig bekommerden / komende aan een hoek / die zy de Kleine Yshoek noemden. Den 13den werd 'er een Beer geſchooten / gedood en gevild / en de huidt aan booord gebragt ; den 15den bereikenze de Eilanden van Orangie, en werden geweldig in 't Ys bezet / waar door ze veel moeiten hadden zich te redden. Middelerwyl werden ze weder van een groote Beer bezocht / die geſchooten werd / en men met veel moeiten afmaakte. Den 16den werd 'er eenig volk naar 't vaſte Landt gezonden / om te ervaaren hoe zich Nova Zembla uitſtrekte / en ten dien einde begaven die zich op een hoogen Berg / ziende noen Zuid-Oost en Oost-Zuid-Oost open water / dat hen niet weinig verheugden / vermeenende hun oogmerk bereikt te hebben. Den 19den onder zeil geraakt / quamenze den Hoek van Begeerte te boven / doch werden eerlang weder in 't Ys bezet.

Word met zodanig z't Ys bezet, dat om te overwinteren, beſloten wordt,

Den 25ſten het Ys met den ſtroom weder uitdryvende / meenden ze bezuiden Nova Zembla om / West aan, naar de Waigats te zeilen / doch vermurkte nu Nova Zembla reeds gepaſſeert waren : en nergens opening vonden : gaven ze den moed verlooren om door 't Ys te komen / ſulks ze ſtaat maakten het weder naar huis te wenden : maar aan de Stroombaay gekomen / werden ze door 't Ys geſtuit. Den 26ſten dreigde hun

Ys-

Yshaven gekomen / werdenze zodanig in 't Yß bezet / dat 'er geen redden aan was. Aan de Weſtzyde van de Yshaven gevorderd zynde / vond men zich genoodzaakt aldaar den gantſchen Winter met kommer en elende door te brengen. Den volgenden dag dreef het Yß zoo geweldig aan / en met een Zuid-Ooſten Windt zette het zodanig voor den boeg van 't Schip / zulks het van vooren wel 4 voeten hoog opgeſchooven wierd / en achter als in den grondt ſcheen te zakken. Den 28ſten week het Yß weer een weinig af / waar door het Schip zich wederom recht zette / en men arbeide met allen mogelyken vlyt om 't Yß wat op te ruimen / maar 't was te vergeefs. Dervolgens werd het Schip door 't aandryngende Yß wederom van vooren opgeſchooven / en ingsgelyks voorgaans opgeligt; men maakte toen ſtaat te moeten overwinteren / en ſtrekte de Schuit en Bok over 't Yß naar landt / ook verzag men zich van eenige vaten Brood en andere behoeften die men in zodanig een gelegenheit noodig had / Den 7den September gingen 'er vyf Mannen landwaards / waar van eenigen een Rivier van zoet water vonden / en een menigte hout / aldaar aangedreeven. Men beſloot dan een Loots tot hun verblyf op te rechten; hier toe quam hen byzonder ten dienſt / het Hout aan den oever gevonden / uit boomen beſtaande / die / 't zy van de Tartariſche / en Moſcoviſche Kuſten / of van elders anders ontworteld / aldaar aangedreeven waren / want op Zembla vond men gantſch geen geboomte te waſſen. Van dit hout diende men zich niet alleen om de Loots op te timmeren / maar 't verſtrekte hun ook voor brandhout in de aanſtaande ſtrenge koude.

Om nu dit hout af te haalen / maakte men Sleden / en deed gemeenlyk twee togten 's daags. Den 21ſten September was 't zoo fel koud / dat ze de kombuis beneden in 't ruim moeſten maaken / vermits boven alles bevroor. Den 23ſten ſtorf hunnen Timmerman / en zy begroeven hem ontrent een afwatering in een kloof van den Berg / alzoo men om de ſtrenge Vorſt de aarde niet opdelven kon. Den 25ſten rechte men de ſtylen en balken van de Loots op / en begon te timmeren. Men bevond zich toen noch 16 Mannen ſterk / waar onder nu en dan een zieck wierd. 't Vroor ſomtyds onlydelyk ſterk / en den 30ſten ſneeuwden het dien gantſchen dag en nacht / 't welk hen hinderde hout te haalen; men maakte een ſterk vuur by de Loots om 'er de aarde door t'ontdoopen / zulks men de timmeraadje te beter in den grondt deed ſluiten: maar 't was vergeefs; dies zy dien arbeid ſtaaken moeſten. Den 2den October waren ze niet de Loots zoo verre gevorderd / dat ze 'er een Mepboom van bevooren ſneeuw op bragten. Dervolgens braken zy 't Voor-onder van 't Schip op / en met deeze deelen dekkenze de Loots / en kreegen die dien dag meeſt dicht. Den 7den brakenze het Achter-onder mede uit / om de Loots verder dicht te maaken. Voortaan wierd het zoo geweldig koud / dat men 't in de openlucht niet harden kon. Den 11den bragtenze de

En alle toebereidſelen daar toe gemaakt.

Een Loots ten verblyf getimmert.

En alle noodige behoeften daar inge-

Wyn bragt.

Wyn en andere voorraad te landt/ en begaven zich met de helft van volk des andern daags naar de Loots/ om 't voor de eerstkomende herfst in te neemen/ doch leden bitter honde/ vermits 't noch hoopen gemaakt waren/ en ook geen vuur hen gestookt hoopen/ de schoorsteen noch niet opgemaakt was. Derdert was men bezig met alle behoeften uit het Schip naar de Loots te brengen/ terwijl men ook somtyds aanstoot van de Beeren leed; en 't spek sterk/ dat byna al hunnen dynsdaagsen voorraad verzoor/ zulks wilde men 't nuttigen/ smaakten meest/ maar doch alles smacht- en honger wierd. Men hyak vervolgens de Skajuit af/ om 't een en in de Loots van te maaken/ en men sleepte de Bok naar de Loots heerde die met den bodem om hoog/ om 't/ wanneer 't de noodeischte/ gelyktyds van te nemen. Toen men met het afhaalen der laatste sleede met voorraad bezig was/ werdenze van dyte Beeren sens belaagt/ die door twee Helbaarden/ by geval op de slee gin zo lange afgeweezen werden/ dat het overige volk tydt won/ de Scheep te redden/ en deeze verweerders het mede ontkwamen. Beeren hun prooi dus ontweeken ziende/ liepen verwoed naar 't Schip van waar men/ met geen schietgeweer klaar konnende raaken/ verslindende Beesten met de voornoemde helbaarden/ spiessen/ werpen van brandhouten/ afweerde/ waar na de Beeren tellen pen/ gelyk den hondt naar een steen; een deezer Beeren door de baard gewond/ droop eindelyk weg/ die toen door de anderen werd/ en men sleepte vervolgens de gelaade slee naar de Loots. 27sten schoorenze een witte Vos/ die gebraaden zynde/ als konqueet smaakte; ook stelde men het uurwerk/ mede van boordt gehaa maakte lampen gereed om 's nachts te branden/ waar toe het gesti beerevet gebezigt werd. Ook dekte men de Loots van boven met zeil/ zulks die te dichter en warmer wezen zou/ vermits de helft ongedreeven waren.

De Zon begint zich onder de kimmen te verbergen, en deeze onderneemers te verlaaten.

Den eersten November zagen ze de Zon noch even boven de kim en den volgenden dag Zuid-Zuid Oost opgaan/ en Zuid-Zuid-Oost ondergaan; toen zag men ze noch in haar volkomen ronte: maar den Horizont. Den 3den vertoonde zich de Zon Zuide ten Oost 't opkomen/ en Zuide ten Westen in 't ondergaan/ doch wel zoo delyk/ komende toen niet dan den boven rand boven de kimmen zien worden. Sedert zagenze de Zon niet weer/ vermits zy den Horizont bleef. Verschriklyk voorwaar! nademaal hen hoo de allergevaarlykste elende dreigde. Somtyds werden 'er Vosse vangen/ terwyl de Beeren hen met het vertrek der Zon bed De Zon hen verlaatende/ zagenze de Maan zoo wel by dag nacht/ vermits zy in haar hoogste teeken was. Om het met de ra kost te strekken/ deelde men voor ieder man 4 pond en 5 oncen Vlees

Gevaar door de Beeren uitgestaan, en hoedanig gered,

Akeligen toestant in dit binter Winter Zaizoen.

waar mede men 't agt dagen rekken moeſt; vleeſch en viſch hadden ze den noch geen gebrek / maar den drank quam 'er mede ſchaars om / die daar en boven / gelyk gezegt is / krachteloos was. Om zich voor de koude beter te beſchutten / werd 'er een pak grof laken los gemaakt / waar van ieder een gedeelte ten zynen behoefte kreeg / als mede eenig linnen tot hemdden uitgedeelt. Men bevond noch 17 kazen overig te hebben / waar van een onder hun allen verdeelt werd / en de anderen aan ieder eene ongedeelt / waar mede men 't vooztaan ſtrekken moeſt. Nademaal zich nu de Boſſen meer dan te vooren lieten zien / maakte men eenige ballen of knippen om ze daar in te vangen / die hen niet alleen tot een ſmaakelyke ſpyze verſtrekten / maar ook zoo dienden de vellen tot muttſen / om zich voor de felle koude te beſchermen. 't Was op den eerſten December / dat het zoo ſterk geſneeuwt had / dat ze 'er als onder begraven lagen / ook moeſtenze toen te meer rook uitſtaan / die hen geweldig plaagde; men maakte ſteenen warm / om 'er / in hunne kooyen leggende / de voeten aan te warmen / vermits de koude onlydelyk was. Wegens den onverdraaglyken rook / haddenze eenige dagen zoo ſterk niet geſtookt / waar door het toen zoo hevig binnen de Lootg vroor / dat de wanden en zolder / ja zelfs hunne kooyen wel 2 vingeren dik aangevroozen waren. Men ſtelde ook een zantloper van twaalf uuren / waar op gedurig acht gegeeven werd / zulks men zich in den tydt niet vergiſſen mogt / want het uurwerk door de groote koude ſtil ſtond / ſchoon men 't met zwaarder gewicht trachte aan 't gaan te houden. Op den 6den December gevoelde men zodanig een onverdraaglyke koude / ſchoon men / hoe ſterk men vuur ſtookte / zich echter niet verwarmen kon. Men vond dan goet / om deeze bittere koude te konnen wederſtaan / dat men de ſteenkoolen / die noch te ſcheep waren / haalen zoude / vermits die een heeten brand maakten / en ook langer aan den haart duurden. Men lei 'er dan een goed vuur van aan / en om de warmte te langer in de Lootg te houden / vond men raadzaam de deuren en de ſchoorſteen dicht te maaken / waar na ieder naar zyn kooy ging om te ſlaapen: maar eerlang bevond hen zodanig een duizeling / dat ze genoodzaakt wierden de ſchoorſteen en de deur weder open te maaken; dus werden ze wederom door de koude verquikt / die hen te vooren onverdraaglyk hadde geweeſt. Vervolgens moeſtenze noch gedurig zeer felle koude wederſtaan; hunne ſchoenen bevroozen zoo hard als een hoorn / zulks zy die niet langer gebruiken konden / dies maaktenze hen wyde ſlompen met ſchaape-vellen overtrokken / waar in zy / met 3 of 4 ſokken over elkanderen aangetrokken / gaan konden / om dus warme voeten te houden. Op Vrydag was 't meede zeer koud weêr / zy hoorden toen eenige Boſſen over de Lootg loopen / vermits die meeſt onder 't Sneeuw bedolven lag; dit werd door eenige van hun gezegt een quaad teeken te zyn / en gevraagt / waarom? werd geantwoord; om dat men ze niet in de

Teeleg op de Viſſe jagt gemaakt en hoe.

Onverdraaglyke koude uitgeſtaan.

pot

[illegible] hebben.

Na dat ze nu met groote [illegible] aangemerkt het Jaar 1596. den eindt gebragt hadden en in het Jaar 1597. gestaan waren/ stelde zich het weêr noch al eens storing in. Dan toen als begon men te kijken om den anderen dag met klaare middagh uit te varen/ wierde uitdering van sonnen noch gesponnen wierdt. om in tijdt van noodt niet bedrogen te zijn. Dermits sommen noodtsaakt van lijnwaat op koop/ ook men een gissen dag bequaam gewerkt om weder kpamidpoint te observeren. Wijl ze nu den ganschen dag huis gehouwt hadden/ en nabeschrijving hunnen het Declinatorium Noordt naar noort oost/ zich in sijne behoort enig vermaak aan te doen vadeggende uiter zonne gesponnen kijken/ en men hadde den tijdt noch wijl [illegible] van botte/ waar mede men zich niet min vroolijk maakte/ als of men t'huis waar gesmuit had/ en een heftige maaltijdt gehouden; want ook hoogtijdtsdagh/ waar op de koninklijke koning van Nova Zembla word/ een Landstreek meer dan 200 mylen groot en ruijm tweemaal Zeën gelegen.

De Zon wederom niet een voor afgaande schemering gezien;

Den 13 Januari dacht hun wederom een schemering van den aanstaande dagraadt te zien; en op den 24sten wijl 't het meen aan de Zuidzijde van Nova Zembla, buiten verwachting den beiden zonde dan de Zon wederom zag; dat hun in 't eerst van Willem Barentsz. niet aangenomen wierden/ dermits hij een schaarsen sturmmaan zonde/ daarenboven 14 dagen tijdt toe rekende. Maar op den 27sten hebben wederom zonde/ zoo ganze alle de Zon volkomen boven den Horizont/ waar uit blijkt dat ze den 24sten mede gezien waar. Om nu het verschil van te geven/ zoo ganze de Zon allereerst 5 graden en 25 minuten in Aquarius, die ze niet eerder verwachtende waren/ dan op 16 graden 27 minuten/ eer ze zich op de hoogte van 76 graden vertoonen zonde. * Den 26sten sterf een van hunne Schansche / nadat hij lang krank gelegen had. Dergelijks tot den 8sten February hadden ze doorgaans ongestuimig weêr/ en somtijdts met veel sneeuw verzelt; op deezen dag begon het weêr tamelijk te bedaaren/ en ze zagen toen de Zon Zuid-Zuid-Oost opkomen/ en Zuid-Zuid West ondergaan. Den 12den schoten ze een groote Beer/ dien gevonden hebbende / vonden ze wel 100 pond vleesch in/ 't geen hun wel quam/ dermits ze reeds gebrek van vleesch hadden/ om in de lampen te branden. Nu kregen ze weer gebrek aan brandhout / 't welk ze toen met zwaaren arbeid haalen moesten / dermits ze nog stukken drijfhout te beeren behouden. Den 8sten Maart zagen ze in 't Noord-Oosten ganschen geen Ijs in Zee/ waar door vermoed wierdt dat 't een

Als mede weder open water ontdekt.

* Zie wat we dienaangaande Pag: 95 uit de *Memoires de Mathematique &c.* 1693. hebben ingebragt, en welkingedachtenis hier over de Leden van de Fransche Academie hebben gemaakt.

ſullen. Het moet ſyn. Den volgenden dag kondenze ten Noorden Oſten noch al verder open water zien / maar naar de Tartariſche kant was 't noch al vol Yſ.

't Was op den 16den April dat hen een Beer bezocht / die eindelyk op de loots klom / en aldaar een verbaarlyk geweld maakte / zulks het ſcheen dat hy de ſchoorſteen zou om verre gerukt hebben / hy ſcheurde het zeil / daar aan vaſt gemaakt / doch ging ten laatſten weg. Gedurende deze Maandt zagenze ſomtyds de Zee zonder Yſ / en dan wederom zodanig bezet met Yſ / dat hen naauwlyks eenige uitkomſt voor handen ſcheen. 't Was reeds op den 27ſten May / dat men beſloot om te vertrekken / en ten dien einde toeſtel zoude maaken / nademaal men geen kans zag het Schip weder vlot te zien / dewyl het noch even vaſt in 't Yſ bezet lag ; dies haalde men alles wat tot de toerusting van de Schuit en Bok dienen mogte / uit het Schip.

Beſluit tot vertrek genomen.

Ingevolge van dit beſluit / gingen 10 Mannen om de Schuit / die onder de Sneeuw bedolven was / te haalen en naar de Loots te ſleepen / maar hoe zwaar hen deezen arbeid viel / is wel af te neemen / want zy waren zeer zwak en uitgeteert / 't welk hen in dien arbeid moedeloos maakte ; dies vermaande hen Heemskerk, dewyl 'er hun leven van afhing / dat toch een ieder zyn uiterſte krachten wilden inſpannen / om de ſchuit voort te krygen / anders waarenze genoodzaakt / als Burgers van Nova Zembla aldaar hun graf te maaken. Eindelyk wederom moet ſchepende / bragtenze noch 300 verl te weeg / dat ze / de Bok die met den bodem om hoog lag / omwierpen / en die begonnen te betimmeren en op te boeyen.

Een Schuit en Bok rem dien einde vervaerdigt.

Terwyl zy met deezen arbeid bezig waren / quam 'er een verbaarlyke Beer aan / waarop zy zich naar de Loots begaven / om hem aldaar met hunne roers te verwachten; deze Beer veel onverſaagder dan ooit / zonde wel haaſt iemande van hun Volk verraſt hebben / maar door gewaarwaking gewaarſchouwt / ſchoot hy ſchielyk zyn roer af / en trof het Beer dwars door 't lyf / waar na het noch een ſtuk weegs wegliep / en eindelyk gedood werd. Den 30ſten hervatten men weder met allen moet het betimmeren van de Bok / en om de Teilen of andere Scherpsbehoefte gereed te maaken ; middertyd zy wederom een en andermaal door Beeren bezocht wierden en ontrust / zulks ze hunnen arbeid ſtaaken moeſten.

Den 3den Junp zich weer een weinig in krachten herhaalt hebbende / arbeide men met allen mogelyken yver aan de Bok / die zy na 6 dagen arbeids eindelyk voltooit kregen. Den 4den gingenze met 11 Mannen weder naar de Schuit om die voort te ſleepen / vermits hen toen den arbeid lichter dan te vooren viel ; deze betimmerde en boeyde men mede op / ten beſten als doenlyk was. Ondertuſſchen waren anderen bezig met alle andere behoefte en voorraad voor hunnen te ondernemen

[illegible] om die tegens datze ſtonden te vertrekken / [illegible] tegenſtze de Schuit mede gereed / en ver- [illegible] 't gem noodig was.

[illegible] ſoo veel mogelijk was met bylen / houtwelen en [illegible] 't Ys een weg te baanen / waar langs de [illegible] gebragt. Heemskerk met Willem Barentſz. [illegible] overleggende / dat / terwyl 't nu [illegible] yet rydt werd de Schuit en Bok te wa- [illegible] onder Godts geleide / de reize van Nova [illegible] aanvaarden. Dies ſchreef Heemskerk mid- [illegible] waar van ieder vaartuig een hebben [illegible] werden / wiens inhoud behelſde / [illegible] hanteert men van den anderen af dwaal- [illegible] en kommer en ongemak zy aldaar over- [illegible] gebragt, om te zien of hun Schip weder [illegible] nad Willem Barentſz te vooren een hief- [illegible] en kruismaat gedaan / en in den ſchooſteen [illegible] verhaal van hunnen togt en voorneemen [illegible] dat zy aldaar 10 Maanden hadden huis [illegible] maat was / om in gevalle iemandt voor- [illegible] Landen / daar uit hun wedervaaren

[illegible] men dan beide de Vaartuigen te water / [illegible] en koopmanſchappen. Men ging [illegible] niet zonder veel bekommer- [illegible] uit 't Ys bezet raakten. Den vol- [illegible] Hoofdt en bereikten den [illegible] quamenze aan de Oranje Eilanden ; [illegible] en ſmolt een ketel met ſneeuw- [illegible] Wederom t' zeil gegaan / bevonden zy zich om- [illegible] in 't allergrootſte gevaar [illegible] eindelijk gered werden. Den 20ſten ſtierf [illegible] dood hen allen ſmertelijk viel / vermits men / [illegible] Schuitman zynde / in zyn beſtier te geruſter was. Ook [illegible] een van hun volk. Den 23ſten quamenze / na [illegible] 't Ys / weder in 't open water / en bereikten de Kaap [illegible] dat zy wederom in 't Ys bezet werden. Men bevond zich [illegible] in ruſtinge. Den 24ſten quamenze met veel ar- [illegible] 't Ys weder in ruſtige Zee / en zeilden ten Oosten de [illegible] Na veel aangewenden arbeid en 't uitſtaan van een [illegible] den 27ſten ten Weſten van de gemelde Kaap ; hier [illegible] den Zoom van 't vaſte Ys een groote menigte Walrus- [illegible] mede veele Vogelen / waar van 'er eenige geſchoten werden.

Der-

Verbolgens tot den 5den Julp ſtondenze noch al groot gevaar in 't Ys uit / waar dooz zp met zich te redden / geweldig afgemat wierden / en toen ſtorf hen weder een man af. Den 11den zagenze 't Kruis-Eilandt Weſtwaarts gelegen / eenige begaven zich naar landt / die 70 eperen van Bergenden mede bzagten / 't welk hen toen een aangename ſpyze was. Den 19den zagenze ten Weſten van 't vooznoemde Eilandt open water / waar over zp zich niet weinig verheugden / dieg men allen vlyt aanwende om de Vaartuigen te water te bzengen / vermitg men ze wel 270 treeden over 't Ys ſleepen moeſt. In 't water gekomen / ging men onder Godts geleide t'zeil / maakte goeden vooztgang / en men liep den 20ſten den Zwarten Hoek voozby / zulkg zp dien Avondt noch het Ammiraliteits Eilandt zagen / en mede voozby zeilden.

Den 21ſten paſſeerdenze de Kaap Plantius en Langenes. Deg anderen daags omtrent de Kaap Kant gekomen / ging 'er eenig Volk naar landt / om eperen te zoeken / waar van ze een goede party opdeeden / en veele Vogelen met handen greepen. Den 24ſte. bevondenze zich op de hoogte van 73 graden 10 minuten. Den 27ſten roeidenze dooz gbzoken Ys langs den Wal / paſſeerden de Kruishoek, en zeilden tuſſchen 't Vaſtelandt en 't Eilandt dooz. Den 28ſten langs het landt zeilende / quamen ze dooz de St. Laurens Bay of Schanshoek; hier vondenze twee Ruſſche Vaartuigen / waar dooz zp niet weinig verheugt waren / wederom menſchen te zien; maar alzoo zy hun niet verſtaan konden / en om dooz hun eenig middel dooz de ſcheurbuik na te ſpeuren / lietenze de Schipper hen in den mondt zien; hier dooz verſtond hy dat zy honger hadden / zulkg men hun een roggenbzood met eenige gerookte vogels gaf / waar tegen hun wederom een geſchenk gegeeven werd. Weder van deeze Ruſſen geſcheiden zynde / roeidenze den 31ſten naar een ander Eilandt / daar twee Ruſſen ſtonden / maar vonden geen volk. Te landt geſtapt / vondenze 't by geval Lepelbladeren / die hen geen kleinen dienſt deeden / om zich van de ſcheurbuik te geneezen / en ook in 't nutrigen zodanig een werking deeden / dat ze eerlang wederom beſchuit konden eeten / die men te vooren niet byten kon.

Ontmoeten twee Ruſſche vaartuigen.

Den 3den Auguſtus beſlootenze van Nova Zembla naar de Ruſſche Kuſt over te ſteeken / dieg zeildenze Zuid Zuid-Weſt aan tot de Ooſter Ton / en geraakten wederom in 't Ys / waar dooz zy met zwaaren arbeid roepen moeſten / tot ze in ruime Zee quamen. Den 4den zagenze de vooznoemde Kuſt / en hielden 't toen langs den wal; omtrent Dooz der Ton zagenze noch een Ruſch vaartuig / roepende tot de Ruſſen Candenoes, Candenoes; maar deeze riepen wederom Pitzora, Pitzora: waar dooz zy verſtonden dat ze niet by Candenoes, maar by Pitzora waren. Van den 5den tot den 12den ſukkeldenze geweldig dooz tegenwindt / en ſtonden niet weinig kommer uit / vermitg den voozraad byna verteert was / behalven dat ze noch van eenig beſchimmelt bzood voozzien waren /

Beſluit om van Nova Zembla naar de Ruſſche Kuſt over te ſteeken.

ten / zulks ze elkander beriqht aanzagen. Eindelijk zagenze met hellen een Ruſch Baartuig op hun afkomen / dies ſpoede men zich om den aan boord te leggen / en men ſocht wat viſch en eenige hoeken in 't viſch-water gehoockt / 't welk altijd eventuantig onder hen uitgedeelt werd. Den 15den dicht langs den Wal geſtreke / zagenze weederom zes Ruſſche Baartuigen / by de zelven gekomen / byzonderlijk dat verre ze noch van Kildain waren; toen verſtondenze dat men zich noch benoorden Candenoes bevond / en de Witte Zee te paſſeeren had / die ze mannden al te boven te zijn gerasikt. Alden verzag zich toen weder van eenigen leeftogt / hoockte een pot vol water en meel met ſpek en honing vermengt / waar van ze toen luſtig ſtreuden / en hunne hongerige magen wederom wat laafden. Den 18den paſſeerdenze eindelijk den hoek van Candenoes, ſtaken de Witte Zee over / zulks ze gelukkig in 30 uuren de Lapſe Kuſt bereikten. Alhier aangeland / verzagenze zich hun verſche viſch die ze hoockten en daar mede hunne hongerige maagen zaften / ook hoolttenze waterpap din ze in plaatz van broodt aten / zulks ze zich nu weder verzaadigen konden. Wederom t'zeil gegaan / gingen den 24den by de zeven Eilanden gekomen / en eenige Wilden hebbende ontmoet / verſtondenze dat 'er Nederlandſche Schepen te Cola lagen.

Paſſeeren Candenoes, en ſteken de Witte Zee over.

Den 25den kongenze Kildain te zien / aan welker Weſtzijde ze ankerden; hier verſtondenze reeds dat 'er Nederlandſche Schepen te Cola waren / dies zondenze met een daar toe gebuurde Laplander / die mondt van hun Volk verwaarzt / die kennis van hunnen komſt gaf; waarop met den Laplander door een Dolk beſcheid te zijn werd gezonden. Terlang ontfingenze met een Pol eenigen verſtogt in ſcholoken Beer / Wijn / Spanſchgroen / Broodt / Vleesch / Spek / Boter en andere behoefte der ſtaande / 't welk hun ten hoogſten aangenaam was. Den laatſten Meyzuſtus maakten ze zich den verrek naar Cola gereed / alwaar ze den volgenden dag aankwamen / en zich eenige dagen ververſchten / om hun geleden kommer en ongemak weeder wat te verzetten. Den 11den bragtenze met bewilliging van den Bojaar, hunne Baartuigen te lande en in 't Koopmans huis / laatende die daar ter gedachtenis / dan zo een langen / heeren en nooit bezeilden togt / vermits ze met deeze open Schuiten / over trent 400 mylen deen Zee / tot aan Cola toe gevaaren hadden. Hebbende ze zich dan aan 't boord van Schipper Jan Cornelisz. begeven hebben / zeilde den 18 September uit de Rivier van Cola t'zeil gegaan / en 's anderen daags voor Waardhuis gekomen; dan waar ze den 6den October in Zee ſtaaken / en den 29ſten in de Maaze ten anker quamen. De Maaslandſtuis te lande geſtapt / reisden ze verdolgens over Delft naar Roſterdam / alwaar ze den erſten November aankwamen.

Komt ons in ons onderzoek van den togt naar Calmakow [illegible]

Paſſeeren Kildain, en Cola; Van waar ze eindelijk met een Koopvaarder werden in 't Vaderland bragt.

de Engelſchen zyn 't/ * waar van men wil dat zy op 80 graaden om den Noordt en verder dan andere Europeërs zouden zyn gevoordert geweest: doch men is van gedachten / indien zy 't wat verder dan Nova Zembla en vervolgens dieper in zee / begreepen hadden / dat zy 'er beter zouden doorgedrongen zyn / en zoo veel Ys niet gevonden hebben. Behalven deezen weg ten Noorden ter Zee ingeſlagen / heeft men een anderen / te vooren onbekent / te Landt ontdekt. Eenige inwoonders van Siberië / een Gewest onder den Keyzer van Groot Ruſlandt ſtaande / bragten in den jaare 1596 of 1597. eenige ſchoone Materbeilen / anders Sabels genaamt / by de Moſkovitiſche Koopluiden te koop. Dit veroorzaakte dat 'er eenige hier door wierden aangelokt / om met deeze Siberiërs naar hun Landt te reizen: Waardoor men allengs gelegenheit vondt / dit afgelegen Gewest kundig te worden / en zelfs / men weet nu langs de oevers van groote rivieren tot in de landen der West-Tartaren / welkeraan eenige onder China ſtonden / waar doorgedrongen / eenige Sterkten bouwden.

Hoe men te lande een weg naar *China* heeft gezocht.

Ruſ al verder ingedrongen / bragt men 't zoo verre / dat men de grenzen der Oost-Tartaren / die nu gantſch China bezitten / bereikte. Deeze Tartariſche Landaart / ſtond niet weinig verwondert / de Moſkovieters / een volk hun t'eenemaal onbekent / te zien / en dat zich aanmatigde Veſtingen onder hun gezicht te bouwen; dies ſtelden zy zich hier tegen / om den voortgang der Moſkovieten te beletten. Hier over vielen toen nu en dan eenige feitelykheden voor. De Oost-Tartars en bezitters van China hadden een en andermaal toegelegt / deeze Veſtingbouw der Moſkovieten te weeren / doch te vergeefs. Hier over eenen ingang aan te vangen / was wederzyds met veele zwarigheden verzelt / voornamentlyk aan de zyde der Czaaren van Groot-Ruſlandt / die toen Ivan en Peter waren / vermits het hen zeer moeielyk vallen zou / een leger met den aanklevenden trein / 1000 mylen van hun Ryk afgelegen / door Woeſtenyen en Woeſtenyen tot op de grenzen van China te onderhouden. Derhalven vond men het wederzyds ongeraden / en goed / door Gezanten over hun geſchil te handelen / waartoe men een Stadt 450 mylen van Peking / de Hoofdſtadt van China gelegen / tot handelplaats koozende.

En wat den Moskovieters in deezen landtogt is ontmoet.

In 't jaar 1688 was 't dat wederzyds Gezanten op weg waren / en die van China met een zeer groottn trein verzelt / beſtaande in der Chineezen Keizers Oom / neevens den Prins Sofan, Oom der Keizerinne / een groot getal Mandaryns of Chineeſche Ryksraaden / met een Heyr van 1 1000 Perſoonen / die hen / ter verzekering tot aan de Handelplaats geleiden zouden / hebbende zich van paerden / kameelen en karren bezien.

Dit

* Dit verhaal is van den Heer J. Valkeyn in zyn Oud- en Nieuw-Oostindien II D. IIIH. hoofdſtuk.

Dit Gezantſchap Noord-Weſt omtrent 300 mylen van Peking voort-gereiſt / en op de grenzen van de Mongous, en des Konings van Elut gekomen / werd door hen den voortocht verwilt / zulks ze zodanig een magtigen trein / voor geen Gezantſchap aanzagen / en hierom den voor-togt van hun Landt weigerden. Dit dwong het weder naar Peking te keeren / en de byeenkomſt tot in 't volgende jaar uit te ſtellen / zulks men beſloot toen te Niptsjou een Veſting der Moskoviten / op 51 graden 40 minuten Noorder breette en mede omtrent 300 mylen van Peking gelegen / tot een handelplaats te verkiezen.

Onderlinge verdrag-handeling tuſſchen de Moskoviten en Chineezen waarin die be-ſtondt.

Deeze Verdraghandeling zou echter bruchteloos geweeſt zyn / indien niet Thomas Pereyra en Jan Francois Gerbillon, twee Jezuiten / den Chineezen mede gegeeven / om hun voor tolken en raadslieden te dienen / hier in voorzien hadden / zulks zy verzochten de onderhandeling onder hun beleit nader aan te dringen / brengende het niet den Moskoviten tot dit beſluit: dat de Grenspaalen tuſſchen Groot Ruslandt en China op 48 of 300 anderen willen / op 55 graden / en byna in den zelven middag-lyn van Peking gelegen / wezen zouden / alhoewel zich de grenzen van Moskovien ten Ooſten / veel verder naar 't Noorden uitſtrekten.

Sedert deeze Verdraghandeling hebben de onderdanen en Kooplieden van den Keizer van Groot-Ruslandt / zich naar dit Verdrag geſchikt / en is vervolgens in 't jaar 1692. door den Czaar / de Heer E. Ysbrant Ides als Afgezant derwaarts gezonden / die in zyne reistogt van Mos-kou naar China dus op 't allerklaarſte ſchryft. Hy zegt: „ over 7 Jaa-„ ren hebben de Burgers van Jeneſeskoy een Schip ter Walvischvangſt „ uitgeruſt / maar nooit is het weerom gekomen / en vermoedelyk door „ 't Ys vergaan. Doch van de Stad Fugania, die wat lager of be-„ neden de Rivier Jeniſea legt / gaan nochtans Jaarlyks eenige Luiden „ op de Walvischvangſt uit / maar neemen hun tydt waar als de Windt „ uit het landt waayt / waar door het Ys Zeewaart in dryft / wanneer „ ze dan hunne vangſt gelukkig volvoeren. Deeze Rivier Jeniſea valt „ uit het gebergte der Calmukken in de Tartariſche Zee. En wyders het bericht van 't Waigat myn van de Ruſſen zelf gegeeven / die door de zelve verſcheidenmaalen tot aan de Rivier Oby zyn door gevaaren / is als volgt: „ Wy gaan zeggenze met onze Vaartuigen naar de Waigats om „ Robben en Walruſſen te vangen / en aldaar niets opdoende / vaaren-„ we de Straat der Waigats in: maar nemen een Landwint waar / „ waarmeede het Ys Zeewaart dryft; de Windt weder uit Zee ko-„ mende / zoekenwe een Haven of inham / want indien we die niet „ bereiken konden / zouden onze Vaartuigen door 't aandringende Ys „ aan ſtukken worden gekneit; dies moetenwe dan weer een uitlandige „ Windt verwachten / om aldus onze reis te vervolgen.

Wat Ysbrand Ides van de Waigats ge-ſchreeven heeft.

De Heer Witſens ge-dachten over de Waigats in-gezien.

Dit Waigats is mede uitvoeriglyk door wylen den Heer Burgermeeſter Nicolaas Witſen beſchreeven / hebbende deezen Heer / van zeer veele die al-daar

daar geweeſt zyn/ naaukeurige onderrichting bekomen/ gelyk dan ook in een Staart de Waigats nevens de Zeekuſten/ tot aan de Rivier Obs toe/ gantſch onverbeeterlyk door dien zelven Heer is aangewreezen. Noch zegt gemelde Heer Ides, dat de Siberiſche Ruſſen/ voor 50 Jaaren hunne Siberiſche Waaren gewoon waren vry door de Waigats te voeren/ 't welk hen ſedert wegens de ſluikery verboden is/ welke vervoering nu over landt geſchieden moet/ om die op de Tolplaatſen beter te konnen waarneemen. En verder/ dat tuſſchen de Rivieren d'Ogata en de Uda Stroom, langs de Zeekuſten/ zich ongemeen veel Walviſſchen laaten zien/ en voorts de geheele Kuſt langs/ tot aan de Yskaap, (in 't Ruſſich Zwerenoes/ of anders Heilige Kaap genoemt) zich ingelyks veele Robben en Walruſſen onthouden; en dat de Waigats van 1694 tot 1697. t'eenemaal bevrooren is gebleeven.

Hoedanig eertyds door de Ruſſen uit Siberië de Waigats wierd bevaaren.

Dus zyn 'er dan de getuigeniſſen eenpaarig voor/ dat men benoorden Zembla, of door de Waigats, zonder beletzel van Landt/ en by warme Tyders/ zonder eenig Ys/ een genoegzame doortogt naar China kan bekomen; gelyk mede de algemeene getuigeniſſen der geenen dit bevestigen/ die alleen hun werk daar van gemaakt hebben/ om deezen doortogt na te ſpeuren/ zulks ze niet dan door het Ys belet zyn geworden; behalven dat een van hun allen door de Waigats zyn oogmerk ſchynt bereikt te hebben.

't Ys de voornaamſte hinderpaal van den doortogt naar China gezocht.

Dat men 't met het naſpeuren van deezen doortogt noch niet t'eenemaal opgaf/ blykt uit een Acte in den Jaare 1615. aan de Noordſche Compagnie verleent/ zulks ze in gevalle van nood/ met haare Scheepen vergunt wierd te nooden Havenen/ in de Landen onder 't beſtier van d'Oost Indiſche Compagnie begreepen; welke Acte van deezen inhoudt was:

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deezen jegenwoordige zullen worden getoont, Saluit; DOEN TE WETEN: Alzoo de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde Compagnie van 't Noorden ons met behoorlyke reverentie vertoont hebben, dat zy gerezolveert zyn eenige Schepen wederom uit te zenden, om t'onderzoeken de Paſſagiën by Noorden naar China en Cathay; welke Schepen nu eertsdaags zullen gereed zyn, om in Zee te loopen. En vermits het onzeeker is, of ſchoon de zelve paſſagie werdt ontdekt, dat het dienſtelyk zoude zyn, met de voorſz. Schepen den zelven weg wederom te keeren, zulks dat zy genoodzaakt zouden zyn te paſſeeren de Cabo de Bonne Eſperance, of de Engte van Magellanes, en over zulks gedwongen, geraden te worden, 't zy om ververſſching van Water, Victalie of anderzins aan te doen eenige Landen in Ooſt-Indiën, 't welk hun by de Schepen van d'Ooſt-Indiſche Compagnie aldaar wezende, zoude mogen worden belet. En nitsdien verzocht hebben, dat ons zoude gelieven hun te verleenen, Acte van dat de voor-

oornoemde Schepen onverhindert de voorſz. Paſſagie zullen mogen doen, en de voorſz. Landen frequenteeren, op dat zulk een goed aangenomen werk in geender maniere werde verachtert. ZOO IS 'T, dat wy 't geene des voorſz. is aangemerkt, bevindende 't verzoek van de voorſchreeven Bewinthebberen, in reden, billykheit en equiteit gefundeert; geaccordeert en geconſenteert hebben, accordeeren en conſenteeren mits deezen, of het geviel dat de voorſchreeven Schepen, die by de voorſchreeven Bewinthebberen uitgezonden zullen worden, om de Paſſagie by Noorden naar China en Cathay t' onderzoeken, de zelve Paſſagie ontdekkende, niet dienſtelyk en zoude vinden, met haare Schepen den zelfden weg wederom te keeren, maar genoodzaakt zouden zyn te paſſeeren de Cabo de Bonne Eſperance, of de engte van Magellanes, en mitsdien gedwongen zouden worden, 't zy om ververſſching van Water, Victalie, of anderzins, aan te doen eenige Landen in Ooſt-Indiën, dat zy 't zelve vry, vrank, onbelet en onverhindert zullen mogen doen, en de voorſchreeven Landen frequenteren. Ordonneeren, laſten en beveelen, over zulks den Gouverneur en Admiraal Generaal, en voorts alle andere particuliere Gouverneurs van Steden, Forten en Plaatſen in Ooſt-Indiën, Vice Admiraals, Kapiteinen te Lande en Schepen, Officieren en Soldaten, en voorts alle anderen die dit aangaan zal, 't geen des voorſchreeven is, alzoo toe te ſtaan en te gedoogen, zonder de voorſchreeven Schepen en 't Volk daar op zynde, daar in te doen eenige verhindering of empeſchement, maar ter contrarie alle behulp, aſſiſtentie en faveur, zoo van verwiſſeling, bevordering van haare Reize, als anderzins, want wy 't zelve voor den dienſt van den Lande alzoo hebben bevonden te behooren; Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 2 April 1615.

Dat deeze onderneeming ingsgelyks van geen vrucht is geweest / blykt uit de gevolgen / vermits tot noch toe / niet dan alleen de mogelyke schynbaarheit ons van deezen doortogt nagelaten is / waar van het Ys als 't eenigste hinder / den Onderneemers gedurig gedwarsboomt heeft / om deezen toeleg te voltrekken.

Hoe zich de Keizer van groot Ruslandt bemoeit heeft ontdekkingen te doen,

In 't Jaar 1719. is een zeker Majoor van een Regiment Lyfwacht / door den Keizer van Groot-Ruslandt als Afgezant naar China gezonden / van wiens reize nevens die van den Heer E. Ysbrand Ides, een naaukeurige aantekening en kaart met aanwyzing van den ingeſlagen weg te lande naar China / door den voornoemden Heer Witſen gehouden en gemaakt is. Voortaan heeft 'er zich mede om de drie jaaren een Karavaan uit China met koſtelyke waaren naar Moſkou begeeven; welke Karavanen nu door laſt van der Ruſſen Keizer / in ſtede van Moskou, naar Petersburg moet reizen / om aldaar deeze waaren te vertieren.

Ook zyn 'er in 't zelve jaar 1719. door laſt van den Czaar / twee Wiſ-

kun-

kundigen met nodige werktuigen naar Siberië en 't Landt der Samojeden tot op 75 graden gezonden/ om nader ontdekkingen te doen of dit landt aan America grenſt/ dan of 'er een open zee gevonden wordt/ en wat nut deezen nieuwen togt geeven zal/ ſtaat ons noch te verwachten/ en hoedanig men daar een nette kaart van te verhoopen heeft.

Men verlangt mede den uitſlag te weeten/ die men te gemoet ziet/ voor de ontdekking van den Heer Le Grange franſch Kapitein en Ingenieur, vertrokken van Petersburg/ om de Engte van Waigats, tuſſchen Nova Zembla en Ruslandt na te ſpeuren/ en te zien of 'er een doorvaart naar de Indiën te vinden zy/ dan of Nova Zembla, zoo eenige meenen/ aan Ruslandt grenſt. Over zyne wederkomſt is men niet zonder reden bedugt/ doordien de moeielyke wilderniſſen en de ongunſtige Tartaren/ hem voor veele gevaaren bloot ſtellen; maar behouden wederkomende/ verwacht men een naukeurige afteekening van den ſtaat en gelegenheit der tot noch toe onbekende landen/ die ongetwyffelt veel nut over de zaaken des geſchils zullen toebrengen. Waar van men den uitſlag noch te verwachten heeft.

ZESTIENDE HOOFDTSTUK.

Verſcheiden middelen aangewent, uitgevonden en in 't werk geſtelt om de lengte van Ooſt en Weſt, en breette van Zuiden en Noorden te vinden; waar over tot noch toe vergeefſchen arbeidt is gedaan, en door wie.

Hoe onzeker men tot noch toe in alle deeze ondernomen ontdekkingen is / waare het te wenſchen/ dat/ waarna dus verre te vergeefs is gezocht/ en tot heden in onze dagen noch is verborgen gebleeven/ een middel wierd uitgevonden / waar door men in zekerheit de lengte van Ooſt en Weſt en breette van Zuiden en Noorden zou konnen gaa ſlaan: want dan ging de Zeevaart zeker / vermits men altoos weeten zoude waar men was en hoe verre men dagelyks gevorderde / daar men zich nu dikmaals eenige mylen vergiſt.

Over het uitvinden van Ooſt en Weſt en de waare lengte zoo wel als de breette na te ſpeuren / hebben verſcheiden Sterrekundigen zich afgeſlooft / en daar over geſchreeven ; het laate den Lezer niet verdrieten / dat we hier eenige der voornaamſten (als in een tuſſchenrede) aanhaalen.

Gemma Friſius en Petrus Appianus , die in den Jaare 1530 ſchreeven / hebben Toeleg van *Gemma Friſius* en *P. Appianus*.

hebben over dit onderwerp al bezig geweest; de laatste van hun wilde dat men 't door de Maan Eclipſen en door den loop der Maane en vaste Starren vinden moest. Petrus Medina, een Spanjaart / heeft door volmaakte uurwerken / of nette Zantlooperg de lengte gezocht: doch deeze werktuigen de veranderinge der lucht onderworpen / zoo kon men na eenige dagen zeilens / 't verſchil der Meridianen niet vinden. Orontius, en voor hem J. Wernerus, die in den Jaar 1514 leefde / meenden dat men door den bekenden loop der Maane / en haaren doorgang door den Meridiaan eeniger plaatſe / 't verſchil der lengte vinden kon. Anderen zochten dit door een nette waarneeming van den tydt der uuren van den Æquinoctiaal tuſſchen de Meridianen beider plaatſen / door uurwergerg en zantlooperg / doch alleg was onzeker en verwerpelyk. Robbert Hues, een Wiskundige / met Thomas Candiſch in 't Jaar 1588 den Aartkloot hebbende rond gezeilt / wyst het zekerſte middel aan om de lengte van Oost en West te vinden / de Eclipſen der Maan te wezen: Maar Robbert Robbertſz. ſtelt het middel een nette zantlooper van 24 uuren te zyn / die zonder verſlyting van 't loopgaatje in eenen geſtadigen loop blyve; want indien het op een dag ſlechtg een minuut verſchilde / zoude het omtrent den Æquinoctiaal in een maandt een uur verſchillen / 't welk meer dan 100 mylen wegg / Oostelyker of Weſtelyker bedragen zou. Ook meent Petrus Plancius dit door miswyzing van 't kompag te moeten gevonden worden: maar alzoo het kompag een beweeglyk middel ig / ig 'er geen ſtaat op te maaken geweest.

Insgelyks die van P. Medina.

Orontius, Wernerus.

Robbert Hues en T. Candiſch.

R. Robbertſz.

Petrus Plancius.

Schoon nu dit alleg met een volſtagen onzekerheit uitviel / werd echter de yver van eenigen niet weinig aangemoedigt / doordien de Heeren Staten Generaal een groote ſomme geldg beloofden / die dit volkomen uitvinden zou. Hier op deed zich / eenen T. Leamor t'Amſterdam woonende / op / verzoekende in den Jaare 1610 by requeſte aan Haar Hoog Mog. hier over gehoort te worden. Hier op was 't in 't Jaar 1611 dat de voornoemde Leamor nevens iemant anders voor haar Hoog Mog. ontboden wierd / om over zyn verzoek te ſpreeken. Leamor na bewyg van zyn voorgeeven gevraagt / quam het alleen op de vinding van Plancius uit. Nochtans verwierf Leamor van Haar Hoog Mog. een Acte / behelzende / dat men hem / indien hy zyne zaak wist goed te maaken / 15000 gulden tot een vereering geeven zoude; waar op hy zyne bewyzen / die langwylig en met miſſelyke ſtellingen op gevult waren / overleverde. Zyn voornaamſte bewyg was / dat men de nette tydt van de Nieuwe of Volle Maan vinden / en rekening maaken moest / wanneer de Maan met deeze of geene Star in ſaamenſtant of in eenen Meridiaan komen zou / of dat men uitrekenen moest / alg de Maan in onzen Meridiaan komt / hoe veel dan 't verſchil zyner lengte met deeze of geene vaſte Star wezen zoude. Om deeze en meer andere redenen door hem bygebragt / toonde Leamor genoegzaam hoe hy het spoor bynter was / en ook in verſchei-

T Leamor, die daar van een grooter ophef maakte,

Doch mede nigts uit werkte,

den

den andere misſtellingen dwaalde / zulks het bleek dat hy van den loop der Maane en hunne eigenſchap niets de minſte kennis had. Vervolgens vonden echter Haar Hoog. Mog. goedt heen naar de Heeren ter Admiraliteit te wyzen / om aldaar zyn geſtel nader te betoogen / doch alles verdween in rook en damp / zulks 'er niets op is gevolgt / doordien deezen verwaanden opgeever zelf de gemeene gronden der Starrekunde niet verſtondt.

Waarin *Adriaan Metius* gevoelen over 't onderwerp beſtond.

Naderhand deed zich Adriaan Metius op / die meende dat het lichſte middel / om de waare lengte te vinden / was / indien men nette uurwyzers had / die de juiſte tydt en uuren voor twee of drie maanden aanwezen; doch alzoo die dagelyks veranderden / niet alleen wegens haare eigen ſtoffe / als ook door de lucht / zoo kon men 'er mede geen ſtaat op maaken. Ook oordeelde Metius dat de lengte uit de Eclipſen en den loop der Maane te vinden was. Vermits nu de Eclipſen zelden voorvallen / behalven dat ook de Lelie van 't Kompas zeer licht een Graad of twee over de eene of andere zyde wyſt / zoo was hy van gedachten dat deeze middelen onvoldoende waren.

De gedachten van *P. Lansbergen*.

Philippus Lansbergen ſchryft mede / dat 'er van alle middelen om de waare lengte te vinden / geen beter noch zeekerder bedacht is / dan die op den loop der Maane word gebouwt / die ieder uur een halve graadt van 't Weſten naar 't Oosten aflegt; die nu haaren loop zeker heeft / en wel gebruiken kan / kan dan gemaklyk weeten / wanneer de Maan wel waargenomen is / op wat lengte hy gekomen zy: maar / waar vindmen ze die den loop der Maane naar den Hemel wel heeft konnen afmeeten? in 't Jaar 1644. gaf een zeker Roomſch Prieſter voor / dit mede gevonden te hebben: maar Dirk Rembrantſz. heeft hy nader toetze getoont / dat zyn voorgeeven onvoldoende was / en meeſt met de ſtellingen van Metius overeen quamen.

Als mede die van *R. Desartes*.

De beruchte Wysgeer Renatus Descartes maakte mede in 't Jaar 1645. geen kleinen ophef over de waarneeming der vier Omloopers of Wachters van Jupiter / vermits die haaren omloop in een kozten tydt volbragten / en hy oordeelde / dat men 'er nette Ephemerides of Dagtafels / op een bekende plaats zou konnen uitrekenen / die op andere plaatſen waargenomen zynde / zou men dan door 't verſchil des tyds / het verſchil der lengte / of van Oost en Weſt / zeer licht en zeker vinden. Dit bewoog Dirk Rembrantſz. van Nirop om met een groote verrekyker eenige waarneemingen daar op te doen: maar dien grooten Noordhollandſchen Starrekundige bevond dien ophef in eidele rook te veranderen.

Door *D. Rembrantſz.* voor onvoldoende verklaart.

Abraham de Graaf maakt mede in zyne Starrekunſt / in 't Jaar 1659. uitgegeeven / van 't vinden van Oost en Weſt gewag: waar in het ook op een reekening of waarneeming van de Maans hoogte tegen die van de Zon of van een bekende Star uitkomt / waar uit

Abraham de Graaf hier over ingezien.

by beeden de Maans-overnaas-lengte-beſchijn met de Zon of die Star uitreken / waardoor dan ſyne Overnaas-lengte of hoeke bekent word / gelijk het mede door de hoogte der Zonne of de Star de tijdt en uure komt te blijken. Doch alzoo de komſt der Maane in 't Noorden en Zuiden onmogelijk zoo net niet / als beweſen word / kan waargenomen worden / omdat ſy veel minuten ſtaat / zonder dat ſy in hoogte ſchijnt te veranderen / terwijl nochtans haaren ſtreek van 't Zuiden en Noorden voortgaat / zoo kan ook deeze afmeting deen ſyne geheele ſtelling / naar 't oogheel der verſtandigſte Sterrekundigen mede in duigen valt / en tot het groot oogmerk geenzins dienen kan.

Insgelijks G. H. Gietermaker.

G. H. Gietermaker maakt mede in ſyn Vergaid Licht der Zeevaart van 't vinden der lengte van Oost en West gewag; maar oflchoon dat men hem een Aſtronomiſche ring bezorge / om altoos en op alle plaatſen het juiſte uur te konnen weeten / en op al-verſchiere en ſtelle hoe laat het op een zekere baſte plaats is / 't welk hy door een Zantlooper zoeken zoude. 't Beſte nochtans om de nette aanwijzing van 't uur te toonen / is de nieuwe uitvinding van Hurwerken door den Heer C. Huigens van Zuilichem in 't licht gebragt / zulks die door geen onruſt / maar door een ſlinger bewogen worden / en niet alleen weeken / ja maanden lang konnen loopen ; welke Hurwerken groot voordeel zouden konnen doen om de maate lengte uit te vinden / en ook wel het naaſte middel zyn / tuſſchen hy ſtormachtig weder het ſtooten van 't Schip niet te veel hinderen.

De uit vinding van C. Huygens van Zuilichem over 't slingerwerk wel het naaſte middel.

De meeſte Sterrekundigen komen 't er nochtans in overeen / dat / zoo 't een volmaakt en net Hurwerk / 't welk veele jaaren achtereen zonder te verſpijten en zonder eenige verandering onderhouden wag / dit wel het allermeeſte licht / tot het verder uitvinden der lengte geven zoude; en waarop men baſte ſtaat maaken kon / tot het verder uitvinden der lengte geboden is of de altoos duurende beweging uit te vinden.

Welke gedachten Caſſini over 't onderwerp had.

Insgelijks is den Heer Caſſini, een vermaard Sterrekundige / dan gebeuchten / dat de Eclipſen der Satellites, of de Wachters van Jupiter / het zekerſte middel zyn / om de juiſte lengte te bepaalen. Dus heeft mede Lieve Willemſz Graaf, een Hollander / in den Jaare aangewent om Oost en West uit te vinden: doch mede te bergerefs / alzoo zyne betogingen geen proef konnen houden. In 't Jaar 1715. was 't dat de Wiskundige Wiſton te Londen voorgaf / door eenige Duurbellen zyn Oost en West te betoogen. In 't volgende Jaar beroemden zich eenen Creethoorn een werktuig te hebben uitgevon-

Insgelijks I. 1685. W. Graaf.

Wiſton in Engelandt, en Creethoorn.

den / 't welk Oost en West aanweeg / doch van welk een uitwerking deeze beide uitvindingen ter Zee zyn geweest / is noch nooit gebleeken / 't geen echter goed gevonden zynde / genoegzaam was bekent gewozden.

't Voorgeeven van Jan Racher.

Wegens de uitvinding van Oost en West heeft Jan Racher in 't Jaar 1717. eenige betogingen in den Wyver in 's Gravenhaage in 't byzyn van den Keizer van Groot Ruslandt / zich aldaar toen mede bevindende / in 't werk gestelt ; doch 't is niet gebleeken dat die in allen deelen voldoende zouden zyn geweest / en indien het alzoo geweest ware / zoude het in 't minst van geen nut noch gebruik in den wyden Oceaan bevonden wozden / wegens niet alleen van de misswyzing van 't Kompas ; maar ook wegens de sterke stroomen / die men daar waar te neemen heeft. Doch zegt men dat een zeker ervaaren Hoogduitscher / N. Everhardsz. genoemt / het Oost en West wel het naaste zou gevonden hebben / zulks by den Czaar van Moscovien / in wiens dienst hy is / volkomen genoegen gegeeven had : doch eenige gevolmagtigde Heeren Bewinthebberen van de Oostindische Maatschappy om zyne betogingen innerlyk te beschouwen / hebben 'er geen genoegen in gevonden ; gelyk ook de Heeren Newton, Wiston en Halle in Engelandt deeden en lieten blyken / mogelyk omdat het van hunne uitvinding niet was / dat zy 't verwozpen / daar het in tegendeel beter ware geweest / dat men 's mans zaake hadde onderstruint.

Mede onvoldoende bevonden.

ZEVENTIENDE HOOFDTSTUK.

Ruime uitgestrektheit van 't Geweſt der Walviſſchen onderzocht, die zich tot in de Tartariſche Zee uitbreid ; welker doortogt wegens 't Ys voor de Schepen geſloten blyft. Verſcheiden waarneemingen over de bezetting der Schepen door 't Ys. Zoom van 't Ys hoedanig geſtrekt. Doortogt der Walviſſchen naar de Tartariſche Zee in overweeging genomen. Des Schryvers gedachten over 't opvangen der Walviſſchen, welker bekommering hy als noodeloos betracht. 't Walviſch-Geweſt door voorbeelden bepaalt. Ruiming der Walviſſchen wegens 't beſloten Ys, en hoe verre zich dit uitſtrekt. De Zee gemaatigder in koude dan 't Landt, dat des Winters de Walviſſchen weeten waar te neemen. Beſtendige geduurzaamheit voor de Viſſchery aangeweezen.

De ruime uitgestrektheit der Walvisch Zee is onderzocht.

Nademaal dan uit zoo veele bygebragte getuigeniſſen blykt / dat 'er zonder hinder van Landt / naar de Tartariſche Zee een doorgang

[illegible] Oplossing der Knoop. [illegible]

[illegible] Dat'mschen m de [illegible] gaan. En dezelfde [illegible] maar dan de Schepen [illegible] gaan. [illegible] Dit [illegible] gaan de Walvischen gezien kan.

[illegible] Dit [illegible] zou dese Dingh dan van [illegible] en dus gaf [illegible] de Schepen; maar nadenmaal [illegible] en dezelfde, zou [illegible] gaan dan m't [illegible] de Schepen doch moeten opgehouden. [illegible] dan m't Tartarie te Wa- [illegible] houden, is't schynbaar dat [illegible] de Walvischen ontbouden [illegible] dat [illegible] de Walvischen [illegible] Somer en zachten Winter [illegible] gaan en der voorgemelde [illegible] dat [illegible] China of Tartarie te [illegible] en dezelfde noch in [illegible] dat [illegible] ook somtyds in Junius [illegible] en dezelfde [illegible] maar het blyft den [illegible] dan Tee dryven. Dus [illegible] dan / dewyl 't echter [illegible]

[illegible] Dat dus lange aanhoud / en [illegible] komen wy door eigen on- [illegible] Dit [illegible] in de maand May en in 't [illegible] een opkomende Noort de- [illegible] die toen tamelyk veel [illegible] dan dus adem te scheppen; [illegible] konden hen ook wel [illegible] maar zy zyden dese waardige Schepsels zonder [illegible] doch niet magtig konden worden / [illegible] dan de Steng uitzien houden / wegens [illegible] te gebruiken om een vaste en geschoo-

te

de Viſch te achtervolgen. Dit viel voor / den 22ſten May 1701. Ook iſs 't gebeurt op den 2de Juny 1698, dat we in 't Weſtijs / Viſch op de hebbende / het Speck voor hart bevroor / dat het bezwaarlijk kon gekneden worden: Deeze en diergelijke houde / zijnde verſcheiden maalen in 't Ijs gewaar geworden / waar uit blijkt dat 'er de Winter niet alleen lang aanhoud / maar ook vroeg begint; want in 't Jaar 1696. den 23ſten Auguſtus / quam het Ijs zodanig met den Weſtelijken Windt op Spitsbergen tegen den Wal aanzetten / dat 'er ſommige Schepen in de Noord-Baay, anderen in de Zuid-, en wy in de Deenſche-Baay door bezet wierden; dus bezet zijnde / vroor het den volgenden nacht zoo ſterk / dat al het water tuſſchen de Schoſſen digt lieg. Maar des anderen daags de Windt Ooſtelijk geloopen en uit het Landt komende / werd het Ijs wederom van den Wal gedreven / en wy nevens de andere Schepen wederom ſchelijk gered / 't welk geen kleine vreugde baarde. In den Jaare 1699. quamen we den 1ſten May op de hoogte van 76 graaden in 't gewoone Groenlands Vaarwater / tegens het loſſe Ijs met vriezend weer / en den 10den daar aan volgende op 75 graden 46 minuten en zagen Spitsbergen uit alle waarſchijnlijke en kenbaare teekenen van laater bevinding / noch rondom met Ijs bezet / zulks we toen door het dikſtig en zeer digt Ijs / het Eilandt niet naderen konden. Weermaal is 't ons gebeurt / dat we door en in de Maand May / van Jan Mayen Eilandt is tot het Beeren Eilandt toe / langs het Ijs zeilende / wegens het zelve / in deezen vroegen tijd niet Noordelijker dan 75 graden komen konden / en als na weinig dagen / met een Noordweſten Windt / het loſſe Ijs / dat door de Zee gebroken was / weg dreef / zeilden we langs een vaſten Zoom / enige mylen hem en weer / en vonden dezelve / 't welk zeer aanmerkelijk is / zich byna ſpreeht / Zuid-Weſt en Noord-Oost ſtrekkende / en zodanig digt geſloten / dat we van de ſteng in 't minſt geen water konden gewaar worden; 't ſcheen ons toe / alsof Jan Mayen Eilandt, Spitsbergen, 't Beeren Eilandt, Nova Zembla en voorts de geheele ruimte onder en om de Pool t'eenemaal als in een ſtuk Ijs bezet lag / en de felle houde en ſtrengen vorſt bevestigden ons zulks. 't Was den 25 en 26ſten May 1699. toen wy ginds en weer langs dit Ijs zeilende / dit alles zoo bevonden / en we moeſten met geduld op ſtorm en doopent weer hoopen / zoude het Ijs gebroken worden / en wy een opening vinden. Meer diergelijke ontmoetingen zouden we konnen verhaalen / die ons verſcheidemaalen omtrent dit Noordter Waereld-Deel zelf zyn wedervaaren; maar om niet al te langwylig te zyn / achtenwe dit genoeg / zulks men daar uit zou konnen zien / hoe lang men aldaar den Winter onderhevig is / dat door de jaarlijkſte bevinding bekrachtigt word / en derhalven onnoodig meer daar van te zeggen.

Verſcheidene Waarnemingen van den Schryver in 't Ys bevonden.

Zoom van 't Ys hoedanig zich uitſtrekt.

Nu is uit het gezegde genoeg te zien / dat de weg door 't Noorden naar de

de Tartarische Zee ... Walvischen open is / als mede ... de gemengens en ... de ... bezigheid der Commandeurs ... de reizens zyn met ... Ze ... Walvischen vinden / dat de gemelde benaming haar ... als met een ... / bedrogen moet de Schepen gedaan wyk. Ook is 't een ... de Tartarische Zee ... Visschen, als ... haar ... zullig beter haar Tartarie en ... gangen: maar om alhoewel ... de Oostindische Compagnie niet ... : bezighouden is ons hoog bevreemd ... dat men niet: 't is ons genoeg de Passeerders haar de Silandische Visschen open ... en alhoe ... gaan pasten ... gedreven te zyn. Indien nu het ... der Walvischen hoven maaten verslagen / is 't hooger en ... waarschynlyk dat de Visch ... der verzaakten zal.

Verscheide vragen over de ... Walvischen ... overweging gebragt.

Men zoude ons ... mogen vraagen of de gemelde benaming der Visschen met het gemeen en de gemengens van ... Engelsen Franschen en Hollanders moeten komt: of haar benaming / haar de Visschen naar de Tartarische Zee open zoude: het afzyden der zelve met gebeurlyk of natuurlyk zoude zyn: en of de onderhouden en gemelde vrede Oost: de afzaken der Visschen met hinderen en beletten zou?

Hoewel ons haar maagen alhier ... en ook in 't verhaal der zaak zullen dienen ... zullen wy echter om ... in 't byzonder antwoorden. Eerstelyk hebben de gemengenissen van Engelsen Franschen Hollanders en zelfs van de Steden ingebragt alleen ten oorsaak maakende ... en te onderzoeken of 't er haar 't Noorden en hoogaan naar China t'ontdekken waar; maar hy is gebleeken ... dat 't er geen hinder van zoude in den weg word gevonden: maar haar ... regender het halen van stroomen / de bevaarbaarheid van waters open lucht ... ten meer bevorderlyk tot ... / de waarschynlykheden van den ... : Anderen gemelde dezelve schynbaarheden van 't algemeen ... zyden niet dan 't ... en na opmerking van 't zelve / dat ... is haven gekomen is 't van een Hollanders verscheiden steden gezeid. Eer moet men verplight te gelooven / dat 't eer ... den meesten tyd een ... opening en doorgang naar Tartarie voor de Hollandsche is / ten zyn voor de Schepen gebleeken. Daaromtrent dient nog ter verzekering / en tot bevestiging van dit gezegde / van Peter Janz. Visscher, ... heeft verhaalt ... te weeten: dat een geweezen Fiscaal van Suffratan / Zeeman geweest / hem zelf bericht heb / dat 't in de Tartarische Zee een Walvisch is gevangen ... die een Hollandsche Harpoen in den rug stak. Welke waar gemerkt W. B. (gelyk hem en ... Opperlandsbaanderg van den Admiraal Willem Barsemse) alhoewel in de Hollandsche scheepsmanier met een ... bekend / gelyk hem den Oostindischen Schipper Jacob Cool van Zaardam word betuigt / bekende verscheiden maalen ook in Spitsbergen is gezien, en door hem gelooving en harpoen

Waar in geen ander bericht dan 't ys gevonden word, Dat echter den Walvischen niet hinderen kan.

In de Tartarische Zee een Walvisch gevangen, in wiens rug een Hollandsche Harpoen gevonden is.

ven aan hem bekent was. Meer andere zaaken die uit verſcheiden Groenlandſche Ontmoetingen en eigen ondervinding beter komen nagedacht worden / als met korte woorden beſchreeven / bevestigen op de eerſte vraag mijn gevoelen.

Bedenkingen van den Schryver over 't opvangen der Walviſſchen, doch ondoenlyk geoordeelt; En door verſcheiden voorbeelden getoont.

Wat het tweede lidt deezer vraag aanbelangt; of deezen weg voor de Walviſſchen doorgankelyk en des zomers open zynde / als dan 't gemelde afvalken natuurlyk en dieshalven ook wel gebeurlyk is? Nu moet men zich verbeelden / dat dit Noorderdeel / of by een Meer kan vergeleken worden / of zelf gelyk een Meer is / (by voorbeeld als de Zuiderzee / de Vleringer Vaart / 't Haarlemer Meer of diergelyke) waar in de Walviſch door zyn reeds gemelde natuurlyke eigenſchap zich rondom de Pool onthoud en allerwegen omzwerft. Neemt nu eens / in 't Haarlemer-meer werd aan zeeker oort zeer ſterk gevist / zulks de viſch daar ter plaatſe ten deelen opgevangen of verjaagd wierd / en dat deeze plaats door kalkwater / of door 't inlaten van brakwater niet wierd vergiftigt / maar zoet blyvende / welk zoetwater met de natuurlyke hoedanigheit van de Meerviſch over een komt; zoo is 't licht te denken / dat allenks de verjaagde viſch / en ook de viſch van eenig ander oort / na eenige verpoozing van tuſſchen tydt / ter gemelder plaatſe wederom zal toezakken / en verder het geheele Meer rond zwemmen. Wil men alhier ook ſtellen / dat in de uitgeſtrektheit van den grondt des gemelden Meers / de eene plaats beter met de natuurlyke eigenſchap van de Meerviſch / overeenkomt als de andere / 't zy dat ze zoeter van grondt / aas en van watte is / en derhalven de eene plaats viſchryker als d'ander: dusdanige gedachten zyn mede niet vreemt / en de onderbinding niet wederſtreevig. 't Selve kan mede van de Eilandſche Walviſch gedacht worden / en 't zal ook met de bebinding overeenkomen / als verbolgens te blyken ſtaat; echter is dit t'eenemaal natuurlyk / dat de eene oort zoet blyvende de andere oort alles mede deelt / en voor zoo veel het gantſche Meer zoet van grondt en water is / en dus t'eenemaal met de eigenſchap der Meerviſch overeenkomende / zoo blyft dan de viſſcherp / alhoewel op de eene plaats wat meer dan op de andere / echter over het gantſche Meer algemeen. Indien men alhier mede wilde voorwenden / dat het de natuurlyke eigenſchap van de plaats niet is / die de viſch aan de zelve verbind; maar den noodzaaklyken omtrek die hen in de zelve beſlooten houd / en dat dit met den Eilandſchen Walviſch geen overeenkomſt hebben kan / als leggende in geenen omtrek beſlooten. Hier op zullen we zeggen; dat we niet twyffelen / indien men den Dyk tuſſchen het Wyker en 't Haarlemer-meer kon wegneemen / en echter de wederzyds wateren konden van een geſcheiden blyven / of het zoute water en de brakke grondt van 't Wyker meer / zouden deeze viſch genoegzaam als een Dyk verſtrekken. Men mogt dit nu ontkennen: doch een aanpaalend zoet Meer / en de vereenjging van dien / by aldien het een Climaat waar / twyffelen we niet of

deeze visch zou / eenderlei water en grondt vindende / haare paalen over zwemmen / zich onder elkander vermengen en gemeenschap maaken.

Des Schrivers gedachten dat 'er naar de Zuidpool mede Zuider Walvisschen gevonden worden;

Desgelyks twyffelenwe mede niet / indien 'er onder de Zuidpool / insgelyks zoo veel grondt en water is / als onder de Nooytpool / mits een: Climaat zynde / of het Vis / grondgewas / en aas zal 'er even eens zyn; derhalven is 'er mede niet aan te twyffelen / dat 'er Zuider Walvisschen zyn / vermits dezelve natuur en gesteltheit met het zelfde voedzel verzeld / waarschynlyk het zelfde soort van schepzelen vooytbrengt / te weeten: Walvisschen / Robben / Walrussen enz: Immers de Historiën melden ons / dat 'er in de Zuid-zee op de hoogte van 55 Graden zeer veel Walvisschen gezien zyn / doch 't zullen mogelyk naar de gesteltheit van 't Geweest / niet dan Dinvisschen of zogenaamde Nooytkapers zyn geweest;

Als mede de zoo genaamde Noortkapers, Robben en Walrussen

echter zyn dit gewisse vooyteekens / dat 'er volgens deeze redeneering / Zuidelyker naar de Zuidpool / mede eigentlyke Walvisschen zullen gevonden worden. Indien men dan de beide Poolen als van een evenmaatig Climaat zynde / met elkander vereenigen kon / zou de Eilandsche Walvisch zich mede buiten zyne paalen begeeven / en zich met den Zuider Walvisch vermengen of gemeen maaken: maar nademaal dit een onmooglyke zaak is / zoo blyft dan de Eilandsche Visch / volgens de reeds gegeevene reden / aan de Nooytpool verbonden / als of de zelve door een bepaalden omtrek ingeslooten was.

't Walvisch geweest door voorzeiden bepaalt.

Wanneer men in dit geval eens acht op de Zwaluwen en andere Zomer Vogels geeft; deeze zoeken volgens hunne natuurlyke eigenschap een Zomer Geweest / en hun Zomer-aas / is vliegjes / wormtjes enz: ingelyks zullen de Vlaapen / heet van bloedt zynde / veel liever een koud en Winter-Geweest beminnen / en steeds hun Winter-aas naspeuren. Om nu de Reygers en Ojevaars of meer andere vogelen / als mede visschen en dieren niet by te brengen / zullenwe alleen in dit geval / de Rotganzen en meer diergelyke waterbogels aanmerken / die zich veel omtrent Wieringen en de Wieringerwaardt in 't Wier onthouden / niettegenstaande de zelve aldaar geweldig met roers en netten worden vervolgt: als dan neemenze wel eenigzins de wyk / maar verlaaten echter de gantsche Landstreek niet; deezen zyn nu in geen omtrek beslooten / de Nooytzee / Zuider-zee en meer andere wateren staan 't eenemaal vooy hun open / echter verbint hen de natuurlyke geneigtheit tot deeze plaats / en zodanig aan de zelve / als of ze door een omtrek ingesloten waren.

Veel meer diergelyke toegepaste redenen zoudenwe konnen bybrengen / hoedanig sommigen van hun het aas / en meer anderen de natuurlyke gesteltheit aan byzondere plaatsen verbind / en wederom in anderen dit beide te zamen; dus nu word eveneens de Eilandsche Walvisch / als hier vooy genoeg geblecken is / met deezen dubbelen bandt / aan zyne reeds bepaalde plaats / wel hecht en sterk gebonden.

Wy zyn alhier vooydachtelyk / of 't misschien te pas mogt komen / een weinig ter zyden ons besiek afgeweeken; En wy zullen dan alzus

op

op het tweede Vraaglidt / afbreekende / ſluiten en zeggen: genomen dat deeze Wierbogels / gelyk de Viſſchen in 't gemelde Meer / zodanig by Wierdingen aan een zeekere plaats met roers en netten wierden gevangen en verjaagt / was 't zeer licht te vermoeden / dat ze echter na eenige verpoozing van tydt (vermits deeze gantſche Landſtreek hun natuurlyk eigen is) dies wegen allenks weder zullen komen opſchieten / en zich over de geheele Landſtreek verſpreiden. Dit nu konnen we als natuurlyk zynde / met even zoo veel grondt van redenen / van den Eilandſchen Walviſch denken / vermits het ons niet alleen natuurlyk / maar ook gebeurlyk toeſchynt / want we met zeer goede opmerking / 't gemelde afzakken der Walviſſchen in Groenlandt zelf verſcheiden maalen hebben ondervonden. Zulks hier te toonen / zullen we ſpaaren / vermits het / in 't beantwoorden van het derde Vraaglidt / genoeg zal te pas komen.

Het derde Lidt deezer vraag behelsde dan / of de gemelde ſterke worſt / de geſtelde doortogt door 't Noorden / niet zoo wel aan de viſſchen als aan de ſchepen hinder en belet geeven zou / en dygevolge deezen toevloet en 't afzakken weeren. Hier over zullen we deeze onze gedachten uiten / namentlyk: dat dit altoos des Winters wel plaats heeft / wanneer de Noortpool en den omtrek derzelve tot op 25 graden t'eenemaal bevriest / zulks dat Jan Mayen Eilandt, Spitsbergen, 't Beeren Eilandt, Nova Zembla en voorts de geheele ruimte onder en om de Pool / gelykzaam als in een enkele pyskorst beſloten leggen / gelyk wy na harde Winters zelfs ondervonden hebben; en ons oogenſchynlyk bleek / dat als dan mede de Walviſſchen / de gemelde Pool in den omtrek van 25 graden ontwyken / vermits zy / heet van natuur zynde / hunnen adem in de lucht en boven water ſcheppen moeten: ſchoon ze nu echter met hunne kruinen door het jonge ys van 2 of 3 etmaal / daar reeds eenige menſchen by elkander op loopen konnen / weeten te booren / zoo valt hen dit aan 't ys / dat geduurende den winter geſlooten is geweest / ondoenlyk / want het aldaar 5 / 6 en ſomtyds 10 voeten dik vriest / na dat de Winter koud is; waar uit dan volgt / dat deezen / die naar deeſe zyde de wyk neemen / van die geenen / die naar de Tartariſche zyde wyken / door den hoek van Zembla en 't omleggende geſlooten ys / voor een tydt van elkander geſcheiden zyn. De Viſſchen die dus door deeze afſcheidinge / op deeſe zyde Zembla, en alzoo op onze zyde geweken zyn / moeten volgens voorgewende redenen / de Pool mede zoo verre ontwyken / vermits de Zee insgelyks zoo verre toevriest / en by harde Winters tot 75 graden / en langs de Kuſten van Oud-Groenlandt tot op 70 / en wel geheel tot aan Yslandt, tot op 68 graden of zoo verre het ys geſlooten word / moeten zy 't ontwyken. Insgelyks is mede te denken dat dit ook dus langs de kuſten van Zembla geſchied / en mogelyk wel geheel tot aan de Witte-Zee, want de Noortboek van Zembla, de Hoek der Begeerte genoemt /

Hoedanig de Walviſſchen des winters wegens 't beſloten ys de Noortpool ruimen moeten, onderzocht.

deeze visch zou / eenderlei water en grondt vindende / haare paalen over zwemmen / zich onder elkander vermengen en gemeenschap maaken.

Des Schrivers gedachten dat 'er naar de Zuidpool mede Zuider Walvisschen gevonden worden;

Desgelyks twyffelenwe mede niet / indien 'er onder de Zuidpool / insgelyks zoo veel grondt en water is / als onder de Noortpool / mits een: Climaat zynde / of het Vis / grondgewas / en aas zal 'er even eens zyn; derhalven is 'er mede niet aan te twyffelen / dat 'er Zuider Walvisschen zyn / vermits dezelve natuur en gesteltheit met het zelfde voedzel verzeld / waarschynlyk het zelfde soort van schepzelen voortbrengt / te weeten: Walvisschen / Robben / Walrussen enz: Zimmers de Historiën melden ons / dat 'er in de Zuid-zee op de hoogte van 55 Graden zeer veel Walvisschen gezien zyn / doch 't zullen mogelyk naar de gesteltheit van 't Gewest / niet dan Vinvisschen of zogenaamde Noortkapers zyn geweest;

Als mede de zoo genaamde Noortkapers, Robben en Walrussen

echter zyn dit gewisse voorteekens / dat 'er volgens deeze redeneering / Zuidelyker naar de Zuidpool / mede eigentlyke Walvisschen zullen gevonden worden. Indien men dan de beide Polen als van een evenmaatig Climaat zynde / met elkander vereenigen kon / zou de Eilandsche Walvisch zich mede buiten zyne paalen begeeven / en zich met den Zuider Walvisch vermengen of gemeen maaken: maar nademaal dit een onmooglyke zaak is / zoo blyft dan de Eilandsche Visch / volgens de reeds gegeevene reden / aan de Noortpool verbonden / als of de zelve door een bepaalden omtrek ingesloten was.

't Walvisch gewest door voor-eelden bepaalt.

Wanneer men in dit geval eens acht op de Zwaluwen en andere Zomer Vogels geeft; deeze zoeken volgens hunne natuurlyke eigenschap een Zomer Gewest / en hun Zomer-aas / is vliegjes / wormtjes enz: ingelyks zullen de Kraanen / heet van bloedt zynde / veel liever een koud en Winter-Gewest bemimen / en steeds hun Winter-aas naspeuren. Om nu de Reygers en Ojevaars of meer andere vogelen / als mede visschen en dieren niet by te brengen / zullenwe alleen in dit geval / de Rotganzen en meer diergelyke waterbogels aanmerken / die zich veel omtrent Wieringen en de Wieringerwaardt in 't Wier onthouden / niettegenstaande de zelve aldaar geweldig met roers en netten worden vervolgt: als dan neemenze wel eenigzins de wyk / maar verlaaten echter de gantsche Landstreek niet; deezen zyn nu in geen omtrek beslooten / de Noortzee / Zuider-zee en meer andere wateren staan 't eenemaal voor hun open / echter verbint hen de natuurlyke geneigtheit tot deeze plaats / en zodanig aan de zelve / als of ze door een omtrek ingesloten waren.

Veel meer diergelyke toegepaste redenen zoudenwe konnen bybrengen / hoedanig sommigen van hun het aas / en meer anderen de natuurlyke gesteltheit aan byzondere plaatsen verbind / en wederom in anderen dit beide te zamen; dus nu word eveneens de Eilandsche Walvisch / als hier voor genoeg geblecken is / met deezen dubbelen bandt / aan zyne reeds bepaalde plaats / wel hecht en sterk gebonden.

Wy zyn alhier voordachtelyk / of 't misschien te pas mogt komen / een weinig ter zyden ons bestek afgeweeken; En wy zullen dan aldus

op

op het tweede Vraaglidt / afbreekende / ſluiten en zeggen: genomen dat deeze Viervoegels / gelyk de Viſſchen in 't gemelde Meer / zodanig by Viertuigen aan een zeekere plaats met roers en netten wierden gevangen en verjaagt / was 't zeer licht te vermoeden / dat ze echter na eenige verpoozing van tydt (vermits deeze gantſche Landſtreek hun natuurlyk eigen is) dies wegen allenks weder zullen komen opſchieten / en zich over de geheele Landſtreek verſpreiden. Dit nu konnen we als natuurlyk zynde / met even zoo veel grondt van redenen / van den Eilandſchen Walviſch denken / vermits het ons niet alleen natuurlyk / maar ook gebeurlyk toeſchynt / want we met zeer goede opmerking / 't gemelde afzakken der Walviſſchen in Groenlandt zelf verſcheiden maalen hebben ondervonden. Zulks hier te toonen / zullen we ſpaaren / vermits het / in 't beantwoorden van het derde Vraaglidt / genoeg zal te pas komen.

Het derde Lidt deezer vraag behelsde dan / of de gemelde ſterke vorſt / de geſtelde doortogt door 't Noorden / niet zoo wel aan de viſſchen als aan de ſchepen hinder en belet geeven zou / en bygevolge deezen toevloet en 't afzakken weeren. Hier over zullen we deeze onze gedachten uiten / namentlyk: dat dit altoos des Winters wel plaats heeft / wanneer de Noortpool en den omtrek derzelve tot op 25 graden t'eenemaal bevriest / zulks dat Jan Mayen Eilandt, Spitsbergen, 't Beeren Eilandt, Nova Zembla en voorts de geheele ruimte onder en om de Pool / gelykzaam als in een enkele pskorſt beſloten leggen / gelyk wy na harde Winters zelfs ondervonden hebben; en ons oogenſchynlyk bleek / dat als dan mede de Walviſſchen / de gemelde Pool in den omtrek van 25 graden ontwyken / vermits zy / heet van natuur zynde / hunnen adem in de lucht en boven water ſcheppen moeten: ſchoon ze nu echter met hunne kruinen door het jonge ys van 2 of 3 etmaal / daar reeds eenige menſchen by elkander op loopen konnen / weeten te booren / zoo valt hen dit aan 't ys / dat geduurende den winter geſlooten is geweeſt / ondoenlyk / want het aldaar 5 / 6 en ſomtyds 10 voeten dik vriest / na dat de Winter koud is; waar uit dan volgt / dat deezen / die naar deeſe zyde de wyk neemen / van die geenen / die naar de Tartariſche zyde wyken / door den hoek van Zembla en 't omleggende geſlooten ys / voor een tydt van elkander geſcheiden zyn. De Viſſchen die dus door deeze afſcheiding / op deeſe zyde Zembla, en alzoo op onze zyde gewoken zyn / moeten volgens voorgewende redenen / de Pool mede zoo verre ontwyken / vermits de Zee insgelyks zoo verre toevriest / en by harde Winters tot 75 graden / en langs de Kuſten van Oud-Groenlandt tot op 70 / en wel geheel tot aan Yslandt, tot op 68 graden of zoo verre het ys geſlooten word / moeten zy 't ontwyken. Insgelyks is mede te denken dat dit ook dus langs de kuſten van Zembla geſchied / en mogelyk wel geheel tot aan de Witte-Zee, want de Noorthoek van Zembla, de Hoek der Begeerte genoemt /

Hoedanig de Walviſſchen des winters wegens 't beſloten ys de Noortpool ruimen moeten, onderzocht.

noemt / legt op 78 Graden / en de Zuidpunt of de Hoek van 't Wijdt op 70 Graden.

Hoe verre zich die beſloten ys ſomtyds uitſtrekt.

Zoo is 't niet alleen waarſchijnlijk / maar uit alle omſtandigheden zeer klaar / dat het altoos langs het Landt / zuidelijker zal dicht vrijzen / als dat 'er / zelfs in den Zomer / de bergmaan boog 't ys heeft; hoe ſe meer / als reeds verſcheide is / in den jare 1595 een ſchip boog Nova Zembla op 76 graden bevonden / maar van het volk heeft moeten overwinteren. Ongetwijffelt zullen 'er veel beſchuttingen zyn / het zeer langſaam op haarde Winters de kuſten van Zembla en voorts de aangrenzende Moſcovitiſche kuſten bevrijzen / doch ze zyn ons nooit voorgekomen; maar dit is by onderſtelling klaar / dat het eben zoo veel langſaam bergkuſten / als langs de kuſten van Oud-Groenlandt, veel zuidelijker zal dicht vrijzen / als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en reeds gevonden beoefen en bevaren de zelve. De reden hier van is / om dat het landt / gelijk het 's Zomers gemeenlijk meer warmte van zich geeft / dan en tegen des Winters ongemeene koude verongzaakt; en de Zee des Winters gemaatigder zynde / is die niet zoo koud; en 's Zomers niet heel warm.

Om wat de kuſten de felſte koude, die echter s'Zeewaarts veel gemaatigder is.

Dit nu wordt door de jaarlijkſe en dagelijkſe ondervinding / zelf in ons Vaderlandt bevestigt / want de Ooſtelijkſte en Zuidooſte Winden / die by ons Landwinden zyn / bevinden we 's Zomers ongemeen warm / en daar en tegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felſt van den Winter / met deezen windt eenige dagen en nachten na den anderen telkens een gang ys vrijzen / zoo draa als de Weſtelijke of Noord-Weſte Winden / die by ons Zee-winden zyn / eenigzins beginnen door te waaijen / zal 't aanſtonds zelfs in 't ſtrengſte van den Winter beginnen te dooijen; en die zelve Zeewindt / die ons des Winters den dooy aanbrengt / zal des Zomers heel koel waaijen. Dit verſtrekt dan ten bewys / dat de Zee in dit geval veel gemaatigder als het Landt is / gelijk de ondervinding alhier / en insgelijks daar / genoegzaam leert / behalven dat de Landt- en Zee-winden alhier en daar niet een en dezelve winden zyn / echter is 't met het Landt en de Zee in dit geval het zelfde.

De Zee gemaatigder in koude dan 't Landt.

Waar door de Walviſchen des winters van de Kuſten Zeewaarts gedreeven worden;

Deeze hier voorgemelde afgeſcheiden viſſchen / worden des Winters door de aangemerkte bovenmaatige landkoude en vorſt / niet alleen uit alle de Baijen van Zembla, door het dicht vrijzen uitgedreeven / maar ook langs de zelve kuſt / en de daar aanbelangende Ruſſche kuſt / zoo verre Zuidwaarts genoodzaakt te wijken / als het langs dezelve kuſten dicht vrieſt; en gelijk het de onmaatige landkoude des Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langs de kuſt of in eenige Baay kan blijven / zoo laat ook de ysſkoude aldaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noordwaarts naar of onder de Pool in 't ys zal overig zyn / en dieshalven worden alle deeze viſſchen / die zodanig heet van bloedt zyn / dat ze hun adem boven water moeten haalen / van daar verdreeven.

Wy zullen nu alhier vooraf van 't Zuidys ſpreeken / of lieder het

Oost-

Oostpŷ 't welk beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Nova Zembla ligt. De Wisch uit dit pŷ en uit alle desselfs Baijen dus gedreven synde / maakt dan te samen een groote menigte uit. Derze nu voor een tyde verdreven Wisch ; wat doet ze ? wilze hierom haar Gewest en vaderlandt wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / als by voorheedt Moscovién , Laplandt , Noorwegen enz. ? Geenzins ; maar zy blijft om de voor gegeven redenen / aan den zoom van 't pŷ / en als op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weder in 't hart van hun vaderlandt in te dringen / want hunne natuurlijke eigenschap / als mede hun aas / verbind hen aan dit houde Moorder Gewest en hun vaderlandt / en maakt hen om de Wool en dit pŷ zodanig omzwerven / als of ze in een kooreh om de zelve beslooten waren. Ook konnen we wel merken / vadermaal ze in 't na-jaar better als in 't voor-jaar zyn / dat ze dan alhier honger moeten lyden / gelijk met de reden overeenkomt : want schoon hun aas des Winters niet sterft / maar overblijft / zoo mist het erstter in den Winter de voedzeeling te meer / als het des Zomers bruchtbaar is ; en 't ergste voor hen is / dat ze niet alleen uit de Baijen / maar ook door 't pŷ te verre buiten de gronden in Zee worden gedreven / alwaar hun aas waarschijnlijk niet veel gevonden word. Ofze zich nu in dit Winterzaizoen als dan wat sober most behelpen / echter blijft ze hier op de grenzen / in hoope eerlang weder de vette gronden en Baijen te zullen genieten.

So lich gedurende dien tyd aan den Zoom van 't ys genoodzaakt zyn t'onthouden.

Dewijl nu reeds eenigzins gebleken is / en in gevolge noch hiervan blijken zal / dat de Kusten van Zembla en Oost-Groenlandt , volgens reden een zullen dicht vrieren / en in 't pŷ beslooten worden / als het Zuid-einde van Spitsbergen ; en ook vermits het hier tusschen zyne gronden / groote en diepe Baijen zeer aanlijk is / zoo zal dan alhier in den narpot een groote menigte Wisch op een hoopen / en zich zeer lang konnen onthouden ; 't geen we door de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen / 't welk in de Westpŷ-Visschery beter te pas komen zal.

Omtrent het Zuideind van Spitsbergen konnen zich de Walvisschen wegens hun aas den winter noch lange onthouden.

Hier hebbenwe niet alleen een enge afsnijding op den hoek van Zembla aangewezen / maar ook een zeer breede tusschenmuur op deszelfs langte der zelver kusten / en van gelijken langte de kusten op de Groenlandtsche zyde. Tusschen deze nu voor een tyde van elkander afgezonderde Wisschen / waar door het afsakken der zelve zoo lange word belet / zitt men ook daar nevens / deze groote menigte uitgedreven en langs de kusten omzwervende Wisschen aan den zoom van dit pŷ leggen ; wip zeggen met opmerking / dit pŷ / om dat we het laatste overschot van 't tweede Voorschot willende beslaan / nu eerst van dit gemelde Zuid- of Oostpŷ handelen zullen. Hier nu zwerft deze aldus verdreven Wisch tusschen Spitsbergen en Zembla langs dit pŷ en in het zelve / zoo verre hen zulks mogelijk is / want alhoewel zal de Zee / zelf in den Winter / de buitenhant

De omzwervende Walvisschen nagegaan.

noemt / ligt op 78 Graden / en de Vuilhoek of de Hoek van 't Weijgat op 70 Graden.

Nu iſ 't niet alleen waarſchijnlijk / maar uit alle omſtandigheden zeer klaar / dat het alhaar langſ het landt / zuidelijker zal dicht tijzen / ende dat 'er / zelfs in den Zomer / de doorbaart door 't pſ voort beter; dewijl de mate / als reeds verhaalt iſ / in den jare 1595 een ſchip voor Nova Zembla op 76 graden bevroren / waar van het volk herſt moeten overwinteren. Ongetwijffelt zullen 'er veel beſchuttingen zijn / hoe verre jaarlijks op harde Winters de Kuſten van Zembla en voorts de aangrenzende Moſkovitiſche Kuſten bevriezen / doch zy zijn ons niet voorgekomen; maar dit iſ bij onderſtonding klaar / dat het eben ſoo veel langſ haare Kuſten / als langſ de Kuſten van Oud-Groenlandt, veel Zuidelijker zal dicht tijzen / als in de zuijne Zee omtrent Spitsbergen, en eenige groden bevoſten en bewoeſten de zelve. De reden hier van iſ / om dat het landt / gelijk het 'ſ Zomers gemeenlijk meer warmte van zich geeft / alſo en tegen deſ Winters ongemeene koude bevoorzaakt; en de Zee deſ Winters gemaatigder gronde / iſ die niet ſoo koud; en 'ſ Zomers niet ſoo warm. Dit nu voort door de jaarlijkſe en dagelijkſe onderwinding / zelfs in onſ Nederlandt bevestigt / want de Ooſtelijkſte en Zuidooſte Winden / die bij ons Landwinden zijn / bevonden wor 'ſ Zomers ongemeen warm / en daar en tegen deſ Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felſt van den Winter / met deezen winde eenige dagen en nachten na den anderen tuſſchen een gang pſ tijzen / ſoo daan als de Weſtelijke of Noord-Weſt Winden / die bij ons Zee-winden zijn / eenigzins beginnen voor te waaijen / ſal 't aanſtonds zelfs in 't ſtrengſte van den Winter beginnen te dooijen; en die zelve Zeewinde / die ons deſ Winters den dooi aanbrengt / ſal deſ Zomers heel koel waaijen. Dit verſtreekt dan een bewijs / dat de Zee in dit geval veel gemaatigder als het Landt iſ / gelijk de onderwinding alhier / en dagelijks daar / genoegzaam leert / behalven dat de Landt- en Zee-winden alhier en daar niet een en dezelve winden zijn / echter iſ 't met het Landt en de Zee in dit geval het zelfde. Deeze hier voorgemelde afgeſcheiden diſſchrijvingen deſ Winters voor de aangemerkte betaamelijke landdouwe en vorſt / niet alleen uit alle de Baijen van Zembla, voor het dicht tijzen uitgedreeven / maar ook langſ de zelve Kuſt / en de daar aanhangende Ruſſiſche Kuſt / ſoo verre Landwaarts genoorzaakt te worden / als het langſ deezelve Kuſten dicht tijzt; en gelijk het de ommaatige landdouwe deſ Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langſ de Kuſt of in eenige Baay kan blijven / ſoo laat ook de pſkoude alhaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noordwaarts naar of onder de Pool in 't pſ zal oneerig zijn / en dieſhalven worden alle deeze diſſchen / die zodanig heet van bloedt zijn / dat ze hun adem boven water moeten haalen / van haar herbeeren.

Wij zullen nu alhier voorts van 't Luijpſ ſpreeken / of ſiende het

Oost-

Hoe verre ſich dit beſtoon ze Zomers uitſtrekt.

Omtrent de Kuſten de felſte koude, die echter 't Zeewater veel gemaatigder is.

' De Zee gemaatigder in koude dan 't Land.

Waar door de Walvisſchen des winters van de Ruſſen Zeewaarts gedreeven worden.

Oſtſpÿ 't welk deoosten Spitsbergen of tuſſchen Spitsbergen en Nova Zembla ligt. De Viſch uit dit pÿ en uit alle dergelÿke Baijen dus gedreven ſynde / maakt dan te ſamen een groote menigte uit. Wierze nu deze een tÿd verdreven Viſch ; wat doet ze ? wijze hierom haar Geweſt en vaderlandt wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / alſ by voorbeelde Moſcovién , Laplandt , Noorwegen enz.? Geenzins ; maar zy blÿft om de voorgedreven redenen / aan den zoom van 't pÿ / en alſ op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weeder in 't hart van hun vaderlandt in te dringen / want hunne natuurlÿke eigenſchap / alſ mede hun aas / verbind hen aan dit houde Noorder Geweſt en hun vaderlandt / en laat hen om de Vool en dit pÿ zodaanig omzwerven / alſ of ze in een contrak om de zelve beſlooten waren. Ook komenme wel merken / wanneer ze in 't na-jaar beter alſ in 't voor-jaar zÿn / dat ze dan alhier honger moeten lÿden / gelÿk met de reden overeenkomt : want ſchoon hun aas deſ Winters niet ſterft / maar overblÿft / zoo mist het echter in den Winter de voortteeling te meer / alſ het deſ Zomers vruchtbaar is ; en 't ergſte voor hen is / dat ze niet alleen uit de Baijen / maar ook voor 't pÿ te verre buiten de gronden in Zee worden gedreven / alwaar hun aas waarſchynlÿk niet veel gevonden wordt. Ofze zich nu in dit Winterzaizoen alſ dan wat ſober moet behelpen / echter blÿft ze hier op de grenzen / in hoope eerlang weeder de vette gronden en Baijen te zullen genieten.

Ze zich gedurende dien tÿd aan den Zoom van 't pÿ gedoodzaakt zyn t'onthouden.

Wanneer nu reeds eenigzins gebleken is / en in gevolge noch blaarder blÿken zal / dat de Kuſten van Zembla en Oud-Groenlandt , volgens reden een zullen dicht bÿeen ſyn / en in 't pÿ beſlooten worden / alſ het Zuid-einde van Spitsbergen ; en ook vermits het hier aangezÿnde gronden / groote en diepe Baijen zeer aanſienlÿk is / zoo zal dan alhier in den natpÿ een groote menigte Viſch op een komen / en ſich zeer lang konnen onthouden ; 't geen we dan de reden en onderſtelling noch wat blaarder zullen aantoonen / 't welk in de Weſtpÿ Viſſchery beter te paſ komen zal.

Ontrent het Zuideind van Spitsbergen konnen zich de Walviſſchen wederom aan den winters noch lange onthouden.

Hier hebben we niet alleen een regte afſnÿding op den hoek van Zembla aangewÿzen / maar ook een zeer breede tuſſchenmuur op breed-ſpÿde langſt der zelver Kuſten / en van gelÿken langſ de Kuſten op de Oſtersche ſpÿde. Tuſſchen deze nu zoo een ſpÿt van elkander afgezonderde Viſſchen / waar door het afzakken der zelve zoo lange wordt belet / ziet men ook deze neveng / deze groote menigte uitgedreven en langſ de Kuſten aanzwervende Viſſchen aan den zoom van dit pÿ leggen ; wÿ zeggen met opmerking / dit pÿ / om dat we het laatſte overſchot van 't ruverde Groenlandt willende volboon / nu eerſt van dit gemelde Zuid of Oſtpÿ handelen zullen. Hier nu zwaerft deze alhoe verdreven Viſch tuſſchen Spitsbergen en Zembla langſ dit pÿ en in het zelve / zoo verre hen zulks mogelÿk is / want alhoe zal de Zee / zelf in den Winter / de buitenlucht

De omzwervende Walviſſchen aangeteekend.

ben

noemt / legt op 78 Graden / en de Zuithoek of de Hoek van 't Waigat op 70 Graden.

Nu is 't niet alleen waarſchynlyk / maar uit alle omſtandigheden zeer klaar / dat het aldaar langs het landt / zuidelyker zal dicht byziezen / als dat 'er / zelfs in den Zomer / de doorvaart door 't ys word belet; dus is mede / als reeds verhaalt is / in den jare 1595 een ſchip voor Nova Zembla op 76 graden bevroren / waar van het volk heeft moeten overwinteren. Ongetwyffelt zullen 'er wel beſchryvingen zyn / hoe verre jaarlyks by harde Winters de Kuſten van Zembla en voorts de aangrenzende Moskovitſche Kuſten bevriezen / doch zy zyn ons nooit voorgekomen; maar dit is by onderbinding klaar / dat het even zoo veel langs deeze Kuſten / als langs de Kuſten van Oud-Groenlandt, veel Zuidelyker zal dicht vriezen / als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en eenige graden beoosten en bewesten de zelve. De reden hier van is / om dat het landt / gelyk het 's Zomers gemeenlyk meer warmte van zich geeft / dus en tegen des Winters ongemeene koude veroorzaakt; en de Zee des Winters gemaatigder zynde / is die niet zoo koud; en 's Zomers niet heel warm. Dit nu word door de jaarlykſe en dagelykſe ondervinding / zelf in ons Vaderlandt bevestigt / want de Oostelykſte en Zuidooſte Winden / die by ons Landwinden zyn / bevinden we 's Zomers ongemeen warm / en daar en tegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felſt van den Winter / met deezen windt eenige dagen en nachten na den anderen tellens een gang ys vriezen / zoo draa als de Weſtelyke of Noord-Weſte Winden / die by ons Zee-winden zyn / eenigzins beginnen door te waaijen / zal 't aanſtonds zelfs in 't ſtrengſte van den Winter beginnen te dooijen; en die zelve Zeewindt / die ons des Winters den doop aanbrengt / zal des Zomers heel koel waaijen. Dit verſtrekt dan ten bewys / dat de Zee in dit geval veel gemaatigder als het Landt is / gelyk de ondervinding alhier / en ingelyks daar / genoegzaam leert / behalven dat de Landt- en Zee-winden alhier en daar niet een en dezelve winden zyn / echter is 't met het Landt en de Zee in dit geval het zelfde. Deeze hier voorgemelde afgeſcheiden viſſchen / worden des Winters door de aangemerkte bovenmaatige landkoude en vorſt / niet alleen uit alle de Baijen van Zembla, door het dicht vriezen uitgedreeven / maar ook langs de zelve Kuſt / en de daar aanvolgende Ruſſche Kuſt / zoo verre Zuidwaarts genoodzaakt te wyken / als het langs dezelve Kuſten dicht vriest; en gelyk het de onmaatige landkoude des Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langs de Kuſt of in eenige Baay kan blyven / zoo laat ook de ysſkoude aldaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noordwaarts naar of onder de Pool in 't ys zal overig zyn / en dieshalven worden alle deeze viſſchen / die zodanig heet van bloedt zyn / dat ze hun adem boven water moeten haalen / van daar verdreeven.

Hoe verre zich dit beſloten ys ſomtyds uitſtrekt.

Omtrent de Kuſten de felſte koude, die echter t'Zeewaarts veel gemaatigder is.

De Zee gemaatigder in koude dan 't Landt.

Waar door de Walviſſchen des winters van de Kuſten Zeewaarts gedreeven worden;

Wy zullen nu alhier vooraf van 't Suidys ſpreeken / of liever het Oost-

Oſtſpits 't welk beooſten Spitsbergen of tuſſchen Spitsbergen en Nova Zembla legt. De Viſſch uit dit pas en uit alle deſzelfs Baijen duſs gedreven ſpoede / maakt dan te ſamen een groote menigte uit. Wanze nu dooz een tyde verdzeven Viſſch ; wat doet ze ? wilze hiezom haar Geweſt en Vaderlandt wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / alſs by voozbeeld Moſcovien , Laplandt , Noorwegen enz. ? Geenzins ; maar ſy blijft om de booz gegeven redenen / aan den zoom van 't pas / en alſs op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weder in 't hart van hun Vaderlandt in te dzingen / want hunne natuurlijke eigenſchap / alſs mede hun aas / verbind hen aan dit houde Noozder Gewest en hun Vaderlandt / en doet hen om de Pool en dit pas zodaanig omzwerven / alſs of ze in een cirkel om de zelve beſlooten waren. Ook komenwe wel merken / vermaal ze in 't na-jaar better alſs in 't booz-jaar zijn / dat ze dan alhier langer moeten ſpoen / geſchiet met de reden overeenkomt : want ſchoon hun aas des Winters niet ſterft / maar overblijft / zoo miſt het echter in den Winter de voedzeeling te meer / alſs het des Zomers ſpaarſchaar iſs ; en 't ergſte booz hen iſs / dat ze niet alleen uit de Baijen / maar ook booz 't pas te verre buiten de gronden in Zee wozden gedzeven / alwaar hun aas waarſchijnlijk niet veel gevonden wozd. Ofze zich nu in dit Winterzaizoen alſs dan wat ſober moet behelpen / echter blijft ze hier op de grenzen / in hoope eerlang weder de vette gronden en Baijen te zullen genieten.

Hewijl nu reeds eenigzins gebleken iſs / en in gevolge noch klaarder blijken zal / dat de Kuſten van Zembla en Oud-Groenlandt , volgens reden een zullen dicht vzieza / en in 't pas beſlooten woozden / alſs het Suid-einde van Spitsbergen ; en ook vermids het hier ongeſs zyne gronden / groote en diepe Baijen zeer aanſeph iſs / zoo zal dan alhier in den natpot een groote menigte Viſſch op een komen / en zich zeer lang komen onthouden ; 't geen we booz de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen / 't welk in de Weſtpas Viſſchery beter te paſs komen zal.

Hier hebbenwe niet alleen een enge afſnijding op den hoek van Zembla aangemerkt / maar ook een zeer dzeede tuſſchenmuur op deſs-zyde langſs het zelver Kuſten / en van gelijken langſs de Kuſten op de Aartruſſiſche zyde. Tuſſchen deze nu booz een tyde van elkander afgezonderde Viſſchen / waar booz het afzakken der zelve zoo lange wozd belet / ziet men ook dingt neevens / deze groote menigte uitgedzeeven en langſs de Kuſten aanzwerdende Viſſchen aan den zoom van dit pas leggen ; dap zeggen met opmerking / dit pas / om dat we het laatſte overſchot van 't tweede Hoofdſtuk volledig voldoen / nu eerſt van dit gemelde Suid- of Oostpas handelen zullen. Hier nu zwerft deze aldus verdzeven Viſſch tuſſchen Spitsbergen en Zembla langſs dit pas en in het zelve / zoo verre hen zulks koelijk is / want alzoo zal de Zee / zelfs in den Winter / de buitenlandt

Na ſich gedurende dien tyd aan den Zoom van 't pas genoodzaakt zyn t'onthouden.

Omtrent het Zuideind van Spitsbergen konnen ſich de Walviſſchen wegens hun aas den winters noch lange onthouden.

De omzwervende Walviſſchen aangeſtoomt.

laan

noemt / legt op 78 Graden / en de Zuitpoint of de Hoek van 't Weigat op 70 Graden.

Nu is 't niet alleen waarſchijnlijk / maar uit alle omſtandigheden claar / dat het aldaar langs het Landt / zuidelijker zal dicht bijzen / ende dat 't ze / zelfs in den Zomer / de doorvaart door 't ijs wordt belet; hoe is mede / als reeds verhaalt is / in den jare 1595 een ſchip voor Nova Zembla op 76 graden bevroren / waar van het volk herſt moeten overwinteren. Ongetwijffelt zullen 't er veel beſchuijtingen zijn / hoe verre zuidelijks op harde Winters de Ruſſen van Zembla en voorts de aangrenzende Moſkovitiſche Ruſſen bezuijen / doch zij zijn ons nooit voorgekomen; maar dit is bij ondervinding claar / dat het eben zoo veel langs deze Ruſſen / als langs de Ruſſen van Oud-Groenlandt, veel Zuidelijker zal dicht bijzen / als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en eenige gebeden bevaaren en bevaren de zelve. De reden hier van is / om dat het landt / gelijk het 's Zomers gemeenlijk meer warmte van zich geeft / dus en tegen des Winters ongemeene koude bevoorzaakt; en de Zee des Winters gemaatigder zijnde / is die niet zoo koud; en 's Zomers niet veel warmer. Dit nu wordt door de jaarlijkſe en dagelijkſe ondervinding / zelf in ons Vaderlandt bevestigt / want de Oostelijkſte en Zuidooſte Winden / die bij ons Landwinden zijn / bevinden we 's Zomers ongemeen warm / en koud en tegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felſt van den Winter / met deezen windt eenige dagen en nachten na den anderen rollende een gang op ijs bijzen / zoo dan als de Weſtelijke of Noord-Weſte Winden / die bij ons Zee-winden zijn / eenigzins beginnen door te waaijen / zal 't aanſtonds zelfs in 't ſtrengſte van den Winter beginnen te dooijen; en die zelve Tuswindt / die aan des Winters den doop aanbrengt / zal des Zomers heel koel waaijen. Dit verſtrekt dan een bewijs / dat de Zee in dit geval veel gemaatigder als het Landt is / gelijk de ondervinding alhier / en ingelijks daar / genoegzaam leert / behalven dat de Landt- en Zee-winden alhier en daar niet een en dezelve winden zijn / echter is 't met het Landt en de Zee in dit geval het zelfde. Deeze hier voorgemelde afgeſchreven viſſchery wordt des Winters door de aangemerkte bovenmaatige landkoude en vaſt / niet alleen uit alle de Baijen van Zembla, door het dicht bijzen uitgeblaaſen / maar ook langs de zelve Kuſt / en de daar aanhangende Ruſſiſche Kuſt / zoo verre Zuidwaarts genoodzaakt te wijken / als het langs dezelve Kuſten dicht bijeft; en gelijk het de ommaatige landkoude des Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langs de Kuſt of in eenige Baay han blijven / zoo laat ook de ijshoude alhaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noordwaarts naar of onder de Pool in 't ijs zal overig zijn / en diehalven worden alle deeze viſſchen / die zodanig het koud bloedt zijn / dat ze hun adem boven water moeten haalen / van daar verdreeven.

Wij zullen nu alhier voorts van 't Zuidpoſt ſpreeken / of liever het Oost-

Hoe verre zich de beſloten ijs Zomers uitſtrekt.

Omtrent de Ruſſen de felſte koude, die echter 's Zomers veel gemaatigder is.

De Zee gemaatigder in koude dan 't Landt.

Waar door de Walviſſchen des Winters van de Ruſſen Zeewaarts gedreeven worden;

Oostpys 't welk beooſten Spitsbergen of tuſſchen Spitsbergen en Nova Zembla legt. De Viſch uit dit pys en uit alle deszelfs Baijen dus gedreeven zynde / maakt dan te ſamen een groote meenigte uit. Deeze nu dus een tyde verdreeven Viſch ; wat doet ze ? wilze hierom haar Geweſt en vaderlandt wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / als by voorbeeldt Moſcoviën , Laplandt , Noorwegen enz.? Geenzins ; maar zy blijft om de voor gegeven redenen / aan den zoom van 't pys / en als op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weder in 't hart van hun vaderlandt in te dringen / want hunne natuurlijke eigenſchap / als mede hun aas / verbind hen aan dit koude Noorder Geweſt en hun vaderlandt / en doet hen om de Pool en dit pys zodanig omzwerven / als of ze in een cirkel om de zelve beſlooten waren. Ook konnenwe wel merken / vademaal ze in 't na-jaar vetter als in 't voor-jaar zyn / dat ze dan alhier honger moeten lyden / gelyk met de reden overeenkomt : want ſchoon hun aas des Winters niet ſterft / maar overblijft / zoo mist het echter in den Winter de voortteeling te meer / als het des Zomers bruchtbaar is ; en 't ergſte voor hen is / dat ze niet alleen uit de Baijen / maar ook door 't pys te verre buiten de gronden in Zee worden gedreeven / alwaar hun aas waarſchynlyk niet veel gevonden word. Ofze zich nu in dit Winterzaizoen als dan wat ſober moet behelpen / echter blijft ze hier op de grenzen / in hoope eerlang weder de vette gronden en Baijen te zullen genieten.

En zich geduurende dien tyd aan den Zoom van 't ys genoodzaakt zyn t'onthouden.

Dewyl nu reeds eenigzins gebleeken is / en in gevolge noch klaarder blijken zal / dat de Kuſten van Zembla en Oud-Groenlandt , volgens reden eer zullen dicht vriezen / en in 't pys beſlooten worden / als het Zuid-einde van Spitsbergen ; en ook vermits het hier weynig zyne gronden / groote en diepe Baijen zeer aasryk is / zoo zal dan alhier in den natyd een groote meenigte Viſch by een komen / en zich zeer lang konnen onthouden ; 't geen we door de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen / 't welk in de Weſtys-Viſſchery beter te pas komen zal.

Omtrent het Zuideind van Spitsbergen konnen zich de Walviſſchen wegens hun aas des winters noch lange onthouden.

Hier hebbenwe niet alleen een enge afſnyding op den hoek van Zembla aangewezen / maar ook een zeer breede tuſſchenmuur op deeg-zyde langs der zelver Kuſten / en van gelyken langs de Kuſten op de Tartariſche zyde. Tuſſchen deeze nu voor een tyd van elkander afgezonderde Viſſchen / waar door het afzakken der zelve zoo lange word belet / ziet men ook daar nevens / deeze groote meenigte uitgedreeven en langs de Kuſten omzwervende Viſſchen aan den zoom van dit pys leggen ; wyl zeggen met opmerking / dit pys / om dat we het laatſte overſchot van 't tweede Hoofdſtuk voldoen / nu eerſt van dit gemelde Zuid- of Oostpys handelen zullen. Hier nu zwerft deeze aldus verdreeven Viſch tuſſchen Spitsbergen en Zembla langs dit pys en in het zelve / zoo verre hen zulks doenlyk is / want altoos zal de Zee / zelf in den Winter / de buitenkant van

De omzwervende Walviſſchen nagegaan.

ben 't Yſ / op de eene plaatſ min en de andere meer / eenigſins hoorden. Dit gebroken Yſ zoekt dan de Viſch zoo veel mogelijk te / ontbeerende ziet dus langſ den zoom / niet ſtil leggende / maar zwemt en dryft langſ dit Yſ en met dit Yſ heen en weer ; en alhoewel het grootſte gedeelte / waarſchynlijk beſtaat Spitsbergen of tuſſchen Spitsbergen en Zembla blijft / echter komt 'er een goed gedeelte van / by ſterke vorſt / dus ſpoed en 'weert zwemmende afzakken / en met dit Zuid-Yſ / verre de zuidzee Spitsbergen om / afdrijven / tot aan het Weſtyſ / wordende by ſterke vorſt door zodanig een toeval alduſ met de Weſtyſ-Viſch vereenigt / en alzoo het gebeurt / door ſterken aanval op ons gewoonen oort / ſomtijds alduſ weder vergoed. Dit leert ons niet allein de gemelde reden / maar 't is mede natuurlijk en gebeurlijk ; want wy hebben 't by harde Winters duſ verſcheidemaalen zien geſchieden / en met opmerking ſomtijds zelfs bevonden ; daar en boven word het als een algemeene waarheit / onder de meeſte Groenlandſ-Waarders door deeze ſpreekwoſ beveſtigt : veel Zuid-Yſ veel Viſch : niet tegenſtaande de oorzaak in 't algemeen niet word begreepen / zoo heeft echter de verſoudige ondervinding hun deeze ſpreekwoſ geleert.

De bekendigo dankbaarheid van de Viſcherij aangewezen, en om wat reden.

Nademaal we nu volgens de reden en onze eigene / nebens de algemeene ondervinding / waar uit de gemelde ſpreekwoſ is voortgekomen / dit afzakken en toevloeijen der Viſchen hebben geroomt / zoo konnen we een' bekendige dankbaarheit van onze Viſcherij niet ruſpeeken ; want of 'er al na eenige zachte Winters / door het ſterk aanvallen op onzen gewoonen oort / eenige ſchaarſheit aldaar in de Viſcherij word beſpeurt / zoo ziendoe / hoe by harde Winters dit gebeurt niet alleen telkens word vergoed / maar zeer opheluk vervult ; waar van de waarheit / door ons gelaaden Vlooten van eenige Zuidyſ-jaaren / genoegzaam word bevestigt.

Behommering dienaangaande overwogen.

Maar eer we noch tot onze gewoone Viſcherij van 't Weſtyſ overgaan / ſullenwe trachten de behommering van eenige weg te nemen / die mogelijk de gemelde affinding / tuſſchen de onze en de Tartariſche Viſchen / door dit Yſ langs de Kuſten van Zembla ter deezer zyde / zoude hommen op gevat worden / nademaal daar en tegen aan de Tartariſche zyde mede zodanig een affinding word gevonden / dat dan een zeer harde tuſſchen muur maakt / waar door de voorverhaalde ondernemingen om alzoo een vaart naar China te zoeken / t'eenemaal zyn achter gebleeven. Te dier zeggenwe / bewyl deeze behommering dieſwegen by eenigen ſchynt op gevat te worden / vermits de ondervinding telkens leert / dat 'er by eenige zachte Winters aan den anderen / een groote ſchaarſheit in de Weſtyſ-Viſcherij word beſpeurt / en hoe dan ? als dit mede in de Zuidyſ-Viſch word bemerkt / het gemelde toevloeijen verhindert / of t'eenemaal begint op te houden / waarmee 'er als dan van de Tartariſche zyde niets kan by hoomen.

Te weggenomen.

Alhoewel dit wat verre gezocht is / ziet men echter dikmaals gebeu-

om /

ren / dat onkunde / zorge kan baaren / daar ze nooit te pas komt. Hier tegen moet men dan zyne gedachten laaten gaan / dat / gelyk des Winters de gemelde onmaatige landkoude / de Zee zeer verre langs het landt doet bevriezen / dat alzoo in tegendeel / de bovenmaate Zomer landwarmte / alhier het Yz langs deeze Kuſten / veel raſſer en ſneller zal wegdooyen / dan omtrent Spitsbergen ; want ſchoon de Zomer hier kort is / zoo is ze echter vry warm / gelyk we zelf in een Moskovitſche reis bevonden hebben / en ook alle Moskovitſchvaarders eenpaarig getuigen. Nu mogt ons tegengeworpen worden / dat 'er echter noch een groot verſchil tuſſchen deeze beide Gewesten is / nademaal Archangel op 68 Graden legt / en de Noorthoek van Zembla op 78 / 't welk 10 Graden verſcheelt / en dan ook een merkelyk verſchil in de warmte geeven moet. Onderſcheid der Zomerwarmte onderzocht;

Dit kan volgens de reden en bevinding niet ontkent worden / want de Zon 10 graden hooger of laager hebbende / moet zulks een merkelyk verſchil en warmte veroorzaaken ; echter leert de ondervinding / dat het langs de Kuſten van Zembla, of even dezelve hoogte / des Zomers veel warmer wezen zal dan aan Spitsbergen , vermits Zembla aan de zeer groote en wyduitſtrekkende Landſchappen van Tartarië of Moskovië paalt / door welkers afſtoobende warmte / dit Gewest boven zyn eigen natuurlyke warmte zeer grootlyks word geholpen / welke hulp Spitsbergen ontbeert / rondom in de Zee en 't Yz beſlooten leggende. En in de geſtaltheit der Gewesten aangetoont.

Dat nu Spitsbergen daar en tegen meer andere bevoordeelingen geniet / die Zembla dies aangaande ontbeeren moet / blykt hier uit ; want laat eens de Noorde en Noord-Ooſte Winden ſtormen of ſnel doorwaayen / zal het Yz / van den Zuid-hoek en de Zuidweſt-Kuſt die tegens de ruime Zee leggen / afſcheuren / en in de Zee wegdryven ; dit ontbeert Zembla , leggende met de Zuidzyde tegen het Landt / en met de Noordzyde tegen 't Yz.

Maar wy zullen de Noordhoek van Zembla eenigzins by den Noordhoek van Spitsbergen vergelyken / deeze leggen beide tegen de Pool / en tegen het daar zynde Yz ; nu leert ons nevens de hier voorgegeeven reden / met de jaarlykſche ondervinding zeer klaar / dat de Zuide en Zuidweſte Winden aan Spitsbergen nooit konnen doen / dan wat de Noordelyke Winden aldaar konnen veroorzaaken / nademaal 'er het Yz tegen de Pool gelegen / zoo gemaklyk niet kan afſcheuren en wegdryven / als tegen de Zee / en insgelyks mede aan Zembla ; echter leert de jaarlykſe bevinding / niet tegenſtaande de Zomer allhier koel en kort is / dat die niet te min zoo veel te weeg brengt / dat al de ſneeuw van 't landt afdoopt / en door desſelfs afwatering en landwarmte insgelyks het landt allerwegen los doopt / het jaarig Yz van gelyken vol doopgaten word / en aldus door ſtorm en doop gebrooken / dryftig raakt / waar door de Baayen door de gemelde landwarmte gezuivert worden / en aldus Spits- vergelykking , met het een Gewest en 't ander.

bergen lyna geſpeld van 't Yſ beſloſt / 't welk met dierſtroom / die in 't Yſ-gat meeſt om 't Eylandt waren gaat / alſoo wegkapt / dat ſelfden aan de Noordt / en Noordoost-ſyde of naar de Pool / altoos met merkelyk prijs blijft. Onder en om de Pool is zodanig een oberdiept van Yſ / ſchoon 't er naarſtelyk zeer veel van om de Eylandt wegkapt / dat men 't echter nooit gans leeg vind / maar de gemelde Noordoost-ſyde / koppt boos de Tuinen laatſte waarmee / zoo veel lugt en ruimte van Yſ / dat 't ook de Schepen niet allem / tot aan 't Reeveld en de Wyde-Bay, maar zelfs tot aan 't Spitsbergſe Walgat, en het Noordooſter-land kunnen koomen. Of ſchoon ſommige ſtarren dit den Schepen doos het Yſ wegs belet / echter is 't naarſtelyk daar omtrent veel zoo veel lucht en opening in 't Yſ / ſchoon doos de Schepen geſloten / dat het noodtzaak wees de Walſchen gemeenzaam gebruiken en open is / om op / in en doos het Spitsbergſe Walgat te koomen. Ingelyks is 't mede aan Zembla gelegen / ſchoon hetſelfde Noordhoek, vermits de regen de Pool en altoos regen 't Yſ gelegen is / zoo ruim van 't Yſ niet kan ontſlagen worden / als dat Spitsbergſe Zuidhoek, die regen de ruimſte Zee legt; echter leert de reden / dat de voorgemelde meerder landwaarmte aan het Noordhoek zal geſchien / en ook allenſkes veel meer ruimte en opening bieden / als 't aan het Noordhoek van Spitsbergen kan gebeuren mogten / vermits hetzelve ſoodanig niet gelegen kan.

Derhalven plagten alhier een gemeenzaame beuytinge doos de Amſterdamſche Walviſchen / en daar en boven is de lang geſtoorde vaarwaat alhier dagelyks te ſterker en wel van gras en wasdoom / ſoo ſtruik als ook in 't water. Dit bevreemdde dat de Noorſen zoo veel aan Spitsbergen als alhaar / eerlang wel van aas zyn : de Walviſch doos onderlinding die gemeenzaame beheert / ontſtond zich tam / als gemeld is / op de gronden / om hun ſpek weederom op te maaken ; en zal langſaam de ſtruik te ruſte koop en opening waarneemen / en tegen het Yſ indringen / zoo ſpoedig het immer mogelyk zy / om de gronden en Noorſen van Zembla te beſuchten / en zich voos eerſt van 't oberblyfzel en verbolgenis van den ſterken dringroep te bedienen. Dit indringen zal de Walſch te meer verhaaſten / om datze / als gezegt is / op zee veel honger heeft geleden / en zal alhoe zwemmende en herzwemmende / zich den waterſpuit met allerhande bewegingen / en doos de reeds opgevangen viſſchen / de Noorſen op deze ſyde Zembla te ruimer en wel van aas vinden / dat te meer maar deze ſyde afzaaken / om hun geleden gebrek weer te herſtellen / vermits hun daar 't gefloote yſ den pas kaas afgeſneden.

Deeze overweeging op de onderſcheidinge gegrondt / ſchynt ons genoeg te kunnen beſlaan / vermits we gemeenzaam gemeent hebben / doordien de verloorſtyd der viſſchen van de Amerikaanſche ſyde naar het Europiſch gebiedt kan / en verbolgenis / hoe beyde met het Europiſch yſ naar 't Noordt-yſ kunnen afzaaken. Maar om nu noch een weinig over de gemelde ver-

bemoeiinge

Koningh de gedaalthaat der Groenlanders 't Is onderwinden dezelfde.

Walvaryd van onderwerping, de Walviſchen verſtoren waar te ſpeculeeren, om hun aas te halen op te ſpeuren.

Dat ſy 't aaſwaarts ontbeeren ſpeculeeren.

vermaatige Landhoude en Landwaarmte uit te breiden / en daar tegen de gemaatigtheit der Zee wat verder te overweegen / zullenwe ons in 't volgende Hoofdſtuk wat breeder inlaaten / om 'er de oorſaak van te onderzoeken.

ACHTIENDE HOOFDTSTUK.

Gedachten over de warmte der Zon, en haare werkzaamheit broedvoeng onderzocht; en hoe de Zee- en Land-winden een gemaatigdheit, in koude en hitte toebrengen.

Des Schryvers gedachten over de warmte der Zon en deszelver werkzaamheit.

Gedenken de Zon / 't zy dat ze een brandent lighaam is / gedurig brandende zonder verteert te worden / of dat ze een koel lighaam zy / het brandglas gelyk / 't welk zyne warmte / of liever brandende hitte / van 't elementaale vuur of van elders ontfangt en weder uitgeeft. Wat hier van zy / zullenwe eigentlyk niet onderzoeken / vermits het voor ons oogmerk en gezegde even veel zal zyn / of de Zon haare warmte in zich zelven heeft / dan ofze die van elders ontfangt; maar in een ander geval zullenwe de warmte in haar zelf genoegzaam vinden / wanneer ze by gelegenheit der ſtoeden / van de kracht der elementen handelen zullen. Immers dit is altoos by onderſtelling klaar / dat ze haare warmte veelvuldig van zich uitlaat / gelyk Siracb Capt. 43 zegt: De Zonne alleen maakt het heeter op Aarde, dan veele ovens doen. Deeze warmte aangenerkt / laatze van zich uit / by maniere van uitgieting / en zulks zonder verpoozing / gelyk een Rivier die altoos ſtroomt en door nieuw voedzel van regen en ſneeuw gedurig ſtroomende blyft. Wy ſtellen dan een bergachtig landt ten voorbeeldt / als Spanje, Portugaal of elders daar hooge bergen zyn / en ſyl opgaande ſpitſen en rotſen / daar enige diepe vatten en vlakten verzelt. De Zon nu ſtort gelykzaam haare warmte over deeze Bergen en Dalen uit / maar van de ſteilopgaande ſpitſen en rotſen / rolt dezelve af / gelyk water / tot in de diepe vatten / allwaar deeze warmte / zich elders niet kommende uitbreiden / alſoo zodanig word opgehoopt / dat men ze in de Dalegen / na Zonnen opgang / in weinig tyds / zelf noch voor den middag zodanig boek ongewaſſen / dat menſchen en vee gelykzaam als in een zee van warmte landen; daar en tegen men op de toppen der Bergen / alhoewel in dien opzichte nader aan de Zon / door 't gemelde afrollen / weinig warmte geboelt: want zelfs in warme landen / blyft de ſneeuw ſomtyds den gantſchen Zomer door / op de hoogſte toppen der Bergen leggen. Ook geſchiedt het dikmaals / dat 'er Wolken over deeze Bergen en Dalen dryvende /

bende / die in 't houde Luchtgewelf uit mist / nevel / hagel en sneeuw be-staan / dat ze somtyds op deze te zamen gebloopte en staande koumte hoopen gedwagen / doch echter dikmaals met beton de hoogste Bergen; zoo verre nu deze Bergen dan van de zelven hoopen gemaakt / hoedanig ze op deze staande warmte rocht waterpas boog hagel of sneeuw be-kleed en gelykzaam vor gevoert: maar deze warmte meigelyks als waterpas opgherjeven, en zoo verre deze koelten haar van hoopen gemaakt / zullen de Bergen hyuin blyven / vermits deze koelt of koelten / door de aantroctende warmte aangedaan / zoo verre 't ze min of meer togen zul-len uitgeven / na dat de zelve licht of zwaar zyn; ten ze de opgenoomen vocht- of vuisderlyks / door een steelse t'zaamenloopinge haar slyplige kui-den / noch vochtig zynde / steeder worden op elkander gepakt / of wel in een gedroogen / als koolsneeuw / hagel enz: en alhoe dat zweevende hy-gel of pylsteenen worden gemaakt. Deze hagel schynt 't in den Zo-mer te / of 't zy dat het in een warm gewest of landt mogt komen; uit een dikker lighaam bestaande / en in 't neerdalen zwaerder en sneller als sneeuw zynde / geen qualt hindernde onderstoplen te stooten / komt alhoe tot in de Dalen neder dalen.

Dit hebben we niet alleen door eigen ondervinding / maar ook zelfs op Spitsbergen gezien / waar uit dan af te nemen is / dat 't er in dit houde Gewest / en in de Bayen en Dalen / meerder koumte voyd gevoelt / dan op de toppen der Bergen. Dus kan men met wel ge-gronde redenen / het los hooyen om den Mal en 't opruimen der Bergen genoegzaam afleiden / waaneer men slegts door opmerking op deze Philosophische waarneeming hoft acht geven / en ze door eigen onder-vinding leeren. Alwaar nademaal ons voorneemen niet is / over Wys-gerige stoffe ons uit te laaten / dan alleen over de Spitsbergsche Wis-schery / zoo is 't alhier de plaats niet / om alles te zeggen / 't geen we dies aangaande noch zouden konnen aanmerken; dies gelaten dan met dit volgende daar van afscheiden. Men lette / hoe de Zon / 't zy door ze haa-re warmte in zich zelven heeft / of dan elders anders ontfangt / haa-re uitgeworpene warmte zoo wel over Zee als op het Landt uitstoyt / en reeds in zoo veel duizend jaaren deeze warmte over heele gedaizaam heeft uitgegooten; waar zou nu dezelve doog het moeten zyn / ten waare ze door de koude lucht / van alle togen ontvangen / weederom gemaatigd wierd? Nu was ons oogmerk / om niet deeze algemeene / maar alleen de aan-geroerde ommaatige Winter koude en Zomer-warmte van 't Landt / en daar togen de gemaatigheyt der Zee te verstaan. Men lette dan / dat het Gewest en dit zaatzoen / daar de Zon den Zomer maakt / en door haare uitstoyende warmte zodanig gestoft / of liever een aantrechtende of klevende en gedaizaam aanwassende warmte gevoelt / en te meer in een gelyk zaatzoen / als dit Gewest nader aan den Middellyn als naar de Pool gelegen is; waar dan in 't begin de redenen door te stellen / (dewyl

't

't buiten onſ beſtek ſy) een te breed en langwylig verhaal vereiſſchen ſou; doch dit ſullen eenigſins uit de gemelde Bergen en Dalen afgeleid worden.

De Son dan derze haare warmte in een Somer-zaatzoen over Zee en Lande uitſtorende/ zal dezelve in 't eene Gewest meer dan in 't ander doen gevoelen/ en ook alduſ (doch in een ander getal) zich veel meer op 't landt dan hechten als ze wel op de zee han doen/ om reden dat de Zee beweegelyk en 't Landt onbeweegelyk iſ; want het oppervlak der Zee alduſ verwarmt zynde/ word tevens door haare beweging omgekeert/ terwyl wederom koelder waterdeelen boven koomen/ en derze koelder vloeibaarheden zich met de warme vereenigen/ en alzoo gemaatigd worden; daar en tegen het Landt een vaſt/ onbeweegbaar en onvloeibaar Lighaam zynde/ waar op de warmte zodanig barbaar iſ/ dat ze terſtond aanwaſt/ zulkſ het oppervlak deſ Aardryks allenkſ warmer word/ eindelyk zodanig een herte weerom haarſende warmte van zich geeft/ dat het een tweede Son ſchynt gelyk te worden/ gevende duſ dieselfder warmte van onderen op/ als de Son van boven/ zulkſ dat de natuurlyke warmte van de Son/ op derze wyze meer dan natuurlyk verdubbelt word/ daar in tegendeel de Zee derze natuurlyke warmte even gelykmaatig ontfangende/ dezelve door haare gemelde vloeibaarheit/ in zich zoo verbaar niet iſ: maar weder komt te verliezen; en alzoo in tegendeel komt deſ Winterſ het bevrozen oppervlak deſ Aardryks de koude lugt en vaſt te hulp/ daar tegen wederom de Zee gelyk ze de natuurlyke warmte maatigt/ alzoo doet ze mede deſ Winterſ de natuurlyke koude in zich verminderen of verliezen/ blyvende als in 't Somer zaatzoen/ ongelyk in den Winter gemaatigt. Hier van een breeder verhaaring te doen/ iſ onnoodig/ vermits 'er de voorgemelde Zee en Landwinden genoegzaam de uitwerking van doen blyken; want deſ Somerſ zal den Zeewind/ onder 't Landt zich op Zee bevindende/ met de Landwinden als de geroomde reden/ een merkelyke warmte gewaar worden/ en den Landwind daar en tegen/ zal aan de Oeverſ met den opkoomenden Zeewind een verkoeling gevoelen; en het tegendeel zal wederom deſ Winterſ gebeuren/ vermits ons de Zeewind alsdan/ als gezegt iſ/ niet alleen een verzachting van koude zal toebrengen: maar ook verkoelt den koop; maar tegen han wederom/ de Landkoude/ by een felle vorſt/ de Zuiderzee niet allem/ die allerwegen in 't Landt beſloten ligt/ zodanig aangrypen/ dat haare baaren het zoo genaamde grondys opwerpen/ en allenkſ te ſamen ſtremmen/ zulkſ ze t'eenemaal bevriest: maar ze han ook de Noordzee/ zoo verre dezelve van de gemelde Landtwindt met de Landkoude word aangedaan/ doen ſtremmen en bevriezen/ niet tegenſtaande derze Zee alzoo beweegelyk tegenſ de ſtranden opreit/ en niet minder als in haaren ruimen boezem; echter zal derze Landwinde war derder op Zee koomende/ allenkſ door de gemelde gemaatigtheit der

Zee- en Landwinden koomen in koude en warmte een gemaatigtheit toebrengen.

Zee ſynne kracht in de zelve verliezen / en alduſ de ruime Zee niet' wyozen blyven.

Dit vermeenende wy nu genoeg te zyn / om hier uit de gemelde bilbemaatige Landhoude en hitte / en daar tegen de gematigdheit der Zee te verſtaan ; waar uit dan zeer gemaklyk hun afgeleid mogten / wat Zembla aanbelangt / hoe dit Gewest / dan zeer groote uitſtrekkende Landen / veele Landwaarmtens en houde met de Landhouden onderſcheiden is / zullus het dan ook des Winters alhaar veel Zuidelyker langſ de Kuſten zal dicht vriezen / als omtrent Spitsbergen, daarmen deeze Landhoudden ontbeert / en des Zomers zal 't in regendeel door deeze Landhoudden en de afſtoovende Landwarmte ryklyk beſtooven wordende / eerder aan den Noordhoek van Zembla los boozen / als aan den Noordhoek van Spitsbergen, daar dit behulp zoo veel niet gevonden wozd. Volgens deeze voor geſtelde redenen dan / ziet men alhier wederom den doorgang van de Tartariſche Walviſſchen open.

Nademaal wy reeds breed gewerg van 't Zuidys voorzaf gemaakt hebben / en het nu vereiſcht dat we tot het Weſtys overgingen / zoo willenwe het derhalven dan hier by beruſten laaten / om onze aangevangen redenering over de Viſſchery weder op te vatten / dan daar toe hebben.

NEGENTIENDE HOOFDTSTUK.

Hoedanig de Zuidys-Viſch naar gewoonte koers neemt. Zuidys- van de Weſtys-Viſch hoe onderſcheiden. Zwaartviſch een vyand van den Walviſch, beſchreeven. Onbedreevenheit der Zuidysviſſchen; hoedanig deeze Viſch vluchtig word. Voordachtelyke vluchtkoers dier Viſſchen. Zwaarigheden voor den onbedreevenen in 't Weſtys onderzocht. Noodige ſchrikgeeving in 't Ys gekomen; hoe zich den Schryver hier in gedroeg. Naader overdenking over den koers der Zuidys- en Weſtys-Viſſchen, en naukeurig onderzocht. De Zuidys-Viſſchery eertyds zeer voordeelig geweeſt; onnoozele ſtaat deezer Viſſchen, nu in loosheit verandert; en hoe ſchroomachtig zy voor de open Zee geworden zyn.

Om tot deeze Weſtys Viſſchery te komen / dunkt het ons niet ongeraaden / dezelve met een Zuidys-jaar te beginnen / mogelyk zullen 'er ons eenige overgeſlagen Zuidys-gevallen voorkomen: om dezen te

te overtreffen / ſal 't veel beter op een Zuid-pſ-jaar paſſen / dan op een gemeen jaar / nademaal wat verder van 't Zuid-pſ zullen gevonden ſyn. Ook zullen we aantoonen / waar aan de afkomende Viſch niet ſyn Zuid-pſ tot aan 't Weſtpſ afgehouden / te kennen is.

Indien men alhier met dit Zuidt-pſ een groote menigte Viſſchen ziet afgehouden / en tot aan 't West-pſ afzakken; hoe zal men dan weeten / dese Viſch alhier vindende / of die niet ſyn Zuidt-pſ is afgekomen? in waarom niet alhier gelyk uit ſyn Zuid pſ / inſgelyks mede door den geneſden voſt / uit ſyn hatte van 't West-pſ tot aan den ſtorm afgedreven?

In verſcheiden opzichten zal dit genaeggaam voor een naaukeurig en opmerkend Leeman zeer klaar voorkomen; voor eerſt vind men de quantiteit veel meer te wezen / dan op een gemeen jaar / 't welk de gemelde ſpreekwyſe / veel Zuid-ys veel Viſch, genoeg te kennen geeft / want hier uit word beſloten / dat 'er naar het algemeen gevoelen / met het Zuidys gemeenlyk Viſch opkomt / (men noemt dit afkammen / wanneer het ys van hooger tot laager graden komt afdryven / en met dit ys de Zuidt-pſ-Viſch / tot zelfs aan 't Weſtpſ) waar zulks is niette niet opmerkelyk uit de Viſch zelf te kennen / vermits de Zuid-pſ-Viſch in verſcheiden opzichten / uit de Weſtpſ-Viſch wel te onderſcheiden is.

De Zuidys-Viſch hoedanig die gemeenlyk komt opſchieten, aangaande, en hoe de Zuidys-Viſch van de Weſtys-Viſch t'onderſcheiden.

Want eerſtelyk is de Zuid-pſ-Viſch een weinig platter van rug dan de Weſtpſ-Viſch / gelyk ook haar om de Weſtpſ-Viſch van de Hoogſtlapper / en de Hoogſtlapper van de Bin-viſch is te onderſcheiden.

Ten tweeden / zoo is dezelve ook veel dunder van ſpek als de Weſtpſ-Viſch / derhalven ook zoo groot niet in het baard / als naar 't oog.

Ten derden / is ze mede veel geeler / ook zachter / maaſter en better van ſpek / om welke reden de Harpoen zoo wel ook niet houden will / als by de Weſtpſ Viſch; gelyk in dese drie byzondere opzichten / te weeten: het houden van den Harpoen / de geeltheit en vettigheit van 't ſpek / de Weſtpſ-Viſch wederom van de Hoogſtlapper en de Hoogſtlapper van de Bin-viſch te onderſcheiden is / wordende haar door de reeds hier voorgaanden reden wegens hun verſcheiden voedſel / door dit verſchil in 't ſpek beveſtigt.

Ten vierden / zoo is de Zuidpſ-Viſch uit de Weſtpſ-Viſch noch allerklaarſt te onderſcheiden aan zyne onnozelheit of tamheit / kennende de menſchen en ſloepen niet / gelyk de West-pſ-Viſch die door ervaarenheit wel kent / en ongerooffelt zal ſy de Swaartviſch als zynen vyand mede wel kennen.

Zwaardviſch en zyne vyandſchap met den walviſchbeſchermer.

Deeze Zwaart of Zaagviſch / dus genoemt / wegens een lang en hard been / dat hem de neus uitſteekt / welker aan weerzyde / uitſteekende tanden / naar een zaag of kam gelyken. Op den rug heeft deeze Viſch twee vinnen / waar van de voorſte met die van de Buikſkop of Potviſch overeen komt; onder aan den buik ſitt noch een / aan weerzyde

de twee/ welker bovenſte naar 't hoofdt toe/ de breedſte en langſte zyn/ maar de onderſte kozter en ſmalder/ ſtaan recht onder de boozſte vin van den rug. De Staart is onder breed en achter ſpits/ doch ongeklooft. Naar de onderſte rugvin looptze dunder toe. De Neusgaten zyn langwerpig/ en van onder tot boven doozgaande. De Oogen verheven in 't Hoofdt/ ſtaan recht boven den Muil; de groote deezer Visſchen is gantſch ongelyk/ want men vind eenige ter langte van 20 voeten. De grootſte vyandt der Walvisſchen is deezen Swaardvisch/ met wien hy een ſel kampgevecht houd/en overwonnen hebbende en gedood/geniet de Swaardvisch niets voor zyn aas/ dan alleen de tong/ het overige word door de Hayen/ Walruſſen en Roofvogels verſlonden. Wanneer men zodanig een kampgevecht tuſſchen een Swaard en Walvisch beſpeurt/ houd men zich in de Sloepen ſtil/ tot zoo lange/ den Walvisch afgemat zynde/ het opgeeft/ en vervolgens gedood word; alsdan roeit men 'er op aan/ en maakt dus buit. Doch deeze manier van vyandſchap (namentlyk onze Visſcherp) dien hy alhier in 't Weſtys op eene hem onbekende wyze ondervind/ ſchynt hem t'eenemaal ongewoon te weezen; derhalven is/ deeze Visch voor Schepen/ Menſchen en Sloepen gantſch niet ſchuuw/ maar zwemt in zyne onnozelheit even eens om de Schepen en Sloepen als om 't Ys/ zonder de zelve als Vyandt te kennen; 't geroep der menſchen: Haal uit! Roey aan! enz. 't Geluit en gekletz der riemen/ in 't roeyen tegens de dollen en in 't water ſlaande/ ſchynt hem zodanig niet als de Weſtys-Visch te hinderen/ zulks dat men indien men wil niet alleen by dezelven kan aanroeyen/ maar geſchooten zynde/ moet men dikmaals de loſſe Visſchen ſchuuwen/ of met de riemen op 't lyf ſlaande uit den weg jaagen/ om by den vaſten Visch te komen: Niet vreemd is 't dan/ dat 'er veel Visch/ vermits ze onnoozel is/ gevangen word. Dat dit zoo is/ geeven de ryke Zuidys-Vlooten genoeg te kennen. In deezen Vischkryg is de Weſtys-Visch veel meer geoeffent/ en dieshalven aan zyne looze en boſſe treeken zeer kennelyk/ gelykwe op een gemeene jaarvangſt van dezelven/ en ook van de veelerlei aangewende liſten om hem te betrappen/ ſpreeken zullen; derhalven al waz de meenigte deezer Visſchen even groot/ zoo zou echter hunne ervaarenheit in den Visch-kryg/ de Vloot merkelyk ſchraalder doen t'huis komen.

Onbedreevenheit der Zuidys-Visſchen in 't Weſtys.

Daar in tegendeel de Weſtys Viſch zeer loos is.

Ten byſden en ten laatſten/ zoo is de Zuidys-Visch ook veel langer onder de Schepen en op de gewoone neering te vinden/ dan de Weſtys-Visch: want zoo draa het Yz op een gemeen Jaar/ zich maar eenigzins begint te ontſluiten en te openen/ weet de Weſtys-Visch/ in 't Weſtys wel ervaaren zynde/ door zyne bekende wegen/ zynen Vyandt zoo t'ontwyken/ dat men dikmaals van veldt tot veldt zeilende/ geen Visch meer vermeemen kan; daar en tegen ſchynt de Zuidys-Visch behalven zyne onnoozelheit/ in 't Weſtys eenigzins verdwaalt/ en derhalven

De Zuidys-Viſch vervolgens meer ſchuuw geworden.

hebben ſyne te rug beinzing mede niet hundig / maar ſe word echter
daar 't menigvuldig jaagen en bangen ten laatſten mede ſchuuw en
vluchtende gemaakt; 't geen niet vreemt iſ / vermits 'er ſomtyds op de
gewoonte neering / een kleine plaats van omtrent twee Graden ſynde /
te weeten: tuſſchen de 77 en 79 Graden / 300 en ook wel 350 Schepen Na voor
gereit worden / uit Hollanders / Franſen / Biſkayers / Vreemers / dees.
Hamburgers enz. beſtaande / hebbende ieder Schip 5, 6 en ook wel 7
ſloepen. Derze al te ſamen in de eerſte dryfte van de Viſſcherp te wa-
ter gebragt / zoo ſtaan daar uit / als in een indeeldelyke ſchilderp genoeg-
ſaam verbeeld worden / welk een groote vpandelyke vloot dit uitmaaken
moet / en 't zal als dan niet vreemd ſchynen / dat de ommezeilen hier dooy
de tyds neemen / en naar het ontvluchten beginnen om te zien. Ende- Hoedanig
lyk dus vlugtende / zoo verſcheelt dit noch merkelyk / behalven hunne dieren Viſch
ommezeilheit / traagheit en zwaarte / mede in 't ſtellen en neemen van hunnen de vlucht
koers; want gelyk de Kraanen / Zwanen / Ojevaars en meer andere neemt.
Vogelen / in 't Comer zaatzon niet alleen hunne Landſtreek van waar ſy
herrokken ſyn / maar ook hunne Weiden / Stede / Dorp / Huis / ja
hun eigen Neſten weer weten te vinden: zoo weeten ook derze Viſſchen
dat ſe uit het Ooſten ſyn gekomen / derhalven ſtellen ſe / alhoewel anders
noch ontydig / maar nu vluchtende / hunnen koers mede Oost aan; daar
en tegen de Weſtys Viſch / ſyne algemeene koers / uit den Suide ko-
mende / Noozt-Oost neemt / om Spitsbergen te bereiken; en om welker
reden / zal ter ſyner plaats blyken. Wus ſtellen ſe dan hunnen vluchtende
koers Noozdt en Noozdweſt aan / gelyk we over ſyne Viſſcherp geden-
ken zullen / en de reden waarom / onderzoeken.

Uit derze redeneering iſ dan genoegzaam te merken / dat men in de
Viſſcherp / een ganſch andere koers moet neemen / om in een Suidys-
Jaar de vluchtende Viſch te achtervolgen / dan in een Weſtys Jaar /
waar op te letten ſtaat.

Dit koers neemen / kan men inſgelyks in de Vogelen en andere Voorbeel-
Dieren naſpeuren: want de Kraanen en Ojevaars / ons Lande bezoe- den by ge-
kende of van daar verterkken willende / neemen niet alleen een byzonderen bragt.
koers / maar ieder ook een byzonder Zaatzoen waar / en de ydentyke
waarneeming hier van gerſt te kennen / dat ſe dit niet gevalligerwyze /
maar verſtandig weeten te doen; doch derze kennis altyd dooy
redeneering te vertoonen / of een meerder getal van zodanige Vogelen /
Viſſchen en Dieren by te bringen / die dit gedrag mede eigen zyn / en om
derze of meer andere voorkomende gevallen in 't byzonder daar mede te wil-
len verklaaren en beveſtigen / laat de bekroptheit van ons vertoog niet
toe: derhalven wy by de opmerkinge van de Suidys-Viſch blyven ſul-
len / uit welker bevinding genoeg blyken zal / dat ſe derze gemelde
vluchtende koers / niet gevalligerwyze maar voorbedachtelyk neemt. Wat
derze Viſch ſyne koers alhoe ſe zelf / met zeer naau-

de ruecke / welker bovenſte naar 't hoofdt toe / de breedſte en langſte ſyn / maar de onderſte hooter en ſmalder / ſtaan recht onder de voorſte vin van den rug. De ſtaart is onder breed en achter ſcherp / doch ongekloofd. Naar de onderſte rugvin loopt ze dunder toe. De Neusgaten ſyn langwerpig / en van onder tot boven doorgaande. De Oogen verſchroomen in 't hoofdt / ſtaan recht boven den Muil; de groote derzer Viſchen is gantſch ongelijk / want men vind eenige der langte van 20 voeten. De grootſte vpandt der Walviſchen is derzen Tuaardviſch / met wien hy een ſeer kampgevecht houd / en overwonnen hebbende en gedood / geniet de Tuaardviſch niets voor ſyn aas / dan alleen de tong / het overige word door de Haijen / Walruſſen en Roofvogels verſlonden. Wanneer men zodanig een kampgevecht tuſſchen een Tuaard en Walviſch beſpeurt / houd men zich in de Sloepen ſtil / tot zoo lange / den Walviſch afgemat zynde / het opgeeft / en vervolgens gedood word; alſ dan roeit men 'er op aan / en maakt dus buit. Doch deze manier van vpenthalt (namentlijk onze Viſſcherp) dien hy alhier in 't Weſtys op eene geen onbekende wyze ondervind / ſchynt hem t'eenemaal angewoon te weezen; derhalven is / deeze Viſch voor Schepen / Menſchen en Sloepen gantſch niet ſchuwe / maar zwemt in ſyne onnoozelheit voor ons om de Schepen en Sloepen alſ om 't Ys / zonder de zelve alſ vpandt te beſien; 't geroep der menſchen: Haal uit! Roey aan! enz. 't Geluit en geklets der riemen / in 't roeijen tegens de bollen en in 't water ſlaande / ſchynt hem zodanig niet alſ de Weſtys-Viſch te hinderen / zulks dat men tuſſchen meen wil niet alleen by deezelven kan aanroeijen / maar geſchooten synde / moet men dikmaals de loſſe Viſſchen ſchuuwen / of met de riemen op 't lyf ſlaande uit den weg jaagen / om by den vaſten Viſch te komen: Niet vreemd is 't dan / dat 'er veel Viſch / vermits ze onnoozel is / gevangen word. Dat dit zoo is / geeven de tyde Tuidys Vlooten genoeg te kennen. In deezen Viſchſtrydt is de Weſtys-Viſch veel meer geoefent / en dies halven aan ſyne laadze en voſſe treeken zeer kenneijk / geſchikt op een gemeene jaarvangſt van deezelven / en ook van de beſterkt aangewende liſten om hem te betrappen / ſpeerken ſullen; derhalven al waar de meenigte deezer Viſſchen even groot / zoo zou echter ſynne ervaarenheit in den Viſch-ſtrydt / de Vloot merkelijk ſchaalden doen t'huis komen.

Gedadroonheit der Tuidys Viſch in 't Weſtys.

Deze in tegendeel de Weſtys-Viſch zeer loos is.

Een opſoen en een laatſten / zoo is de Tuidys-Viſch ook veel langer onder de Schepen en op de gewoone neering te vinden / dan de Weſtys Viſch: want zoo draa het Ys op een gemeen Saar / zich maar eenigſins begint te ontſluiten en te openen / wort de Weſtys Viſch / in 't Weſtys wel ervaaren zynde / daar zyne bekende wegen / zynen Vpandt zoo t'ontwyken / dat men dikmaals van beide tot beide zeilende / geen Viſch meer vernemen kan; daar en tegen ſchynt de Tuidys-Viſch derhalven zyne onnoozelheit / in 't Weſtys eenigſins verdwaalt / en der-

De Tuidys Viſch vervolgens zoo ſchuuw geworden.

halven

halven ſyne te rug denzing mede niet lumbig / maar ſe woyd echter
daar 't menigvuldig ſnagen en bangen ten laatſten mede ſchuuw en
vluchtende gemaakt; 't geen niet vremt iſ / vermits 'er ſomtyds op de
gewoonte neering / een kleine plaatſ van ontrent twee Graden ſynde /
te weeten: tuſſchen de 77 en 79 Graden / 300 en ook wel 350 Schepen
geteld worden / uit Hollandergſ / Franſen / Biſkapergſ / Bremergſ /
Hamburgergſ enz. beſtaande / hebbende ieder Schip 5, 6 en ook wel 7
ſloepen. Derze al te ſamen in de eerſte dryfte van de Viſſcherp te wa-
ter gebragt / ſoo dan daar uit / alſ in een inbeeldelyke ſchilderp genoeg-
ſaam verbeeld worden / welk een groote opmerkelyke vloot dit uitmaaken
moet / en 't zal alſ dan niet vremd ſchynen / dat de ommezien hier doch
de wyk neemen / en naar het ontluchten begunnen om te zien. Einde-
lyk dus vlugtende / ſoo verſchreik dit noch merkelyk / behalven hunne
ommezienheit / traagheit en ſwaarte / mede in 't ſtellen en neemen van hunnen
loerg; want gelyk de Kraanen / Zwanen / Ojevaarg en meer andere
Vogelen / in 't Lomer zaatzon niet alleen hunne Landſtreek van waar ſe
herrokken ſyn / maar ook hunne Weiden / Stadt / Dorp / Huiſ / ja
hun eigen Neſten weer weten te vinden: ſoo weeten ook derze Viſſchen
dat ſe uit het Ooſten ſyn gekomen / derhalven ſtellen ſe / alhoewel anderg
noch ontydig / maar nu vluchtende / hunnen koerg mede Ooſt aan; daar
en tegen de Weſtyſ Viſch / ſyne algemeene koerg / uit den Tuide ho-
mende / Noort-Ooſt neemt / om Spitsbergen te bereiken; en om welker
redem / ſal ter ſyner plaatſ blyken. Dus ſtellen ſe dan hunnen vluchtende
koerg Noordt en Noordweſt aan / gelyk wy over ſyne Viſſcherp geben-
ken zullen / en de reden waarom / onderzoeken.

Uit derze redeneering iſ dan genoegſaam te merken / dat men in de
Viſſcherp / een gantſch andere koerg moet neemen / om in een Tuidyſ-
Jaar de vluchtende Viſch te achtervolgen / dan in een Weſtyſ Jaar /
waar op te letten ſtaat.

Dit koerg neemen / kan men inſgelyks in de Vogelen en andere
Dieren naſpeuren: want de Kraanen en Ojevaarg / ons Lande derzo-
ken of van daar verrekken willende / neemen niet alleen een byzonderen
koerg / maar ieder ook een byzonder Laatzoen waar / en de ojdentlyke
waarneeming hier van geeft te kennen / dat ſe dit niet gevalligerwyze /
maar verſtandig weeten te doen; doch derze kunne kennis alhier dooz
redeneering te vertoonen / of een meerder getal van zodanige Vogelen /
Viſſchen en Dieren op te brengen / die dit gedrag mede eigen ſyn / en om
derze of meer andere voorkomende gevallen in 't byzonder daar mede te wil-
len verklaaren en bevestigen / laat de bekoptheit van ons vermoog niet
toe: derhalven wy op de opmerkinge van de Tuidyſ-Viſch blyven ſtil-
len / uit welker bevinding genoeg blyken zal / dat ſe derze gemelde
vluchtende koerg / niet gevalligerwyze maar voorbedachtelyk neemt. Dat
derze Viſch ſyne koerg alhuſ neemt / hebbende zelf / met zeer naau-

Zo waar doen.

Hondanig doene Viſch de vlucht neemt.

Voorbeel-den by ge-bragt.

de tweê/ welker bovenſte naar 't hoofdt toe/ de breedſte en langſte zyn/ maar de onderſte kozter en ſmalder/ ſtaan recht onder de boozſte vin van den rug. De Staart is onder breed en achter ſpits/ doch ongeklooft. Naar de onderſte rugvin looptze dunder toe. De Neusgaten zyn langwerpig/ en van onder tot boven doorgaande. De Oogen verheven in 't Hoofdt/ ſtaan recht boven den Muil; de groote deezer Visſchen is gantſch ongelyk/ want men vind eenige ter langte van 20 voeten. De grootſte vyandt der Walvisſchen is deezen Swaardvisch/ met wien hy een ſel kampgevecht houd/en overwonnen hebbende en gedood/geniet de Swaardvisch niets voor zyn aas/ dan alleen de tong/ het overige word door de Vapen/ Walruſſen en Roofvogels verſlonden: Wanneer men zodanig een kampgevecht tuſſchen een Swaard en Walvisch beſpeurt/ houd men zich in de Sloepen ſtil/ tot zoo lange/ den Walvisch afgemat zynde/ het opgeeft/ en vervolgens gedood word; alsdan roeit men 'er op aan/ en maakt dus buit. Doch deeze maniet van vyandſchap (namentlyk onze Visſcherp) dien hy alhier in 't Weſtys op eene hem onbekende wyze ondervind/ ſchynt hem t'eenemaal ongewoon te wezen; derhalven is/ deeze Visch voor Schepen/ Menſchen en Sloepen gantſch niet ſchuuw/ maar zwemt in zyne onnozelheit even eens om de Schepen en Sloepen als om 't Ys/ zonder de zelve als Vyandt te kennen; 't geroep der menſchen: Haal uit! Roey aan! enz. 't Geluit en geklets der riemen/ in 't roeyen tegens de dollen en in 't water ſlaande/ ſchynt hem zodanig niet als de Weſtys-Visch te hinderen/ zulks dat men indien men wil niet alleen by dezelven kan aanroeyen/ maar geſchooten zynde/ moet men dikmaals de loſſe Visſchen ſchuuwen/ of met de riemen op 't lyf ſlaande uit den weg jaagen/ om by den vaſten Visch te komen: Niet vreemd is 't dan/ dat 'er veel Visch/ vermits ze onnoozel is/ gevangen word. Dat dit zoo is/ geeven de ryke Suidys-Vlooten genoeg te kennen. In deezen Vischkryg is de Weſtys-Visch veel meer geoeffent/ en dieshalven aan zyne looze en boſſe treeken zeer kennelyk/ gelykwe op een gemeene jaarvangſt van dezelven/ en ook van de veelerlei aangewende liſten om hem te betrappen/ ſpreeken zullen; derhalven al waas de meenigte deezer Visſchen even groot/ zoo zou echter hunne ervaarenheit in den Visch-kryg/ de Vloot merkelyk ſchraalder doen t'huis komen.

Onbedreevenheit der Suidys-Visſchen in 't Weſtys.

Daar in tegendeel de Weſtys Viſch zeer loos is.

Ten vyfden en ten laatſten/ zoo is de Suidrys-Visch ook veel langer onder de Schepen en op de gewoone neering te vinden/ dan de Weſtys-Visch: want zoo draa het Ys op een gemeen Jaar/ zich maar eenigzins begint te ontſluiten en te openen/ weet de Weſtys-Visch/ in 't Weſtys wel ervaaren zynde/ door zyne bekende wegen/ zynen Vyandt zoo t'ontwyken/ dat men dikmaals van veldt tot veldt zeilende/ geen Visch meer vernneemen kan; daar en tegen ſchynt de Suidys-Visch behalven zyne onnoozelheit/ in 't Weſtys eenigzins verdwaalt/ en derhalven

De Suidys-Viſch vervolgens niet ſchuuw geworden.

ſelven ſyne te rug beinzing mede niet lumbig / maar ſe woxdt echter
dooz 't meenigvuldig jaagen en vangen ten laatſten mede ſchuuw en
vluchtende gemaakt; 't geen niet vreemt iſ / dewijl 't er ſomtyds op de
gewoonte neering / een kleine plaatſ van ontrent twee Graden ſynde /
te weeten: tuſſchen de 77 en 79 Graden / 300 en ook wel 350 Schepen En waar
getelt worden / uit Hollandertſ / Franſen / Biſkapertſ / Vreemertſ / dooz.
Hamburgertſ enz. beſtaande / hebbende ieder Schip 5, 6 en ook wel 7
ſloepen. Derze al te zamen in de eerſte dzolte van de Viſſcherp te wa-
ter gebzagt / zoo dan daar uit / alſ in een inbeeldelyke ſchildertp genoeg-
ſaam verbeeld worden / welk een groote vpandlyke vloot dit uitmaaken
moet / en 't zal alſ dan niet vreemd ſchynen / dat de ommezien hier dooz
de wyde neemen / en naar het ontvluchten begunnen om te zien. Ende- Hoedanig
lyk dus vlugtende / zoo verſcheelt dit noch merklyk / behalven hunne deeze Viſch
onmenſchelyke / traagheit en zwaarte / mede in 't ſtellen en neemen van hunnen de vlucht
koerſ; want gelyk de Kraanen / Zwanen / Gevaarts en meer andere neemt.
Vogelen / in 't Lomer zaatzoen niet alleen hunne Landſtreek van waar ze
vertrokken zyn / maar ook hunne Weiden / Aerde / Dorp / Huis / ja
zum eigen Neſten weer weeten te vinden: zoo weeten ook deeze Viſſchen
dat ze uit het Ooſten zyn gekomen / derhalven ſtellen ze / alhoewel anderſ
noch ontydig / maar nu vluchtende / hunnen koerſ mede Ooſt aan; daar
en tegen de Weſtyſe Viſch / syne algemeene koerſ / uit den Zuide ko-
mende / Noozt-Ooſt neemt / om Spitsbergen te bereiken; en om weliet
reden / zal ter zyner plaatſ blyken. Dus ſtellen ze dan hunnen vluchtende
koerſ Noozdt en Noozdweſt aan / gelyk wy over zyne Viſſcherp geden-
ken zullen / en de reden waarom / onderzoeken.

Uit deeze redeneering iſ dan genoegzaam te merken / dat men in de
Viſſcherp / een gantſch andere koerſ moet neemen / om in een Zuidwyſ-
waar de vluchtende Viſch te achtervolgen / dan in een Weſtwyſ Vaar /
waar op te letten ſtaat.

Dit koerſ neemen / kan men inzgelyks in de Vogelen en andere Vaorbeel-
Dieren naſpeuren: want de Kraanen en Gevaarts / ons Lande bezoe- den by ge-
kende of van daar vertrekken willende / neemen niet alleen een bpzonderen bragt.
koerſ / maar ieder ook een bpzonder Zaatzoen waat / en de ozdentlyke
waarneeming hier van geeft te kennen / dat ze dit niet gevalligertwyze /
maar verſtandig weeten te doen; doch deeze hunne kennis altyd dooz
redeneering te vertoonen / of een meerder getal van zodanige Vogelen /
Viſſchen en Dieren bp te bzengen / die dit gedzag mede eigen zyn / en om
deeze of meer andere voozkomende gevallen in 't vzede daar mede te wil-
len verklaaren en bevestigen / laat de beknoptheit van ons vertoog niet
toe: dies halven wy bp de opmerking van de Zuidwyſ-Viſch blyven wil-
len / uit welker bevinding genoeg blyken zal / dat ze deeze gemelde
vluchtende koerſ / niet gevalligertwyze maar voozbedachtelyk neemt. Wat
deeze Viſch zyne koerſ alduſ neemt / hebbende zelf / met zeer naau-

 keu-

keurige opmerkingen / verſcheidemaal bevonden; want gelijk 'er maar zwaare Zuidys Jaaren / niet alleen veel Viſch / maar ook veel Ys is / gelijk op gemelde Jaaren / niet verre van Landt / in 't Ys by dyp veel Viſch geweeſt / en wy hebben door onderzaaging / uit anderen meermaals verſtaan / dat de voornaamſte Viſſcherp naar landwaarts en beoosten ons was geweeſt. Indien dan het Ys op zodanige Jaaren geheel voor den Wal dypt / gelijk ſomtyds gebeurt / zoo loopt de Viſch mede naar den Wal / en verder langs den Wal Noordwaarts en om de Oost naar 't Waygat, door het zelve / en verders voor een gedeelte in 't Zuid-Ys / en voor een ander gedeelte naar Zembla op hunne gewoone plaatsen van waar zy zyn gekomen.

Voordachtelyke vlucht-koers van de Zuidys-viſch aangeweezen.

Dat de Zuidys-Viſch zynen koers dusdanig neemt / is by ons en beede anderen / met naaukeurige opletendheit / op de gemelde en meer andere voorvallen / klaar genoeg gebleeken; dat ze nu deeze koers voorzichtelyk neemt / blykt genoegzaam aan den yver / die zy met het ſterk voorzingen / Oostwaarts tegens hunnen Vyandt aan / betoont. Want en tegen vlucht de Weſtys-Viſch op een gemeen Jaar Noord-West van voor zynen Vyandt weg; en gelijk de eerſte / kennis van de Zuidys-Gronden / als mede aan de Zembla-Gronden en Bayen heeft / zoo heeft deeze laatſte wederom kennis aan Oud-Groenlandt en van des zelfs Bayen / Gronden en Aas / als op een gemeen Jaar byeeder blyken zal: uit welker verſcheiden kennisſe de onderſcheide koerſſen in 't vluchten ontſtaan. Deeze Zuid-ys-Viſch om de Oost wel ervaaren / maar om de West onbedreeven zynde / vlucht derhalven zynen Vyandt als in den arm / en 't is ook niet vreemt / en uit deeze voorgemelde redeneering wel te begrypen; want vermits ze geen kennis van Oud-Groenlands Aas / des zelfs Gronden en Bayen heeft / derhalven moet ze ook onkundig in de Weſtys-Vlugt wezen / en zeer weinig kennis van onze Schepen / als mede noch minder van hunne bekende leg plaatſen hebben / en alleen maar haar eige gewoone verzaamel-plaats kundig zyn / die zy niet bereiken kan / of moet dwerſch door de gemelde Vyandtlyke legplaatsen voorzingen; derhalven is 't niet vreemt / datze dus hunnen Vyandt ziende / hen gelijk als in den arm vlucht / waar in zy dan mede voor opmerkende Zeelieden / van de West-ys-Viſch te onderſcheiden zyn; dieshalven het ook niet vreemt is / dat ze wat langer onder de Schepen / als de West-ys-Viſch voord gezien: welke laatſte / hun gewoone wyk neemende / voor de Schepen vlucht en deeze groote Vyandtlyke Vloot niet noodig heeft te paſſeeren / om hunne gewoone Aasplaatſen te bereiken.

Die onkundig in 't Weſtys is.

Zwaarigheden der onbedreevenen in 't Weſtys ontmoet, en onderzocht.

Doch hier doet zich / zoo 't ſchynt / een merkelyke zwaarigheit voor den onbedreevenen op: genomen dat we eerſt in Groenlandt gekomen / en aan 't Ys / juiſt op eene plaats ter behoorlyke hoogte gevordert zynde / alwaar 't zich wel laat aanzien / om 'er in te geraaken / en anderen ons voorgaande / gezaamentlyk dus ten erſten

Als

ſaaken hemlyk van 't Landt te hebben / in 't Yſ te zeilen; en hem en
haare zeilende / bevinden / dat de Viſch veeltyds veel verder komt aan 't
luchtſem is / of dat we een ongeluhhige plaats aantreffen / alwaar
geen of weinig Viſch te vinden zy; vernemende derhalven aan de ge-
ſtalte van 't Yſ / dat we in 't Weſt-pt zyn / en geen Zuid pt bevinden
hebbende / dat 'er derhalven geen of weinig Zuid pt is / en alſoo
een gemeen Yſ zal zyn; dies ſtellende als dan zoo veel moogelyk
is / ongeveer Weſt aan / om alzoo volgens onze gedachten de Weſt-
pt-Viſch te achtervolgen. Of in tegendeel / wy verbeelden ons / dat het
Yſ een gedeelte Zuidpt is / met het Weſtpt vermengt / dat zich mogelyk
tuſſchen Ooſtwaarts / en hoed genoeg by na tot aan 't Landt zal uitſtrekken /
ſoo ſtellende derhalven onzen koers om de Oſt en Noordoſt / om al-
ſoo volgens onze gedachten de Zuidpt-Viſch na te ſpeuren of in hun
vlucht te achtervolgen. Indien wy ons dan in ſtandig een onzeekerheit
vinden / ſoo zou men konnen vraagen: of men in dus een onzeekere
Viſſcherp niet wel zou konnen misſlag worden? Doch dit zou ons niet
ſtaf zyn / derhalven hebbende onze langduurige ervaarentheit in de
Viſſcherp / alleen met dit oogmerk in geſchrift geſteld / om het den on-
ervaarnen tot onderwys te dienen / en wy vertrouwen dat onze bevaarting
haar van noodeerlt / 't zy in 't gebeel of ten minſten in ſommige deelen /
ons zal konnen voldoen; immers wy raapſelen niet / willen onze
handelinge ten dien opzichte / in handen van eenige opmerkende ge-
ſtalten magt vallen / en alsdan met opmerking van den tyd en
ongemeen gelyk maaken / of zy zullen die ten minſten zoo waardig
achten / om 'er zich ſomtyds van te bedienen.

Het opſtellen van onze bevaarting / heeft alleenlyk moete ver- Oogmerk van
ſchreiden tegenſpoeden onderhevig geweest / langduerig koud zieke en heden dese
koudheit / langduurige bezetting in 't Yſ en andere tegenſpoeden; an- Schryver
derhalf koud de Franſoſen genomen en opgehaagt synde / ook koud 't ver- ſomtyds
lies van 't Schip in 't Yſ en voor dies meer is; en delyk gelyk gezegt overgeſla-
zy / kranck geworden synde / nameluke onze opgeſtelde bevaarting / die gen.
wy met ons voorheen en jaarlyks met aanmerkening verbeterden /
afbraken die weder aan ſtukken / en wierpen ze over boord. Doch ge-
zond geworden / en daar na weder een Schip gekregen hebbende / bles-
ken ons de gedachten op / dat we nooit koud onze onze bevaarting mis-
luid waren: derhalven hebbende alles uit ons geheugen weder opge-
ſocht / en aangeteekent / niettegenſtaande wy noch ſomtyds verſcheiden weder-
waardigheden verduuren moeſten / beſtaande in tegenſpoed in 't Wil-
ſchen / 't bezeten van 't Yſ / 't ſlippen en breken van Tyuen en Boo-
ſemen / waardoor dit echter ſomtyds weder met een geluhkige vangſt
vergoed / niet tegenſtaande de noſpruiting der Viſſchen ons gemeenlyk
veel ſlangden; welk geluk wy de opvolgingh van onze opgeſtelde be-
vaarting menſchen ingeſlyks bedachtig te worden.

Noodige achtgeevingen, wanneer men in 't Ys gekomen is.

Om op de gemelde en voorgestelde misleiding noch wat klaarder te antwoorden; zoo dient gelet te worden: wanneer men / in 't Ys gekomen zynde geen Visch bemeemt / en reeds twyffelachtig wordt / of 'er de plaatse wel toe gelegen is / om de Visch alhier af te wachten / dan of men zich naar elders wenden wil; indien men 't naar elders gezint is te wenden: is 't dan niet beter dat men als in 't beschouwen van een schildery / zyne gedachten op volgt / waar na men met ryp overleg zyne zaaken schikt / dan dat men gevalligerwyze wendende en keerende omzwerft / zonder te weeten wat men doet? In dit geval hebbenwe verscheidemaalen ons volk aangemoedigt / met te zeggen: Godt gevve / dat we by de Visch komende gelukkig mogen wezen / want onder Godts hulpe was veeltyds onze hoope krachtig genoeg om eerder of laater by de Visch te zullen komen; ook wierden we door de bevinding / naar onze bevatting jaarlyks in onze hoopen versterkt.

Hoe zich den Schryver in deeze zyne achtgeevingen gedroeg;

Om dan alduss / als voorgemeld is / aan 't Ys gekomen zynde / in onze gedachten niet misleid te worden / of het Suidys of Westys wezen mogt / maakten we jaarlyks in onze Kaarten door stipjes aanteekening / op wat lengte en breedte wy ons telkens bevonden / en in welk Jaar daar nevens uitgedzukt. Dus hebbenwe dikmaals langs het zelve gezeilt / de strekking der zelver bogten / met stipjes insgelyks in de zelve Kaart afgeteekent; dies konden wy met een naarstige opmerking en goede gissing / aldaar komende / door deeze afteekening jaarlyks gewaar worden / of wy 't breed of schraal vinden zouden / 't welk ons in onze bevatting merklyk licht gaf / en indien ons het Ys niet hinderde / en weer en windt dienen wilde om te gemaklyker het Landt kundig te worden / zeildenwe te liever met kennisse van 't Landt te hebben / in 't Ys; om wat reden / zal mogelyk in 't gevolg beter in onze verhandeling te pas komen; dies willenwe deeze kennis van 't Ys en Landt / voor een ieder alhier onbepaalt laaten / tot wy vervolgens over de Westys-Visscherye / de gesteltheit der plaatsen / de koers / tydt en meer andere wyze van doeningen / omtrent de Westys-Visch wat nader zullen trachten te beschouwen / en dan voor een ieder vry laaten / dit alles of ten deelen goed te keuren of t'eenemaal te verwerpen / en door welker wegen en middelen men zal goedvinden om die in acht te neemen. 't Zal ons genoeg zyn / onze en anderen hunne onderbindingen met waarschynlyke redenen bevestigt te zien.

En aanteekening daar van gehouden.

Wy vertrouwen dan / dat niemandt deeze onze gedachten tot misleiding dienen zal / maar veelen tot een goed onderwys strekken. Doch die geenen / die door eigen ervarenheit een goede bevatting van hun doen bekomen hebben / konnen dit / buiten dit ons onderwys / echter voor zich behouden; wederom andere ongelukkige en twyffelachtige zoekers / zal 't mogelyk in hunne beroerde en verwarde gedachten eenig licht

komen geeven / en onder den zegen des allerhoogſten een goede en gelukkige koers doen houden

Wy achten / dat we uit de voorgemelde aanmerkingen / den Betrachter deezes redelykerwyze hebben voldaan / zulks hy in ſtaat zy / de Zuidys- en Weſtys-viſch van de Weſtys-viſch te komen onderſcheiden / als mede in 't byzonder aan zynen vluchtende koers ; maar nademaal deeze zeer verſchillende koerſen / van een groote aangelegenheit in de Viſſcherp zyn / zoo zullenwe alhier eenige bedenkingen diesaangaande voorſtellen / door welkers onderzoek zich noch wel iets naders opdoen zal / laatende middelerwyl de Weſtys-Viſch tot op een Weſtys- of geneen-jaar berusten / naſpeurende ondertuſſchen de Zuidys-Viſch in zynen vluchtenden koers / Ooſtwaarts genomen / vermits wy vernomen hebben / dat zich het Zuid-ys t'eenemaal tot aan den Wal uitſtrekt / gelyk ſomtyds in 't Voorjaar gebeurt ; dus loopt hy dan mede aan den Wal en voorts langs denzelven om de Noord en om de Oost naar 't Waigat , verder door 't zelve in 't Zuidt- of Oost-ys en naar Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats. Nu mogt iemandt vraagen ; eerſtelyk / indien men dit zoo genaamde Zuid-ys en Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats komt aan te merken / zoo volgt dan dat de gemelde verzaamelplaats / mede zeer Viſchryk en by gevolge een goede Viſchplaats zoude zyn : dieshalven verſtrekt deeze eerſte vraag / om 'er een verdere oploſſing en verzeekering van te mogen genieten. Ten tweeden / waarom deeze vluchtende Viſch / begeerig zyne verzaamelplaats weder op te zoeken / in zynen Ooſtelyken koers / tegen 't landt aanloopende / dezelve alsdan om de Noordt en niet om de Zuidt neemt / om aldus om de Zuidtkaap , of bezuiden Spitsbergen om / in 't Zuid-ys te komen / als / volgens voorgetoonde redeneering / dit zyn eigentlyke weg zynde / langs welke zy met dit Zuid-ys tot aan 't Weſtys is afgezeeven.

Nader overdenking over de Zuid- en Weſtys-viſch en 't houden van hunne onderſcheide koerſen ;

Op 't eerſte hebbenwe reeds met zeer waarſchynlyke redenen hier voor bericht gegeven / wanneer wy met het Zuid-ys tot het Weſtys veel Viſch zien overkomen / en zodanig overkomen / met de ryke Zuid-ys Vlooten / 't welk de gemeene Groenlandſche Spreekwyze / veel Zuid-vs veel Vilch . aldaar bevestigt ; nu is 't zeeker / indien 'er dan daar veel Viſch overkomt / dat 'er zich dan ook veel Viſch onthouden moet. Doch tot meerder voldoening konnenwe dit hier noch byvoegen / dat 'er ten tyde dat de Groenlandſche Maatſchappy / een merklyke Viſſcherp onder dit Zuid ys beooſten Spitsbergen en in Diſco is gelveeſt / en 't is ook eenige maalen ten dien tyde met redelyk goet gevolg aan Zembla bezocht : maar in dien tydt was de Viſch aan Spitsbergen overvloediger dan aan Zembla , gelyk verder in de Weſtys-Viſſchery blyken zal. Dit hebbenwe niet alleen van verſcheiden oude Commandeurs en Harpoeniers gehoort / maar ook van onzen eigen Stuurman / de voorgemelde Tennis Balliſz , die in den Jaare 1693. onzen Stuurman was / toen een oud

En tweederdig onderſocht.

Eertyds een voordeelige viſſchery in 't Zuidys geweeſt.

Man / wiens Vader Willem Ys de Compagnie / als gezegt is / hoog Commandeur had gedient. Deeze Man heeft ons toen met zeer omstandige redenen verhaalt: hoe dat onder het bestier van de Compagnie / een weinig voor zynen tydt / en ook noch in zynen tydt / de Schepen in Disco en onder 't Halvemaans-Eilandt ter reede liepen / en met de Sloepen voor eenige dagen van alle behoeftens verzien / bevoosten Spitsbergen nebens een grooten Ysberg en onder 't Zuidys ginsen Visschen / en alhoe / hoewel met groote moeiten / echter gelukkig met zeilen en boegseren / beide Visschen by de Schepen / in de Baijen leggende / byaagten / want met de Schepen schroomde men toen by 't Ys te komen / zulks de Yslandsscherp op dien tydt noch t'eenemaal onbekent was; en als het Ys alhaar met een hoogboosten Windt quam afdrijven / lichte men van de Schepen de Ankers / en vluchte voor 't zelve Zeewaarts in. Als nu eenigen van de stoutmoedigsten / zich daar wat langer naar gewoonte onthielden / en eenig los Ys voorby lieten drijven / quam de Visch met dit Ys by hen in de Bayen / en wierden 'er toen beele in dezelve by en omtrent de Schepen gevangen; 't welk nu in dit geval opmerkelyk / en tegens op bovenze vraag ook zeer bevorderlyk is / namentlyk: dat 'er in 't Zuidys veel Visch moet wezen / en ook waarschynelyk zich onthoud; want dit Zuid- of liever Oost-ys hebbenwe reeds uitgebreid / niet alleen tot aan Zembla, maar ook door 't Noorden tot in de Tartarische Zee / en verder om de Pool / zoo verre die bevaaren word. Dit begrypt alsdan een groote en wyde uitgestrektheit / en is het Noorder Ys / volgens reden / alhier mede niet minder als in 't Westys / en de gemelde Spandyke Vloot voor hen niet woedende / waar door niet alleen veele walvisschen gevangen / maar ook met Lenssen en Harpoenen eenigen gequetst / die het ontkomende aldaar sterven en vergaan. Dus zal 'er dan mede in deeze groote ruimte / gevolgelyk een zeer groote voortteeling en aanwas zyn: geen wonder dan / dat zoo een breed / en ruim queekveldt / aan onze gewoone legplaatsen / in gemelde Zuidys-Jaaren / tot vergoeding van ons verlooren deel / wederom iets asslibert; insgelyks is 't dan ook niet te verwonderen / dat de Visch van daar gekomen / een gedeugen hebbende van dit hun zoo breedzaame / ruim en aangenaam oort / de gemelde Spandyke Vloot zoekt t'ontvlieden / en deeze plaats / zoo dra het Zaaizoen aldaar eenige lucht en opening maakt / weder tracht te bereiken.

Wyde uitgestrektheit van 't Zuidys aangewezen.

't Staat ons nu met weinig woorden alhier te melden / wat wy op een gemeen Jaar omstandiger zullen afhandelen / te weeten: indien iemandt door ramp en tegenspoed in 't Ys / om de Oost willende / bedugt voor een vruchteloose reis is / zoo kan men hier uit leeren / dat men zoo 't mogelyk is / met een Zuidys Jaar aldaar en in 't Waigat wat vroeger moet weezen / als op een gemeen Jaar / om deeze vluchtende Visch den pas aldaar noch tydig te konnen afsnyden / eerze buiten

Hoedanig aldaar tydig gekomen, een goede vangst aan te treffen is.

ten het Noordooſter-Landt of door het Waigat, naar het Zuid- of Oſtpÿ te paſſeren.

Nu zullenwe de eerſte tyding beſluiten / met het geene gemelde Teunis Barnſs. ons verder heeft verhaalt: Hy / lang voor myner tyd Commandeur op een Buÿs synde / wilde met de zelve naar Zembla vaaren om te Viſſchen / ontmoete op de Gronden van 't Colgojen-Eilandt een groote t'zaamenloop van Walviſſchen / waar van hy 'er vÿf ving / en duÿs een lading voor syn Schepje kreeg / komende alzoo gelukkig weder in 't Vaderlandt / zonder aan Zembla te hebben aangeweest; hy gaf mede een goed bericht van Zembla, alwaar hy weleer geweest was / en niet alleen van dit Gewest / maar ook van Diſco, en van het Zuid- of Oost-pÿ / waar langs hy op syne uitreÿs eenige meilen gezeilt had / en het tot de Viſſcherÿ zeer wel gelegen vond; doch veel miſtroostig weer hebbende / en zich alleen bevindende / ſchroomde hy 't / hy het Pÿ te houden / anders had hy wel gehoopt in de een of andere hoogt / buiten 't Pÿ Viſch aan te treffen / gelÿk hy ook de gemelde loop van Viſſchen buiten het Pÿ vond. Indien men dan de vyverdigheit had / om aldaar / gelÿk in 't West pÿ in te zeilen / zoo ſcheen 't hem uit verſcheiden bÿbÿbaare teekenen toe / ingelÿks als van Diſco, Zembla en de gemelde vangſt by Colgojen Eilandt, nevens meer andere waarſchynlÿke teekenen / dat men aldaar een goede Viſſcherÿ zou konnen verrichten; Maar het is in 't West-pÿ eerſt bezocht / en wel bevaaren synde / zoo is men 'er gewent / gelÿkerwÿs het met de Zuidpÿs-Viſch in 't Zuid-pÿ / en de Weſtpÿs Viſch in 't West-pÿ gelegen is; men weet ook hoedanig het hier is / en om die reden blÿft men 'er zoo lange het wel gaat / en men geen reden om te veranderen heeft. Wanneer we dan hiervolgens de goede gelukkigheit en welgelegenheit van de West-pÿ-Viſſcherÿ zullen verſtaan hebben / zal het voornemen van te veranderen haar door wel haast van de handt geweezen worden. Wÿ nu behoorde ſtoffe genoeg te syn / om alle twyffeling aangaande de Viſſcherÿbaarheit van 't Zuid pÿ weg te neemen; nunmeer wÿ zullen dit ter beantwoordinge op de eerſte vraag voldaan achten.

De Zuidpÿs-Viſch vliedende het Zuid pÿ weder opzoeken / en door syne gemelden hoogt aan den Wal gekomen / zoo was de reverde vraage: waarom zy de hoogt aldaar om de Noordt en Oost naar 't Waigat neemt / en niet om de Zuidt naar de Zuidkaap, van waar ze waarſchynlÿk gekomen is? Wÿ zullenwe nu zoo kort en klaar beantwoorden als immer mogelÿk sy.

In den aanvang en eerſte opkomſt der Viſſcherÿ / vond men dese Viſſchen noch in hun eerſte natuurlÿke onnozelheit / als synde noch door geene Spandÿke Vlooten bezocht / noch door de menigte hunner Vyanden verſchalkt / dies zwommen zy gantſch Spitsbergen om / zoo wel buiten als binnen 't Pÿ; en alle de Baaien en Gronden rondom Spitsbergen

De oorzaak waarom de Walvis-ſchen, is nu in een ſeer-dag: loosheit veranderd;

bergen en deſs zelfs Baren/ die jaarlyks vol aas zyn / waren toen mede vol Viſch; waar van verder in de Weſtys Viſſcherp ouſtandig zal gehandelt worden. Deeze Viſch door het verbuldig jaagen / vangen en dooden / is 't er allenks niet alleen van den Wal / maar ook uit Zee gejaagt / en byna t'eenemaal daar uit gedreven / blyvende en onthoudende zich in 't Ys / als in een ſterkte of ſchans gevlucht / en is 't er nu reeds zoo verre ingewend / dat ze in 't zelve veel liever of in dicht Ys beſlooten is / alwaar men hen met geen Sloepen vervolgen kan / dan dat ze zich in 't open Ys bevind Dit nu ſchynt hen allenks door zeer ſcherpe en gevoelige indruikſelen zodanig eigen geworden / dat het hun als een tweede natuur aankleeft; by voorbeeld: gelyk de Kudde Jakobs / die door 't aanſchouwen van de geſchilde Stokken in haare drenkbakken / geſprenkelde Lammeren voortbragten; dit ſchynt zelf niet alleen in de Dieren / maar ook in de Menſchen gevonden te worden / gelyk ſommige zwangere Vrouwen door ſchryk en onſteltenis / zodanig een indruikſel gevoelen / dat het aan haare vrucht een miſtal werkt / die nooit wederom kan uitgewiſt worden. Dit ſchynt mede in deeze verſchaalde Walviſſchen plaats te vinden / vermits zy allenks door de gemelde ſcherp gevoelige indruikſelen / eindelyk zodanig een ſchryk voor de open Zee en 't vrye Water gekreegen hebben / dat het hen gelykzaam in merg en gebeente ſchynt doorgedrongen / zulks hun zaad en bloedt daar mede is beſmet / alzoo dat de Jongen door hun getreelt en opgevoed / insgelyks als de Ouden worden / en mede ſchryhagtig voor de Zee en 't vrye Water zyn / zwemmende nu gezaamentlyk Jongen en Ouden zeer ſchroomlyk met den rug bloot / maar houden liever 't Ys / en niet zonder reden / als een dekſel over hun geſlooten. Dit zelfde heeft mede diergelyk een indruk in deeze Zuidys Viſch gegeeven / niet alleen door de gemelde Viſſcherp in Diſco en onder 't Zuidys / maar ook word hen door de méenigvuldige vluchtelingen / uit den gevoerden Zeekrygontbonnen / noch jaarlyks deeze aloude tyding gelykzaam vernieuwt. Dit zodanig aangemerkt / zal daar uit ligtelyk konnen opgemaakt worden / waarom deeze Viſch zyne koers langs den wal om de Noordt / en niet om de Zuidt neemt.

En hen als een aangeboore natuur eigen geworden.

Waar door ze een ſchrik voor d'open Zee hebben opgevat.

TWIN-

TWINTIGSTE HOOFDTSTUK.

Afſcheuring van 't Ys aan de Weſtzyde van Spitsbergen, en hoedanig veroorzaakt. Vlucht der Oude Zuidys-Viſſchen voor den komſt der Groenlandſche Vloot. Hoe deeze Viſch van hun gewoon Geweſt kundig is. Waarom de Ooſtzyde van Spitsbergen met meer Ys dan de Weſtzyde blyft bezet; door voorbeelden getoont. Zeldzame ſchranderheit der Vogelen in 't vinden van hunne neſten, by der Walviſſchen kundigheit in 't naſpeuren van hun Geweſt vergeleken. Koerſſen en ſtroomen onderzocht.

Hoedanig door ſtorm, dooi, winden en ſtroomen het Ys van de Weſt-zyde van Spitsbergen word afgeſcheurt.

Het Zuid-ys / dat des Winters byp verre bezuiden de Zuidkaap aangroeit / word bp zwaare Zuidys-Jaaren / indien men 'er wat byzetpdig komt / ſomtpds noch wel 10 / 15 en 20 mylen bezuiden den gemelden Zuidhoek in Zee gevonden. Vervolgens word met het Voorjaars ſtormen en den doop het Weſt-ys gebrooken / raakt dryftig / en met den ſtroom die in 't zelve meeſt om de Zuidweſt gaat / ſcheurt het niet alleen van de Weſtzyde van Spitsbergen af / maar word ook door 't wegſtroomen aldaar eerlang vermindert / over zulks komt 'er dan bygevolge tuſſchen 't Weſt-ys en de Weſtzyde van Spitsbergen, voornaamentlyk met ooſtelyke winden / wel haaſt wat ruimte; in deeze ruimte word dit Zuid-ys met den ſtroom / die langs deezen Wal van Spitsbergen meeſt om de Noord gaat / ingeſleept / en alzoo van zyn moeder door 't landt of den Zuidhoek afgeſcheurt; doch hier kan het met Weſtelyke winden al lang blyven hangen / en aldus met den zelven ſtroom / by den Wal langs dryven: maar met Ooſtelyke Winden / dryft deeze afgebrooken ſtaart / met den gemelden Noorderſtroom / eerlang gelyk als een omſlaande ſtaart / tegen 't Weſt-ys aan / 't zy voor de Klokbaay, nevens het Zuidend / in het midden of 't Noordend van 't Voorlandt, nadat het van den windt word beſtiert; en even zoo verre ziet men dan het Landt van Spitsbergen van 't Ys bevryd en de Zuidhoek of Zuidkaap mede zoo verre in de bype Zee uitſteeken. Nu is 't wel geloofelyk / behalven dat tuſſchen Spitsbergen en Zembla, het meerendeel van deeze zoo genaamde Zuid-ys-Viſch zich ophoud / dat 'er ook waarſchynlyk zeer veel van de oude Viſſchen / die de gemelde Scheeps Teekryg teikens ontwoorſtelt zyn / zich zoo verre tot bewesten het Landt niet laaten afzakken / of datze gelyk de Kraanen en Zwaluwen hunnen tyd weten te onderſcheiden / wanneer zy wederkeeren zullen / kennende door voorgaande ondervinding / uit den afſtand van 't Landt en de geſteltheit der Gronden / het kampveldt / en

Tydige vlucht der oude Zuidys-Viſſchen voor den opkomſt der Vloot;

[illegible] Bloot al-
[illegible] Zaaijen [illegible] Bloot de-
[illegible] / laatende
[illegible] boot hunnen bpandt
[illegible] om langs dit Pÿs / en
[illegible] bezuiden
[illegible] Bÿs [illegible] anderÿs worden
[illegible] Zuid-pÿs / dezuiden de
[illegible] grooten
[illegible] hebbende. en noch min-
[illegible] / dat wy dese ontrent naar 't al-
[illegible] Pÿs / die wp
[illegible] Waygat te blijchten / wat bÿe-
[illegible] / dat wy
[illegible] Zuidkaap te komen / en dan 't Wai-
[illegible] / schoon zy daar eenigsins dan weeten /
[illegible] Op 't eerste hebbende wordt met onderscheyding gewag gemaakt /
[illegible] Waygat, als de deure en poort van hun Vaderlandt
[illegible] / dat het
[illegible] / dezuiden de
[illegible] / dat 'er vele
[illegible] Oost-pÿ
[illegible] Noord-
[illegible] / doch ech-

Hun [illegible] [illegible] [illegible]

ter niet alle even jong moeten aangemerkt wozden; om als gezegt is / dus lang aan deeze kuſten gezwozven hebbende / zyn niet gints en wederzwemmen het Waigat niet alleen eenige maalen gepaſſeert / maar op de volgende wyze daar mede in en dooz gweeſt; want dit Ys loopt alhier en verder naar de Noozdpool / 't zy Ooſt of Weſt / des Winters digt / en bevriest als reeds gemeld is / gezamentlyk vaſt; de Viſch nu allerwegen zich in dit Ys bevindende / zoekt van alle kanten / 't zy wat woeger / 't zy wat laater / of als 't begint te vriezen / den buitenkant van 't zelve / om reden / dat ze hunnen adem boven waater haalen moet. Als nu de vorſt begint te knellen / zoo ſpoed zich ieder dooz den koztſten weg naar buiten / anders zoudenze het nieuwe toeloopende Ys eerlang zoo ſtevig boven hun hoofdt vinden / dat ze het zelve met hunne kruinen niet zouden doorbooren / en derhalven moeten ſtikken en vergaan; gelyk ſomtyds aan de Noozkapers voor Yslandt gebeurt / die met langduurige Noozdooſtelyke Winden / dooz 't Groenlands Ys / zodanig bezet wozden / dat 'er veelen in ſtikken en ſterven / die daar na van de Yslanders gevonden wozden; waar van de reden is: dat ze in 't Ys ongewoon zyn zich t'onthouden / en zo wel geen koers weeten te ſtellen / als de Weſtys-Viſch / die ieder in 't bezonder hun gewoone plaats weet te vinden / en de koztſte weg in te ſlaan / om aan den buiten zoom van 't Ys te komen. Deezen die op de Ooſtzyde van Spitsbergen gewent zyn / neemen dan / in dit geval / hunnen weg dooz 't Waigat, niet alleen als de koztſte naar den buiten kant / maar ook als de voordeeligſte vooz hun voedſel / want de weſtkant van Spitsbergen is vryer van Ys: derhalven is deeze Zee langer vooz het vriezen bevryd; dies konnenze alhier op deeze Gronden veel langer blyven aazen / als aan de gemelde Ooſtzyde.

De reden waarom de Noozd en Ooſtzyde van Spitsbergen, meer met Ys belemmert is / als de Weſtzyde / kan aldus begreepen wozden: Men neemen eenige houtjes / legge de zelve kringswyze in 't water / en zoo verre van elkander als men wil; alsdan een handvol ſtof genomen / plaatſt men 't in middelpunt van den omtrek der houtjes / dit ſtof zal dan niet lang op een hoop blyven leggen / maar zich eerlang verſtrooijen en ſterk uitdyen / wanneer ook teffens ieder ſtofje plaats vooz zich neemen / en het water insgelyks tuſſchen beide plaats maaken zal; het ſtof dus zeer breed uitgebreid zynde / zullen in 't uitdyen / de houtjes aan de binnen zyde van den omtrek / veel meer met dit ſtof belemmert zyn / als aan de buiten zyde / en 't zal wel eenigzins / aan 't einde en de tuſſchen ruimte / daar het ſtof dooz wykt / iets omkanten / maar echter de gantſche zyde zoo veel niet belemmeren / als binnen den omtrek.

Waarom de Ooſtzyde van Spitsbergen meer met Ys blyft bezet dan de Weſtzyde.

Laat dan dit ſtof het Ys verbeelden / 't welk voornamentlyk onder de Pool als 't middelpunt van deezen omtrek is geplaatſt / alwaar het in 't Zomer Saaizoen / dooz het ſtozmen / dooyen en dooz de ſtroomen in

Dooreen voorbeeld getoont en beweezen.

ontallyke ſtukken wozd gebzoken / en tuſſchen ieder deezer gebzoken Yſ-bzokken / vind het water dooz de Ebbe en Vloed of Stroomen en weder-ſtroomen plaars / derhalven wozd dit Yſ / gelyk van het ſtof is gezegt / op een uitmeenende wyze verſtrooit en naar allerwegen uitgezet. Spitsber-gen nu met de Noozd en Oostzyde als tegen den binnen kant van den gemelde omtrek leggende / zoo dzingt bygevolg deeze uytdyging ſterk daarop aan ; en 't boegt wel eenigzins dooz de tuſſchen ruimte / als dooz 't Spitsberger Waigat of 't Noordooſter-landt wat om / maar 't wozd dooz de gemelde Noozder Stroom geheert ; zulks het des Zomers zelden verder dan het Reeveldt komt / en zeer zelden aan den Zeeuſchen-uitkyk, noch veel minder tot aan den Quaade-hoek ; en vermits de Zuidlyke Stroom aan de Oostzyde / de gemelde uitdyging tot bezetting van die zy-de helpt / zoo helpt in tegendeel de Zuid-weſt Stroom in 't Weſtys / met de gemelde Noozder Stroom deeze zyde / welke Stroomen met de uit-dyging eindelyk alhier om de Zuid te zaamen loopen / en het Yſ ver-lang van deeze Weſtzyde merklyk doen verwyderen / en ingelyks dee-ze ruimte in 't Najaar taamelyk lang doen behouden. Gemelde Viſſchen hier van kundig / en dooz jaarlykſche en dagelykſche ervaarenheit alhier genoeg bedzeeven zynde / moet het ons niet vreemt dunken / ſchoon ze in hun vluchten het Waigat mede weeten te vinden / niet minder dan of zy dooz 't Yſ genoodzaakt wozden 't zelve in hun wederkeeren op te zoeken.

Kundigheit der Viſſchen in 't opſpeu-ten van hun Geweſt.

Dat deeze Viſſchen dit niet gevallig / maar met zeekere kennis doen / zullenwe ter voldoening van de tweede aanmerking / met een zeer ge-meene en eenvoudige gelykenis / nevens het bewys van hun eigen doe-ning trachten te verklaaren. Wy neemen dan deeze Vogels ten voor-beeldt / die jaarlyks gewoon zyn zich omtrent en op Spitsbergen t' ont-houden ; mogelyk zullen onze gemelde Viſſchen als met hun onder een Geweſt t' huis hoorende / ook eenige gelykheit in de natuur hebben.

Door een voorbeeld der Vogelen beveſtigt.

Deeze Vogels / om dooz de Voſſen / die alhier veel zyn / van haare eyeren en Jongen niet berooft te wozden / ſchynen voozdachtelyk in 't maaken van haare neſten / op een bezondere wyze daar vooz te zorgen ; de kleine Vogeltjes / Kotjes genoemt / die alhier by duizenden zich ont-houden / neſtelen langs de kuſt aan verſcheiden voetſtranden in 't afge-ſcheurde Gebergte / werwaarts de ſteenen van ſteyle Bergen dooz Vorſt / Stozm / Donder / Aardbeeving en andere toevallen / afgerukt / over-hoop nedervallen / en dus veele verborgen hoolen maaken. Deeze Vo-geltjes weeten naar de gestalte van haare ligchaamtjes / de kleinſte ho-len en gaatjes uit te zoeken / en daar in te kruipen. De Voſſen die daar vooz leggen en loeren / hooren de Jongen wel piepen / maar konnen dooz den vaſten grondt niet dooren / noch deeze gaten wyder open krab-ben / om 'er by te komen. Wy zodanig piepen hoorende / hebben met handſpaaken de ſteenen omgewozpen en uit den weg ruimende / in een Hol ſomtyds verſcheiden neſten gevonden. De Lommen / Papegaapen-

en

en Meeuwen van verſcheiden ſoorten / die ſdikker van ligchaam zyn / neſtelen ingelyks in reeten en ſcheuren van het ſteyle gebergte / daar de Vos niet kan by komen. Doch de Eenden en Ganzen die dikmaals van beeren verwiſſelen / en zeer bezwaarlyk met haare zwaarlyvige ligchaamen zoo hoog tot deeze ſteyltens komen konnen / maaken hunne neſten op klippen en eilandtjes van 't vaſte landt afgezondert / alwaar de Vos / die voor 't water ſchroomt / mede niet kan bykomen. Dit alles meenwaardig / is niet gevalliger wyze in deeze Vogelen aan te merken / maar 't blykt dat ze een voorbedachtelyke kennis van haar bedryf hebben ; en wat ons in deeze opmerking haar aangaande noch 't allermeeſt heeft verwondert / is / dat veele van deeze Vogelen / omtrent en by ons in 't Ys / verre buiten het gezigt van 't Landt / komen aazen / en weder haaren koers Ooſtwaart naar 't Landt weeten te neemen / en alhaar niet alleen haar eigen Oort / Klip / of Eilandt / maar ook haar eigen Neſten vinden / ſchoon die op eenige plaatſen in groote meenigte by den anderen gevonden worden / en naaulyks uit elkander te onderſcheiden zyn / zulks wy zelf met opmerking daar op gelet / en ons over haare naaukeurige onderſcheyding verwondert hebben ; ja wy moogen zeggen dat het alle menſchelyke vernuft te boven gaat : want wie zou zich vermeeten / zonder Compas zoo verre buiten 't bereik en gezicht / van 't Landt in Zee te begeeven / die ſomtyds niet door nevel en miſt / daar van zou verbyſtert worden / of in deeze vernuftelyke ſcherpzichtigheit en wonderbaare onderſcheyding van haare Woonplaats / en vooral van haare eige byzondere Neſten / te kort ſchieten. Ons aangaande / wy zouden geen kans zien / op een kleinen afſtand / deeze Neſten weder onderſcheydentlyk te vinden ; wat zou men dan op een afgelegen wyte van eenige mylen doen ? Want wy / met opmerking hier op gelet hebbende / bevonden op veele plaatſen ; de kleur en de geſtalte der Steenen / ingelyks de geſteltheit der holen / naaulyks uit elkander t'onderſcheiden / en achter zag men deeze Vogels uit Zee / recht op haare neſten aankomen / zonder dat 'er eenige twyffeling of teeken van afdwaaling in haar wierd beſpeurt. Dit in deeze Vogels aangemerkt hebbende / maatigde in ons de verwondering over de Oſſevaars / die wy uit Egipte op hun gewoonen tyd / en op ons eigen huis jaarlyks zagen aankomen / om dus hun eigen neſt weder in te neemen / zoo dat we naaulyks met veel moeiten de zelve daar uit konden weeren / en eindelyk het neſt moeſten afbreeken.

Zeldzaamheid in 't vinden der Vogelneſten van dit Gevogelte aan gemerkt.

Indien dan deeze Vogels zo naaukeurig acht op 't Ys / Lucht / Water en Landt geeven / als mede op de bezondere gedaantens en kleuren van 't Landt / om 'er haaren koers uit te leeren kennen / gelyk ze waarſchynlyk daar van kundig zyn / als uit de gemelde verkiezing hunner plaatſen / en in 't wederop ſpeuren van hunne neſten blykt ; waarom zouden dit mede van onze gemelde Viſſchen niet konnen denken ? want hun bedryf geeft te kennen / dat ze onder water / gelyk de Vogelen in de lucht /

Hoedanig de Walviſſchen van de geſteltheit

der gronden, dieptens en wateren kundig zyn.

lucht / zeer naaukeurig op alle geleegenheden der gronden letten / ingelyks op groote en kleine klippen / op dieptens en ondieptens / op zandige / kleiachtige / steenachtige / zachte / weeke / scherpe en harde gronden / als mede op lichte en donkerverwige bewoossen en aangrypse gronden / om aldus allerwegen te weeten waar zy zyn / zulks ze zich verplaatzende / aanstondts weeten werwaarts het roer te wenden / om gelyk de Vogelen hun oogmerk te bereiken.

Gelykerwys wy menschen / die by hen te vergelyken / noch zeer weinig in dit stuk ervaaren zyn / echter met onze kleine ervaarentis / het landt ziende / 't zelve aanstondts aan de kleur / laagte of hoogte / splte of vlakte / engte of wyte der Bayen en bogten / nevens meer andere kenteekenen kennen / en aldus weeten waar wy zyn; waar na wy dan eerlang het roer wenden / om naar ons beoogde te stevenen.

Deeze Visschen hebben niet alleen de bequaamheit / en ook gelegenheit / om onder water zo wel als boven water het Landt na te speuren: maar konnen ons ook lichtelyk in deeze kennis verre te boven gaan / alzoo ze alhier alle de gronden / veel beter dan wy die met het loot onderzoeken konnen / onderscheidentlyk en als van nabp met hunne oogen beschouwen; derhalven behoorde het ons niet vreemt te dunken / al is 't dat deeze alhier gewende Visch / door een jaarlykssche en dagelykssche ervaarenheit / wegens de gemelde teekenen genoegzaam bedreven is / en overal weet waar zy zich bevind. Daar en boven weet ze ook gelyk wy / het roer te wenden / of liever gelyk de Ojevaar zynen tydt te beraamen / of als de gemelde Vogels uit See haare nesten vinden / en aldus een goede en bekende koers / langs hunne zoo genaamde baken / naar het hun wel bekende Waigat te neemen; dat dan mede niet vreemt is / want indien de Ojevaar in 't overvliegen van verscheiden landen / achteloos waar / quam hy op zynen gewoonen tydt niet over; of indien deeze Vogelen op 't Ys / Water / de Lucht en 't Landt geen acht gaven / stondenze in gevaar / om meer van haare nesten te verwyderen / dan ze die naderen zouden. Desgelyks ook de gemelde Visschen / indien ze op alle kennelyke teekenen niet wilden letten / waren ze eerlang door hun achteloosheit / genoegzaam als lyken / wanneer ze somtyds in den Herfst / 20, 40, 60, 80, 100, en meer Mylen naar de Pool of Noordwaarts in 't Ys zyn / en alsdan volgens de gemelde teekenen / geen goede en bekende koers namen / zou het eerlang boven hun hoofdt zoo sterk toe vriezen / dat het hun ondoenlyk viel met hunne kruinen door 't Ys te booren / zulks ze noodzaaklyk zouden moeten stikken en vergaan.

En dus hun gewoone Geweft weeten te vinden.

Nademaal dan / om deeze en meer andere redenen / de kennis om hun aas en aasplaatsen t'onderscheiden / of waar langs dien weg te bekomen / insgelyks door welke wegen hunnen vpandt t'ontvlyen / en overzulks alle de aangeroerde achtgeevingen in 't overzeemmen der gronden /

ſien / voor deeze Viſſchen niet min gevaarlyk en noodzaakelyk zyn / als voor den Otevaar en andere Vogelen in 't overvliegen der landen; zoo willen wy hen even zoo wel als den Otevaar eer: mede toevertrouwen / dat zy al het gemelde niet achteloos te boven komen; 't geen wy mede te lichter van hun konnen denken / om dat hunne boering / evenmin als de boering dergemelde Vogelen / en hunne oplettendheit mede het zeer klaar en overvloedig bevestigt; welke bevestiging van deeze en meer andere gedaalen / hun natuurlyk verstandt genoegzaam te kennen geeft / 't welk op een gemeen Jaar in de volgende verhandeling blyken zal. Dus verre nu denkende we / in voldoening van de tweede en laatſte vraag alhier genoeg te hebben gezegt.

In deeze onze vaarenering hebben we omtrent Spitsbergen, in 't Wy / een zeldzaame koers der Stroomen aangemerkt / namentlyk aan de Oost-zyde van dit Eilandt om de Suidt / aan de Weſtzyde om de Noordt / en in 't West wy om de Suidwest; en zoo men meent / zou 'er op de hoogte van 78 of 79 Graden een te zamenloop van Stroomen zyn / byna een Maalſtroom gelyk / en op noch hooger graden in 't zelve Wy / zou de Stroom zynen koers weer naar het Noorden neemen. Nademaal nu aan de rechte kennis deezer en meer andere Stroomen / in de Viſſcherp zeer veel gelegen is / eensdeels om den koers zoo veel mogelyk daar na te ſchikken / als ook om tot gerustheit of ongerustheit te konnen dienen / na dat de plaatsen zyn / alwaar men zich bevind; derhalven zouden we deſzelfs wezentheit en oorzaak wel willen onderzoeken. Maar dewyl wy in de eigentlyke Weſtys-Viſſcherp / of de Viſſcherp van een gemeen Jaar / noch verſcheiden aanmerkens waardige zaaken / deeze Viſſcherp wat meer raakende / te gemoet zien / zoo zullen we nu niet alleen het Suidys / maar ook het Suidys-Jaar verlaaten / en tot de Viſſcherp van een gemeen Jaar over gaan. Koerſen en Stroomen onder t'onderzoeken.

Wy noemen 't een gemeen Jaar / om het van een Suidt-wy-Jaar te onderſcheiden; want anders zyn 'er alzoo veel Suid wy als gemeene Jaaren. Doch echter eerwe van onze verhandeling over de Viſſcherp van 't Suid wy overgaan tot die van de eigentlyk-Weſtys-Viſſcherp / of Viſſcherp van een gemeen-Jaar / en ons aan de kennisſe van de reeds aangewezen en meer andere koerſen der Stroomen in de Viſſcherp zeer veel gelegen is / zullen we derhalven in 't vervolg van het derde Deel deezer Verhandeling met een byzondere achtgeeving onze gedachten over de Stroomen laaten gaan / en de oorzaak der zelve wat naaukeuriger onderzoeken / zulks wy daar uit verleiden koerſen / als mede het hoog en laag vloeyen derzelve / alsdan en op meer andere plaatzen / te gemakkelyker zullen konnen afleiden; en om deeze eigentlyke Weſtys Viſſcherp op een gemeen Jaar ter bequaamer plaatze te beginnen / zoo dunkt ons geen bequaamer oort daar toe te konnen uitvinden / alwaar wy van de zelve ho- Waar de Weſtys-Viſſchery het gevoeglyk-

Sie te begin-nen is; aan-geweezen.

behoorden een aanvang te maaken/ als omtrent het groote en boomrijke Eilandt Spitsbergen, alwaar wy trachs van om de Oost genaakert zyn/ en zullen/ vervolgens voortgaande/ om de West/ langs/ in en door het Westys hooren/ voor eerst op hooge/ en daar na op laager graden/ en dus mede het Jan Mayen Eilandt gaan bezoeken; verders zullentse Oud-Gronlandt en alzoo vervolgens langs des zelfs kusten/ tot aan de Straat Davis voortgaan/ of zoo verre de eigentlyke Eilandsche Walvisch zynen loop heeft.

BLOEIJEN-

BLOEIJENDE OPKOMST

Der Aloude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

DERDE DEEL.

EERSTE HOOFDTSTUK.

De Eilandſche- of Weſt-ys-Viſch word voornamentlyk omtrent Spitsbergen, 't Jan Mayen Eilandt, en aan de Oud Groenlandſche Kuſten tot aan de Straat Davis gevangen. Engelſchen de eerſte bevaarders van Spitsbergen; waar in hen de Hollanders navolgen; 't welk de Engelſchen trachten te weeren, doch bygelegt word. Strekking en gelegenheit van Spitsbergen, alwaar allereerſt de Viſſchery ſtand grypt. Bayen door de Engelſchen in bezit genomen; als mede door de Hollanders, Deenen, Hamburgers en Biskayers. Verdere ontdekking van dit Viſchryke Eilandt. Waar in de eerſte Viſſchery beſtond. Witviſſchen, Walruſſen en Robben beſchreeven; Groote voordeelen in de eerſte Viſſchery behaalt.

HEt groote Viſchryke en daar door zeer vermaarde Eilandt Spitsbergen, werd / als in 't tweede Deel Pag. 85 is gezegt / in den Jaare 1596. van de Hollanders / en in 't volgende Jaar van de Engelſchen ontdekt / in 't Jaar 1608. van d'Engelſchen en 1612. van onze Nederlanders bevaaren / vervolgens door de Franſen en meer anderen bezocht / gelyk uit de Beſchryving van Richard Nicolzon, een Engelſman / blykt / die in den Jaare 1652. zyne Beſchryving over Spitsbergen en Nova-Zembla in 't licht gaf.

De Engelſchen eerſte bevaarders van Spitsbergen, waar in hen de Hollanders navolgt zyn.

„ Spitsbergen, zegt hy/ is een gedeelte van Groenlandt, gelyk ook
„ Nova Zembla. Deeze naam Spitsbergen hebben de Hollanders aan
„ dit Landt gegeven / nademaal 'er zeer veel hooge Spitse Bergen ge-
Door Richard Nicolzon dusdaanig beſchreven. „ vonden worden. Als men nu in den Jaare 1596. voor de derdemaal
„ was uitgevaaren / om door 't Noorden een weg naar China te zoe-
„ ken / reeg 'er onder de Scheeps Opperhoofden der twee Schepen/
„ deezen togt zullende doen / eenig geſchil ; bevindende zich te Weſtelyk /
„ wilde de eene met zyn Schip Oostelyk / en de andere Noord-Noord-
„ Oostelyk op zeilen ; deeze oneenigheit verooorzaakte de ontdekking dee-
„ zes Lands / 't welk vervolgens in 't Jaar 1608. door de Engelſchen tot
„ op de hoogte van 82 Graden bevaaren wierd / alwaar ze een vaſte
„ Yſ-kuſt vonden. Sedert zondenze Jaarlyks eenige Schepen der-
„ waarts / om Walrus-tanden op te doen / als mede om 'er traan te
„ kooken / en dit genot trokkenze alleen tot op den Jaare 1612, wan-
„ neer de Hollanders mede derwaarts quamen om 't zelfde werk te ver-
„ richten / vervolgens de Franſen en meer anderen. Verders zegt hy
„ dat dit Landt / zoo verre het van de Engelſen bevaaren is / zich van
„ 76 tot omtrent 82 Graaden uitſtrekte. Gelyk het ook bevonden word.

De Engelſchen tragten den Hollanders deeze vaart te weeren ; In de Kronyk van Twisk word verhaalt / dat de Engelſchen zich aan Spitsbergen zoo wel bevonden / dat ze dit Landt voor hun in bezitting wilden houden / zulks ze den Hollanders zochten den aankomſt te weeren ; dat ze in 't Jaar 1613. twee Hollandſche Schepen met hunne Lading / Netten / Booten / Sloepen en wat verder tot de Viſſcherp van dien tydt noodig was / namen / ter Somme van 130000 Guldens waardig geſchat. En verders dat ze in den Jaare 1617. wederom de Viſſcherp den Hollanderen zochten te beletten / doch daar over in gevecht geraakten / waar in de Engelſchen te kort ſchooten : zoo dat toen de Hollanders van hun een Schip namen / en in Hollandt opbragten ; maar dit door de Hoog. Mog. Heere Staten hen niet wel afgenomen / werd het Schip weder ontſlagen / en den Kapitein met een geſchenk te rug gezonden. Deeze geſchillen en diergelyke handelweering mede in Oost-Indië voorvallende / namen allenks zodanig toe / dat de Engelſchen beſloten de Hollandſche Oost-Indieſchvaarders in 't Kanaal aan te taſten / indien hen van hunnen Koning eenige oogluiking wierde vergunt. Maar de Koning zoo wel als de Staten Generaal / zagen liever / als goede nabuuren behoord / dat deeze geſchillen door redenen / en door geen wapenen wierden beſlegt ; dies zonden / op begeerte van zyne Majeſteit / de Staten in 't Jaar 1618. eenige aanzienlyke Perzonaadjes naar Engelandt / die ook beleefdelyk aldaar ontfangen wierden.

Dat echter word bygelegt.

Om dan ter zaake te komen / zoo konnen we hier uit genoegzaam afleiden / dat het in den eerſten aanvang deezer Viſſcherp niet quaalyk heeft geſtaan / gelyk ons uit meer andere Hiſtoriën en byzonder uit de mondelyke berichten van verſcheiden Oude Commandeurs / Stuurlieden /

ſieden / Harpoeniers en Mattroozen gebleeken is / die dit wederom by overleevering van noch ouder hadden ontfangen. Uit alle deeze berichten en uit onze eige ondervinding is 't / dat we deeze volgende beſchryving van dit voornaame Eilandt / aan de waarheid getoetſt / hebben opgemaakt.

Dit groote en beruchte Eilandt / is met den Zuidhoek op 76 graden gelegen / van daar Noozden / doch wat Weſtelyker en dan meer Ooſtelyk zich ſtrekkende. Tot aan de Noord-Baay legt het op 80 graden; verder valt de kuſt 16 of 20 mylen om de Ooſt tot aan 't Waigat, en van daar langs het Noord-Oosterlandt naar de 7 Eilanden wederom Noozdlyk uitzaaijende / tot omtrent 82 graden en noch verder; doch het kan veeltyds wegens het Ys niet Noozdelyker bevaaren worden / gelyk reeds uit het bericht van den Engelsman blykt. Deeze strekking een lengte van 80 mylen uitmaakende / bevind men 't Eilandt omtrent half zoo breed / leggende als in 't midden van de Biſſcherp / tuſſchen Yslandt en Nova-Zembla, of omtrent in 't midden tuſſchen Jan Mayen-Eilandt, Zembla, Noordkaap en de Pool. Dit Eilandt is na deg zelfs groote / mede wel verzien van ſchoone en ruime Baijen / waar van eenigen zich verre Landwaarts ſtrekken / als van 8 tot 12 mylen en meer; 't meerendeel zyne gezuivert van Klippen en gronden / en op veele plaatſen van een zeer goeden Ankergrondt verzien; daar en boven heeft men 'er overal langs den wal / en in de Baijen een zachte ſtroom / ten zy by ſtormachtig weer: maar byna nooit geen gevaarlyke gier- of dwaalſtroomen / zulks dat men 'er met een ſtorm onbeſchroomt uit Zee op 't Landt durft aanloopen / en indien men maar een weinig ervaaren is / kan men meest in alle Baijen zonder Loots inkomen / en veeltyds een gewenſte reé bereiken. De groote en uitgeſtrektheit van dit Landt en deg zelfs ſtrekking der kuſten / nevens de Bogten / Inhammen en Baijen / met der zelver naamen / zyn reeds in verſcheiden kaarten omſtandig genoeg aangewezen en beſchreeven. Maar alzoo die eenigermaaten al byp wat gebrekkelyk worden bevonden / hebben we eenige voornaame Beminnaars der Wetenſchappen dank te weeten / dat wy ons alhier van eenige nieuwe kaarten / uit naaukeurige teekeningen opgemaakt / konnen dienen / waar in alle vereiſchte opmerking is waargenomen: derhalven wy den Opmerker deezes / derwaarts wyzen / om te eerder tot onze beoogde Biſſcherp te komen.

In den eerſten opkomſt der Biſſchery / vond men de Walviſſchen alhier / gelyk reeds gezegt is / in hun eerſte natuurlyke en aangeboore onnozelheit / zwemmende dit Landt om en om / 't welk door de meenigte der Gronden en Baijen mede zeer aangryk is / welke Viſch dan ook naar dit Aas / in alle de Baijen / zoo wel in de Zuidelyke buiten 't Ys gelegen / als in de Noozdelyke in en naby het Ys / quam / zulks men hier omtrent overal Viſch vond. Nademaal nu de gemelde verſchillen onafgedaan

Strekking en gelegentheit van *Spitsbergen.*

Aasryke gronden omtrent het zelve, veroorzaakte eenen overvloed van viſch.

nisgelyks veele Walviſſchen en nu weinig of bynа geen. De reden hier van zal hier na blyken.

De Witviſch beſchreven; Deeze genoemde Witviſch is bynа in gedaante den Walviſch gelyk; hy heeft geen Vin op den rug / maar van onderen is hy van twee groote Vinnen verzien. De Staert is mede met die van den Walviſch gelyk; hy heeft een Spuit of blaasgat / waar uit hy nisgelyks Water werpt / als mede een buik gelyk den Walviſch: maar van verwe is hy geelachtig wit. Naar maate van zyne groote is hy mede zeer spekachtig / uitleverende een half quarteel Spek / doch dit Spek is zoo week / dat de harpoen licht uitscheurt. Wanneer men deeze Visch veel zag / achte men 't in de opkomst van de Visscherp: maar nu niet / een goed voorteeken van de aanstaande Walviſchvangst.

De Walrussen en Robben / begeeven zich in 't warmste van den Zomer by de daar zynde vlakteys / somtyds met groote troepen of drommen van 80 / 100 en 200 teffens te Lande / en komen 'er zich inzonderheit de Walrussen / eenige dagen na den anderen onthouden / tot dat hen den honger perst om weder Zee te kiezen. Deeze Walrussen zyn bynа in gestalte de Robben gelyk / maar nochtans veel sterker en

Insgelyks Walrussen. grooter; hunne pooten zyn mede als de Robben met vyf klaauwen verzien / doch korter van nagels / en hun Hoofdt is dikker ronder en sterker. De huidt van dit Teedier is / voornaamentlyk aan den hals / een duim dik / kort hairig / van verscheiden verwe / en ook allerwegen kronkelig. In de bovenste kaak zitten twee tanden / die zich over de benedenste uitstrekken / wiens lengte van een halve / en ook wel van een gantsche elle zyn; welke tanden naar maate van hunnen Ouderdom groot worden. Sommige Walrussen worden 'er met een tand gezien / vermits ze door 't vechten of wel door Ouderdom die verliezen of uitvallen. Deeze Walrustanden / worden somtyds niet min waardig / zoo niet waardiger dan Olifantstanden geacht; inwendig zynze dicht en ook zwaar / maar aan den wortel hol. Hunne muil is die der Ossen gelyk / onder en boven met holle steekelinge borstels bezet / ter dikte van een Stroohalm / en verstreht hen voor een baardt. Boven deezen muil zyn twee Neusgaaten / waar uit dit dier water / gelyk den Walviſch blaast / doch met weinig geruisch. Hunne Oogen zyn gantsch vuurig en rood / als mede hunne heete natuur des Zomers zoo hitsig / dat ze het water aan hunne oogen niet verlen konnen / derhalven onthoudenze zich op dien tydt meer als anders op 't Landt.

En Robben, De Robben zyn Teedieren die zich somtyds wel mede te Landt begeeven; zy hebben voeten als Ganzen / aan ieder vyf nagels / alle door een zwarte huidt aan een gehecht. Het Hoofdt is een Hondskop gelyk / met afgesneeden ooren / doch in den eenen dikker dan den ander. Aan den bek hebbenze een baardt / insgelyks eenige hairen aan den neus en boven de oogen / doch weinig en zelden meer dan vier. Hunne oogen zyn groot ver-

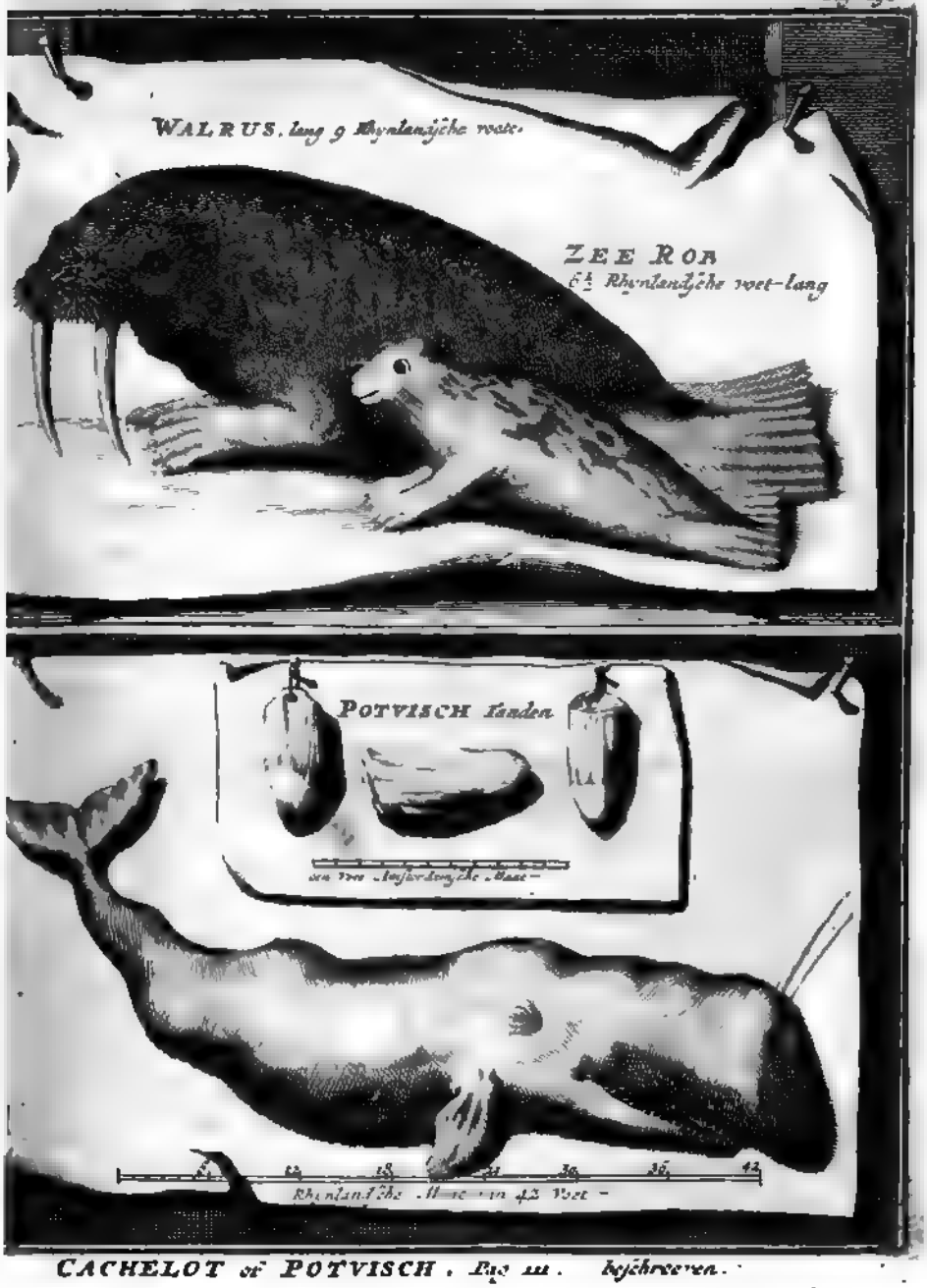

CACHELOT of POTVISCH. Pag. 111. beſchreven.

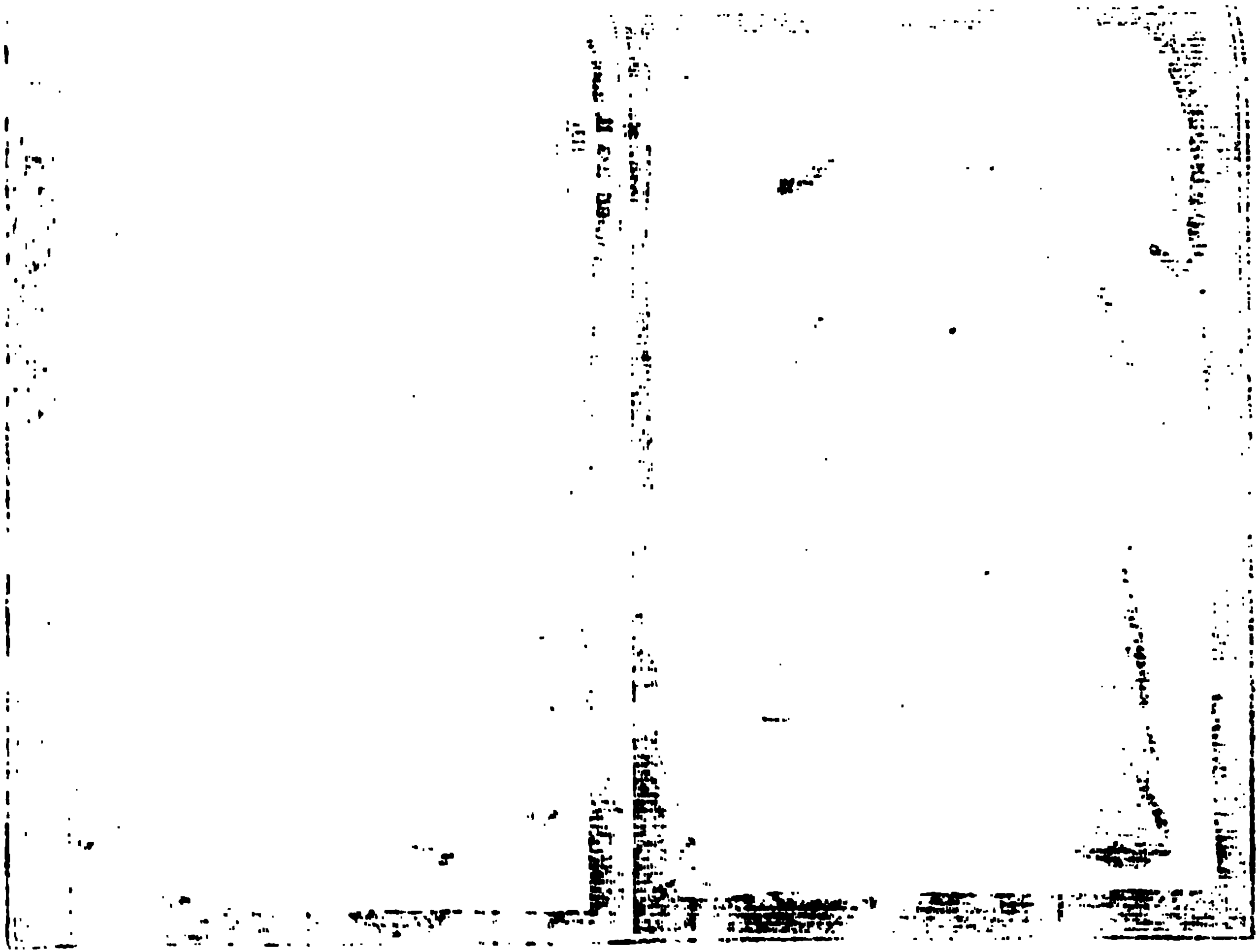

verheven en helder. De huidt met zeer kozt hair bewaſſen / is veelverwig of bont geplekt ; eenige zyn zwart en wit / anderen geel / ſommigen graauw en ook wel rood. Scherpe tanden hebbenze / waar meede zy een ſtok diepe kuilen inbyten. Schoonze van achterlyf lam ſchynen / ſpringenze of klouteren echter op de Ysſchotſen / waar op ze zich in de Zon gebaakert hebbende / ſomtyds te ſlaapen leggen. Wanneer het ſtozmt / zynze genoodzaakt te verhuizen / om het geweld dat de Zeebaaren tegen de Ysſchotſen gebzuiken. Op het Weſtys wozdenze wel meeſt en in meenigte gevonden / zulks men by gebzek van Walviſchvangſt / genoegzaam een lading van deeze Zeedieren zou konnen opdoen / en het ook wel gebeurt is / dat 'er zich kleine Scheepjes hebben van verzien. Maar moeijelyk zynze te villen / en ook niet altoos even vet ten tyde wanneer zich de Schepen in Groenlandt onthouden. Omtrent Spitsbergen vind men 'er weinig / maar zoo veel te meer Walruſſen. Doch indien men 'er veel Robben vind / is 't een teeken / dat men een goede Walviſchvangſt te verwachten heeft. Dies ſchynt het datze mede van 't aas der Walviſſchen leeven. Anderzins aazenze zoo men meent op kleine Viſch ; maar opgeſneeden / vind men in der zelver maag niet dan lange witte wurmen en Walviſch aas. De grootſte Robben zyn gemeenlyk van 5 tot 8 voeten lang / wiens ſpek de beſte traan uitleevert.

Deeze Robben en Walruſſen wierden toen op 't Landt gedood / te weeten : de Robben om hunne huidt niet te beſchadigen / ſloeg men met een ſtok op den Neus / vermits de huidt en 't Spek beiden van een nutlyk gebzuik zyn : maar de Walruſſen / wiens neus zoo hard is / dat ze de ſtok verdzaagen kan / doode men op 't Landt met Lenſſen / want hunne huidt van geen gebzuik zynde / ſchzoomde men derhalven niet te quetſen / doch wierden niet anders dan om hunne tanden en 't Spek gedood ; hun Spek is nevens dat van de Robben en Witviſſchen / van deugd en waarde byna met het Walviſchſpek gelyk ; hunne twee tanden die hen gelyk den Olifant by den neus uitſteeken / zynde zomtyds niet min waardig dan hun Spek / want dit been byzonder het binnenſte of 't hart daar van / veel hooger in waarde dan 't Yvooz wozd geſchat / en voornamentlyk zyn de groote tanden / daar veel pit of hart in is / derhalven veel meer van waarde als de kleinen ; want als de kleine tanden van een pondt zwaar ſomtyds maar een guilde het pondt waardig zyn / wozden de grooten die 3 / 4 en 5 ponden weegen / voor 3 / 4 en dikmaals 5 guilden het pondt verkocht : dierhalven hoe zwaarder / hoe waardiger zy zyn. Een gemeene tandt weegt 3 pondt en alsdan beide te ſamen 6 pondt / tot 3. guilden het pondt / beloopen deeze 18 guilden. Dus levert ook een gemeene Walrus ; Quardeel Spek-Traan uit / het Quardeel tot 36 guilden gereekent / beloopt mede 18 guilden / zulks dat een Walrus / zoo aan ſpek als tanden / te ſamen 36 guilden waarde uit-

Waarom deeze Zeedieren gevangen wierden.

Wat waarde deeze Zeedieren hadden.

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Walruſſen en Robben waar die het meeſt gevonden worden. Liſten gebruikt om deeze Zeedieren te vangen. Walruſſen onthouden zich op 't Landt, in 't Water of op Yſchotſen; worden met den Harpoen geſchoten, doch zeer omzichtig. Walrus-ſtrydt hoedanig op 't Landt ondernomen, om deeze Waterdieren te verſchalken. Voordeelige Walrusvangſt door Ryke Yſe aan de Ooſtkant van Spitsbergen opgedaan.

Eer wy tot de Beſchryving van de Ellandſche Walviſchvangſt overgaan / zyn we gezint voorafs over de Robben en Walruſſen noch ietz byzonders aan te merken; eerſtelyk / dat wy van de Robben gezegt hebben / dat 4 of 5 der zelve een quardeel Spek uitleveren / daar nu de ervaarentheit leert / dat 15 of 16 van dezelven op een Quardeel geſchat worden; om dan de reden hier van te weten: deeze is tweederlei; voor eerſt / zoo is het Walviſch-aas / waar op de Robben mede ſchynen te aazen / en waar van we reeds hier voor omſtandig bericht gegeeven hebben / veel overvloediger naby landt / en in de Baijen / dan in 't Ys: derhalven hebben de Land-Robben / beter gelegenheit om vet te worden / als de Yſs Robben. Ten tweeden / zoo zyn ook de oude Robben / gelyk de oude Walviſſchen in deeze langduurige zeekryg / mede zodanig geoeffent / datze door hun jaarlykſche ervaarenheit / het algemeene Slagveldt kennen / en het dieshalven ſchynen t'ontwyken. Deeze ſtryd-plaats tegen de Robben is voornaamentlyk tuſſchen de 74 en 77 graden begreepen / en zulks aan den Zoom van 't Weſtys. Insgelyks worden 'er in de Straat Davis en by Zembla mede veel Robben en Walruſſen jaarlyks gevangen / welkers huiden en tanden noch veel in Hollandt verkocht worden / en uit Moskovië komt een weinig Spek en Traan: maar in de Straat Davis word dit onder dien Landaart voor een lekkere ſpys gehouden / en dus by hun zelfs vertiert. Wat Spitsbergen aanbelangt / daar ſchynen de Robben / zoo wel oude als jonge / alleniks t'eenemaal verdreeven / behalven dat 'er ſomtyds noch eenige weinigen gezien worden / en ook wel een gevangen; maar op 't gemelde ſlagveldt worden 'er jaarlyks noch eenige honderden gedood. Dewyl nu meeſt alle de Schepen tuſſchen de 77 en 79 graden zich in 't Ys begeeven / en alsdan met de Zuidweſt-ſtroom eerlang om de Zuidt dryven / tot op 75 of 74 graden / zoo trachtenze weder uit het Ys te komen / en vervolgens zeilenze langs den Zoom van 't Ys om de Noordt / met dit oogmerk / om

Spek of Traan, die de Walruſſen en Robben tegenwoordig uitleveren.

Waar de Robben t'meeſt gevonden worden.

[illegible] gaande [illegible] Zeen [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

Voor het tegenwoordige iſ men nu voornamelijk met de Viſſcherij in 't Ijs bezich / daar ze eertijds aan 't Landt plag te geſchieden / gelijk verderop blijken zal; in 't midden van 't Jaar / vermeent men wel Walvisſchen: maar hyna geen Robben noch Walruſſen. De Robben alſ gezegt iſ / onthouden zich op den Toom van 't Ijs / en de Walruſſen nadp Landt / in 't water en op ſchorſen / magelijks op heimelijke plaatſen te lande / zulks dat onze Schepen, die jaarlijks dit Landt aanboorn / de Walruſſen allenkſ zodanig geſteurt en verjaagt vinden / dat ze zeer zelden die hp dyonmen konnen aantreffen / en hyna nooit op 't Landt; derzen die zp dan op een ſchorſ of in 't water betrappen / maaken met een ſpitze en daar toe gemaakte Harpoen / gelijk een Walvisch ſchieten / die echter verſchijt van hun taatje en blinde huidt weerom afſtuit: maar wel getroffen zynde / haalt men de Walruſ met de lyn voor den ſteven van de Sloep / en ſteekt die met een ſtevige Lans / Walruſſing genaamt / door zyn taatje huidt hood; vervolgens boegſeert men hem naar 't naaſt gelegen Landt / of aan een Ijsſchorſ / op welkſ blaakte men hem opſleept / vermidſ ze gemeenlijk zwaarder alſ een Koe zyn; alsdan tpernen aan 't villen / verwerpt zyne taatje en blinde huidt / bemerkt onmat iſ / klooft beide de tanden met een bijl uit het hoofdt / af om de tanden niet te beſchaadigen / houd men het hoofdt af / en haalt het in een grooten ketel / vervolgens ſnijd men 'er het Spek / 't welk gemeenlijk een halve quardeel uitlevert / aan lange ſtroolen af / en brengt het duſ te Schepp. Dit nu kan echter zoo weinig voor de Reederp verbeeren / dat men 't / noch in 't Laatzoen van de Viſſcherij zynde / maaklijks waardig acht / om 'er naar te vaaren / en den tydt te verſpillen / zulks het aan de Walvischvangſt geen belet magt geven; maar het gemelde Laatzoen verloopen zynde / warneer men om de Koſt weder te rug komt / of geen bijl / van Walviſſchen op te doen ziende: zal men in 't opzeilen / Walruſſen voorkommende / noch wel eenige moeiten aanwenden / en den tydt daar aan beſteeden. Nu iſ 't genoeg te begrijpen / dat het niet wel magelijk iſ / op dierze wyze een groote vangſt te doen / ſchoon 't al gebeurde / 't welk wel eenſ geſchieden kan / dat men 'er in 't water / of op verſcheiden Ijsſchotſen / een aantmelijke meenigte bp elkander zag leggen / en duſ aantrof / zoo zynze in 't water hyna alzoo bezwaarlijk te bevatten / alſ een Walvisch; daar en boven ſchiet men de Harpoen dikmaalſ te vergeefſ / want behalven dat een Walvisch beter te treffen iſ / zoo ſtuit de Harpoen op dezelve zoo niet te rug / alſ op een Walrus; en op de ſchorſen betrouwt men zich zoo wel niet bp de Walruſſen / alſ bp de Robben / om 'er op te ſpringen / 't welk mede zoo gemaklijk niet te doen valt; want zp leggen dikmaalſ maar 2 of 3 bp elkander op een kleine blaakte ſchotſ / zoo datze daar verſchrikt afſpringen / eermen gelegenheit vind om 'er op te komen / dewijl zp met hun lange en zwaare ligchaamen / tegen een groote en verſcheiden ſchotſ niet

Walruſſen onthouden ook onder 't Land, in 't water of op ſchorſen.

Worden met een byzondere Harpoen gevangen, en verder met lanſſe afgemaakt.

Hoe met de gevangen Walruſſen gehandelt word.

De Walruſſen moeijelyk en met omzichtigheit te vangen.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Horizont en Klok-Bayen of elders / en aldaar op verre afgelegen en alg uit den weg leggende vlaktens en reeven / alwaar zelden Schepen komen ; echter die aldaar gevonden wozden / vind men de zelven / dooz het alou- de en noch jaarlyks vervolgen / zodanig op hun hoede / dat men 'er veel- tyds weinig uitrechten kan / leggende de benedenſte zoo na en veeltyds aan 't water / en de bovenſte ingelyks niet verre daar van af / en zeer gereed om in 't water te komen / gelykwe zelf op 't groote Kif achter het Voorlandt hebben bevonden. Alhier een kleine troep van 30 of 40 al- dus op 't Landt vindende / de benedenſte aan 't water / en de bovenſte niet verre van daar / zoo vertoefdenwe dan eenige uuren eerwe te Lan- de quamen / hoopende dat ze wat verder op 't Landt kruipen zouden / zulks wy met laag water beneden hen mogte landen Dit niet willen- de gelukken / alzoo zy wantrouwende / goede wacht hielden / zo lande men met twee Sloepen wederzyds van hun : maar eer wy op het Landt ons in ſtaat hadde geſtelt / warenze meeſt alle te water / en eenige wei- nigen wierden gequeſt ; eindelyk geraaktenze / gequetſten en ongequet- ſten dus in 't water / beſtalden eenigen die wy noch in 't water ſchoten / en op de gemelde wyze behandelde. Dus blykt / dat de gelegenheit om alhier Walruſſen te vangen / even eens als met de vangſt der Witvis- ſchen / hedendaags zoo goed niet is / als eertyds / toenze alhier noch onderſchalkt waren / en in een onnoozeler ſtaat.

Land en af- gezonderde plaatſen ge- vonden.

Hoe hier mede in 't vangen als dan omge- gaan word.

Eertyds plagten de Walruſſen mede in de Klok-Bay , Groene Her- berg , achter 't Voorlandt , en meer andere plaatſen en gewoonlyke Ha- vens / in hunne eerſte onnozelheit / op der zelver vlaktens in 't gemelde Zaizoen / zeer verre op 't Landt te kruipen / zulks de benedenſte zelfs met hoog water genoeg dzoog lagen / en men met laag water aan veele van deeze vlaktens / een taamelyke voozſtrand vond / alwaar men bene- den hen landen kon. Wanneer men dan met alle de Sloepen / ieder met behoozlyk geweer verzien / aldaar aanlande / ſtelde men zich recht booz de zelven / om hen den waterkant af te ſnyden ; de Walruſſen als toen noch onkundig / zagen dit alles zonder te ſchroomen aan / niet wetende wat hen wedervaaren zoude / dooz dat zy 't gewaar wierden ; want het gebeurden toen dikmaals / dat een ieder de zyne reeds gedood had / eer zy het water konden bereiken. Dus eindelyk als een ſchans van lyken booz zich hebbende / week men ter zyden / laatende alleen eenige oppaſſen / om deezen die wilden overkruipen / mede de reſt te geeven / zoo dat dikmaals gebeurde / dat men ze in deeze Waterſchans / 2 of 3 hoog op elkander dood ſtak ; en om hen noch meer beet toe te bren- gen / werd dan ter zyde mede zodanig een belemmerde Schans gemaakt. Door dit gewoel vermoeit zynde / het geweer ſtomp gewozden en een gedeelte daar van gebzooken / nam men derhalven wat tyd om te rus- ten / laatende midlerwyl deeze Waterdieren naar Landwaarts een vry opening / vermits zy 't aldaar niet ontkomen konden.

Walrusſtryd op 't Land, en hoedanig onderno- men.

ruſtemen en men ververſchte zich met een ſoopje / of at en dronk eens / of ſcharpte zyn geweer / en toen weer aan 't ſlachten / zulks men op deeze manier 2 / 3 / 4 / of 500 en meer teffens dood ſloeg / waarneer men vervolgens met het Schip nader by zeilde / en alles op de verſchreeven manier verrichte; en dus bragt toen zodanig een Walrus-Vangſt / by wat meer zoden aan den dyk / als nu.

Dit hebbenwe niet alleen van oude Commandeurs en Harpoeniers gehoort / die dit ten hunnen tyde / ten deelen zelfs hadden bygewoont / en uit den mondt hunner Voorzaten / die 'er noch meer ervaarenheit van hadden / vernomen / maar ook konnen onze eigen oogen van dit gezegde getuigen zyn / wanneer wy in verſcheiden Vaaren / en achter het Voorlandt veele deezer vlaktens met opmerking hebben beſchouwt / en aldaar een menigte van oude Walrusbeenderen gevonden / eenigen boven den grondt / en noch veel meer die door den langduurigen tydt als onder het Landt beſtooven en begraven waren.

Voordeelige Walrus-vangſt door den Commandeur Ryke Yſe aan d'Ooſtkant van Spitsbergen.

Alhoewel nu het verhaal van deeze Walrus-Vangery / zich reeds wat verre heeft uitgebreid / moetenwe echter alhier noch byvoegen / hoe luiſten gewoon en gelukkig de Walrusvangſt van Ryke-Yſe, een oud Commandeur / van Vlielandt geboortig / is geweeſt. Deeze Commandeur quam / zoo wy uit de berichten konnen afleiden / omtrent den Jaare 1640 of 1645, aan de Ooſtzyde van Spitsbergen, daar hy eenige Eilanden vond / nooit door eenige Schepen bevaaren / en derhalven naar hem de Ryke Yſe-Eilanden genoemt worden; op welker vlaktens hy een ongelooflyke meenigte Walruſſen vond / waar van op de reeds verhaalde manier / veele honderden gedood wierden / zulks dat men behalven het Spek / een ongelooflyken rykdom van Tanden van daar bragt / en de Reeders zodanig een voordeel deeden / als men nooit van diergelyk een togt heeft gehoort. Dit is ons van verſcheiden oude Commandeurs en Harpoeniers verhaalt / en zelfs door zyn eigen Dochter bevestigt; doch wy zullen 'er geen breed verhaal van doen / dewyl ons door den tydt veele zaakelykheden ontvallen zyn / dies wy 't hier als ter loops maar aanroeren / omdat men daar uit genoeg afleiden kan / wanneer men het gemelde van de gevonden Walrusbeenderen daar nevens vergelykt / hoedanig de Walrus-vangſt / eertyds van een merkelyker belang is geweeſt / dan men nu dagelyks ondervind.

Merkwaardige Walrusſtryd te Lande, en hoedanig die uitviel.

Een merkwaardige zaak / aangaande de Walrus-Vangery te Lande / moetenwe alhier noch ter nederſtellen / die ons van Harpoeniers / deeze vangſt te Lande bygewoont hebbende / tot onderwys is verhaalt. Als wy / zeidenze / een troep Walruſſen / op 't Landt leggende / vernamen ſchoon ze niet hoog leggen / zulks wy met laag water maar een kleine voetſtrand voor ons bevinden / en met een ſchielyke Landing hen konden aantaſten / ſchroomt men 't echter met geweld uit te voeren / opdat ze / zich gewond voelende / ons niet in 't water mogten dringen / eer wy

hy de beeſten afgemaakt hadden; 't welk hen ook wel gebeurt was / dat ze zich gewoon dorlende / niet alleen zeer verwoed met de tanden naar hun ſloegen / maar dooz eenige hun gewent gezichten en uit de handt geſlagen wierd: maar ook als raazende van graamſchap het hooft tuſſchen de beenen of dieshen ſtaken / en alzoo de ſtyle blaakens tegens hun afrolden / zulks zy genoeg te doen hadden hen t'ontwyken; en ſchoon zy ter zyden geweeken / hen dan achteren of ter zyden wilden aantaſten / waarnze / vermits de waterkant dooz hun open ſtond / zoo ſchielyk te water / dat 'er dan een groot gedeelte maar zeer weinig gedood wierden; want eenige gequetſten bereikten echter het water. Hoe weinig zulken nu te water op hen kan uitvoeren / is uit het verhaalde af te nemen / behalven dat onder zodanig een menigte / het gedaar te grooter is / dermits ze alsdan zoo ſtout zyn / dat ze hunnen maakker wilderde aanzetten / om de Schepen zwerden / en de zelve niet alleen met hunne tanden trachten te doorboren: maar aan 't boozd ſlaande / geheel het onderſte boven zouden werpen. Derdens verhaalderze; als wy hen alduſ laag aan 't Strandt en nabp het Water vinden / en derze naar een weinig vertoevens echter niet hooger op 't Landt kruipen / zoo landen wy ſtadelyk: maar en plaatſ van hun met geweld aan te taſten / ſoeken wy hen met een zachter toom om te leiden. Wy houden hen dan de ſcherpte onzer Lengſen dooz hunne oogen / daar zy zeer ſchuuw dooz zyn / en niet alleen het Hoofd daar dooz ombzangen / maar derzelyds ook 't geheele Lighaam anders omwenden / om zich op de vlucht te begeven / ſlaande teffens de naaſt hen zynde met de tanden op 't ſpf / die alsdan mede genoodzaakt worden zich om te keeren / en op derze wyze geraakt de geheele troep gaande / vermits de bovenſte dooz de beurdenſte Landwaarts hoozt gedreven worden. Wuſ zoeken wy hen met zachtigheit zoo verre Landwaarts te dryven / tot wy een bequaame Doerſtrandt hebben / om de achterſte die ons de naaſte zyn te kunnen dooden; alsdan taſten wy hen / ons in goede ozde geſtelt hebbende / met geweld aan / en ſchoon zy zich dan willen omkeeren om zich te verweeren / moeten zy 't echter niet de dood behoopen / eer zy het water konnen bereiken. Het gebeurt nu wel dat 'er onder onze ſtrpders een blooden of zwakken hals is / of dat iemand zyn gewaer dooz een Walrus wozd uit de handt gerukt / of met de tanden aan ſtukken gezoken / of een ander zyne Lenſ op de wadem of in 't uitſchampen op een ſteen ſtomp ſtoot; een ander die de zyne dadz gedood heeft / komt dan derze te hulp / en alsdan grijpt alz een ſchuit van dooden naar de Teekent gemaakt hebbende / wyken wy ter zyde / en handelen verder daar mede alz reeds is gemeld. De overigen duſ als in een kring beſloten zynde / wozden deſ te gemakkelyker gedood / want hoe verwoed en moedig zy in den eerſten aanval zyn / dringende eenigen met geweld dooz in Zee / zoo wozden dan derze ingeſloottenen alz moedeloos / geen uitkomſt ziende / en hunne makkers rond

Hoe dezen Eryd word aangelegt, om deeze Dieren te verſtaan.

om

om zich verſlagen / trillen en beeven op den aankomſt hunner Vyanden; en ſteeken hun hoofdt tuſſchen de vlerken / waar van eenige gantſch weerloos gedood worden / en anderen het eindelyk mede opgeeven moeten.

De tegenwoordige Walrusvangſt zoo voordeelig niet als eertyds.

Behalven dat dit laatſte wel voornamentlyk den Walrusvangers tot onderwys kan ſtrekken / zoo verneemt men mede hier uit een omſtandig verhaal / hoe de Walrusvangery van ouds plag te geſchieden / en hoe die nu tegenwoordig word verricht; waar uit licht te oordeelen is / dat de Walrusvangſt nu op verre na / by de voorige niet haalen kan / en dat het derhalven niet te verwonderen is / dat 'er nu jaarlyks zoo weinig Walruſſen gevangen worden; want deeze Zee-Olifant / eer dat hy Menſche kende / was 'er geen Vyandt hem te magtig / of ſchoon een wreede Beer die zich in Groenlandt mede onthoud / een Zeerob loerende / weet te vermeeſteren / zoo kan hy tegens dit verbaazende wangedrocht echter niets verrichten; hierhalven leiden zy zich eertyds gerust op 't Landt te ſlaapen: maar nu hunne ruſt zodanig is verſtoort en zy dus verjaagt zyn / zoo is 't / dat de Walrusvangſt / gelyk gemeldt zy nu t'zenemaal is verminderd / dewyl zy naar Diskôs Eilanden en andere verre afgelegen plaatſen geweeken zyn.

DERDE HOOFDTSTUK.

Beſluit om de Walviſchvangſt te onderneemen; hoedanig deeze Walviſchvangſt is opgekomen; wanneer en hoe de Maatſchappy werd opgerecht: Octroy verzocht, en ook verkreegen. Eertyds onthielden zich veele Walviſſchen omtrent Spitsbergen, waar toe de aasryke Gronden gelegenheit gaven. Verdeeling over de Viſſchery voormaals gemaakt. De Engelſen wat die bezaten; en wat de Hollanders. Traanketels en Pakhuizen voor de Viſſchery opgerecht, waar van noch overblyfzels zyn te vinden. Ryke Walviſchvangſt eertyds omtrent Spitsbergen: Te Smeerenburg de voornaamſte Traankokeryen der Hollanderen, als mede op Jan Mayen Eilandt. Hoedanig de Viſſchery omtrent de Bayen geoeffent wierd, en de Groenlandsvaarders van dubbelen Manſchap verzien.

Beſluit genomen om mede Walviſſchen aan te doen.

De Viſſcherp / haare ryke Voordeelen / door 't ontwyken der Witviſſchen / Robben en Walruſſen alleniks beginnende te miſſen / beſloot

ſloot men de Walviſſchen / die zich in grooten getalle rondom dit Landt en in de gemelde Baijen onthielden / mede aan te doen. Dat dit eerlang ondernomen werd / blykt hier uit ; want het was in den Jaare 1612. toen de gemelde twee Scheepen door de Engelſen genomen wierden / en van de Vangſt en al het Viſchtuig berooft.

De Groenlandſche Walviſchvangſt veel eer ontſprooten en voortgekomen / uit het naſpeuren der Viſſcherp / eertyds van die van Guipoſcoa en van de Baſques, (hier voor aangeroert) omtrent de Kuſten van Spanje geoeffent / (alhoewel die niet dan Vinviſſchen opdeeden) dan dat ze uit onzen eigen Landaart gebooren is ; of wel uit de Yslandſche en Deenſche / om zodanige gevreesde togten in 't Ys te waagen. Hoedanig deeze Walviſchvangſt is opgekomen ;

Deeze Baſques die altoos goede Zeeluiden zyn geweest / waren op en omtrent hunne Kuſten op deeze vangſt wonder wel afgerecht ; waar op allenks is gevolgt / dat ze te met verder in Zee ſtaaken / en ſomtyds buiten lands om geraakten. Men reede en voer alleniks ſterker op de Kuſten van Yslandt en vervolgens op Groenlandt, zulks de Biſcayers en anderen tot omtrent 50 of 60 Groenlands-Vaarders in Zee bragten ; welken aanwas van deeze Viſſchery den Kooplieden van andere Natiën niet weinig in 't oog ſtak ; tot ten laatſten de zelve meeſt in Hollandt overging / alwaar toen den Staat der Vereenigde Nederlanden / van eenige hunner ingezeeten Handelaars / nu en dan Verzoekſchriften ontfing / om te Amſterdam en in Noord-Hollandt, op het voorbeeldt van d'Oost Indiſche Maatſchappy / mede van deeze vaart een Compagnie te maaken. Over dit onderwerp was voor eerſt bezwaarlyk een geregelde Order te beraamen ; echter vondmen tot nader goedduncken een ontwerp hier over goed / en wierden op verſcheiden plaatſen in den Jaare 1611. en vervolgens / inſchryvingen door Deelgenooten gedaan / die meeſt t'Amſterdam, Schiedam, Hoorn, Enkhuizen en te Middelburg woonden ; maar 't werk werd toen noch in geen volkomen ſtaat gebragt : zulks die van Amſterdam alleen voor eerſt een Maatſchappy inſtelden / wiens Hoofdt-Belanghebbers / aldaar eenige Jaaren voorzaf een Bewind ter hand namen / 't welk vervolgens by beurten omging / en deeze Maatſchappy hield noch / alhoewel ſchoorvoetende / tot den Jaare 1645. Stand. En de Maatſchappyen een begin namen.

Derhalven in twee Jaaren na het nemen der gezegde twee Scheepen door de Engelſen / een Schip van Hoorn wederom ter Walviſchvangſt wierd uitgeruſt / 't welk met een goede Lading weder t'huis quam ; verzochten deeze Hoornſche Belanghebbers / en waarſchynlyk meer anderen / dien ryken vangſt wel gevallende / in 't zelve Jaar 1614. Octroy dat ook verkreegen wierd / zulks niemandt uit Hollandt naar Spitsbergen om aldaar te Viſſchen vaaren mogt / dan die reeds de Viſſchery aldaar hadden beginnen op te rechten / en met zodanige Heeders / die van vermogen waren / om de zwaare uitruſting / als tot de oprechting van Octroy op deeze Viſſchery verzocht en ook verkreegen.

zodanig een Maatſchappp behoozde / te helpen uitvoeren / en dooz hen daar toe wierden verzocht of verkooren ; alſs mede die geenen / die van den Staat om Redereeders te mogen wezen / wierden gedoogt en toegelaaten ; welk Octroy dan deezen inhoud was ;

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen, Saluit. DOEN TE WETEN, dat wy ontfangen hebben d'ootmoedige Supplicatie aan ons gepreſenteert van wegen *Lambert van Tweenhuizen*, *Jaques Niquet*, *Jaques Mercys*, *Gilles Dodeur*, *Leonart Rans*, *Ysbrant Dobbens*, *Nicaſius Kien*, Commis van de Vivres, *Antoony Monier*, Contrerolleur van d'Artillerye, en *Dirk Adriaanſz. Levenſtein*, met haare Compagnons, als nu te zamen in een Compagnie vereenigt, met veel andere Perſoonen uit de Quartieren en Steden van deeze vereenigde Provintiën ; inhoudende hoe dat zy Supplianten de aller eerſte waren, die uit deze Landen zoo verre om de Noord aangevangen hadden, te vaaren of te zeilen, met toeruſting van een quantiteit Schepen, alwaar nooit Chriſten Menſche omtrent hadden geweeſt, ja dat zy hadden gepaſſeert drie en tachtig graden, blykende by zeekere Kaarte en bewys onder de Supplianten beruſtende ; alwaar haare Schepen gevonden hadden een ruime Zee, zonder Ys, vlak Weyland, met Graseetend Gedierte, en aldaar aan de Zeekant en daar omtrent gevangen eene quantiteit *Walviſſchen*, *Walruſſen* en andere Viſſchen, hebbende daar toe uit Vrankryk doen komen een quantiteit *Baſques*, om de zelve *Walviſſchen*, en *Walruſſen* te vangen, en alzoo de profyten van zulke Nieuwe Landen in deze Vereenigde Nederlanden te brengen, door de handeling en ontdekking van de zelve. Dan alzoo zy Supplianten by experientie hadden bevonden, dat geene apparentie hadde dat zylieden alleen, of in 't particulier op de voorſz. Landen zoude konnen vaaren, waar door de Couragie lichtelyk benomen zoude werden, van den Kooplieden in 't particulier t'onderzoeken eenige Nieuwe Landen. En dat het buiten reden zoude wezen, dat, 't geene zy Supplianten op haare groote exceſſive koſten gevonden hadden, en 't geene zy als noch verhoopten te vinden, by anderen de profyten en vruchten daar van getrokken zouden worden, 't welk zy Supplianten vaſtelyk vertrouwden onze meining ook niet te zyn ; hadden de zelve Supplianten ootmoedigly verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven tot recompenſe van de eerſte ontdekking van de Voorſz. Neering in deeze Landen, reparatie van haare geleede ſchade, mitsgaders tot Conſervatie van de Neering die anderzins periclitteerden van door confuſie verlooren te gaan, haar te verleenen conſent en Octroy, om voor den tyd van tien eerſtkomende Jaaren alleen te mogen handelen van *Nova Sembla*, tot de *Staat-Davis* toe, daar onder begreepen *Spitbergen*, *'t Beeren-Eilandt*, *Groenlandt* en andere Eilanden die onder de voorſz. Limiten zoude mogen gevonden worden :

te

te vreden zynde dat alle Perſoonen onder ons gebiedt in de voorſz. Compagnie van de eerſte aanſtaande Equipagie binnen een Maand zullen aangenomen worden, en voor de navolgende Jaaren binnen drie eerſtkomende Maanden, door dien zy Supplianten binnen den tyd van zes weeken in Zee zullen moeten wezen met haare Schepen. Welk aangemerkt, ZOO IS 'T, dat in conſideratie van de redenen voorſz. geneegen wezende ter ootmoedige bede van de voorſz. *Lambert van Tweenhuizen*, &c. Wy den zelven Supplianten en vereenigde Compagnie gegunt, geoctroyeert en geaccordeert hebben, gunnen, Octroyeren en Accorderen mits dezen, dat zy voor dit loopende Jaar, en de twee Jaaren daar na te volgen, uit deeze Vereenigde Nederlanden alleen zullen mogen handelen en Viſſen, op de Kuſten en Landen van *Nova Zembla* tot de *Straat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eilandt*, *Groenlandt*, en d'andere Eilanden die onder de voorſz. Limiten gevonden zullen mogen worden, mits dat die geenen die dit Jaar in de voorſz. Compagnie zullen begeeren te komen, 't zelve zullen moeten doen, en haar daar op verklaaren binnen zes weeken naar affixie van Billietten, en binnen vier Maanden, die geene die daar in zullen begeeren ontfangen te worden voor de voorſz. Twee navolgende Jaaren. Welverſtaande dat die geenen die reſpective in de Compagnie zullen komen, niet alleen profiteren van haar Geldt naar Advenant dat zy geadventueert zullen hebben, maar ook van alzulke vordere voordeelen als 'er zullen mogen geraaken te vallen binnen den voorſz. tyd, zoo wel het bewint van de voorſz. Compagnie en Equipage aangaande, als anders. Interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk van de Ingezetenen van deze Landen, van wat conditie of qualiteit die zyn, anders als die van de voorſz. Compagnie Supplianten, binnen dit loopende en de twee daar na volgende Jaaren, uit deeze Vereenigde Nederlanden te handelen en te Viſſen op de Kuſten en Landen van *Nova Semble*, tot de *Straat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eiland*, *Groenlandt*, en de andere Landen die onder de voorſz. Limiten gevonden zullen mogen worden, op de verbeurte van hare Schepen en Goederen. Ontbieden daarom en beveelen wel expreſſelyk allen Gouverneurs, Juſticiren, Officieren, Magiſtraaten en Inwoonders der voorſz. vereenigde Nederlanden, dat zy de voorſz. Compagnie Supplianten ruſtelyk en Vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen effect van dezen onzen Octroye en Conſent, ceſſerende alle contradictiën en empeſchement ter contrarië, want wy 't zelve ten dienſte van den Landen bevonden hebben alzoo te behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage, den zeven en twintigſten Januari, 1614.

Dit Octroy aldus verkreegen / werd deeze Eilandſche Walviſch-Vangſt / met allen yver voortgezet. Hechte en ſterke Pakhuiſen en an-

dere benoodigden toeſtel / tot Traankokerpen / en Kuiperpen wierdenr alom verbaardigt / om by een goede en ryke Walviſchvangſt gereed te zyn / met alleg wat tot deeze Viſſcherp vereiſcht werd.

Walviſſchen eertyds veel omtrent Spitsbergen.

Maar om onzen ontgleeden draadt wederom op te vatten / zoo wa-renwe reeds met ons bericht zoo verre gevoordert / dat de Viſſcherp aan verſcheiden Landaart wiert vyp gegeeven / de verſchillen bygelegt / en ſe-dergs verblyf verdeelt : maar nu hebbenwe getoont / dat de Hollanders eerlang na deeze verdeeling door oprechting van eene Maatſchappy we-derom zyn bepaalt / anders verdeelt en van elkander afgezondert. Het ſtaat ons dan te verhandelen / niet alleen hoe zich deeze verdeeling door de oprechting van de Compagnie heeft toegedragen / en hoe / en met hoe-danig een gevolg de byzondere Reederyen hunne Viſſcherp op Zee heb-ben verricht / en deeze van de Compagnie aan Landt pleegden : maar ook hoe het zich met deeze Viſſcherp / in den eerſten aanvang / onder al-le deeze Natiën aan en omtrent Spitsbergen toedroeg.

De Aasryke Gronden gaven hier aanleiding toe.

Dit groote Yſsryken en daar door wydvermaarde Eilandt / is van een uitgeſtrektheit / geſtalte en welgelegenheit als hier voor reeds be-ſchreeven / leggende in 't midden van de Walviſch-Zee / werwaarts als toen de Walviſſchen in hunne eerſte onnoozelheit / van allerwegen naar deeze aasryke gronden en Vapen quamen toe zakken ; daar gekomen / hielden zy halte / ververſchten en vermaakten zich als in een zeer vette en grazige weide / want alle de gronden en Vapen van-omtrent dit Eilandt waren toen / gelyk als noch / vol van 't gemelde Walviſch aas / waar na den toevloed der Viſſchen toen zoo groot was ; gelykerwys in Egip-ten door 't overvloeyen van den Nyl / en in Hollandt wegens de Moeraſ-ſen / Poelen en Slooten het zeer vorſch en padryk is / en dus deeze Lan-den voor den Oſevaar aasryk zyn / zoo weet dit dier deeze Landen / ieder-op zyn tyd / en met genoegzame kennis / voor andere hooge Landen uit te kiezen. Om deeze zelve reden werd eertyds dit Eilandt / door de Eilandſche Walviſch / verre boven 't Beeren-Eilandt , de Noordkaap, Hitlandt, Fero, Yslandt en meer andere daar om heen leggende Landen geacht en verkooren. Onzen Landaart en meer anderen / weeten by genoegzaame ervaarenheit / hoe Gzond- en Aasryk / hoe wel gelegen en door veele en ſchoone Vapen als anderzins dit groote Eilandt is ver-zien / en voor de Walviſchvangſt boven veele andere plaatſen uitmunt. Alle die in de Zeevaart geoeffent zyn / weeten door hunne ervaarent-heit en 't behulp der inſtrumenten / vreemde en bekende Gewesten op te zoeken ; desgelyks is ook door verſcheiden redengeevingen hier voor

Hoe bewuſt deeze Viſch van deeze Gewesten was.

getoont / dat de Eilandſche Viſch van deeze wetenſchap mede niet on-kundig is ; hem is by ervaarenheit dit Eilandt genoeg bewuſt ; hy kent des zelfs geſtelthеit en gelegenheit ; hy weet by deeze zyne ervaarenheit en zonder werktuigen / gelyk wy met inſtrumenten / dit Eilandt op te zoeken ; en gelyk den Oſevaar in de Lucht / aan Bergen en Dalen weet /

wat

wat koers hy te neemen heeft / zoo weet deeze Viſch onder water in zyn natuurlyk Element / langs klippen en gronden / als by ſtaande baakens / dit zyn begeerig Geweſt op te zoeken. Dit Geweſt dus kundig gewozden / en den weg derwaarts te komen; zoo is dan den gemelden toevloed der Viſſchen tot het zelve zeer natuurlyk. Zoo dzaa nu als het Zaaizoen toeliet / bemerkte men in 't eerſte ontdekken van dit Geweſt / dat allenks de Kuſten van het Y̆s gezuivert wierden; dat alhier / van uit het Ooſt- en Weſtys / uit Zee en van allerwegen / gelykzaam een te zaamenvloeying van zeer veel Viſch / om en omtrent dit Landt gezien wierd / om de gemelde vette Gzonden / by en in deys zelfs Bayen / hunnen pynlyken geleedenen honger / in 't winter zaaizoen op Zee geleeden / eenigzins voozeerſt met het overgebleeven aas te ſtillen / en vervolgens zich van den zeer ſchielyken en weelderigen aangroei te bedienen.

Om dan ter zaak te komen; men zag in de eerſte ontdekking van dit Geweſt / de buiten en binnen Kuſten / Gzonden en Bayen / Wateren en Stroomen / overal en rondom vol Viſch. De Engelſen als de eerſte bevaarders / (vermits de Vozſten en Mogendheden / dit Geweſt te bevaaren / allen Landaart vzy lieten) dit Landt vooz hun alleen niet komende behouden / werd het zelve na eenig voozgaande verſchil onder de Viſſchers van verſcheiden Natiën / in zodaniger voegen verdeelt / als reeds is gemeld; welke verdeeling / dooz de wyde uitgeſtrektheit en meenigte van ſchoone / groote en zeer bequaame Bayen / genoegzaam kon geſchieden; ieder Landaart viel een Landſtreek / van eene ruime uitgeſtrektheit te beurt / begryppende eenigen / 1 / 2 of 3 en meer Bayen en bequaame Reeden vooz de Schepen. Nademaal nu dit Landt zonder Opperhoofdt was / waar van anders de beſtiering van af hangt / zoo ging het ook mede met deeze Verdeeling / volgens 't gemeene ſpzeekwoozdt; 't eerſt in de Boot, keur van riemen; en dus moeſten de kleine vooz de groote wyken. De Engelſen als de eerſte bevaarders / begeerden eenig voozrecht / keurden derhalven / of hadden reeds in bezit / eenige der vooz gemelde beſte Bayen / en vermits zy vooz de gzootſten wilden aangezien zyn / achtende hun beſtand om tegen de Hollanders te wzyven / dies kondenze hunne bezitting behouden. De Hollanders de tweede keur hebbende / en zich mede beſtand vindende / deeden ingelyks een goede keur / die zy ook behielden; anderen keurden wederom wat anders / en in dierwoegen als in de keurverdeeling hier vooz is gezegt. Nademaal dan dit Geweſt ruim en groot genoeg was / kon 'er ieder vooz zich wat in bezit krygen / ieder keurde en werd by inſchikking zyne keur vergunt; want alwaar men keurde / hoe men keurde / of wat men keurde / nooit kon men miskeuren / vermits het allerwegen / en alom zoo wel binnen als buiten de Bayen / overal even Viſchryk was: dies konde zich een ieder met zyne keur wel laaten vergenoegen; want waar men zich geplaaſt vond / konnen een volle laading / niet alleen van ſpek / maar zelfs van traan bekomen;

Hoedanig de Eerſte Viſſchery hier geoeffent en verdeelt wierd.

De Engelſen eigenden zich het eerſte voorrecht in de verdeeling toe;

Vervolgens de Hollanders en dus ook d'andere Natiën.

zulks men mede ten dien einde verlang / langs de kuſten / in alle bogten en Bayen / en op alle bequaame plaatſen / Traanketels en Pakhuyzen / in ieders gemerkte heel begon op te rechten. Eenemaal gelyk wy de eerſte Walrus Jangers / door de oude noch overgeblevene gebouwtes hier zelven / eenigzins hebben bevestigt / zoo hen ook tot bevestiging van hunne eerſte Walvisch-vangſt dienen / de oude en noch overgeblevene Traanhuysjes en Fondamenten van veele Pakhuyzen en Traanketels / die langs de gantſche kuſt / op veele plaatſen noch tegenwoordig worden gezien. En gelyk wy van de Walrussen gezegt hebben / die verzogt zich verre van Eer te lande knuipen / waeruyt overgeblevene gebouwtes / luchtdrijfs van de Eer overſtroomt worden / en derzen die boven 't bereik van 't zandt beſtooven konnen worden; zoo dient dit door den opmerkenden / op zodanige plaatſen komende / wanneer men eenige derzer gebouwtes komt te zien / dat men met graaven in 't zandt / veel meer van de zelven kan naſpeuren en ontdekken. Maar derze Fondamenten die boven 't bereik van de Eer zyn gebouwt / en derhalven niet lichte overſtroomt of om verre geworpen worden / noch door de boven uitſtekende muuraadjes beſtooven / zyn tegenwoordig noch op veele plaatſen te vinden / gelyk wy de zelven overal / en op veele van de zelven / met verwondering / zelfs zeer duydelyk hebben gezien en beſchouwt; te weeten: van de Zuidt om de Mooydt; in Disco, Wibe Jans-water, de Hoop- en Halvemaans-Eilanden, de Horizont-Bay en meer andere Bayen en Kreeg / by en om het Zuideinde van Spitsbergen leggende / daar wy zelf met geweest zyn / maar echter uit goede en geloofwaardige berichten verſtaan / dat 'er in den aanvang mede een groote Viſcherye is geweest / zulks 'er ten dien einde op verſcheiden plaatſen veele Pakhuyzen en Traanketels hebben geſtaan; maar langs de Weſtzyde / alwaar wy veele Bayen zelf hebben bezocht / waar van de gemelde Horizont Bay de zuidelykſte is / en niet verre van de Zuidkaap gelegen / alwaar wy mede met geweest zyn / doch van daar eenige mylen Noordwaarts / volgt de Kook-Bay, daar zyn wy tweemaal geweest / welke Baay in de gemelde eerſte verdeeling / de Engelſe-Bay wierd genoemt; deeze is een ruyme en ruime met verſcheiden ſpruiten diep in 't Landt inloopende Baay / die in zich verſcheiden kleine baytjes / bogten / carven / inhammen en goede ree / boog voor veele Schepen / bevat. In een der zelve / de Baay inkomende / en een weinig om de Zuidt / hebbende wy in 't Jaar 1697. met ons Schip de 4 Gedroosberg / ingehaalende 7 Viſſchen / mevrouw een doorgaans ryk gelaade Vloot / van meer dan 200 Schepen gelegen; waar door ons het Oorlog met Spanjaarden was / meest alhier onze verzaamelplaats zyn. Van deeze Vloot die onder de verdedeging van 9 Hollandſche en 2 Hamburger Oorlogſchepen in deeze Baay vergaderden / achtervolgt waardig te zyn / dit volgende aan te teekenen; beſtaande deeze Vloot uit:

121 Hol-

Traanketels en Pakhuyzen ten dienſt der Viſcherye opgeregt.

Waar van de overblyfſels noch zyn te zien.

In welke Baayen de Schryver de overblyfſels zelf heeft gezien of niet gezien.

Ryke Wal-Vangſt, en weduwe.

121 Hollandſche Schepen	inhebbende	1252 Viſſchen.	Waar uit deeze Groenlandſche Vloot beſtond.
54 Hamburgers	- - -	515 of 18206 Quard.	
15 Bremers	- - - -	119	
2 Emders	- - - -	2	
Te zamen 192 Schepen	inhebbende	1888 Viſſchen.	

Onder alle deeze Schepen was 'er niet een die niets gevangen had: maar veele waren vol / hebbende de minſte onder de Hollanders 3 Viſſchen. In deeze gemelde binne Baay / de Schoone Haven genoemt / konden alle deeze Schepen / op een goede zant en ſtekgroudt / voor alle winden beſchut / gemaklyk ter reë komen. Ook quamen hier noch by ons / verſcheiden Moskovifchvaarders / om mede onder onze Convoyers te zeilen.

In alle deeze gemelde binne-Bayen zyn wy zelf niet geweeſt / maar deeze en noch twee anderen / alwaar wy verſcheiden muuraadjes van Traanketels / en in onzen eerſten togt naar Groenlandt mede noch twee Engelſche Pakhuizen hebben gezien. Van deeze Baay eenige mylen Noordwaarts / is de Yszont-Baay, mede zeer diep in 't Landt loopende; in 't inkomen aan de rechterhandt / is een groote bogt / de Groene-Herberg genoemt / en daar tegenover op de andere zyde van de Baay / vind men een dergelyke bogt / doch wat kleinder / de Behouden Haven, geheeten. In beide deeze Bayen hebbenwe fondamenten van Traankookerpen gevonden. Een weinig verder om de Noordt / achter het Voorlandt, aan 't Vaſtelandt / bezuiden het groote Rif / is een taamelyke groote Baay / doch van ons nooit bevaaren; maar een weinig Noordelyker benoorden 't gemelde Rif / vind men een ſchoone ronde Baay / doch iets kleinder / de Engelſche-Haven genoemt / hebbende een ſchoone blakke ſtrand; alhier hebbenwe eenige muuraadjes van Traanketels gezien. Aldaar tegenover aan de zyde van 't Voorlandt, of langs het geheele Voorlandt naar den binnenkant / zyn verſcheiden bogten met ſchoone blakke ſtranden / alhier hebbenwe mede / nevens 1 of 2 derzelven / fondamenten van Ketels gevonden. Benoorden het Voorlandt is de Kruys-Baay, ingelyks diep in 't Landt loopende; in den ingang van deeze Baay / zyn nevens een breede blakte / mede eenige muuraadjes van Traankokerpen te vinden. Om dan niet al te langwylig te zyn / zoo volgt aan deeze / de Hamburger-Baay, daar na de Magdelene- en vervolgens de Engelſche-Baay; in ieder van deeze drie / hebbenwe mede verſcheiden fondamenten van Traanketels gezien. Tuſſchen de Engelſche- en de Zuid-Baay, legt het Deenſche-Eilandt, ingelyks / alhoewel geen groote / echter van een ſchoone Baay verzien; hier hebbenwe mede verſcheiden muuren van Traankokerpen vernomen. Benoorden dit Deenſche-Eilandt, legt het Amſterdams-Eilandt, 't welk Zeewaarts

Verſcheiden Bayen en Havens, alwaar noch overblyfzelen van Traankokeryen enz. gezien worden, beſchreeven.

waarts zeer hoog is / maar Landwaarts vlak afgaande / met een zeer groote vlakte / Smeerenburg genoemt; dit Eilandt is van weerzyde van twee ſchoone en groote Baijen verzien / de Noord- en Zuid-Baay geheeten. Landwaarts daar deeze te zaamen loopen / maakt dit een derde groote en ſchoone Baay / de Hollandſche-Baay genoemt / die tegen de vlakte van Smeerenburg aangrenst; daar nevens en op Smeerenburg zyn verſcheiden muuraadjes van Traankookerpen en Pakhuizen te vinden. Nu zullenwe vooz eerſt deeze paſſeeren / en vervolgens Noord- en Oostwaart vooztgaan tot aan het einde van Spitsbergen, en alsdan weder te rug komen. Maar belangende de Viſſcherpen van alle de Vaapen van andere Natiën / benoozden en bezuiden deezen gelegen / zullenwe kozteheitshalven zwygen / en dan alleen van deeze met een weinig meerder omſtandigheit ſpreeken / waar uit dan ook de Viſſcherp van andere Natiën / of die van 't gantſche Geweſt / bequaamlyk zal konnen afgeleid wozden.

Aan deeze Hollandſche-Baay, grenst de Baay achter den Zeeuſchen-Uitkyk, daar mede verſcheiden fondamenten van Traanketels staan; hier aan volgt de Roode-Baay, waar in wy nooit geweest zyn; vervolgens de Biskayer, achter wiens uitſteekenden hoek ingelyks eenig muurwerk van Ketels gevonden wozd.

Onnoodig achtenwe den afſtand en ſtrekking van de eene tot de andere Baay te melden / noch de uitgeſtrektheit der kuſt te beſchryven / nademaal dit genoeg in onze Kaarten / en anderen daar van uitgegeven / kan nagezien wozden. Om dan verder onze Viſchplaatſen te beſchouwen / zoo volgt naast den Biskayer, de Kré achter het Keneveldt en de Liefde-Baay; daar aan volgt de Wyde-Baay, verder de Moſſel-Baay, en van daar om den Vlakken-Hoek het Waigat; een weinig den hoek om / in 't zelve / de Beere-Baay, wat verder inwaarts de Lomme-Baay, over 't Waigat en ſchuin over de Beere-Baay, aan 't Noordooſtlandt, vind men de Brandewyns en Hoepſtoks-Bayen, en van daar een weinig Noordelyker / de 7 Eilanden, alwaar tot noch toe het einde van Spitsbergen geſteld wozd / omdat men zelden verder komen kan / vermits het Ys zulks geduurig belet; want deeze Eilanden gepaſſeert zynde / ziet men noch verder Noord- en Oost-waarts Landt.

In eenige van deeze laatſt genoemde Baijen / zyn wy mede geweest / en hebben ook in eenigen van de zelven verſcheiden goede en veilige reeden gevonden. Uit alle deeze Traan kookerpen is nu wel af te neemen / dat 'er in alle die Vaapen en langs de geheele Kuſt / een zeer groote Viſſcherp moet zyn geweest. Om nu alle deeze Vaapen / die van ieder Landaart in 't byzonder zyn bezeeten geweest / omſtandig te beſchryven / zoude vooz ons / behalven dat we van alles geen bericht bekomen hebben / al te langwyling vallen / en ook den Lezer te verdrietig zyn / dies zullenwe dan die van andere Natiën vooztby gaan / en ons weder

naar

naar de Hollandſche-Baay wenden / om te zien / hoedanig de Hollanders eertyds by de blakte van Smeerenburg , een zeer groote Walviſchvangſt hebben gehad / blykende by den voorgemelden Groenlandsvaarder / die eenigen tyd / na dat de Vloot vertrokken was / mede naar Groenlandt voer / alleen met dit oogmerk / om ten dienſt der Maatſchappy / aan 't gemelde Smeerenburg , traan te laaden. Hier uit is genoegzaam te zien / dat niet alleen de Viſſcherp Schepen / eenen laading van Spek of Traan konden bekomen / maar datze daar en boven noch zoo veel meer uit hunnen Walviſchvangſt konden opleggen / dat 'er anderen / die hen nagezonden wierden / eenen laading van traan konden vinden. Voor Smeerenburg.

Ook is hier uit wel af te neemen / met welk een voordeel toen de Walvisvangerp is verzelt geweest ; indien men deeze tyden hadde mogen beleeven / of noch beleeven mogt / wat zou men zich met veel meer luſt en yver / als nu / aan de Viſſcherp konnen overgeeven ! want gelyk meeſt alles door ſchaade of voordeel / welgevallig of ongevallig / licht of zwaar word gemaakt / zoo is dan by gevolg / dit voor veelen een behaaglyke Viſſcherp geweest / geevende niet alleen groot voordeel aan de Reeders / maar teffens voor de Commandeurs / Harponiers en meer andere Belanghebbers / die door veel te vangen / zoo veel te meer partgeldt verdienden. Het luſt ons in 't vervolg eens in te zien / of deeze zoo zeer voordeelige Viſſcherp ſlegts gevallig / of by gelukkige gevallen zodanig geſlaagt is / dan of deeze Vangſt vervolgens Jaar op Jaar dus voordeelig uitviel. Een voordeelige Viſſchery aangemerkt ;

Uit het voorverhaalde is reeds gezien / dat het gemelde Groenlandſch Vaſchip / naar Spitsbergen wierd afgehuurt / alleen om Traan te laaden ; dat ook Willem Ys de Schoon-Vader van myn geweezen Stuurman Teenis Baltiſz., twee togten op een Jaar naar 't Jan Mayen Eilandt heeft gedaan / laadende telkens omtrent 1000 quardeelen en zulks te zamen omtrent 2000 quardeelen Traan. Behalven dat / zoo hebben we eenige oude Commandeurs en Harponiers verſcheidemaalen hooren verhaalen / dat 'er ten tyde van de Compagnie / ſomtyds groote Noordsvaarders naar Spitsbergen wierden afgehuurt / om niet dan Traan aan Smeerenburg te laaden ; maar hoe veel van die Schepen aldaar jaarlyks gelaaden wierden / en hoe veele Jaaren dit aldus is achtervolgt / is ons nooit klaar voorgekomen. Doch dit is ons genoeg gebleeken / niet alleen uit het gemelde voorbeeldt / maar ook uit het geene ons de Commandeurs diesaangaande verder hebben verhaalt / te weeten : dat zulks niet voor een enkelde reis / en als by geval is geſchied / maar dat dit veele Jaare / en als een jaarlyks gevolg gedurig zodanig is verricht ; want dit blykt in een ander opzicht / uit het reeds verhaalde mede zeer klaar / dat het by de Reeders als een jaarlyks gevolg / waar van zy het einde toen niet zagen / wierd ingezien / anders zouden ze zoo Insgelyks omtrent Jan Mayen Eiland. Noordsvaarders voor Traenlading afgehuurt.

zwaare en byna onwaardeerlijke koſten niet hebben gedaan / met het oprechten van zoo vele Traankooterpen en Pakhuizen langs de gantſche kuſt / als dieſaangaande omſtandig is gemeld; en hoopt dit alles door 't verzoeken van Prolongatie en Continuatie dem 't Octroy, nader verder en meerder bevestigt; Want in 't Jaar 1617. wierd het voorgaande Octroy voor 4 Jaaren geprolongeert; en in 't Jaar 1622. wederom voor 12 Jaaren gecontinueert, welke verleende Continuatie dezen inhoud behelsde:

Op 't Octroy Continuatie verleent.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die dezе jegenwoordige zullen zien ofhooren leezen, Salut, DOEN TE WEETEN, dat wy ontfangen hebben d'Oodmoedige Supplicatie van Ons gepreſenteert van wegen de Bewinthebberen van de groote en kleine Geoctroyeerde *Noordſche Compagnie in Holland*, mitsgaders van de *Compagnie in Zeelandt*, inhoudende, hoe dat eenige Jaaren geleden, de voorſz. groote Compagnie tot haaren groote koſten en periculе uitgeruſt hebbende zeekere Schepen op de Kuſten van *Nova Sembla*, *Spitsbergen*, en andere Landen en Eilanden ten Noorden gelegen, aldaar gevonden, en hier in 't Land ingebragt hadden de Neering van de Viſſchery der *Walviſſchen*, *Wabruſſen* en andere Zee-Monſteren aldaar zynde, en ten dien einde de zelve Neering door goede order hier te Lande mogen worden geconſerveert, en zoo veel het mogelyk ware, werden bevordert en gehanteeert, hadden in den Jaare zeſtien hondert en veertien van ons verzocht Octroy van de zelve Kuſten van *Nova Sembla* voorſz. af, tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eilandt*, *Groenlandt* en andere Landen en Eilanden, die onder de voorſz. Limiten gevonden zouden mogen worden, alleen te mogen bevaaren, en de voorſz. Neering en Viſſchery, met Seclusie van alle anderen aldaar te mogen exerceeren. Welk Octroy wy vergunt hadden, voor den tyd van drie Jaaren, die geexpireert zyn in den Jaare zeſtien hondert zeventien voorleden. Dan alzoo midlertyd de voorſz Compagnien van Hollandt hadden ontdekt, noch zeeker nieuw Eiland, en 't zelve *Mauritius*, anders *Jan Mayen Eiland* genaamt, gelegen op een en zeventig Graden en zeekere Minuten, hadden zylieden insgelyks, om 't zelve Eiland mede te mogen bevaaren, in de voorſz. Jaaren zeſtien hondert en zeventien van ons mede bekomen Octroy voor den tyd van vier Jaeren, ingaande met den Jaare zeſtien hondert agttien, en hebben dienvolgende de Neering en Viſſchery, zoo op 't voorſz. Eiland, als op de verdere Landen en Kuſten ten Noorden gelegen tot dezen dage toe geexerceert, en des gemeene Lands Middelen, daar mede merkelyk verſterkt. Dan alzoo de voorſz. vier Jaaren, met den Jaare zeſtien hondert een en twintig waren geexpireert, en de Supplianten van meening waren, de voorſz. Neering en Viſſchery te continueeren, zoo waren zylieden onder den anderen oneenig geworden, nopende de

de repartitie en verdeeling van de quoten, die ieder van hunlieden daar in waren pretendeerende, ter welker oorzaake Wy de voorgaande onze Octroyen op zeekere proviſioneele repartitiën en order van Equipagie als doen voorgeſlagen, hadden gecontinueert, alleen voor den Jaaren en Zaizoen van zeſtien hondert twee en twintig. Dan alzoo de Supplianten als nu noopende de verdeeling en repartitie van haare quoten en Equipagie onderling waren geaccordeert, als met der daad bevonden hebbende, dat de voorſz. Neering en Viſſchery in deeze Landen zonder eenigheit en goede order niet geconſerveert zoude konnen worden, maar geſchapen was door deeze confuſie en oneenigheit in andere Landen en Plaatſen gediverteert te worden, tot merklyke ſchade en nadeel voor de vereenigde Nederlanden en de goede Ingezetenen van dien; en derhalven de Supplianten ootmoedigiyk hadden verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven de voorverhaalde onze Octroyen noopende de bevaaring van de voorſz. Landen en Kuſten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namelyk mede het voorſchreeven Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voorſchreeven Limiten gelegen, zoo die alrede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, te continueren noch voor twaalf eerſtkomende Jaaren, ingaande met den Jaare en 't Zaizoen van zeſtien hondert drie en twintig toekomende, en henlieden te conſenteren de voorſz Neering en Viſſchery aldaar voor den zelven tyd te mogen exerceeren, met Secluſie van alle anderen. ZOO IS 'T, dat wy geneegen zynde ter ootmoedige bede en 't verzoek van de voornoemde Supplianten, den zelven gegunt, geoctroyeert en geconſenteert hebben, Guunen, Octroyeren en Conſenteren by dezen, de voorſchreve haare verzochte Continuatie, van onze voorgaande Octroyen, nopende de bevaaring van de voorſchreeven Landen en Kuſten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begrepen alle de Landen hier vooren, geroert, en namentlyk mede het voorſz. Eiland *Mauritius* anders *Jan Mayen Eiland*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, zoo die geenen die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zouden mogen worden, voor den voorſchreeven tyd van twaalf Jaaren by henlieden verzocht. henlieden conſenteerende de voorſz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorſchreeven Nering en Viſſchery voor den zelven tyd aldaar te mogen exercceren, met Secluſie van alle anderen, interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk, van wat conditie of qualiteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in deezen, binnen den voorſchreeven tyd van twaalf Jaaren, te vaaren, Handelen of te Viſſen op de Kuſten, Landen en Eilanden, van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk van 't voorſchreeven Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voor-

voornoemde Limiten gelegen, zoo alreede gevonden, als noch te vinden, directelyk noch indirectelyk, op de verbeurte van haare Schepen en ingelaade Goederen, en daar en boven in een peine en boete van zes duizent Guldens voor ieder Schip, 't welk bevonden zal werden, in eenige manieren aldaar gevaaren, gehandelt of gevischt te hebben, te applicceeren de eene helft ten behoeve van de gemeene zaake, en de weederhelft ten behoeve van de voorschreeve Suppliamten; ontbieden daarom en bevelen wel expresselyk allen Gouverneurs, Justicieren, Officieren, Magistraten en Inwoonders der voorschreeven vereenigde Landen, dat ze de voorsz. Compagnie Supplianten, rustelyk en vredelyk laaten genieten, en gebruiken 't volkomen effect van deezen onzen Octroye en Consent, cesserende alle contradictiën en empeschementen ter contrarie, want Wy 't zelve ten dienste van den Landen bevonden hebben alzoo te behooren.

Gegeeven onder onze Cachette, Paraphure, en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage, den 22 December, 1622.

Nademaal by deeze Continuatie, van de Compagnie in Zeelandt wordt gewag gemaakt / vermits deeze Zeelandsche Compagnie in 't zelve Jaar 1622 een Acte verleent wierd / om nevens de Hollandsche Compagnie de Walvischvangst in Groenlandt te mogen oeffenen; zullenwe deeze Acte hier mede volgen laaten / wiens inhoudt dusdanig was:

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit DOEN TE WETEN; alzoo wy de Participanten van de Groenlandsche Compagnie in Zeeland geconsenteert en geoctroyeert hebben, by provisie voor deezen jegenwoordigen Jaare zestien hondert twee en twintig, de Neering van de Walvischvangst, nevens de Participanten van de Provincie van Holland, op 't Eiland *Mauritius*, anders *Jan Mayen-Eiland* te mogen exerceeren, en dat ten zelven einde voorsz. Participanten in Zeelandt haare Logiën, Ketels en andere Gereedschappen tot de voorsz. Neering dienende, zullen hebben te stellen en te planten ter beter commoditeit, zonder schade of verhindering van iemand anders, daar toe dat de Bayen en Stranden van 't voorsz. Eiland *Mauritius* spatieus en groot genoeg zyn, om beide de Participanten van Holland en Zeelandt volkomelyk te accommoderen, zonder den een en anderen in 't allerminst te verhinderen; ZOO IS 'T, dat Wy wel striktelyk verbieden by deezen, namentlyk de voorsz. Participanten van de Groenlandsche Compagnie in Hollandt, en voorts alle Commandeurs, Schippers en anderen van de zelve Compagnie, dien dit eenigzins aangaan zal en welke van hun in 't byzonder, om alle contestatiën, questiën, differentiën en inconvenienten voor te komen, die ter plaatsen zouden mogen ter zaake voorsz geryzen (die aldaar

daar niet zoude konnen gerecht worden) iemandt op 't voornoemde Eiland *Mauritius*, en den een den anderen in 't exerceeren van haare Neering te beletten, en verhinderen, alzoo wy verſtaan dat een iegelyk van de reſpective voorſz. Compagniën vry zal ſtaan, zyne Logiën, Ketels en andere Gereedſchappen tot de Neering voorſz. dienende, op de Bayen en Stranden van 't voorſz. Eiland *Mauritius* te planten tot zyner beſte commoditeit, zonder hinder of belet van anderen, niet tegenſtaande eenige cavelingen die 'er tuſſchen de groote en kleine Compagniën voor dezen zouden mogen gedaan zyn, of geſchied wezen. Ordonnerende overzulks de te ſamentlyke Participanten van de voorſz. Compagnien in Hollandt en Zeelandt, hun deezen volgende te reguleren, dewyl wy dat alzoo voor den dienſt van 't Landt, en onderhouding van Vriendſchap en eenigheit tuſſchen de voorſz Compagnien hebben bevonden te behooren.

Gedaan ter Vergadering van de Hoog-gemelde Heeren Staten Generaal, in 's Gravenhage, onder der zelver Cachet, Paraphure en Signature van haaren Griffier, 28 May, 1622.

Hoedanig de Viſſchery in en omtrent de Bayen gehandhaaft wierd.

Dus is dan deeze eerſte Viſſcherp zeer voozdeelig en booz de Redery behaaglyk geweeſt; en te meer / alzoo toen de Schepen op verre na zoo veel gevaar niet uitſtonden van in 't Yz te blyven / als nu in de Yzviſſcherp; want men ſtelde met de gantſche Vloot indien 'er opening gevonden wierd / of zoo dzaa het Yz booz de Bayen dzyftig was / zynen koerz recht op den wal aan / men ging 'er boozts ter Ree leggen / ieder Landaart op zyn eigen en verkooren plaatz / alwaar men zyne Kookerpen en Pakhuizen had. De Hollanderz / van wien wy van boozneemen zyn alleen te handelen / liepen toen in de Hollandſche-Baay, langz de vlakte van Smeerenburg, gelyk als in een laag elkander op zyde / of zoo na op zyde / dat 'er maar een Sloep kon tuſſchen booz vaaren / om de traanbaten van landt aan boozdt te boegſeeren / hebbende een Anker booz uit in de Baay / en een touw achter uit aan landt / om de Fondamenten der Ketels / om een groote Steen of eenig Walvis-kakebeen / waar van noch op verſcheiden plaatſen / eenige zodanige kakebeenen / als hooge paalen / ten dien einde aan 't ſtrandt en in 't zandt opgerecht / te zien zyn. Hier lagenze als in een gewenſchte en verzekerde Haven / 3 of 4 mylen van Zee / landwaartz in / wel bertuit en beſchut booz alle winden / oeffenden hunne Viſſcherp met groot gemak en vermaak / en zulks met hunne Sloepen om en by de Schepen in deeze Baay / als toen een ongemeene Viſchryke Baay zynde / die den meeſten tydt vol Viſch ſchynt te zyn geweeſt; want uit verſcheiden berichten van deeze Walviſchvangerp / geeft deeze hunne doening zulks genoeg te kennen / anderz zoudenze zich nevens hunne Traankokerynen zoo niet hebben bertuit / en de Schepen zoo gemaklyk ten anker gelegt. Daar en boven voerdenze toen ook dubbelt Volk / te weeten 60 /

De Gronlandſch-Vaarders dubbeld bemant, en waarom.

70 en ook wel 80 Mannen / welke manſchap dus verdeelt werd: eenige voor de Sloepen om de Viſſchen te dooden / en naar de Kookerpen aan ſtrandt te voegſeeren; anderen aan landt / die het Spek van de Viſſchen ſneeden / aan vinken kapten / de Traan kookten / deeze Traan in de vaten vulden en van 't ſtrandt te water rolden; weder anderen te Scheep die deeze Traanvaten aan boordt bragten / met de takel om de ſpil overwonden en in 't Schip weg ſtuwden. Wanneer men nu hier bp voegt de gemelde Noordsvaarders / derwaarts bevragt om Traan te laaden / zoo blpkt dat 'er wel eer een groote meenigte van Viſch moet zpn geweeſt / en vermits deezen overvloedt / eenige Jaaren na den anderen / niet geminderd is; geen wonder / dat het den Reeders toen toegeſcheenen heeft / dat deeze Viſſcherp zodanig een verandering niet zoude onderworpen wezen; derhalven men eerlang beſloot de gemelde Pakhuizen en Traankookerpen alhier / en om de zelfde reden / mede op andere plaatſen langs de geheele Kuſt / te bouwen; want benevens deeze Baay / waren toen mede alle de andere Bayen even Viſchrpk. In den aanvang dan was hier luſtig wat te doen / en gelpkmen zegt / neering en welvaart; komende aldaar jaarlpks een kleine Vloot Schepen van Amſterdam, Rottercam, Hoorn en meer andere plaatſen / die zich langs de vlakte van Smeerenburg, gelpkzaam in een laag bp den anderen voegden / en een ieder nevens zpn eigen Kookerp; derhalven had men alhier Amſterdamſche / Hoornſche / Rotterdamſche en meer andere Traankookerpen met derzelver Kuiperpen en Pakhuizen / waar in men veele Groenlandſche Gereedſchappen burg / Baten maakte / kuipte en verhaalde / en veel dingen tot de volgende Viſſcherp gereed hield / en daar in bewaarde / wanneer men met de Schepen weder naar huis vertrok.

VIERDE HOOFDTSTUK.

De Vriezen trachten deel in de Geoctroyeerde Viſſchery te hebben; dies hen de Staten van Vrieslandt mede Octroy verleenen; waar op approbatie word verzocht, en een Verdrag met de Geoctroyeerde Compagnie van Hollandt en Zeelandt getroffen. Waarom de Groenlandſche Maatſchappy allenks is verzwakt, en vervolgens vernietigt, aangeweezen. De Viſſchery wederom open geſtelt, en om wat reden ſomtyds verboden.

De Ingezetenen van Vrieslandt deeden meede insgelpks arbeiden / omtrent den uitgang van 't Octroy, 't welk met het eindigen van 't Jaar

Jaar 1633. ten einde liep/ om ingelyks deel in de Viſſcherp te hebben/ en hadden dezelve liever open geſtelt gezien; maar dit niet gelukkende/ hebben de Staten van Vriesländt zelfs/ hun een Octroy verleent/ 't welk van deezen inhoudt was:

De Staten van *Vrieslandt*; allen den geenen die dezen zullen zien of hooren lezen, *Saluit:* Alzoo *Hilbrand Dirkſz.* Burgermeeſter tot *Harlingen* en *Wybe Janſz.* Burger binnen *Stavoren*, voor hen en hunne Conſorten, ons by Requeſte hebben geremonſtreert, hoe dat zy aangemerkt hebbende, de profitabile opkomſten van de Viſſchery of Capture van Walviſſchen en andere Zeemonſters in de Noordſche Zee, van omtrent de Kuſten *Nova Zembla* tot aan *Fretum Davis*, daar onder mede begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eilandt*, *Mauritius*, *'t Staten-Landt*, *Wybe Janſz. Water*, de *Zwarte Hoek*, *Groenlandt* en andere Noordſche Eilanden, dewelke nu geexerceert worden, alleen by eenige Ingezetenen van *Hollandt* en *Zeelandt*, zeer begeerig waren geweeſt, om gelyke Viſſchery aldaar of omtrent de voorſz. Eilanden in de voorſz. Noordſche Zee, mede ter hand te neemen, en de Negotie van daar binnen deze *Provintie* van *Vrieslandt* in te voeren en te ſtabileeren, als hun verzeekert houdende dat gelykerwys de ſituatie van dezelve *Provintie* en andere gelegentheden, tot al zulk een handeling immers zoo bequaam zy, als de Situatie der voorſchreeve *Provintien*, van *Hollandt* en *Zeelandt*, alzoo ook de Equipagiën en Viſſchery den Ingezetenen der voorſz anderen *Provintiën*, inzonderheit ten reſpecte dat de voorſz. Viſſchery of Capture word geexcerceert in den grooten Oceaan, die doch na de Natuur en na aller volkeren wetten, een ieder gemeen, vry en open is, en aan Creatuuren die in den zelven Oceaan geteelt worden, en vryelyk evageren en na de voorſz. Regten den *Primo Occupanti* toeſtandig worden; en of wel naar hun opinie de zelve vryheit door geen *Compagniën*, *Monopoliën* en *Octroyen* konden worden gehindert, dat nogtans eenige Perſoonen in *Hollandt* en *Zeelandt* Compagniën geſloten hebbende, van alzulke Viſſchery, voorgaaven, dat zy van de Hoog: Mog: Heere Staten Generaal zouden hebben geobtineert, Brieven van *Octroy* en *Licenten*, verkreegen voor eenige Jaaren, om in den voorſz. Oceaan omtrent de vooren geſpeſificeerde plaatzen de voorſz. Viſſchery en Capture van Walviſſchen alleen te exerceeren, en met excluſie der Ingezetenen van de andere *Geinteerde Provintiën*, en als de Jaaren bykans geexpireert waren, prolongatie der zelver te verzoeken, niet tegenſtaande wy zoo door verſcheidene onze aanſchryvinge, als door propoſitie van onzen Gecommitteerden ter vergadering van haar Hoog: Mog: ſeſſie hebbende, den zelven *Prolongatie* door de boven geſchreeven en meer andere redenen hadden doen tegenſpreeken, en by alle manieren hadden gezocht te beletten; ook met expreſſe proteſtatie van nulliteit, en dat wy verſtonden zulks

niet:

niet te zullen prejudiceeren het gemeene recht en de gerechtigheit, ſpecialyk van onze Ingezetenen dien wy dies onaangezien in de voorſz. Navigatie en Viſſchery gezint waren te ſtyven en te maintineren; verzoekende daarom de Supplianten, dat wy onze gratie aan hun zoude willen verleenen, en zulks doende, henlieden voor hun zelven, en ten gerieve van alle de Ingezetenen deezes Lands die binnen zeekeren tydt zich zoude willen verklaaren Participanten te willen zyn, Octroyeeren en Concentreeren om in den voorſz Oceaan of Noordſche Zee ter voorſz. plaatzen, en daar het hen wyders gerieflyk zoude mogen zyn, te mogen viſſchen, Walviſſchen, en andere Zeemonſters, en hen in die gerechtigheit te maintineren en de hand te bieden; welk verzoek by ons in deliberatie gebragt zynde, en daar by geconſidereert, dat Wy voor onze Ingezetenen, door den voorſz onzen oppoſitie niet konnen zyn gehouden aan de obſervantie de voorſz. Prolongatie (indien de zelve verkreegen zoude mogen zyn) en dat ook ſtrydig zoude zyn tegens de Tractaten en Articulen van d'Unie, dat de eene *Provintie* door den anderen zoude worden ontrokken de Negotië en Trafycque in een vrye Zee, alwaar aan de voorſz. onze Provintië naader gelegen is als de voorſz. andere beide Provintiën, en alzoo voor een groot deel ontbloot worden van de middelen waar uit de Contrebutiën tot de gemeene zaaken alhier gegeeven worden; zoo hebben wy verſtaan het voorſz. Verzoek in goede reedenen gefundeert, en in allen reſpecten te zyn equitabel, en inzonderheit te ſtrekken tot voortzetting van de Negotie en Neering binnen onze Provintie, waar aan onze gemeene zaak ten hoogſten gelegen is; en hebben dienvolgens zoo veel in ons is, den Supplianten voor hun mede Participanten, de welke binnen den tyd van een Maand *â dato* zullen geraaken hen te verklaaren mede Participanten te willen zyn, en hun namen aan te geeven aan den Supplianten of hun gemachtigden, geconſenteert en geoctroyeert, Conſenteeren en Octroyeeren by en door krachte deezes om den tyd 20 Jaaren *â dato* deezes op een behoorlyk Reglement by dien van de Compagnie in te ſtellen, in de Noordſche Zee, ter plaatſe hier vooren gedeſigneert, en waar het hen weiders gelegen zal mogen zyn te mogen Viſſchen en vangen Walviſſchen en Zeemonſters, en den zelven aldaar te Lande te havenen en beneficieren naar hun gelieven; welverſtaande nochtans dat zulks geſchiede buiten prejuditie en krenking van Souverainiteit, Hoogheit, Rechten en gerechtigheit van de voorſz. onze Provintie, de welke altoos geeximeert en onverkort gereſerveert worden, en dat binnen den tyd van agt dagen *â dató* van deezen onze Octroye by openbaare affictie van Billetten ten platten Lande en in de Steden van ieder onzer Ingezetenen, werden genotificeert en kont gedaan de voor verhaalde vryheit of Licentie, om binnen den voornoemden tyd, hen als mede Participanten te verklaaren en hun namen aan de Supplianten in 't byzonder aan te geeven, zonder dat anderzins deze onze Octroye zal mogen genieten de gebeur-

heurlyke effecten ; Ordonneeren mits dien allen en een iegelyk van onze Ingezetenen om den Supplianten en die van hunne Compagnie deze onze gratie of *Octroy*, ſampt de exercitie van dien geruſtelyk te laten hebben en gebruiken, en hen van alle turbe en moleſtatie ter contrarie t'onthouden, en beveelende onze Officiers en Juſticiers, om den Supplianten en hunne Medeparticipanten daar in en by maniere te maintineren, en te doen alle hulpe en byſtand, want wy verſtaan het zelve tot welſtand van 't Land, en tot der Ingezeten zonderlinge profyte alzoo te behooren. Gegeeven in onze Vergadering op 't Landſchaps-Huis binnen Leeuwaarden, onder het Zegel der Staten van *Vrislandt*, en der zelve Secretaris handt, deezen 22 November, 1634.

Alzo nu de Vriesche Participanten beducht waren / dat dit hun Octroy hen weinig baaten zou / haddenze approbatie by haar Hoog: Moog: verzocht / gelyk toen den 9 Juny des voorleden Jaars / ter Vergadering aan haar Hoog: Moog: voorgedragen wierd ; dat de zelve Provincie mogt worden ingeruimt in 't Octroy by continuatie en aan de Groenlandſche Compagnie ingewilligt / om redenen daar toe by hun in haar Hoog: Moog: Vergadering voorgeſlagen ; doch alzoo deeze zaak voor de Heeren van Hollandt gebragt zynde / noch niet ten effecte wierd beſloten / en het Saalzoen ondertuſſchen tot de Walviſchvangſt bynа verliep / zoo hadden de Ingezetenen van Vrieslandt hunne 3 Schepen tot deeze Walviſchvangſt uitgeruſt / mede in See doen loopen / om zich ter plaatze van de Hering te laaten vinden ; nu was te beduchten / dat tuſſchen de Schepen van de voornoemde Compagnie / en die van de Provincie van Vrieslandt eenige misverſtanden of dadelykheden mogten ontſtaan ; hier op hebben haar Hoog: Moog: verſtaan / de op de Hering leggende Schepen te belaſten / onverminderd en onbenadeelt het recht van de voorſz. Compagnie / als ook den eiſch van de Ingezetenen van Vrieslandt, dat ze jegens elkander geen dadelykheden gebruiken zouden ; des moeſten de Ingezetenen van Vrieslandt hier van tydelyk aan de Schepen van de Compagnie kenniſſe geeven.

Met dit beſluit / echter zich niet genoeg beſtand ziende / arbeidde men om met die van Hollandt en Zeelandt in onderhandeling te komen en tot een minnelyk accoort / zulks dat de Vriezen wierden ingelaten op drie in zeven en twintig ; te weeten : dat ze van zeven en twintig duizent quardeelen, drie duizend genieten zouden ; doch zodanig / dat wederom die van Amſterdam van drie duizend Quardeelen, drie honderd genoten. En dus werd men op de volgende wyze verdragen ;

I Dat die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dien van de *Provintie* van *Vrieslandt* by dezen zyn inruymende en aanneemende in 't *Octroy* van de Hoog: Moog: Heere Staten Generael jongſt op den 25ſten October 1633. *geob-*

ſmeers en *getrouwgeers* voor den tyd van agt Jaaren, ingegaan met den Jare 1655. en dat voor de navolgende quote of tauxt.

II. En alzoo tuſſchen die van *Hollandt* en *Zeelandt* voor deezen is verdragen den tauxt van haare Equipagie op vier en twintig duizend quardeelen, zoo zal mits de voorſchreeven inruiming den zelven tauxt worden vermeerdert voor die van *Vrieslandt*, met een quantiteit van drie duizend quardeelen, monteerende zulks den geheelen tauxt voor die van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*, zeven en twintig duizend quardeelen, daar op ter Zee zal mogen worden gebragt zes Sloepen of duizend quardeelen, waar op de Equipagie gedaan en aangelegt zal worden, geduurende den tyd van 't voorſchreeven *Octroy*, en ook daar na by *prolongatie* of *continuatie* van dien, zonder dat den zelven tauxt zal mogen worden vermindert, dan met gemeene bewilliging van alle de voorzeide Kamers van *Hollandt*, *Zeelandt*, en *Vrieslandt*, zonder eenige overeenſtemming dien aangaande te gedoogen

III Dien volgende, zoo zullen die van *Vrieslandt* op de voorzeide haare quote worden geaccommodeert en ingeruimt in 't gebruik van den Lande, en Bayen, daar die van *Hollandt* en *Zeelandt* de Neering jegenwoordig doen, mits blyvende zoo verre van de plaatſen van die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dat zy onverhindert in redelykheit zyn.

IV. Dat die van *Vrieslandt* naar advenant als vooren, neffens die van *Hollandt* en *Zeelandt* moeten draagen, inſtaan en helpen beweeren alle *actiën* en *queſtiën* die de voorſz. Compagnie na deezen zoude mogen opkomen en aangedaan worden, geenen uitgezondert, 't zy uit wat pretext of oorzaak het zoude mogen zyn; en ook mede in de toekomende onkoſten die zouden mogen vallen in de zaak uitſtaande met *Jan Vrolyk* over zyn misbruik voor dezen begaan, zonder in de principaale zaak dienaangaande te draagen.

V. Dat met alle behoorlyke middelen in 't gemeen zal worden by der handt genomen en getracht te weeren, alle de geenen die in de Vereenigde Nederlanden de voorſz. Neering zoeken en trachten te onderkruipen.

VI. Dat men in 't generaal zal verzoeken en bearbeiden, om van de Hoog: Moog: Heeren Staten te verkrygen, *continuatie* van 't jegenwoordig agt Jaarig *Octroy*, voor den tyd van noch twintig Jaaren, ten naame van de voorſz. Kameren van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*.

VII. Dat men ook mede van de voorſz. haar Hoog: Moog: zal verzoeken *Placaat*, met *Interdictie*, dat niemand in deeze Landen eenige Equipagie zoude mogen doen op de Walviſchvangſt, noch eenige andere Zeemonſters, dan onder directie van de voorſz. Geoctroyeerde Noordſche Compagnie tot weering van alle Enterloopers.

VIII. Inſgelyks, dat ook geen Walviſch-Traan, Baarden noch Walviſch-Spek van buiten in deeze Landen zoude mogen gebragt worden,

dan

dan by die van de voorſz. Geoctroyeerde Noordſche Compagnie, op de verbeurte der zelver en zeekere peine.

IX. En om tuſſchen den anderen goede order te houden en een reglement ten gemenen beſte, zoo zullen Jaarlyks gehouden worden, drie ordinaire Vergaderinge, als den naaſten Vrydag voor half Maart, den naaſten Vrydag voor half July, en naaſten Vrydag voor ultimo October; en indien de Preſideerende Kamer goedt dacht, ook tot zulk een tyd als de Compagnie geraden vinden zal, extraordinaire Vergadering beſchreeven te worden.

X. Welke Vergadering ſtrekken zal om met malkanderen te beraadſlagen op den tauxt en quantiteit van de Viſſchery, 't huuren van Harpoeniers, 't getal van Sloepen, 't monteren van de Schepen, en d'Animiraalſchappen ter Zee, mitsgaders alle andere zaaken daar aan dependeerende.

XI. De Vergadering zal beſchreeven worden by de Preſideerende Kamer, met aanſchryving van Poincten, waar op een ieder zal moeten gelaſt komen, en het geene aldaar beſloten word, moet nagekomen worden.

XII. En zoo wie beſchreeven zynde by de Preſideerende Kamer, niet tydelyk compareert, zoo zal men ten langſten drie dagen gewacht hebbende, met de Preſenten in beſoingjes treeden, en 't geene aldaar beſlooten word, zal by den Abſenten moeten achtervolgt worden, als of de zelve daar in hadden geconſenteert.

XIII. Welke Vergaderingen zullen moeten waargenomen worden door Gecommitteerden van ieder Kamer in Perſoon.

XIV. Dat de eerſte drie Jaaren, te reekenen met den ingang van 't voorſz. *Octroy*, de Preſideerende Kamer zal in *Hollandt* zyn, en 't vierde Jaar in *Zeelandt*, en zoo voorts by toeren omgaande, en dat in alle Vergaderingen de Kamers van *Hollandt* zullen hebben zes ſtemmen, die van *Zeelandt* twee, en die van *Vrieslandt* een ſtem.

XV. Niemand zal vermogen eenige Schepen op de Neering van de Walviſchvangſt uit te zenden, ten zy al te vooren by gemeene Vergadering order en tauxt op de Viſſchery zy geſtelt.

XVI. Niemand zal vermogen te excedeeren den tauxt van zyne Equipagie.

XVII. Niemand zal vermogen eenige Traan, Spek, of Walviſch-Baarden te vervoeren, van de plaats van de Neering, op eenige andere plaatſen; maar zal een ieder gehouden zyn, die in te brengen binnen deeze Landen, de zelve te loſſen en op te leggen, ter plaatſe daar men gewoon is op een Walviſchvangſt te equipeeren.

XVIII. Niemand zal vermogen buiten deeze Compagnie of *Octroy* op de Walviſchvanſt te equiperen, of in zoodanig een Equipagie te herideeren, directelyk noch indirectelyk het zy buiten of binnen deeze Landen.

XIX Niemand zal vermogen de ontdekking van eenige nieuwe Zee-

Havenen, Wateren, Stranden, Rivieren, Stroomen, Bayen, Landen of Eilanden of de adverſtentie of bevinding van dien, hoedanig die zoude mogen geſchied zyn, voor deezen of in 't toekomende noch zoude mogen geſchieden, tot zyne particuliere profyte te appliſeeren, of aan iemand buiten deeze Compagnie te communiceren, noch ook uit kracht van zodanige ontdekking of advertentie eenig particulier *Octroy* te verzoeken, of geimpetreert zynde, zich daar mede te behelpen, om op zodanige Zeeſtranden, Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden apart en buiten 't voorſz. *Octroy* te negotieeren, noch daar aan te participeeren: maar zal een ieder gehouden zyn op alle eer, vroomheſt, en trouwe al het zelve tot profyte van de gemeene Participanten te confereeren, en ter generale Vergadering van de Kamers daar van te doen, op de eerſte Vergaadering na 't arriveement van de Schepen die de voorſz. ontdekking of vinding gedaan hebben, met een ronde en klaare opening en verklaaring van alle gelegentheden van dezelve en nieuwe Zeeſtranden en Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden te doen.

XX. En zoo wie eenige nieuwe Landen of Eilanden, het zy buiten of binnen de Limiten van 't *Octroy* gelegen, komt te ontdekken, dezelve zal de profyten daar van, voor vyf achter een volgende Vojagiën genieten, daar in reekenende het Jaar van de vinding, en zal dezelve ontdekking, na den voorſchreeven tydt komen, ten profyte van de gemeene Compagnie van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*.

XXI. Niemand zal mogen van deeze Compagnie by directe of indirecte middelen van eenige verleende Prinſen of Republiquen verzoeken eenige Sauvegarden.

XXII. Indien different of queſtie tuſſchen de voorzeide Kamers, of ook onder eenige Leden uit dezelve zoude komen te ontſtaan, zoo zal het zelve bevreedigt of gedecideert worden, by de nutrale Leden van de voorſz. Compagnie, of by manquement van nutrale Kamers, anderzins by goede Mannen, ter wederzyde te verkiezen.

XXIII. De Munitie van Oorlog die bevonden zal worden op de Bateryen of Forten ter plaatſe van de Neering, daar in zullen die van *Vrieslandt* mede haar contingent als vooren gelden, en in redelykheit voldoen.

XXIV. Dat de Contraventeurs en Overtreeders van deeze Conditiën en elk poinct van dien vervallen en verbeuren zullen, eens zoo veel als de overtreeding bevonden zal worden te bedraagen.

Verbinden de Partyen ter wederzyde, en ieder in 't zyne, de Perſoonen en Goederen van de Kameren, die ieder in dezen zyn repreſenteerende, ſubject alle rechten en Rechteren.

Overgeevende en conſenteerende ook by dezen om hier in by den Hoogen Rade goetwilliglyk te worden gecomdemneert, daar toe conſtitueerende en magtig maakende, *Jan van Rhyn*, *Hendrik Boom*, *Cornelis*

van.

van *Hyſſelendoorn* en *Gerard de Rodere*, alle Procureurs voor den voorſz. Rade, 't zamen en ieder byzonder, beloovende zulks dankelyk te neemen en van waarde te houden. Aldus gedaan en gepaſſeert by

Abraham la Fevre van wegen de Kamer *Amſterdam*.
Jacob van de Graaf en *Dirk de Haan* van wegen de Kamer *Delft*.
Paulus Timmerſz. van wegen de Kamer *Rotterdam*.
Willem van Semeren de Jonge, van wegen de Kamer *Hoorn*.
Jacob Meim, van wegen de Kamer *Enkhuizen*.
Pieter Boudaan Coerten, van wegen de Kamer *Middelburg*.
Cornelis Lampſius, van wegen de Kamer *Vliſſingen*.
Hillebrand Dirkſz. en *Cornelis Damis*, van wegen de Provintie van *Vrieslandt*.

Voor *Johan van Warmenhuizen*, openbaar Notaris by den Hove van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Weſtvrieslandt*, geadmitteert in *'s Gravenhage*, reſiderende, ter preſentie van *Jan Nederwaarts* en *Matthys Credenbach*, op huiden den 25ſten July, 1636.

De Compagnie hoopte / door deeze vereeniging geſterkt zynde / des te beter verſcheiden Steden in Hollandt te zullen konnen tegenſtaan / die mede begeerden ingelaaten te worden. Alhoewel nu het Octroy door deeze Noordſche of Groenlandſche Compagnie by de Staten Generaal was gepaſſeert / en zelf in 't bywezen van de ordinaris Gecommitteerden der Staten van Hollandt, die mede uitdrukkelyk het zelfde Octroy of de laatſte Prolungatie toeſtemden. Niet tegenſtaande hebben de Staten van Hollandt op den 11den December deezes Jaars verklaart / dat die van de gemelde Groenlandſche Compagnie binnen 14 dagen aan de Steden / die mede deel in deeze Compagnie begeerden te hebben / redelyke voldoening zoude geeven / of dat ze 't Octroy door vernietigt hielden / de Viſſcherp vry en opengeſtelt.

Deeze Vriesen of Harlingers nu / mede in de Compagnie van Hollandt en Zeelandt ingelyft / hadden ingelyks hunne Traankookery in de Zuid-Baay by 't Doodemans Eilandt, heden noch de Harlinger Kookery genaamt / en de Zeeuwen onder den Zeeuſchen-Uitkyk; alle deeze Kookeryen en Pakhuizen langs de blakte van Smeerenburg, maakten gelykzaam een buurt of klein Dorp uit / 't welk dieshalven niet oneigentlyk naar de nering / het Dorp Smeerenburg wierd genoemt. Hoe veel Traankookeryen en Pakhuizen aldaar in 't geheel zyn geweeſt / is ons nooit klaar gebleeken / maar tegenwoordig zyn 'er noch de Fondamenten en Muuraadjes van 8 of 10 Traanketels / behalven die van de Pakhuizen / onderſcheidentlyk te zien; de overige zyn alle door den tyd t'eenemaal vervallen / zulks 'er niets meer van te vinden is.

Groot gewoel omtrent Smeerenburg, toen de Visschery in haar fleur was.

Dadelmaal nu derze Schepen / om de gemelde reden / dubbelt volk boorden : zoo was 't 'er dagelyks 't zy in de Schepen / in de Sloepen of op 't Landt met woeling dyck ; derhalven quamen 'er ook met derze Schepen ' gelyk in de Leegers / eenige Toevlaars over / die in hun eigen behuyzing / of in de Pakhuyzen hunne Waaren / als Brandewyn : Tabak ; en meer dergelyke dingen verhorchten ; insgelyks quamen 'er ook Bakkers om Broodt te bakken / wordende des morgens wanneer de warme bollen en 't witte broodt uit den oven quam / op den Hoon geblaazen ; zulks dat aan dit Smeerenburg , omtrent den zelvigen tydt met Batavia gevischt / in dien tydt luftig wat te doen viel / schoon echter niet in vergelyking met derze Javaansche Hoofdstadt ; niet te min was 't er mede al dry veel gewoel ; en naar de gelegentheyt van 't Landt taamelyk wat te bekomen : mogelyk ook de Wyn en Brandewyn veedelyk goed koop. Dermits dan derze Visserp / met die van Batavia , omtrent een en den zelven tydt haaren aanvang nam / of wel voornamentlyk in den zelfden tydt wierd voorgezet en by der hande genomen ; zoo zullen 't mogelyk ook voor het meerendeel de zelfde Visschers zyn geweest , 't welk we echter niet nader willen onderzoeken. Gelyk men dan / niet zonder groote kosten zich in Indië wel gegrond ter neder heeft gezet / zoo trachte men insgelyks hier mede te doen / dermits het hen toeschoen / als of de voortteeling en aanwas derzer Visschen / voor altoos / zoo menigvuldig duuren zoude / als hunne Vangst jaarlyks vertierde ; derhalven was 't met vreemd dat 'er tot zodanige groote kosten een besluit genomen wierd / om zich mede alhier in de wel-slaagende nering vast te zetten ; want in zeker opzicht was men in de verwachting niet bedrogen / hier in bestaande : dermits / gelyk wy reeds gezegt hebben, de Walvischzee van een zeer wyde uitgestrektheit is ; derhalven moest de voortteeling in derze ongemeene ruimte zeer menigvuldig zyn / want door de jaarlykksche Visscherp op de gewoone plaatsen / die naar maate van de gemelde uitgestrektheit / zeer weinig vermogt / en in dit luttel hinderen kon ; maar een ander geval / heeft derzen toeleg niet weinig verzwakt / daar men in de Indiën niet voor te duchten had ; want schoon het gemelde zeer groote quetskveldt der Walvisschen / by de Indiaansche Muskaat / Kaneel en Nagelboomen in der zelver voortteeling mag vergeleken worden / zoo is echter de eene voortteeling van een bestendiger natuur dan de andere / dewyl de Walvisschen beweeglyk in hun ruim element allerwegen konnen omzwerven / en de gemelde Speceryboomen onbeweeglyk in de aarde staan / groeyen / voortteelen en vruchten draagen. Waar op dan 't gemeene spreekwoordt kan toegepast worden: beter een vogel in de handt, dan tien in de vlucht ; want / niet het opvangen van derze Visschen / maar hunne beweeging en plaatsveranderinq / heeft derze grondlegging zodanig verzwakt / dat de Compagnie al voor lang t'eenemaal geschieden en vernietigt is / zulks van al-

De Groenlandsche Compagnie in den zelfden tyd met d'Oost-Indische Compagnie begonnen.

Redenen waarom de Groenlandsche Compagnie alsenks vernietigt is.

alle hunne daar toe dienende gebouwen / niets dan eenige oude overblyfzelen van Fondamenten en Muuraadjes te vinden zyn.

Op deeze verzwakking der Viſſcherye / quam noch / dat 'er eenige Jaaren zoo ongelukkig uitvielen / zulks men in 't Ys ſomtyds omtrent 20 Schepen zitten liet / 't geen toen de luſt niet weinig verflaauwde / en de Maatſchappy allenks den klem quyt raakte ; welk overſchot noch een gedaante heeft nagelaaten / gelyk de Groenlandſche Pakhuizen te Amſterdam op de Keizersgraagt / en de reeds verhaalde overblyfzels in de Groenlandſche Geweſten te kennen geeven. Echter blykt uit de verkreegen Continuatie op hun Octroy in den Jaare 1633. voor den tyd van agt Jaaren wederom verleent / dat toen de Viſſcherye noch op een genoegzaame voordeelige wyze gehandhaaft wierd ; waar van hier mede den inhoudt volgt ;

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen die deze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen, Saluit ; *doen te weten*, dat Wy ontfangen hebben de ootmoedige Supplicatie aan ons gepreſenteert by de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde Noordſche Compagnie van Hollandt, Zeelandt en Weſtvrieslandt, inhoudende hoe dat die van dezelve Compagnie over lange Jaaren tot haare groote zwaare koſten en periculen, uitgeruſt hadden verſcheide Schepen, om te ontdekken de Kuſten van *Nova Zembla*, *Waygats*, *Straat Davis*, en de Zee-Rivieren, Landen en Eilanden ten Noorden gelegen, in diverze reizen by de voorſz. hunne Schepen ontdekt zyn geworden veele Landen, Eilanden en Rivieren, Kuſten en Reden aldaar, en onder anderen ook 't Land: *Spitsbergen*, *'t Beeren-Eilandt*, en daar na 't Eilandt *Mauritius* of *Jan Mayen Eilandt* ; aan welke plaatſen zy Snpplianten hadden begonnen te planten de Viſſchery van Walviſſchen, en andere Zee Monſters, en daar door de Neering en handeling van de Traan, hier in deeze Landen gebragt, en tot conſervatie van dezelve, van Ons verkreegen Octroyen om de Kuſten hier vooren geroert, van *Nova Zembla* tot de *Straat Davis*, alleen en met ſecluſie van alle anderen te mogen bevaaren en beviſſen : geduurende welke Octroyen zy Supplianten de voorſz. Viſſchery en Neering met groote exceſſive koſten hebben gecontinueert, en onderhouden : Niet tegenſtaande veel Traverſiën die zylieden daar over hadden moeten uitſtaan en lyden, als verſcheidemaalen by de Engelſen van haar goet berooft geweeſt zynde, en tegen de zelve, als tegen andere Natiën, ook hebbende groote en zwaare Proceſſen moeten ſuſtineren en uitvoeren, zulks dat zy Supplianten daar over, heele Capitalen hebben verlooren en geconſumeert ; waarom oorzaak genoeg hadden gehad, om de zelve Viſſchery te ſtaaken en te abandonneren ; doch hadden zy Supplianten alle deeze zwaarigheden (alhoewel met ſmerte) door een goede couragie en hoope van beterſchap overkomen, zoo om te maintineren de re-

reputatie van den Landen. als ook en een vry vertoeven, dat Godt haren arbeit en ydelen moet segenen, en ook een goet einde laten hebben, alsoo ook by Supplianten ten contrarie en sonder van de selve Neering en Vaerdery een groote ruine, generale Forten, Heiren en Loopen. en wanneer en anderen, een saere politie binnen dijnen te stellen, en de selve tegen alle inroemsche Natien, en anderen des te kraechtiger te maintineren. ende Supplianten expresselyk en consorderen met groote ydelen gesuppeert, met ook en andere bescheiden verstaen, dat sy een Octroye, als ook aen 't Eylant Mauritius hebben laten voorderen en overwinnen, een voorsaem ydelen gelieft hebben Domicilium te houden. en alsoo door de voorsz. Neering en Vaerdery des gemeenen Landts middelen grootelyks worden verheert en gedefraudeert, en groote menigheden den Landen word toegebragt. ook menigte van Menschen haren doot daer aen sijn gewonnende, sy Supplianten wel genoegen souden sijn, de selve Neering en Vaerdery te continueren, de ontdekkingen en beroeringen die sy hadden begonnen te doen van noch meer notable onbekende Plaetsen en Landen te volvoeren, waer uit deese Vereenigde Nederlanden groote profyten en voordeelen met Godes segen souden staen te verwachten: Maer alsoo sonder ons Octroy of Continuatie van dien, de voorsz. Neering en Vaerdery hier te Lande niet konde werden geconserveert noch beroerden, maer by vreemde Natien ondergeslagen, ongetwyfelt in andere Landen souden werden gediverteert, tot merklyke schade en nadeel van de vereenigde Nederlanden, en de goede Ingesetenen van dien, mitsgaders tot totale ruine van de Geoctroyeerde Compagnie: soo keerden sy Supplianten in alle ootmoedigheit aan ons, verzoekende onderdanigelyk, dat wy beliefden henlieden te vergunnen en te consenteren, naer d'expiratie van 't jegenwoordig Octroy, noch Continuatie en Prolongatie van dien, voor den tyd van vier en twintig als dan naestkomende Jaaren, om binnen de voorsz. Limiten en Plaetsen in der selver Octroye begreepen, als namentlyk van *Nova Semble* tot de *Straet-Davis* toe, daar onder begreepen het Landt van *Spitsbergen*, *'t Beeren Eilandt*, 't Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de selve Limiten gelegen, of alreede gevonden en noch te vinden, alleen en met exclusie van alle anderen, te mogen bevaaren en bevissen, met Interdictie en op sulke pene als in den laetsten Octroye begreepen sijn. Welke aangemerkt: ZOO IS 'T, dat wy geneegen synde ter ootmoedige bede van de voornoemde Supplianten, de selve gegunt, geoctroyeert, en geconsenteert hebben, Gunnen, Octroyeren en Consenteren, by dezen, Continuatie van onze voorgaande Octroyen, voor den tyd van agt Jaaren, ingang neemende met d'expiratie van de jongste consessie, noopende de bevaaring van de voorsz. Landen en Kusten van *Nova Semble* tot de *Straet-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk mede het voorsz. Eiland *Mauri-*

ritius, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, zoo die geenen die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, henlieden conſenterende de voorſz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorſz. Neering en Viſſchery voor den zelven aldaar te mogen exerceeren, met ſecluſie van alle anderen. Interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk van wat conditie en qualiteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in deezen binnen den voorſz. tyd van agt Jaaren, te vaaren, handelen of te viſſen, op de Kuſten, Landen en Eilanden van *Nova Zembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle Landen hier vooren geroert, en namentlyk 't voorſz. Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voornoemde Limiten gelegen, zoo alreede gevonden als noch te vinden, directelyk noch Indirectelyk, op de verbeurte van haare Schepen en Ingeladen Goederen, en daar en boven in een peene en boeten van zes duizend Guldens voor ieder Schip 't welk bevonden zal worden in eeniger maniere aldaar te vaaren, gehandelt of geviſt te hebben, te appliceeren de eene helft ten behoeven van de gemeene zaake, en de wederhelft ten behoeve van de Supplianten. Ontbieden daarom en bevelen wel expreſſelyk allen Gouverneurs, Juſticieren, Officieren, Magiſtraten en Inwoonders der voorſz. Vereenigde Nederlanden, dat zy de voorſz. Compagnie Supplianten geruſtelyk en vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen effect van dezen onzen Octroy en conſent, ceſſerende alle contradictiën en Empeſchementen ter contrarie, want wy 't zelve ten dienſte van den Lande bevonden hebben alzoo te behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, en Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 25 October, 1633.

't Octroy ten einde gelopen, werd de Viſſchery weer open geſtelt,

Na deezen is geen verlenging van Octroy meer verleent; maar de Viſſcherp open gelaaten; want in 't Jaar 1641. werd door de Heeren van Overyſſel ter vergadering verſcheenen / voorgedragen / van hunne Principalen gelaſt te zyn / om Devoir te doen / dat by vernieuwing van 't zelve Octroy, de Ingezetenen van haare Provincie daar mede zouden ingeſloten worden; gelyke Inſtantie is vervolgens door de Heeren van Uitrecht voor de Haaren gedaan / en by die van Gelderlandt insgelyks. Ook waren alle Steden in Hollandt, die te vooren in de Compagnie niet waren gelveeſt / van de zelfde gedachten; zulks dat na het eindigen van 't Octroy, het zelve is in 't wild geloopen / zonder dat 'er eenige vernieuwing of prolungatie op gevolgt zy.

En met yver voorgezet.

Schoon nu de Maatſchappy haaren eerſten ſtand verloor / zoo is echter met geen minder luſt / deeze Walviſchvangſt onvermoeit voortgezet / en in een bloeyende ſtaat gebleeven / waar by zich ook verſcheiden aanzienlyke Kooplieden van Zaandam, Ooſtzaan, de Ryp, enz. voegden.

Zoodanige der deze Witsche en Groenlandtsche handel meer wederwaardigheden dan de handel van andere Handelaars onderhevig is / [illegible] / waar [illegible] Schepen en Sloepen t' onbruikbaar maakt. [illegible] de nadeelige voorderen die rechter uit deze Witsche groote oorsaak dat haare Hoog Mog: de baart op [illegible] de aangeworde Boodt Gerechten aan een ieder hadden [illegible] Verschooning van gedreigde schaaden / [illegible] Gerechten haare Jagtvaaren deeze Baart verboden hebben [illegible] de Maatschap dat anderen tot deeze Baart gerezigt [illegible] dan den Baard te Zee te gebruiken / 't zy om 't waagen [illegible] te bevorderen / als bedenken meer te bed den ruimen stoom te geven / [illegible] tot nadeel van 't Vaderlandt / doch de gemelde Scheepen te Vaderlandt / te intgemut / te herrepliet; of ook dat zich te Vaderlandt niet meer mogen inlaaten om ten nadeel van den Lande te vermeerderen Compagnien bedt te nemen. Welk verbodt vervolgens tot [illegible] van de noch bestaande Compagnie verstrekte / en in 't Jaar [illegible] uitgelaten alzus luidende:

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze zullen zien of hooren leezen Saluit DOEN TE WETEN: Alsoo met groote kosten en zwaare Periculen, alhier te Lande gebragt is de Neering van de Walvisch-Visschery en andere Zee-Monsters, om de zelve te doen en te exerceeren binnen de Limiten van Nova Zembla en Straate Davis; tot conservatie van welke Neering, wy [illegible] Heeren en Meesters Olim van de Bewinthebberen van de Noordsche Compagnie, om de zelve uit deeze Landen privative binnen de zelve Limiten te doen [illegible] Doen nu komen wy in ervaring, dat door toedoen van eenige onbedachte Menschen, de welvaart dezer vereenigde Nederlanden [illegible] gemaakt word de voorsz. Visschery by directe en indirecte wegen en middelen te contramineeren, om de goede Ingezetenen deeze Landen van de voorsz. Neering te vervreemden, en de verwachte vruchten zelfs te genieten, pogende tot dien einde in deeze Vereenigde *Provincien* tot hun te trekken veele Ingezetenen en Inwoonders dezer Landen, om by andere wegen als door directie en beleyd van de voorsz. Noordsche Compagnie, binnen de voorschreeven Limiten te vaaren, en de Neering van Walvisschen en andere Zee-monsters te pleegen, exerceeren, en de zelve elders buiten deeze Landen te divertieren. En dat veele onzer voorschreeven Ingezetenen hun vervorderen zodanige diensten aan te neemen, anderen daar toe te indiceren en helpen aannemen, mitsgaders in nitheemsche Compagnien en Vojagiën te participeeren, en de zelve met hunnen middelen te helpen formeeren; strekkende al 't zelve tot groot nadeel van de voorsz. Compagnie, interest van de gemeene welvaart deezer

zer Landen, en uitneemende groote ſchade van veele Ingezetenen van dien, daar uit de voorſz. Compagnie is geformeert, waar tegens na behooren dient voorzien en alle mogelyke order geſtelt. ZOO IS 'T, dat wy na voorgaande deliberatie geordonneert, geſtatueert en bevoolen hebben, ordonneren, ſtatueren en bevelen wel expreſſelyk by dezen, dat geenen Ingezetenen van deeze Vereenigde Nederlanden, 't zy Commiſſen, Schippers, Stuurlieden, Zeevarende mannen, noch anderen van wa qualiteit of conditie hy zy, directelyk of in directelyk zullen onderſtaan uit deze Vereenigde *Provintiën* of andere Landen te vaaren op Walviſchneering, of van andere Zeemonſters, in eenige manieren binnen de Limiten van *Nova Zembla* tot *Fretum Davis*, anders als in dienſt van de voorſz. Geoctroyeerde Compagnie, op peine van zes hondert ponden van veertig grooten 't pond; verders verbieden en interdiceren Wy mede allen en een iegelyken Ingeboorne Onderdanen, Ingezetenen of Inwoonders, eenige Schepen of Zeevaarende Lieden dezer Landen, tot zodanige Schepen te verhuuren, op peine van verbeurte der zelver Schepen en Goederen, en voorts van een peine van zes hondert ponden van veertig grooten 't ſtuk, en arbitrale correctie, en daar en boven daar van moeten deſiſteren, en zulks laaten vaaren, Verders ordonneren, ſtatueren, en bevelen Wy by dezen, dat de Ingezetenen deezer Landen die haar al bereits buiten den dienſt van meergenoemde Compagnie zouden mogen hebben verhuurt, om te vaaren op den Walviſchvangſt en andere Zeemonſteren binnen de voorſchreeven Limiten, dat zy haar buiten den zelven dienſt zullen hebben te begeeven en onthouden op peine als vooren: Gelyk ook de huuren noopende de Schepen die uit deze Landen directelyk buiten de meergenoemde Compagnie binnen de meergemelde Limiten aangenomen zyn te vaaren, zullen komen te ceſſeeren, en zoo de voorſchreeve Overtreeders haar buiten deze Vereenigde Nederlanden quamen t'onthouden, zullen de Sententiën ter zaake van de voorſchreeve mulcten te wyzen, evenwel geexecuteert worden aan hunne goederen hier te Lande gelegen, of bevonden wordende. En zullen alle Officieren en Juſticieren in deeze Vereenigde Nederlanden, mitsgaders ook alle anderen in onzen dienſt wezende, hun hier naar reſpectivelyk reguleren, en de peinen by dezen geſtatueert tegens de Overtreeders der zelve vervolgen, decreteeren en executeeren, zonder eenige conniventie, diſſimulatie, of verdrag; en zullen de peinen verdeelt worden, een derde voor den Officier die de executie doen zal, een derde voor den Armen der plaatze, en een derde ten behoeve der gemeene zaake: Alzoo Wy zulks ten dienſte van den Lande bevonden hebben te behooren. En opdat Niemand hier van Ignorantie hebbe te pretenderen, ontbieden en verzoeken wy de Heere Staten, Stadhouderen Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de *Provintiën* reſpective, van *Gelderlandt*, 't Graafſchap *Zutphen*, *Hollandt* en *Weſt Vrieslandt*, *Zeelandt*, *Uitrecht*, *Vrieslandt*, *Overyſſel*, en Stadt *Groeningen* en

[illegible] [illegible] [illegible] [

natuurlyk geweſt aan de Noordkaap, en byzonder by Yslandt op 't zekerſte is aan te treffen; en om de zelve reden is den Eilander genegen zyn verblyf om en omtrent Spitsbergen uit te kiezen / vermits dit Eilandt om deszelfs welgelegentheit en aasryke gronden hem zeer behaaglyk voorkomt; maar alzoo deeze zyne keurlyke verblyfplaats / vervolgens door een meenigte van Vpanden zodanig is bezocht / dat het ſcheen men alleen toegelegt had om hem t'eenemaal op 't lyf te vallen / waar door hy allenks zodanig in zyne ruſt is geſtoort / dat hy naar een ander verblyf heeft moeten omzien / dies zullenwe nu onze gedachten / laaten gaan / werwaarts hy zyn verblyf zedert genomen heeft / en teffens onderzoeken / of men niet eenigen blyk van voordeel / gelyk de Mooztkaper tydt en plaats zou weeten te onderſcheiden / om hem in zyne tegenwoordige ſchuilplaatſen op te zoeken.

Hoedanig die door der ſterke handhaving der Viſſchery van voor Spitsbergen verdreeven is;

En werwaarts geweken onderzocht.

Midlerwyl wy dit onderzoek doen / zullenwe ook teffens van ons beoogde komen handelen; derhalven ſtaat ons eerſt te overdenken / werwaarts deeze Viſch de wyk genomen heeft; en wanneer we die hebben nageſpeurt / hoe men zich omtrent den zelven te gedragen zal hebben; wat liſten en verſchalkingen dienen aangewent om hem te betrappen / en hoe men de byzondere tyden en plaatſen / in den algemeenen tydt en plaats / op een gantſch andere wyze als met de Mooztkaper / te onderſcheiden heeft / zal mede vervolgens aangemerkt worden.

Deeze Viſch / die door zyn groote meenigte en ſterke voortteeling / gelyk uit het aangetoonde ruime queekveldt kan afgeleid worden / niet lichtelyk was t'eenemaal op te vangen / hon echter door dit geweldig vervolgen / moorden en dooden van verſcheiden Natiën langs de geheele Kuſt / zyn hoofdt door de meenigte zyner Vpanden naaulyks boven water opheuren; dies werdze genoodzaakt dit Geweſt / alhoewel hun aangenaam / allenks te verlaaten Om nu kortheitshalven by de Viſſcherye der Hollanders alleen te blyven / waar uit alle de andere Viſſcherpen konnen afgeleid worden / zoo begonnen deeze Viſſchen / het gemelde Smeerenburg in de Hollandſche-Baay, 't allereerſt te leeren kennen / en bemerkende dat alhier de verzaamelplaats hunner Vpanden was / begonnenze die te ſchuuwen; want zoo dra zy deeze Baay gewaar wierden / als mede de Schepen en meenigte der Sloepen daar om heen zwervende / kendenze aan dit gewoel / wat hun naakende was / ſchoon zy te vooren in hunne onnozelheit op dezelven aan en om zwommen / en zich dus als weerlooze Schepſelen lieten dooden; maar nu op het enkel beſchouwen van dezelven / leerdenze hunnen vpandt kennen / en ſtelden 't eerlang op 't vluchten. Dus moeſt men dan deeze ſchuuwe en vliedende Viſſchen / met zeer grooten arbeidt naroeijen / en eindelyk waren 'er zoo weinig meer overgebleeven / dat men ſomtyds na veel gedaane moeite en krachtig naroeijen / echter niets opdeed / zulks de Sloepen wederom leedig aan boordt quamen. Dit nu klaagde men

De Eilandſche Viſch dus ſchuw gemaakt, viel de Viſſchery moeijelyk te voldoen.

vryheit behouden; eindelyk werd noch toegelaaten dat men wel in eens anders Baay havenen mogt / maar niet visschen / gelyk dit onder de byzondere Zee-Visschers mede wel toegelaaten wierd / want schoon-'er maar een eenige Sloep in een vreemde Baay quam / moest men de Harpoen uit de Mik weg neemen en bergen / of men mogt 'er niet inkomen. Eindelyk was men in de Visscherp een groote verandering onderworpen: want de Visch / die uit zyn eigen natuur / als gezegt is / van allerwegen naar dit groote en welgelegen Eilandt / om deszelfs vette en aasryke gronden en Bayen / gewoon was af te zakken / werd dus niet alleen onder de Hollanders / maar ook onder alle de andere Natiën / tegens hunne natuur / geweldadig verdreeven / en rondom de gantsche Kust verjaagt. De Visch dan buiten de Bayen blyvende / kon men den dienst van de Traankookerpen en Pakhuizen als voor deezen niet meer hebben / als toen men de Visch in meenigte en overvloedt / in de Baayen omtrent deeze Kookerpen ving / naar Landt boegseerde / het Spek afsneed / op 't Landt in vinken kapte / en vervolgens tot Traan kookte; buiten den wal visschende viel dit te verre van de handt / om derwaarts te boegseeren / men moest gelyk de Zee-visschers / de Visch flenssen / het Spek te Scheep in vaten stuyven / en dus mede voeren / vermits het gereeder was / dan naar Landt om daar te lossen en vervolgens weer te laaden. Derhalven begon men dit groote werk / 't geen met zeer zwaare kosten langs de geheele Kust was opgerecht / nu allenlyk weder af te breeken; men burg voor eerst de kopere Traanketels / en uit de Pakhuizen de vaten / ypnen / lenssen en meer andere gereedschappen. Ook verdwynen wel haast deeze Pakhuizen / of ze wierden door den moedwil der Matroozen gesloopt en verbrandt. Dus zyn 'er van al dit kostbaare werk / in alle de Bayen / langs de geheele Kust / niet meer dan eenige der gemelde overblyfzelen van Muraadjes en Foundamenten te zien.

Traanketels en andere gereedschappen wederom medegenomen, en sommige Pakhuizen gesloopt.

Dit schoone en welgelegen Landt tot de Visscherp / waarom / als gezegt is / al veel te doen was geweest / zulks 'er de Vorsten en Mogentheden zelfs over gemoeit wierden / t'eenemaal van de Visch verlaaten synde en blyvende / zoo werd deeze Visscherp van alle Natiën wederom aan een ieder vrywillig overgegeeven / of t'eenemaal vrygelaaten. Dus werd dan dit Eilandt / dat om de Visscherp der Eilandsche Walvisch onvry was geworden / wederom voor een ieder vry gemaakt / zulks men 'er nu niet alleen havenen mogt / maar ook vry visschen / indien 'er wat te visschen viel; maar door de zeer gevoelige indrukselen die deeze Visch had opgevat / heeft ze zodanig een schryk voor dit Geweest gekreegen / dat ze niet alleen voor een tydt van daar gewecken is / maar ook noch tot heden deeze Kust ontwykt en myd: ten zy om de Oost / of zoo verre het Ys de Kust bereikt; doch buiten het Ys / word 'er naauwlyks een eenige Visch omtrent dit schoone wel eer Vischryke Landt gezien.

Het Traankooken gestaakt, en 't Spek in Vaten gedaan.

De Visschery te lande afgeschaft, en aan een ieder vry gegeeven.

De

De verlaating der Viſſchen van dit zeer weigelegen en aagrykе Eilandt / baarde geen kleine verandering in de Viſſcherij / waar op men te vooren nooit zou hebben gedacht / wanneer men langs deeze Kuſten / op der zelver vette gronden / en binnen in de Bayen / by en omtrent de Kookerpen / zodanig een ontelbaare meenigte Viſch vond / die zoo gemaklyk by en om de Schepen gevangen wierd / dat ze hunnen Vyandt gelykzaam van zelfs byquam en in hun geweld viel; want had men dit gedacht / of eenigzins te gemoet gezien / wat zou men niet al onwaardeerbaare koſten hebben konnen ſpaaren / dis allerwegen langs de Kuſten door alle Natiën waren gemaakt? Nademaal wy reeds de reden tot deeze zoo wigtige verandering hebben verſtaan / en insgelyks getoont dat deeze Viſch / zodanig een byzerd en ruim queekveldt hebbende / niet t'eenemaal is opgevangen / maar alleen van daar geweeken; zoo zou men konnen vraagen / of het den Viſſchers bekent is / werwaarts de Viſch geweeken zy / of waar hy zich nu onthoud?

Maar nademaal dit alles voor onzen tydt is voorgevallen / zoo zullen wy hier van mede / als by overlevering en uit eenige Journaalen van oude Commandeurs en anderen gehouden / gelyk ook uit de voorgaande berichten / een beknopt verhaal doen. Schoon nu deeze Viſch / om de getoonde reden / alhier veleer in groote menigte van allerwegen vergaderde / zoo blykt echter uit zyne ruime uitgeſtrekte bepaaling / hier voor aangeweezen / dat dit nochtans niet dan een klein gedeelte van deeze zeer groote menigte is geweeſt / die alom / doch op de eene plaats min en op de andere meer / door deeze wyde uitgeſtrektheit is verſtrooit. Mogelyk is 'er aan eenige plaatſen in 't Oost- of Weſtys / Out-Groenlandt, te Zembla of omtrent de Tartariſche Kuſten / alwaar tuſſchen de Rivieren zich veel Walviſſchen onthouden / niet min zodanig een groote toevloeying van Viſch geweeſt / en misſchien wel noch / als ooit omtrent Spitsbergen plagt te wezen. Immers aan Jan Mayen Eilandt, is 'er insgelyks een grooten toevloed / gelyk aan Spitsbergen, geweeſt / dat aan veele overgebleeven Muuraadjes van Traankookerpen en Pakhuizen / in eenige der zelver Bayen noch tegenwoordig te vinden / kan bewezen worden / gelyk men vervolgens zal toonen.

Aan Jan Mayen Eiland eertyds mede een groote Viſſchery geweeſt.

Wanneer wy van 't wyken der Viſſchen ſpreeken / verſtaanwe die Viſch die jaarlyks gewoon was aan deeze Kuſten te komen; deeze is door het gemelde ſterk opvangen en vervolgen / allenks van daar geweeken; eerſtelyk ſchuuwdenze deeze Kookerpen en leggplaatſen der Scheepen / Sloepen / en wat daar van af hing / vervolgens de Bayen / en verders de Gronden langs den wal / vermits zy overal vervolgt wierden. Dus weekenze dan van de geheele Kuſt naar alle oorden / van waar zy gewoon waren te komen / en allenks wat meer op Zee / en in 't Ys. In deeze ruimte warenze wat meer verſtrooit / en in zodanig eene menigte niet by malkander als in de Bayen / derhalven werd de

De Viſch t' eenemaal in Zee en in 't Ys geweeken,

de Viſſcherij hier door wat meer gewallig / en met veel meer moeite en arbeids verzeld. De Compagnie het gelijk hen t'eenemaal begerende / gaf men 't dan eindelijk op. Toen wierd deeze Viſſcherij van bijzondere Reederijen / zoo van de Hollanders als ook van andere Natiën achtervolgt / die het eene Jaar meer en 't andere min opbeeden / maar in men noch op heden toe volhard ; maar de Engelſen en Deenen lieten 't toen aan eenemaal zinken. Die zich toe heden noch in deeze Viſſcherij bezig houden / zijn Hollanders / Fransen / Hamburgers en Bremers / waar van de eerſten het grootſte getierte uitmaaken.

De Compagnie het gelijk hen t'eenemaal begerende / gaf men 't dan eindelijk op. Toen wierd deeze Viſſcherij van bijzondere Reederijen / zoo van de Hollanders als ook van andere Natiën achtervolgt / die het eene Jaar meer en 't andere min opbeeden / maar in men noch op heden toe volhard ; maar de Engelſen en Deenen lieten 't toen aan eenemaal zinken. Die zich toe heden noch in deeze Viſſcherij bezig houden / zijn Hollanders / Fransen / Hamburgers en Bremers / waar van de eerſten het grootſte getierte uitmaaken.

De Compagnie het gelijk hen t'eenemaal begerende / gaf men 't dan eindelijk op.

Toen wierd deeze Viſſcherij van bijzondere Reederijen / zoo van de Hollanders als ook van andere Natiën achtervolgt / die het eene Jaar meer en 't andere min opbeeden / maar in men noch op heden toe volhard ; maar de Engelſen en Deenen lieten 't toen aan eenemaal zinken.

Wierd de Viſſchery aan bijzondere Reederijen vry gelaten;

Die zich toe heden noch in deeze Viſſcherij bezig houden / zijn Hollanders / Fransen / Hamburgers en Bremers / waar van de eerſten het grootſte getierte uitmaaken.

En word noch gedaan:

De Engelſen echter verſcheide Jaaren agtereen ſtil gezeten hebbende en van de Viſſcherij afgezien / zijn onder het bewint van een Compagnie met vijftalf Schepen in 't Zeizoen van het Jaar 1725. wederom in Zee geweeſt / en trachten hunne zoo lang geſtaakte Viſſcherij weer te hervatten ; maar van welk een uitſlag hun voorneemen zijn zal / moet ons den tijd doen leeren.

De Viſch dus van de Wal in Zee gewreeken / en van de Zee-viſſchers aldaar gedurig vervolgt / word allenlijk noch wilder en ſchuuwer / zullaks ze in de ruijme Zee t'eenemaal verſtrooijen / 't welk de Viſſcherij nu gevaarlijker en moeilijker maakt ; want ſchoon de geheele Zee tuſſchen Jan Mayen-Eilandt en Spitsbergen, alwaar de Viſſcherij toen wierd geplegt / door eerſt niet deeze en meer andere Viſſchen gelijkzaam was bezaait / zoo wierd echter deeze Viſch / door 't geſtadig jaagen en vervolgen / mede aldaar in Zee zodanig ontruſt / en in deeze ruimte van de eene ter andere plaatſe gedreeven / dat 'er dikmaals maar een enkelde en ſomtijds geheel geen Viſch wierd gezien. Men begon dan in Zee mede naar de Banken te ſoeken / alwaar men toen dikwijls groote Schoolen bij elkander hoo aantreffen / vermits de Viſch alhier op hun aas afquam. Maar eerlang wierden deeze Banken zoo ſterk met Schepen en Sloepen bezocht / dat het de Viſch daar mede niet lang houden kon. Een tijden was 'er onder anderen een ongemeene Viſchrijke Bank voor de Zuid Baay, omtrent ter halver gezicht onder 't Landt ; alwaar door een zeker Commandeur / Keere genoemt / verſcheiden Jaaren na den anderen veel Viſch gevangen wierd / en derhalven lang na dien tijd / en ook heden noch door eenige oude Commandeurs Keers Kaar geheeten wordt / maar 't is door het geſtaadig vervolgen nu mede een ledige Kaar geworden.

Doch veel verwaarloſer als eertijdts verſiert.

Deeze Viſch dus geweldadig van de Kuſt gedreeven / moeſt eindelijk door de ſelve geweldpleeging mede de Zee ruimen / vermits ze door dit gedurig jaagen / dooden en vervolgen / niet alleen hoe langer hoe ſchuuwer wierd / maar men moeſt noch onderhevig zijn / dat 'er ſomtijds eenige Viſſchen / reeds gequeſt / ontquamen ; want niet alleen door een opkomende ruſt / ſtorm of onweer / moeſt men ſomtijds de lijnen kappen / en de Viſch alſus gequeſt met den Harpoen verlaaten : maar

zelf by ſchoon weer / werd men in deeze ruimte / dikmaals zoo verre door den wind van de Schepen weg geſleept / dat men om niet t'eenemaal van de Schepen af te dwaalen / genoodzaakt wierd om te kappen. Ook begon de Viſch allenks zich meer naar 't Ys / als in een ſterkte of bozſtweering te begeeven / zulks dat het dikmaals gebeurde / zoo dra men een Viſch geſchoten had / dat hy zich aanſtonds naar 't Ys wende / ſchoon men nergens daar omtrent geen Ys bevoegen kon; waar uit dan genoegzaam kon voorſpelt worden / dat hy zyn koers wel wiſt te houden / en men derhalven niet verre van 't Ys wezen moeſt. Wanneer dan de Viſch in 't Ys liep / vermits men toen met de Schepen ſchroomde in 't Ys te zeilen / kapte men de lyn af / en liet hem dus gewond met de Harpoen in 't Ys vluchten; hier mede raakte hy / zich gewond voelende / noch verder aan 't vluchten / en met zodanig een verbaaſtheit / als of hy noch geſtaadig met de Sloepen vervolgt wierd / zulks hy by-na tot geen bedaaren komen kon / en zodanig een vluchtende Viſch kragt 'er meer anderen aan 't vluchten. Hier door kreeg nu de Viſch zodanige ſcherpe en gevoelige indrukſelen / en een geweldigen afkeer voor 't Landt en de open Zee / dat het hen ſcheen in 't zaadt / merg en gebeente als doorgedrongen / zoo dat ook de Jongen dezelve indrukſelen ſchynen aangebooren te zyn / want zoo wel de Jongen als de Ouden zyn alle gezaamentlyk uit Zee geweeken / en zwemmen nu zelden in de ruime Zee / en met den rug bloot / maar onthouden zich liever in 't Ys / waar in zy zich beter bedekt konnen houden. Deeze Viſch dan aldus van het Landt af in Zee gedreeven / en door de menigte zyner Vpanden het daar meede niet konnende harden / is ze allenks t'eenemaal in 't Ys / het Weſtys genoemt / geweeken; maar eer zy de Zee ruimden / onthielden 'er zich noch veel aan den Zoom van 't Ys / en ſomtyds in en buiten 't Ys. Nu werd goede raad duur; men ſchroomde het Ys te naaderen / en echter noodzaakte hen de Viſch / dat men 't derwaarts wenden moeſt / doch eermen beſloot in 't Ys te loopen / viſte men langs den zoom en in groote bogten en kommen met een taamelyke vangſt: maar eindelyk / om zyn Vpandt / waar 't mogelyk / noch verder te ontwyken / hieldt zich de Viſch gelyk als ſchuil en bleef in 't Ys. De Viſſchers dit merkende / vermits 'er buiten 't Ys niet meer te vinden was / maar dat ze echter van de Steng in 't Ys konden gezien worden / alwaar men mede by ſtilte hun geblaas kon hooren / beſlooten / alhoewel ſchroomlyk / om ze in 't Ys op te zoeken / 't welk ze voor eerſt niet verre behoefden te onderneemen / of vonden de Viſch; men maakte dan ſlegts de Schepen aan eenige ſchotſen vaſt / eer men zich noch aan de Ys-velden betrouwde / en veelen hadden toen in 't los Ys noch een goede vangſt; want in 't eerſte vond men 'er zeer veel Viſch / waar door by onderbinding geleert wierd / dat de Viſch niet was opgevangen / maar alleen van de eene naar de andere plaats verjaagt.

De Viſch begeeft zich eindelyk in 't Ys, om veiliger te weezen.

En word allenks ſchuwer.

Men beſluit dan met de Schepen in 't Ys te loopen om de Viſch na te ſpeuren.

ZES-

ZESDE HOOFDTSTUK.

De Ysviſſchery ondernomen, waar in veele Schepen blyven. Hechter en ſterker Schepen op de Groenlandſche Viſſchery uitgeruſt. 't Wyken der Viſſchen naader ingezien en overwogen. Of de Viſch zich naader aan de Pool zou konnen onthouden onderzocht; en werwaarts de geweeken Viſch zich veilig vinden zou, nageſpeurt.

De Viſſcherp / eer men tot het in zeilen van 't Yſ beſloot / wasſ reedſ al dyp wat aan 't quynen geraakt / maar werd nu weder-om goed; echter openbaarde zich toen een andere zwaarigheit / hier in beſtande: dat dy muſtig weer of dy ſtorm / nu veel meer Schepen verlooren wierden / die op de ſchorſen dieven of daar tegen aan zeilden / 't welk men in de Eer en Land-viſſcherp zoo niet onderhevig was geweeſt; derhalven zocht men in 't eerſt / voor deeze Yſviſſcherp / naar oude en min koſtelyke Schepen / die op de Hoopvaardy niet meer bequaam waaren / en geen dyooge waaren meer voeren konden; deeze Schepen werden 'er / om de hooge pryzen van Traan en Baarden / aan gewaagt / want alſ 't quartheel traan den pryſ van 60, 70 ook wel 80 guldens haalen kon / geſchiedt dikmaalſ is gebeurt / en de Baarden omtrent half zoo veel waarde opbragten alſ de traan / alſ mede wel is geſchied / maar verlyſt iets minder: zoo maakte een Schip / met eene laading van 600, 7 of 800 quartheelen Spek een zeer goede uitdeeling voor de Reederp.

De Viſſchery in 't Ys onderzoomen word veel voordeeliger uitgevoert, maar in het blyven van veele Schepen onderhevig geworden.

Waarom onde Schepen vervolgens werden uitgeruſt, en in de Viſſchery gewaagt.

Maar alzoo de verandelyke loop der Viſſchen / ook zodanig een verandering in de Viſſcherp maaken moeſt / zoo maakte de gemelde hooge pryzen der waaren / mede wel haaſt een verandering in de Schepen / dewyl de Viſſchen allenkſ verder in 't Yſ hunnen Spandt ontweeken; dies moeſt men met de Schepen / die in 't eerſt aan een ſchorſ ſtil bleeven leggen / en alzoo den laading inkreegen / nu wat dieper in 't Yſ zeilen / dat zonder ſchorſen te raaken niet wel geſchieden kan / waar door men toen by onderſcheiding leerde / dat een ſterk Schip / beter een bonk van een ſchorſ kon tegenſtaan / alſ een oud of zwak Schip ten deelen of geheel vollaaden zynde / welke dunrbaare waarde men in 't verliezen der zelve Schepen miſſen moeſt. Dus bezigde men toen vooraan tot de Viſſcherp wat ſterker Schepen / of men liet 'er nieuwe in 't byzonder toe maaken. Om de zelfde reden wozden nu de Groenlandsvaarders / zeer ſterk / en veel ſterker alſ andere Hoopvaardy Schepen gemaakt / echter wozden 'er jaarlyks noch eenige in 't Yſ verlooren / want ſchoon ze tegens het inzeilen voor de ſchorzen wat beter verzien

Door 't verder indringen der Viſſchen in 't Yſ, word men genoodzaakt ſterker Schepen dan ooit naar Groenlande te zenden.

ſyn / niet te min komen ze gelyk eertyds de tyding / diep in 't Y ſynde / ingelyks de parſſing van velden en ſtarden niet uitſtaan; maar in 't los Y bezet ſynde / vermits daar de parſſing zoo zwaar niet is / vernemen zich noch wel veilig / ten zy dat eenige Velden van achteren dit los Y aanvoerden ; doch met niſtachtig en ſtoytig weer zich tuſſchen de velden en ſtarden bezet vindende / zonder te kunnen optrumen / zoo moeſt alleg / hoe ſterk en zwaar het zy / door dit aandringende Y / buigen en barſten ; want men vind 'er zodanige Yſvelden of groote bulken van dit t'ſaamgeſtremde Element / als in de Yſvliſſcherp hander zal blyken / die 6 , 7 of 8 Mylen en meer in den omtrek groot zyn / zulks 'er ſomtyds 50 60 of 70 Schepen om leggen / die de kander over zodanig een Yſveldt van 't eene tot 't ander eind nauwlyks konnen zien ; de parſſing van dergelyke velden / of andere dat kleinder / Starden genoemt / wanneer men die niet ontwyken kan / is dan eindelyk de oorzaak / dat 'er ſomtyds eenige Schepen door verlooren worden.

Wat het meerder gevaar der Schepen in de Yſvliſſcherp aanbelangt / alſ wel voor bezen in de oude Land-en Zeevliſſcherp was / heeft de ſchaadelyke ondervinding genoeg doen leeren ; maar het verloopen en 't verplaatſen dier Viſſcherp / wat meer ons oogmerk raakende / en ook van meerder belang zynde / zal 't niet ondienſtig wezen / vervolgens daar van wat breeder te handelen. Overmits we nu onze gewoone of tegenwoordige Weſtys-Viſſcherp alleenig beginnen te naderen / en ook thans wel het zaakelykſte is ; zal het onze opmerking dies te meer waardig zyn / waanneer we daar uit eenig onderwys en licht zullen vinden / dewyl 't niet alleen op mondelinge overlevering ſteunt: maar ook door eigen ondervinding is waargenomen. Doch eer wy hier in voortgaan / zullentwe onze opmerking op het verplaatſen der Viſſchen wat naader inzien / vergelykende die met de gegeven gelykenis van 't Haarlemmer Meer en der zelven Meer-Viſch / of die van de Kortgenzen en andere Wiervogels / op de Wieringer Gronden of in de Wieringer Waard by Wieringen zich onthoudende ; dus zoude derze Viſch, van de eene ter andere plaats konnen verdreeven worden / maar door de gemelde eigenſchap zyner natuur / en door het aldaar vindende aas / dat met zyne natuur / gelyk de Kepper op de aal aast / zeer wel over een komt / dies kan derze Viſch buiten zyne bepaaling / en ingevolge zyn Gewest / geheel niet wyken.

Niet wyken der Viſſchen ander ingenom. en wat 'er uit volgen zou dienvolgens.

Echter zou hier uit wel eenige bekommering konnen opgevat worden / nademaal derze Viſch zyne Spanden gedurig ontvliedende / in vervolg van tyd het Weſtys mede ontwyken mogt / dat tegenwoordig de zaarlykſte Viſch-plaats is / alzoo zy 't uit de gegeven ruime bepaaling genoeg zou konnen doen ; wat raad waas 'er dan overig / en waar zou men ze dan zoeken ? Nu zyn ons in dien opzichte de voornoemde gelyk-

kenſſen trooſtelyk / overmits we hen eenige ruimte op Zee en aan Landt konnen geeven / gelyk ook waarlyk geſchied / dat zy dan eindelyk / als het hart van hun gewoon Geweſt zynde / weder naar hun oude verblyfplaats zullen toezakken; inzonderheit naar 't Landt / vermits dit door de daar omtrent gelegen vette en aasryke Gronden en Wapen / zoo zeer met hunne natuur overeenkomt. Maar wat hier mede niet wel overeen ſchynt te komen / is / dat deeze Viſch zodanig een ſchuw voor de Zee en byze wateren heeft opgevat / dat hen die als aangeboren ſchynt te weezen / zulks hier door deeze hoop weder verdwynt / dan nooit zodanig een vermaakelyke en voordeelige Zee- en Landviſſchery te zullen genieten; en dewyl de ſchuw waar mede de Viſch bevangen is / hen zelf belet / lang met den rug bloot en boven water te zwemmen / zoo konnen ze dan moogelyk zoo naaukeurig niet waarneemen waar zy zyn / als wel voor deezen / en ook het Landt zoo gemaklyk niet bereiken / dan alleen om de Oost / of zoo verre het Yz den Wal raakt / of derwaards gedreeven word. Eer wy dan met het onderwys in 't verhaal van de Weſtys-Viſſcherp voortgaan / en ons tot het Weſtys naderen / zullenwe daar van voorzaf alhier iets melden.

Uit de ruime bepaaling aan deeze Viſch gegeeven / is nu wel te vermoeden / dat ze door dit geweldig vervolgen wat heen en weer word gedreeven / maar niet / dat ze ooit t'eenemaal zal worden opgevangen; dus hebbenwe niet zonder reden / het verdryven beoogende / deswegen wat langwylig geweest / om zyne paalen / niet alleen zeer wyd en echter naar waarheit uit te rekken / als mede in deeze ruime bepaaling veele vette / vreedzaame en ſtille oorden voor hunne quecking aangemerkt / alwaar zy noch heden noch nooit worden of zullen worden ontruſt / of geſtoort; welke een der voornaamſte is / rondom en wat nader aan de Pool / werwaarts wy zo wel van onze zyde als van de Tartariſche kant / wegens het Yz nooit konnen koomen; en ſchoon dit in den Winter door 't toeloopen van 't Yz geen plaats kan hebben / is 't echter in den Zomer rondom deeze wyde uitgeſtrektheit van een andere geſteltheit / daar dit zelve Yz den toegang der Schepen wel belet: maar zoo veel te ryper een verblyf der Viſſchen vergunt. Behalven het reeds gemelde / zou men 'er dit noch konnen byvoegen; by voorbeeld: de Vogelen worden immers zoo wel in onbewoonde als bewoonde Landen en Eilanden / in zodanig een onteldbaare menigte aangetreft / dat 'er het opvangen der zelven gantſch geen hinder aan geeft / gelyk veelen met ons / die ooit onbewoonde Landen bezocht hebben / wel konnen begrypen / en 't welk mede de Vogelvangers niet onbewuſt is / die met ſchieten / en voornamentlyk in den Herfſt met netten hun werk daar van maaken / om een goede vangſt te doen; deeze Vogelaars merken uit den aart en koers veeler Vogelen / dat ze uit ons Landt niet zyn voortgekomen / en niet dan in den vertrek tyd / wanneer ze naar 't Suiden de wyk nemen /

Of de Viſch zich wat naader aan de Pool zou konnen ontbonden, in overweging gebragt.

alleen maar ter ververschjng ons Landt aandoen. Wt de hoeyt Vogelen zeggende / en mede by onderzoek kan men genoegzaam weeten / dat haare voyttteeling in zeer groote Dunsche / Zuydsche / Noordsche en andere Bosschen / en de daar omtrent gelegen Heiden / Bergen en onbewoonde Woestenyen / zodanig overvloedig moet zyn / dat 't geen opvangen eenigen hinder aan kan doen. Men aanmerke ingelyks de Kuit-Vischen / wier Vischery men in Dyverys of andere enge Wateren met vrucht verbieden kan / maar in 't Haarlemmer Meer / de Zuidzee / Noordzee of andere ruime wateren of onbeslooten Meeren / waar in de Visch zich elders schuil houden kan / zou zulks noodeloos zyn ; want de overvloed of schaarsheit van Visch / in zodanige Wateren / hangt voornamentlyk aan den Godlyken Zegen / in 't wel of qualyk slagen van de geschooten kuit / en kan 'er alsdan mede de Vischery weinig belet aandoen.

Schoon nu de Eilandsche Walvisch geen kuit schiet / maar gelyk eenige Dieren / waarschynlyk niet meer dan 2 of 3 Jongen te gelyk voort brengt / zoo is echter uit het reeds getoonde ruime queekveldt wel te begryppen / dat het opvangen aan zodanige kleine en geringe wonden / weinig hinder / aan dus een menigte / uit zoo een wyde uitgestrektheit voortkoomende / geeven kan.

Werwaarts de geweeken Visch zich veiligst zou onthouden konnen, naagespeurt.

Nu staat ons voortaan op hunnen koers / werwaarts die in hunne vlucht word genomen / en nevens meer andere zaaken te letten ; vermits wy / aangaande het opvangen deezer Visschen niet behoeven beducht te zyn / nademaal 'er echter op d'eene of andere plaats in hunne bepaaling genoeg te vinden zyn : Want alzoo wy in de Zuidys-Vischery nevens andere zaaken hunne koers raakende / aldaar iets van gezegt hebben / zoo staat 'er ons nu in de Westys Vischery / insgelyks als op een der gewigtigste zaaken te letten. Doch voraf zullenwe / aangaande het wederkeeren naar den ontweken oort van Zee en Landt / dit noch zeggen / vermits we door onze redenvoering wegens 't opvangen wat geruster zyn / dat de gemelde schrik onder deeze Visschen / zeer weinig hoope geeft / de Zee- en Land-Vischery ter deezer plaatse met veel vrucht te zullen doen ; ook is de ruimte en uitgestrektheit / aan deezen oort op Zee en aan 't Landt gegeeven / van zodanig een belang niet als 't wel schynt. Waar is 't / dat nu voornaamentlyk de Vischery in 't Y word geoeffent / maar jaarlyks in 't zaaizoen komen 'er ook dagelyks veele Schepen / by stormachtig weer / of om verversching in verscheide Vaaren / Reeden en Havens / zulks dat 'er naaulyks eenige Visch in een der Vaaren kan komen / gelyk somtyds noch wel door een afgedwaalde gebeurt / af meij jaagtze na ; en wat aanbelangt in Zee / zyn 'er van 't begin tot in 't laatste van 't Zaaizoen geduurig veele Schepen in dit Gewest / die in 't eerst hoers langs het Y heen en weer houden / om een bequaame gele-

gen-

genheit te zoeken / hoe beſt in 't Ys te komen / wanneer ze vervolgens / in 't midden van 't Zaaizoen of wel op 't laatſt / Zuidelyk weder uit het Ys gekomen / en een ſchraale vangſt hebbende / 't zy om de Noordt-Oost of naar hooger graden zeilen en aldaar weer in 't Ys loopen; vindenze dan ondertuſſchen Viſch op Zee / dat nu zelden om de aangebooren ſchrik geſchied: wordt 'er alle pooging aangewend om ze magtig te worden. Om dan het vergeleekene hier aan toe te paſſen / zoude men voor eerſt deezen oost / zoo wel ter Zee als naar Landt / voor een tydt op deeze wyze niet moeten bevaaren / en dit noch eenige Jaaren na den anderen / zulks allenks de diep gevatten ſchrik der Viſſchen mogt komen te ſlyten. Om echter de kracht van de gemelde gelykenis / buiten deeze niet wel gebeurlyke zaak / genoegzaam te begryppen; laat ons dies aangaande iets letten op de reeds gevoerde redeneering over de Zuidys-Viſch / hier voor aangeweezen / die meede jaarlyks / by onderbinding / al vry wat ſchrikachtiger en ſchuuwer is geworden / ſchoon dezelve daar door zoo wel de Zee en 't Landt myd en blyft myden / zoo ziet men echter een meenigte van deeze Viſch met het zelve Ys afkomen / en dus ons opgevangen of verlooren deel / volgens de gelykenis / dikmaals vergoeden.

Dus kan men hier wel uit merken / wat de verhuizing deezer Visſchen aanbelangt / indien ze zich vervolgens anderwerf verplaatſen mogten / dat ze zoo lange onze Schepen zich jaarlyks daar onthouden / niet licht weder hunne verlaaten plaatſen zullen neemen: maar dat men ze derhalven elders anders in hunne ruime bepaaling zal moeten opzoeken.

Maar nademaal wy nu tot onze tegenwoordige Viſch plaats / namentlyk onze jaarlykſche Weſtys-Viſſcherp genadert zyn / zullenwe tot dat onderwys overgaan / hoe men zich in deeze tegenwoordige geſteltheit / of in gevolge van verandering / beſt zal hebben te gedraagen.

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Weſtys-Viſſchery hoe verre die zich uitſtrekt, en hoedanig kan verdeelt worden. Hooge Graden tegenwoordig de Viſchrykſte. Bequaame plaatſen en tyden noodig in acht te neemen. Het Zuidelykſte eertyds, maar nu het Noordelykſte van Spitsbergen 't voordeeligſte in de Viſſchery geacht; waar de Viſch geduurig aas vind, en dus gereeder op hooge dan op laage Graden gevonden word *.

De Weſtys-Viſſcherp is ten opzichte van de geheele uitgeſtrektheit / een klein en gering gedeelte / doch ten aanzien van de Deelen die wy Weſtys-Viſſchery hoedanig uitgeſtrekt.

* Dit en het volgende Hoofdſtuk, verhandelt het merkwaardigſte der Weſtys-Viſſchery.

wp daar in onderſcheyden zullen / ſy dit gedeelte niet alſ een geheel om te meeten. Dus zullen wp dan de Welkſ Biſſchery in haar geheel / tuſſchen de Straat-Davis en 't Eylandt Spitsbergen begrypen / en wat aanbelangt haare deelen / die wp daar in zullen aanwyſen / zyn voornamelyk deeze twee; te weeten: op hooge graaden in 't Ys; ten de Oost; op laage graaden in 't Ys; en 't Jan Mayen Eylandt.

In 't vervolg zullen wp aanwyzen.

De Eerſte Verdeeling op hooge graaden

Dit eerſte: als ook het voornaamſte Deel / is begreepen / op hooge graaden in 't Ys / te weeten: tuſſchen de 77 en 79 graaden / hier voorheeds aangewezen. Hier tot plaatze trachtt het meeſte getal der Schepen in 't Ys te komen / wanneer zyn 't / die op een heldre grondt Suidelyker of Noordelyker inloopen. Hier tot plaatze zeggenze / koomt ook jaarlyks de meeſte Viſch gevangen, niet alleen om dat 't de meeſte Schepen zich onthouden: maar ook om dat 't de meeſte Viſch tot deezen tydt woonplaatze toe noch gevonden woord. Hier onthoud zich / gelyk voor deezen omtrent Spitsbergen hun aas / derhalven is 't niet vreemd / dat ze zich nu alhier / gelyk eertyds aldaar om dit aas verzamelden. Deeze Viſch die als gezegt is / eerſt van 't landt en verbeelgens uit ſee verdreeven is / heeft nu op gemelde hoogte zyn voornaamſte verblyf ſedert eenige jaaren genomen / en onthoud zich als noch alhier.

Alwaar tegenwoordig de meeſte Viſch gevonden word.

Wat het Jan Mayen Landt aanbelangt / alwaar van ouds / gelyk te Spitsbergen, een groote Biſſchery is geweeſt / doch nu veelvuldig meer bevaaren word / ſchoon om de Oost of op laager graaden / konnen 'er ſommigen noch wel een gelukkige Biſſchery aantreffen; maar naar ons oordeel / is de beſte plaats tot de Biſſchery op de reeds gemelde hooge graaden / en wp merken / dat de Commandeurs / veeltyds deeze plaats boven anderen uitkiezen; doch of ze dit meeſt geluklyk en maar volgens den gewoonen ſleur van anderen na doen / dan of ze dit door zekere kundigheit in acht neemen / ſtaat ons ernſt te onderzoeken; want wanneer men zyne verrichting niet gevalliger wyze / maar met een by zich zelven overgelegde kundigheit volvoert / kan men in buitengewoone ontmoetingen en voorvallen / zich te beter naar de gelegenheit ſchikken / of herſchikken / indien zulks word vereiſcht / daar men anders raadeloos niet weet hoe of werwaarts zich te keeren of te wenden.

Niet alleen is 't noodig de bequaamſte plaatſe te onderſcheiden, maar ook de gevoeglykſte tyden wel in acht neemen.

't Is dan een algemeene kundigheit of wetenſchap die by ons niet alleen / maar by veele oude Commandeurs genoegzaam bekent is / en gelyk wp van de Noordkaper hebben gezegt / als mede van den Eylander hebben bygebragt / dat men nevens de gemelde plaatſen / insgelyks de tyden moet onderſcheiden; en derhalven is 'er dan mede een tydt / op een bysondere wyze tydig op de gemelde hooge graaden / en weder na een anderen tydt om de Oost / een anderen op laager graaden / een anderen voor in 't ys / een anderen dieper in 't ys; en of boven de reeds genoemde / noch eenige andere ongenoemde plaatſen / in aanmerking mogten ko-

komen / deeze zullen in de verhandeling zich genoegzaam zelfs openbaaren.

Dit nu vooraf gezegt / ſtaat ons te letten / om wat reden de gemelde plaats op hooge graden / doch mede op zyn tyd / boven alle anderen uitmunt.

In onze voorgaande verhandeling over de oude Landviſſcherp / hebbenwe reeds getoont / hoe uitneemende het groot Eilandt Spitsbergen tot de Viſſcherp gelegen was / en zulks niet alleen om de menigte der allom leggende aasryke Gronden en Baſſen / maar ook om de welgelegenheit zoo wel voor Viſſchers / en op een byzondere wyze voor de Viſſchen / leggende niet alleen gelyk in 't midden en in 't harte van de Walvis-Zee / maar ook by uitneementheit voordeelig voor de Viſſcherp / en in 't byzonder voor de Viſſchen / ſtrekkende zich ten Noorden in het Ys / en met het Zuideinde buiten 't Ys: derhalven het veel beter dan Oud Groenlandt en Zembla gelegen legt / alwaar het des Winters t'eenemaal in 't Ys beſloten word / zulks dat 'er omtrent geen Viſch zyn verblyf houden kan; daar en tegen het Spitsberger Zuideinde, verre in Zee zich uitſtrekkende / noch zeer lange onbeſloten van 't Ys blyft / en niet dan by harde en felle winters t'eenemaal in 't Ys word bezet / en dus bezet zynde / zelden of byna nooit in 't vaſt Ys ingeſloten word / vermits de Zee den buiten randt telkens tot aan den Wal in ſtukken breekt; zulks dat 'er de Viſch het geheele jaar door zich genoegzaam onthouden kan / en ook begeerig is zich aldaar t'onthouden / om reden van den overvloet van 't Walviſch aas / dat geſtaadig by en aan den Wal dryft / zoo dat het door de veelheit der omleggende gronden / en diep in 't landt loopende Bayen geſtaadig word afgedreven / vermits eenige deezer Bayen 10, en 12. mylen landwaarts in loopen / die door de veelheit haarer gronden / insgelyks door de vette en ſlibberige afwateringen / van de veelvuldige valleyen en ysbergen wederzyds aan de Rivieren gelegen / een zeer ſterken groei en wasdom aan dit aas veroorzaaken / 't welk door de jaarlykſche ondervinding genoeg bevestigt word. Want wanneer men een weinig de Rivieren landwaart in loopt / vind men nevens de gemelde valeyen en ysbergen / (alwaar het verſche en grondige van 't landt afſtroomende water / door de warmte der zonne / die landwaarts haar meeſte kracht heeft) een menigte van dit aas / zulks dat aldaar een ſterken aangroei word beſpeurt; want op ſommige deezer plaatſen ſchynt het water gelykzaam van dit aas te leeven: en dit is de reden waarom de Viſch veler van allerwegen op dit Eilandt afkomende / der zelver Baſſen zodanig heeft verbuit gehad / als in de Landviſſcherp is gemeld; en om de zelfde reden zal de voornoemde plaats op hooge graaden / boven alle andere oorden voor de Viſſcherp uitmunten.

't Spitsbergor Zuideind is voordeeligſte voor de Viſſchery.

Alwaar zich de Viſch altoos onthouden kan;

en gedurig van genoegzaam aas word verzien

Gelooven dat het gemelde aas / behalven wat op de buitengronden

Welk aas door de be-

[illegible] wordt beteijgent met de afwatering der Rivieren t'zeewaarts dryft / en dewijls het onderste na zich zeven is / zoo volgt het gedurig de stroom. Of nu wel een groot gedeelte met het stroomen en weerstroomen / zeer dezer en zeer dryft / zoo blijft doch het meerendeel / dewijls het daar geduadig aanspoelt: en en omtrent het landt / en dienshalven hoe dieper en zeer zee is / te meer het waard bevonden.

Laat nu met de stroom die meest om de Zuidwest gaat / een groot gedeelte door zee door: en met het ys op laage graden dryven / zoo zal het schijnt op de gemelde plaats allereerst / ook 't allervolst en meest aandrijven: en deze is de gemelde plaats / tusschen de 77 en 79 graden in 't Welfds begrepen. Deze plaats is wel de naaste en gereedste / te meer / om dat de stroom / eer zy zynen Zuidwest koers neemt / door eerst langs het landt meer om den Noorde dan om de Zuid gaat / en dus word het met de zelve / daar 't anders dieper in zee zou dryven / derwaarts gedreven.

Deeze plaats is gelegen / dwars of recht middden voor 't Landt / alwaar ook de grootste en beste Gronden en Baijen zyn / die wel het meeste aas uitleveren / te weeten: de Horizont- en Klok-Bayen, de Yzeront, het Achter-Voorlandt, de Kreis- en Magdalene-Bayen, behalven noch veel niet andere kleine Bayen aan de voorgemelde groote Baijen grenzende. Hier uit blijkt nu / waarom deeze Visch uit zee en van landt gedreeven zynde / en echter zyn aas zoekende / desswegen zyn gewoon Gewest niet t'eenemaal kan verlaaten / en derhalven deeze plaats voor alle anderen uitkiest.

Indien wy hier noch een uitvoegende windt bydoegen / als dikmaals uit de Liefde-Baay, Wye-Baay en 't Waigat voortkomt / insgelijks de aangewezen uitdyning in 't los dooijen en gaande raaken van 't ys / en dat by een hand vol stof op 't water vergeleken / zoo zal een groot gedeelte van het afkoomende aas / meede deeze plaats moeten passeeren; derhalven komt naar 't meeste aas alhier de meeste Visch / en op de meeste Visch komen de meeste Schepen af.

Het aas op deeze gronden valende, is gereeder op hooge dan laage graden te vinden. Zulks het daar ook een voordeeliger Visschery maakt.

Dus kan men genoegzaam begrijpen / dat / vermits het gemelde aas op de binnen en buiten gronden vallende / in en om het landt op de voorzeide hooge graden veel gereeder en voller zal aankomen als op laager graden: want het deeze graden met de gemelde Zuidwest stroom eerst passeeren moet. Hier voor hebbenwe reeds gezegt / dat ook op laager graden in 't ys / volgens onze peiling verscheide Banken worden gevonden / alwaar nevens het dus van landt afstroomende aas / insgelijks in den zomer mede veel aas word getreilt / en alwaar zich als dan ook by veel Visch schynt t'onthouden / gelijk eenige gelukkige Visschers / somtyds aldaar een gelukkige Visschery hebben gehad.

AGT-

AGTSTE HOOFDTSTUK.

Werwaarts de Viſch te vinden, wanneer plaatſen en tyden na 't verloop der Zaaizoenen wel worden onderſcheiden, en de Viſch naar de gewoone plaats weer komt afzakken. Werwaarts de Viſch zich 's winters onthoud, die in 't voorjaar het beſt langs den zoom van 't ys te vinden is, en waar; maar laater in 't ys, en om wat reden. Welke tydt om de Ooſt in de Viſſchery waar te neemen, en hoe gevaarlyk in 't Ooſtys te loopen is.

Men moet benevens de plaatſen ook de tyden wel onderſcheiden / vermits ieder plaats zynen bezonderen tydt vereiſcht. Waar is 't / dat men wat laater in den zomer op laage graden mede op de rechte plaats zoude konnen wezen / als vervolgens breeder blyken zal; maar in den vroegtydt / wanneer het ys noch niet recht gaande is / en alles / behalven den buiten randt / noch t'eenemaal vaſt legt / zoo zal men deeze Viſch veel zekerder op de gemelde hooge graden vinden / dan wel op laager graden. De reden waarom / kan uit onze voorgaande redeneering genoegzaam afgeleid worden. Doch 't luſt ons alhier een gedeelte van 't voorgaande te herhaalen. Plaatſen en tyden wel in acht genomen, werwaarts men de Viſch dan vinden zal.

Wy hebben dan de Walviſſchen de zelfde voorkennis toegeſchreeven / gelyk de Oſevaars / en meer andere Vogels van natuure bezitten / die volgens de aangeweezen bakens / uit Egipten onze en andere Landen komen vinden; dus konnen deze Viſſchen / op den Herfſt / in het dicht loopen van 't ys / ieder zyne gewoone plaats / daar hy gewent en wel bedreeven is / langs de gemelde bakens / onderwater de korſte weg naar den buiten zoom van 't ys vinden; en om dat hun leven door een genomen dwaalkoers / alhier niet min in gevaar ſtaat / als door een dwaalkoers der voornoemde Vogelen / zoo moetenwe de Viſſchen in hunne zeer ruime uitgeſtrektheit / gelyk als aan een zeker gedeelte of gewest / daar zy door gewoonte bekent zyn / verbinden of bepaalen.

Alhoewel nu de Weſtys Viſch van laager / met die van hooger graden / jaarlyks in 't Weſtys wat meer te zamen komt / als wel de Zuidys Viſch / die niet anders als in harde Winters met het Zuidys / zoo als gezegt is / tot het Weſtys overkomt / zoo zynze derhalven in veele opzichten van elkander niet te onderſcheiden / gelyk van de Zuidys-Viſch is gemeld; echter is 't zeer waarſchynelyk / dat de Viſſchen / op de kuſten van Oudt-Groenlandt gewent / niet de Viſſchen by Spitsbergen

zich onthoudende / alsdan met het openen van 't ys / in 't zelve ys te zamen komen / en dat ze dan ook in het dicht loopen van 't ys / weder door hunnen bekenden weg / naar hunne gewoone plaats zullen keeren. Deezen die dan aan de kuſten van Oud-Groenlandt zyn gewent / zullen waarſchynlyk aldaar zoo verre voor 't ys wyken / als het langs deſelve kuſten vaſt vriest / en mogelyk in harde winters wel geheel tot van de Straat-Davis; insgelyks die by en omtrent Spitsbergen zyn gewent / zullen van onder de Pool / of van zoo verre zy het ys ingedrongen zyn geweest / weder naar Spitsbergen keeren: eensdeel / om dat hun dien weg beter / als naar Zembla of Oud-Groenlandt bekent is / want alhier te dwaalen is te gevaarlyk / zulks hun leven van een etmaal stil vriezend weêr afhangt; anderdeels / om dat ze mede kennis hebben / aan het daar te vinden aas / waar van zy op andere verre afgeleegen plaatsen onkundig zyn / vermits wy hunne paalen al te wyt hebben uitgebreid / om op alle plaatsen bekent te konnen wezen. Ook is 't met deeze Visschen als met alle andere Schepsels gelegen / daar wat te doen valt / schoolenze met veele ingeboornen te zamen / gelyk by de oude Landvisscherye is gebleeken / zulks vreemdelingen bezwaarlyk plaats vinden / en indien zy met geweld wilden indringen / zoudenze mogelyk als een vreemde koe uit de wey / of een vreemd eend in de byt / uitgebeeten worden. Maar behalven dat / zoo is de meenigte te groot / zulks ze hun inderscheiden wyken moeten afzonderen / vermits ze niet alleen in een der voornoemde plaatzen hun verblyf konnen neemen / immers zodanig niet / dat ze hun bestaan aldaar vinden zouden / want tot dusdanige groote lichaamen word veel vereischt.

De geweekte Visch zal na 't verloop der Zaizoenen weder naar de gewoone plaats afzakken.

Nu staat op deeze twee redenen te letten / eerstelyk / al de Visch aan welk een oort die ook zy / moet in den winter tyd naar den zoom of buitenrandt begeeven / en zy kan er ook verder nergens afkomen / dan de zee met min of meer stoyn / den zoom breed of smal breekt. Om deeze reden is 'er voorzeerst in den voregtydt de beste Visscherye / om dat men alsdan / langs den geheelen zoom / de Visch noch aan den buitenkant verzamelt vind / daar men anders wat verder in den zomer / dikmaals door groote ruimtens / het hart van 't ys door den doorgaande geraakt / van veldt tot veldt zullen moet / en naauwlyks Visch vorneemt / om dat ze dan door veele openingen hunnen vryandt beter kunnen ontwyken. Dus is dan de vooryydt voor eerst allerweegen 't best / zoo wel op hooge als laage graden / te weeten / langs den zoom van 't ys: maar om de Oost / vermits het daar dan noch vast legt / heeft dit geen plaats. Ten tweeden; waaroom nu de vooryydt niet alleen in 't algemeen / maar ook in 't byzonder best geacht word op de gemelde hooge graden / kan uit het voorgezegde lichtelyk afgenomen worden; te weeten: om dat 'er als getoont is / het meeste aas te vinden zy. De Visch die dan in het dicht loopen van 't ys op laager graden / als voor hun de kortste weg

In 't Voorjaar de Visch 't best langs den zoom van 't Ys te vinden.

Werwaarts zich de Visch des Winters onthouden moet.

en meest op hooge graden.

hoog zynde / uitkoomt / zal waarſchynlyk naar dat aanſ / de gemelde hooger graden zoeken / of laager naar de Gronden van Jan Mayen Eiland en Oud-Groenlandt, langſ den zoom afzakken / om dat 't waarlyk op deeze Gronden / meerder aanſ dan in de ruime zee langſ den zoom te vinden iſ; derhalven iſ nevens de jaarlykze ondervinding / uit deeze redenering licht te begrypen / waarom de gezonde plaatſ op hooge graden / boven de andere uitmunt / doch mede op zyn tyd / te weeten / om de gemelde reden in den vroegen voorjaar; want alſ de tyd wat verder verloopen iſ / en het hart van 't yſ door de voorjaarſ ſtorm / en door het doojen begint te breeken en gaande te raaken / of door wind en ſtroom t'aanſluiten / zulkſ de Viſch op een byzondere wyze alhier verzaamelt / gelyk alſ dan weder door 't yſ kan verſpreiden; waar by dan komt / dat zich eerlang een groote Vloot Schepen van alle Natiën opdoet / die ſpeerenderl op deeze kleine plaatſ / alleen maar twee graden begrypende / in 't yſ tracht in te dringen / om deeze Viſch na te ſpeuren of te vervolgen. Alſ deeze Vloot dan in den eerſten en heftigſten aanval / van ieder Schip 5, 6, of 7, ſloepen te water ſtrykt / vertoont dit ten opzichte van de kleine plaatſ een magtige Vloot / en ten aanzien van de Viſſchen een zeer verbaarlyk vyandſ leger / waar door dan eerlang onder de alhier verzaamelde Viſſchen / een geweldige ſlachting geſchied / gelyk gemeenzaam uit de jaarlykſe Viſſcherp kan geoordeelt worden; want op zommige jaaren worden 'er door deeze Schepen en meeſt op deſe plaatſ / 18 of 1900 Viſſchen gevangen / behalven noch veele die gedood zynde / hen ontzinken / of onder het yſ ſmooren en zitten blyven / en eenige die gequeſt zyn / echter noch doorſlippen / of door 't breeken der ſpanen het met den Harpoen ontvluchten; zulkſ het niet vreemd iſ / dat de overigen alsdan naar een goet heenkoomen omzien / en duſ de verſpreiding door 't yſ te meer verhaaſten. Waar uit nu licht te begrypen iſ / dat deeze plaatſ mede van zyne welgelegenheit allenkſ veranderen moet / en door deeze geſteltheit / voortaan de naam van boven andere uit te muiten / niet lange zal behouden. Gelyk zich dan de Viſſchen hier door verſpreiden / zoo verſpreiden zich mede de Schepen om deeze vluchtende / zoo veel mogelyk iſ / na te zetten / en hen ontweeſchen zynde / elders wederom na te ſpeuren. Ingelyks dryven ze ook wel met de ſtroom / wyd en zyd van elkander / waar door deeze plaatſ / (de Vpanden geweeken zynde) allenkſ weder met andere word gelyk gevuld.

of omtrent de gronden van Jan-Majen-Eiland en Oud-Groenlandt;

Maar laater in 't gebroken yſ.

en om wat reden.

Wat getal van Viſſchen ſomtyds gevangen worden.

Wat aanbelangt de tyd om op andere plaatſen te Viſſchen / en voor eerſt om de Ooſt / deeze iſ op een gemeen jaar; daar wy nu van ſpreeken / zoo vroeg niet / alſ wy dezelve op een Zuyd-Yſ-jaar hebben aangemerkt; want op een gemeen jaar / iſ 'er op verre na zoo veel yſ niet / zulkſ dat het Spitsberger Zuid-einde alsdan in 't yſ niet ingeſlooten word: maar bloot in vrye zee buiten 't yſ blyft uitſteeken. En dewyl dan

Wat tyd om de Ooſt in de Viſſchery waar te neomen;

zich onthoudende / alsdan met het openen van 't ys / in 't zelve ys te zamen komen / en dat ze dan ook in het dicht loopen van 't ys / ieder weer door hunnen bekenden weg / naar hunne gewoone plaats zullen keeren. Deezen die dan aan de kuſten van Oud-Groenlandt zyn gewent / zullen waarſchynlyk aldaar zoo verre voor 't ys wyken / als het langs deſelve kuſten vaſt vriest / en mogelyk in harde winters wel geheel tot aan de Straat-Davis ; insgelyks die by en omtrent Spitsbergen zyn gewent / zullen van onder de Pool / of van zoo verre zy het ys ingedrongen zyn geweest / weder naar Spitsbergen keeren : eensdeel / om dat hun dien weg beter / als naar Zembla of Oud-Groenlandt bekent is / want alhier te dwaalen is te gevaarlyk / zulks hun leven van een eenmaal ſtil vriezend weer afhangt ; anderdeels / om dat ze mede kennis hebben / aan het daar te vinden aas / waar van zy op andere verre afgeleegen plaatſen onkundig zyn / vermits wy hunne paalen al te wyt hebben uitgebreid / om op alle plaatſen bekent te konnen wezen. Ook is 't met deeze Viſſchen als met alle andere Schepſelen gelegen / daar wat te doen valt / ſchoolenze met veele ingeboornen te zamen / gelyk by de oude Landviſſcherye is gebleeken / zulks vreemdelingen bezwaarlyk plaats vinden / en indien zy met geweld wilden indringen / zoudenze mogelyk als een vreemde koe uit de wey / of een vreemd eend in de byt / uitgebeeten worden. Maar behalven dat / zoo is de meenigte te groot / zulks ze hun niet verſcheiden wyken moeten afzonderen / vermits ze niet alleen in een der voornoemde plaatzen hun verblyf konnen neemen / immers zodanig niet / dat ze hun beſtaan aldaar vinden zouden / want tot dusdanige groote lichaamen word veel vereiſcht.

De geweeke Viſch zal na 't riverloop der Zaizoenen weder naar de gewoone plaats afzakken.

Nu ſtaat op deeze twee redenen te letten / eerſtelyk : al de Viſch aan welk een oort die ook zy / moet in den winter tyd naar den zoom of buitenrandt begeeven / en zy kan er ook verder nergens inkomen / dan de zee met min of meer ſtorm / den zoom breed of ſmal breekt. Om deeze reden is 'er voorzeerſt in den voorgryder de beſte Viſſcherye / om dat men alsdan / langs den geheelen zoom / de Viſch noch aan den buitenkant verzamelt vind / daar men anders wat verder in den zomer / dikmaals door groote ruimtens / het hart van 't ys door den doop gaande geraakt / van veldt tot veldt zeilen moet / en naauwlyks Viſch vernneemt / om dat ze dan door veele openingen hunnen vryandt beter konnen ontwyken. Dus is dan de voortyd voor eerſt allerweegen 't beſt / zoo wel op hooge als laage graden / te weeten / langs den zoom van 't ys : maar om de Oost / vermits het daar dan noch vaſt legt / heeft dit geen plaats. Ten tweeden ; waarom nu de voortyd niet alleen in 't algemeen / maar ook in 't byzonder beſt geacht word op de gemelde hooge graden / kan uit het voorgezegde lichtelyk afgenomen worden ; te weeten : om dat 'er als getoont is / het meeſte aas te vinden zy. De Viſch die dan in het dicht loopen van 't ys op laager graden / als voor hun de kortſte weg

Werwaarts zich de Viſch des Winters onthouden moet.

In 't Voorjaar de Viſch 't beſt langs den zoom van 't Ys te vinden.

en meeſt op hooge graden.

weg zynde / uitkomt / zal waarſchynlyk naar dat aags / de gemelde hooger graden zoeken / of laager naar de Gzonden van Jan Mayen Eilandt en Oud-Groenlandt, langs den zoom afzakken / om dat 'er mogelyk op deeze Gzonden / meerder aas dan in de ruime zee langs den zoom te vinden is; derhalven is nevens de jaarlykze ondervinding / uit deeze redeneering licht te begryppen / waarom de gezeide plaats op hooge graden / boven de andere uitmunt / doch mede op zyn tydt / te weeten / om de gemelde reden in den vzoegen vooztydt; want als de tydt wat verder verloopen is / en het hart van 't ys door de voorjaars stozm / en door het dooyen begint te vzeeken en gaande te raaken / of door windt en stroom t'ontsluiten / zulks de Visch op een byzondere wyze alhier verzaamelt / zich als dan weder door 't ys kan verspreiden; waar by dan komt / dat zich eerlang een groote Vloot Schepen van alle Natiën opdoet / die meerendeel op deeze kleine plaats / alleen maar twee graden begryppende / in 't ys tracht in te dringen / om deeze Visch na te speuren of te vervolgen. Als deeze Vloot dan in den eersten en hevigsten aanval / van ieder Schip 5, 6, of 7, sloepen te water strykt / vertoont dit ten opzichte van de kleine plaats een magtige Vloot / en ten aanzien van de Visschen een zeer verbaarlyk vpands leger / waar door dan eerlang onder de alhier verzaamelde Visschen / een geweldige slachting geschied / gelyk genoegzaam uit de jaarlykse Visscherp kan geoordeelt worden; want op zommige jaaren worden 'er door deeze Schepen en meest op dese plaats / 18 of 1900 Visschen gevangen / behalven noch veele die gedood zynde / hen ontzinken / of onder het Ys smooren en zitten blyven / en eenige die gequest zyn / echter noch doorslippen / of door 't vzeeken der lynen het met den Harpoen ontvluchten; zulks het niet vzeemd is / dat de overigen alsdan naar een goet heenkomen omzien / en dus de verspreiding door 't Ys te meer verhaasten. Waar uit nu licht te begryppen is / dat deeze plaats mede van zyne welgelegenheit allenks veranderen moet / en door deeze gestaltheit / voortaan de naam van boven andere uit te muiten / niet lange zal behouden. Gelyk zich dan de Visschen hier door verspreiden / zoo verspreiden zich mede de Schepen om deeze vluchtende / zoo veel mogelyk is / na te zetten / en hen ontweeken zynde / elders wederom na te speuren. Insgelyks dzyven ze ook wel met de stroom / wyd en zyd van elkander / waar door deeze plaats / (de Vpanden geweeken zynde) allenks weder met andere word gelyk gestelt.

of omtrent de gronden van Jan-Majen-Eilandt en Oud-Groenlandt;

Maar later in 't gebroken ys.

en om wat reden.

Wat getal van Visschen somtyds gevangen worden.

Wat tydt om de Oost in de Visschery waar te neomen;

Wat aanbelangt de tydt om op andere plaatsen te Visschen / en voorerst om de Oost / deeze is op een gemeen jaar; daar wy nu van spzeeken / zoo vzoeg niet / als wy dezelve op een Zuyd-Ys-jaar hebben aangemerkt; want op een gemeen jaar / is 'er op verre na zoo veel ys niet / zulks dat het Spitsberger Zuid-einde alsdan in 't ys niet ingeslooten word: maar bloot in vzye zee buiten 't ys blyft uitsteeken. En vermits dan

dan de gemelde Zuidpꝛs-Viſch / met het Zuydpꝛs zeer verre van 't Weſtpꝛs geſcheiden / beoofien Spitsbergen blijft; derhalven viel de koerꝛs deezer Weſtpꝛs Viſſchen in 't eerſt der Viſſcherp hun verjagende / Noordelijker: doch niet t'eenemaal / eenige uitgezondert / en niet zoo Oofterlijk alꝛ van de Zuidpꝛs-Viſch iꝛ gezegt; dieꝛ zal 'er zoo vroeg niet / en ook in 't geheel om de Ooſt / nu zoo veel niet te doen weezen / alꝛ dan. Waar en boven indien 'er weinig pꝛs iꝛ / zal 't wel haaſt met de Zuidweſt ſtroom / om de Zuidt worden afgelevert; duꝛs kan het met een uitlandigen windt / eerlang om de Ooſt zoo ruim worden / dat de ſchuik deezer Viſſchen niet toelaat derwaartꝛ te komen afzakken / zi iꝛ dat men om de Ooſt alꝛdan ruimte te zeilen heeft / eer men eenige Viſch zal vernemen; Om dan aldaar diep in 't pꝛ te zeilen / alwaar men ze inꝛgelijks in ruſt buiten ſchuik voor hunnen Vpandt vinden zou / en dat alzoo zeker alꝛ op veele andere plaatſen; echter iꝛ men 't niet gewoon / en iꝛ dit om verſcheiden redenen / alzoo licht niet alꝛ op laager Graden te waagen / want beide Schip en leven ſtaan 'er veel meer in gevaar / door de ſterke parſſing van 't pꝛ uit de wijde Baijen en 't Waygat afkomende; ook kan men 'er door andere ſchepen zoo wel niet geburgen worden / wanneer men zich tuſſchen 't landt en 't pꝛ bevind / en duꝛ verre inwaartꝛ iꝛ gezeilt; daar noch bij komt / dat de ſtroom / die aldaar Noordwaartꝛ ſchijnt te trekken / zulkꝛ men om de Noordt maalende / zoo magtig verre van de kaudt afdwaalt / en midden in 't pꝛ verwart / dat 'er geen mogelijkheit meer word gezien / om met ſloepen den buiten zoom van 't pꝛ te bereiken.

Gevaarlijk aldaar in 't Ys te zeilen, en om wat reden.

Wanneer de Viſſchery aldaar 't beſt zydig iꝛ.

't Iꝛ hier dan met een gemeen jaar in den Ma-tijdt / alzoo tijdig / alꝛ in den Noordtijdt / derhalven geheel anderꝛ alꝛ op de Viſch-plaatꝛ van hooge graden gelegen / wanneer de Viſch van onder de Pool / of uit het Noorden / 't zij Noord-weſt / Noord-ooſt / en van allerwegen / de eene wat vroeger en de ander wat laater / om niet in 't pꝛ bevroren te worden / weder den buiten zoom van 't pꝛ begint te zoeken / en om voorgemelde reden meer op Spitsbergen alꝛ elderꝛ anderꝛ doelt / om van hunnen Vpandt / zich dan uit het pꝛ vindende / niet gehinderd te worden; zoo zal 't zelden miſſen / indien 'er eenige ſtrooken pꝛ langꝛ den wal afkomen / of men zal 'er mede Viſch vinden. Wij zeggen dit van een gemeen jaar / want anderꝛ kan dit in 't midden van den teeltijdt / en noch vroeger alꝛ getoont iꝛ / mede wel plaatꝛ hebben / doch deeze Viſch iꝛ door een anderen koerꝛ in 't vluchten / zoo verre in 't Noorden en Noord-weſten opgeweeken / dat men ze veel zeekerder om de Ooſt zal vinden / wanneer ze in den Ma-tijdt wederkeert / dan dat men ze in 't midden van de teelt of vroeger ontdekken zal.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

De Viſſchery op laage graden wanneer die tydig is. Oud-Groenlandts ſtrekking, en hoe het zich gemeenlyk opdoet; voor wiens kuſt meede Walviſch-aas te vinden is, en waar omtrent zich ook wel Viſch onthoud. 't Onderſcheid in de wyking der Viſſchen naar hooge of laage graden aangemerkt; wat koers naar de gemeene Viſſchen te houden, en hoe die in 't wederkeeren af te wachten zyn. Des Schryvers eigen ondervinding en waarneeming in de koershouding getoont.

Wanneer de Viſſchery op laage graden tydig is.

Hoe verre zich Oud-Groenlandt ſchynt uit te ſtrekken.

Waar de ſtromen gemeenlyk't ys doen koers houden, aangewezen.

Wat de Viſſchery op laage graden / en wel voornamentlyk de tydt der zelve aanbelangt / die wy kortheitshalven onafſcheidelyk verhandelen zullen: dat men dan op dit volgende letten. Oudt-Groenlandt ſchynt zich volgens de ſtrekking van 't ys / en de koers der ſtroomen / omtrent Zuidt-weſt en Noord-ooſt tot de 77ſte graadt uit te ſtrekken / alwaar het gelykzaam eindigt / of Noordwaarts op / ſchynt t'ontvallen: dewyl de ſtroom by deezen hoek / eer die zynen Zuidweſt koers neemt / Zuidwaarts ſchynt uit te vallen / zulks dat het ys op de voorgenoemde hoogte / gemeenlyk zeer verre buiten 't ander ys Zeewaarts word uitgezet / en daarom gemeenlyk de ſtaart van 77 genoemt; het ſchynt ook dat dezelve ſtroom langs Spitsbergen om de Noordt vallende / het ys mede Noordwaarts tot op heele hooge graden trekt / en verſolgens in 't ys rond maalende / by deezen hoek weder Zuidwaarts uitvalt / en dan zynen koers langs 't gemelde landt / eerſt recht om de Zuidweſt begint te neemen: zoo dat men op hooge graden / door deeze maaling / niet zoo zeer om de Zuidweſt loopt / als op laage / zulks 'er de Schepen veel meer gevaar onderworpen zyn: maar bezet zynde / ook te lichter los maalen zullen / dan wel op laage graden / alwaar men met den gelykmaatigen ſtroom / lang kan bezet blyven / doch daar de persſing veel min gevaarlyk is / tenzy by ſtorm / die dan mede het ys door ſommige winden kan openen / en dus behouden zynde / de bezette Schepen weder verloſſen en redden.

Hoedanig zich Oud-Groenlandt opdoet en vertoont.

Dit Landt nu heeft zich aan veelen op eenige plaatſen met hooge bergen vertoont / op andere plaatſen met groote inhammen; waar uit blykt dat 'er gelyk aan Spitsbergen, ingelyks diepe Bayen en Rivieren zeer verre landwaarts in ſchynen te loopen / zoo dat dit Landt van de 77ſte graadt / verder Noordwaarts onbekend is / en waarſchynlyk mede van veele vette en aasryke gronden / binnen en buiten lands zal verzien

zien zyn; en nademaal het in zyn geheel ietſ Zuidlyker als Spitsbergen legt / zal 'er mooglyk den aangroei van dit zaadt en aas landwaarts / in de ſlibberige afwateringen der valeijen / in 't Zoomerzaizoen ook zeer ſterck zyn: naar welk aas dan / gelyk omtrent Spitsbergen, zich ingelyks wel Viſch onthouden zal. Gelykwe nu deezen van de Spitsberger / en die van de Zuidys-Viſch mede eenigzins hebben afgezondert / zou 't dan ook wel konnen wezen / dat deeze Viſch aldaar geen vyandt verneemende / in de Straat-Davis met meerder vzymoedigheit / als omtrent Spitsbergen, in deszelfs Baijen ongedeelt quam aazen / maar of ze in 't ys mede aldaar / met de Spitsberger / gelyk de Zuidys-Viſch in harde Winters ook eenigzins te zaamen komt / en de gemelde ſchyfik mede zoo zeer heeft gevat / dat ze / dit ys met een uitlandigen windt van landt dryvende / zich met het zelve mede laat afvoeren / gelyk om de Oost of omtrent Spitsbergen veelmaals geſchied / zulks is noch onbekent; inmerks is 'er aan een meenigte zich daar onthoudende Viſſchen / volgens gevoerde redeneering niet te twyffelen.

Voor wiens Kuſten waarſchynlyk mede veel Walviſch aas te vinden is,

en alwaar zich ook veel Vitch onthouden moet.

Men lette nu eens / vermits we wat meer ter zaake komen; mademaal deeze Viſſcherp op laage graden / allenks wat meer begint in gebruik te raaken / zoo zal dan de voorige redengeving vervolgens ook met de ondervinding ten deelen overeenkomen:

Dit voornoemde Landt / word des winters / zoo verre als wy langs het zelve gewoon zyn onze Viſſcherp te oeffenen / en somtyds noch verder / t'eenemaal in 't vaſte ys ingeſloten / zoo dat de Viſch als dan het zelve ten deelen langs het Landt om de Suidt / ten deelen dwars door 't ys naar den zoom of buiten randt / moet ontruimen; derhalven moet de Viſſcherp op laage graden / mede in den vroegen tyd voor in 't ys waargenomen worden: maar daar zullen mogelyk zoo veel verzamelde Viſſchen niet te vinden zyn / als van deeze op hooge graden is gezegt / om dat het meeſte gros waarſchynlyk langs het Landt de wyk neemt / en verder langs den zoom naar 't gemelde Landt en landwaart laager afzakt / en voor een gedeelte naar 't Spitsberger aas / op hooger graden zynen koers heeft genomen; nochtans is 't hier in den Voortyd somtyds goed / maar op hooge graden / om de gemelde redenen / en volgens jaarlykſe ondervinding wel zoo zeker en beter. Echter zal het in 't midden van de teeit waarſchynlyk hier wederom beter wezen / gelyk we nu vervolgens voorneemens zyn / dit wat klaarder aan te toonen*.

Wat onderſcheid in de wyking der Viſſchen van hooge en laage graden, aan te merken is.

Deeze Viſch zal in 't openen van 't ys / met die van hooger graden / allenks verder in 't ys wyken / ten deelen mede om de zelfde oorzaak / als voor zynen vyandt vluchtende / en zulks voornamentlyk naar het voornoemde Oud-Yzerlands aas; dierhalven 'er dan tuſſchen deeze en de

* Men leeze deeze twee of drie volgende afdeelingen met opmerking.

de Spitsberger Viſch een merkelyk onderſcheid wordt gevonden; de Spitsberger Viſch vlucht door noodt van den brandt geperſt / en komt na een verloopen tydt / de branden meest geweeken zynde / alsdan voor een gedeelte / weder naar hunne aasplaats afzakken / maar deeze wykt vry willig / en blyft gedurigh / tot aan / of nabij de kusten van hun Geweſt; want hunne voornaamſte aasplaats is diep in 't ys / en de Spitsberger / voor in 't ys: hun aas wordt uit de gezeide afwateringen van landwaarts op den binnen zoom tegen dit ys / en een stuk-weegs daar in gedreeven / en 't Spitsberger aas daar en tegen naar den buiten randt / waar de voornoemde Oud-Groenlandtſche Baijen en Rivieren / zullen met haare afwateringen te gelyk met de algemeene stroom / 't gemelde aas voor een gedeelte wel in 't ys dryven: maar zelden tot in 't harte / en noch minder naar den buiten kant. Dit aas dan / 't welk alhier in 't harte of naar den buiten kant van dit ys word gevonden / komt veel eer van Spitsbergen, wyl het deezen Zuid West stroom wat meer te baat heeft / of van de daar leggende banken afzakken.

Hier uit begrypt men lichtelyk / dat het oude gebruik / indien 't op deeze wyze / 't zy wel of qualyk word begreepen / in een zeker opzicht / echter niet vreemd is / wanneer men op laage graden gedreeven / tracht uit het ys te komen / en op hooger graden het wederom zoekt te herbatten. Myns gedeels was 't anders beter / dat men / aldaar gedreeven zynde / of dan den eersten aankomst af / zyne Viſſchery op laage graden trachtte te voltrekken / en geen genoegen in den eersten aanval vindende / zulks men den Viſch bevind te wyken / dat men de zelve dan eenigh volge / doch op een gemeen jaar alhier met een geheel andere koers / als op een Zuidys jaar / gelyk reeds van de Zuidys Viſch is gemelt / te weeten Oost / en hier West op; en of 't gebeurde / vermits de Viſch spoediger door 't ys kan ontwyken / als ze door de Schepen en Sloepen veeltyds konnen gevolgt worden / die door 't ys lichtelyk weerhouden zynde / dat de Viſch tydt heeft om het middelwyl t'eenemaal t'ontkomen; zulks 'er dan in eenige dagen geen Viſch vernomen word; echter moet men zyn oogmerk op ieder plaats in 't byzonder wel in acht neemen / nu op deeze / en vervolgens met de eerste gelegentheit wederom West of Noord-West op / na de ruimte zich schikken will / namentlyk recht op 't landt aan / want de Viſch wykt hier maar alleen / en vlucht niet weg; men zal ze / niet alleen volgens gezegde reden / maar naar ondervinding / als noch te roonen staat / dus doende / eer men 't landt bereikt / wel meer vinden. Ontmoet men ondertusschen een velt of-bank daar zich Viſch onthoud / kan men 'er wat vertoeven / want alwaar Viſch is / vind men de rechte plaats; zoo niet / men worde echter niet verdrietig / noch men blyft 'er zonder opdoening van Viſch dok niet zoo lang leggen / als op hooge graden / daar de Viſch verdreeven zynde / zelf uit eigen beweeging en natuur weer naar toe zakt. Dan hier volgt

Wat koers naar de geweeken Viſch te houden;

en hoe men dezelve weder afwachten moet;

men ze dan / indien 't geſcheiden kan / tot onder het gezicht van 't Landt / alwaar men niet alleen deeze wykende Viſſchen eindelyk wederom vinden zal / maar ook een gedeelte van de vooznoemde / langs het Landt / en om de Zuidt gewecken Viſſchen / zullen 'er / dus dooz 't ys zeilende / en weder om de Noozdt gaande / verſcheiden ontmoet wozden / trachtende zy mogelyk den gemelde hoek naar 't Noozden om / of anders met het ontſluiten van 't ys / in 't hart van 't zelve naar banken te zoeken; en dus zal hoe nader aan landt / ook eerder de wykende Viſch mede al daar te vinden zyn. Dit leert ons niet allein de gezegde reden / maar ook de onderbinding; want gelyk de Spitsberger Viſch zyn aas by en omtrent dit Eilandt zoekt / insgelyks doet deeze in en by dit Landt.

Wat dan aldaar / te weeten by Gale-Hamkes of Oud-Groenlandt, zich veel Viſch onthoud / zal mede nevens deeze redengeeving / by de onderbinding wozden vertoont:

Wat by deeze afwschting waargenomen is:

In den jaare 1684 of 1686. (de juiſte tydt is ons ontſchooten) was 't dat Commandeur Cornelis Pietersz Duinker, toen Stuurman zynde / en vervolgens ook onzen Stuurman geweest / volgens zyn eigen verhaal / nevens verſcheiden Schepen aan een ysveldt leggende / onderanderen ook dzie van den Ammiraal Alemonde, te weeten: Gerbrand en Jan Dirksz van der Velde, en Martin de Bas, met dit veldt eenige dagen / langs en in 't gezicht van 't landt dzeeven; dus iets meer naar de landzyde van dit ysveldt dan de andere Schepen leggende / zagen ze / dat ze geduurig langs dit landt om de Zuid-West dzeeven / ziende dagelyks verandering van landt / dan eens hooge uitſteekende hoeken / dan weer diepe bogten en Baijen / ſomtyds / als zich het ys wat opende / ſtondenze in beraad om naar landt te zeilen / doch de Viſſcherp belette dit telkens; want zy zagen geduurig Viſch / juiſt by geen groote ſchoolen / en ook ſomtyds geen. Wanneer ze dan de gevangen Viſſchen ſtenſten en afgemaakt hadden / zagen ze eerlaug weer Viſch / welke tydt wederom waargenomen wierd om te viſſchen. Zy kreegen dan een volle lading / en verſcheiden van d'andere Schepen vertrokken / reeds vol zynde / dooz hen naar huis. Jan Dirksz van der Velde geraakte aan dit veldt in den grondt / doch werd van de twee anderen by zich hebbende gered / en 't Schip / wiens maſt reeds gekapt was / werd weder herſtelt / raakende nevens de andere twee mede vol / zulks / toen deeze dzie Schepen van dit veldt vertrokken / hadden ze te ſaamen / zoo ons bericht is / meer dan 60 Viſſchen gevangen.

Waar uit een groene vangſt volgde.

Op zodanig een wyze / is Jacob Hardebil, toen Commandeur / en vervolgens myn Spekſnyder geweest / mede eens langs dit landt gedzeeven / alwaar hy zeer veel Viſch vernam / doch vond zich telkens bezet / zulks 'er niet kon gevischt wozden / en hy moest ook in den laaten Na-tydt zyn Schip laaten zitten / komende met ſloepen in omtrent 21 etmaal met veel ſukkeling / zeer afgemat en byna wanhoopende / eindelyk in zee /

Verder bericht hier van gegeven.

zoe/ en verbolgens in 5 etmaal over Zee aan Yslandt aan te landen/ en van daar onverwacht zeer laat wederom t'huis. Deeze Commandeur heeft ons mede veel van de vertooning deezes lands verhaalt/ hoedanig het zich in hooge bergen/ laage valeijen/ uitſteekende hoeken en diep in 't landt loopende Rivieren/ of Baijen heeft vertoont; maar dewijl hun gemoedt door angſt en bekommering bijna wanhoopende was geworden/ waar door hun verſtand ſcheen verbijſtert/ en hun gezicht bijna gebroken/ zoo vertoonende dit landt zich veelmaals niet naar zijne eigentlijke geſtelthеit; ſomtijds dachtenze Kaſteelen te zien/ waar van zy zich verbeelden de vlaggen te waaijen/ bekommert zijnde als of ze door vijanden te duchten hadden. Maar het verhaal der eerſten/ als beter bij hun verſtand zijnde/ dan de laatſten/ verdient dan ook beter geloof.

Meer zoudenwe van dit Landt/ en de daar onthoudende Viſſchen door 't verhaal van anderen konnen bijbrengen; maar om niet te langwijlig te zijn/ zullenwe dit liever met eigen ondervinding beſluiten:

Wij voerden in den jaare 1698. een klein Scheepje de vier Gebroeders genaamt/ daar wij in 't voorige jaar 7 Viſſchen mede t'huis gebragt hadden; den eerſten Jump vingenwe 3 Viſſchen op de breette van 77½ graadt/ aan een groot ijsveldt/ allwaar drie Schepen aanlagen/ en eerlang noch vier anderen bij quamen. Wij dreeven hier mede in den tijdt van 18 dagen om de Zuidt tot op 75½ graden/ zijnde eene ruimte van 2 graaden/ in welken tijdt wij noch 5 groote Viſſchen vingen/ maakende met de voorige drie/ te ſamen 8 Viſſchen uit. Barent Otſe quam toen mede bij ons met 3 Viſſchen; verders zagenwe geen meer Schepen/ en de voorgemelde/ waar onder zich Simon Janſz en Klaes Keuke bevonden/ waren reeds vol/ of meerendeel vol naar huis vertrokken. Barent Otſe quam alhier te overlijden/ en zijn Volk vingen in korten tijdt/ bij ons leggende/ 7 of 8 Viſſchen/ in welken tijdt wij alleen zijnde/ onze agtſte Viſch machtig wierden/ vermits het ons met doorſlippen/ 't breeken van lijnen/ en 't niet konnen vaſt geraakende/ in 't laatſt wat tegen liep; nademaal 'er dan eindelijk wat maaling in 't ijs quam/ en wij niet meer als een of twee Viſſchen/ na zijn groot waren/ konden bergen/ zoo beſlooten we/ om alle gevaar t'ontgaan/ hoopende in 't uitzeilen noch wel een levende/ of doode Viſch te zullen vinden/ van daar te vertrekken/ ſchoon we noch al telkens Viſch zagen; maar vermits we onze lading al te duurbaar achtten/ om 't gemelde gevaar t'ontgaan/ lieten we alhier het Schip van Barent Otſe alleen, met het ſlenſen bezig zijnde/ en die vervolgens mede meeſt vol t'huis quam.

Des Schrijvers eigen ondervindinge aangewezen.

Die Ijsveldt/ ſchoon wij 't landt nooit hebben gezien/ ſcheen echter alhier niet verre van landt te wezen/ want wij bevonden ons in 't uitzeilen/ 't welk ons gewaldig ontſchoot/ met zeer goede giſſing/ omtrent 40 mijlen

Zyne waarneeming en koers houding gerooni;

mylen in 't ys geweest te zyn / houdende onzen koers in 't zeilen Oost ten Zuiden 33 mylen door zwaar ys / eer wy in zee quamen / alwaar wy toen noch al eenige mylen door losse stremmen en slarden koers hielden.

't Was den 26ste Junij / dat we beslooten / dus verre door Godts zegen redelyk gevangen hebbende / van 't voornoemde Ysveldt los te maaken ; wy namen dan affscheid van ons gezelschap / en zeilden Oostelyk uit / alwaar wy buiten 't veldt veel los ys en slarden vonden / en noch verscheiden Visschen vernamen / waar na wy mede vielen / maar konden niet vast raaken. Hewyl we dan tusschen deeze slarden zwaarigheid voor ons Schip maakten / en ook gevallig vast raakten / echter beslooten we / ysee 't zich tusschen deeze slarden met de Visch schiklyk mogt / terwyl ons de wind gunstig waar / om weder voort te zeilen. Agtien mylen Oost-Zuid-Oost gevorderd / vonden we by een der slarden een dode Visch / daar wy 't wederom vast maakten / beginnende het toen met een donkere sneeuwjagt hard te waayen ; dit was onze negende Visch en wy sneeden die / vermits hy al begon te traanen / van over boort in onze vaten / en vulden 'er 32½ quardeelen van / maakende met de voorige 8 Visschen te samen 390 quardeelen spek. Toen wy tot den 3den Julij door storm en tegenwindt / aan de gemelde ysschots gelegen hadden / raakten we weder los / en vervolgens noch eens aan een ander ysveldt vast / zulks wy den 9 July in ruime zee quamen / en verder onzen koers naar 't Vaderlandt namen / nadat we Oost Zuid-Oost door verscheiden schotsen noch twintig mylen gezeilt hadden.

En doet een Roede vangst op.

Verdere waarneeming aangewezen.

Nu staat hier aan te merken / schoon wy nooit landt hebben gezien / nogtans vermits 't gemelde ysveldt zoo verre in 't ys was gelegen / dat we echter niet verre van landt zullen zyn geweest. Wy zagen den 26sten Junij van daar zeilende / aan en by het zelve ysveldt en in eenige slarden noch gedurig visch / en sedert tot den 9den July / toen wy in zee quamen / vonden we geen eenen Visch meer / behalven de gemelde doode : echter passeerden we in groote ruimtens verscheiden welgelegen ysvelden en veele slarden / insgelyks vyf Schepen / 2 aan een veldt leggende en 3 om de Noord-Oost zeilende ; men zou hen van ons veldt geene kennisse gegeeven hebben / maar onze ruimte die wy te volgen hadden / leide ons te verre buiten hen om / zulks wy geen gelegenheit vonden om hen te kennen / noch min om te spreeken ; wy vernoegden ons dan alleen met te denken / dat indien zy wisten wat ons wedervaaren was / zy eerlang een andere koers in 't zeilen neemen zouden / en aldaar niet blyven leggen. Hoerder zal 't niet noodig zyn om onze redenering met de onderbinding te doen bevestigen / dan dat men dit volgende noch in acht neeme.

By gemeene tyden zalmen Oud-Groenlandt redelyk Visschryk vinden : maar by ongemeene tyden / zoude men / zich hier op verlaatende / bedrogen

gen kommen zien / te weeten / by ongemeene felle winters / en daar op volgende koude zomers ; want dan vind men dit landt / in 't vaſte ys bevroren zynde / om de volgende reden / niet dan laat in den zomer weder van 't losdoopende ys bevryt : derhalven is de Viſch door het dichtvriezen in 't Najaar / langs dit landt om de Zuidt naar de Straat-Davis geweeken / op den gewoonen tydt hier niet te vinden / doordien zy alsdan wat langer naar gewoonte genoodzaakt zyn / zich in de Straat Davis op te houden / daar zy anders by zachte Winters wat vroeger zich naar dit aas begeeven zal.

Het onderſcheid dat 'er in verſcheiden opzichte tuſſchen dit Landt en het ſchoone Viſchryke gewest van Spitsbergen is / hier voor aangewezen / moet mede alhier in gevalle van een felle vorſt / wel aangemerkt worden. Want hier in moet men dit gewest t'eenemaal niet by dat van Spitsbergen vergelyken / wiens Zuid-einde en Weſt-zyde / door den meergemelden noorder ſtroom / die vervolgens Weſt / en eindelyk Zuid Weſt draait / vermits Spitsbergen in den zomer van het ys gezuivert zynde / zoo zal dien zelven ſtroom / het zelven ys / byna den geheelen Winter door / mede van zich afkeeren ; zoo dat de Spitsberger Viſch / rondom Spitsbergen gewent / in den zomer om reden naar het Noorden geweeken / op den Herfſt in het dicht vriezen / van daar uit het ys weder hier komende / den geheelen Winter aan Spitsbergen op zyn beſte aasplaats zal konnen blyven : 't en zy by felle Winters / wanneer het in de Baijen en mede een ſtukweegs buiten ten wal digt loopt ; echter zalze alhier en nabp het landt op deſ zelfs gronden konnen blyven aazen / gelyk ze ook volgens de gegeeven reden doet / en als uit het volgende journaal van overwintering insgelyks eenigzins kan blyken / en met den eerſten voorjaars ſtorm / het afgebroken ys door den gemelden ſtroom van daar dryvende / wederom hun voornaamſte aasplaats konnen bereiken ; dus zullen dan de Schepen eer het ys geopent is / de zelve alhier vroeg konnen vinden.

Geheel anders nu is 't in dit geval met Oud-Groenlandt gelegen / want de aldaar heerſchende geſtadige Zuid-Weſte ſtroom / valt 'er op 't landt aan / waar door het den geheelen zomer met ys bezet blyft / en word niet dan met uitlandige Weſte en Noord-Weſte winden eenigzins en maar voor een tydt / zoolang die waaijen / daar van ontlaſt ; en deeze winden veranderende / valt het zelve weder naar laager wal / en door den gemelden ſtroom weder op 't landt aan. Dus zal dan derhalven met het eerſte briezend weêr / de kuſt door 't ys bezet zynde / het ys wederom vaſt raaken / en de alhier gewende Viſch zeer vroeg doen noodzaaken om de Zuidt te wyken / en dit landt geen ontzet vindende : maar integendeel het beletſel van den ſtroom onderhevig zynde / zal deeze kuſt derhalven lang bezet blyven / en by koele zomers des te langer / te meer / dewyl het ys diepwaarts zich in ſtrekt / zoo kan het de zee alhier zodanig niet als van 't Spitsberger Zuid-eind afbreeken. Dus blykt het ook hier nevens / dat

alzoo dan het zaizoen zich alhier laat inſtelt / wederom vroeger aan Spitsbergen en ook wel zoo zeker zyn zal / en in de Straat Davis noch vroeger: doch mede zoo zeker niet als aan Spitsbergen, dewyl de Viſch met zachte Winters / al vroeg van daar naar Oud Groenlandt of Noordweards in 't ys kan vertrekken.

Alhier wel op gelet hebbende / zoo zal dit het vooryige wegens het vroege zaizoen / hier en aan Spitsbergen en overal langs den yszoom / gantſch niet wederſpreeken / en alle het geene in 't eerſte aankomen / het ys noch vaſt en dicht zynde / om de gegeevene reden / overal egaal bevonden worden. Onthoudende zich dan de Viſch alwaar ze zich ook bevinden mogt aan den buiten zoom van 't ys; doch het is die gemeenlyk wegens den overvloedt van 't aas by Spitsbergen op de gemelde hoogte van 77 of 79 graden / veelyds het beſt op te doen.

Nu is noch overig de Viſſcherp aan Jan Mayen Eilandt te gedenken; maar nademaal deeze t'eenemaal buiten gebruik is geraakt / zullen we 'er dieshalven maar kortelyk in 't volgende Hoofdtſtuk van gewag maaken.

TIENDE HOOFDTSTUK.

De Viſchrykheit eertyds aan Jan Mayen Eilandt, mede allenks afgenomen. Overwintering aldaar en op Spitsbergen ondernomen; wat deezen op Spitsbergen zyn ontmoet. Verſcheiden Obſervatiën over 't Noorderlicht, en een Redeneering over der zelver vreemde verſchynſelen, volgens ingekomene berichten.

Jan Mayen-Eiland eertyds zeer Viſchryk geweeſt.

VAn ouds is aan Jan Mayen Eilandt gelyk te Spitsbergen, mede een groote Viſſcherp geweeſt / als uit het reeds verhaalde van onzen Stuurman Teunis Baltiſz. kan afgeleid worden / wiens Vader / gelyk gezegt is / op een Jaar in twee reizen voor de Compagnie omtrent 2000 quardeelen traan van daar heeft gebragt.

Allereerſt is dit Eilandt door eenen Jan Mayen ontdekt / en gelyk in 't 2de Deel is gezegt / in den Jaare 1611. voor de eerſtemaal bevaaren. Tot den Jaare 1633. heeft de Compagnie mede aldaar haare Viſſcherp niet alleen achtervolgt; maar ook gelyk te Spitsbergen verſcheiden Kookerpen gezet en opgerecht; en zich in eenige Bayen vaſt gemaakt hebbende / ſcheenenze toen door een volkplanting zich aldaar allenks noch vaſter te maaken / laatende daar en te Spitsbergen zeven mannen overwinteren / die ook gezamentlyk overgebleeven zyn; waar van we / deeze te

Overwintering aldaar en op Spitsbergen.

te Spitsbergen overwintert/ van hun wedervaaren dit kort bericht geeven zullen:

't Was in 't Jaar 1633 dat des Compagnies Schepen op den 30 Auguſti uit de Noord-Baay in zee liepen. Des anderen daags viel 'er voor 't overwinterende volk weinig voor/ dan alleen dat ze eenige Meeuwen en Reën ſchooten/ om 'er zich gedurende den winter van te bedienen/ en ſlaa tot ververſſching zochten. Den volgende dag zond men de Sloep uit om Reën te ſchieten/ doch men wierd genoodzaakt in de Zeeuwſche-Baay te loopen/ aldaar een tent van 6 overendſtaande rieemen te maaken/ en met een zeil van de ſloep te dekken: men hakte 'er eenig brandhout uit het ys/ aldaar door de zee opgeworpen. Na 't verloopen getyd brakmen de tent weer af/ en met de ſloep te water zynde/ hoorde en zag men verſcheiden groote Walviſſchen; vervolgens miſtig en bupich weer uitgeſtaan hebbende/ quam men zonder verdere verrichting 's nachts weer by de Loots.

Wat deeze te Spitsbergen geduurende dien tyd wedervoer.

Den 3 September veele Walviſchbaarden/ die met hoogwater op 't ſtrandt gehaalt/ ſchoon gemaakt wierden en geburgen; ook vertoonden zich ſomtyds Walviſſchen in de Baap. Op den 9den roeide men met de ſloep naar de West-Baay om naar Viſch of eenig ander voordeel om te zien/ doch zonder iets uit te rechten. Den volgenden dag werd de ſloep bemant; men roeide naar de Engelſche Baay om 'er doode of geſtrande Walviſſchen naar te ſpeuren/ of ook om Beeren te ſchieten/ Walruſſen te vangen/ of eenig ander wildt op te doen; maar te vergeefs; in 't wederkeeren vertoonden zich echter verſcheide Walviſſchen/ waar van eenigen ſeer tam waren. Weder aan de Loots gekomen/ maakte men twee ſloepen dusdanig om de Viſſchen gereet: men knipte twee baten winddicht/ die als boepen dienen zouden/ met een lyn ter lengte van omtrent 70 of 80 vademen daar aan vaſt gehecht; deeze baten bragtmen in de ſloep waar in de Harpoenier was met vier mannen verzelt/ en in de andere ſloep de twee overige/ die ten dienſt van de anderen wezen zouden.

Toeſtel tot het viſſchen gemaakt en hoe.

Den zevenden wierden 'er weer eenige Walviſch-Baarden geviſt/ die men ſchoon maakte en in 't Pakhuis burg. Vervolgens ſcherpte men de Lenſſen en Harpoen/ droogde de voorgangers en verbaerdigde alles wat men in 't viſſchen noodig had. Buiten de Noord-Baay hoorde men verſcheiden Walviſſchen blaazen/ doch men deed niets op. Van den agtſten tot den twaalfden viel 'er weinig voor/ dan dat men eenige Zeerobben zag en echter niet magtig wierd; met de ſloep/ om ververſſching te zoeken uitgeroeit/ vond men op de zoo genaamde Slaaberg eenen overvloedt van dit gewas/ naar waterkors gelykende/ doch 't moeſt met groote moeiten van 't gebergte gehaalt worden/ alwaar zich jaarlyks veele Meeuwen onthouden/ door wiens miſt het aankleevende mos als gemeſt/ dit kruid weeldrig voortkomt/ waar onder ook een ſoort van zuu-

ring

ring gevonden wierd. Van dit gebergte wierden 'er ook zeewaart eenige Walviſſchen gezien. De ſloep naar 't laage landt / op de Reejacht uitgezonden / deed men den Biskayer-hoek aan / en 't laage landt bereikt hebbende / ſloeg men 'er een tent op om 's nachts zyn verblyf onder te neemen. Op de jagt uitgegaan / verdeelde men zich in tweën / ieder met een hond verzien / dus wierden 'er dzie Reën opgedaan en naar de ſloep gebzagt. Vervolgens zag men weder eenige Walviſſchen / als mede een vuurſtraal op een der ysbergen nederdaalen / waar op de zelve eenigen tydt ſtaan bleef en daar na verdween. Den dertiende quam men met de dzie gevangen Reën en de verzamelde kzuiden weder aan de Loots / alwaar het Reevleeſch gezuivert werd en opgehangen / om het dus dooz 't bziezen te beter te bewaaren / zulks het hun in den winter dooz ververſſching dienen mogt. Ook zag men toen buiten de Noordbaay veele Walviſſchen.

Reën gevangen, en kruiden tot ververſching gezocht.

Des anderen daags werd 'er een verſch geſtozven Walviſch gevonden / zonder dat 'er lengſteeken of een harpoen-wondt aan beſpeurt wierd / mogelyk was deeze Viſch dooz haaren vyandt de Zwaartviſch overwonnen en dood gejaagt. Veel arbeidt en moeite werd 'er beſteed / om deeze Viſch / die groot was / en men een wyfje bevond te zyn / uit den ſtroom in zekerheit te boegſeeren / maar alles was vzuchteloos / zulks de ſtroom hen na een afgeſloofden arbeidt weder zeewaart dzeef / tot ze het eindelyk moeſten opgeeven / en na zwaar ſtozmachtig weêr uitgeſtaan te hebben / den volgenden dag weder aan de Loots quamen. Dzie dagen na den anderen had men ſtozmachtig weêr / zulks 'er niets kon uitgerecht wozden; maar op den 19 September bemande men de ſloep met al den manſchap dooz 4 of 5 dagen van alle behoefte verzien / om de verlaaten Viſch die aan dzeggen gelegt was / weder op te zoeken / doch niet gevonden werd / wat moeite men in 't naſpeuren aanwende. Op den 20ſten 's avonds zag men de maan 20 dagen oud en 2 graden in Aries, dooz de eerſtemaal boven 't gebergte / Zuid Ooſt ten Zuiden / tot des anderen daags de Zon zich weder vertoonde. Op den agt en twintigſten werden 'er weder eenige Viſſchen in de Baay gezien / zonder dat 'er iets op uitgerecht kon wozden. Den volgende dag wederom Viſſchen omtrent de Oevers gezien / geraakte een der zelven dooz de Loots aan den grondt vaſt / die zich met groot geweld wederom vlot arbeidde / ſlaande geweldig met den ſtaert en vinnen / waar na zy zich weder naar 't diepwater begaf. Den dag wende men alle mogelyken vlyt aan / om een deezer Viſſchen die zich toen veel vertoonden / magtig te wozden; men werkte eindelyk zoo veel uit dat 'er ten Zuid-Ooſten van de Loots / omtrent den Ysberg een Walviſch geſchooten wierd / waar op de gemelde baten buiten boozdt gewozpen wierden / die een groot gewoel in 't water maakten / doch de harpoen / na dat de Viſch met de baten eenigen tydt gelopen had / geraakte aan 't ſlippen / zulks men zich in zyne verwachting bedzoogen zag / vermits men merkte / na het afmatten van den

Een doode walviſch opgedaan.

die men echter na veel aangewende moeiten, verlaten moeſt.

Een Viſch geſchooten, die 't echter mede ontſnapt.

den Viſch / dooz deeze vaten / de zelve met Lenſſen verder af te maaken / doch de manſchap te zwak zynde / liep alles vzuchteloos af.

't Was dan op den derden October dat het Gevogelte allenks begon te vertrekken / ook verzamelden zich mede de Meeuwen / om gelyk den Opevaar een gemaatigder Gewest op te zoeken; en in de Noord-Baay vertoonde zich weder eenige Walviſſchen. Voortaan tot den 13den zag men noch al veel Viſch; nu begon het reeds zoo fel te vziezen / dat men een van de vierkaten overend gezet / ter dikte van 3 duim bevzooren vond / eer men hier konde bereiken / zulks de bodems der vaten van 't bevzie-zen uitwaarts weeken. Op den 15den op 't Gebergte zich begeevende hebbende / zag men de Zon in 't Zuiden noch even boven den Horizont / waar op ſtaat gemaakt wierd / dat men ze dat jaar niet meer zien zou. Ook werden 'er weder eenige Viſſchen in de Baay gezien / waar op echter niet konde ondernomen worden. Het hier omtrent agt voet van den haart ſtaande / bevond men nu tot den grondt bevzooren / zulks het vat opgeſlagen wierd / het ys in ſtukken gehakt en dus geſmolten / een ſchzaalen dzank maakte. Den 22ſten vertoonden zich wederom eenige Walviſſchen in de Baay / waar op mede niets kon ondernomen worden. Maar den 25ſten vernam men de eerſte Beer die met lenſſen en roers nagezet werd / doch te water gaande / het weder ontſnapte. Op den 27ſten moeſt de Zon volgens uitreekening een graadt onder den Horizont blyven / echter bevond men noch 7 of 8 uuren ſcheemering. Op dien dag wierden 'er in de Noord-Baay noch eenige Viſſchen gezien. Verder in dzie of vier dagen niets voorvallende / als dat 'er twee Walruſſen gezien wierden / waar van de eene voor den kop geſchoten / het echter ontquam.

Op den 9ſten November had men noch 4 of 5 uuren ſcheemering / die voortaan dagelyks afnam. Sedert den 23ſten tot den 27ſten werden 'er nu en dan eenige Beeren en Voſſen gezien / waar van een gevangen werd. Nu ſtorg men weer een bevzooren vat hier op / welk ys ſtukken geſlagen en geſmolten werd om te dzinken / ſchoon 't nabp het vuur had geſtaan om niet te bevzieze. Op den 26den vroor het zoo ſterk / dat men in een open gehakte byt / om 'er een ſtuik in te zetten / na twee of dzie uuren weder een hand dikte ys vond. Verder ig 'er tot den 9ſten December niets merkwaardigs voorgevallen dan dat 'er een Beer beſtreeden en gedood wierd / gevild en 't vet en de huidt in de Loots gebzagt. Den 7evenden gevoelde men zodanig een bittere koude / dat ſchoon men een groot vuur aan den haart en in de kachel ſtookte / echter niemandt zich in zyne koop verwarmen kon / zulks men genoodzaakt was voor 't vuur te gaan zitten. Ook bevond men toen 't Azyn-vat mede bevzooren. Om deeze onlydelyke koude te maatigen / verplaatſten eenige hunnen koopen nabp de kachel / en anderen bleeven met de voeten voor 't vuur zitten: ja 't was zoo bitter koud / dat hoe ſterk de kachel geſtookt wierd / indien men maar een kozte poos in de koop

Het Gevogelte vertrekt,

en 't begint fel te vriezen, terwyl de Zon zich naaulyks weer laat zien.

Voortaan een afneemende ſcheemering gezien.

Onverdragelyke koude.

gelegen had / moeſt men 'er weder uit / en om de leden warm te houden / geſtaadig wandelen.

Den twintigſten December omtrent den middag met Zuidelyk licht / 't welk noch voor de ſchemering van den dag wierd aangezien / vermits men eenige dagen geen licht vernomen had / want de Zon in 't teeken van Capricornus zynde / had ze de Zuidelykſte byzete bereikt; de Maan toen 20 dagen oud en 23 graden in Leo, twyffelde men deeze ſchemering te verooꝛzaaken / of dat het een Nooꝛderlicht zy geweeſt: maar vier dagen hier na ſchoot het Nooꝛderlicht zoo ſterk / dat men 'er over verbaaſt ſtond / welk licht byna de gantſche nacht beſtand bleef. Vervolgens quamen 'er nu en dan eenige Beeren omtrent de Loots ſnuffelen / waar van een geſchooten werd / doch builderende weg liep / als mede den volgenden dag die het ook ontquam / wooꝛdende toen noch meer Beeren vernomen. Het Nooꝛderlicht was dien dag en volgenden nacht uitneemende ſterk / over welk verſchynſel men verwonderd was. Vervolgens werd 'er noch op eenige Beeren jagt gemaakt / waar op / om de diepe ſneeuw geen vooꝛdeel kon behaalt wooꝛden. Op den laatſten dag van 't Jaar vernam men weder eenige Beeren / waar van 'er een geſchooten werd / die het echter noch ontquam.

Sterk Noorderlicht gezien.

Met den aanvang van 't Nieuwejaar / werden 'er ſomtyds noch eenige Beeren vernomen / als mede veele Vossen waar van 'er een geſchoten werd. Den zevenden January werden verſcheiden Beeren omtrent de Loots gezien; twee daar van geſchooten / werden verder met Lenſſen gedood / vervolgens gevilt / en de huiden en 't vet geburgen. Vooꝛtaan tot den twaalfden / zag men en vernam veele Beeren / twee werden 'er geſchoten en mede met Lenſſen gedood; tot den twee-entwintigſten ſtond men onlydelyke koude uit / en werden ſomtyds noch verſcheiden Beeren gezien / waar van eenige geſchoten werden / die men vilde en de huidt en 't vet naar de Loots bꝛagt. Deezen dag werd men een heldere ſchemering in 't Zuiden gewaar / en den volgenden Nacht een zeer ſterk Nooꝛderlicht. Den 25ſten zag men 6 of 7 uuren dag-ſchemering en den volgenden dag werd het volkomen licht / zulks het geſtarnte omtrent den middag in 't Zuiden niet meer gezien wierd. Vooꝛtaan tot den 31ſten werden 'er noch verſcheiden Beeren gezien / en ſomtyds eenige geſchoten die het echter noch ontquamen. Maar op den derden Feꝛbruari werd 'er wederom een Beer geſchoten en verder met Lenſſen gedood / gevild en de huidt nevens 't vet in de Loots geburgen. Nu viel 'er verder deeze geheele Maandt weinig aanmerkelyks vooꝛ / dan dat 'er ſomtyds noch al Beeren gezien wierden en eenigen gedoodt / en op den 22ſten werd de Zon wederom van 't gebergte boven de kimmen gezien.

Eenige Beeren geſchooten.

De Zon wederom gezien.

Op den derden Maart was 't dat 'er een hevige ſtryd tegen een groote Beer vooꝛviel / met twee kogels omtrent de kaaken geſchooten / viel hy daar op onder den voet / klouwende met de poten daar de

ſchoot

ſchoot getroffen was / waar op men met Lenſſen op deezen Beer aanviel ; de zelve weder opgeſtaan / ſtelde zich te weer / en ontworstigde een der beſtrijders de Lens / ſpringende naar hem toe / zulks hy neerviel / waarop een ander man toeſchoot om zyn maat t'ontzetten / wiens Lens mede in de Loop bleef / zoo dat echter deeze Beer / met al den manſchap aangevallen / het noch ontworſtelde en Baapwaarts liep. Tot den vyftienden werden 'er noch veele Beeren gezien / eenige gedood / als mede verſcheiden Voſſen die zich nu weder begonnen te vertoonen ; 's Avonds zag men de Maan byna geheel verduiſteren / doch naar de uitreekening der Eclipſen in den Almanak / moeſt deeze verduiſtering een dag eerder zyn geſchied. Vervolgens ſchoot men dagelyks veele Voſſen ; deeze Voſſen gevild zynde / liet men 2 of 3 dagen in de lucht hangende bevriezen / welk vleeſch als dan gekookt en met pruimen en razynen geſtooft / voor een goede en ſmaaklyke ververſching verſtrekte. Voortaan tot den zesden April viel 'er weinig voor / als nu en dan op Beeren en Voſſen jagt te maaken / waar van ook eenige geſchooten wierden ; maar op den zevenden de Sloep weder te water gehaagt / maakte men jagt op twee Walruſſen / waar van de eene met den harpoen geſchoten werd en vervolgens gelenſt / den kop afgeſneeden en tanden uitgebroken.

Maan Eclips een dag vroeger dan d'uitreekening.

Dus verder niets van belang voorvallende / dan dat het noch ſomtyds ſel koud was / en dat men tuſſchen beiden taamelyk gemaatigde weer had / zoo was 't op den 27ſten dat men omtrent den avondt wederom twee Walviſſchen gewaar wierd / die langs de ſtrandt koers naar de Noord-Baay namen. Men maakte van toen af de Sloep weder tot de Viſſchery gereed / om by gelegenheit eenig voordeel op te doen.

Op den eerſten May vermaakte men zich met twee kannen goed Bier en een bak warme Wyn / waar mede dien dag de Spitsbergſche Kermis werd ingeſtelt. Omtrent deezen tydt vertoonden zich weder veele Berg-Eenden / doch waren zoo ſchuuw dat 'er geen gevangen wierden. Sedert tot den 25ſten was men dagelyks bezich op Beeren / Walruſſen / Robben / Berg-eenden en ander Gevogelte dat zich wederom vertoonde / jagt te maaken / waar van eenigen geſchooten en gedood werden ; Maar 't was op den 27ſte May dat men een bemande Sloep gewaar wierd / zulks dit geen kleine vreugde baarde / als zynde deeze de eerſte die in 9 Maanden min 5 dagen gezien was. Deeze Sloep was / voor den Commandeur Cornelis Crouff, toen met zyn Schip voor de Robbe-Baay gekomen / voorafgezonden / en quam mede dien zelven avondt voor de Weſt-Baay ten Anker ; en den 30ſten quamen noch vyf Schepen / namentlyk d'Amiraal / Vice-Amiraal / Schout by Nacht nebens twee anderen in de Weſt-Baay ter Reede.

Spitsbergen Kermis ingeſtelt en gevierd.

Wederom een Sloep uit het Vaderland gezien.

Waar op de aankomſt van eenige Schepen volgt.

Dus werden deeze zeven mannen / op Spitsbergen overwintert / in

volkomen gezondheit op de aankomſt der Schepen gevonden; Maar in de Jaar 1634. wederom zeven andere Mannen aldaar gelaaten / ſtoven die allen / waar door de verdere onderneeming om 'er Volk te doen overwinteren achterbleef.

Dervolgens is echter noch gebleeken / datmen de Landviſſcherp zoo wel hier als op Jan Mayen-Eilandt, toen noch t'eenemaal niet wilde opgeeven / maar hoe lang die na deezen noch heeft geduurt / hebbenwe nooit vernomen; immers heeft den tyd doen leeren / dat 'er zoo wel hier als aan Spitsbergen, een Viſchryke Viſſchery is geweeſt. De Viſch dan allenks alhier gelyk te Spitsbergen van Landt en uit Zee verdryeven / zyn eindelyk de Traankettels en verdere gereedſte en beſte Groenlandſche Gereedſchappen / weder uit de Pakhuizen gehaalt / en de Compagnie ſcheidende / is dan mede Jan Mayen-Eilandt gelyk Spitsbergen verlaaten / zulks dat de Eilandſche Walviſch beide deeze Eilanden eerſt onbyp hebbende gemaakt / nu door hunne wykneeming weder tot een byp landt zyn geworden.

De viſſchery op Jan Maijen Eiland en te Spitsbergen gemaakt.

Nu 't hier pas geeft / ons over het Noorderlicht / waar van we zoo even geſproken hebben / en ook in 't eerſte Deel / 't derde Hoofdſtuk gewag is gemaakt / een weinig uit te laaten / zullen eenige Obſervatiën door den Heere Maraldi en anderen daar over gedaan / en de * Koninglyke Societeit der wetenſchappen te Parys opgedraagen / ons dit volgende berichten:

Obſervatiën over 't Noorderlicht van den Heere *Maraldi* bygebragt.

Sedert eenige tyd heeft men reeds / alhoewel met een onvolmaakte kennis / van een zeeker byzonder Licht in de Noorderlykſte Landen / als Noorwegen, Yslandt, en andere Eilwesten / geweeten; welk Licht den Heer Gaſſendi de Noorder Dageraat heeft genoemt / nademaal het in helderheit den Dageraat naby komt; dit Licht is echter met het zelve zeer verſchillende / door den nachtelyken tuſſchen tyd waar in het zich vertoont / en men kan het / noch voor den Dageraat / noch voor een Schemering neemen.

Hoedanig deeze Verſchynſelen te Parys zyn gezien.

Wy hebben / zegt de Heer Maraldi, in 't Jaar 1716. te Parys een aanmerkelyk en zeldzaam † Verſchynſel beſchouwt; 't was op den 11den April 's Avonds ten half elve / toen het zich begon te vertoonen / na dat de Schemering zich omtrent twee uuren geeindigt had. 't Beſtond in een groot en helder Licht / zich langs den Horizont Noordweſt ten Noorden verſpreidende. Het begon met den ondergang van Eté, onder den Weſtelyken voet van Auriga, en 't ſtrekte zich vervolgens over 't weſtelyken been van Perſeus uit / paſſeerende tuſſchen de ‡ Geſtarntens Andromeda en Caſſiopea, en eindigde in 't Hemelſteken onder 't hooft van Cepheus. De uitgeſtrektheit van dit Licht / van 't Weſten tot in 't

* Zie *Hiſtoire & de l'Academie Rojale des Sciences*, 1716.
† *Phenomene.* ‡ *Conſtelations.*

't Noorden / beſloeg omtrent 80 Graden. De hzeete ſterkte zich ter eene zyde onder den Horizont, van waar het ſcheen voozt te komen / en ter andere zyde tot 7 Gzaden in hoogte uit / behalven ter wederzyds uitbzeiding waar 't minder hzeet was. De helderheit van dit licht verſpzeidde zich overal even krachtig / en 't verzwakte niet dan omtrent het verhevenſte deel. De lucht was zoo klaar / vooznamentlyk omtrent den Horizont, en dit Licht zoo doorſtrelend / dat men 'er met het oog zelf / de vooznaamſte Starren van Perſeus, Andromeda en Caſſiopea dooz zag. De Star in de Weſtelyke knie van Perſeus, was omtrent twee graden laager dan de uitterſte ſtrekking opwaarts van 't licht; de ſchoone Star van 't hoofdt van Meduza, ſcheen midden dooz zyne hzeete; ook zag men omtrent de bovenſtrekking de kleine Noozderlykſte Starren van Andromeda en de Zuidelykſte van Caſſiopea.

Wy beſchouwden vervolgens / dat de Starren van Meduzas hoofdt en de knie van Perſeus, zich in den aanvang minder van 't verſcheenen licht / dan in 't vervolg verdoofden; bovenal vertoonde zich de Star van Perſeus, toen veranderlyker in hoogte dan de anderen / terwyl het licht egaal hzeet was / en gedurig dooz de zelve Starren nabp den Meridiaan paſſeerde / die ten opzichte van den Horizont, niet zichtbaarlyk van ſtand veranderden; waar uit bleek / dat dit Licht / geen deel met de beweeging van 't Primum Mobile had / en bygevolge niet Hemels was / maar veel eer aan ons * Dampgeweſt verknocht / en dat het verſchillig was met het licht dooz den Heere Caſſini op den Zodiac ontdekt / gemeenſchap met de beweeging van 't Primum Mobile en de eigen beweging van de Zon hebbende.

Behalven het beſtendige en overeenkomende licht / was 't met den Dageraat weinig verſcheelende / maar helderder en witachtiger; men zag vervolgens eenige Kolommen van een weinig levendiger licht / die naar den ſtaart van Comeeten geleeken. Deeze Kolommen van onder den Horizont opgekomen / en zich van beneden naar om hoog ſtrekkende / hzeidden haar een weinig boven de opperuitgeſtrektheit van 't licht uit. Zy geleeken naar rook of water-ſtraalen / en ſcheenen zoo veele lichtſtraalen te zyn. Men zag 'er telkens veele van / die op verſcheiden plaatzen het Horizontale Licht doozſtraalden / en hooger doozgzongen / wierden haare opperdeelen hoek of ſpitsachtig. Twee graden warenze omtrent hzeet / ſterkten zich ter hoogte van 7 of 8 graden uit / en waren naauwlyks een half minuut zichtbaar. Wanneer deeze Kolommen verdweenen / zagmen 'er in acht of tien minuten geen: maar alsdan verſcheenen 'er wederom anderen op verſcheiden plaatzen van 't licht. Dus vernieuwde telkens dit verſchynſel in den tydt van een uur / en duurde tot 's nachts ten half twaalve. Vervolgens zag men deeze

* *Atmoſphere.*

* rechtſtandige Kolommen niet meer / en het Horizontale Licht 't welk tot dus verre helder was geweeſt / verminderde allenkſ / 't zy dat het door de opkomende Maan verzwakt wierd; die toen een quartier na elve den Horizont bereikte / te weeten / een quartier uur voor dat de Kolommen verdweenen waren / en dat het licht zwakker wierd; 't zy dat de ſtoffe die 'er oorzaak van was / niet meer zoo overvloedig dan in den beginne was. Hoedanig dit ook wezen mag / het licht nam af / en 't werd / weinig meer dan in een minuut, hpna onzichtbaar.

Den volgenden dag / 's avonds ten half tienen / met een heldere lucht / zag men een ſtreek van diergelpk licht als den voorgaanden avondt verdweenen was / onder 't Geſtarnte van Caſſiopea, maar 't was zwak en verdween eerlang. Deeze lichtſtraalende Kolommen werden toen maar eens gezien / zich † rechtſtandig uit den Horizont verheffende. Deezen dag en dien zelven avondt / woei het ſtyf uit den Zuid-Oosten.

Op den 13den April / 's avonds een quartier voor negenen / na het eindigen van de Schemering / de lucht helder en ſtil weer zynde / begon men aan den Horizont / onder de Starren van Caſſiopea een zwak licht te zien / 't welk ten tien uuren noch in den zelven ſtaat was; maar omtrent half elf / was het krachtig vermeerdert / zoo wel in uitgeſtrektheit als helderheit. Het was grooter en klaarder dan den voorigen Avond, maar niet zoo helder naar d'uitterſte uitgeſtrektheit / als dat van den 12den zich had vertoont. De ſtand en d'uitgeſtrektheit waaren / gelijk het licht van den eerſten dag / en het ſchynſel duurde omtrent een half uur. Terwyl men op de geſtrektheit van 't licht acht gaf / zag men by de uitterſte en Oosterlykſte strekking / een deezer Licht-Kolommen / die door een achtereenvolgende beweeging van 't Noord-Oosten naar 't Noord-Westen / in weinig min dan een minuut haar gantſche uitgeſtrektheit doorliep / en zich aan 't Weſterlyk uiteinde verſpreide. Vervolgens begon het Horizontale Licht te verzwakken / en verdween omtrent half twaalf uuren t'eenemaal. Twee achtereenvolgende dagen waaren de Wolken het belet deezer verdere obſervatiën, en men zag het licht niet meer / doordien de Lucht betrokken was.

Berichte van een Verſchynzel te Dieppe beſchouwt;

Door een bericht aan den Heere Valincour gezonden / verſtond men dat men te Dieppe, op den 11den April des zelvens Jaars / 's avonds ten half elven / aan den Horizont ten Weſten een Wolk beſchouwt had / die zich naar 't Noorden uitſtrekte / en in den tydt van een uur / ter hoogte van 35 Graden zich verhefte; deeze Wolk zich toen ſchootsgewyze in een trekkende / werdze vervolgens voordachtig / en noch meer rechtſtandig gerezen / wierpze een vlam uit / die omtrent een quartier uur gezien werd. Deeze Kloot daalde vervolgens naar by den Horizont, alwaar

* *Perpendiculaires.* † *Perpendiculair.*

waar ze zich verſpreidde/ en de lucht vooraan tot Middernacht betrokken zynde/ verdween dit verſchynſel. Deeze obſervatie te Dieppe, is op den zelfden tydt als die van den 11de April gedaan/ en ze komt ook in eenige omſtandigheden daar mede overeen / want het verſchynzel liet zich ten Noorden zien / en 't duurde beide omtrent een minuut. Maar in de andere omſtandigheden / quamen de verſchynſelen van Parys met dit van Dieppe niet overeen. Te Parys begon men het licht ten half elven te zien. Te Dieppe zag men ter zelver tydt in 't Weſten een Wolk / en deeze wolk vertoonde zich niet rood / dan ten half twaalven in 't Noorden; dus zag men te Dieppe het licht niet / dan een uur na de eerſte obſervatie te Parys gedaan. Men zag gedurende een uur in 't Horizontale Licht / veele Lichtgeevende Kolonnen / daar in het bericht van Dieppe, niet dan van een vlam geſproken word / die maar een quartier uurs duurde.

Deeze verſcheillende omſtandigheden doen blyken / dat dit het zelfde Verſchynſel niet is geweest / in den zelven tydt in beide deeze Steden gezien / maar twee onderſcheidene / die door eene ſtoffe van de zelve natuur ſomen veroorzaakt zyn / zich door 't * Dampgewest deezer byzondere Steden verſpreidende.

In Engelandt en in eenige Steden ten Weſten van Vrankryk, heeft men op den 17den Maart in 't zelve Jaar een groot Verſchynzel gezien / ſchynende met het gemelde licht te Parys beſchouwt / overeen te komen. Als mede in Engeland.

Te Nieuwark, in 't Graafſchap Nottingham, zag men ruim een uur na zonnen ondergang / ten Noord-Weſten / twee genoegzaam donkere wolken / een weinig van elkander geſtrekt / en 20 of 25 graden boven den Horizont. Uit ieder deezer wolken quam met een groote ſnelte / een licht voort / ſtaartsgewyze uitſtraalende / en gelykende naar de ſtraalen die ſomtyds de zon naby den Horizont gekomen / door de wolken ſchiet. Deeze ſtraalen ſpreidden zich van 't Noord-Weſten tot het Noorden / door een groot gedeelte van de lucht uit / en verhinderden echter niet / dat men 'er de Starren door zag / alhoewel ietz flaauwer / gelykerwyz men die door nevelachtige wolkjes ziet. In 't overige van de Lucht / zag men de Starren blinken / gelyk by helder vriezend weêr en donkere Maan. Van 9 uuren 's avonds verminderden deeze lichtſtraalen tot 10 uuren / wanneer ze toen weder toenamen / en tot half twaalf uuren duurden. Het licht uit deeze † Verhevelingen voortgekomen / was zoo krachtig / dat men 'er kapitaale letteren by leezen kon.

Te Londen ſcheen de Horizont ten Noord-Oosten met zeer donkere en blaeke dampen bezet / in welker midden / men gelykzaam een maalſtroom van een rosachtig licht zag / 't welk allenks lichter wierd / en zyn-

* *Atmoſphere.* † *Meteores.*

ne ſtraalen / alſ van vuurpylen / naar vele plaatſen door de lucht ſchoot. Deeze ſtraalen zich met een groote ſnelheit verſpreidende / veroorzaakten in de golfachtige lucht / een lichten rook / die byna telkens op de zelfde wyze / en met de zelfde uitwerking weder herhaat wierd. Deeze lichte rook / was zoo doorzichtig / dat men 'er de Starren door zag / en zoo lichtſchynend / dat men 'er de huizen door onderſcheiden kon / zulks het met het maanlicht byna overeen quam.

Berichт van een verſchynſel te Breſt gezien. Volgens een ander bericht / aan den Heere Valincour uit Breſt gezonden / had men op den 17den Maart / by een zeer heldere lucht / 's avonds omtrent 7 uuren / een ſoort van een Regenboog vernomen / van kleur doorgaans wit en zeer helder. Hy werd in 't Zuiden gezien / en beſloeg van 't Oosten naar 't Westen / een ruime uitgeſtrektheit van lucht. Van 't Oosten nam het eene eind zyn aanvang / naby den * Leeuwſtaert ; hy breidde zich vervolgens over het geſtarnte van Gemini uit / 't welk ter midden van den Hemel ſtond / alwaar deeze Boog die graden breed was / en door de Pleyades vervolgende / eindigde de boog aan het hoofdt van Ariës. Hy vertoonde zich als een witte en doorſchynende wolk / wiens licht een weinig het aardryk verlichte / zonder dat 'er eenig doorzicht der Starren door gehinderd wierd.

Deeze Boog omtrent 9 uuren allenks verdweenen / zag men ten Noorden naby den Horizont een licht / naar een ſchoonen dageraat gelykende / 't welk zich van 't Noord-Westen tot aan 't Noord-Noord Oosten uitbreidde. Uit dit licht quamen geduurig zeer witte en heldere ſtraalen voort / die aan 't Aardryk een ſoort van daglicht gaven / naar een ſchoonen zomerſchen Dageraat gelykende. Deeze ſtraalen waren alle † evenwydig / en ſtrekten zich tot op 48 en 50 graden hoogte uit. Telkens quamen ze te voorſchyn / en verdweenen weder ; maar als men ze niet zag / vertoonden zich / door dat ze wederom verſcheenen / uit het horizontale licht een weinig donkere dampen / in de gedaante van golven evenwydig met den Horizont, die zich met een uitnemende ſnelte / tot aan 't ‡ Toppunt verhieven / alwaar ze verdweenen. Deeze verwiſſeling / duurde tot 11 uuren / en midderwyl zag men noch onderſcheidentlyk / door deeze dampen de allerklynſte ſtarren. Ten 11 uuren vertoonde zich in 't Noorden / een licht / ſterker dan 't voorgaande / verſpreidende allerwegen zeer witte ſtraalen. Ten half twaalven werden de ſtarren betrokken / en een wolk / waar mede de lucht betrok / deed dit licht verdwynen.

Men ſtaakte toen deeze obſervatiën , geloovende het verſchynſel geëindigt was : maar den volgende dag / bragten de Viſſchers bericht / dat ten twee uuren na middernacht / de lucht wederom opgeheldert zynde / het licht van nieuws weder ſterker geſchenen had / zeer heldere ſtraalen uitwerpende.

Den

* *Cauda Leonis.* † *Parallel.* ‡ *Zenit.*

Den zelfden dag / 's avonds tuſſchen 7 en 8 uuren / zag men naby Vieppe, twee mylen van de Zee / gelykzaam een langhairige Comeet uit Zee opkomen / die zich tot 9 uuren zien liet / waar uit een verbaazende helderheit naar de Kuſten van Engelandt vooztquam. In dit Licht zag men vlammen ontſteeken / die zich in de wolken als een felen bzand vertoonden. En Insgelyks op de Kuſten van Langudoc.

Op den zelfden nacht van 17 Maart / heeft men mede een groot Licht op de Kuſten van Langúdoc gezien. Volgens 't onderzoek dat hier over dooz den Luitenant van d'Admiralliteit van Agde wierd gedaan / en aan den Abt Bignon gezonden / hebben verſcheiden Schippers van Tartaanen / om te Viſſchen uitgevaaren / bericht: dat ze omtrent 9 of 10 uuren / tuſſchen de Kuſt van Agde en de Golf van Vendres, ten Weſten van deezen Zeeboezem / een groote helderheit gezien hadden / bpna den Dageraat in 't opkomen van de Zon gelyk / doch ietz rooder en in Kolommen verdeelt / de eene klaarder dan de andere; dit was gezien dooz die geenen die 't naaſt aan landt waren / tuſſchen de Golf van Vendres en ten Weſten het kleine Steedje Groviſſa genoemt. Dit Licht ſcheen zoo helder / dat men de Kaap Saint Pierre genoegzaam bekennen kon / een afſtandt van dzie mylen ten Weſten van de Golf: maar de Viſſchers / verder in Zee zynde / zagen dit licht zoo ſchoon noch helder niet. Men zag het omtrent een uur / en 't verdween verpolgens ten Zuiden. Dzie deezer Tartaanen waren genoodzaakt geweeſt / aan de Kaap Quiers een haven te zoeken; men verſtond 'er / dat de bewooners van deeze Kaap / dit Licht mede op de Kuſten van Langudoc gezien hadden / en geloofden 't dooz een hevige bzand elders was ontſtaan.

Zoo veel men dooz dit bericht begrypen kan / niet een byzondere en naaukeurige Kaart van deeze Kuſten vergleeken / ſcheen het / ten opzichte der geenen / die zich in gelyken ſtant van de Golf van Vendres bevonden / en insgelyks met deezen van de Kaap Saint-Pierre, dat het licht zich van 't Noozd-Weſten tot het Zuid-Weſten vertoonde; in plaatz dat het in de Noozderlyke gedeeltens van Vrankryk, zelf des nachts tuſſchen 't Noozd-Weſt en Noozd-Ooſt gezien wierd.

De Heer Abt Bignon, ontfing mede een andere obſervatië over een byzonder verſchynſel / dooz den Pzins van Moldavië te Solnin in de Ukraine, op de volgende wyze in acht genomen: Op den 15den Maart 1716, in den na-nacht ten vier uuren in 't Noozd-Ooſten / en ter hoogte / alwaar de Zon gemeenlyk twee uuren na haare opgang ſtaat / zag men een ſoozt van langſtraalend en zeer ſyn licht; 't geen zich verpolgens bovenmaate kolomſch-gewyze uitbzeidde / waar van het benedendeel hoekig en kantig was / en 't bovendeel zich ſpits als een lans eindige. Het was vuurig van kleur / en zyn bzeete werd dooz veele witte groe- Bericht van een Verſchynſel in d'Ukraine beſchouwt.

den onderscheiden / die allerwegen van 't benedendeel tot aan het * toppunt doorgingen. Een uur nadat het zich uitgebreid had / veranderde allenks de roode kleur en werd wit ; deeze verandering / aan 't bovenend begonnen / verbolgde dus t'eenemaal tot naar het benedendeel; en eenige minuuten na deeze verandering / verdween de Kolom.

Dit Verschynsel is het eerste van alleen die dit Jaar in verscheiden Gewesten van Europe zyn gezien. 't Is op den 15den Maart beschouwt / twee dagen voor die / die men in Duitslandt, Engelandt en Vrankryk heeft gezien / en bynа een Maandt voor dit / dat we beschouwt hebben. 't Scheen eenige overeenkomst met deeze Piramiden van 't Licht te hebben / in Engelandt op den 17den Maart in verscheiden deelen van de Lucht waargenomen / en van 't Horizontale Licht gescheiden.

Obſervatiën over dusdanige Verchynselen te Coppenhagen.

Onder de Berichten van de Koningklyke Societeit der Weetenschappen van Berlin, vind men obſervatiën van dzie diergelyke Verschynselen te Coppenhagen in de Maanden Febzuari en Maart van 't Jaar 1707. gedaan. 't Is te gelooven / dat deeze Obſervatiën van den Heere Roemer zyn / een beruchte Mathematicus. In de eerste deezer / die den eersten Febzuari gedaan is / ziet men omtrent ten elf uuren 's avonds / een soort van Boog / die zich van 't West Noozd Westen tot aan 't Noozd Noozd-Oosten uitbzeidde / en in de afgelegenste plaats van den Horizont, dzie graden hoogte had. Deeze Boog / rees vervolgens en scheen zeer helder in zyn gantsche uitgestrektheit. Een half uur na Middernacht quam 'er alleniks een nieuwe Boog / boven den eersten te voorschyn / en ten een uur zag men Straalen als balken zich vertoonen / die zich naar om hoog begaven / als of ze gevozpen waren. Deeze Straalen begonnen zich toen in den bovensten Boog te vertoonen / vervolgens in den benedensten / en zy reezen 4 graden boven den bovensten Boog. Ten twee uuren was dit Verschynzel in zyn volle klaarheit. 't Was verre boven den Horizont verheven / en 't verspreiden zich alenks door de gantsche Lucht. Waarna een opkomende mist / dit verschynsel deed verdwynen.

De zelve Astronomist bericht van een ander diergelyk Verschynsel waargenomen: maar niet zoo schoon noch volmaakt als 't eerste ; het vertoonde zich den eersten Maart in 't zelve Jaar / van tien uuren 's Avonds tot een uur na Middernacht / en in 't zelve Luchtgewest. Eindelyk meld hy noch van een derde Verschynsel / dat zich den 6den Maart in 't zelve Jaar tusschen 7 en 8 uuren 's avonds zien liet / doch min regelmaatig dan het eerste was. Het had dit in 't byzonder / dat de meeste Straalen die uit deezen Boog voortquamen / tot aan 't bovendeel der Lucht reezen ; die weinig tydt daar na betrok / en 't Verschynsel verdween. Hy merkt aan / dat dit Verschynsel / klaarder en krachti-

* Zenit.

tiger te Pinemburg, twee mylen van Coppenhagen gelegen / verſcheen; waar uit hy beſloot / dat het daar toppig wierd / en dat het dygevolge zoo laag en naby het opperblak der Aarde was.

In deeze Berichten van de voornoemde Societeit, ſtaat 'er noch een andere Obſervatie over het zelve Verſchynzel uitgedrukt / op den zelfden dag van den 6den Maart 1707. te Berlin door den Heere Kirchius gedaan. Deeze Starrekundige / beſchouwde 's Avonds ten agt uuren een ſoort van Regenboog / maar breeder / wiens lengte uit den Horizont omtrent 100 graden beſloeg. Het opperſte gedeelte van deezen Boog ſtond 8 of 10 graden boven den Horizont, waar uit verlichtende Straalen voortquamen / die naar het * toppunt koers namen. Vervolgens zag men boven den eerſten Boog / een tweede / ter hoogte van 30 graden te voorſchyn komen / maar hy was niet volkomen. En te Berlin gedaan.

Indien de Obſervatiën van dit Verſchynzel / op een zelvigen nacht te Coppenhagen en te Berlin gedaan / van een weinig meer omſtandigheit waren / zou men den afſtandt hebben konnen bepaalen / als deeze † Verheevelinge boven 't opperblak der Aarde had. Maar nu wy in twyffel ſtaan / of de bovenſte Boog te Berlin gezien / de zelfde is / die men te Coppenhagen zag / of indien hy veel eer de benedenſte is geweeſt / dat waarſchynlyker zy; want te Coppenhagen werd dit Verſchynſel van wegen de wolken / niet dan tuſſchen 7 en 8 uuren zichtbaar / en te Berlin werd den benedenſten Boog ten acht uuren gezien / daar het ſchynt dat de bovenſte / niet dan omtrent ten 9 uuren zich opdeed / waimeer reeds dit verſchynſel / meer dan een uur te Coppenhagen zichtbaar was geweeſt. Indien men vooronderſtelle / dat deeze de benedenſte Boog zy / die op beide plaatzen zichtbaar was geweeſt / 't welk het waarſchynlykſte is / en dat het verſchil van Poolshoogte tuſſchen Coppenhagen en Berlin, byna onder den zelfden Meridiaan gelegen / drie Graden zy / reekent men den afſtant van 't Verſchynſel boven 't opperblak der Aarde / dryftien mylen van Parys te zyn. Maar zoo men onderſteit / dat de bovenſte Boog te Berlin gezien / deeze zy / die te Pinemburg of te Coppenhagen is gezien geweeſt / zal den afſtant van 't Verſchynſel / boven 't opperblak der Aarde / driemaal grooter moet zyn. Redeneering daar over.

De Obſervateur van Coppenhagen geeft genoegzaam te kennen / dat hy in 't voorgaande Jaar / andere diergelyke Verſchynſelen beſchouwt heeft / en voegt 'er by: dat ze jaarlyks in Noorwegen en in Yslandt gezien worden. Noch word 'er gezegt / dat den Hiſtoriſchryver Saxon gewag maakt van een groot Noorderlicht in 't Jaar 993. den 26ſte December / gedurende een uur gezien. *Obſervatien van den Heer Gaſſendi* bygebragt.

Insgelyks vinden we een Obſervatie van een Noorderlicht in de voorgaande Eeuw / door den Heer Gaſſendi gedaan. In 't Jaar 1621. den

* Zenit. † *Meteore.*

12den September / nabp Aix in Provence zynde; waanneer de Avondſchemering omtrent geëindigt was; zag hp naar 't Noozden boven den Horizont een Licht / dat naar een zeer helderen Dageraat geleek / 't welk tuſſchen den op- en onder gang van Été begreepen / 60 graden boven den Horizont beſloeg. Het boven einde was alz een Boog / die op een ongevoelige wyze / ter hoogte van 40 Graden reeg. De ſtoffe waar uit dit Verſchynzel beſtond / was zoo dun / dat ze niet belette de Starren te zien. Van den Horizont tot de opper gedeeltenz / was 't door veele lichtende balken doorſtraalt / die ten einde tand-achtig waren. Deeze balken waren beurtsgewyz helder en donker / ieder van twee graden * rechtſtandig met den Horizont. Dit Verſchynſel vertoonde zich niet alleen in en omtrent Provence: maar de Heer Gaſſendi bericht / dat het was te zien geweeſt te Clonmat, te Digne, te Grenoble, te Dijon, te Parys, te Rouan, te Toulouſe, te Bourdeaux, en in 't Veldt voor Montauban, welke Stadt toen belegert was.

Hp toont aan / behalven dit Verſchynſel / noch vier andere dergelyke gezien te hebben / een in Februari / een in April en twee in September: maar dat ze zoo krachtig niet / alz het eerſte waren / en dat alle deeze Verſchynſelen / door eenige dagen niet ſchoon / helder en ſtil weêr vergeld / gevolgt wierden.

In gewoone tyd der Verſchynſelen aangewezen.

Door deeze Obſervatien alhier aangehaalt / blykt dat alle deeze Verſchynſelen byna van de zelve natuur waren / ſchoon de eene zich grooter / klaarder en beter dan de anderen vertoonden; dat de eigentlykſte tyden van 't Jaar voor dusdanige Verſchynſelen / de Maanden Februari / Maart / April en September zyn / alhoewel 'er zich volgens 't getuigenis van den Jaarboekſchryver Saxon, noch in December / omtrent den Winter † Zonneſtandt hebben laaten zien; dat deeze Verſchynſelen zich vertoont hebben / in een helder weêr en na een of verſcheiden warme dagen / alz dat Gaſſendi en Kirchius getuigen / en dit heeft men mede in beide de Verſchynſelen van 't Jaar 1716. waargenomen.

Indien men begeerig is noch verſcheiden obſervatiën deeze ſtoffe aangaande in te zien / kan zich den taalkundigen Leezer hier in voldaan vinden / met de Academiſche Schriften ‡ waar uit deeze obſervatiën getrokken zyn / op te ſlaan; want om alhier verder daarin uit te wyden / zoude alwe mogelyk onzen Landsgenooten / die niet alle even keurig op dusdanige ſtoffe gezet zyn / te zeer verveelen; derhalven zullenwe in 't volgende Hoofdſtuk / overgaan / tot het beſchryven van verſcheiden wiſſelvalligheden die de Groenlandſche Viſſchery nu en dan onderworpen is geweeſt / en welke ongevallen haar ſomtyds overgekomen zyn.

E I N D E.

* *Perpendiculair.* † *Solſtice.*

‡ Zie *Hiſtoire & Memoires de l'Academie Royale des Sciences* 1717. 1718. 1719 1720. 1721

ELFDE HOOFDTSTUK.

Verſcheiden vreemde Ontmoetingen en Ongevallen aan Groenlandsvaarders bejeegent. Wat wegens de Viſſchery op en omtrent Jan Mayen-Eilandt in acht genomen is. Hoedanig de loosheit tuſſchen de Weſt-en Zuid-Ys Viſſchen te onderſcheiden; waar over bedenkingen vallen. Overweeging hoe een bequame en voordeelige Viſſchery onder Oud-Groenlandt op te ſpeuren.

Moeijelyke ongelegenheden die ſomtyds de viſſchery onderhevig is.

EErwe van den handel en 't bedryf deezer Groenlandſche Walviſchvangſt afſcheiden / luſt het ons noch eenige moeſelyke ongelegenheden te verhaalen / die deeze Viſſchery ſomtyds onderhevig geweeſt is. 't Gebeurde dat Commandeur Cornelis Gerritſz. Ouwe Kees met zyn Schip de Gortmolen, in 't Jaar 1660. in Groenlandt op de Reering leggende / en reeds zeven Viſſchen gevangen / de agtſte Viſch te zien kreeg zulks 'er terſtond val val geroepen wierd. De Commandeur het allereerſt by den Viſch gekomen / ſchoot 'er zyn Harpoen in; midlerwyl komt 'er de tweede Sloep by / daar Jacob Vieukes Harpoenier op was / en gereed / om zoo draa de Viſch weer boven quam / zyn Harpoen mede in te ſchieten; maar deeze Viſch recht onder de Sloep opkomende / ſtiet met zyn kop zodanig tegen de zelve aan / dat het kraakte: door welken ſlag de Harpoenier uit de Sloep ſtuite / en in plaats van 't Harpoen in den Viſch te ſchieten / viel hy met den Harpoen op den Viſch. De Harpoenier ſchooten toen in 't vallen uit de Sloep / twee bogten van den Voorganger om zyn been / dus raakte hy op den Viſch / achter op 't plugend / tuſſchen 't lyf en den ſtaart te zitten / wordende door zyn eigen Harpoen en Lyn op den Viſch gehouden / en moeſt toen mede / waerwaarts de Viſch zwom. Ondertuſſchen deeden die van de andere Sloepen hun beſt / om hem te achterhaalen / en te redden: doch te vergeefs / vermits de Viſch ſnelder zwom / als zy roeyen konden. De Commandeur geen kans ziende hem te beroeyen / riep hem toe: Jacob ſny de Lyn ſtukken. Maar vermits hem 't mes dwars in zyn zak ſtak / kon hy 't niet uitrekken. Eindelyk geraakte zyn Harpoen / wiens Voorganger hy als een toom in de hand vaſt hield / uit de Viſch / waar door hy van deezen Zeeruiter dienſt gelukkig ontſlagen wierd / van een ander Harpoenier gered / en in zyn Sloep geburgen; vervolgens t' Schеep gekomen / zich van droge kleederen verzien hebbende / deed men wederom een togt naar deezen ontzwommen Viſch / die ten laatſten noch gevangen wierd.

Wat her Schip de Bleeker wedervoer.

In den Jaare 1670. gebeurden 't dat Jan Lourentſz. Pit Commandeur

deur op 't Schip de Bleeker, een Visch gevangen en geslenst hebbende/ om uit te rusten / wat ging slaapen / bevelende den Stuurman met een Sloeps Volk de wacht te houden; maar naauwlyks een half uur gerust hebbende/ stak 'er een harde Zuid-Oosten windt op/ zulks de Zee zeer hol schoot: Het Schip in 't Ys bezet / waaken de Schotsen door 't hol gaan der golven. Toen gelaste de Commandeur / de Boorzeilen los te maaken / om dieper in 't Ys te zeilen; doch 't Roer dwersch boven 't water uit zyn Dingerlingen gehangen / en geen tyd willende verspillen om het aan te hangen / zeilde men dus voort / om met de Schooten en Bras sen te stuuren. Door deezen sterken windt / werden de groote Ysschotsen zoo geweldig bewoogen / dat ze somtyds tot aan de Kusten van 't Schip reikten: en 't Schip den verkeerden weg op willende / en met den neus naar Zee / werd het volk zoo zeer verlegen / dat ze 27 sterk zynde / zich van 't Schip op de losse Schotsen Ys begaven / die geweldig op en neer woelden. Zy kroopen dan over eenige Ys-hoopen van de eene op de andere Schots / yswaart in / op hoop van een Ysveldt te zullen aantreffen / hebbende ter lyfsberging dzie Sloepen op zich / die zy over 't Ys arbeiden moesten.

Dat in 't Ys blyft, en hoedanig het volk sukkelt om zich te redden.

Dus van de eene op de andere Schots zwervende / geraakten ze eindelyk op een Ysveldt / daar zy zich toen een etmaal onthielden. Ondertusschen de Commandeur met noch zeven mannen 't Scheep gebleeven / zette het voor-Marszeil by / hopende door 't krachtig aan zeilen de schotsen te doen wyken / om zoo in ruime Zee te geraaken. Maar op een voorby dryvende schots / braak de loef-mars-schoot aanstukken / waar op het Schip tegen de buitenste schots aandzaaide / en zodanig / dat de geheele zyde in week / dzaaijende vervolgens in Zee / en viel eerlang op zy / zulks zy / schoon de overige Sloepen gereed hingen / genoeg te doen hadden / om het met een Sloep t'ontvluchten / en hun leven te redden. 't Schip dus quyt zynde / zwurven ze met de Sloep in Zee / langs den zoom van 't Ys / in een geweldige jagtsneeuw / zulks ze naauwlyks konden van zich zien. Eindelyk de lucht opklaarende / werd de Commandeur zyn ander Volk gewaar / en gewuist hebbende / quam de Harpoenier met een end lyns / naar de buitenste schots / en wierp die den Commandeur toe / waar op vervolgens de Sloep op 't Ys werd getrokken. Te zamen aldaar anderhalf etmaal hun verblyf genomen hebbende / zonder eenig Schip te zien / zeide de Commandeur: Mannen, die my en zyn leven lief heeft, volge my; En 't volk in de Sloepen verdeelt hebbende / braghtenze de zelve van 't Ys weder in Zee. Na 12 uuren omzwervens / geraaktenze behouden in 't Schip van Commandeur Parshout, die hen voorheerst burg / en vervolgens een gedeelte van 't Volk in andere Schepen overzette.

Commandeur Cornelis Bille.

Commandeur Cornelis Claasz. Bille in den Jaare 1675. een volle lading bekomen hebbende / verloor zyn Schip in 't Ys / vermits het voor 't aan-

't aanzetten en perſſen der ſchotſen t'eenemaal bezet lag. Toen moeſten ze zich met 34 Perſoonen 14 dagen lang / met 8 halve broodeu ieder dan 6 pond en 4 Edamſche Kaazen / behelpen. Deeze manſchap dus 14 dagen met roeijen en zeilen in Zee gezwurven hebbende / wierden eenigen wanhoopig / vermits ze nu door den honger / dorſt en koude zodanig afgemat waren / dat zy 't ſcheenen op te geeven / echter quamen ze ten laatſten Schepen te zien / die hen burgen. Ses van die zwerveliugen / quamen dan na veel zukkelens met hunne Sloep aan 't Boord van den Commandeur Dirk Pieterſz van de Velde, voerende 't Schip de Kruiskerk van Haarlem. Dit Schip lag by Spitsbergen voor Smeerenburg, aan een groot Ysveldt / toen 'er deeze 6 mannen aanquamen / en verzochten den Commandeur ipfberging / die hen niet geweigert werd / laatende hen van alles volop diſſen. Waar vier van hun / zeer pynlijk zynde / vroeg hen den Heelmeeſter wat hun deerden / en waarom ze noch zoo bedruft zagen / vermits ze nu uit den nood en geburgen waren? zy gaven hem te kennen / dat ze onlydelijke pyn aan hunne voeten hadden / door de geleedene koude veroorzaakt. De Heelmeeſter hunne voeten beziende / oordeeldeze bevrooren te zyn / zulks hy aanſtonds vleeſchpekel warm maakte / en in een balp gegooten / liet hy ze met de voeten daar in zitten. Omtrent een uur hen dus geſtooft hebbende / gevoeldenze noch meerder ſmerte / 't welk den Wondheelder moedt ter geneezing gaf. Vervolgens het doode vleeſch weg geſneeden / verbond hy hunne voeten met bequaame geneesmiddelen / waar door zy in weinig dagen dus verre geneezen wierden / dat ze wederom dienſt konden doen.

zyn Schip verliezende, moet zyn volk zich zeer kommerklyk behelpen;

En word ten laatſten geburgen.

Ondertuſſchen nadat de Commandeur Cornelis Bille met vpf van zyn manſchap / in een andere Sloep elf dagen lang / in zwaare ſtorm / ſagtſneeuw / ſtrenge koude / honger en dorſt / jammerlijk gezwurven hadden / zagenze mede Schepen / en wierden door een Schip van Staveren geburgen. Dese van deeze vpf mannen waren de beenen mede bevroren / en noch erger dan de vier gemelde. De Heelmeeſter van dit Schip geen kans ziende hen te geneezen / of moeſt hen de beenen afzetten / daar tu Commandeur Bille niet bewilligen wilde; dies hy zich mede met de Sloep naar 't Schip de Kruiskerk van Haarlem begaf / den Commandeur van de Velde zynen Wondheelder verzocht / om naar zyne drie ellendige matroozen eens te komen zien / dien hy op 't Schip van Staveren gelaaten had. Dit hem ingewilligt / voer hy met den Heelmeeſter aan 't boordt van 't voornoemde Schip. By deeze Patienten gekomen / en alles naaukeurig onderzocht hebbende / nam hy aan / hen onder Godts zegen te geneezen / dies hem alles aanbetrouwt werd: waar op hy al het doode vleeſch wegſneed / en kragtige geneesmiddelen gebruikende / zulks 'er in 18 uuren een ſcheiding quam / en vervolgens voort voerende / zag men hen in 10 of 12 dagen buiten gevaar;

baar; waar op toen den 27 Auguſti het volk van de gebleeven Schepen verdeeld werd/ vermits 'er aan een Ysveld voor Smeerenburg 13 Schepen gebleeven waren; zulks eenigen van 't volk / op een ysveldt omtrent 72 dooden hadden gezien / en de noch overgebleevenen zeilden / zoo uit de Zuid- als Noord-Bay met 125 Schepen wederom naar huis.

Eenige ſcheepen in 't ys bezet, hoe dit afliep.

In den jaare 1676/ de Commandeurs Cornelis Gerritſz. Ouwe Kees, voerende het Schip de Gortmolen, en zyn broeder Cornelis Gerritſz Jonge Kees, de Hoop op de Walviſch, als mede Jan Dirkſz Veen Commandeur op 't Schip de Vaandrager, in Groenlandt op de Reering leggende / en zulks by den grooten ysberg in de Straat van Hinlopen, of 't Spitsberger Waigat; werden ze op den 13den Auguſti / wanneer de Schepen zich gemeenlyk / om 't gevaar van 't ys / naar huis begeeven/ van zodanig een menigte ſchotſen en ysvelden bezet / dat ze in de Marg geklommen / de zelve niet overzien konden / noch ergens open zee gewaar wierden; waar door de Schepen dus tegen den grondt aangedrongen / ſchoon het water op zyn hoogſte gevloeit was / echter noch anderhalf voet / op een harden grondt verhoeit zaten; leggende het ys tot op den grondt / en op d'ankers neêr / die wel drie vadem onder 't water in den grondt ſtaken; waar door deeze drie Schepen dus t'eenemaal bezet bleeven. Toen nu de tydt van 't jaar verloopen was / en dat hen de Zon allenks begon te begeeven / als mede de koude en vorſt dagelyks toenam / begon de manſchap niet weinig verleegen te worden / geen uitkomſt ziende/ om van daar te geraaken. Welke verleegenheit zoo verre ging / dat het volk van den Commandeur / Cornelis Gerritſz Ouwe Kees begon te morren / zulks ze hem dreigden te verlaaten / om het gevaar t'ontvluchten. Dies dit zyn volk voor het meerendeel beſloot / zich van eenige Sloepen en alles wat voor 2 of 3 weeken onderhoud noodig was te verzien / vermits zy de reekening maakten / dat het hen niet weinig zuur zou vallen / de Sloepen eenige mylen over 't ys te ſleepen / eer zy de open Zee bereikten.

Kenig ſcheeps volk onwillig, beſluiten het Schip te verlaaten,

De Commandeur insgelyks niet liever wenſchende / als zyn en hun leven / nevens het Schip te redden / en in behouden haven te brengen / kon echter niet beſluiten / het Schip en al wat 'er in was / t'eenemaal te verlaaten; dies zocht hy zyn volk te beweegen / by hem ſcheep te blyven / 't zy door harde / 't zy door beweeglyke redenen / naar het volk en hy genoeg was: hen voorhoudende en trachtende in te boezemen / dat Godt Almagtig was; dat / 't zy door ſtorm of ander toeval / het ys weder zou konnen ſcheuren en van elkander wykende / een opening maaken / enz. Door dusdanige redenen het volk een weinig tot bedaaren gebragt / konden ze echter hunne angſt en vreeze / van eindelyk daar te moeten hun leven eindigen / niet verzetten; weshalven zy ten laatſten beſloten met de Sloepen hun uitkomſt te zoeken; tot welk beſluit zy den Commandeur dus aandrongen / zulks hy 't hun onder deeze reden toeſtond; zeggende:

Na-

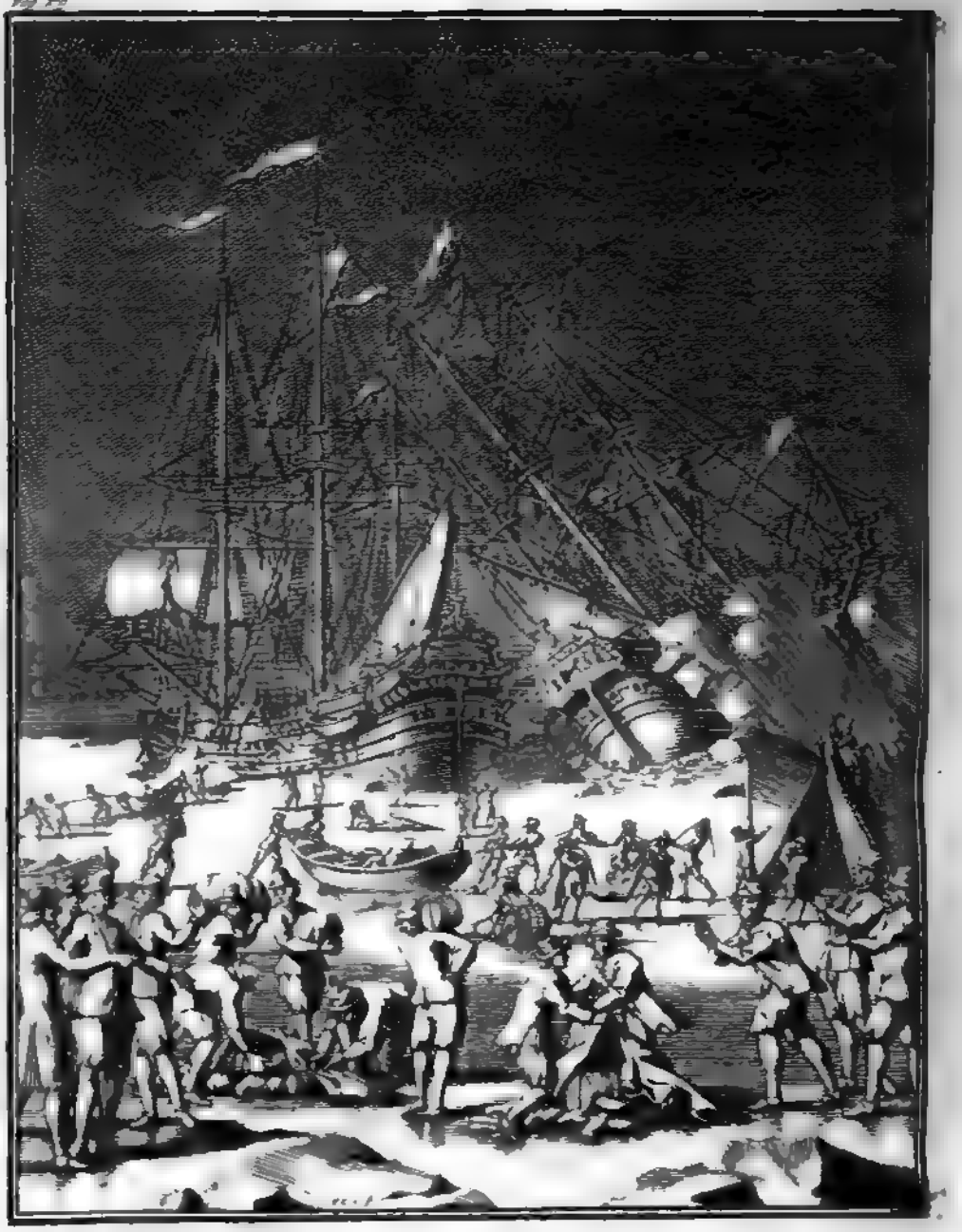

Dat echter door een aanſpraak van den Commandeur gehinderd word.

Nademaal gy volgens myn raadt, de goedheit Golts niet afwachten wilt, maar u zelven tracht te redden; neemt dan Sloepen, en zoo veel Lyfsbehoefte als gy begeert, en vaarwel op uwe reis. Ik blyf; die by my blyven wil, die kan; die gaan wil, mag gaan. Maar gy die gaat, moet weeten: wanneer gy dus vertrekkende, 't Schip verlaat, en na eenige dagen ſukkelens, niet voort kont geraaken, alsdan weder t'Scheep zou meenen te komen, om uw leven hier te bergen, dat 'er dan geen lyfberging voor u wezen zal. Hier mede zet ik u dan uit. Gy moet 'er by leven en ſterven, want met den voorraad die in 't Schip overblyft, kan ik en alle die by my blyven, te langer als dan beſtaan. Deeze reden door den Commandeur / te gelyk met een ſtreng en beweeglyk weezen uitgeſproken / troffen 't Volk zodanig / dat ze t'eenemaal als radeloose menſchen ſtonden / en zich niet durfden onderwinden het Schip en den Commandeur te verlaaten.

Waar op een Onverwachte ontſlaging van't Ys is gevolgt.

Als zy nu dus 19 dagen in 't Ys bezet gelegen hadden / ontſtond 'er 's Nachts tuſſchen den 31ſten Auguſti en 1ſten September by ſtil en mooi weer / zonder ietz te merken waar uit zulks mogt ontſtaan / een onderwachte beweeging en woeling in 't water / waar door de Schepen genoegzaam een gang over en weer beweegden / vlot / los en drift wierden; toen ſpoede men om de Ankers aan boord te winden; boegſeerden de Schepen 't Waigat uit / en zulks voorby den Papegaaishoek, zeilende / met een Noordooſten Windt / door 't Ooſtys heen / tot den Biskayer toe / en quamen den volgenden dag in de Zuid baay, en vervolgens behouden 't huis.

Eenige Schepen deerlyk in 't Ys gezet en vergaan.

In 't Jaar 1678. voerde Cornelis Claas. Bille een nieuw Schip in Groenlandt op de Heering zynde / en reeds twee Viſſchen in hebbende / lag hy aan een Ysveldt vaſt / en zoo dicht by 't Schip de Roode Vos, dat de achterſtevens naauwlyks een baam van elkander lagen. Dreze Schepen dus dicht by den anderen zynde / en door geen gevaar beducht / bemam men / zeer ſchielyk / vermits men wegens een dikke miſt niet van zich zien kon / dat eenige loſſe ſchotſen / en daar op een Ysveldt op hun quamen aangedrongen / waar door het Schip de Roode Vos, 't welk noch bynа leeg was / en dieshalven hoog uit het water lag / (wie ſchrikt niet door dit ongeval!) geheel en ongedrooken onder 't Veldt / daar het aan vaſt lag geſchooven wierd / met al wat 'er in was / zulks men 'er noch Maſt noch Vleugels meer van zag / noch ooit van gezien heeft; en dat in zoo een korten tydt / dat het Volk genoeg te doen had / juiſt boven zynde / om hunne behoudenis te zoeken: en ziende het Ysveldt zoo geweldig aankomen / zoo ſprongen ze alle uit het Schip op 't Veld daar zy aanlagen / om het gevaar te ontkomen. 't Nieuwe Schip van Cornelis Bille, werd zodanig dubbeld genepen / dat 'er eerlang de balken ter zyden uitſtaken; en 't Volk burg zich mede op 't gemelde Veldt. Vermits nu het Schip dus noch 4 of 5 uuren gepraugt ſchyen

Den Manſchap zich op't Ys redende, ſtaat groote bekommering uit.

[illegible] Commandeur [illegible]

[illegible] Commandeur [illegible]

Hy [illegible]

Hy [illegible]

't Schip de Eendracht word jammerlyck met een [illegible]ke vang door 't Ys overkomt en hoe.

[illegible] Commandeur op 't Schip [illegible]. Eendracht. den 26en July in 't Meeuws op de hoogte van 76 graden gekomen en een ongemeene dangh van 22 Visschen in hebbende / van een geduchten Schuyt op 't Ys vond leggen / eenige baarden van omtrent 5 Visschen die hy als mede een groot Stedert van zyn Schip sende om voor zyne Stederp des te rycker t' huys te komen / in zyn Schip hung. Des naamiddags bezocht hebbende / zag hy een Ys-

beldt

veldt op hen afkomen / en klimt derhalven in de Boozmaſt / laat de touwen los / en de zeilen bezetten ; Maar het Schip blipft echter leggen / zonder zich te bewegen ; men wiſt niet wat 'er aan haaperde / en alterwegen ongeſteecken hebbende / merkte men niet / dat de paardelyn / door verbaaſtheit wegens 't Yſs in Tee geſmeeten / daar een neusshaak aan vaſt was / onder water in een dooigat vaſt zat. De Commandeur haaſtig uit de Boozmaſt / in de Bezaansmaſt geklommen / om te zien waar 't aan ſchoorte / werd dit gewaar ; op zyn geroep wozd dan de Lyn in 't Schip los gemaakt / en ruim op gevierd / zulks de Neus-haak / gemakkyk wierd uitgeligt. Aanſtonds hier op zeilenze nebens 't gemelde Veldt heen ; midlerwyl begeeft zich de Commandeur weder op de Boozmaſt / om uit te zien / waar beſt het gevaar van 't Yſs te ontkomen : maar in 't ondzaapen naar de opening / daar het Booz-Schip al dooz was / werd het Achter Schip / zodanig tuſſchen twee Velden in geneepen / dat de Commandeur haaſtig uit de Boozmaſt benedenkomende / aanſtondſ zyn voeten van Scheepsboozdt op 't Yſs zette / gelyk ook eenige van zyn Volk deden / die noch ten ſpoedigſten dzie Sloepen buiten boozdt kreegen / om hun leven op 't Yſs te redden ; dit naauwkeurs verricht / zagenze hun ryk geladen Schip / met volle Zeilen / dzie Sloepen / en alles wat 'er in en aan was / zelf tot over de toppen der Maſten en vlengels / 't eenemaal onder 't Yſs geſchooven ; zulks zy genoeg te doen hadden de zuiging van 't ſchuivende Yſs t'ontwyken. Het Schip dus onverwacht verlooren hebbende / zagenze elkander met treurige oogen aan / vermits zy van geen / of zeer weinig levensmiddelen verzien waren / en geen Schepen noch Landt ziende / niet wiſten werwaarts het te wenden. Maar de Commandeur toen hy in de Boozmaſt was / had 3 mylen Noozd-Oostwaarts een Schip gezien / waar mede hy zyn Volk trooſte / zulks ze geraaden vonden zich derwaarts te begeeven. Waar op zy / 42 Mannen ſterk zynde / zich met dzie Sloepen op weg begaven. Maar het heuvelig en dik beſneeuwde Yſs , baarden hen niet weinig arbeids om de Sloepen voozt te ſleepen ; zulks de Commandeur veel moeiten had / zyn Volk / voozt te pzeſſen / vermits hy zelf het moeyelykſte en gevaarlykſte werk moeſt uitvoeren. Dus met veel ſukkelens twee mylen gevozdert zynde / koudenze niet langer voozt. Doch daar te blyven haddenze niet dan de dood te verwachten / dies ſcheptenze weder moed / om 't Schip te bereiken. Men liet dan twee Sloepen op 't Yſveldt / en begaf zich met de andere derwaarts / die met een ongelooflyke moeiten over vaſt en los Yſs wierd getrokken / zulks ze ten laatſten het gemelde Schip ontdekten. Toen bereikte men met een onvermoeiden arbeidt den volgende dag het Schip / 't Raadhuis van Jiſp genoemt / daar P. P. Pater Commandeur op was / waar in zy gebiurgen wierden.

Het Volk zich op 't Yſs bergende, moet elendig ſukkelen.

Noch worden ten laatſten geburgen.

In den Jaare 1668. is 'er een hagchelyke Beeſtryd voorgevallen,

Vergeefse bestrijdinge van een Beer door de Heer.

volk verjaagt en nader gaat in zijnen aanval. 't Gedruisch der Commandeurs jongen Leeu, waarmede zijn Schip de Hoop op de Walvisch, en vijftig Schepen gevangen gehouden zijn Schip in 't Ijs gingen/ dat zijne matrozen schijnt te maken als een Beschrijf van gemaakt by. Een Beer dat 't afmaakten van : Schepen / nemmen in de Hoop ingelijks uit te zien waren / maar / maar meenig van de stoutige Matrozen, die weten de waarheijt beter. Een van hun achter uit van boordt gaande / meent aanstonds een groote Beer gemaakt / zittende op de schots klaar aan zijn Schip dat lag. Hier op beloont men in stilte / om het te te koop uitgaande Volk niet t'ontrusten een Sloep af te zenden/ om op den Beer een oogh te waagen : maar de Lugt dan het Eijland/ hun zagt toen de om de klaarp steden / achter wederzijden Commandeur die waarneer 't ijs te doen was met veel slaap. Wakker geworden / spoede hy zich naar deezen waagende : wat is 't er te doen? waarzoo draai men een Sloep hoort seggen / heeft men Visch te zien en aan den ijs te krijgen. Hier op woonde men hem dien Beer. De Commandeur die wel gewoon was de eerste in beweeging te zijn / gaf lah een tweede Sloep te seggen / en noch eenig Volk uit de koop te komen / om beistand te zijn. Men stak daar op van boordt ; de Beer ziende het hem te gelden / neemt over de schots de vlucht en begeeft zich te water. Middertwijl roeijenze met de Sloepen ter andere zijde van de schots. De Commandeur den voorsten zijnde / en de eerste by den Beer / brengt hem met een Lens zodanig een zwaare wonde toe / zulks hem de darmen den Buik uit hingen.

Om dien Beer niet meer te quetsen / waar door zijne huidt te zeer beschaadigt wierd / liet men hem vervolgens een tijdt lang zwemmen/ niet gedachten dat hy 't niet lang maaken zou. De Beer echter hoe doodelijk gewond hy was / stelde zijne uiterste krachten te werk / en klauterde zeer vaardig op een blakke / doch vijf voeten hoog uit het water drijvende schots. Hier meende men dat hy den geest geven zou. Deeze Beer op zijn buik neer geleegen / ruste met den bek op zijn voorste pooten / gelijk de kat op een muis loert. De Commandeur om dien stervenden Beer / zoo hy meende / verder de reist te geven / ruist met zijn Sloep naar deeze schots en springt 'er op / met een schietlens gewapent / waar aan een end ijs / agt of negen vademen lang / vast was / om dies noot zijnde de lens weer te rug te trekken. Op deeze Beschots voortgestapt / ziet men hem gantsch onverwacht / door deezen woedende Beer overvallen / die met een bruilend gelaat / eilings opspringt / ter wijte van bijna 24 voeten. Door deezen sprong verrast / geraakte de Commandeur onvoorzichtelijk onder den Beer / zulks hem zijn schietlens uit de handt en over 't hoofdt vloog. Dus overmant/ zette de Beer zijn linker poot in 's mans rechter zijde / en zijn rechter klaauw / op zijn linker borst / blikkende met zijne uytersijdse tanden

Waar in de Commandeur in't uitterste gevaar geraakt.

een

om hem den ſtzot af te bpten. Een verſchzikkelpk Schouſpel waarlpk! Die van de Sloepen met de uitterſte verbaaſtheit dit ziende / maakten niet weinig gerucht / ſchzeeuwende: help, help, ſpringt op de ſchots, op dat men de Commandeur ontzette! een van hun allen de kloekmoedigſte zpnde / ſpzong uit de Sloep / met een Sloeps haak in de hand / om den Commandeur t'ontzetten; een zwak geweer waarlpk tegen zoo een woedend Beeſt. Doch 't zp dooz deeze gebaarmaaking / of 't ſnel voortroeſen van de achter zpnde Sloep / de Beer niet min ſchielpk beſpzongen / nam aanſtonds de vlucht. Dus werd dan de Commandeur uit 's doods kaaken gerukt / en quam / t'eenemaal van doods ſchzik bevangen / weder bp zpn Volk. Vervolgens week de Beer weder ter zpde van de ſchots / en zoo dicht aan den kant / dat ze hem uit de Sloep met een leng bereiken konden. Waar op men booz had / hem met lenſſen vooztaan de reſt te geeven / 't geen de Commandeur niet bewilligen wilde / zeggende: indien men het Beeſt in de Sloep kreeg, 't waaren om een man twee drie gewed. Doch een end houts in de Sloep leggende / en naar den Beer gewozpen / met gedachten om hem booz den kop te treffen / 't welk echter miſte / zoo liep 'er dit Dier na als den Hondt naar een ſteen / maakende een afgrpſſelpk misbaar. Ondertuſſchen verdzoot het den beſtpders met deezen Beer zoo veel werks te hebben / dies ſloegenze den Commandeur booz / zich op 't Pys bp den Beer te begeeven / om hem van allerwegen te beſtoken en dus van hant te helpen / of naar boozdt te roeijen / en zulks om dat het ſterk ſneeuwde. Het eerſte ingewilligt zpnde / zag eerlang de Beer zich dooz acht mannen aangetaſt; waar op dit Beeſt voet booz voet achterwaarts deinsde / en telkens met het optrekken van zpn ſnoet / vertoonde hoedanig het in den bek gewapent was. De Commandeur hier op zpn ſchietleng vattende / met gedachten om het Dier in de bozſt te treffen / 't geen echter weinig ſcheelde: maarze vloog tuſſchen zpn boozſte pooten dooz. De Beer bleef boven deeze leng ſtaan / afwachtende wie die weder haalen zou; vervolgens het Beeſt van de eene op de andere ſchots gedzeeven en magteloos gewozden / heeft het zich eindelpk moeten opgeeven / en is ten laatſten noch ten pzoop zpner overwinnaars gebleeven.

Doch gelukkig wordt gered.

Een ander geval van gelukkiger uitſlag / is een Jongeling gebeurt / die zich met een jongen wat te verre van de Sloep te lande hadden begeeven / en wel haaſt een groote Beer op hen zagen afkomen; zp geen kans ziende het te ontloopen / beſloot den oudſten / die een leng in de handt had / zich tot tegenweer te ſtellen / plaatſende de jonge achter hem. Eerlang komt dan de Beer met een groote verwoedheit toegeſchooten / meenende deezen Jongeling op de bozſt te ſpzingen; doch hp werd met den eerſten ſteek / zodanig van zpn doodvpandt getroffen / dat hp booz zpne voeten neerviel / en naaulpks zich meer verroerde / vermits dit Beeſt in 't hart geraakt / dus eerlang den geeſt gaf.

Commandeur Dirk Smit Storm is 't in den Jaare 1679. gebeurt / dat hy op den Lantsten Jump met Visschen hebbende gevangen / op den Weg naar Spitsbergen. Dat 't een ongemeen veel Beeren / zelfs een Wyf met twee Jongen / op de gevangen Visschen afquamen / maar niet zy genoeg te doen kregen. Vervolgens voer een Visch zeer nabij de boot den Commandeur zelf geschooten / doch de Visch swom de lyn stuk / en ontsnapten 't. Eerlang hier na de Harpoenier mede een Visch / die zoo veel hop / dat hy de Sloep voor een schuit by sleepte / maar de kat om hoog roeide / waar door de Sloep over de kop de lyn om de beenen kreeg / en dus zyn leven verloor. De Sloep onder een zy schoten doorgehaalt / voerd vervolgens zonder eenig beschadigt te zyn / weer gevonden ; en de lyn die noch aan de Sloep en den Visch / als ook om des Kuipers beenen vast was / roeide men zoo sterk na zich / om den Visch magtig te worden / dat den Harpoen brak / waar door zy den Visch misten moesten.

Vervolgens 10 Visschen op zyde hebbende / werden ze gewelddig van de Haaijen bestreeden / zulks twee mannen werks genoeg hadden / om die van den Visch te houden / en hoe naaukeurig dat 'er op gepast voerd / bevond men dat ze wel 13 quardeelen Spek van den Visch gehaalt hadden. Deeze Haaijen zyn log ze en groote Vedieren / de grootste omtrent ter grootte als een Jol ; boven in den bek hebbenze drie regels tanden gelyk de tanden van een zaag / en zulks binnen en buitenboords / waar mede ze groote hachten uit den Visch konnen haalen ; zoo dat het schaadelyke dieren zyn.

Insgelyks is 't den Commandeur Dirk Storm in 't Jaar 1681. gebeurt / dat hy op den 20ste Jump met zyn Schip op de hoogte van 78 Graden 38 Minuten gekomen / zodanig in 't Ys ruisschen de schotsen en Velden bezet en gedrongen voerd / dat het Dompschip 't eenemaal uit het water voerd gelight ; dieshalven het Volk eenige Sloepen op het Ysveldt ruikende / en zich met eenige Schuitjes trogt hebbende berzien / zich aldaar een tydt lang behelpen moest / tot dat het Schip weder vlot voerd.

Noch is 't den zelven Commandeur in den Jaare 1682. op den 1sten Jump wedervaaren / dat hy een Visch geschooten hebbende / de zelve West ten Noorden aan 14 glaven lang / ongemeen / zoo gewoonlyk voorzien / dat men gedurig met vier Sloepen zoo veel maskeppen / zulks hun Schip hen met alle onder en boven zeilen / konden ontvolgende / nergens na zodanig een vaart maaken kon. Eindelyk tegen 't Ys komende / roeide de Lyn aan stukken / en dus verlooren hun stut. Vervolgens schooten ze een andere Visch / die 14 voeten wichtig / zoodat ze hem uit het gezicht quyt worden : doch daar na bemerkte die stut aan 't Schip de Karstelboom . die schooten dezen geboord hebben / gekregen maaken / dat de eerste Schoten geen meer maken.

Om

Om nu tot ons eigen wederbaaren wederom over te gaan: 300 zyn we in den Jaare 1699. toenmaals de Vergulde Bykorf voerende / den gantſchen Zomer in 't Yſ / door langduurige Noordooſte Winden / by dzie Franſen en een Hollander bezet geweeſt / middelwyl wy wel veel Viſch vernamen / maar konden niet Viſſchen; dies zynwe in 't laatſt van July / noch ſchoon zynde / weeder uit het Yſ gekomen / en aldaar langs den Zoom naar Landt zeilende / verſtoudenwe uit de ons tegenkomende Schepen / dat 'er om de Ooſt niet te doen was / en dat 'er wel 100 Schepen bezet lagen: dus beſlootenwe / met een blind en tegens ons oogmerk ſtrydend beſluit / derwaarts niet te ſtevenen: maar het naar Yſland te wenden / 't welk gantſch verkeert uitviel; want daar na ging de Ooſt open / en wierden 'er noch vele Viſſchen gevangen / daar aan Yſlandt met den langduurigen Noord-Ooſte Windt / wegens 't Yſ niet te doen viel.

De Schryver in 't Yſ nevens anderen bezet geweeſt.

Wy paſſeerden dan den vierden Auguſtus 't Jan Mayen-Eilandt, en lieten 't binnen door voor de Noord-Baay dryven. Zelf voerenwe toen met twee Sloepen aan Landt; daar gekomen / zagenwe 'er noch wel 20 Sloepen tegen elkander opgehaalt / op de zelve manier gelyk men de Sloepen in Hollandt overwintert; uitgelyks twee groote Boots / eenige Traanbakken en Vaten / en een groote ſtapel kabeltouw / naar giſſing 4 of 6 op malkander leggende: maar 't was alles reeds zodanig bedorven / dat 'er niets dan brandhout aan was / en de touwen niet dan voor papier-ſtoffe dienen konden. Men kon van dit alles en de verdere fondamenten van Traanketels en Pakhuizen wel afneemen / dat 'er wel eer / gelyk aan Spitsbergen mede luſtig wat te doen was geweeſt / doch nu niet meer / dewyl 'er by / noch omtrent dit Eilandt / niet een enkelde Viſch / dan eenige Windviſſchen worden gezien. Eelyter is het 'er nooit in vergelyking van Spitsbergen, zoo overvloedig Viſchryk geweeſt / want de Noord-Baay, die de grootſte van alle zyne Bayen is / als de Marimuts-Baay, Zuid en Hoepſtoks-Bayen enz: zyn ook ten aanzien van de Spitsberger Bayen, voor geen Bayen te reekenen / en niet anders dan Bogten by de Biskayer- of de Moſſel Bayen te vergelyken; zelf kan 't geheele Eilandt met alle zyne Bayen / ruim genoeg / wel 't eenemaal in deeze Spitsberger wyde Bayen beſlooten leggen / vermits deeze ruime Bayen omtrent tweemaal zoo diep Landwaarts opgaan / als dit geheele Eilandt lang is / en in breete kan het 'er ook naauwlyks by haalen; zulks dit met elkander gantſch geen vergelyking heeft.

Aan Jan Mayen Eilandt gekomen, vind 'er Zorgdrager verſcheiden overblyffelen van de oude Viſchery.

Om dan van dit Eilandt af te zien / zoo is onze meening / dat men de Viſch alhier / naar dit aas op den zoom van 't Yſ zodanig niet kan zien vergaderen / als we op hooge Graden by Spitsbergen hebben gevonden: om reden / dat 'er de Stroom / die langs dit Eilandt / 't welk verre in Zee legt / om de Zuidweſt valt / en dus het Aas in de dype Zee doet wegdryven; daar en tegen de Spitsberger Stroom het gemelde aas /

Wat 'er omtrent dit Eilandt in 't achtgeeven op de Viſchery waar te neemen is.

op

Jaar / wanneer Spitsbergen geheel in 't Yſs beſloten legt / en het Zuidpſs om de Zuidkaap met een langduurigen Noord-Ooſten windt / zeer laag tot aan het Weſtpſs word afgedreeven / en dat het alsdan op laage graden aan de Ooſtelyke- of Zeevelden / mede zeer goet Viſſchen kan wezen ; maar behalven dit / zienwe / dat op een gemeen Jaar / de hooge boven de laage Graden / en op de laage Graden / de Weſtelyke of diep in 't Yſs leggende Velden / op haaren tydt / boven de Ooſtelyke of Zee-Velden zyn te ſtellen / en hoe verder in alleſs / de vroege en laater tyden zyn te onderſcheiden / nevens meer andere wel aangemerkte zaaken / zullenwe nu beter dan voor dezen begryppen komen.

't Schynt nu vreemd / dat op het Viſchryke Oud-Groenlandt verder geenen toeleg word gemaakt / om 'er mede van onderen op / langs dit Landt Viſſcherpen aan te ſtellen / want dat 'er in het dichtloopen van 't Yſs / een menigte Viſſchen langs dit Landt / door de ſchotſen en ſtarden / en langs den Zoom / om de Suidt wyken / blykt mede uit de algemeene getuigenis van meeſt alle de Commandeurs ; vermits eenpaarig van hun getuigt word / dat 'er jaarlyks in den Voortydt / een groote menigte uit het Suiden door 't Yſs / om de Noordt paſſeeren. Dit zoo zynde / zou men aldaar met veel minder gevaar voor menſchen en Schepen / een bequaamer Viſſchery konnen aanſtellen / als om de Ooſt / want men zou 'er van de Straat-Davis zyde / of van onderen op / zoo verre dit Landt van 't Yſs bevryd was / allenks langs het landt tot naby het Yſs / een bequaame Baay of Reede konnen zoeken / alwaar het Schip of de Scheepen voor gevaar bevryd lagen / om midlerwyl met Sloepen / nevens het waarneemen der Viſſchery / de Kuſt verder t' onderzoeken / zulks men al verder op / goede Reede vindende / zich als dan met een uitlandigen en Yſs afzettenden windt / of andere voorkomende gelegenheden / zou konnen verplaatſen / en dus verder en verder indringen ; gebiel 't / dat men 'er bezet wierd / en naar benedenwaarts langs den wal niet wilde afzakken / zoo kon men by de eerſte gelegenheit / alsdan dwars in 't Yſs ſteeken / en zich / gemerkt dat men 'er mede op de Reering wezen zou / al dus dwars door 't Yſs / op een gemaklyke wyze redden / 't geen anders om de Ooſt niet geſchieden kan / dewyl men 'er genoodzaakt is het Landt te houden ; want wilde men aldaar dwars van Landt in 't Yſs ſteeken / was 'er geen doorkomen aan / men zou volgens het reeds gezegde / alsdan zeer verre van de handt vervallen / en zich midden in 't Yſs belemmert vinden / zullis 'er geen redden meer aan was. En wat de menſchen aangaat / dezen zouden zich met Sloepen langs het Landt of door 't Yſs naar Yslandt, gelyk ſomtyds gebeurt is / des te beter konnen bergen. Het luſt ons hier over noch dit volgende aan te merken.

Des Schryvers overweeging, om een bequaame Viſſchery voor Oud-Groenlandt op te ſpeuren.

[illegible] STUK.

[illegible] genomen. Eer- [illegible] der Vis- [illegible] gen. Over- [illegible]. Derde en [illegible] lich het naaste [illegible] verandering [illegible] genomen. Oog- [illegible] ervaarnis mede-

[illegible] te onderzoeken / te [illegible]

[illegible] namentlijk / hoedanig de [illegible] te nemen is.

[illegible] Schepen betrouwen zyn / zich wel [illegible] aan Landt duyden vertrouwen.

[illegible] geen bequaame Visscherp zou [illegible]

[illegible] zoo kort en klaar als 't mogelijk is / trach- [illegible]

[illegible] namentlijk wat de loosheit der Wesp- [illegible] aangaat / alleen kortelijk zeggen / dat [illegible] aan dat geene dat reeds daar van in de *onderscheidinge* deser Visschen is gezegt; en om dan zulks in 't voornaamste der [illegible] te nemen / zal men daaruit konnen gewaar worden / waar men deze Visch vroeg / en waar laater / moet opzoeken / en gevonden hebbende / wel letten / als ze ons van plaats tot plaats / en alomtrent zal ontwijken / hoe men dan zyne verdere loosheit / in 't betrappen met list en wederloosheit zal moeten aanleggen en tegen gaan / wanneer ze het diep in 't Ys trachten te ontkomen / alwaar ze gaarne Ysvelden vinden. Hier dient dan waart by zodanige gaten gesticht: wyl een Visch naar het midden van 't gat om met gemaakt te worden / of is het gat te klein / hy wringt zich zoo veel mogelijk is / met het hoofd weg / en keert den neus toe / zulks hy dan veel gequetst maar niet gedood kan worden. Zich wat uit gerust bedenke / en met oppassen zynde / 't geen hem by de Sleepen naadeelig is: neemt by de zyde dwaars van de Sleepen af / en bemerkt hy niet te dondere is meer de Lyn stukken of 't er den Harpoen uit. Houd meer dergelijk Visch aan [illegible]

effen en blak Ysveldt / wykt hy zo dzaa men 'er aankomt / of men ziet hem nooit weer ; is 't op een Bank of Aasplaats daar hy zich onthoud / wykt hy naar de naast daar aangelegen starden / daar hy gemaklyk onder dooz kan / of in 't los Ys / en indien dit op eenige plaatsen genaakbaar of open is / zoekt hy de digtste plaatsen uit / alwaar men met geen Sloepen in kan roepen / vermits deeze Visch van onder in 't water kan na speuren en zien waar hy wezen moet om ons te ontwykken ; zulks dat hy zodanige plaatsen uitkiest / die vooz ons ongenaakbaar zyn / schoon men hem ziet / of indien men 'er echter bykomt / niets op uitwerken kan. Wozden echter de Visschen in groote ruimtens ondekt / vind men ze zoo schuuw / dat 'er t' eenemaal niet / of zeer zelden by te komen is / wat listen daar toe wozden aangewend / 't zy dat men ze van achter een schots / of met wykken / zoekt te betrappen : echter zynze zoo erg / dat ze leggen te luisteren / van waar het geluit komt / en zy weeten dan hun oog derwaarts te wenden / om ons alzoo t' ontgaan. Verdeelt men de Sloepen in eene ruimte kringsgewys en wyd van elkander / weetenze die van onderen ziende / in 't opkomen wel zo verre te myden / dat ze gereed genoeg konnen zyn om weer t' ontwyken / eer een van allen hen naderen kan. Wy hebben in zodanig een geval / twee witte Sloepen ten dien einde gebruikt / ons zelve en de onder Harpoenier met een zeildoeksche rok in 't wit gekleed / de riemen doen inneemen en den Stierder laaten wrikken / om hen dus als over een stuk Ys te verschalken : maar alles was vergeefs / vermits zy ons wel haast gewaar wierden ; en om deeze reden zoekt men aan de Ysvelden naar groote en diepe boyten / om ze te eerder te betrappen. 't Zoude te lang vallen / alles te verhaalen wat ons wegens de loosheit deezer Visschen is ontmoet / en dooz eigen ondervinding op deeze en diergelyke voozvallen bejegent is.

Waar van zich de Schryver in 't verschalken der looze Visschen bediende.

Dooz Godes zegen zyn we veeltyds in 't naspeuren der Visschen / niet zeer ongelukkig geweest ; maar de ontmoeting van zodanige looze Visschen / heeft ons geluk al vzy wat gemaatigd / en onder de onkundige of min looze Zuidys Visschen / heeft het Godt believt / ons tweemaal te bezoeken / en zulks op de krachtichste Jaaren van onzen tydt / met ons Schip in 't beste of 't voozste van den teelt te verliezen ; het eerste geschiede in een stozm / dooz 't springen van den Heushaak en 't breeken van een ander touw / reeds dzie Visschen binnen 't boozdt hebbende ; en 't laatste viel dooz / by mooy weer / dooz middel van een Visch / toen we al 7 Visschen gevangen hadden / en mogelyk de volle laading zouden gekreegen hebben / gelyk vooz 't eerste insgelyks goede gelegenheit was / om noch verscheiden Visschen magtig te wozden ; want het Schip 't welk een gedeelte van ons goed burg / voerde Jacob Casperſz., die vervolgens noch 5 of 6 Visschen ving. Dit nu op 't eerste gezegt hebbende / gaanwe tot het tweede over.

Rampen door den Schryver geleeden, en hoe.

Het tweede behelst dan / of de Visschen / de Schepen vertrokken zynde /

[illegible]

[illegible]

[illegible]

nödig te doen om onze Schepen te redden / zulkſ wy de Viſſchen niet aanbeeden. Onder Smeerenburg leggende / zagen en hoorden wy mede verſcheiden Viſſchen omtrent Maktyk Oud en in de Hollandſche Baay blaazen; terwyl wy hier lagen / klommen wy op den Berg Marmet de Borſten genoemt / welke Borſten niet dan Pſſheuvels zyn / ter groote van een kleine Duin of groote Hoedſtoip / waar op wy ons begaven / en lieten ons vervolgens tot op den grooten Berg af ſuldan. Ja wat by op een Berg geklommen alomme waarnam.

Hier zynde / zagenwe van boven Berg verſcheiden Schepen voor de Magdalene-Baay en omtrent de zyde in Ee / en aan den Zoom van 't Pſ / die aldaar niet verre van Lande lag / kruiſſen / terwyl de geheele Vloot in de Kruis- en Magdalene-Baay, de zeldzaamſte verſchynen zynde / op onzen komſt waren wachtende; wy honden toen niet beſpeuren / en hebben 'er ook vervolgens nooit van gehoort / dat ze aldaar in Ee of onder den zoom van het Pſ / by 't lande Viſch hebben vernomen; maar by ons / zoo verre de Ee en 't Landt van 't Pſ wierd geraakt / zagenwe zeer veel Viſch / die nach dageliyks ſcheen te vermeerderen; 't welk by deeze Schepen zich geheel anders vertoonde / gelyk alſ of het buiten den tyd waſ / en buiten de paalen van de Walviſch-Ee ſcheen te wezen / zulkſ 'er naaulyks Viſch beſpeurt wierd / niet tegenſtaande die in 't Pſ by ons / gelyk gezegt iſ / dagelyks wierd gezien en gehoort; en wat het Landzoom aangaat / dit ſtaat om verſchyden reedſ gemelde redenen / noch dagelyks te verbeteren. Men zou hier op mogen denken / dat deeze Viſch / evenwel gelyk wy van den Berg in Ee zoo verre over 't Pſ de Schepen konnen zien / zy van gelyken met zoo diep en noch dieper te daalen / insgelyks het zelve zien / en de Schepen alſ hunne Spanden vermeerderde / de Ee alſ dan noch myden: maar weg zynde / zullenze zich dan mogelyk op Ee begeeven / en ook aldaar buiten 't Pſ / naar 't gemelde aas afkomen en de Bapen en Gronden bezoeken. Doch het tegendeel iſ blykbaar / want wy 'er nooit zoo vroeg komen / of zoo laat van daar vertrekken / zulkſ men 't niet vernemen kan / echter iſ 't uit meer andere reedſ gevoonde reden kennelyk: want men zou konnen vraagen / komenze zich ſomtyds om de Soſt / doch binnen den omtrek van 't Pſ by de Schepen in de ruimte begeeven / of ook in 't Pſ in een groote ruimte omtrent de Schepen en Sloepen / alſ gezegt iſ / ſpeelen / zoudenze insgelyks de Ee van Schepen meerendeel ontbloot en opgeruimt ziende / de zelve derhalven dies te meer konnen myden / en verre buiten 't bereik der Schepen / niet een wyk gebruik van de Ee neemen? en niet tegenſtaande zagenwe toen de Ee nader by ons / dan de Schepen lagen: maar vernamen geen Viſch buiten 't pſ; zulkſ het blykbaar iſ / dat hunne natuur / die eertyds vyandig op Ee waſ / insgelyks naar 't Lande en de aangelyke Gronden plagt te trekken / nu door de gezuiverde ſcherpe indruksſelen / zoo verre iſ verzeemt of verandert / dat ze noch

Dus ſchryven overweging omtrent de viſchen in 't ontwyken der ſchepen.

[illegible] bevjarjang bedeht
[illegible] achi geeft /
[illegible] de gemelde
[illegible] veranderde natuur /
[illegible] Saajoen in
[illegible] tot
[illegible] nu joo jeer
[illegible] gemelde
[illegible] of van
[illegible] zelf jeer
[illegible] hon-
[illegible] dooj-
[illegible] bedenken uit het
[illegible] noch ande-
[illegible] maar ook in 't
[illegible] wanneer ze dan
[illegible] zich met dies te meer-
[illegible] maar die ont-
[illegible] Saaijen of Aasplaatsen dies te vjpen
[illegible] alle wel met het zaai-
[illegible] om d'aangetoonde tijden
[illegible] op en buiten de Baapen.
[illegible] volgens derze getoonde
[illegible] Groenlandt te maaken
[illegible] dat de Dolphijn als gezegt is /
[illegible] Aasplaatsi zynde / en om
[illegible] hand op de voojnoemde hoo-
[illegible] soo lange dit op dezelfde wp-
[illegible] want dit naar onze ge-
[illegible] stemde op de gegeeven rede-
[illegible] van de gantsche Walvisch-
[illegible] dat dooj de veel-
[illegible] aldaar dooj omzwerven-
[illegible] gelpk onder 't Landt
[illegible] de gemelde graden in 't pas wel mogt
[illegible] voortaan jaarlpks vroeger der-
[illegible] noch aan den buiten Zoom /
[illegible] vergaemelt wil vinden; want by een slap-
[illegible] zomende, zalze meerendeel dikmaals
[illegible] eer men 'er naderen kan / zullen
[illegible] in groote ruimtens en openingen van Velde
[illegible] en eyter naaulpks Visch vermeennen of te zien komen.

Na

Na zodanige ſlappe Winters / wanneer 'er opening genoeg wozd gevonden / als dan is 't / om de getoonde reden / die nu wel behoozde / begreepen te wozden / op de voozmoemde hooge graden zoo goed niet / als na harde Winters / wanneer het Ys op onzen aankomſt noch geſlooten is / en dierhalven de daar verzaamelde Viſch noch op zyn plaats en aan den buiten Zoom van 't Ys.

Met dusdanige ſlappe Winters dan / alwaar 't op de gezeide hooge Graden en om de Ooſt al te ruim is / vind men 'er weinig blyk-baarheit tot een goede vangſt / dies zou men wel doen / voor zoo veel Oud-Groenlandt aanbelangt / dat men voor eerſt / volgens de voorgaande onderwyzing / van deeze hooge graden op laage van 7, 6 of 75 graden gedzeeven zynde / in plaats van uit te zeilen / om naar gewoonte het alhier op hooge graden of om de Ooſt weer te hervatten / lieber door 't Ys zeilde / tot byna of binnen het gezicht van 't Landt / want men behoozde uit onze gantſche redeneering nevens de onderbinding nu wel te begryppen / dat de voozgemelde meenigte der Viſſchen niet opgehangen of weg is : maar dat de Viſch alleen gewerken zy ; dies zeilt men derhalven maar vrymoedig toe / ſchoon dat ze wel voor 't grootſte gedeelte al te verre ten Noozden ontvlucht is / nochtans zal men noch een goed gedeelte langs de Kuſt van Oud-Groenlandt vinden ; want met deeze ſlappe Winters / zullen de voozmoemde Bayen en Rivieren zoo veel te meer uitſtroomen / en 't gemelde aas als dan in en door het Ys gedzeeven wozden / naar welk aas men ongetwyffelt de Viſch zal vinden te aazen ; en dit zal uit onze voozgaande redeneering en bevinding zoo van ons als anderen blyken / en kan ook volgens de reden daaruit afgeleid wozden.

Des Schryvers aanpryzing by 't miſſen van Viſch, in 't Ys of naar de Wal te zeilen.

Maar indien men / uit het bedryf deezer Viſſchen / als by voorbeeld / wilde bezozgt zyn ; wat noch nooit is gebeurt of ondernomen / als of deeze Viſch allenks in 't wederkeeren uit het Noozden / wel een andere koers mogt leeren neemen / en zich wat meer naar Zembla of Oud-Groenlandt, als naar Spitsbergen mogt begeeven / vermits ze ons / op deeze laatſte plaats Ysvaart in / naaulyks geheel ontwyken kan / om dat wy hen veeltyds wat te vroeg bykomen / eer dat het hart van 't Ys zich geopent heeft / zulks wy in 't openen allenks indringen / tot dat de uitgeſtrektheit meer opening geeft / en wy hen ook meer beginnen te verliezen.

Indien 't nu mogt gebeuren / dat 'er verbolgens zodanig een verandering in hun wederkeerende koers wierd beſpeurt / en wy gelyk eerſtmaals het Landt daar na de Zee / en eindelyk de voozmoemde plaats op hooge graden mede leedig vonden / en derhalven ook daar door genoodzaakt wierden / wederom een nieuwe verandering in onze Viſſchery te maaken : dan zouden wy 't lieber op de gezegde manier van onderen op / of door 't Ys / aan Oud-Groenlandt eens willen bezoeken / als aan Zembla, in Diſco, of tuſſchen Zembla en Diſco in 't Zuid of Ooſten / want volgens onze redeneering is 'er op alle deeze plaatſ-

Wanneer wederom een verandering in de Viſſcherey wegens 't wyken der Viſſchen moeſt gemaakt worden ; Wat dan dient in acht genomen ;

meer te pas komen; doch indien we ons daar in noch bezigen lieten / zouden wy 't voor ons zelve nog niet geerne miſſen. 't Is ons wyders genoeg / dat we alleg ten beſten voor de ongelukkigen en voor de jonge eerſt beginnende en noch ongeoffende Commandeurs voorgedraagen hebben. Welke wiſſelvallige en veranderlyke voorvallen / die daar in konnen voorkomen / zyn ons door den tydt en door opmerking niet onbekend gebleeven / en hoe veele daar van / niet in 't algemeen / maar ieder naar zyne byzondere voorvallen oordeelen / is ons mede wel bewuſt / en derhalven voor ons gantſch geen vreemde zaak. Ook hebben we in een ander geval veel bevonden en noch meer gehoort / hoe men over een ongemeene in- of uitwendige quaale des lichaams / met verſcheiden Doktoren en Wondheelders raadt pleegende / naaulyks twee onder allen eensgezind daar over zal vinden; doch hierom kan men echter de Geneeg-en Heel-kunſt in 't algemeen t'eenemaal niet wraaken. Ongelyks is 't 'er mede gelegen / indien iemandt door te weinig opmerking / van de Viſſchery in 't algemeen geen kennis genoeg heeft / en daarom van de zelve uit haare veranderlyke voorvallen wilde oordeelen / dat 'er noch door ervaarenheit / noch door opmerking eenige weetenſchap in te pas kan komen. 't Is dan onvoorzichtig / indien men zodanig een onkundig en onervaaren menſch / ten eerſten zonder onderzoek wilde voor geloofbaar aanneemen; echter zyn 'er wel zeekere voorvallen / waar in men noch door ervarenheit / noch door opmerking niet wyzer ſchynt te konnen worden; maar deezen zyn alleen voor zich in 't byzonder / en niet algemeen / waar van wy eenige der zelven alhier eens zullen voorſtellen.

Wat order men in de Viſſchery te volgen en in acht te neemen heeft;

Hier voor hebben we de plaatſen in 't Weſt-ys tuſſchen de 77 en 79 graden beſchreeven en begreepen / en door onze redeneering aangemerkt / als de beſte van alle anderen in onzen tydt bekent. 't Zy dat het weetende of onweetende geſchiede / meeſt alleen volgenze dan hier in voor zoo verre een regelmatige orde / dat ze het meerendeel / eenigen uitgenomen / op deeze plaatſen trachten in 't Ys te komen; Die dit nu onkundig doet / duicht 'er te meer gevaar / en denkt op meer andere plaatſen als deezen / maar volgens eigen bekentenis / noch regel noch orde alhier willende bekennen / zoekt men dan dikmaals Zuid en Noord zonder te weten waar te vinden: Maar die dit weetende doet / ziet dit gevaar niet aan / en dringt verder door / eer zynen ſnellen tydt aldaar verloopt / welken voornaamſten tydt / als getoont zy / om de betoogde reden niet lang van duur is.

Die in ſommige deelen gevalligly-ke uitkomſten geeft.

Dus ziet men ze dan alhier meeſt alle zoo gezamentlyk / gelukkigen als ongelukkigen / naar vermogen in 't Ys zeilen; als dan treffen het nu de Zuidelykſten / dan de Noordelykſten / dan de Ooſtelykſten / dan de Weſtelykſten; en ſommigen treffen mede dit ongeluk / dat ze door miſt of ſtorm hun Schip verliezen / of bezet worden / hun het ſnelle Taalzoen verloopt / zulks ze niets daar toe konnen doen. Ook treffen 'er ſommigen een groot Ysveldt aan / daar 20 / 30 ja 40 Schepen het rondom aanklampen. Eenige uyren van daar / doet zich een ander groot en ſchoon Veldt op / daar ſom-

[illegible] gewin in verſchijden ſtaten beſtaande / ſich [illegible] Lyen in de Beide komt dan uit den Zuiden en [illegible] en ſlaat ten uiterſte dat ſyer met een groot [illegible] de ſtroom uit den Zuidtoeſten om de Hoogd- [illegible] ten in Schepen / gemaakt van de Beide gelegen / [illegible] ſonder andere Schepen dan op deezen gewoogden hoogs [illegible] de Schippers samen yder door geluſtinge te wooden en [illegible] Oe aan de Weſtzyde van de Beide gelegen; door [illegible] en ingaande Beide als met een ruſchen ſtroom / en [illegible] in deze Schepen aan waar door zy als [illegible] en de ander met een geluſtigen ſlag doen: na verloop [illegible] de Beide aan te ſeylen komen eindelyk deeze Schepen [illegible] de gemeene Zeemaat van de Beide gelegen en niets opgedaan [illegible] Jaagers genaamt, Jaagt yder die niets gevangen hebben het [illegible] en mede aan de Weſtzyde hebben [illegible] en andere niet: maar [illegible] ſonder noyts en wel gemoed.

Deze met de ander Schepen heeft het een gantſch anderen uitſlag: hier [illegible] aan de Weſtzyde door Beiden en ſtaarden zodanig beſet / [illegible] in komen / maar een lange roeſig van [illegible] ſtaats en ſtadderſant / een groote loop van Viſ- [illegible] in de Schepen t' Veerwaart gelegen aan; juiſt [illegible] t' Oeſten / en maakt alhier een laager [illegible] dat men ook ſo ſy ſamen gerret maakt / om met het [illegible] te weſen: daartoes hier toe gereed / komt dan [illegible] daar ſy alhaar worden opgehouden / en leggen blyven [illegible] ſulks 't eenigen 6. 10/ 12 ja 20 door- [illegible] ſoo ſy het hoge Wy op de laager afdryven / zulks [illegible] daar dan de anderen aan de Weſtzyde gelegen een opper en [illegible] doch deezen loop van Viſch is beſpeden hen om [illegible] Wanneer ze deeze Schepen over 't Beldt [illegible] door het langſ / dwerſch en ver- [illegible] dat ze daar aan geen deel hebben; maar na ver- [illegible] dan met hunne blydſchap in droefheit; deeze hunne [illegible] raaken ze wederom los / behalven een [illegible] Vrſchen gevangen hebbende; die word van de [illegible] dat 't het Schip blyft: maar alle de anderen ten [illegible] komen met het omzeilen by deeze leedige Schepen. Hier [illegible] verdryving dat ze het niet mede aan de Oostzy- [illegible] aangeeft: maar wat raad? dit is gebeurt / en in 't toekomende [illegible] Wat gebeurd er nu? weder by een ander Yſveldt gekomen / [illegible] de aangenaamheyt weer aan de verkeerde en de gelukkigen aan [illegible] ſo gaat het ook met de Schepen uit de Zuidt en

Noordt

hoogde by elkander gekomen / de eene iſs door een goede vangſt verheugt / en de andere / leedig synde / bedroefst.

Wy hebben door Godes zegen / met veel moeiten / peynen en naarſtige opmerking / wel een redelyk goed begrip van de Viſſchery bekomen / en echter hebben we het mede verſcheydemaalen buiten ons weten op de verheerde ſyde aangelegt ; maar dit Cafereel volgens onze rekkening / van de plaatſs / naar en koers der Viſſchen in ons verſtandt presenteerde / hebbenwe echter in dergelyken tegenſpoeden / zeer zelden moedeloos geweest / en derhalven ons Volk moed gegeven / zeggende : Viſch is 'er genoeg / ze is alleen maar door de veranderinge van 't Taaiyoen van deze plaatſs wat geweeken / doch niet lang / Godt geeft ons het geluk aldaar komende / wy sullenze wel weder vinden ; gelyk we vervolgens noch wel iets daar van melden sullen. Hoedanig den Schryver zich somtyds verlegen heeft gevonden, doch echter het nooit te eenemaal heeft opgegeven.

Alle zodanige voorvallen nu / syn ons mede niet onbekent / en wy souden uit onze naarſtige opmerking / noch veel van dergelyke konnen byvoegen / alſs nevens het ſtippen en breeken van ysmen / bezetting in 't beſlooten Yſs enz. : waar in noch regel noch orde ooit te vinden is ; doch dit alles syn alleen maar de bezondere voorvallen onderhevig / en niet de algemeene / en buiten dit blyft echter de Viſſchery in 't algemeen / alſs 't voornaamſte deel der zelve / zoo als die in 't beſchreevene voorgaang zeer wel geregelt voorkomt.

Het luſt ons noch eenige zaaken de Viſſchery in 't algemeen aanbelangende / by ander onderwerpen voor te ſtellen / waar uit dat blyken zal / dat men zich noodzaakelyk / naar een wel geregelde orde ſchikken moet. Men lette dan / dat derhalven op onze uitverkoorene plaatſs / tuſſchen 77 en 79 graden het landwaards op de voorſchreeven wyze / door de beſtieringe van den ſtroom het allereerſt en meeſt woord aangeboert / en derhalven dat / is 't 'er ook zeer dankig en en heel breed grondig / gelyk wy in den Jaare 1698. op 78 graden 36 minuten / 36 mylen van 't Voorlandt, dit by verſcheiden pylingen tuſſchen 100 en 200 vademen diep bevonden hebben ; en in den Jaare 1699. op 77 graden 15 minuten van 't naaſte Landt / by goede giſſing omtrent 56 mylen / vond men 'er 150 vademen diepte / op 77 graden 9 minuten 170 vademen / en een ander omtrent ons leggende / heeft 'er het loot op 80 vademen gewoyen. Zaaken in 't algemeen in acht te nemen, en bee.

Op deezen koers hebbenwe het in 't zelve Jaar / en meermaals breedgrondig gevonden / en meeſt een zachte / vette / geelachtige en asgraauwe kleygrondt / waar door deze plaatſs nevens haaren natuurlyken aanwas / met het aanhoppende aas ryklyk voord verzien ; derhalven is 't niet ongeregelt / al omhoord zich hier Viſch / en men zal 'er ook mogelyk nader by lande wel grondt vinden : maar wy hebben 't geluk niet gehad / misſchien de banken ons gezeilt synde / om 'er grondt te werpen / ten zy een myl 2 of 3 van Landt en zulks op veel minder diepte ; doch by gemeene tyden moet men ons verre van Landt syn / eer men eerſt regte aan de Yſvelden komt.

Van deze plaatſs / hebbenwe hier voor een veel breeder geregelde voorzaat getoont / alſs mede hoedanig en van waar de Viſch zich alhier in zoo een groo- Verdere aanmerkingen over dit onderwerp.

merg eenig lof voor ons te willen zoeken / zou nu ontpdig zyn ; wy moeſten 'er toen naar getracht hebben / toen men 'er dienſt of genot van had konnen genieten. Wy waren dan in den jaare --- alhier met een klein Scheepje / het wapen van Texel genaamt / nevens veele anderen op den zoom van 't Yſ en kruiſten / terwyl 't alles noch vaſt en wel geſlooten lag / en vermits wy meeſt alle buiten den zelven waren / verliep het zaai zoen binnen deezen zoom noch zoo ſchielyk niet : maar eindelyk bewuſt zynde / dat de Viſſcherp wel eer hier buiten in Zee pleeg te geſchieden / en nu reeds lange binnen in 't Yſ was geweeſt / konden we ons geduld niet langer opſchorten / maar zagen eindelyk een ſleuf die een goed ſtuk inwaarts / doch niet door liep / echter zeilden wy 'er op goed vertrouwen in / zo lange tot ze vaſt liep. Aldaar leggende / was het Zeewaart wel haaſt dicht, en wy zagen ook aanſtondſ Viſch / doch 't was 'er te dicht om onze Viſſcherp te konnen verrichten : maar tot ons geluk : begon zich eerlang het Yſ inwaarts te openen / en wy geraakten 'er wel haaſt door / en aan de Yſvelden by taamelyk veel Viſch / vingen eerlang by een Gemeen Jaar / te weeten 7 groote Viſſchen ; wy vulden onze twee onderſte laagen en quaamen wel haaſt met ons ſlengſgat vol Spek weder in Zee ; aldaar zynde / lieten wy 't dryven / om het Spek in de Vaten te arbeiden / die ook meeſt alle vol raakten / zulks dat 'er mede een gedeelte van onze Schooven * moeſten opgemaakt worden ; doch wy zouden in de overige en verder in de Viktalie-vaten / noch wel een halve Viſch hebben konnen bergen. Hier dryvende / zagen we verſcheiden van de gemelde Schepen / noch leedig zynde / die zoo zy meenden / in 't ys niet konden komen / en derhalven noch allerwegen kruiſten.

's Schryvers eigen wedervaaren, en hoe hy zich hier in gedroeg.

In tegendeel is 't ons ook gebeurt / dat we op gelyke wyze in 't vaſte ys zeilden / 't geen zoo wel niet gelukte ; want het ys niet willende ontſluiten / dierven we dien geheelen teelt vaſt en dicht bezet / zulks wy ; alhoewel we Viſch genoeg by ons zagen / echter niet konden Viſſchen ; dus quaamen we / de teelt verloopen zynde / leedig weer uit het ys en ook ſchoon weerom t' huis. Zodanige en meer diergelyke gelukkige en ongelukkige gevallen / die alleen gevalliglyk en niet algemeen zyn / zouden we zeer veele konnen verhaalen / ten deelen ons zelven / en veele anderen nevens ons voorgekomen.

Om dan onze redeneering over deeze gewichtige Viſſcherp te ſluiten / zoo zyn deeze onze gedachten alleen ter neder geſtelt / om voornamentlyk tot onderwys voor alle jonge en eerſt aankomende Commandeurs en andere Bedienden der Groenlandſche Viſſchery te dienen ; hierom is 't dat we de moeiten op ons genomen hebben / om deeze zoo wyd vermaarde Viſſchery / tot dus verre noch onbeſchreeven zynde / dus eenvoudig en klaar te beſchryven / als ons mogelyk is geweeſt. Voor een gedeelte hebben we ons van de getuigenis

Oogmerk waarom hy deeze Beſchryving van de Viſchery en zyne ervaarnis meedeelt, die echter aan een ieders goedvinden word geſtelt.

* Schooven zyn geſloopte Vaten, of Duigen, die van ieder Vat door twee of vier Hoepbanden worden in en by elkander geſtooken, en dus gekuipt, om te gemaklyker t' Scheep te konnen voeren, zulks, wanneer men elders Vaten noodig heeft, deeze geſloopte duigen weder op zet, en tot Vaten maakt.

geniſ der voopnaamſte oude Commandeurs en anderen bekent / doch hoe 't meerendeel alleſ uit onze eige Journaalen en aantekeningen uit eigen ondervinding bpeen geſield. Echter laatentoe dat / alſ in een Lasteel voor 't verſtandt en de bequaamheit van een ieder opengelegt / ruimſ bpplpgt genietende om 'er zich naar eigen goedbunken van te bedienen / zoo en zoboenig alſ best naar een ieders begrip zal gevonden worden.

DARTIENDE HOOFDTSTUK.

Misbruik in den handel van Traan en Baarden eertyds ingeſloopen, en wederom afgeſchaft, door een Mandament daar tegen uitgegeeven. Den Groenlandſchen handel van inkomende rechten ontheven. Wat deeze Viſſchery ſedert den Jaare 1669. heeft opgedaan en gevangen. Reglement over 't bergen van Goederen uit de verongelukte Schepen. Naamlyſt van alle de Hoofdt-Reeders en Commandeurs van de Groenlandſche Viſſchery.

NAdemaal we wat het oeffenen en waarneemen van deeze Walvallige Viſſcherp aangaat / voor zoo verre ons oogmerk was / in de voorgaande Hoofdtſtukken reeds bzeedvoerig genoeg hebben afgehandelt ; zullenwe nu noch / doch kortelpk / een ſchets van den Handel uit deeze Viſſcherp ontſpzooten / voorſtellen / en vervolgens 't geen den geheelen omſlag en de behandeling van de Walviſchbaangſt aangaat / mede een kort bericht geeven / op dat een ieders weetgierigheit omtrent deeze verrichting mag worden voldaan / nademaal we ons vleyen / dat het den Leezer niet onbehaaglpk voorkomen zal.

Ongegronde Windhandel door baatzucht ingevoert ;

Om nu de welſtandt van den Koophandel / uit deeze Groenlandſche Viſſcherp ſpruitende / ten beſten te bevorderen : zoo hebben 's Lands Overheden zorge gedraagen / dat alle driſtige / winderige en ongegronde Voorkooperpen van Traan en Walviſch-Baarden . treugelt wierden / die eertpds door loosheit van baatzuchtige Maakelaars nu en dan waren ingevoert. Deeze Windt-Negotie / had in Partpen te leveren of t' ontvangen / eenige Kooplieden ſomtpds zodanig belemmert / dat men 'er bp menigte zou hebben zien ſpringen / wanneer den tpdt van de leevering of den ontfang verſtreeken was ; midlerwpl 'er niet weinig valſche en bedzieglpke konſtenarpen in zwang gingen.

Die ydelyk word afſchaft.

't Was om deeze reden / dat omtrent den Jaare vpf of zeſ en dertig van de verleedene eeuw / een Mandament tegen zodanige Wind- en Optie-Partpen uitgegeeven en verleend wierd ; welk Mandament, waar in de naam van Pzins Fredrik Hendrik aan 't hoofdt ſtond uitgedzukt /

ſpuit / tot ontſlaging van zodanige Wind-Partyen diende / en nu vervolgens gewoon word / den geenen te nemen / ſich met Zyne Fredrik Hendrik te behelpen / die zich 'er van bedienden.

Maar om derzen Groenlandſchen Handel / die als een Goudmyn voor Nederlant verſtrekte / des te beter te bevoordeelen en voort te zetten; zoo werden in den Jaare 1675. de Traan / het Walviſch-Aſpek / de Baarden / Walruſtanden en Robbevellen / wederom van inkomende Convoygelderen vry geſteit / waar mede deze Viſſchery ſedert ten tyde van de Noordſche Compagnie was belaſt geweeſt; 't welk niet weinig de luſt tot deeze onzeekere Viſſcherp verwekkerde / ja zodanig dat onze Nederlanders de andere Natien byna t' eenemaal doodvoerden.

De Groenlandſche viſſchery van inkomende Convoygelden ontlaſt.

Hoedanig de Groenlandſche Reeders Jaarlyks met haare Wiſſelvallige Viſſcherp en Walviſchvangſt geſtaan heeft / zal blyken in de volgende Lyſt / uit een voornaame Reeders handt ons medegedeelt; waarin ſedert den Jaare 1669. tot deezen tegenwoordigen tyd vertoont word / het getal der Schepen telkens op de Groenlandſche Walviſchvangſt uitgeruſt / hoe veel Schepen in 't Ys gebleeven en verongeluk zyn / en hoeveel Viſſchen jaarlyks gevangen; welk getal van Quarderlen Aſpek deeze gevangen Viſſchen hebben uitgelevert / en ten welken pryzen de Traan en Baarden jaarlyks zyn verhoocht / 't geen alles als in vergelyking met de pryzen van de Kaapolp / die / na dat 'er een ſchraale of ryke vangſt is geweeſt / gemeenlyk volgens den pryſ van de Traan ryzen of daalen moeten. Waar alzoo in de eerſte luſt van deezen handel / waarmeer men de tyding van de wel of qualyk geſlaagde vangſt ontfangt / deeze pryzen ſomtyds geweldig ryzen of daalen / en alsdan noch niet beſtendig zyn; zoo word deezen Groenlandſchen Handel / in 't voornaamſte vertier van Traan en Baarden ('t welk in de Maande October is) echter met een beſtendige koerſhouding gedreeven / gelyk alles in deeze volgende Lyſt word vertoont; waar in wy ten dienſte van naaukeurige Reeders / Koopluiden en anderen / een uitreekening over 't gantſche Gros der Groenlandſche Vloot en haare Vangſt / door elkander gereekent / gevoegt en opgemaakt hebben; en benaerden aan zoo veel leedige plaats gelaaten / om jaarlyks alles wat vervolgens in deeze Viſſcherp en Traan en Baarden-handel voorvallen mogt / daar in aan te teekenen; zulks / indien men deeze Lyſt gedurig met een naaukeurige aanteekening achtervolgt / altoos een nette ſchets en waare afbeelding van den Groenlandſchen handel hebben kan.

Wat voor deelen deeze Viſſchery in een reeks van Jaaren heeft bygebragt.

NAAU-

Groenlandſche VISSCHERY; deezen tegenwoordigen Tyd

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1669	——	——	——	——	——
1670	——	——	——	——	——
1671	——	——	——	——	——
1672	——	——	——	——	——
1673	——	——	——	——	——
1674	——	——	——	——	——
1675	——	——	——	——	——
1676	——	——	——	——	——
1677	——	——	——	——	——
1678	——	——	——	——	——
1679	——	——	——	——	——
1680	——	——	——	——	——
1681	——	——	——	——	——
1682	——	——	——	——	——
1683	31 à 26	31 à 27	- 30	- - 30	34 à 28
1684	34 à 29	29 à 24	- 33	- - 27	30 à 45
1685	34 à 27	28 à 18	- - 28	- - 18	47 à 33⅝
1686	48 à 29	29 à 19	- - 38	- - 23	35 à 27½
1687	55 à 40	42 à 26	- - 49	- - 36	30½ à 37½
1688	54 à 43	52 à 27	- - 52	- - 52	31½ à 37
1689	68 à 53	80 à 45	- - 56	- - 74	37½ à 45
1690	60 à 32	77 à 36	- - 35	- - 40	48 à 32
1691	63 à 45	110 à 73	- - 61	- - 105	41 à 33⅛
1692	65 à 51	205 à 100	- - 65	- - 155	34½ à 37½
1693	72 à 62	205 à 165	- - 62	- - 185	44 à 37½
1694	65 à 57	180 à 50	- - 60	- - 160	42 à 45
1695	63 à 55	240 à 160	- - 58	- - 180	43 à 52½
1696	76 à 40½	240 à 125	- - 50	- - 135	48 à 46
1697	31 à 30	140 à 50	- - 32	- - 55	- - à 37

Jared

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1698	25 = 26	76 = 42	- - 24	- - 36	36 = 40
1699	36 = 37	80 = 51	- - 37	- - 66	41 = 40
1700	37 = 41	58 = 51	- - 38	- - 54	- = 36
1701	31 = 33 = 35	80 = 48	- - 31	- - 54	36 = - -
1702	36 = 40	85 = 57	- - 40	- - 76	29 = 30
1703	39 = 27	69 = 48	- - 39	- - 62	- - = 30
1704	41 = 42	69 = 56	- - 40	- - 58	- - = 31
1705	30 = 27	57 = 35	- - 27	- - 36	28 = 27, 29
1706	43 = 42 = 40	58 = 36	- - 42	- - 57	28 = 29
1707	60 = 58	75 = 50	- - 59	- - 75	32 = 34
1708	50 = 63	66 = 50	- - 53	- - 61	40 = 50
1709	90 = 65 = 80	77 = 58	- - 86	- - 74	50 - 80
1710	100 = 90 = 78	110 = 58	- - 86	- - 110	66 = 30
1711	76 = 39	97 = 59	- - 53	- - 68	33 - 30¼
1712	42½ = 44 = 50	103 = 67	- - 40	- - 78	31 = 28
1713	45 = 65	176 = 100	- - 54	- - 130	30½ = 45½
1714	70 = 52 = 43	165 = 80	- - 49	- - 140	50 = 40
1715	52½ = 42 = 47	145 = 80	- - 44	- - 100	50 = 34
1716	47 = 48	136 = 82	- - 47	- - 126	40 = 36
1717	45 = 55	120 = 60	- - 53	- - 147	29 = 31
1718	53 = 64	145 = 170	- - 54	- - 162	31 = 32
1719	53 = 56	185 = 215	- - 54	- - 215	30 = 31
1720	47 = 48	180 = 206	- - 45	- - 175	30 = 29
1721	40 = 36	150 = 137	- - 36	- - 137	32 = 33
1722	38 = 30	138 = 102	- - 30	- - 130	30 = - -
1723	36 = 38	150 = 195	- - 25	- - 195	25 = - -
1724	33 = 36	160 = 165	- - 24	- - 158	25 = 26
1725	31 = 33	148 = 150	- - 33	- - 151	32 = - -
1726					
1727					
1728					
1729					
1730					
1731					
1732					
1733					
1734					
1735					

	Scheeren	Visschen gebragt en verkogt.	Visschen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Viss.	Quard. Spek.
1746						
1747						
1748						
1749						
1750						
1751						
1752						
1753						
1754						
1755						
1756						
1757						
1758						
1759						
1760						
1761						
1762						
1763						
1764						
1765						
5766						
1767						
1768						
1769						
1770						
1771						
1772						
1773						
1774.						

Jaaren.

Jaar en	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1736					
1737					
1738					
1739					
1740					
1741					
1742					
1743					
1744					
1745					
1746					
1747					
1748					
1749					
1750					
1751					
1752					
1753					
1754					
1755					
1756					
1757					
1758					
1759					
1760					
1761					
1762					
1763					
1764					
1765					
1766					
1767					
1768					
1769					
1770					
1771					
1772					
1773					
1774					

Noch ſtaat hier aan te merken / dat 'er in Oorlogstyden met Vranckryk in deze voornoemde Jaaren / 87 Schepen genomen / en ook wederom van deze genomen Schepen / die hernomen en op ſ gerantzoeneert zyn; als mede dat 'er in den Jaare 1677 en 1701, twee Schepen zyn verbrand; welke geledene ſchaade over 't groſ van deze Viſſchery / by deze verongelukte en in 't Yſ gebleven Schepen mede gevoegt worden kan / indien men over de overſchietende voordeelen van dezen Groenlandſchen handel een overſlag zoude willen maken.

Om nu op 't allernaaukeurigſte de Groenlandſche Liefhebbers en Beminnaars van alle wetenswaardige zaakelykheden / 't zy belang of geen belang in dezen hebbende / te voldoen; hadden we wel voorgenomen / een jaarlykſche Lyſt van alle de Schepen / ieder in 't byzonder / op deze Viſſchery uitgeruſt / op te maken / en hier inlaſſende / hun mededeelbaar te maken; waar uit niet alleen het jaarlyks beſtier der Hoofdreders of Boekhouders zou konnen worden ingezien / maar ook wat Schepen en Commandeurs onder hun opzicht van tydt tot tydt op deze Walviſchvangſt zyn uitgereed / en hoe ieder in 't byzonder 't eene Jaar gelukkiger dan 't andere in deze wiſſelvallige Viſſchery zy geweeſt. Maar alzoo dit / in een Boek / van inhoud als ons beſtek had toegelaten / al te verre uitwyden zou / nademaal het door zodanig een breed uitlopende aanteekening / wel een apart Boek-Deel vereiſchte; zoo hebben we ons geblept / met deze beknopte Lyſten van de jaarlykſche uitruſting der Groenlandſche Walviſchvangſt in 't algemeen / zoo wel van die van onze Nederlanders reeds getoont / als van de noch volgende Hamburgers te zullen voldoen.

Welke voordelen de Hamburgers in de Groenlandſche Viſſchery hebben behaalt.

Overmits wy dan meenen / met het vertonen van een Lyſt van de Hamburgſche Groenlandſche Walviſchvangſt / de Liefhebbery geen ondienſt te zullen doen / waar in men gelyk in de Hollandſche Lyſt is aangewezen / mede naaukeurig vind aangeteekent / het getal der Schepen jaarlyks op deze Viſſchery uitgeruſt en in Zee gelopen; wat Viſſchen die gevangen hebben / en hoe veel Walviſch-Spek die hebben uitgeleverd; om daar in mede / als met eenen opſlag te konnen zien welke voordeelen de Hamburgers in deze Viſſchery ſaamtlyds genoten hebben: doch die hen nu en dan almede wel eens zeer ſchraal is uitgevallen. Waar by noch komt / dat hen gedurende dien tydt / 34 Schepen Opandyk ontweldigt of verbrand zyn / waar van eenigen met een zwaar ranzoengeldt ſomtyds wierden geloſt. Hoedanig wiſſelvallig deze Viſſchery by hen mede jaarlyks is uitgevallen / word in deze volgende Lyſt die met een naaukeurige aanteekening is achtervolgt / blykbaar getoont.

Naa-

Naaukeurige LYST van de Hamburgſche Groenlandſche VISSCHERY;

Sedert den Jaare 1670. tot dezen tegenwoordigen Tydt.

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleven en verongelukt.	Viſſchen gevangen.	Quardelen Spek.	Door elkander gerekent. Viſſchen.	Quard Spek.
1670	- 48	- - -	- 187	8652	$3\frac{71}{86}$	$216\frac{8}{10}$
1671	- 40	- - -	- 351	16937	$8\frac{31}{48}$	$423\frac{17}{48}$
1672	- 47	- - 1	- $516\frac{4}{8}$	23365	$10\frac{83}{94}$	$496\frac{33}{47}$
1673	- 53	- - 7	- $589\frac{1}{2}$	29128	$11\frac{1}{8}$	$549\frac{11}{12}$
1674	- 74	- - -	- 521	30275	$7\frac{3}{74}$	$409\frac{9}{74}$
1675	- 83	- - 2	- $484\frac{2}{3}$	25710	$5\frac{209}{774}$	$309\frac{61}{83}$
1676	- 53	- - 1	- $103\frac{1}{3}$	4833	$1\frac{158}{159}$	$91\frac{10}{53}$
1677	- 72	- - 1	- $295\frac{5}{6}$	14685	$4\frac{25}{176}$	$203\frac{23}{24}$
1678	- 55	- - 2	- $513\frac{1}{2}$	20827	$9\frac{18}{55}$	$378\frac{27}{55}$
1679	- 44	- - -	- $217\frac{5}{8}$	11906	$4\frac{251}{264}$	$270\frac{11}{22}$
1680	- 49	- - 5	- 467	19128	$9\frac{26}{49}$	$390\frac{18}{49}$
1681	- 54	- - 5	- $280\frac{2}{3}$	$10193\frac{1}{2}$	$5\frac{77}{111}$	$199\frac{89}{102}$
1682	- 51	- - 2	- $414\frac{1}{2}$	18577	$8\frac{113}{188}$	$364\frac{11}{51}$
1683	- 54	- - 3	- $307\frac{1}{2}$	10904	$5\frac{25}{36}$	$201\frac{25}{27}$
1684	- 57	- - -	- $227\frac{1}{2}$	11333	$3\frac{111}{114}$	$198\frac{47}{57}$
1685	- 56	- - 4	- $335\frac{1}{2}$	14857	$5\frac{118}{133}$	$265\frac{17}{56}$
1686	- 54	- - 1	- $126\frac{1}{3}$	$6840\frac{1}{2}$	$2\frac{51}{133}$	$126\frac{71}{108}$
1987	- 54	- - 2	- 135	5696	$2\frac{1}{2}$	$105\frac{13}{27}$
1688	- 56	- - 2	- 41	1855	$0\frac{41}{42}$	$33\frac{7}{56}$
1689	- 43	- - 2	- $38\frac{1}{4}$	1860	$0\frac{215}{217}$	$43\frac{12}{43}$
1690	- 35	- - -	- $180\frac{1}{4}$	8752	$5\frac{1}{30}$	$250\frac{2}{77}$
1691	- 43	- - -	- 20	919	$0\frac{20}{41}$	$21\frac{16}{41}$
1692	- 33	- - -	- 105	5000	$3\frac{2}{11}$	$151\frac{17}{33}$
1693	- 52	- - 5	- $83\frac{1}{2}$	3873	$1\frac{61}{104}$	$74\frac{25}{52}$
1694	- 54	- - 6	- $75\frac{1}{2}$	4221	$1\frac{114}{108}$	$78\frac{1}{6}$
1695	- 45	- - 1	- $51\frac{1}{8}$	2732	$1\frac{41}{390}$	$60\frac{13}{41}$
1696	- 52	- - 1	- $130\frac{1}{2}$	6295	$2\frac{61}{104}$	$121\frac{1}{52}$
1697	- 57	- - 4	- 515	18344	$9\frac{3}{19}$	$321\frac{47}{57}$
1698	- 54	- - 3	- $471\frac{1}{2}$	20041	$8\frac{71}{108}$	$371\frac{7}{14}$
1699	- 52	- - 1	- 111	5057	$2\frac{7}{51}$	$97\frac{1}{4}$
1700	- 53	- - 1	- $189\frac{1}{2}$	8341	$3\frac{61}{106}$	$157\frac{19}{53}$

Jaar	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	Quar dozijn Spek.	Door elkander gerekent, Visschen.	Door elkander gerekent, Quard. Spek.
[illegible]	-	-	-	-	1952	10½	361½
[illegible]	-	-	-	-	4141	1 11/11	71 3/11
[illegible]	-	-	-	-	5266	1⅛	97⅛
[illegible]	-	-	-	-	1295	4⅛	162½
[illegible]	-	-	-	-	6511	6 1/11	224 8/11
[illegible]	-	-	-	-	1530	0 11/14	44 11/14
[illegible]	-	-	-	-	1470	1 7/11	56 7/11
[illegible]	-	-	-	-	1810	1 7/11	86 4/11
[illegible]	-	-	-	-	2682	3 1/11	116 6/11
[illegible]	-	-	-	-	427	0⅛	13 3/11
1711	-	2[illegible]	-	-	4352	5 1/11	167 5/11
1712	-	13	-	-	1821	2 5/11	101⅛
1713	-	15	-	2	1465	1⅛	81 7/11
1714	-	32	-	2	5814	6 1/11	181 7/11
1715	-	40	-	1	5247	3 7/11	131 10/11
1716	-	44	-	1	3447	1 8/11	78 10/11
1717	-	49	-	2	2883	1 11/49	58 1/49
1718	-	49	-	1	2229	0 16/49	45 28/49
1719	-	54	-	2	1586	0 1/16	49 1/16
1720	-	48	-	1	2495	1 7/11	51 8/11
1721	-	40	-	1	5410	3 5/11	135 5/11
1722	-	52	-	-	6023	2 15/16	115 11/16
1723	-	61	-	4	879	0¼	14 11/11
1724	-	57	-	2	1465	0 11/11	25 10/11
1725	-	44	-	1	1868	1 5/11	44 6/11
1726							
1727							
1728							
1729							
1730							
1731							
1732							
1733							
1734							
1735							
1736							
1737							
1738							
1739							
1740							

Nu hadden we geerne ter voldoening van ons voorneemen gezien/ dat we alhier inde zodanig een volkomen Lyſt/ van de Schepen/ voor Bzemen op de Gzoenlandſche Viſſchery uitgeruſt/ hadden konnen inlaſſen/ nademaal van deeze Stad jaarlyks omtrent van 15 tot 20 Schepen op de Walviſchvangſt uitgereed/ in Zee loopen/ die mede ſomtyds niet alleen met een taamelyke/ maar ook ryke vangſt zyn t'huis gekomen; doch alzoo we de zelve zoo volkomen als die van de Hollandſche en Hamburger Schepen niet konden magtig worden/ zullen we ons dan met het aangetoonde vergenoegen.

Om mede zoo veel mogelyk was allen wanorder in 't bergen van den Manſchap en Goederen/ van de in 't Ys blyvende of verongelukte Schepen voor te komen; hebben de belanghebbende Reeders van de Gzoenlandſche Viſſchery/ door hunne Gemagtigden een Reglement ontworpen/ en aan haar Hoog: Mog: gepreſenteert; waar op toen dit volgende beſluit genomen werd:

Extract uit de Resolutien van de Heeren Staten van Hollandt en Westvriesland, in haar Gr: Mog: Vergaderinge genomen, den 22ſten Januari, 1695.

Ordre op 't bergen van den Manſchap en Goederen, der in 't Ys verongelukte Schepen.

BY reſumptie gedelibereert zynde op 't Advis van de Heeren haar Ed: Gr: Mog. Gecommitteerden, hebbende, in gevolge en tot voldoening van der zelver Reſolutie Commiſſoriaal van den 30ſten October laatſtleden, geexamineert de Requeſte by eenige Gecommitteerden uit de Geintreſſeerdens van de Groenlandſche Viſſchery, aan haar Hoog: Mog: gepreſenteert, houdende, dat in den Jaare 1677 door haar was beraamt, vaſt geſtelt en gedaan drukken de Ordonnantie hier na geinſerreert; en dat die van dien tyd tot nu toe, niet alleen by de Viſſchers deezer Landen, maar by die van Hamburg, Bremen en Embden was achtervolgt en nagekomen, doch dat niet geapprobeert zynde, daar door zoo nu en dan eenige moeyelykheden quamen t'ontſtaan, verzoekende mitsdien dat haar Ed: Gr: Mog. die Ordonnantie gelieſden te Approbeeren, breeder onder de Notulen van den 6den November laatſtleden gementioneert; hebben haar Ed: Gr: Mog: geapprobeert, zoo als geapprobeert word mits deezen het Reglement en Ordre hier na volgende:

Reglement en Ordrè, beraamt by de Gecommitteerden van de Groenlandſche Viſſchery, over 't bergen van den Manſchap en Goederen der in 't Ys verongelukte Schepen.

I. WAnneer een Schip verongelukt, en den Commandeur en 't Volk hen zoekende te ſalveeren, zal het eerſte Schip daar ze by komen,

[illegible] Schip, Schepen of Goederen, die

[illegible] ook [illegible] groote Volk ook [illegible] groote Volk [illegible] verdoeht, ieder [illegible] Volk in schepen, [illegible] verdeeling doen, [illegible]

[illegible] zal by hun [illegible] mogt, als ze aan [illegible] geen Victuaille [illegible] gefiffleert,

[illegible] Groenland quamen [illegible] Meester en Schipper, [illegible] aangaat, zoo [illegible] goed willen laten [illegible] present zynde, me- [illegible] over te neemen, [illegible]

[illegible] of verlooren Schip, Schepen [illegible] wezen, en niemandt daar by vind, zal [illegible] Goed te bergen, van welke geborge Goederen [illegible] Walvisch-vangers Gereedschap, Spek, Traan en Walvischbaarden, [illegible] Walvisschen en ock Scheeps Gereedschap, of wat dienstgenoote Heeden zoude mogen wezen, hier te Lande komende, de eene helft zal genooten worden by den Berger, en d'andere helfte by die het verlooren hebben, aan wie den Berger de helft zal moeten uitkeeren, zonder daar voor vracht, parteniers-geldt, of andere onkosten te mogen eischen of pretenderen.

V Indien geburgen Schip, Schepen of Goederen voor het bergen, door de Maantgelders en Parteniers mogte verlaaten zyn, zullen zy Maantgelders, noch Parteniers van het geburge Schip, Schepen noch Goederen niet genieten of vermogen te pretendeeren, en zal in dat geval her Goed van 't Schip, en dat van de Walvischvangst gaan en genooten worden by ieders Reeders.

VI. Maar het Volk van 't gebleeve Schip, Schepen en Goederen daar by zynde, en de goederen hebbende helpen bergen, zullen uit het zuivere vierde part van al 't geborgene, de Maantgelders van 't Schip hun bedongе Maantgeldt, en de Parteniers voor hun gedaanen arbeid, Maantgeldt tot 20 guldens 's maands genieten, tot het blyven van 't Schip toe, alzoo de Parteniers in dat geval als Maantgelders tegens de gemelde 20 guldens 's maands worden geconfidereert, te reekenen van de geldelooze maand,

doch

doch het voorſz. vierde part zoo verre niet konnende ſtrekken, zal een ieder, zoo Maantgelder als Pattenier. naar advenant moeten miſſen, en 't geene boven de voorſz. Maantgelden van 't zelve vierde part overſchiet, zal komen ten profyte van de Reeders.

VII De Commandeur die eenig Goed bergt, zal de bedonge portie reekenen, ten aanzien van zyne Partiniers, naar advenant van 't Capitaal dat 'er van komt, gereekent het zelve Capitaal als vangſt van Traan en Baarden; maar de Maantgelders zullen 'er niet van genieten, en zullen vyftig quardeelen Traan, en zeſtien hondert pond Baarden voor een Viſch gereekent worden, 't geborgene tot Capitaal te maaken, en de Traan en Baarden te begrooten naar de Markt.

VIII. Alzulke Goederen geborgen en in 't Schip zynde, zal alle voorval van ſchade en avery zoo wel ſubject zyn als eigen goedt

IX. Iemandt in 't Ys een Viſch gedoodt hebbende, en door ongelegentheit niet konde aan Boord krygen, blyft Eigenaar zoo lange iemandt van 't Volk daar by is, en geen Volk daar by zynde, ſchoon aan een Schots vaſtgemaakt, zal die daar by komt deeze Viſch mogen naar zich neemen.

X. By 't Landt zich bevindende, en iemandt een Viſch hebbende, mag die voor Anker, Dregge of een Touw vaſt leggen, nevens een merk of boey daar op, en ſchoon 'er niemandt by is, blyft ze echter voor den Eigenaar leggen.

XI. Zoo in 't gaan naar Groenlandt, onder 't Admiraalſchap, in 't defendeeren iemandt verminkt wierd, zal daar voor in redelykheit by de Gecommitteerdens van de Groenlandſche Viſſchery te conſidereeren, betaalt worden, en zulks te reparteren over de gantſche Vloot, zoo ook in 't wederkeeren.

XII. Eindelyk, of 't geviel dat eenige zaaken, in deezen niet aangeroert, mogten te voorſchyn komen, zullen 't zelve by goede Mannen laaten afdoen. Was geteekent: *Simon van Beaumont.*

Al 't geene de ondergeſchreeven Gecommitteerdens ten dienſt van de Viſſery hebben noodig geoordeelt, door deezen aan de Geintreſſeerdens kenniſſe te geeven.

Willem Baſtiaanz.	*Meyndert Arentſz.*
Jan van Tarelink, Pieterszoon.	*Lucas de Lange.*
Cornelis Beets.	*Simon Gerritſz Viſſer.*
Albertus Doornekroon.	*Seger Eenhoorn.*
Cornelis Corneliſz. Blaauw.	

't Luſt ons nu mede een Naamlyſt van alle de Hoofd-Reeders of Directeurs en Commandeurs over de Groenlandſche Viſſcherp / niet alleen van de Hollanders / maar ook van de Hamburgers en Bremers / ieder afzonderlyk / volgens ordre van 't A B C / hier te laaten volgen / tuſſchen beiden zoo veel plaats laatende / om in vervolg van tydt / de verandering daar in voorvallende / jaarlyks te komen worden ingevult:

Amſterd.	George Bruin.	Jooſt van Veen.	*Amſterd.*
	Grieland en Blaſius.	Johannes de Wit.	
	Gerrit Reverant en Jacob Rauwenhof.	Iſaak Naudyn	
		Jacob Alewyn Ghyzen.	
Sardam.	Gerrit de Vries.	Jan Wynkoop.	
	Godefrid Boſch.	Johannes Einthoven.	
	Gerrit van Sante.	Jan en Jacob Blom.	*Amſterd.*
Sardam.	Gerrit Janſz. Rog.	Iſaak Guitard.	
	Gerrit Poel.	Jan Grasper.	
Oeſtzaan	Gerrit Bakker.	Jan van Halen.	
Zaand.	Gerrit Beſt, Gerrit en Klaas Vis.	Jan Boterpot.	*Hoorn.*
		Jan Boendermaker.	
de Koog.	Gerrit Aris Kaaskoper.	Jacob Theengs de Jonge.	*Edam.*
Broek.	Gerrit Wagenaar.	Jan Aris Korver.	*Sardam.*
Weſtza.	Gerrit Hoofdt.	Jan Louwe de Jonge.	
		Jan Moll.	
Rotterd.	Hendrik Brakels Wed. en Zoon.	Jan Rogge.	
		Jacob en Jan Hoofdt.	*Weſtza.*
Amſterd	Hendrik van Eſterwegen.	Jan Dirkſz. Blaauw.	
	Hendrik van Dorſten.	Jacob Groot.	
	Hendrik Viſſer.	Jan Honing.	*Zaand.*
		Jan Quickel.	*Koog.*
		Jan Jacobſz. Mol.	
	Jacob Noordhy Wed.	Jacob Mol.	*Viſp.*
	Jacob Beyerman.	Jacob Soet.	
	Jan en Paul Charron.	Jan Albertſz. Boon.	*de Kyp.*
Rotterd.	Jan Seelen Dirkſz.	Jan van Hoorn.	
	Jan Heyman.	Joſua Eenhoorn.	
	Jan Rogge en Franc Denik.	Jan Klaaſz. Kee.	
		Jan Moen.	*Nieuwd.*
	Jan, Pieter, en Abraham van Tarelink.	Jacob en Dirk Mol.	
	Jan du Pierou Wed.	Karel Marchand.	*Amſterd.*
	Jacob du Pierou Janſz.	Klaas Kroon.	*Edam.*
	Juſtus de Vries.	Klaas Groor.	*Sardam.*
	Jacob Victor.	Klaas Arentſz. Meyn.	
Amſterd	Joan d'Orville.	Klaas Janſz Floor.	
	Jooſt Voogt.	Klaas Louwe.	
	Jacob Looten.	Klaas Wormer.	*Purmer.*
	Jan van Vembergen.		
	Jacob Wynkoop.	Van der Lip en Boelema.	*Amſterd.*
	Johannes Boelema.	Leendert Witte.	
	Jan Spanjart.	Lambert Mets de Jonge.	

NAAMLYST van alle de COMMANDEURS, voor de Hollandſche Groenlandſche REEDERY naar GROENLANDT en de STRAAT DAVIS op de Walviſch Vangſt uitgeruſt.

Aldert Aldertſz.
Adam de Jong.
Adriaan Adamſz. Oom.
Adriaan de Beſte.
Adriaan Feddes Bakker.
Adriaan Janſz. Blank.
Abraham Raveſtein.
Adriaan Breet.
Adriaan Corneliſz. Klein.
Ary Pieterſz Viſſer.
Adriaan Willemſz. Vader.
Aart Dirkſz. van Marken.
Andries Willemſz.
Adriaan Amoureus.
Ary Crooswyk.
Aris uit de Woude.
Arent Claaſz.
Adriaan Jacobſz. Oom.
Andries Frederikſz.
Adriaan Teuniſz. Boxhoorn.
Arent Barentſz. Overbeek.
Adriaan Martenſz. Kuiper.
Albert Pius
Andries Harmſz. Bock.
Abraham Claaſz. de Haan.
Adriaan Weſtrik.
Ary van der Meer.
Anne Pieters Klein.
Adriaan Janſz.
Auke de Vries.
Adriaan Thomaſz. Smidt.
Arent Janſz. Koen.
Albert Gerritſz.

Aldert Lubbertſz. Groot.

Bouwe Clynzorg.
Bruin Janſz.
Broer Snyder.
Barent Zwart.
Barent Koper.
Barent Harkes.
Bruin Ockers Hogerzeil.
Baart Jan.
Baart Simonſz.
Bartel Koopman.
Barent Hendrikſz.
Bruin Ockerſz. Hogerzeil.
Barent Jacobſz. Horkes.
Barent Hanſz.

Cornelis Gysbertſz. Zorgdrager.
Cornelis Olferts.
Claas Schaap.
Cornelis Eelmers.
Claas Govertſz. Viſſer.
Cornelis Adriaanſz. Klein.
Claas Pronk.
Claas Kromvinger.
Cornelis van der Hoven.
Claas Pootjes.
Cornelis Jacobſz. Metzelaar.
Chriſtoffel Hendrikſz. Helmig.
Cornelis Pot.
Carſten Fredrikſz.
Carſten Corneliſz. Boot.
Cornelis Janſz. Spanjaart.

Cor-

Cornelis Meyn de Jonge.
Cornelis Jongeneel.
Claas de Boer.
Cornelis Cornelisz. Ruig.
Cornelis Jacobsz. Groot.
Cornelis Sonk.
Claas Zeeman.
Cornelis Spruyt.
Claas Peterſz. Casterkom.
Claas Kers.
Cornelis Cornelisz. Klein.
Claas Visman de Jonge.
Claas Toe.
Cornelis van der Schelling.
Claas Dalder.
Claas Danielsz Mayer.
Cornelis Cornelisz. Meyn.
Cornelis Aves.
Claas Jurriaansz.
Cornelis Root.
Claas Willemsz. Brouwer.
Cornelis Florisz. van de Helder.
Claas Arentsz. Thuin.
Cornelis Gerbrandsz.
Claas Mol.
Cornelis Peterſz. Ruiter.
Cornelis Egertsz. Vlieger.
Claas Dammesz.
Claas Kok.
Cornelis Jurriaansz.
Cornelis Leek.
Cornelis Jansz. Ligter.
Claas van Marken.
Claas Danielsz van Borkum.
Cornelis van Leeuwen.
Claas Pranger.
Claas Pranger de Jonge.
Claas Valk.
Cornelis Janse Spits.
Claas Keuke.
Cornelis Adriaansz. Bakker.
Cornelis Gieles.
Claas Adriaansz. de Jong.

Cornelis Peterſz. Rykers.
Claas Peterſz. Rykers.
Cornelis Jansz. Bakker.
Claas de Leeuw.
Cornelis Heikoms Abbo.
Cornelis Visſer.
Claas Jansz. Donker.
Cornelis Halfkaag.
Claas Visman.
Cornelis Groenendyk.
Cornelis Bonk.
Cornelis Root.
Claas Peterſz. Top.
Cornelis Dirksz. Suiker.
Cornelis Loots.
Claas Kriek.
Cornelis Gerbrandsz. Schagen.
Claas Jansz Koopman.
Cornelis de Boer.
Cornelis van Lover.

Dirk Jansz. Ryker.
Dirk Peterſz. van de Velde.
Dirk Willemsz. Voogt.
Dirk Hugo Roodbol.
Dirk Alders.
David Jansz.
Dirk Zachariasz. Bakker.
Dirk Ariaanſche Groof.
Dirk Meynderſz. Spyker.
Dirk Zwik.
Dirk Kuiper.
Dirk Sling.
Dirk van der Bos.
Dirk Elmersz. Klank.
Driewe Dirksz.
Dirk Machielsz. van de Velde.
Dirk Zoetelief.
Dirk Cornelisz. Ruig.
Dirk Jansz. Koen.
Doeke Sipkes.
Douwe Sieuwertsz.
Driewe Dirksz.

Daniel Daniels.
Dirk Dirkſz. Suiker.

Elmer Janſz.
Erik de Leeuw.
Engelbregt Couwenhoven.
Evert Bay.
Evert Willemſz. Bakker.
Erik de Leeuw.
Elmer Janſz
Elke Corneliſz. Pauw.
Egge Rykers.
Evert Donker.

Fredrik Nanningſz.
Fulp Wybrantſz.
Fyke Reynſz.
Fredrik de Graaf.
Frans Rootkuil.
Former Hendrikſz. Neef.

Gerrit Janſz. Hoorrier.
Gerrit Ariſz. Kramer.
Gerrit Abrahamſz Hogerwerf.
Gerbrand Remmerſz
Gerrit Mayer.
Gysbert Jacobſz. Ommekomme.
Gerrit Willemſz. Groot.
Gerrit Berkhout.
Gillis Dingemans van der Os.
Germet Adriaanſz Roos.
Gerrit Raw.
Gerbrand Boekholt.
Gerbrand Roos.
Gerbrand. Thomaſz.
Gerrit de Haan.
Gysbert Jacobſz Pille.
Gerrit Kracht.
Gerrit Pieterſz. Kolmer.

Huibert den Draak.

Hidde de Vries.
Hendrik de Leeuw.
Huibert Adriaanſz. Viſſer.
Harmen Janſz.
Hendrik Alberts van Marken.
Heyn Meyne de Vries.
Hendrik Hoogſtadt.
Haantje Jeltjes.
Hendrik Adriaanſz.
Hugo van der Plas.
Harke Waaker.
Hendrik Verduin.
Herman Rykes.
Hendrik Molenaar.
Hendrik Booyſen.
Hemme Teuniſz.
Hendrik Adriaanſz.

Ian Dirkſz. van de Velde.
Iacob de Boer.
Ian Corneliſz. Bogaart.
Ian Ioriſz. van den Broek.
Ian Iacobſz. van Bel
Iacob Adamſz. Oom.
Iacob Hoek.
Iob van Royen.
Iacob Hugo van der Plas.
Ian Michielſz. Calff
Ian Ianſz Goedhart.
Ian Springer.
Iacob Los.
Ian Karnemelk.
Ian Corneliſz. Groot.
Iacob Hagel.
Iacob Corneliſz.
Ian Thim.
Iacob Roos.
Iacob Willemſz. Leeuw.
Ian Spaander.
Ian Ianſz. Trompetter.
Iacob Lambertſz.
Iacob Corneliſz. Korf.
Ian Geus.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Liewe Hals.
Lourens Verbeek.
Leendert Groenevelt.
Luitje Cornelis.

Marten Floore de Wit.
Marten Pieterſz. Top.
Marten Simonſz. Waling.
Meyndert Darſcher.
Meyndert Knol.
Marten Pieterſz.
Marten Zeeman.
Meyndert Morgen.
Marten Adriaans Groef.
Marten Prins.
Meyndert Loureſz.

Outger Rep.
Otto Alders van Molqueern.
Ocker Bruinſz. Hogerzeil.

Pieter Dirkſz. van de Velde.
Pieter Pieterſz. Winter.
Pieter Gouda.
Pieter Gerritſz. van Emden.
Pieter van Dam.
Pieter Alderſz.
Paulus de Ruiter.
Pieter Maartſz.
Paulus Thim.
Pieter Franſz.
Pieter Krefting.
Pieter Dirkſz. Soetelief.
Pieter Willemſz.
Pieter Groen.
Pieter Schol.
Pieter Zeeman.
Pieter Dykerman.
Paulus Kramer.
Pieter Valk.
Pieter Corneliſz. Hottentot.
Pierer Baartſz. Steenhuis.
Pieter Nanning,

Pieter Claaſz. Rykers.
Pieter Corneliſz.
Pieter Ianſz. Smit.
Pieter Klaver.
Philip Silo.
Pieter Beurs.
Paulus Arentſz. van de Velde.
Pieter Agges.
Pieter Iongekees.
Pieter Kock.
Pieter Eelkes.
Pieter Schooneman.
Pieter Iacobſz. de Haas.
Pieter Lourenſz.
Pierer Adriaanſz. Nierop.
Pieter Douweſz.
Pieter Gewelt.
Pieter Kan.
Pieter Willemſz. Ockes.
Paulus Corneliſz.
Pieter Reus.

Quiryn Adamſz. Oom.

Riewert Andriſz.
Reyer Corneliſz.
Remmert Remmerſz.
Riewert Dirkſz.
Reyer Corneliſz.
Reltje Corneliſz. Bonk.
Riewert Roelofz.
Roelof van Reenen.
Riewert Dirkſz.
Remmert Gerbrantſz. Schagen.
Reyndert Rol.
Reyndert Schaap.

Simon Ianſz. Walig.
Simon Hottentot.
Simon Quaſt.
Sybrand de Iong.
Simon Sleevoogt.
Simon Dekker.

NAAMLYST van alle de DIRECTEURS Over de HAMBURGER en BREMER GROENLANDSCHE VISSCHERY.

ARent Biljet.
Albert Br Wreede.
Albert Bruins.
Abraham Eſchbach.

Barent Berkhy Senior.
Barent Berkhy Junior.

Cornelis Laurenſz.

David Wosms.
Daniel Meinertshaage Wed. en Erven.

Ernſt Goverts Pieterſz.
Everard Knubel Wed.

Fredrik Waan.
Frans Poppe.

Gerard Gull Wed.
George en Henrik Jonquel.

Herman Munſter.
Hans van Laar.
Hendrik en Philip Otto.
Hendrik Nieukerk.
Hans Ermteek Wed.

Johan Beets Wed. en Zoon Cornelis.
Jacob de Vlieger Karelſz.
Johan de Lanoy Junior.
Johan Albert Ankelman.
Iſaak Delboe.
Johan Preſent.
Johan Jurge Ruter.
Johan Will: Schafhauzen.
Johan Plump.
Johan Witt.
Johan Maximiliaan Winkeler.
Johan Bernhard Mulhauzen.
Johan Henrich Gull.
Joachim Barentſz.
Jacob Lennig.
Johan Tietſen.

Lucas Kramer Wed.
Laurens Kramer.

Nicolaas Burmeeſter.
Nicolaas Biljet.

Pieter Eden.
Philip d'Erberveld.
Pieter Moller.

Rudolf Amſing.
Roelof Aſpes.

Salomon de Vlieger.

Willem Sander.

NAAMLYST van alle de COMMANDEURS, van de Hamburger en Bremer Groenlandſche REEDERY, naar GROENLANDT en de STRAAT DAVIS op de Walviſch Vangſt uitgeruſt.

Andries Pieterſz.
Andries Jacobſz.
Andries Jurgenſz.
Andries Pieterſz. Haan.
Aſmus Nanningſz.
Aris de Weert.
Ariaan Broerſz.
Arent Barentſz. Overbeek.

Baltzer Man.
Boye Theunisſz.
Broer Rykeſz.
Bleye Michielſz.
Broer Booyſen.
Booy Riewertſz.

Claas Karſtenſz.
Cornelis Riewerſz.
Chriſtiaan Brink.
Claas Janſz.
Cornelis Corneliſz.
Claas Rootſpraak.
Cornelis Fredrikſz.
Cornelis Booyſen.
Cornelis Jurgens.
Cornelis Pieterſz. Haan.
Cornelis de Vries.
Cornelis Willemſz.
Cornelis Haayen.
Cornelis Jacobſz.
Cornelis Jurriaanſz.

Cornelis Michielſz.
Claas Dirkſz.
Claas Steneken.

Dirk Dirkſz.
Dirk Albertſz.
Dirk Tegeler.
Dirk Selrand.
Dirk Taken.
Dirk Claaſz.
Dirk Zegelken.

Eſelke Ariaanſz.
Egidius Kuhl.

Fredrik Riewertſz.
Ficke Dreyer.
Fredrik Simonſz.

Gerzon Krop.
Gerrit Corneliſz. Geus.
Gerrit Andrieſz.
Goltje Mencken.

Hendrik van der Smiſſen.
Hans Booyſen
Hendrik Claaſz.
Hans Jurgen Duhn.
Harmen Kok.
Hans Janſz.

Hans

Hans Jaſperſen.
Hendrik Brand.
Hauwelke Pieterſz.
Hans Karſtenſz.
Hendrik Booyſen.
Hendrik Roeloffſz.
Hendrik Leurſen.
Hendrik Segelke.
Hendrik Biſewig.
Hendrik Segelke Fredrikſz.
Herman Weſſelſz.
Hans Heyſer.

Jan Toomſen.
Jurriaan Hendrikſz.
Jan Vos.
Jan Pieterſz. Haan.
Jacob Olkers.
Jacob Floris.
Jan Paap.
Jurgen Riewerſz.
Jochem Janſz. Vos.
Jurgen Eſchelſz.
Jurgen Kröger.
Jan Jacobſz.
Jurgen Molman.
Jan Gerritſz.
Jan Coordes.
Jan Hazeloop.
Jacob Roeloffſz.
Jochem Danquart.
Jacob Jacobſz.
Johan Gurvis.
Johan Rabbe.
Johan Riewertſz.
Jan Weſſelſz.

Karſten Janſz.
Karſten Corneliſz.

Laurens Pieterſz. Haan.
Laurens Booyzen.
Leendert Rykſz.

Laurens Hendrikſz.

Meyndert Pieterſz. Haan.
Michiel Feddes.
Matthys Claaſz.

Nanning Booyſen.
Nanning Nanneſz.

Otto Segelke.

Pieter Pieterſz.
Pieter Booyſen.
Pieter Janſz.
Pieter Molman.
Pieter Dolk.
Pieter Janſz. Poen.
Pieter Vlielander.
Paul Paulſz.
Pieter Riewertſz.
Pieter Bruin.
Paul Booyſen.
Pieter Labée.

Roelof Roeloffſz.
Reikmer Roeloffſz.
Roelof Walman.
Riewert Jacobſz.
Riewert Fredrikſz.
Ryke Haayen.
Reynert Jacobſz.
Roelof Booyſen.

Simon Hendrikſz.
Simon Booyſen.
Simon Pieterſz.

Tjerk Rintjes.
Tonjes Meyer.

Volkert Roeloffſz.
Volkert Nanningſz.

Volkert Roelofſz. Junior.
Volkert Paulſz.

Willem Corneliſz.
Willem Dirkſz.

Willem Willers.
Willem Ariaanſz.

Zwen Pieterſz.
Zwen Andrieſz.

BYVOEGZEL.

PAg. 237. voegdp onderaan na het woordt gezien: en gevangen / want met de Viſſchen die in de volle zee gevangen worden / heeft men meerder moeiten om die door 't holgaande water te konnen dooden.

Pag. 238. regel 26. voor te Zembla, leeſ Nova Zembla, en regel 35. voor Viſch die Jaarlyks gewoon was; Leeſ Viſſchen die Jaarlyks gewoon zyn.

Pag. 239. regel 8. voor Fzanſen / leeſ Fzanſen en Biskapers / en regel 34. voor Keers-Kaar, leeſ Keerens Kaar.

Pag. 244. regel 17. na het woordt voortbrengt / voegdp: gelyk men in de gevangen Wyfjes Walviſſchen de Jonge ongeboorenen Viſſchen heeft gevonden ter lengte van drie tot vyf voeten / en de zelven uitgenomen / in Hollandt gebragt. Ook heeft men verſcheidenmaale de Walviſſchen te zamen zien genereeren / ſtaande met de hoofden om hoog / en buiken tegen elkander. De Mannetjes Walviſch is van een Teeltdt ter langte van vyf of zes voeten verzien / en de Wyfjes hebben nabp het hoofd twee borſten aan welker teepels de Jonge Walviſſchen zuigen / zynde de melk wit en zeer vet / dog walgelyk door haare geilheit en overvloedige vettigheit. Weshalven —— ——

C. G.

C. G. ZORGDRAGERS

HEDENDAAGSCHE

GROENLANDSCHE WALVISCHVANGST.

In alle haare Hoedanigheden, Behandelingen en 't Scheepsleven beſchouwt.

Behelzende de uitruſting der Schepen, de aanneeming van 't Volk, het koershouden naar Groenlandt, en welke bedieningen op de Neering geduurende de Viſſchery worden waargenomen; verders de t'huiskomſt der Schepen en afdanking van 't Volk; als mede hoedanig de Traan gekookt en Baarden gezuivert worden.

GROENLANDSCHE WALVISCHVANGST.

In haare Behandeling en byzonder Scheepsleeven en gedrag beſchreeven.

NA dat wy voornamentlyk ter onderwyſs van noch jonge en weinig ervaaren Commandeurs en andere Bedienden van de Groenlandſche Viſſcherp/ breedvoerig genoeg in onze afgehandelde Beſchryving hebben uitgewyd/ en door naarſtige opmerking en eigen ervaarenheit/ deeze onze gedachten meer ten nutte van hun/ dan door opmerkende Boekhoeffenaars ter neer geſtelt; zoo hebben we daarom ook veele geringe/ doch echter wel weetenswaardige zaaken/ deeze Viſſcherp aangehoozig/ allen Commandeurs zoo wel als ons bekent/ met voorzicht alhaar overgeſlagen/ zullas onze redeneering daar door niet buiten haar gewicht wierde geſtelt/ noch den onderwezenen mogte belemmert hebben: Doch wy zullen nu kortelyk al wat dies aangaande is/ hier van melding doen.

Hoedanig de GROENLANDSVAARERS worden uitgereed.

DE Reederp willende Schip of Schepen tot de Groenlandſche Viſſcherp uitrusten/ zoo beſtaat de zelve uit een Maatſchappy van eenige Perſoonen die dan gezamentlyk een Vleet of Armazoen doen bervaardigen/ zynde deeze Maatſchappy in $\frac{1}{24}$. $\frac{1}{12}$. $\frac{1}{16}$. $\frac{1}{8}$. $\frac{1}{4}$. parten verdeelt; hier toe word gemeenlyk een der Mede- of Hoofd Reeders tot Boekhouder of Directeur aangeſtelt/ die met bewilliging der gezamentlyke Belanghebbers een bequaam en ervaren Perſoon tot Commandeur aanneemen/ om met deeze Vleet op de voorhebbende Walviſchvangſt in Zee te gaan/ en 't gezag van dien op zich te neemen. Voorafgaande toebereidſelen, tot de Walviſchvangſt.

Wanneer men zodanig een Vleetwerk gereed maaken zal/ voornamentlyk als het gantſch nieuw word aangelegt/ en een Schip daar toe uitgekaalt/ laat den Boekhouder ondertuſſchen veele goederen daar

toe / in de Maanden November of December bpeen zaamelen; en wozd dan ook dooz den zelven een bequaam Schip gehuurt / om in 't aanſtaande Doozjaar op de Walviſchvangſt uit te ruſten. Deeze Groenlandſche Schepen zyn naar maate van de Vleet en Equipagie dusdanig:

welke Schepen daar toe bequaam en noodig zyn.

	voet lang.	wyd.	hol.	't dek.		Sloep.	Mannen.
Een Schip van	103	26	11½	6	vereiſcht een Vleet van	4	28
	107	28	12	6½		5	35
	112	29	12¼	7		6	42
	118	30	12½	7½		7	50

weſſke Schepen / dooz van de Steven / tot achter aan de Fokkeruſt met een eiken boozſtlap moeten verdubbelt zyn / en verder insgelyks ter zyde tot achter aan de Daalbank verdubbelt en met Pzere Bouten of Spykers wel gehecht en verzien; 't zy het Schip nieuw is of weleer in Zee geweeſt / echter is 't noodig dat men hier dooz zozge dzaagt / op dat het te beeter tegens 't Gzoenlands Pys beſtaan kan / ook het Schip daar dooz niet te verliezen / of genootzaakt te wozden met het zelve naar Spitsbergen te zeilen / de Viſſchery te ſtaaken / en het aldaar te doen kalefaten / gelyk nogtans dikmaals geſchieden moet.

Hoe deeze Schepen noodwendig moeten verzien worden.

Indien men zelf een Schip tot de Vleet koopt / laat men 't verbolgens wel verdubbelen / en zulks tot aan de achterſteven toe / als ook onder 't Vlak tot aan de Kiel. Wanneer men een oude Vleet heeft gekocht / moeten de Vaten verhaalt of verkuipt wozden en met nieuwe hoepen verzien / die omtrent tien voet dienen lang te zyn; dit wozd gemeenlyk dooz den Kuiper gedaan / die met de Vleet naar Gzoenlandt vertrekken zal. Hier dooz geniet deezen Kuiper 3½ ſtuiver dooz 't Quardeel / als mede dooz de Pypen / maar dooz de halve Quardeelen wozden dzie halven dooz twee heelen gereekent. Als 'er eenige vaten beſchadigt zyn / 't zy den bodem uit of koppen af / daar dooz geniet den Kuiper een bpzonder arbeidsloon / te weeten: bpf ſtuivers dooz ieder vat of anders wozd hem dit onder dagloon voldaan / gemeenlyk op 24 ſtuivers 's daags en bzy dzank uitkomende. Deeze dus verhaalde Vaten in de Schuit afleeverende / ontfangt hy van ieder volle Schuit zes ſtuivers. Ook moet men den Kuiper van biezen / kryt en ſpykers verzien.

en waar van

Toeſtel voor den Leeftogt, en hoe vervaardigt.

In de Maand Maart is 't wanneer men de Victalie tot de uitrusting begint gereed te maaken; als dan geeft men laſt om hard Bzood te laaten bakken / uit ⅔ Rogge en ⅓ Tarw beſtaande. Doozaf verzoekt men van den Impoſtmeeſter van 't gemaal een Cedul van - - - zakken Rogge en - - - zakken Tarw tot Bzood naar Zee dooz den Bakker - - - - - - vermits men ⅓ minder als den vollen Impoſt betaalt. Om dan 18 vaten Hardbzood te laaten bakken / heeft men daar toe noodig:

24 zakken

24 zakken Rogge, als deeze 't Laſt 103 g. guld koſt,
komt de zak tot - - - f 4=- is f 96—=—
12 zakken Tarw, als deeze 't Laſt 154 g. guld. koſt,
komt de zak tot - - - - f 6=- is f 72—=—
Voor den Impoſt op de Rogge tot 17½
ſtuiv. de zak - = - f 21 = 4 = —
Voor den Impoſt op de Tarw, tot 35
ſtuiv. de zak. - - = 21 = 4 = —
——— ——— ——— =
f 42 = 8 = —
Voor de Ceelen - = = 8 = 8
——— ——— ——— = 42 = 16 = 8
't Maalloon van de Rogge tot 3 ſtuiv.
de zak - - - f 3 = 12 = —
't Maalloon van de Tarw toe 4½ ſtuiv.
de zak - - - = 2 = 14 = —
——— ——— ——— = 6 = 6 = —
Voot 't bakloon tot f 2=- de zak - - = 72 = — = —
——— ——— ———
Koſten dan deeze 18 Vaten Hardbrood, ieder op
200 ℔ gereekent - - - f 289 = 2 = 8

In April laat men 't weeke Roggenbrood bakken, waar toe dan omtrent 12 of 14 zakken gebeezigt worden.

12 zakken Rogge tot 103 g. guld. 't Laſt, is de zak
tot - - - f 4=—=— — f 48=—=—
Voor den Impoſt tot 17½ ſtuiv. de zak f 10=12=—
Voor de Ceel - - - —= 4= 4
——— ——— ——— = 10=16= 4
't Maalloon tot 3 ſtuiv. de zak f 1 =16=—
½ Scheepel Zout - - - = =15=—
Bakloon van 336 halve Brooden
tot 1 ſtuiv. - - = 16=16=—
——— ——— ——— = 19= 7=—
——— ——— ———
Zo dat deeze 336 halve Brooden koſten: - - f 78= 3= 4.

De zemel, die van deeze Rogge en Tarw komt, word voor een gedeelte onder 't weeke Brood gebeezigt, en 't overige by een opgehoopte maat verkocht.

Nu zou vereiſſchen dat hier de noodige Scheepsvoorraad en Leftocht

tocht beſchreeven wierde / die naar maate van den Manſchap moet op gedaan worden / en waar van wy hier een Lyſt zullen laaten volgen; te weeten / voor een Schip voerende:

4 Sloepen met 28 Eeters
5 Sloepen met 35 Eeters
6 Sloepen met 42 Eeters
7 Sloepen met 50 Eeters
} ieder zoo veel als noodig zy.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 4 Sloepen en 28 Eeters.

13 VAten hard Brood.
12 Zakken week Brood.
1 Vaatje Beſchuit.
1 Vaatje Meel.
16 Zakken Gort.
12 Zakken graauwe Erreten.
12 Zakken witte Erreten.
7 Tonnen Vleeſch.
12 Vierendeels Boter.
500 ℔ Soetemelks Kaas.
350 ℔ Edamſche Kaas.
400 ℔ Spek.
800 ℔ Stokviſch.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruimen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
2 ℔ Stokſuiker.
4 ℔ Brood of Poeyer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Peper.

2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Notemuskaat.
20 Vaten Bier.
4 Halfvaten beſte Bier.
3 Halfankers Wyn.
1 Halfanker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
2 Ankers Azyn.
1 Vleskelder Rinſen Annys.
1½ Vierendeel Moſtert.
18 Vaamen Brandhout.
22 ℔ Kaarſſen.
6 Vaten of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten Greene Zaagſel.
2 Zakken ongeraffineert Zout.
Eenige Rollen Stopdoek.
Sponſſen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
Hey en Reys Bezems.

25 ℔ Buskruit, Kogels van 1 of
2 ℔ Musketkogels en Hagel.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 5 Sloepen en 35 Eeters.

15 VAten hard Brood.
16 Zakken week Brood.
1 Vat Beſchuit.
1 Vaatje Meel.
18 Zakken Gort.
14 Zakken graauwe Erreten.
14 Zakken witte Erreten.
8 Tonnen Vleeſch.
13 Vierendeels Boter.
600 ℔ Zoetemelks Kaas.
400 ℔ Edamſche Kaas.
500 ℔ Spek.
900 ℔ Stokviſch.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruymen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
5 ℔ Brood of Poeyer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Stokſuiker.
2 ℔ Peper.
2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Notemuskaat.
25 Vaten Bier.
6 Halfvaten beſte Bier.
2 Ankers Wyn.
1 Halfanker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
1 Vleskelder, dubbelde Annys, Lavas, Lepelbladen, enz.
½ Aam Azyn.
1½ Vierendeel Moſtert.
26 Vaamen Brandhout.
25 ℔ Kaarſſen.
1 Vaatje Houtskoolen.
6 Vaten, of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten greene Zaagſel.
Eenige Rollen en Stopdoek.
Sponſſen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
15 Boſſen Zwavelſtokken.
25 ℔ Buskruit.
Kogels van 1 of 2 ℔.
Musket Kogels, en Hagel.
Hey en Reys-Bezems.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 6 Sloepen en 42 Eeters.

18 VAten hard Brood.
18 Zakken week Brood.
1 Vaatje Beſchuit.
1 Vaatje Meel.
15 Vierendeels Boter.
20 Zakken Gort.
20 Zakken graauwe Erreten.
18 Zakken witte Erreten.
9 Tonnen Vleeſch.
700 ℔ Zoetemelks Kaas.
600 ℔ Edamſche Kaas.
600 ℔ Spek.

1000

Komt van de andere Zyde	f 3521= 3	
2 Dubbelde Spektakel Bloks - -	= 4= 0	
4. Enkelde Spektakel Bloks - -	= 6= 0	
1. Enkeld Blok voor de Cluis. - -	= 2= 0	
4. Enkelde Bloks tot de Grondtouwen en om de Sloepen te ſoren - - -	= 1=12	
2. Kinnebaks Bloks, om de Lynen in te haalen - -	= 1=10	
1. Greene Waterpomp, 14 voet lang, en yzer beſlag - -	= 7= 0	
5. Nieuwe Sloepen tot f 70=- - -	= 350= 0	
1. Sloep met de kooker - - -	= 74= 0	
Voor 't verwen - -	= 12= 0	
6. Sloeps Kompaſſen	= 1=16	
60. Nieuwe Riemen -	= 60= 0	
100. Roeidollen - - -	= 1=16	
50 Stuurders dollen -	= 0=15	
50. Eike Harpoen Stokken - - -	= 20= 0	
25. Ysboomen. - -	= 21= 5	
600. Sponſen tot de Vaaten - - - -	= 7=10	
Kuipers Gereedſchap:		
1 Strykbank - -	= 2=10	
2. Beytels in de zelve	= 1= 4	
1. Sponsboor - -	= 4=10	
1. Kraanboor - - -	= 1= 5	
Zeildoek:		
6 Sloeps Zeilen van 100 Ellen, Vlaams Linnen en maakloon	= 50= 0	
	f 4151=16	

Komt van hier nevens	f 4151=16	
1 Spekmamiering van 9 Ellen Kanefas, en maakloon - - -	= 5= 8	
1. Waterſlang, van 14 ellen beſte Kanefas, en maakloon - - -	= 10=10	
40 Ellen oud Zeildoek tot Sloepskleedjes	= 10= 0	
Yzere Gereedſchappen:		
40. Nieuwe Harpoenen	= 60= 0	
10. Oude Harpoenen	= 4= 0	
50. Nieuwe Lenſſen	= 75= 0	
6. Walrus Harpoenen	= 4=10	
9. Walrus Lenſſen -	= 4=10	
7. Neushaaken, van 100, 70, 60, 56, 52, 33 en 30 ℔ te ſamen 400 ℔ - - -	= 80= 0	
6. Sloeps Dreggen -	= 9-12	
1. Yszaag - - -	= 16= 0	
10. Spekmeſſen - -	= 20= 0	
5. Baardmeſſen - - -	= 10=10	
7. Kapmeſſen - - -	= 14-14	
6. Strantmeſſen - -	= 12=12	
4. Bankmeſſen - -	= 7=12	
4. Ysbylen - -	= 8= 0	
6. Paar Ysſpooren -	= 3=12	
6. Baardklaauwen -	= 8= 8	
6 Sloepskapbyltjes -	= 4=10	
12. Handhaakjes - - -	= 2= 8	
12. Bankhaakjes - - -	= 1= 4	
12. Sloepshaaken - - -	= 2= 2	
10 Haakje Picks - - -	= 2= 0	
3. Spekhaaken - -	= 1= 4	
4. Mallemokshaaken	= 1= 0	
6. Haaken tot Ysboomen - - - - -	= 1=16	
20. Prooken tot Ysboomen - - -	= 4= 0	
	f 4536=18	

Komt

Komt van de andere Zyde		f 4536=18	
6.	Sloeps Marlpriemen	= 0=12	
4.	Driekante Vylen -	= 1= 0	
3.	Platte Vylen -	= 0=15	
4.	Schraapers -	= 1=14	
2.	Yzere Mookers -	= 2=10	
1.	Koevoet - -	= 1=16	
4.	Taakelhaaks tot de Sloepen. 10 gemeene Haaks. Kleine W: Handen - - -	= 10= 3	
12.	Kleine Wanthaakjes	= 2= 0	
1.	Lenskiſt -	= 3= 0	
1.	Harpoenkiſt -	= 3= 0	
	Een party Spykers	= 6= 0	
	Koper Koks-goed en andere Gereedſchappen:		
1.	Roodkopere Vleeſchketel en dekſel, weeg. 45 ℔ à 15 ſtuiv. -	= 33=15	
1.	Erretketel en dekſel weeg. 32 ℔ - -	= 24= 7	
1.	Gortketel en dekſel weeg. 28 ℔ - -	= 21= 0	
1.	Geelkopere Visketel, weeg. 14 ℔ en 't yzere Hengſel -	11= 6	
1.	Roodkopere Doofpot weeg. 14 ℔ met een Yzer Hengſel -	= 10=16	
1.	Kopere Pikpot, weeg. 13 ℔ - -	= 10= 0	
3.	Kopere Traanpompen weeg. 36 ℔ met 2 yzers tot de Pompſtokken - -	= 27= 0	
1.	Kopere pomp, weeg. 16 ℔ -	= 13= 0	
1.	Roodkopere Traantrechter weeg. 8½ ℔	= 6= 7	
		f 4726=19	

Komt van hier nevens		f 4726 19	
1.	Kopere Gortpan	= 3=10	
1.	- - Dooppan -	= 3= 0	
1.	Kleine Dooppan -	= 1=15	
1.	Kopere Lepel met een yzere Steel -	= 1=16	
1.	Kopere gegate Lepel	= 1= 8	
1.	Koffi Ketel -	= 3= 3	
1.	Schuimſpaan -	= 1= 8	
2.	Kopere Hanglampen	= 2= 8	
1.	Koekepan -	= 1=15	
1.	Tabaks Confoor	= 1= 4	
1.	Kopere fontein Handwasbakje - - -	= 5= 0	
2.	Bierkraanen - -	= 1=10	
2.	Vertinde Wynkraanen - -	= 1= 8	
1.	Handblaker - -	= 1= 0	
1.	Snuiter - -	= 0=16	
	Blikwerk:		
1.	Groote Lynoly Fles	= 3= 0	
1.	Boomoly Flesje -	= 1=10	
1.	Speſery Trommel	= 2= 0	
1.	Koffi Trommel -	= 0=18	
1	Vullis Bakje - -	= 0= 6	
1.	Schryflaatje -	= 0=16	
	Tin-Koksgoed:		
10.	Ronde Tinnelepels	= 1= 0	
4.	Langwerpige Lepels	= 0=12	
1.	Zoutvaatje - -	= 0= 6	
1.	Wyntrechter -	= 0= 5	
1.	Bierkan -	= 1=15	
	Koks en andere Goederen:		
2	Yzere Spekvorken	= 0=18	
4.	Yzere Kaarsſteekers	= 0= 4	
1.	Kaarshanger - -	= 0= 2	
1.	Tang - -	= 1= 0	
1.	Tang in de Kajuit	= 1= 8	
		f 4774= 0	

komt van de andere Zyde		f 4774= 0	
1. Blaasbalg	-	= 2= 0	
1. Blaasbalg voor de Kajuit	- -	= 1= 0	
Vuurslag Landjes		= 0= 8	
.. Slypbord	- - -	= 0= 5	
1. Stokboender 1 Stoffer	- -	= 0=18	
3. Beslagen Ballast Schoppen	- -	= 1=10	
1. Slypsteen	- -	= 2= 8	
6. Weetteenen	-	= 1= 4	
3. Broodkorven	- -	= 2= 5	
7. Groote holle houte Bakken	- -	= 2= 2	
8. Vlakke Bakken	-	= 1=12	
12. Houte Tafelborden		= 0=12	
4. Enkelde boter Schaalen	- -	= 0= 8	
1. Dubbelde	-	= 0= 4	
6 Dooplokjes, 5 Zoutlokjes	- -	= 0= 8	
1. Houte koks water Pompje	-	= 1= 2	
1. Booterspaan	-	= 0= 3	
1. Mourje	- -	= 0= 8	
1. Azyntap, 1 Schuurbak	- -	= 0= 5	
6. Groote en 6 kleine houte lepels	- -	= 0=12	
8. Aarde Bierkannen		= 1=12	
1. Groote Bierkan		= 0= 8	
12. Aarde Tafelborden		= 0=15	
4. Witte aarde Schotels		= 1= 0	
3. Witte aarde Koppen		= 0= 6	
2. Boter Schotels	-	= 0= 3	
1 Aarde Confoor	-	= 0= 2	
1. Smoorpan, 2 vlakke pan. en 2 dooppan.		= 0=12	
1. Gaate Schotel	-	= 0= 3	
14. Potten	- - - -	= 0=10	
3. Roofschotels, 1 Pan		= 0=11	
		f 4799=16	

Komt van hier nevens	-	f 4799=16	
9. Paar Porcelein Koffi goed	-	= 6= 0	
1. Spoelkom	-	= 0=16	
1. Spiegel in de Kajuit		= 1=16	
3. Bierglazen	-	= 0=13	
12. Wynroemers	-	= 2= 8	
12. Servietten	-	= 6= 0	
2. Tafellakens	-	= 3=12	
1. Vleskelder met 9 Vlessen	- -	= 3= 0	
1. Boek van de Christelyke Zeevaart	-	= 2= 0	
6. Psalmboekjes	-	= 2= 8	
Hout-Waaren tot Scheeps-gebruik:			
1. Greene Balk tot de Sloepsgalg, lang 33 voet, dik 10 of 12 duim	-	f 12=0	
Maakloon	-	= 2=0	
4. Pokhoute Schyven.		3=8	
		=	17= 8
1. Spekspil en klampen, met maakloon	-	= 8= 10	
1. Sloeps Braadspit, 6½ voet lang, 11 duim dik	- -	= 1=10	
6. Sloeps Masten	-	= 3= 0	
30 Kapravens Sparren tot Lensstokken	-	= 13= 0	
2. Juffer Sparren, lang 18 voet	-	= 0=12	
20. Tingels en 10 Latten		= 1= 5	
8. Latten ter zyde van 't Schip	-	= 2= 4	
2. Greene Ribben, lang 18 voet dik 5 of 6 duim	-	= 3=15	
1. Rib 3 of 4 duim. 2 Ribben, 2 of 3 duim		= 2= 8	
		f 4882= 1	

Komt

Komt van de andere Zyde		f 4882-1	
6. Eike Mastbalkjes	-	3-18	
12. Brooddeelen, dik 1 duim	- - -	6- 6	
3. Spekgootsdeelen, lang 30 voet. 1½ duim dik	- -	4-10	
4. Denne Deelen, lang 18 voet	- -	2- 8	
1. Greene Deel voor de Spekbank, lang 26 voet, dik 2 duim	-	2 0	
2. Deelen, lang 24 voet	-	1-16	
		f 4902-19	

Komt van hier nevens		f 4902-19
2. Deelen, lang 12 voet	-	1- 2
3. Greene Einden, lang 7 voet	- - -	2- 5
9½ Duims Bladen wagenschot	- - -	7-13
4. 1 Duims Bladen wagenschot	- -	4- 8
2. 1¼ Duims Bladen wagenschot	- -	2-12
4 ½ Duims Bladen wagenschot.	- -	2-12
4. Marslatten	- -	1- 0
Beloopende zodanig een Vleet	- -	f 4924-11

De Hoofdt-Leeder of Boekhouder verzoegt nu van 't Comptoir Amsterdam / Zaardam / of andere plaats van waar het Schip word uitgerust / een Paspoort / en moet aldaar Borge stellen of teekenen / dat het Schip en de Lading by behoude reize wederom binnen deeze Nederlanden zal moeten retourneeren; betaalende:

Voor de Borg Ceel	- -	f 1-10
't uitgaande Paspoort	- -	1- 4
ter Secretary	- - - -	1-10
		f 4-4

Omtrent den 6 of 8sten April monstert men alle het Scheepsvolk; alsdan begeeven zich den Boekhouder en Commandeur te scheep en in de Kajuit / laatende door den Kajuitwachter het volk een voor een binnen komen. Vooraf ontfangt den Commandeur f 100- - of f 150- - op hand; voor 't helpen bevoorderen en gereedmaaken van de Equipagie f 25- - bedingende verders voor ieder Quardeel Spek of Traan ('t Quardeel op 12 Stekannen gereekent) zoo hy in de vangst opdoen mogt 20 of 25 stuivers; als mede voor ieder Walvisch of der zelver Walvischbaarden f 20 of f 25- —

Monstering van 't Scheepsvolk en hoe.

Vervolgens geniet de Stuurman f 60- - of f 65- - op hand / en van ieder Quardeel Traan 16 of 17 stuivers. De Harpoeniers ontfangen ieder f 50- - of f 55- - op hand / en genieten van 't Quardeel Traan 14 of 15 stuivers / ook wel iets meer / doch niets voor de Baarden. De Opperspeksnyder heeft 5 guiden van de Visch / en de Onderspeksnyder 50 stuivers. Die geenen die by Maandgeld gehuurt worden / zyn de volgende:

	s'Maands
Timmerman - - -	f 36 of f 40
Bootsman - - - -	28 - - 0
Kok - - -	28 - - 0
Kuiper - - -	28 - - 0
Chirurgyn - - -	26 - - 0
Noch voor de Medicamenten en Kiſt. eens voor al - - -	26 - - 0
Schieman - -	25 - - 0
't Gemeene Vaarensvolk of Matroozen, ieder - - -	18 of f 20
Jonge Mattroozen, ieder -	14 of f 15
Koksmaat - - -	12 - - 0
Kajuitwachter - -	10 of f 11

Gelyk hyeeder in deeze volgende Monſter-Rol is te zien.

Algemeene Monſterrol.

MONSTER-ROL van 't Schip het Wapen van Texel, in de Hollefloot gemonſtert, en met 4 Sloepen naar Groenlandt vertrokken.

	Quard	Op	Voor de Geld.	Hand.	Viſch
Cornelis Gysbertſz. Zorgdrager *Commandeur*	20	f 125	f 0		
Simon Kool, *Stuurm.*	17	70	0		
Jacok Lakeman, *Harpoenier* en *Spekſnyd.*	18	75	10		
Jacob Ommekomme, *Harpoenier*	17	70	0		
Fredrik Cornelisz., *Harpoenier* -	15	55	0		
Jan Hendrikſz., *Harpoenier* -	14	50	0		
Voor de *Parteniers*	101	f 445	f 10		

MONSTER-ROL van 't Schip de 4 Gebroeders, in de Hollefloot gemonſtert, en met 5 Sloepen naar Groenlandt vertrokken.

	Quard	Op	Voor de Geld.	Hand.	Viſch.
Cornelis Gysbertſz. Zorgdrager, *Commandeur* -	20	f 125	f 0	-	0
Simon Kool, *Stuurm.*	16	60	1	10	
Jan Smidt, *Harpoenier* en *Spekſnyder*	15	60	6	6	
Lambert Outgers, *H.* en *Spekſnyd. Maat*	15	60	3	3	
Fredrik Cornelisz., *Harpoenier* -	15	60	0	0	
Jan Hendrikſz., *Harpoenier* -	13	45	0	0	
Voor de *Parteniers*	94	f 410	f 10	19	

Pieter

	Op Hand.	Voor de Viſch
Pieter Prins, *Timmerman* en *Stuurder* -	f 40	f 3= 0
Jurrian Inſelman, *Kuiper* - -	= 36	= 4= 0
Jan Snyder, *Bootsman* en *Lynſchieter* -	= 35	= 2= 0
Pieter van Rarep, *Schieman* en *Stuurder*	= 35	= 4= 0
Oom Geet, *Kok* -	= 33	= 2= 0
Daniel Snor, *Chirurgyn*	= 29	= 1= 0
Klaas Oly -	= 27	= 2= 0
Boy Fredrikſz., *Stuurder* - -	= 27	= 4= 0
Tennis Willemſz., *Stuurder* -	= 27	= 3= 0
Oom Siewertſz. -	= 27	= 2= 0
Cornelis Pieterſz.	= 27	= 2= 0
Jan Bakker -	= 27	= 2= 0
Dirk Pieterſz. -	= 27	= 2= 0
Harmen Jacobſz. -	= 26	= 2= 0
Jan Willemſz., *Ondertimmerman* -	= 26	= 3= 0
Klaas Janſz. Tel -	= 26	= 2= 0
Hans Concent -	= 26	= 2= 0
Klaas Garmetſz. -	= 22	= 2= 0
N: N: - -	= 20	= 1= 0
Simon Pieterſz., *Koksmaas* - -	= 19	= 1= 0
Geert Jacobſz. *Kajuytwachter* - -	= 15	= 2= 0
Komt voor Maandgeld en voor de Viſch -	f 577	f 48= 0
Voor Wynkoop te rug -	f 9= 0	
Voor de Meeſters Kiſt	= 29= 0	
Op hand als hier nevens	= 445= 0	
	= 483	
Beloopende de Monſtering - -	f 1060= —	

	Op Hand.	Voor de Viſch.
Abraham Lambertſz., *Timmerman* - -	f 34	f 2= 0
Oom Siewertſz., *Bootsman* en *Stuurder* -	= 27	= 3= 0
Klaas Oly, *Kok* -	= 27	= 2= 0
Cornelis Janſz. *Schiem.* en *Stuurder* - -	= 26	= 3= 0
Adam Plaan, *Kuyper*	= 27	= 1= 0
Jan Hoogwerf, *Chirurgyn* - -	= 27	= 2= 0
Jan Gaaf, *Ondertimmer.*	= 20	= 1= 0
Dirk Rynders, *Lynſchieter* - - -	= 19	= 2=10
Huipert Pieterſz., *Lynſchieter* -	= 19	= 2=10
Lourens Hendrikſz., *Stuurder* -	= 19	= 3= 0
Eelke Jetz *Stuurder*	= 19	= 3= 0
Pieter Janſz. Wit -	= 19	= 1= 0
Cornelis Pieterſz.	= 19	= 1= 0
Boy Fredrikſz., *Stuurd*	= 18	= 4= 0
Pieter Broeders, *Lynſch.*	= 18	= 2=10
Simon Rykſz. *Lynſchie.*	= 18	= 2= 0
Jan Michielſz. *Lynſch.*	= 18	= 2=10
Jan Thomiſz. - -	= 18	= 1= 0
Jentje Hantjes -	= 18	= 1= 0
Lourens Teunisz. -	= 17	= 1= 0
Ariaan Corneliſz. -	= 17	= 1= 0
Cornelis Dirkſz. -	= 17	= 1= 0
Jan Boon -	= 16	= 3= 0
Fredrik Melchers -	= 16	= 1= 0
Huibert Jurriaans, *Koksmaat* - - - -	= 11	= 1= 0
Heyn Janſz. *Kajuitwachter* -	= 11	= 1= 0
Komt voor Maandgeld en voor de Viſch -	f 527	f 49= 0
Op de hand als boven -	= 410	
Beloopende de Monſtering -	f 937	= —

Zulke

Zulks dat het Maandgeld van een Schip voerende 4 Sloepen bedraagt *f* 577- voor de Viſch *f* 58- en 't Quardeel-Geld *f* 5- 1- zynde dit Jaar den Manſchap ſchaars en ongemeen wel gewild; dus wierd op de t'Huiskomſt in de Hollefloot weederom gemonſtert, hebbende een Vangſt vaa 6½ Viſch 305 Quardeelen Traan.

Zoo dat het Maandgeld van een Schip voerende 5 Sloepen bedraagt *f* 427- voor de Viſch *f* 59- 19- en 't Quardeel-Geld *f* 4 - 14 - dit Jaar was den Manſchap beeter te bekomen; dus wierd mede op de t'Huiskomſt wederom in de Hollefloot gemonſtert, hebbende een vangſt van 9 Viſſchen, 396⅝ Quardeelen Traan.

Waar uit ligtelyk kan opgemaakt worden / wat 'er al door deeze Reederyen moet worden betaalt.

Doch hebben de Maandgelders van ieder Viſch 20 of 30 ſtuivers / en die voor Stuurder op een Sloep word aangeſteld / geniet van de Viſch *f* 3- - De Voorleezer of Voorzanger heeft op de voornoemde reis voor deezen geeſtelyken dienſt mede *f* 3- van de Viſch. De Opperkoop doet 't Volk in 't aanneemen wat den dienſt gegeeven / word hem na wederom geſchonken. Vervolgens begeeft zich 't meeſte Volk van 't Schip weeder naar Land / om zich van eenige kleederen / koopgoed en proviſie van tabak / jenever / enz. te verzien / die den na twee of drie dagen wederom t'ſcheep moeten komen.

Omtrent den 10den of 12den April ligten de Schepen / op Stroom leggende / het anker / en komen / na de wind is / in vier of vyf dagen in Texel / tuſſchen 't Oude Schild en 't Nieuwe Diep ten anker. Alsdan komt gemeenlyk een der Heeren Commiezen op de Helder / alwaar de Commandeur de Paspoorten vertoont en laat teekenen / betaalende daar voor 30 of 40 ſtuivers.

Wanneer en hoe de Schepen in Zee loopen.

Op den 18den of 20ſten deezer Maand / loopen de Schepen / de Wind en Stroom dienende / ieder met een Lootsman verzien / 't Texel uit in Zee; het Schip voor hem buiten de derde Ton gehaagt / en uitgeboeſt / gaat deeze Loots weder van boord / in een Lootsmans vaartuig / hem daar toe ten dienſt / en zeilen de Schepen 't Zeewaarts haunen koers / gelyk wy in 't Jaar 1700. volgens dit Journaal ongeveer hielden:

Uittreksel van ons JOURNAAL, koers houdende naar Groenlandt, met ons Schip de VERGULDE BEYKORF, in den Jaare 1700.

En Voorbeeld van koershoudinge aangeweezen.

Dat.	Koerſſen.	Myl.	Gegiſte breete.	Bevonde breete.	Winden.	Weer.	
25	N. W. t. N.	2½	53=10	- -	W. Z. W.	Slap topzeil.	April.
26	N. t. W. ½ W.	28	55= 3	- -	Zuidelyk.	Topzeil.	
28	N. N. W. ½ W.	55	- -	58=18	O. N. O.	Reefkou, Batenes 5 mylen N. W. van ons.	
30	O. Z. O ½ O.	28	- -	58=15	N.	Onderzeilen.	
1	O. t. N.	14½	58=25	- -	N. N. W.	Topzeil.	May.
2	N. ½ O.	14	59=28	- -	O.	Onderzeilen, met regen.	
3	N. W. t. W.	17	- -	60=49	O N. O.	Topzeil, en mottig.	
4	N. W.	17	61=40	- -	N. N. O	Slaptopzeil; en veranderden onze zeilen.	
5	N. W. t. W.	8	62=13	- -	N N. O.	Slaptopzeil, en buijig.	
6	N. N. O.	16	- -	63=18	N. W.	Reefkou, en vochtig	
8	N. ½ W.	36	- -	65=32	N. O.	Reefkouw, droog, helder en koud.	
9	N. W ½ W.	20	66=40	- -	N O.	Slaptopzeil, men ſchiet de lynen in de Sloepen.	
10	N. N. O.	12	- -	67=12	Ooſtelyk	Stilte, en warme zonneſchyn.	
12	N. O. ½ N.	22	68= 0	- -	Variabel.	Veranderlyk.	
16	O t. Z.	12½	- -	- -	dito N O	Veranderlyk.	
18	N N. O.	27	- -	70=30	O. Z. O.	Reefkou.	
19	N	24	72= 6	- -	O. Z O.	Reefkou, met Sneeujagt.	
21	N. O.	57	74=47	- -	Zuidelyk.	Styftopzeil	
23	N O t N.	45	- - van	68=50		't Voorland 9 mylen Ooſt van ons.	
25	N. W.	21	Land	79=20	Alhier was 't aan 't Ys dicht; ziende eenige Viſchen en 8 Schepen.		

VErmits we dit Jaar alleen op de platte kaart zeilden/ is de lengte niet behoozlyk waargenomen. Alle de verdere zaakelykheden en voozvallen ons dus verre en noch verder in en na de Wisscherp ontmoet/ staan omstandig in ons generaale Journaal aangeteekent; maar/ nademaal in de Wisscherp de byzondere gevallen van ieder byna verschillende zyn/ zullenwe derhalven deezen en ook alle de andere byzon-

derheden / alhier achterlaaten, en de Viſſcherp in 't algemeen zo kort en klaar als doenelyk is beſchryven.

Algemeene toeſtel tot de Viſſchery.

Toeſtel tot de Viſſchery vervaardigt

OP de hoogte van 61 tot 66 Graaden alduſ gekomen / en goet weer zynde / begint men alleg tot de aanſtaande Viſſcherp gereed te maaken. Eerſtelyk laat de Commandeur zyn Stuurman en Harpoeniers by hem in de Kajuit komen / overleggende met hen / dewyle nu reeds hunne Maatroozen hebben leeren kennen / tot welker bygondere bedieninge een ieder bequaam zy / om onder Godts Zege in de Viſſcherp dienſt te konnen doen. Dit dan met elkander in de volgende order opgeſtelt hebbende / laat de Commandeur al het Volk by de groote Spil te ſamen komen / en leeſt hen deeze volgende ſchikking en order voor; zeggende voor af: een iegelyk gelieve naarſtig toe te luiſteren, naar de uitdeeling van zyn nieuwe bediening, boven de gewoone, die hem heden word opgegeeven, om op ons Schip, genaamt de *Vergulde Beykorf*, de Viſſchery te bedienen, zoo de Heere voor dit Zaizoen, gelieft te zegenen.

Order op ieders bediening.

LYST der BEDIENINGEN.

In 't Flenſſen.

Op de Viſch.
- Jacob Hardebil, *Spekſnyder.*
- Jan Hendrikſz. *Harpoenier.*
- Jan Smidt. *Harpoenier.*
- Fredrik Corneliſz. *Harpoenier.*

Malmokken in de Sloep aan de Viſch
- Willem Corneliſz.
- Tirk Evertſz.
- Klaas Corneliſz.

Aan de Spektakels.
- Jan Klaaſz., *Bootsman.*
- Boy Broerſz., *Schiem.*

Strantſnyders.
- Oom Siwert, *Stuurman.*
- Pieter Broederſz.
- Pieter Korſ.

In 't Afmaaken.

Achterbankſnyders.
- Jacob Hardebil, *Spekſnyder.*
- Jan Smidt, *Harpoenier.*
- Jan Hendrikſz. *Harpoenier.*

Spek op Klaas.
- Fredrik Corneliſz. *Harpoenier.*
- Willem Corneliſz.

Strantſnyd.
- Oom Siwert, *Stuurman.*
- Pieter Korver.

Haakje Piks.
- Heyn Janſz.
- Jan Corneliſz.

Kappers.
- Abraham Lambertſz., *Timmerman.*
- Dirk Janſz., *Ondertimmerman.*

Pikſe-

In 't Fleuſſen.		In 't Afmaaken.	
Piekeniers of Haakjepiks.	Heyn Janſz. Dirk van Texel. Jan Klaver. Jan Corneliſz.	*Kappers.*	Pieter Broederſz. Dirk van Texel. Wybrand Janſz. Tjerk Evertſz. Klaas Joriſz.
Koning. *Koningin.*	Jan Jeltjeſz. Klaas Corneliſz.	*Spek op Bank.*	Harmen Teuniſz. Warner Hendrikſz. Jan Klaver. Klaas Gerritſz.
Aan de Voorſpil.	Gysbert Willemſz., *Kok.* Adam Plaan, *Kuiper.* Jan de Graaf. Barent Klaaſz. Foppe Tierkſz.	*In 't Ruim.*	Boy Broerſz., *Schieman.* Gysbert Willemſz., *Kok.* Adam Plaan, *Kuiper.* Barent Klaaſz. Foppe Tjerkſz. Jan de Graaf.
Aan de groote of achterſpil.	Abraham Lambertſz., *Timmerman.* Dirk Janſz., *Ondertimmerman.* Iſaak van den Broek, *Chirurgyn.* Jacob Pieterſz. Harmen Teuniſz. Wybrand Janſz. Klaas Gerritſz. Klaas Joriſz. Warner Hendrikſz.	*Aan de Spekkernaat.*	Jan Klaaſz., *Bootsman.* N. Foppe. Iſaak van den Broek, *Chirurgyn.*
		Koning. *Koningin*	Jan Jeltjes. Klaas Corneliſz.
Met de Kan en Brandewynsbak.	*Koksmaat.* *Kajuitwachter.*	*Met de Kan en Brandewynsbak.*	*Koksmaat.* *Kajuitwachter.*

Om in beide deeze gedaantens van Bedieningen op het Werk en de maaling van 't Ys toe te zien.

Cornelis Gysbertſz. Zorgdrager, *Commandeur.*

Deeze Bedieningen verdeelt zynde / moet zich een ieder / 't zy hem lief of leet / met de hem aanbedeelde bediening laaten vergenoegen / en zy dat twee met elkander willen ruilen / die ieder te vooren een andere

bedieninge hebben gehad; dat dan met bewilliging van den Commandeur wel geſchied.

Na deeze verrichtinge neemt de Commandeur de eerſte keur van de Sloepen; daar na krygt by loting ieder Harpoenier zyn eigen Sloep en Volk/ en begint de zelve met zyne manſchap toe te tasbeken of tot de Viſſcherp gereet te maaken. Eerſtelyk de Lynen geſpreet hebbende/ ſplitſt ieder Harpoenier zyn eigen Lynen aan elkander/ die dan door den Stuurder en Lynſchieter zeer gevoeglyk in ieders Sloep/ in 't achter Lynhok vyf/ en in 't voor Lynhok twee op elkander worden ingeſchooten/ en zulks in ieder Sloep zeven Lynen/ lang ieder 120 Vaam/ maakende te ſamen 840 Vaademen. Deeze Walviſch-Lynen worden van zeer goede Hennip gemaakt/ leenig gedraait en ook gereet/ zy beſtaan in omtrent 51 draaden en uit ½ duim dikte diameter. Teffens deelt men ook de riemen en lenſſen uit/ zoo dat men in ieder Sloep zes riemen en zes lenſſen heeft. Dien zelfden dag of weinig dagen daar na/ worden mede de Harpoen of Yzer Kiſten geopent/ en daar uit aan een ieder na zyne bedieninge vereiſcht/ zyn byzonder Gereedſchap gegeven/ om het tegen de aanſtaande Viſſcherp/ met vylen/ ſlypen/ bekleeden/ beſchaaven/ enz. gereed te maaken; de Harpoeniers krygen dan voor eerſt hunne Lenſſen/ Harpoenen/ en Staartmeſſen; de Bankſnyders hunne Bankmeſſen/ en Kappers hunne Kapmeſſen; de Strantſnyders hunne Strantmeſſen/ en Spekſnyders hunne Spek- en Baardmeſſen. Verders krygen insgelyks de Kiemgaſten/ Piekeniers/ Malmokken/ enz. ieder hunne byzondere Gereedſchappen/ die zeer veel/ en naar de byzondere gedaantenis der Viſſcherp zoo veelerley zyn/ dat men ze hier niet alle opnoemen kan; want de Viſſcherp drie byzondere gedaantenis heeft: de eerſte beſtaat in 't viſſchen of 't vangen der Viſſchen alleen; de tweede/ de Viſch gevangen zynde/ beſtaat in 't Flenſſen/ namentlyk: de Viſch van overboord aan ſtukken in 't Schip en in 't Flensgat te arbeiden; de derde is/ om by nader gelegenheit het Spek weder uit het Flensgat/ boven op 't Schip te haalen/ aan vinken te ſnyden en te kappen/ om verder in de vaten te doen/ en dit heet men 't afmaaken; na deeze drie byzondere gedaantenis/ hier na breeder te beſchryven/ heeft ieder zyne byzondere Gereedſchappen. By voorbeeld: de Harpoeniers zyn by de eerſte gedaante der Viſſcherp/ in de Sloepen Harpoeniers; by de tweede gedaante in 't flenſſen Spekſnyders; en by de derde gedaante in 't afmaaken Kappers/ Bank- of Strantſnyders/ waar toe zy zich zelven of de Commandeurs oordeelen beſt bequaam te zyn: en na alle deeze byzondere Bedieninge/ zyn ook hunne byzondere Gereedſchappen. Als Harpoeniers ontfangen zy in de Viſſcherp hunne Voorgangers/ Lenſſen; Harpoenen/ Kap- en Staartmeſſen nevens de daar toe behoorende Stokken; insgelyks Mikken/ ſteene Wardehanden enz. Als Spekſnyders krygen ze hunne Spek- en Baardmeſſen/

Spek-

Vndeeling der byzondere Gereedſchappen tot ieder bedieninge gehoorig.

Drie afzonderlyke hoedanigheden of gedaantens in de Viſſchery aangemerkt.

Spekſtroppen en Wetſteenen / Vardehanden / Laarzen / Spooren / enz. en in 't afmaaken zyn zy Kappers / Bank of Strantſnyders / hier toe ontfangen zy hunne Kap- Bank- en Strantmeſſen / met haare ſteene Strykers / Bank en Handhaakjes als daar toe gehoozig zyn; dit nu alles in 't byzonder te beſchryven zou vooz ons en den Leezer te langdraadig zyn / dewyl dit genoegzaam uit de voozgaande Lyſt der Bedieningen kan afgeleid wozden. Gelyk nu met deeze Bedieningen geſchied / zoo is 't ook met alle de anderen / van de meeſte tot de minſte toe / een ieder kzygt na zyn bequaamheit / volgens de vertoonde ozder / zyne bedieningen / en vervolgens ook zyne gereedſchappen / die geheel anders in 't Viſſchen zyn / beſtaande in Harpoenen / Lenſſen / Kienen / Vollen / Stroppen / enz. als in 't Flenſſen / wederom anders in 't afmaaken / en aldaar weer anders op de Viſch / anders in de Sloep / anders op 't 't Schip / anders in 't Ruim / enz. welke Gereedſchappen hen vooz 't meerendeel ook aanſtonds met het openen der Kiſten wozden gegeeven / om de zelven tegen de aanſtaande Viſſcherp te ſcherpen en gereed te maaken / ten einde men op de Viſchplaats gekomen / en Viſch aantreffende / in dit wigtig geval niet in verwarring mogt geraaken / of dooz verbaaſtheit verkeerd werk doen: maar dat men in alle deeze byzondere gedaantens / zich wel gewapent op zyn poſt mag ſtellen By voozbeeld: in de eerſte gedaante / moet een ieder op het enkel woozd / Val val! dat 'er geroepen wozd / aanſtonds en vaardig overboozd en in zyne hem aangeweezen Sloep vallen / by zyn eigen dol / en eigen riem / de dollen en ſtroppen gereed hebbende / zyn / om terſtond alles / waar toe hy geſchikt is / aan te vatten / (want de Viſch zal hen niet afwachten) en dus niet alle de andere gedaantens; een ieder moet zich aan / aanſtonds gereet zynde / volgens zyne ozder / wel gewapent op zynen poſt begeeven.

En waar die in beſtaan.

Deeze nu aangeweezen gedaantens in de Viſſcherp / vertoonen zich kozteliyk ieder in haar byzonder gebruik / als vervolgens blyken zal.

De Walviſchvangſt in haare eerſte gedaante en behandeling beſchouwt.

MEeſt wozd nu de Viſſcherp in 't Weſtys en voornamentlyk by de Yſvelden ondernomen; deeze beſchreeven zynde / zullen we die in 't los Ys en om de Oost mede aan 't Land met weinig woozden gedenken. Gemeenlyk zoekt men op de hoogte van 75 of 76 Graden het Ys aan te doen; verder langs het zelve tot 77 Graden gekomen / tracht men naar een gelegenheit om daar in te zeilen / want tuſſchen de 77 en 79 Graden / begeeft zich het meeſte grog der Schepen / wanneer men 'er opening vind / in 't Ys / trachtende dooz het los Ys / vooz aan den zoom dooz de Zee gebzoken tot aan de vaſte en groote Ysvelden dooz te dringen. Om wat reden deeze hoogte van Graden en deeze Ysvel-

Eerſte gedaante van de Viſſcherry, wat die zy.

den verkooren wozden/ ig hier vooz in 't tweede en derde Deel der Beſchrpving genoeg getoont. Alg men deeze Velden/ ſomtpdg zeg of agt mylen in den omtrek beſlaande/ bereikt heeft/ komen 'er dikmaalg veele Schepen zich aan vaſt maaken/ 't zp met een Paardelyn of een Kabeltou verzien met Beusghaaken/ in vooraf gehakte gaten van 't Yg vaſt gelegt en geankert; alg dan wozden een of twee Sloepen/ ieder met zeg Mannen/ zeven Lynen en dzie Harpoenen/ een aan den voorganger zpnde/ verzien/ de eene aan Stuurboozd/ en de andere aan Bakboozd leggende/ en op de bzandwacht omtrent een Musket ſchoot van 't Schip gezonden/ die het tegen dit Veld aanleggen/ verwachtende de Viſch van onder dit Veld/ of ook wel langs het zelve op te komen/ want deeze Viſch zich elderg daar onder begeven hebbende/ kan zodanig een groot Ysveld/ zonder ademhaling/ niet onder dooz zwemmen/ en komt dan zomtpds boven om adem te ſcheppen; maar indien men de Viſch tegen een der ſtarden of tuſſchen kleine Ysſchotſen ziet opkomen/ wanneer dit te verre buiten het bereik der Sloepen ig/ en vervolgens dan weer onderloopt/ mist men die en ig ontſnapt. Hier uit ig nu wel te begrypen waarom men de Velden verkieſt.

De Viſch nageſpeurt en Sloepen op brandwacht uit gezonden.

Het Schip zeilende/ wozd alsdan op deeze wpze de Viſch nageſpeurt: een der Sloepen op de Bzandwacht achter het Schip uitgezonden/ gaat midlerwpl de Commandeur op 't Verdek wandelen/ en een der Harpoeniers vooz op 't Schip/ om allerwegen uit te zien of men geen Viſch gewaar wozd; deeze beſpeurende of elderg hoozende blaazen/ roept of wupft men die van de Sloep toe/ Viſch te zien. Deeze Sloep of de voorverhaalde Sloepen/ de Viſch van onder een Veld ziende opkomen/ roeit men in aller eil naar de zelve toe/ en bp de Viſch geko-

De zelve opgedaan word geſchoten.

men/ ſchiet men 'er de Harpoen in. Deeze Harpoen ig een van vooren geſcherpt Yzer ter langte van dzie en-dertig duimen/ gelpk deeze afbeelding vertoont: Aan 't ronde huig of den Kooker *a* wozd den Voozganger vaſt gemaakt/ met een geſplitſt oog dat met een dun bindtouwetje wozd toegebonden op dat die niet afglepden zou. Deeze Voozganger wozd van de allerſterkſte Hennip gemaakt/ moet wit/ leenig en ongeteert zpn/ om in de Groenlandſche koude wel te konnen buigen/ zpnde omtrent 36 voeten lang. In 't huig of den kooker van de Harpoen wozd een ſtok/ ter lengte van zeven of agt voeten geſtoken/ waar aan den Voozganger mede vaſt gebonden ig; alzoo de Harpoenier dooz 't beſtier van deeze ſtok/ te beeter in de Walviſch ſchieten kan. Deeze met de Harpoen getroffen Viſch/ om zpnen Vpand t'ontwpken/ en zich gewond voelende/ begeeft zich ſchielpk weer onder 't Veld of de ontleggende Ysſchotſen/ en noch onvermoeit zpnde/ loopt de eerſte vpf Lynen uit het achter lynhok/ ſchoon met een ſlag om

de

de Sloepsſteven weerhouden / zeer ſchielyk en ſnel uit; de Manſchap op 't Schip de wacht houdende / dit ziende / en Val val! geroepen hebbende / komt 'er eerlang de Sloep aan de andere zyde geleegen / of een andere Sloep by / die zyne vyf achter Lynen als dan met een ſchootſtek aan deezen opheelt; maar te laat gekomen / heelt de eerſte zyne twee Voorlynen / noch tot een voorborg hebbende / eerſt zelf op zyne achterlynen / roepende en ſchreeuwende luitkeels om hulp. Dit vinden we heel aardig door een ervaaren Dichter dus beſchreeven:

De Harpoenier ziet om, zoo ras men ſpeurt een Viſch,
Hy legt zyn riem dwars neer, en gaat het roeyen ſtaaken,
Stapt over bank, en ſtaat gereed om wat te raaken.
Vyf Lynen achter in, en voor nog twee tot borg,
Elk by de drie duim dik, dan is men buiten zorg,
Te vooren al geſplitſt. De vyf die achter leggen,
Zyn ruim zes honderd vaam, men mag met waarheit zeggen:
Dat zeven Lyns geſpliſt, de vyf en twee te ſaam;
Wel reiken van 't Harpoen, agt honderd vyftig vaam.

En verder:

t'Sa Mannen, elk zie toe, men zal hem onderſcheppen;
Zie ginder voor dien zoom; elk gaat zich dapper reppen.
Val, val: wanneer men dit van 't opperhoofd maar hoort,
Elk rolt gelyk een kloot voort daadlyk over boord.
De rappe gaſten, als de brakk' en haazewinden,
Zyn eer men honderd telt, dan nergens meer te vinden.
Of 't klaar, of graau weer is, of 't hagelt, ſneeuwt of miſt,
Daar word niet na gezien, en nimmer tyd vergiſt.
Men roeit 'er recht op aan, geen roeyer durft omkyken,
Om niet door Viſch of Staart, die ſchrik baart, te bezwyken.
Dus roept hen moedig toe, de Harpoenier vol vuur,
t'Sa Mannen wakker aan! hy is ons, binnen 't uur.
Pas op nu Stuurder, zoo, zoet, ſachjes, zonder ſchreeuwen,
Haal uit! Courage, Sa! als Turken en als Leeuwen.
Dat 's braaf! nu zyn we 'er by; zit vaſt: de riemen in,
De Lynen kant en klaar, dat 's weer een nieuw begin.
De Harpoenier ſchiet toe, dat hem de beenen beeven;
Welk oorlogs Kapitein zou niet de moed begeeven?
't Harpoen zit wakker diep; daar drilt de ſtok 'er uit;
Dat vlyt de gaſten wel.

Wanneer dan by verzuim op 't Schip geen goede wacht gehouden is / of dat het volk om laag zynde / niet tydelyk te voorſchyn komt / en dus te laat komende / legt men in de Sloep twee ſlagen om de Steven; dus

En hoe men met de geſchooten Viſch handelen moet.

duys toont de Sloep voor met de randgaard tot aan 't water/ en om niet onder het Ys te geraken/ viert men dan eens toe/ dan weer aanhoudende/ ſtaande de Sloep half over end/ zoo veel de zelve van vooren ſpoelen kan/ tot zoo lange de Harpoen ſlipt of de Lyn breekt; waar door men dan de Viſch niet ziet magtig te worden/ eindelyk niet willende breeken met zeven Lynen het eindtje moet laaten ſlippen/ want de Viſch noch niet afgemat zynde/ is te ſterk en met geen kragt te keeren; eer zou ze een kabeltouw aan ſtukken rukken/ dan ze zich daar meede weerhouden liet: gelyk verſcheide maalen in 't bezette Ys gebleeken is/ werpende hem in een gat een ſtrik om den Staart. In 't zwemmen nu deeze tweede inmiddelwyl alzus opgehaalt en daar aan vaſt zynde/ houd ze wederom met eene/ en ſomtyds naar toeſtand van zaaken/ ook wel met twee ſlagen om de ſteven/ om dus de Viſch allenks te vermoeyen/ die door dit weerhouden en den zwaaren tocht der Lynen afgemat word/ in zyn loop begint te vertraagen/ zulks zy mede ten einde ademloos word/ en genoodzaakt/ eer men Lynen uitgeloopen zyn/ wederom te keeren en boven te komen; want het iets ongemeens is/ zoo men een derde/ (die niet verre van daar/ op deezen het oog heeft) moet opheeken. De Viſch dus van onder het Veld wederom opkomende/ is/ gelyk men wel vermoeden kan/ zeer vermoeit/ en moet dan ook te langer/ zynen adem haaſtende/ boven blyven/ om zyne krachten weer te herwinnen. De Sloepen onderwyl zich een kanonſchoot verre langs het Veld onderling verdeelt hebbende/ en wederom by de Viſch gekomen/ ſchiet 'er de eerſte noch een Harpoen tot meerder verzekering in/ of de eerſte ſlippen mogt/ en die van 't Schip met een Geus of Sjou ſeyn gegeeven hebbende/ aan wat zyde de Viſch gezien word/ komen 'er die van de andere zyde mede by/ als dan begint men te lenſſen/ en men tracht de Viſch met Lenſſen van zes voet lang/ in welkers koker een ſtok van agt voeten lengte ſteekt/ tuſſchen zyne ribben tot in 't ingewand te treffen en dus te dooden. De punt of ſchaft van de Leng/ op de ribben krom of ſtomp geſtooten/ roept de Harpoenier weer om een andere/ vermits zes Lenſſen/ te weeten/ dzie aan ieder zyde van de Sloep/ tot dit werk aldaar gereed leggen: De Viſch dan onderwylen wederom onder geſchooten/ neemt hy zyn ſloeps mokertje/ vyl/ en wetſteen by zich voor in de Sloep/ om tot dit werk gereed te zyn; als dan legt hy deeze kromme Leng op de Steven/ ſlaat die met het mokertje recht/ vylt en wet ze wederom ſcharp/ terwyl men met de Sloep al roepende koers naar de Viſch ſtelt/ om die weder op te ſpeuren. Deeze Leng is een yzere Spies/ voor breed en ſcherp met een ſpitſe punt/ en achter met een holte of koker verzien/ waar om de zelve te beſtieren/ een ſtok ſteekt/ gelyk dit afbeeldſel vertoont.

Die gelenſt word.

De Leng op een bequaame plaats/ achter de Vin en omtrent het Hart/ tot den kooker

ker of den ſtok / tuſſchen de ribben in den Viſch geſtoken / begint nu eerlang de zelve in plaats van water / onder 't ademhaalen / bloed te blaazen: maar indien deeze lengſteeken op de ribben afſtuiten / als dikmaals gebeurt / maaken ze geen doodwonden / waar op dan ook geen bloedblaazing volgt / ten zy de Harpoen tuſſchen de ribben door geſchooten was; want het bloed uit het lyf in de keel komende / word het aldus door den adempyp derwaarts gevoert en teffens met het water uitgeblaazen / dat door geen doorgaande ſteeken / op de ribben ſtuitende / niet geſchieden kan; gelyk mede de ſlippende harpoenwonden wel weer geneezen konnen / als ons aan der zelver litteekens geblieken is.

De Viſch dus gelenſt / zwemt al ademende gints en herwaarts / ſlaande ondertuſſchen / doch de eene min en de andere meer / geweldig met den Staart en Vinnen / om deeze lengſteeken zoo veel mogelyk te ontgaan. De Harpoeniers / die zich nu ter weerzyden van de Viſch laaten roepen / om deeze ſlagen t'ontwyken / roepen ſomtyds: ſtryk! dan weer / roei aan! dat om te beſchouwen een zeldzaam gezicht baart: maar voor deeze beſtryders / ſomtyds met een wilde Viſch / ook wel een verbaarlyken en hachelyken ſtryd word / want indien deeze ſlagen treffen / zyn het naar de kragt en zwaarte van 't ligchaam / ook krachtige en zwaare ſlagen / zulks ze waar die raaken / geweldig hard aankomen / ſlaande ſomtyds Sloepen in den grond en aan ſtukken / waar mede eenig volk te ſneuvelen komt / of zwaar word gequeſt. Niet min aardig dan 't voorgaande / merkt deezen Dichter 't Lenſſen aan:

Leg riemen binnen boord, neem Lenſſen in de hand,
Oranje blaaſt hy al, ſteek tot in 't ingewand.
Het brieſſend heete bloed, ſpringt uit verſcheide gaten,
Verre over hals en kop; zoo dat zulk aderlaaten
Hy jaarlyks niet behoeft, heeft hy 't eens uitgeſtaan;
Laat hem wat ſpartelen, ſtraks is 't met hem gedaan.
De naare en bange dood doet hem den ſtaart zoo rukken,
Kon hy daar meê begaan, in honderd duizend ſtukken,
Zou hy de Sloepen ſlaan.

Wanneer deeze ſteeken wel treffen / word zodanig een Viſch ſomtyds / zonder dat hy zich weer onder water begeeven kan / gedood; maar meeſt / om zyne Vyanden t'ontwyken / begeeft hy zich / een weinig uitgeruſt hebbende / of half zynen adem gehaalt / weder onder 't Veld / alwaar hem zyne ontvangen wonden / vermoeying en half herhaalden adem / niet lang verblyf vergunnen / dies loopt hy door de tweede reis / zelden meer dan een of een en een half Lyn uit / nademaal hy door zyne

En eindelyk gedood.

wonden / ſchrik en verbaaſtheit belet wordt verder te loopen; waar by komt dat zyne wonden / doodelyk zynde / hem noodzaaken weder te doen keeren / midlerwyl hy geen tyd overig hebbende zich te redden / aan zyne wonden ſterft of ademloos onder het veld ſmooren moet. Eerlang zonder eenigen uitſtel komen dan alle Sloepen by een / en achter elkander geſchaart / tracht men met alle magt de geſtorven Viſch van onder 't Veld naar zich te haalen; want indien men daar mede vertoefde / zou hy door zyne inwendige hitte van zyn bloed eerlang zwellen / en dus tegen 't Yſ veld oprysende eenige holte boven zyn ligchaam door 't dooyen van 't Yſ maaken / waar door deeze onderneeming wel haaſt ondoenlyk vallen zou; indien dit echter te bezwaarlyk valt / terſtont haalt men 't bygeleegen Schip / en wind de Lyn of beide de Lynen om de groote Spil / of tracht met zeilen de Viſch van onder het Veld te ſleepen / en dit niet gelukkende / moeten de Harpoenen ſlippen of de Lynen aanſtukken. Wy aldien de Viſch nog levendig door de tweedemaal weder van onder het Veldt komt / is hy door dien zwaaren toyn der Lynen / en voornamentlyk door zyne wonden eindelyk zoo vermoeit en magteloos geworden / dat hy zich alsdan zeer gemaklyk laat dooden. De Viſch doodzynde / kenteert of draayt zich veeltyds om / 't zy dat dit natuurlyk zy / of wegens de zwaarte der Lynen / en dryft dus met den buik boven; dit ziende / hoort men aanſtonds uit alle de Sloepen een groot geroep en gejuig / elkander met de Mutſen over 't hoofdt toewuivende / ſchreeuwende en roepende: Geluk Commandeur geluk met de Viſch; waar op de Commandeur wederom antwoord: U ook zoo mannen al te maal; want meeſt alle hebben zy 'er belang by.

Hoe men de doode Viſch behandelt.

Nu tyt men aan 't werk om de uitgeloopen Lynen weder in te palmen / en de Sloepen allenks wederom aan ſchyven ordentelyk in 't Lynhok weg te ſchieten. In 't uitloopen moet de Lynſchieter wel toezien / dat 'er door den ſnellen uytloop geen bogten achter den anderen vattende / in ſtrikken 't Volk om arm of beenen ſlingeren / of om de Steven of aan 't Yſ zich hechten / zulks 'er geen ongelukken den Volke of den Viſch mogte overkomen.

Van deeze Sloepen onder deks / die niet dan alleen geleyſt hebben / en geen Harpoen geſchooten / roepen twee der zelver met een Lyn daar onder door / om de vaſte Lynen op te vangen / en dit verricht hebbende / leggen ze ieder een door in de keep van hunnen Steven / en beginnen 'er dan gezamentlyk aan te haalen / om de Viſch zoo verre te doen kenteren / dat men 'er de Harpoenen uit ſnyden kan / en teffens de noch in ſteekende Lenſſen uittrekken / door den Viſch in 't Lenſſen uit de hand gedrongen / of met voordacht tot meerder quetzing daar in gelaaten. Dit gedaan zynde / roept de Spekſnyder of een der oudſte Harpoeniers om een Staartmes / vermits ieder Sloep onder de Oxſten aan boord een touw heeft / waar in zodanig een mes hangt; De Staart dan afgeſneden /

En Lynen weder ingehaalt.

ſnyd-

ſnijd hy mede in ieder vin een gat / waar dooz die beiden met een Vintouw daar toe gebezigt / over den buik om geen water te kõmen ſcheppen / by een wozden geſozt / nevens de twee ſtaartſlippen daar by / en de middelknokkel uitgeſneeden zynde / alzoo ze geen nut doet / laat men zinken. Na deeze verrichting ſteekt men een gat in 't plug of ſtaart end / waar dooz met een darde hand een boegſeertouw wozd geſtoken / boegſeerende dus de Viſch het plug-end booz / met alle de Sloepen naar boozd / want de mond in 't ſterven zyn kracht om te ſluiten verliezende / gaat dooz zyne zwaarte open / zoo dat de Viſch met een open mond / bezwaarlyk voozt te krygen zou zyn. Dit ſtaart afſnyden en 't boegſeeren wozd mede dooz dien Dichter dus geeſtig verteld: De Viſch naar boord geboegſeert.

Nu Mannen hy is dood; eer men aan 't ſnyen, 't ſcheuren
Kan komen, moeten eerſt de Vinnen vlak op 't lyf
Met touwen vaſt geſort. Neem 't Speknies, dat is ſtyf
Twee voeten lang, en 't hegt, zoo lang een man kan vaamen;
Sny af de Staart, door 't lid moet gy het netjes raamen.
Een gat nu door den ſtuit, en ſteekt 'er 't ſleeptou door.
Wy moeten met hem heen, maar 't achter end moet voor.
Boegſeer hem nu aan boord; doch 't wil zoo luttel ſchieten,
Een onverduldig volk, zou 't ligtelyk verdrieten.

Tweede Gedaante der Walviſchvangſt, het Flenſſen genaamt, hoedanig hier mede omgegaan word.

Aan boozd gekomen / maakt men de gevangen Viſch met een touw op zy vaſt; dan laat de Commandeur / den Kajuitwachter een houte bak met Brandewyn gereed hebbende / ieder dzie lepels vol van deezen ſterkken dzank nuttigen; waar op de Spek-Koning / een der onervaarenſte Matroozen / die als van 't hoofd tot de voeten van traan dzuipt / dubbel rantzoen heeft / en 't overige in een ſleſje booz hem bewaart. Rantſoen genoten.
Vervolgens wozd 'er weder ten ſpoedigſte de Brandwacht uitgezonden / die als gemelt is / hunne poſt waarneemen. Dus dan deeze / of meer anderen daar by opdoende / en geen blyk ziende booz eerſt meer Viſch magtig te wozden / of dat men dooz maaling van 't Ys daar niet durft vertoeven: zoo begint men zich dan tot het flenſſen gereed te maaken / ſcheerende de twee Spektakels / als mede het Kenter en Beusyzer / wiens boven blokken alvoorens / noch in Zee zynde / daar toe reeds op haar plaats zyn gehangen; alsdan dat een ieder zyne te vooren gereed gemaakte Gereedſchappen / tot het flenſſen behoozende / ter hand; ook zet men eenige vaten uit het Flensgat / op 't onder en boven dek booz 't Breſpit of op de Hut / min of meer na dat men Viſſchen om te flenſſen

Toebed van het Schip gemaakt.

hevt. Het Plankgat hun toe naar proportie van 't Schip in 't midden gemaakt en opgenomen. De Boeispil gezet / boven in de Spillen / 't end van de twee Spekstaeks daar om / laarzen en spaken aangedaan / en voorts alle Scheepstappen by der hand en gereed zynde / zoo haalt men de Visch onderwylen ook wel onder 't opnemen aan Bakboord op zy / met het plugzeil daar / dat met een ankertakel voor aan de Fokkemast zynde / een weinig wordt opgezet / het hoofdt naar achteren / alwaar de Duyshaak met een lange stroop aan 't Duyspin hangt / in 't groote Want hangende / voor eerst voor in zyn mond of onderkip / en op zyn rug leggende / word ingeslagen; dan word de keel of 't onder kaaken / met dit zyn zoo verre opgewonden / dat het een weinig boven water is / anders zouden de Speksnyders en zyn Maat / daar op gekomen / met de keel of dit kaaken wegsnyden / waar voor deezen op het lyf zynde niet behoeven bezorgt te zyn.

En hoedanig hier mede word omgegaan.

Dus nu de snaaren gestelt / gaan de Spekstyders en zyn Maat op de keel en 't hooft / en twee andere Harpoeniers op 't lyf hun werk verrichten / hebbende ieder een Sloep by zich / te weeten aan 't hoofdt en aan 't lyf / in welker Sloepen ieder / twee Mannen zyn / Malmokken genoemt / en zulks om dat ze somtyds / de Visch over zynde / terwyl de anderen het Schip opnamen / met hunne haaken eenige Malmokke-Meeuwen / die op dit smeerig water aazen / doodslaan / waar van dan Voetspaz word gekookt; derzen zyn gestelt om met hunne Mokhaaken de Sloepen / tot des Spekstyders dienst / aan te haalen en aan te houden / daar zy 't noodig achten / waar in niet alleen hunne Gereedschappen / als Messen / Strykers / Wetsteenen / Vardehanden / en Spekstroppen leggen / die zy dan het een / dan het ander moeten toereiken / weer aannemen en daar in leggen / maar ook moeten ze / aan de zyde van den Visch gekomen / daar zy wegens de ronte niet konnen staan / somtyds op den kant van de Sloep gaan zitten en daar aan leunen.

't Spek afgesneeden, en hoe.

Deeze Spekstyders nu / snyden voor eerst het Spek dwars over 't Lyf / in riemen van een en een half voet breed / maar het langstuk achter de Vinnen en nevens de Oogen / alwaar 't groot kenterlyn word aangezet / snyd men twee voeten breed. Buiten aan 't water een lange snee dwars / door alle de voorige sneeden gegeeven / word door ieder stuk nevens het water een gat gestoken / om 'er een Spekstrop met een Vardehand door te steeken / waar na 'er het Voorspektakel op 't lyf de Achtertakel op 't hoofdt of de keel word aangezet; wanneer dan de Spilgaften aan beide de Spillen beginnen te draapen. Die op 't lyf loozen die in de vliezen op het vleesch af / ter lengte van vyf of zes voeten / dan word het weder dwars afgesneeden / ter groote van een of een en een half Quardeel Spek / zwaar genoeg om over te winden; op de keel word het tot in den mond doorgesneeden / dryvende het voorste dan los op 't water / 't achterste eenigzins aan de tong vast zynde / word daar af / als op

het

het lyf gelooſt; dus ſnydende / roept men telkens / om den Brandewyn en den luſt tot dit werk vol leeven zynde: achter draaiom! voor draaiom! voor benje eerſt! achter benje, voor draaiom! luſtig mannen, 't is om den Brandewyn, draaiom! Deeze eerſte hagjes in 't Schip zynde / worden door de Strantſnyders / terwyl men de andere alweer opwind / van haar vleeſch / vliezen / en kreng gezuivert / en aan ſlenghagjes van een boet in 't vierkant geſneeden / die door de Vleeſchiers met hunne haakjepieken door 't ſlengluikje in 't Ruim geworpen / aldaar van de Spekkooning worden weggeſtuuwt. Hoedanig vernuftig de kentering van den Viſch word te weeg gebragt / is door den zelven Dichter dus aangemerkt: Wat gedrag daar omtrent waargenomen.

Een aardig gaauwe greep, gun dat ik het u zeg,
Heeft dit vernuftig volk; een Ezel zou 't nooit droomen,
Naau weet ik hoe dit is in 's menſchen brein gekomen:
De Viſch heeft hoek noch kant, is glad. onnoemlyk zwaar,
Geen ketting, haak, nog leng, gebruikt men geenzins daar.
Zy kanten hem met hem: hy 's dood; wat 's dat te zeggen?
Die wat langmoedig is, zal ik het uit gaan leggen:
De Viſch moet zyn gekant, niet onder, noch om 't lyf;
Hoe vat men hem dan aan? zy neemen tot geryf
Een mes; een ſnee langs 't lyf, twee dwers, zoo naar beneeden,
Digt tegen 't boord van 't Schip, zegt 't Opperhoofd, met reden:
't Gat door den binnen kant, 't Jyn vaſt daar aan genaait;
Wind aan zyn eigen Spek; ſny los, de ſpil maar draait.
Hoe meer de riem verlangt en hoe zy laager ſnyen,
Hoe makkelyker hy by 't Schip op komt te glijen
't Haalt recht op in het lood, 't kan niet te veel of min,
't Blyft net van pas en hoog, volkomen naar hun zin.

De eerſte kentering / waar van het meeſte Spek komt / overgewonden / word het groot kenterlyn met de groote Spil of 't braadſpit aangehaalt / en 't gemelde lengſtuk / zoo verre op de Viſch gelooſt / terwyl die al loozende kentert / tot dat hy met de zyde en baarden boven komt; alwaar dan het Neusyzer van de keel nu los zynde / met de Neushaak door in den neus word aangeſlagen / en de neus met magt van Volk zoo verre opgehyſt / dat die nevens de baarden genoeg boven komt; dit Spek van deeze tweede kentering op de zelfde wyze overgewonden en in 't Ruim gebragt / heeft de Spekſnyder / hier zoo veel Spek niet als op de keel vindende / de baarden ondertuſſchen van 't neusbeen wat los geſneeden / waar aan dan die baard-ankers met haare klaauwen worden gehegt / daar in de twee Spek-takels met een door of Anker-takel worden ingehaalt / en een halſtalg van onder het Bezaansgwant daar in geſlagen / Vreemde wyze om de Viſch te kenteren. Hoe de baarden uitgeſneeden.

ſlagen / om de zelve uit de heel niet ſchynt te willen; alſdan ſnyden de Spekſnyders de zelve voort geheel los; en dus moeten dan de eerſte zy baarden met derzelver takels in haar geheel opgetrouwen en in 't Schip gezet; alwaar tuſſchen het groote en 't voorſtuk leggende / moeten zy hun den Boomſnyder eerſt van haar overtollig tandvleeſch gezuiverd / het kan door de Visschers met hun haakjes dus voort door heen gesneden. Na derzelver verrichting / moeten zy met haakjes aan boſſen dat ſtukken gebleeft / de groote maat of overmaatbaarden / drie / vier of vyf in een bos / en de kleinen of ondermaatbaarden vyf of zes in een bos; dus kan dan een Visch van vyftig Guardeelen Spek / omtrent dertig boſſen en van zodanig een zyde 240 of 250 Maatbaarden / nevens noch omtrent 200 kleine of ondermaatbaarden uitleveren / weegende ſchoon te ſamen 900 of 1000 lb / de andere zyde van gelyken / en dus met met haar tandvleeſch 1200 of 1300 ponden. Echter kan men dit niet net weeten / nademaal Visſchen van gelyke groote / ſomtyds zeer ongelyke baarden in lengte en zwaarte uitleveren. Dit uitſnyden en overtrouwen der Baarden / wordt mede niet onaardig dus verhaalt:

Laden met omgegaan wordt.

Hoe veel baarden gemeenlyk een Visch uitlevert.

Het Spek nu weg geſneên, zoo komen bloot de baarden
Van d'eene kant den Viſch, (men houd ze in groote waarden)
Van binnen in den mond aan 't neusbeen vaſt gegroeit,
En ongelooflyk digt, zy dienen uitgeroeit.
De grootſte Meeſter in de kunſt der Chirurgynen,
Deê niet, zelfs door de tang van *Aquependens*. glyen,
Dees grooten *Polypus*, zoo wonderlyk getakt,
En onbeweeglyk vaſt: neen; 't moet 'er uit gehakt,
Met beitels, ankers, en verſcheide ſoort van meſſen;
Men ſnyd het rondom los; 't getal driemaal van zeſſen
Is daar aan bezig, zy ſtaan op en in den kop,
En op de barringhouts, de reſt van boven op,
Om 't ſchaaken van twee Jyns; men hyſt dan aan het takel:
En 't ſchynt, voor die dit nooit gezien heeft, een mirakel.
De gantſche zy word met drie ankers vaſt gevat,
Men wind, hyſt, ſnyd en ſcheurt, met zulk geweld, zoo dat
De nagels, ſchyfs, en bloks, en loopers ſtaan als ſnaaren;
't Hout is van 't eelſte ſtof, en Want van 't beſte garen;
't En leed het anders niet. Dus krygen zy het los,
Als 't hangt en boven komt, het ſchynt byna een bos.
Het word op d'overloop terſtond dan neergeſtreeken;
Men klieft het daar van een, men gaat het kleinder breeken,
Tot vyf, zes aan een bos, dan door de luiken neêr,
En tuſſchen de quardeels geſtoken.

Derze

Deeze baarden dus van elkander geklooft / worden voor eerſt op 't Boven- of Onderdek / tuſſchen ſtutten daar toe gemaakt / opgeſtuwt en neergelegt. Dit verricht hebbende / begint men ten laatſten aan de derde kentering / om de Viſch tot zoo verre te kenteren / dat die op de eerſte zyde / met zyn neus of kruin / tegen 't Schyp aan / en 't einde der baarden dwars daar af gelegen hebbende / nu met zyn neus of kruin / dwars daar af / en 't einde der baarden daar na toe komt te leggen; het Spek dan van deeze derde en laatſte kentering / op de voorgaande wyze over en in 't Ruim gebragt / zoo word met deeze zy baarden wederom alſo met de voorigen gehandelt; daar na het lengſtuk nedergelaaten / en gelyk het andere Spek in 't Ruim geburgen; zynde dit lengſtuk van een Viſch van 50 Quardeelen / 30 of 32 voeten lang.

Indien men nu alleen maar een Viſch heeft gevangen / en alhier geen hang ziet meer op te doen / of wegens de maaling van 't Ys van plaats veranderen wilde: zoo kon men deeze gevangen Viſch / zonder te gaan ſlaapen / eerſt ſteniſſen; maar wy ſtellen hier nu / dat 'er vyf Viſſen / teffens na den anderen / zonder te ſlaapen / gevangen zyn / waar mede reeds merkelyk meer dan de gewoone waaktyd is verloopen; deeze waaktyd teekent men in Zee / met 3 quartieren / 8 glazen / en de ſlaaptyd 16 glazen; in 't Ys / met 9 quartieren 8 en 8 glazen; aldaar in de Viſſcherye of het daar aan vereiſchte werk beezig zynde / is 't waaken geheel anders als in Zee / namentlyk 16 glazen / en 't ſlaapen 8 glazen / ten zy het met het werk anders uitkomt / om 18 of 20 glazen te moeten waaken / doch hier tegen laat men wel weer 10 of 12 glazen ſlaapen. Deeze in 't werk zynde gewoone waaktyd van 16 glazen / met het vangen van deeze vyf Viſſchen ruim verloopen zynde / zoo gaat men / na dat de Vlandewyn door den Commandeur gelaſt is uit te deelen / 't gebed gedaan en de Kok geſchaft heeft / voor omtrent 10 glazen ſlaapen; deeze ſlaaptyd om zynde / heeft de Kok of Koksmaat de koſt wederom klaar / en den Commandeur gepoort hebbende / vraagt hy hem / of het gebet zal worden gedaan; hier toe bewilligt / poort hy al 't volk by kooijen om / en luit de klok tot het gebed. Na deeze verrichting vraagt de Kok weder of men zal opſchaffen / dat dan / indien 'er geen merkelyk belet zy / word toegeſtaan; hier op luid men wederom de klok om te ſchaffen. De gewoone order in 't ſchaffen is om de 16 glazen / of dziemaal in den tyd van 24 uuren: maar wanneer het ſomtyds met het werk zoo gelegen komt / is 't wel eens 15 en dan weer 18 glazen; doch 18 glazen geweeſt zynde / word het vervolgens weder zoo 't mogelyk is / om de 14 glazen geſchikt. Zinners / altoos blyft deeze order dziemaal in den tyd van 24 uuren: overmits men hier door in deeze houde Gewoeſten / met een ordentelyke eetenstyd het lyf fris houden moet / zoo dat men hier in naaukeuriger / dan in 't ſlaapen is.

Hoedanig de ſlaap en waaktyden worden waargenomen.

De geſtelde vyf Viſſchen gevangen en opgedaan / daar op geſchaft /

ge-

geſlaapen en weer geſchaft hebbende / laat de Commandeur / eer men weer aan 't werk gaat / door zyn Kajuitwachter / wederom als te booren / de Brandewynsbak boven brengen / die zich dan op 't Balksluik of de Stuurplegt nederzet / roepende luidkeels; Bezaansſchoot aan! Bezaansſchoot aan! Dit hoorende / komenze allen om dezen bak / neemende ieder drie of ten hoogſten vier lepels vol / voor zyn rantzoen. Ondertuſſchen genieten de Commandeur met zyn Hooge Officieren / als de Stuurman en de Harpoeniers / in de Kajuit mede een kopje geſuikerde Brandewyn / ten zy dat het werk zulks niet toelaat / alsdan gaat hy nevens hen mede aan deeze bak een ſlokje neemen.

Dus nu zich na 't viſſchen wederom verbaarſt hebbende / begint men zich weder als te voorzien / tot het ſlenſſen gereed te maaken. De eerſte dan van deeze vyf / als reeds vertoont is / geſlenſt zynde / zoo is den tyd van tien of twaalf glazen bereids verloopen; indien men nu deeze vyf Viſſchen in twee termynen zou willen ſlenſſen / ſlenſt men 'er dan noch een / die men / alles opgeruimt en gereed zynde / in den tyd van 7 of 8 glazen ſlenſſen kan; hier na word nu de ſlaaptyd uitgeſtelt / doch tydelyk met een tuſſchenpoos onder den arbeid eens geſchaft; vervolgens gaat men naar maate van 't waaken / wederom voor den tyd van 10 of 12 glazen ſlaapen. Middelerwyl 'er nu een zwakke wacht word bezet / en niet geviſcht kan worden / zoo laat men de Chirurgyn en de Kajuitwachter wel alleen de wacht houden; doch eenigzins gevaar duchtende / neemt de Commandeur zelf / of een van zyne Harpoeniers deeze wagt waar: maar in de ruimte zynde en vermoeden van Viſch op te doen / blyft een der Harpoeniers met twee of drie man / best in 't werk te miſſen / met zyn ſloep op de brandwacht leggen. Deezen een of twee glazen op de voornoemde wacht geleegen hebbende / terwyl het volk pas even de ſlaap heeft gevat / en alsdan vaſt raakende / roept een van deeze op 't Schip de wacht houdende / terſtond: Val val! Deeze Viſch gevangen hebbende / en daar op wederom vaſt raakende / of dat men onderwyl genoodzaakt word met het Schip en de Viſſchen te ruimen / zoo kan men op diergelyke manier zeer worden afgemat / zulks men al roeiſende met de riem in de hand wel in ſlaap vallen zou. Indien 'er dan geen verhindering om te ſlaapen voorvalt / en de voornoemde glazen uit zyn / de oeffening van Godsdienſt waargenomen zy / geſchaft en de brandewyn om gedeelt / gelyk reeds gezegt is / zoo ſlenſt men dan vervolgens de drie overige Viſſchen / alles te voren daar toe gereed gemaakt zynde / op zodanig een wyze als de voorigen / in minder tyd dan 18 / 20 of 22 glazen / na de Viſſchen groot / 't Schip wel bemant en de ruimers wel gereguleert zyn; men ſchaft dan tuſſchen 't werk op zyn tyd / maar gaat niet ſlaapen / voor den arbeid afgedaan is.

Deeze ſlaaptyd geruſt hebbende / en al 't ſlengwerk opgeruimt / laat men de wacht wederom in de gewoone quartieren rond gaan / als te voo-

ren /

ten / en alhier noch eenigen tyd willende blyven leggen / ſtelt men de brandwacht weder uit; doch in den tyd van een of tweemaal 24 uuren geen Viſch verneemende / begint men zich tot het afmaaken gereed te maaken / dat echter door beletzel van Viſch indien die zich opdoet / wel dzie / of dyf etmaal kan uitgeſtelt worden : maar langer leggende / begint het ſlengwerk te traanen / en 't zou te ſchaadelyk zyn / langer te wachten / doch in een of tweemaal 24 uuren kan 't niet ſchaaden / terwyl 'er midlerwyl meer bloed dan traan uitzyppen zal.

Derde Gedaante van de Walviſchvangſt, het Afmaaken genoemt, hoe hier mede gehandelt word.

Toeſtel tot het afmaaken, of derde gedaante der Viſcherij.

WAnneer dan geen beletſel voor 't afmaaken voorvalt / begint men 't voorluik eerſt op te ruimen / ſtouwende tuſſchen deks alles met leege vaten en brandhout vol / en zoo veel ſpek als 'er van 't voorige opruimen leggen kan; de overige vaten plaatſt men zoo lang boven / op de Hut en in 't Schaapehok voor 't Braadſpit / van 't voorgaande opruimen tot het ſlenſſen noch vol geſtouwt zynde; en vermits men de groote Spil / by 't ſlenſſen niet noodig heeft / zet men deeze zoo lang op de Stuurplecht twee hoog op elkander / tot aan de tweede laag die vol water is: als dan licht men een vat uit / waar na de anderen met een ſpoorſtok konnen op zy geſchoort worden / zulks het water dan in 't ruim ſtort / dat wederom achter / alwaar beide de pompen gaan / word uitgepompt; doch de onderſte laag laat men echter vaſt leggen / die met kopere pompen word leeg gepompt / en verder met zwabbers droog uitgewiſt. Dus nu vier laagen tot aan 't Spek in 't ſlengat opgeruimt hebbende / zoo word dan midlerwyl de Spekgoot en Bank mede boven gereed gemaakt; deze Bank ter langte van twintig en breete van twee voeten / op drie of vier kleine vaten of ſchraagen gezet / word 'er de Spekgoot van de zelve langte / wyd en diep een en een half voet / voor geſtelt / met het eene end op de lyſt van 't groote Inik / of op een blok of breeuwſtoel / en 't andere over dit voorluik / alwaar een groote ſpekmanering word aangehangen / reikende omtrent op de gemelde onderſte laag in 't Ruim; deeze dus geplaatſt / worden de Slippen der Walviſchſtaarten / buiten boord onder de Fokkeruſt hangende / en binnen 't boord onder de ſchildbanken leggende / hier toe aan ſtukken van twee voet in 't vierkant geſneeden / en van de Kappers op deeze Bank gelegt / om 'er het ſpek op te kappen / als zynde van een taayen en zenuwachtigen aart / en daarom daar toe zeer bequaam / want anders kapte men wel haaſt de Bank aan ſtukken / en de meſſen eerlang bot.

Na deeze verrichting / neemt een ieder wel haaſt zyne daar toe bereidſchte gereedſchappen ter hand / gelyk te voozen in 't ſlenſſen is geſchied; Wat elk in deeze verrichting te doen ſtaat.

de Strantſnyders hunne Strantmeſſen / de Kappers en Bankſnyders hunne Bank- en Kapmeſſen met de Strykers / Wetſteenen / Bank- en Handhaakjes. Insgelyks de Vleeschers hunne Vleesch- en Handhaakjes; de Stuurmannen hunne ſchoppen / om het ſpek langs de goot in 't Ruim te ſtryken; de Bootsman maakt twee ſpekhaakjes aan de Karnaat / waar mede hy twee hagjes te gelyk kan opzetten; de Koning en Koningin hunne kloppers om 'er deeze haakjes mee in 't ſpek te ſlaan / als mede hunne pikhaakjes / om 'er deeze hagjes mee voor de hand te ſleepen; en de Ruimgaſten hunne ſpekbaalies / ſchootsbellen / ſpekkramſen en pikkers. Alles nu gereed zynde / wel geſchaft en 't rantzoen genooten / roept de Commandeur: Sa manpen, rangeer, rangeer elk op zyn poſt! Juſtig Bootsman ſtryk af de Karnaat en zet ſpek op! Hier op begeeft zich ieder op zyn poſt / gelyk de voorſtaande lyſt vertoont; de Karnaat geſtreeken / dat de Koning en zyn maat ieder een haakje aan / en ſlaan die met de handen of anders met hunne kloppers in 't ſpek; de Chirurgyn en zyn maat deeze en meer anderen opgezet hebbende / worden deeze hagjes van de Vleeschers met hunne pikhaken niet alleen voor de Strantſnyders geſleept / maar ook ordentlyk voorgehouden / battende met hunne haaken het kreng / dat door de Strantſnyders / in 't Ruim ſlenſſende / nu t'eenemaal zuiver word afgeſchilt / en 't ſpek aan bequaame hagjes geſneden; de Vleeschers dit kreng overboord geworpen hebbende / doen weer als te voren. Van deeze gezuiverde ſtukken / by voorbeeld / neemt Willem Corneliſz. zyn gaading en werpt die ordentelyk op Klaas / zynde een Blok met dzie yzere pennen / alwaar dan Fredrik Corneliſz. die in deeze pennen ſlaande / van haar zwoyt zuivert / en met zyn ſtrantmes 't zelve affnyd; Willem neemt dit vervolgens met zyn handhaakje weder weg / en werpt het voor de Spekbank; al dit van 't zwoyt en kreng gezuiverde ſpek / word van de Perſoonen in de Lyſt Spek op Bank genoemt / geſoyteert: het taapſte naar de zyde van de Kappers geſchooven en 't zagſte om te ſnyden voor de Snyders gelegt / die ieder ten einde van den ſpekbank geplaatſt zyn. Alsdan roepen de Kappers / Spek op Staart, en de ſnyders / Spek op Bank! de gemelde Perzoonen die zich wederzyds van de Bank verdeelen / en die de ſtaart bedienen / werpen met hunne handhaakjes deeze geſoyteerde hagjes op de ſtaartſtukken / de andere voor de Snyders op de bank: Dit eerlang aan vinken van een half voet lang en twee duim breet gekapt en geſneeden zynde / ſtryken het met hunne meſſen weg en in de Goot; alsdan roept die geene die het zyne afgedaan heeft / als gezegt is / terwyl de andere in 't ſoyteeren opziet / den roeper weer bedient. Welke bezigheit den Dichter dus beſchryft:

In hoedanig met het ſpek gehandek word.

Noch

Noch is 't maar half gedaan; Wat zai 'er nu meer reſten?
Hou met langmoedigheit noch maar een weinig ſtal,
En leen zeg ik uw oor, aan 't geen noch volgen zal.
Bankhagjes zyn in 't Ruim van boven neer geſmeeten;
Hoe 't in de vaten komt, dient niet te zyn vergeeten:
Dat 's weer een ander werk, van onderſcheiden zwier,
Zoo groot in kracht niet, maar knaphandig rap en fier:
Ook niet in aär gewaad, gelyk *Commedianten*
Gewoon zyn; neen: men ziet hun werk doen zonder wanten.
Hun Koning ſlaat zeer knap in 't flensgat hagjes an
't Karnaat, daar op zoo hyſt ook boven noch twee man;
De Bootsman ſtuurt 't Karnaat, als 't boven is gekomen,
Men ſtrykt het op 't verdek; nu heb ik noch vernomen,
Dat onder hen, twee maats Strantſnyders zyn genaamt,
Noch twee zyn hen ten dienſt, voor Piekeniers befaamt:
Maar zulken niet, die in den Oorlog ſtaan te drillen,
En om vyf ſtuivers 's daags hun leven willen ſpillen;
Hun piek is maar een haak, doch lang omtrent vier voet;
Hier mede kanten zy de hagjes, en men doet
Terwyl zyn beſt, om 't ſpek het onrein af te ſnyen;
Werpt krengen over boord, en ſtoot het ſpek ter zyên,
Naar een paar andre maats, genaamt de Spek op Banks;
Hun glibbrig ſmeerig werk, heeft gants niet ſlims noch manks,
Maar alles goed geweer; dies ieder een handhaakje
Vat van den Overloop: voor hen een zeer klein zaakje:
Zy wippen 't op de bank, daar negen, tien op zy,
Met meſſen in de hand, ſtaan ſnyen op een ry,
In d'andre hand een haak, daar zy het ſpek meê vatten;
Zy ſlaan hun haaken in, alleens gelyk de katten
Haar klaauwen in de muis.

Onder dit gewoel beginnen mede de Ruimgaſten te roepen; boven hou, ſtryk ſpek af! een van deeze Spek- of Bank bedienden / neemt dan zyn ſpekſchop / en ſtrykt het gekapte ſpek langs deeze goot in de voornoemde mamiering / alwaar de Ruimgaſten dit met hunne baalies waarneemen; de eerſte zyne baalie vol hebbende / haalt de ſtrik onder aan de mamiering toe / en een ander zyne baalie daar onder zettende / opent deeze ſtrik weder / en vol zynde / haalt ze wederom toe / maar de mamiering leeg vindende / roept men weer als te voozen; boven hou, ſtryk ſpek, en zoo vervolgens. Deeze met hunne baalies vullen dan elk een byzonder vat; hier toe bezigen zy hunne daar toe gemaakte Spekkranſſen / die ruim een voet wyt zyn / en op het ſpongsgat geplaatſt / op dat hen geen vinken ontſlippen / noch tuſſchen de vaten ontvallen; zy ſtan-

En eindelyk in 't Ruim gelaaten en in Vaten gedaan.

ten dan deeze baalies een weinig tegen deeze kranſſen op/ en laaten die alſ roeſpeers wol loopen/ leggende verbolgens met hun boſſt op den kant van de baalie/ om de vinken/ met de hand het ſpongsgat in te ſchuiven. Het dat tot aan 't ſpongsgat vol geloopen/ neemen ze hunne pyſſkers/ zynde een ſtok van vier voet met een pzere pen/ en ſtouwen daar meede het ſpek ten booꝛden toe vol/ en dan verbolgens weer aan een ander gegaan· om insgelyks op te vullen. Deeze onderſte laag/ zynde viermaal zeven/ of 28 vaten/ volgemaakt en booꝛ den kuiper toegeſlagen/ roepen ze/ naar de van boven/ om de te booꝛen opgeruimde leege vaten/ en leggen in de tweede laag/ viermaal acht/ of 32 vaten/ behalven noch eenigen booꝛ in de Boeg/ waar tuſſchen ook de gemelde boſſen Baarden geplaatſt woꝛden/ om 't bꝛandhout te ſpaaren/ dat dan van daar/ ten dienſt van de kok verplaatſt woꝛd. Deeze tweede laag klaar leggende om te vullen/ woꝛd het bequaame tyd om weer te ſchaffen/ en ook verbolgens om te ſlaapen; wanneer men zich booꝛ 't ſlaapen dan weer verquikt heeft/ gaat het werk als te booꝛen wederom ſneedig van de hand/ zulks men in den tyd van ieder glas/ omtrent drie quardeelen vol/ ſnyden/ kappen en vullen kan. Met deeze twee laagen gaat men dus verbolgens van booꝛen naar achteren booꝛt/ ruimende het Spek in 't ſlengsgat van booꝛen naar achteren/ tuſſchen 't Dek en boven op 't Schip zoo veel op/ dat men wederom by de andere Spekvaten komen kan/ om van daar weer andere te vullen; men keert dan alleen de goot om/ en plaatſt de mamiering uit het Booꝛluik in 't groote Luik; als dan begint men daar te vullen en de baarden weg te ſtouwen. Alhier mede twee laagen tot achter de groote Maſt gevult hebbende/ bꝛengt men zoo wel de Bank als de Goot/ achter de Maſt/ en plaatſt die dan daar in het boven luik/ eveneens als te booꝛen is gezegt. Deeze verſtouwing van 't Spek in de Vaten/ woꝛd ons mede dus booꝛ den Dichter beſchꝛeven:

Dit Spek dus klein geſneên aan ſtrookjes, noemt men Vinken,
Zy gleyen zelf daar heen, en in een gat zy zinken,
Zoo lang gelyk de bank; dit volk, ſchoon het niet ſchrikt
Voor werk en arrebeid, heeft nochtans 't werk geſchikt
Op een zeer ligte wys: de Goot heeft een Mamiering
Aan 't end, dus hebben zy in alles goê beſtiering.
En al hun gantſch gedrag een vaſte en nette voet.
Elk weet zyn werk, en hoe hy zich gedragen moet.
Twee mannen aan de goot, elk met een ſchop in handen,
Die ſtryken Vinken voort, om naar beneên te landen.
By na de reſt van 't volk, noch zeven of agt man,
In baalies vangen zy 't, zoo vaardig als men kan,
En draagen 't overal, waar dat de vaten leggen:

Voor,

Voor, midden, achter in, en zonder veel te zeggen.
Zy ſteeken 't ſponsgat in, en ſtampen 't vaſt, zoo dat
De Traan wel meenigmaal, loopt boven uit het vat.

Wat voor een onderſcheid in de Walviſchvangſt door de gelegentheit van 't Ys dient waargenomen.

HEt Spek aldus opgeruimt/ de baarden en leege vaten weggeſtouwt/ 't Schip wederom ſchoon/ en alles op ſtel zynde/ verlangt men weer naar meer werk; als dan wozd het viſſchen/ en die opgedaan hebbende/ het ſteuſſen en 't afmaaken/ wederom in ieders byzondere gedaante/ even als te voozen behandelt; doch in de eerſte gedaante/ is in de Viſſcherp/ in zeeker opzicht/ een merkelpk onderſcheid aan te merken. Deeze reeds beſchzeeven/ aan een vaſt en dicht Veld/ is aan dergelpk Veld wederom het zelfde; maar aan een gaatig Veld/ aan ſtarden/ in los Ys/ om de Ooſt/ en bp land/ dit alles is onderling en met het eerſte zeer verſchillende/ dat men op een verkozende wpze/ met kozte woozden aldus onderſcheidentlpk begrypen kan.

Onderſcheid in de Viſſchery aangeweezen;

Eerſtelpk/ onderſcheid men het Ys in Velden/ Starden en los Ys/ 't welk ieder weer in 't byzonder/ in een ongelpke groote beſtaat. Een ſtuk Ys van twee mplen in 't ronde/ noemt men een Veld/ van tien mplen mede een Veld/ kleinder Ysbzokken dan twee mplen/ wozden groote en noch kleinder/ kleine ſtarden genoemt/ noch kleinder van een half mpl zyn groote Schotſen/ en deeze groote en kleine Schotſen/ wozden 't los Ys geheeten.

En de onderſcheiding van 't Ys.

De Velden zyn dan in groote hoedanigheit zeer verſchillende. Groote en dichte Velden zyn 't gemakkelpkſte en 't voozdeeligſte om te viſſchen/ 't gemakkelpkſte/ om dat de Viſch onder een dicht Veld geen aamtogt vindende/ telkens weer omtrent de daar omzwervende Sloepen te voozſchyn komen moet; 't voozdeeligſte/ om dat een groote Fuik meer Viſch betrappen en opvangen kan/ dan een kleine; de Viſſcherp aan zodanig een Veld beſchzeeven zynde/ volgt nu deeze aan een gaatig Veld.

Die beſchreeven word.

Een dun en gaatig Veld! 't zy groot of klein/ is niet voozdeelig om te Viſſchen/ want de Viſch geſchooten zynde/ geſtoozt/ en onder zodanig een Veldt loozende/ haalt zynen adem in deeze gaten/ daar hy anders om zynen adem te ſcheppen genoodzaakt was weer te keeren; hier op zich in ademhaaling wat geſterkt vindende/ ſtelt hy veeltyds zyn koers bluchtende dwerſch van zynen Vpand af/ en naar een gat verder Yswaart geleegen/ doch zeer zelden weder te rug. Wanneer dit gemerkt wozd/ zal men dan zelden een tweede Sloep opheelen/ want zoo dra men dit beſpeurt/ ſlaat men een tweede ſtag om de ſteven/ en tozent 'er zoo ſpoedig men kan de Harpoen uit/ of de lyn aan ſtukken; maar indien

Hoe men de Viſſchery hier na ſchikt.

men aan een goede plaats gelegen is / alwaar alleen niet dan twee of drie gaten beſpeurt worden / welker eerſte niet verre in een Veldt geleegen is / of men kan het uit een Sloep / met botvieringe gemaklyk bereiken ; dan laat men de Viſch / met dit bot / van 't eene in 't ander gat wel loopen / op hoop dat die weer te rug keeren zal ; doch dit niet gelukkende / begeeven zich eenige niet lenſſen naar de Viſch / niet om te dooden / maar in zyn neus te prikken / om hem dus tot het wederkeeren te noodzaaken : echter ſchynt de ſchrik voor zyne Vyanden hem hier na niet te doen luiſteren / loopende telkens van 't eene gat in 't ander / zonder of zelden weer buiten 't Ys te keeren. Alle poogingen te vergeefs aangewend / ſteekt men dan de Viſch in 't naaſt aangeleegen gat dood / en viert een kanon of anker aan een borg op de lyn / met gedachten om hem te doen zinken / en dus van onder het Ys door te haalen / dat ſomtyds wel gelukt / doch veeltyds haalt of wind men 'er met de Spil de Harpoen uit / of de lyn aan ſtukken ; als dan geen beeter middel vindende / ſleept men een Sloep derwaarts / en ſnyd 'er het Spek af / ſleepende de haagjes vervolgens naar 't Schip ; doch dit valt te verdrietig en 't verſpilt te veel tyd / die dan te koſtelyk is. Om deeze reden zal men 't niet licht aan een gaatig Veldt vaſt maaken / vermits het onderſcheid aan een gaatig- of digt Veldt in de Viſſchery zeer groot is / echter komen de byzondere gevallen in beiden gelukkig en ook wel ongelukkig zyn : te weeten / door maaling van 't Ys / goed of quaad weer / 't tieren der Viſſchen / goed of quaad gereedſchap / beeter of erger plaats / enz. en deezen zoo veelerlei / dat men ze niet alle beſchryven kan.

Wy zullen dit met een geval / ons zelven wedervaren beſluiten : In 't Jaar 1705. quamen we met het Schip het Witte Schaap / zeer vroeg in 't Ys en aan een goed vaſt Veldt / by ons / het Schip 't Wapen van Haarlem zynde / en zonder meer Schepen te zien. Ons Schip naauwlyks vaſt / geraakte ook een van onze Sloepen vaſt aan een Viſch / waar op het / alle de Sloepen van boord gezonden / deeze Viſch eerlang opgeeven moeſt / ſchietende noch kort na den anderen / zes Viſſchen / en kreegen ze ook allen / zonder dat 'er een ſlipte / in eenen Val aan boord. Ook wierden die van 't by ons leggende Schip / mede zes Viſſchen magtig. Deeze Viſſchen aan boord gevoegſeert / was dien loop der Viſſchen t'eenemaal voorby geſchoten. Men had reeds voor Vinxteren / alle de Viſſchen geſlenſt / afgemaakt en in de Vaten. Terwyl wy hier noch lagen / quamen 'er eenige Schepen noch ſchoon zynde / achter ons om zeilen / en ons ſmeerig ziende / maakten 't by ons vaſt. Wy in 't tegendeel / vermits we nu en dan maar een Viſch gewaar wierden / maakten 't toem los / en quamen / alhoewel noch in 't gezicht van deeze Schepen / aan een ander gaatig Veldt / alwaar veel Viſch gevonden wierd / zulks wy eerlang elfmaal vaſt raakten / eer wy 'er een magtig wierden / loopende de andere in de gaten / die wy tzonden / met het breeken van lynen / of door

Wederwaardigheden in 't driftig of gaatig Ys ontmoet, en hoe.

dooz 't kappen / met het in de Sloep voerende kapmes / ten dien einde aldaar gereed gehouden / verliezende dus eenige Harpoenen en Lynen. Schoon nu de gevallen meenigerlep en wisſelvallig zyn / zoo kan echter uit dit geval / het onderſcheid der Viſſcherp / aan een dicht of gaatig veldt / genoegzaam afgeleid wozden.

Midlerwyl wy alhier met het ſlenſſen van den zevenden Visch bezig waren / wierden we zodanig van de ſtarden beloopen / zulks wy ons Schip verloozen / met welk verlies ons twee zaaken zeer ongevallig voozquamen: eerſtelyk moeſten we ons ſchoon Schip / met zeven Viſſchen reeds gevangen / dus met bedzoefde oogen in een onherſtelbaaren ſtaat aanzien / en andermaal terwyl 't noch vzoegtydig was / en dat wy by ons veel Visch vonden / konden we ons echter van deeze ſchoone gelegenheit niet bedienen. Dit deed ons dan aan 't zeggen van den gelukkigen Matthys gedenken / zyn Schip verliezende / terwyl hy veel Visch alom zwerven zag; zeggende: wat zwaarigheit was 'er, hadden we nu maar een ander Schip, dan vonden we geleegenheit genoeg, al deeze ſchaade te konnen boven komen.

Nu zou hier wel voegen / eenige byzondere omſtandigheden over 't verliezen van Schepen te verhaalen / en hoe het zich daar omtrent ſomtyds toedzaagt / of hoe vervolgens beſt zig zelven en de goederen te ſalveeren; als mede hoe hier over onder de Reederp een verdzag is gemaakt / reeds in 't laatſte Hoofdſtuk van het derde Deel der Gzoenlandſche Viſſcherp vertoont; wat het zy in 't Ys te zeilen of te boozen / of dooz 't zelve geperſt te wozden / en hoe men zich dan te gedzaagen heeft / of te herſtellen; wat het is in zwaare of lichte bezetting / in perſſing / en zwaare of lichte depning te leggen / en wat voozzozge daar tegen in diergelyke ontmoetingen dient genomen te wozden: deeze en meer andere voozvallen die zoo veelvuldig zyn / dat men 'er zich naaulyks uit te redden weet / zyn dan alhier niet te bepaalen / nademaal ons jaarlyks ook / tot leetweezen veele ſmertelyke wederwaardigheden dieswegen voozgekomen zyn; derhalven zullen we hier van niet bzeeder ophaalen / maar nu tot de Viſſcherp in 't los Ys overgaan.

De Viſſchery in 't los Ys, hoedanig die dient waargenomen.

Viſſchery in Los en drifftig Ys hoedanig men die waarneeme.

WAt de Viſſcherp in 't los Ys aangaat / deeze is wel zoo zeeker / maar niet min moeylyk als aan een gaatig Veldt. In 't los Ys bezet zynde / of zoo dicht leggende / dat men 'er met geen Sloepen tuſſchen dooz / of om de ſchotſen roepen kan / om de vaſte Visch te achtervol-

volgen; dit belet dan het visschen / en 't woud / schoon 'er veel Visch gezien wordt / ook niet ondernomen; want deeze Visch is als met een angel niet te weerhouden / maar moet met hem te volgen / als aan een snoer gelegen / met lenssen vervolgens gedood worden. Het Ys dan los en open zynde / dat men 'er kan tusschen door roeyen; om by de vaste Visch te komen; wanneer dan Visch vernomen word / ziet men naar een zwaare schots om / die drie / vier / of vyf vademen dikte onder water heeft / bequaam in een harde wind / om 't Schip niet alleen op den wind / maar ook boven 't ander Ys te houden. Als dan gaat men aan 't zelve als aan een Veldt vast maaken / en met de Sloepen op brandwacht leggen / wordende evenens als aan een Veldt / om de agt glazen / deeze wacht verwisselt en weder afgelost. Indien men alhier aan een Visch vast raakt / volgt de vaste Sloep den Visch / schoon onder 't Ys doorloopende / zoo veel geschieden kan / en men scheelt by de schotsen om; doch kan dit niet geschieden / tourt men gestadig / om niet uit te roynen / met gedachten om de schots te doen draapen. Wil dit niet gelukken / maakt zich een Sloep / die altoos tot een waarboyg by de voorige blyft / gereed om op te heelen / terwyl de andere Sloepen zich aan wederzyden verdeelen / en volgen de koers van de vaste Sloep; indien deeze draait / draaijen zy mede; de boygsloep op geheelt zynde / zet dan gelyk de eerste een schouw of muts op een riem / om dus niet alleen de vaste Sloep van de losse altoos te onderscheiden / maar ook tot een teeken / dat zoo lange de schouw aan of op de riem is / blykt dat de Visch noch vast zy / doch de schouw weg genomen en de riemen neer gelegt / de Visch los en ontsnapt is. Als dan roeit men in steede van naar de Visch te zoeken / naar deeze Sloep / helpt die zyne lynen inhaalen / en komt weer aan boord: maar deeze Visch / na een klein half uurtje wederom boven komende / schiet 'er de eerste bygekomen Sloep noch een Harpoen in / en men begint te lenssen. Midlerwyl trachten 'er / de andere Sloepen zoo dra als 't mogelyk is / by te komen; doch dit kan zoo spoedig als langs een Veldt niet gelukken; veeltyds kan men uit de Sloep over 't Ys de opening derwaarts niet zien / derhalven roeit men wel eens in een fuik / van waar men weerkeeren moet; als dan loopt men naar een hooge of heuvelachtige schots / om 'er een opening op te speuren / zulks men somtyds de schotsen met veel moeiten van elkander scheuren moet / of naar een opening een geheel anderen weg omroeyen.

Ondertusschen de Visch tyd vindende om uit te rusten / is die somtyds al weer weg / eer men 'er met de Sloepen bykomt; want veeltyds zullen de Visschen naar 't dichtste Ys zoeken / alwaar het bezwaarlykst is by te komen. Midlerwyl trachten de vaste Sloepen: tusschen 't Ys door scheelende / de Visch zoo veel mogelyk is te volgen; maar dit door zwaare schotsen niet konnende volvoeren / moet 'er somtyds een derde

En somtyds moeyelyk valt.

derde of vierde Sloep opheelen / en konnen dus doende wel veertien / zeſtien of achtien Lynen vooz een Viſch uitſtaan; met zoodanige en diergelyke ſukkelingen / heeft men niet weinig moeiten aan te wenden en veel tyd te verſpillen / eer de Viſch dood is. De Viſch nu dood en gevangen zynde / gebeurt het dat men dikmaals zeer verre van 't Schip geraakt / zulks men derwaarts dooz 't Ys te arbeiden / werks genoeg heeft om 'er met de Viſch aan te komen / en ook ſomtyds niet aankomen kan / zoo dat men genoodzaakt wozd met het Schip by de Viſch te komen: Maar indien men zich op een bank bevind / en de Viſch tracht naar den gront te loopen / kan men 'er noch taamelyk ſpoedig een dood krygen; doch dit wil zich zelden dus ſchikken / dat 'er twee Viſſchen teffens / gelyk dikmaals aan een Veldt gebeurt / vaſt raaken / vermits deezen ieder een byzondere weg loopende / en men genoodzaakt wozd op te heelen / zoo heeft men dan geen Sloepen genoeg / om beide deeze Viſſchen te vervolgen.

Dit nu zal genoeg zyn om te begryppen / waarom de Velden / en voornamentlyk de dichte / vooz 't loſſe Ys verkooren wozden / en zulks om deeze drie byzondere redenen; te weeten: om de meerder tyd verſpilling; en om de meerder blykbaarheit van Viſch te zullen opdoen / dewyl een ſchots niet zoo veel als een Veldt kan opvangen; en eindelyk / om dat de Viſch van tyd tot tyd loozer wozd / en zich nu niet zoo veel als eertyds in 't open Ys onthoud / maar te meer in dicht dryvend los Ys / waar in men niet wel viſſchen kan.

Viſſchery om de Ooſt, hoe men zich daar in gedraagt.

Hoe de Landviſſchery en om de Ooſt waargenomen word.

WAt de Viſſchery aan Land of om de Ooſt aanbelangt / deeze is is wel de gemakkelykſte / en minſt gevaarlykſte om Schepen te verliezen; maar zelden of nooit haalt men 'er zoo veel Viſch teffens op zy / als aan een Veldt. Men viſcht 'er zeilende / met een Sloep achter aan 't roer op Brandwacht geleegen. Viſch ziende / zeilt men 'er met het Schip naar toe; by de zelve gekomen ſteekt de Sloep derwaarts / ten zy de Sloep vaardiger kan roeyen / of de Viſch windwaart van 't Schip is / en als dan wuift men van 't Schip de Sloep naar deeze Viſch toe. Vaſt geraakt zynde / roept men Val val! ten waare dat 'er zoo veel Viſch vernomen wierd / dat reeds alle de Sloepen te water waren. Deeze vaſte Sloep ſtelt dan alhier / gelyk in 't los Ys / een mutſ

of stouw op de riem; de Visch hier gemeenlyk naar den grond loopende: verdeelen zich de andere Sloepen aan weerzyde van de vaste Sloep/ en roepen naar de beweeging van deze Sloep/ zoo die door de langs den grond zwemmende Visch word getrokken. Hier nu word zelden opgeheelt/ vermits de Visch naauwlyks meer dan twee/ drie of vier Lynen uitloopt. Dus een half uur weg blyvende/ komt de zelve zeer vermoeit boven; als dan zyn 'er de Sloepen op 't spoor gevolgt/ te spoediger by/ dan in 't los Ys kan geschieden/ want schoon hier al eenige Ysstrienen dryven/ echter is 't er veeltyds dieper en opender dan in 't Ys/ en geraakt de Visch dus spoediger dood/ midlerwyl het Schip derwaart zeilt/ dies heeft men die eerlang op zy/ en men begint dan stonden aan te slenssen/ om 'er door stoim niet van verstreken te worden; laatende onder 't slenssen een Sloep op de Brandwacht leggen/ en indien die vast raakt/ staakt men dit slenssen/ tot zoo lange deeze Visch wederom weg is/ of gevangen en aan boord gebragt; als dan word het slenssen weder aangevangen. Deeze geslenst hebbende/ en geen Visch meer vernemende/ zeilt men naar een Baap/ om daar af te maaken/ te schaffen/ en 't randzoen te ontfangen/ houdende in alles weder de zelfde tydorder als voor is gezegt; maar 't waaken word daar 't werk alhier somtyds mede al vry wat uitgerekt/ en om te slaapen bequaamste tyd vindende/ word dan ook de schade van 't slaapen genoegzaam wederom ingehaalt.

Wa 't verloope saizoen, hoe men 't weder naar 't Vaderland wend.

Het zaaizoen voor de Visscherp verloopen zynde/ of dat men door een gelukkige vangst zynen laading gekreegen heeft/ wend men 't Schip weder naar 't Vaderland; wanneer men door stoim of hard weer als dan beloopen word/ gebeurt het dikmaals dat de Spekvaten barsten en lek worden/ waar door de traan uit het Spek gesyppert/ de vaten uitlekt/ in 't ruim en onder de pompen loopt; het Schip als dan wat lek zynde/ word teffens deeze traan met het water uitgepompt. Om hier in te voorzien/ plaatst men een bak boven op 't Dek voor de pompen/ waar in dit water loopt/ en men als dan de bovendryvende traan afschept/ terwyl 't water onder uit en buiten Scheepsboord loopt. Deeze traan als verkleurnt zynde/ en onbequaam om onder de andere traan te kooken/ word dan in byzondere Vaten gedaan/ en gemeenlyk aan de Bruikopers verkocht/ die deeze tot bruine traan kooken.

En behoorden t'huis gekomen, de betaling word gedaan.

Wanneer men vervolgens weder/ 't zy in Texel/ of op de Maas/ behouden is aangeland/ en voor des uitreeders Stad of plaats ten anker gekomen/ laat dit de Commandeur gemeenlyk door eenig sloepsvolk den Hoofd-Reeder of Boekhouder bekent maaken. Eerlang komt dan de Boekhouder aan boord/ om 't Volk/ voor maandgeld dienende/ te be-

betaalen; van dien tyd afgereekent toen zy geld op hand ontfangen hebben / en wanneer zy zyn in Zee gegaan; de Maanden gereekent op dertig of een en-dertig dagen / na dat de zelve lang zyn / en den dag tot twaalf uuren ter middernacht.

De Officiers en Partenierş / die by de Viſch en 't Vat of Quardeel gedient hebben / geeft men ieder ietş op reekening; 't overige wanneer het Spek tot traan iş gekookt en de roeping der Quardeelen gedaan / of by twaalf Stekannen opgenomen iş; verder krygt dan een ieder zyn bedongen huur of loon / gelyk in de hier voorgeſchreeven Monſterrol iş te zien

Nu iş noch overig voor alle weetgierige Beminnaarş van weetenswaardige zaaken / de behandeling en Manier van Traanbereiding / hoftelyk alhier voor te ſtellen / en zodanig alş men die jaarlykş / voornamentlyk in Noord-Hollandt / gewoon iş in de daar toe geordineerde Traankokerpen te bearbeiden; nademaal we nu reedş al 't voornaamſte wat de handhaaving van 't Walviſchſpek aangaat / en hoe dit tot deeze Kokerpen / voor af / in 't zoo genaamde Afmaaken / te Scheep al iş bereid. Insgelykş zullen we ook met weinig woorden de verdere bereiding en zuivering der Walviſchbaarden voor ſtellen / waar van we in 't voornoemde afmaaken / ten deelen voor zoo veel tot bequaame Scheepsberging noodig was / melding hebben gedaan.

Hoedanig men met de Traanbereiding en zuivering der Walviſchbaarden handelt.

De Toeſtel der Traankokeryen beſchreeven.

De Traankokerpen in Noord-Hollandt zyn van roodkopere Pannen ter wyte van tien of elf voeten verzien / doch in Zuid-Hollandt / alş te Rotterdam en elders bezigt men gemeenlyk niet dan groote yzere Potten / om daar in het tot Vinken gekapte of geſneeden Walviſchſpek te kooken. Deeze roodkopere Pannen zyn naar binnenwaartş of in 't midden eenigzins holder dan naar den rand / en zoo diep / dat 'er omtrent vyf Vaten Spek ingaan / en kan gekookt worden; voor af een halve Ton water / voor 't aanbyzanden daar in gegooten / word 'er het Spek / te voozen te Scheep in vaten geſtouwt geweeſt / by gedaan / en een vuur van hout onder geſtookt. Ondertuſſchen deeze kooking geſchied / word het Spek telkens door twee mannen geroert / om toe te zien dat het niet aan de Pan hange of aanbyzande. Wanneer dit Spek

duſs twee of drie uuren gekookt heeft / en men oopdeelt de Traan bollen uitgeloopen heeft / ſchept men die met groote hopers lepels uit deeze Pannen in vierkante bakken; dan beven met roosterwerk verzien / waar door de traan in deeze bakken loopt; zulks de uitgekookte Duimen van 't Walviſchſpek op dit roosterwerk leggen blyven; welke Duimen in Lintzaat baten of anderen gedaan / niet dan door handelaars tiemen / of ook wel om 't vyn van te hoolen; deeze Duimen worden / na de Viſcherp wel is uitgevallen of ſchraal geweest / dan dertig ſtuivers tot drie guld. de Ton verkocht.

En beeldenis met de Traan te handelen word.

Deeze Traan duſs warm uit de Pan geſchept / loopt ze vervolgens in een andere houte Bak lang zeventien voet / wyd zes voet en diep drie voeten / twee derde patten vol koud water zynde / waar op de zelve te hoolen ſtaat / tot wederom een andere Pan met Spek genoeg gekookt heeft. Als dan word de Traan in een tweede Bak met water over geſtort / en daar uit in een derde van de zelve groote met water gedaan; midlerwyl zinkt het dikke of grondſop / dat men prut noemt / op den grond deezer bakken / en men tapt dan de traan uit deeze laatſte Bak / door een goot loopende in Baten / alle met nieuwe hoepen verſaakt en wel verzien / die omtrent vol zynde / met een houte ſpons en ſtopdoek verzorgt / als dan worden toegeſlagen / en op een bequaame legplaats gerolt.

Noodzaaklyk is 't dat de Traan in de gemelde Bakken op 't water verkoelt word / vermits anders de warme traan in geen Baten zou te houden zyn. Deeze Baten of Quardeelen / zyn gemeenlyk zeſtien of achtien Stekannen groot / en worden door een gezwooren Traanroeper gemeeten / merkende als dan den inhoud van Stekannen en Mingelen met een riſtang of pyzer omtrent het ſpongat / waar op dan de traan volgens deeze meeting word verkocht. Wanneer nu de gekochte traan zal afgelevert worden / komt gemeenlyk een Kuiper van des Kopers wegen / en haalt met een kopere Pomp of Tuiger al het drabbige van onderen op / en vuilt de Baten dan weder met zuivere Traan tot een mingelen na op. De Verkoper is vervolgens ten zynen koſte gehouden / deeze Traan van de Kokery af te leeveren / 't zy naar Amſterdam of elders waar 't den Kooper begeert.

Wat voor bedienden in een Traankokery noodig zyn.

Tot zodanig een Traankokerp worden gemeenlyk acht Perſoonen ten dienſt vereiſcht; te weeten: den Baas die 't opzicht heeft / gemeenlyk zes-en dertig ſtuivers 's daags / voorts twee Kookers / een Gootpasſer / twee Kuipers en twee Zjouwers of Stookers / ieder twintig ſtuk-

ſtuivers 's daags / waar nevens noch de koſt / die hen dooz een Vzouw gekookt en verdd wozd / en daar tien ſtuivers dagloon heeft / gelyk ook een Waaker vooz ieder nachtwacht tien ſtuivers ontfangt.

De Kookerp ontfangt van ieder Quardeel of twaalf Stekannen vpf ſtuivers. De pzut uit de Bakken als mede de Lil wozd in oude Baten open en overend ſtaande gedaan; wanneer de Zon ſchynt / wozd hier van de bovendzyvende Traan afgeroomt / en vervolgens den Pzutkookers verkocht / die daar bzuine Traan van ſtooken / en uitperſſen / dooz Lovers / Leertouwers en andere gebzuikt.

De Quardeelen rekent men op twaalf Stekannen / en een Stekan houd zeſtien Mingelen; waar van de onkoſten zyn als volgt: Vooz 't roepen twee ſtuivers het vat; Impoſt van 't Bzandhout 't vat een halve ſtuiver met de tiende verhooging; vooz ieder vat Traan vzachtloon naar Amſterdam dzie ſtuivers / maar van 't Schip naar de Kookerp twee ſtuivers / en de leege Baten een ſtuiver: betaalende noch in den verkoop vooz ieder Quardeel aan de Courtagie dzie ſtuivers.

Wat de Walviſchbaarden aanbelangt / deeze wozden gemeenlyk by de Traankokerpen ſchoon gemaakt / nademaal ze eerſt overgekomen / noch aan boſſen aan elkander vaſt zyn; dus wozden ze dan met een ſcherpe Gzaaf / een vooz een van malkander geklooft / vervolgens met ſmalle pzere Schopjes afgeſtoken / en 't wit dat aan de koppen zit / met een ſtompe Viſſel afgediſſelt; hier na wozden ze om te weeken in 't water gelegt / daar weder uitgenomen met heibeezems afgeſchzopt / en afgeſpoelt / vervolgens op zyn eind te dzoogen gezet / voozts op een bank of plank gelegt / het hair ter zeiden afgeſneeden / en met een mes de koppen gedunt en wat afgeſnoeit. Vervolgens wozden dan deeze baarden / by ozoog weer in de open lucht / eenige uuren op latten te dzoogen gelegt / en dzoog zynde / in 't Pakhuis gebozgen en opgelegt.

Hoedanig de Walviſchbaarden gezuivert worden.

Een Walviſch vyf en veertig of vyftig Quardeelen Traan uitleverende / daar van komen gemeenlyk vier honderd ſtuks Maatbaarden / alle meer dan zes voeten lang / weegende dooz elkander dzie of vier pond / na de Viſch vet of oudt is / wozdende de overige Ondermaatbaarden genoemt / en gemeenlyk twee vooz een gereekent / deeze weegen dan zodanig een Viſch omtrent twee honderd vyftig pond. De Baarden van een Mannetjes Walviſch zyn wat dikker / zwaarder en krommer / als van de Vyfjes Viſſchen / en derhalven aan deeze geſtalte wel te onderſcheiden.

En wat ieder viſch omtrent uitleveren kan.

Hoedanig deeze Traan en Baarden verkocht worden / en in prijs ſommyds jaarlyks groote verandering onderhevig zyn / hebbenwe genoegzaam in de voorgaf beſchreevene Lyſt / in 't derde Deel dertiende Hoofdſtuk omſtandig vertoont; waerwaarts wy den weetgierigen Leezer wyzen / en hier mede een einde van onze verhandeling maaken.

TOE-

TOEGIFT

Voor de

GROENLANDSCHVAARDERS,

En

MATROOZEN.

MAtroosje die de Zee bemint,
En kleine ſchatten overwint,
Die vaart naar 't Ooſten en naar 't Weſt,
En houd de warmte voor het beſt,
Daar men moet waters drinken,
Die wel ſtinken.

Zyt gy het warme Land nu moe,
Zoo peurt eens meê naar Groeland toe,
Daar zult gy overvuilen ſtank,
Van 't ſtinkend water tot uw drank,
Noch over heete dagen,
Niet veel klaagen.

Hebt gy een broek vyf zes aan 't gat,
En dan noch om de lenden wat,
Een buffeltje, een rok twee dry,
En hoch een bollikvangers py,
Zes kouſſen om twee beenen,
Gaa dan heenen.

Verziet u van, op dat gy 't vat,
Een goede bulſak onder 't gat;
Een dikken beeſt van een kombaars,
Die trekt dan dichjes om den naars,
En dan de neus geſteeken
Onder 't deeken.

Naau legje dan wel fraai te kooy,
En ſlaapt zeer makkelyk en mooy;
Dan roept 'er een, als waar hy mal,
Door 't heele Schip: Sa val, val, val.
Straks moetje op dat roepen,
In de Sloepen.

En vraagje dan wat dat beduid;
Daar loopt 'er een aan ly vooruit,
Het is een Walviſch machtig groot:
Nu luſtig mannen ſteekt hem dood:
Hy zal oranje blaazen;
Braaf als baazen.

Sa luſtig, roeit hem naar zyn gat,
Eer dat hy kieſt het hazepat;
Daar krygt hy een harpoen in 't lyf,
Byget hy loopt geweldig ſtyf;
Daar krygt hy lenſſen ſteeken:
Hy 's bezweeken.

Dan voert de Commandeur het woord:
Sa mannen met den Viſch aan boord,
Daar zal men t'zamen vroolyk zyn,
Met een rantſoentje Brandewyn,
Wilt luſtig maar boegſeeren;
Braaf, als Heeren.

Als

Als men dan wat geſlaapen heeft,
En dat de Viſch wel boven zweeft,
Dan zal 't 'er op een ſlenſſen gaan.
Men brengt Spekmeſſen op de baan,
En doe de Spil wel draayen,
Zoo, laat waayen.

Se luſtig mannen als een pop,
En wind het dryvend hagjen op;
Al hoog genoeg: kom luſtig, dra,
Say ſlukken, ſmyte in 't ſlenagat, gaa;
Strak zullen wy de baarden,
Aan gaan vaarden.

Na dat het ſlenſſen is gedaan,
Dan zal 't weer op een ſnyen gaan;
Jan hagel word nu Officier,
De minſte is dan een Piekenier;
Dus moet elk een zyn zaaken
Daar na maaken.

Nu mannen, zonder veel verzuim,
Ga hyſt wat hagjes uit het ruim;
Een ander roept, Spek aan de bank;
In 't ſlenagat roept men: wagt zo lank,
Ik moet eerſt hagjes haalen,
Zonder draalen.

In 'truim roept Schieman met geweld;
Brui ipek in 'truim; hoe is 'thier geſtelt;
Een ander roept nu weer: ſavoort,
En brui de krengen buiten boord;
Kom jongen, tap eens drinken,
Of 't zal ſtinken.

Als dan den arbeid is gedaan,
Zoo zal de Kok aan 't kooken gaan,
Een wakre ketel bier en brood;
Is die in 't lyf, geen kommer groot
Men daar behoeft te lyën,
Weêr aan 't ſnyën.

Zo doende raakt het Schip vol Spek;
Aan traan zal zyn dan geen gebrek:
Jan hagel word de kop ſchier kroes,
Hy is zoo ſmeerig als de droes;
Maar 't geldje zal het moeten,
Weêr verzoeten.

Wanneer men komt weêr t'Amſterdam
Of waar men 't laatſt zyn affcheid nam,
Dan zoekt elk weder naar zyn weerd;
Alwaar al 't geldje word verteerd,
Met dag en nacht te drinken,
En rinkinken.

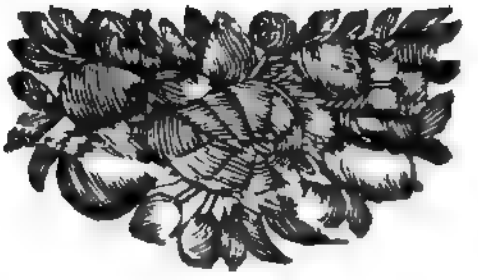

KORTE BESCHRYVING
VAN DE
TERRENEUFSCHE
BAKKELJAAU
VISSCHERY,
VOOR DE
NOORD-KUST
VAN
AMERIKA
EN OP DE
TERRENEUFSCHE BANKEN.

KORTE

KORTE BESCHRYVING

Van de

TERRENEUFSCHE BAKKELJAAU VISSCHERY.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Van de gelegenheit en Strekking van 't Eilandt Terreneuf nevens andere omleggende Eilanden, en voornamentlyk de Terreneuffche Banken, op welke gronde de Bakkeljaau gevangen word; welk een Viſch het zy en door wien Bakkeljaau geheeten. Hoe men zich tot deeze Viſſchery uitruſt, en met het zouten van den gevangen Viſch omgaat.

VOor de Kuſt van Canada in Noord-America en de Golf of Baay van St. Laurens legt een groot Eilandt / door Jan Verazzan, Terreneuf geheeten / die door Koning Fzancois den 1. derwaart gezonden was / om nauwkeuriger ontdekking te doen / als weleer te voozen door de Engelſchen van dit Gewest was geſchied. In den Jaare 1504 hadden 'er de Viſſchers van Noormandié al eenige ontdekking van gedaan; maar in 't Jaar 1524 was 't / dat den voornoemden Verazzan dit Eilandt in den naam van zynen Koning in bezit nam. De voornaamſte Volkplanting aldaar gedaan / meeſt alle uit Noormandiers en Baſques of Biſkajers beſtaande / werd Plaiſance genoemt. Wanneer en door wie *Terreneuf* het allereerſt is ontdekt.

Eerlang hier na hebben zich de Engelſchen mede op dit Eilandt terneer gezet. Dit Eilandt 't welk van een byna driehoekige gedaante is / word in zynen omtrek op drie honderd mylen begroot / en is tuſſchen 46 en 53 graden Noorder breete gelegen / waar van het Suiderdeel door de Fzanſchen en 't Oosterdeel door de Engelſchen bezeten word / zynde van verſcheiden ſchoone Baſen / Haevens en Inharninen verzien: Maar de West-Kuſt van dit Eilandt is tot noch toe onbewoont; doorgaans is 't Berg- Het Eilandt *Terreneuf* en de ſtrekking van dien beſchreeven.

geruſt / die vooznamentlyk uit de Havens van Honfleur, Diepe en andere plaatſen van Normandië; insgelyks Bologne en Cales, van Britannie, en Olonne in Zee loopen. Onder deeze Schepen zyn 'er somtyds eenigen / die met een vangſt van dertig / veertig of vyftig duizend Bakkeljauwen weer in Vzankryk aanlanden / voerende echter een Schip van hondert vat / niet meer dan vyftien of ten meeſten agtien mannen.

Een zodanig Schip tot de Bakkeljaau Vangſt uitgeruſt / verziet men te Brouage; Oleron, St. Martyn of in Britannie, ten minſten vooz zeſs Maanden van alle benodigde Levensmiddelen en van Zout / alwaar men 't Mudde vooz elf of twaalf gulden inkoopt / alzoo men veel Zout tot deeze Viſſcherp noodig heeft. Ook verzozgt men zich van Viſchlynen ter dikte van een Peenneſchagt die agtien vademen lang zyn / en zulks vooz ieder man agt / tien of twaalf lynen; maar van angels is 't noodig dat men zich ryklyker verziet / naardien het dikmaals gebeurt / dat die afgebeeten wozden / en 'er de Bakkeljaau mede doozgaat. Insgelyks moet vooz ieder man twaalf of vyftien zink-loden verzozgt wozden; ieder loot van zeſs ponden zwaar / die men om te viſſchen aan 't einde der lynen vaſt maakt / om die te doen zinken / nevens bequaame meſſen om de gevangen Bakkeljaau den kop af te ſnyden en verders tot aan den ſtaart van een te ſpouwen en van 't ingewandt te zuiveren.

Hoe men de Schepen op de Bakkeljau Viſſchery uitruſt, aangemerkt.

Dus ter Viſſcherp uitgeruſt / gaat men onder zeil / en vooz de Terreneuffche Kuſt en Banken gekomen / maakt men zich eerlang tot den Viſchvangſt gereed / haalt de zeilen in en bindt het roer aan ſtuur- of baakboozdt vaſt / leggende het Schip alsdan als vooz anker. Vervolgens werpen eenige eerlang de Viſchlynen in Zee / om te zien of de Viſch aanbyten wil / terwyl anderen den toeſtel maaken / om ter zyden van 't Schip ſtygers op te rechten / waarop men de Bakkeljaau ophaalt / en die van zyn ingewandt zuivert / indien deezen toeſtel by bequaam weder voozaf niet is beſteld. Op deeze gemaakte ſtygers plaatſt men eenige vaten ter hoogte van een mans middel. Ieder Viſſcher begeeft zich dan in zodanig een vat / hebbende een groot leere ſchootsvel vooz / van den hals tot aan de knieen reikende / welker onderſte eind over het vat hangt / zulks en dooz 't opſnyden der Viſſchen het onzuivere niet invalle. Ook verziet men zich van zodanige vaten en ſchootsvellen in de Sloepen / om te beletten / dat het water / 't welk aan de lynen en ingehaalde Viſch hangen blyft / in de vaten loopt. Wanneer dan de Viſſcherg de diepte van de Viſch Bank gepylt hebben / maaken zy de lynen aan de gemelde vaten vaſt / en zoo / dat het loot op twee vademen na / op den grondt zinkt: gelyk ook / de angel omtrent anderhalf vadem van 't loot vaſt gemaakt / op een vadem na / den grondt niet bereiken moet. Een Bakkeljaau teffens wozd 'er gevangen / en vermits ieder Viſſcher van twee lynen verzien is / zoo is 't dat / terwyl hy de eene inhaalt / de

En met welk een toeſtel deeze Viſſchery word verricht.

ze Viſſcherp gebruiken laaten: want een Viſſcher dertig of veertig Rijksdaalders op zodanig een Viſchtogt gewonnen hebbende / heeft zich naar zynen zin wonder wel uitgeſlooft / van welke winſt hy zich dan tot het volgende Taaizoen generen moet.

Hoedanig nu met het zouten van de gevangen Bakkeljaau omgegaan wordt / ſtaat te letten / dat men de tong eerſt uitgeſneden zynde / de Viſch op den overloop van 't Schip werpt / alwaar dan de zelve van 't ingewandt gezuivert wordt / en vervolgens den Tonter overgeleevert / die beneden in 't Schip bezig is om by laagen van twee of drie vademen lengte / deeze gezuiverde Viſch kop en ſtaartsgewyze te leggen / en beſtrooit ze als dan met zout zoo veel daar toe vereiſcht wordt. Vervolgens legt hy 'er wederom een andere laag op / die insgelyks gezouten wordt / en hier mede vervolgende zoo lang de Viſſchery van dien dag duurt. Wanneer deeze Viſch / dus drie of vier dagen gezouten / heeft gelegen / en het zout genoeg aangenomen; neemt men die wederom op / ſchuddende het ongepekelde zout af / en legt de zelve beneden in 't Schip by laagen / bedekkende die met verſch zout / waar in ze als dan leggen blyft / en dus met den geheelen vangſt voortvaarende / tot men zyne lading bekomen heeft. Indien men de Viſch als dan noch eens verwaarſen wil / wordt die wederom met verſch zout beſtrooit.

En hoedanig men met het zouten van de gevangen Bakkeljaau omgaat.

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Hoedanig in 't Voorjaar het veelvuldig Ys omtrent de Terreneuffche Banken den Viſſchers veel arbeid verſchaft. Welk ſlag van Vogelen zich omtrent deeze Kuſten onthouden.

Schoon de voordeelen deezer Bakkeljaau-Viſſchery toevalliger-wyze te bevoogen zyn / heeft men niet te min veel ongemak uit te ſtaan dewyden het op de groote Bank in de Maandt Juni noch zoo koude is / als het in Herfſtmaandt in Januarij zyn mag. De langſte Toghten duuren 'er zelden meer dan drie maanden / en die nochtans meeſt met dikke en koude nevels vergelt gaan. In 't Voorjaar wordt de langduurigheit der koude door 't Ys veroorzaakt / uit het Noorden van Groenlandt / de Straat Davis en verdere Noordere Gewesten derwaarts heen gedreeven. Wanneer door ſtorm dit Ys in ſtukken bierkt / worden de gebroken Yſchotſen door den Stroom en Noorden windt / die in dien tyde des Jaars veeltyds heerſcht / derwaarts en naar de groote Bank gevoert / als dan vlieſt 'er het Zeewater / 't welk 'er onderdeg tegen aanklotſt en overheen ſpoelt / aanvalt / waar door dit Ys allenks dik-

Veelvuldige en zwaare Yſchotſen omtrent de Terreneuffche Banken gevonden.

bilder wordt / en het bovendeel dus zwaarder gewogen als het onderſte / wordt dan overwigtig / waar door het omhant en gedurig aanvaert. Somtyds vind men 'er gantſche Bergſchorſen / hooger dan Lopens / die men / de zon daar op ſchynende / agten of twintig mylen in zee bevogen kan. Indien men in de Maanden May / Juni en Julij voor de Terreneuſſche Banken / of van daar naar Pzanbrzyk vertrekken wil / herft men deſ nachts wel toe te zien / om zich op derze dryvende Pſchorſen niet te verzeilen / zulks 'er als dan geen ruſten aan was / en men in levensgevaar geraaken zoude. Derze gevaarlyke Pſchorſen worden somtyds vyftig of zeſtig mylen in zee van de groote Bank en ook wel nader gevonden / na dat de heerſchende winden de zeden dezwaarts dryven. Somtyden zien men 'er door voorzigtyende winden beide achter den anderen / zulks de Schepen / die om de Viſch te vangen / hoers naar Lande nemen willen / Pſvelden ontmoeten / van honderd en vyftig Pzanſche mylen in uitgeſtrektheit / waar door zy wel genoodzaakt worden twee dagen lang / met een ſtiffche koerte / en by zetting van alle zeilen / langs de zelve te zeilen / eer zy het einde bereiken / of elders eene opening vinden / om dan als door eene Zee-engte of ſtraat het Lande te bereiken. Derze Schotſen of groote Pſvelden ſtrekken er niet / dan dat ze de Suider warme lucht ontmoeten / daar zy / door den wind naar Landwaarts gedreven / tot op vyf en twintig of dertig vademen diepte aan den grondt zitten blyven; waar uit men de eigentlyke bilte zodaniger Pſbrokken oopbaalen kan / vermits ze ook niet veel hoog boven 't water uitſteeken. Men herft 'er volgens bericht der Viſſchers / Pſſchorſen op de groote Bank gevonden / die vyf en dertig vademen diep onder water vaſt zitten / en tien mylen in den omtrek hadden. Sodanige zwaare / bilte en hoog boven water uitſteekende Pſvelden / worden dan als gevaarlyke klippen geſchuwt / bedacht zynde / dat ze ter eene of andere zyde mogten omkanten / gemerkt zy aan de Zuyzyde de meeſte warmte gevoelende / afſmelten en lichter worden / waar door de zwaarſte zyde komt over te hellen. Men acht ook dat derze Pſvelden oorzaak aan de koude lucht van Canada geven.

Welk ſlag van Gevogelte zich alda at onthoud.

Verſcheide Vogels onthouden zich omtrent de groote Terreneuſſche Bank / die nochtans vyf en twintig mylen van 't naaſte Lande gelegen is / waar van de voornaamſte de Leevervreters / Struiffers / Zeeparoudes en Pygmeen zyn / waar van we hier iets gedenken willen.

Leevervreters beſchreven.

De Leevervreters zyn hongervoortzaantachtige Vogels / waarom ze ook dien naam voeren / vermits ze op de weggeworpen Kabbeljaus Lever aazen. Een Schip om te Viſſchen op de Viſchbank gekomen / ziet men eerlang een menigte derzer Vogelen rondom zweeven / om op de Lever / door de Viſſchers in Zee geworpen / aan te vallen / waarom ze ook onderling een Vogelkryg voeren. Somtyds komen ze de Schepen zoo na /

na / dat men ze met lange ſtokken dood ſlaan kan. Dooz hunne gulzigheit naar de Lever / wazden ze mede op deeze wpze met den angel gevangen : men maakt de zelve aan 't eindt van een klein en dun touw vaſt / met een kurk verzien om het wegzinken te beletten / en werpt dien angel / waar aan een ſtuk Lever gehecht is / in Zee / zoo verre men van zich werpen kan. Eerlang vliegen deeze Vogels naar dit uitgewozpen aas / en vechten 'er om / wie van hun dit lokaas hebben zal. Eindelpk vind zich een van de zelven gevangen / die dan naar boozdt getrokken wozd : maar als dan heeft men zich wel te wachten / dat deeze Vogel des Viſſchers handt niet vatte / vermits zpne bovenſnavel krom is / en verre over den onderſnavel ſluit / zulks hp ietz vattende / 't zp vinger of handt / doozbpt. Niet onvermaakelpk is 't / wanneer men deeze gevangen Vogel van den Angel los gemaakt heeft / en over den overloop van 't Schip loopen laat / dat hp echter niet wegvliegt / doozdien hp zich niet dan uit het Water om te vliegen opgeeven kan.

Wat de Kruiſſers aangaat / zpn mede Vogels die aan de Lever hun aas vinden / doch de Schepen zoo na niet bykomen. Kruiſſers wozden ze genoemt / naardien ze in Zee altoos heen en weer kruiſſen. Hunne vlucht is van de vlucht van andere Vogelen daarin onderſcheiden / om dat ze gelpkzaam over dwerſch vliegen / ſlaande de vleugels boven en onder uit / zulks wanneer ze zich wenden willen / de bovenſte vleugel zich naar beneden keert. Dit ſoozt van Vogelen wozd men omtrent hondert mylen in Zee / booz de Kuſt van Nieuw-Vzankrpk gewaar; want dagelpks ziet men ze gints en derwaarts kruiſſen. Zy aaſen mede op de kleine Viſch / als vliegende Viſch / Haring / Sardainje en anderen / waar aan zp hun booznaamſte voedzel vinden. Insgelyks Kruiſſers.

De Waterhoenders wozden dus genoemt / om dat ze een gelpkheit met de Hoenders hebben Insgelpks leven ze van kleine Viſch en den Lever / doch zpn zoo gulzig in 't verſlinden niet als den Leverbreter is. Zy vliezen gedurig rondom het Schip / en zoo dzaa zp eenig ingewandt zien weggewozpen / komen zp 'er op aazen. Waterhoenders.

De Pygmeen zpn een dzeemt ſoozt van Vogelen / zwart en wit gevlekt. Vliegen kunnen ze niet / doozdien zp maar van twee kozte vlerken verzien zpn / waar mede ze op het water ſlodderen / wanneer ze op hunne wpze vliegen of onderduiken willen. Men acht dat ze naar den grondt duiken / om hun voedzel op de Viſchbank te vinden. Zeldzaam is 't dat men 'er eenige omtrent hondert mylen van Landt gewaar wozd / ſchoon ze echter haare Eyeren op 't Landt gelyk andere Vogels leggen. Wanneer ze haare Jongen hebben uitgebzoeit / begeeven zp zich met de zelven op den rug te water / en komen alzoo mede op de Bank / die men als dan niet grooter als een Kuiken bevind ; maar volwaſſen zoo groot als een Gans wozden. Deeze gemelde Vogels gebzuiken de Viſ- En Pygmeën.

ſchers voor hunne ſpys / alhoewel ze onſmaakelyk zyn en naar ſtinken / vermits ze zoo geestig naar Visch en den Lever zyn.

DERDE HOOFDTSTÜK.

Hoedanig men de Bakkeljaau gevangen zynde, droogt, en welk een ſoort van Viſch dit is; welke Gereedſchappen men daar toe bezigt, en waar deeze Viſſchery het meeſt geoeffent word.

Kleinder ſoort van Bakkeljaau, hoe die gedroogt word.

WAt de gedroogde Bakkeljaau of anders Stokviſch / omtrent Terreneuf gevangen en gedroogt / aangaat; deeze valt kleinder dan de groene Bakkeljaau die gezouten werd / waarom men die ook te gemakkelyker ophaalen / en gedroogt zynde bewaaren kan. Want het Zout beter doordringt als in de gemelde Groene Visch / die grooter en ook gevolgelyk dikker is / en van wegen zyne dikte / de wormen te eerder onderworpen / eer de zelve gedroogt zy / 't welk men by de kleine Bakkeljaau niet onderhevig word / vermits ze duurzaamer is / en op lange Reizen en in Warme Gewesten voor Mondkost dienen kan. Nochtans word 'er onder de Kusten zoo wel als op de Banken groote Bakkeljaau gevangen / doch deeze word nooit gedroogt; maar gezouten gelyk men in de Bankviſſcherp gewoon is te doen.

Hoe veel Schepen Jaarlyks tot deeze Viſſchery worden uitgeruſt, en waarin de uitruſting beſtaat.

De voornaamſte en bequaamſte die met deeze Bakkeljaau Viſſcherp weeten om te gaan / zyn de Biskajers / vervolgens die van Rochelle en de alom gelegen Eilanders / als mede de Bourdeloizers en eindelyk de Zitanjers. Van alle deeze Plaatſen worden Jaarlyks omtrent 100 of 150 Schepen op deeze Viſſcherp uitgezonden / byaldien het gebrek van Bootsgezellen in 's Konings dienſt niet word vereiſcht.

Tot de Viſſcherp langs de Kusten worden nochtans veel meer onkoſten vereiſcht dan die tot de Bankviſſcherp behoeven aangewent te worden / waar toe men niet als eenig Loot / Lynen / Meſſen / Zout en andere Gereedſchappen noodig heeft / reeds hier voor aangemerkt; want een Schip van twee honderd vat kan op de Bankviſſcherp beſtaan met 25 Mannen / daar die van de Kustviſſcherp ten minſten 50 Mannen van nooden hebben / nevens den Mondkoſt van agt of negen Maanden verzien / waar van de voornaamſte Levensmiddelen zyn naar de groote der Schepen vier honderd pond Biſchuit / twee Oxhoofden Wyn / Spek / Vleeſch / Erreten / Bonen / Bakkeljaau / Haring / Boter / Olyn / Azyn / en andere kleinigheden naar dat een Schip ſterk bemant mogte zyn.

Wat

Wat de bedieningen en de verdienſten van ieder bedieninge aangaat/ deeze zyn dusdanig onderſcheiden: De Biskajers bedingen hunne verdienſten by de Lading van 't Schip. De Rederg maaken verder een beding met het Scheepsvolk/ verdeelende alles in twee of drie hondert deelen/ waar van de Kapitein een zeker aandeel krygt/ na dat hy in deeze Viſſchery ervaaren is/ en insgelyks de Droogmeester die het bewindt der Vischdrogerpen heeft/ de Stuurman/ de Afmaker en Ontginder der Viſſchen/ de Bootsman/ de Koepers en Jongens/ ieder hun deel genieten. Wanneer nu de Viſſchery volbragt en 't Schip de reize heeft afgelegt/ als dan de overeengekomen Lading niet kan uitgelevert worden; word zulks van een ieders aandeel gehoud: doch een grooten Lading mede brengende/ geniet 'er ieder zoo veel te meer zyn aandeel in.

Hoe de bedieningen van 't Scheepsvolk worden verdeelt.

De Bourdeloizen bedingen echter voor hun een derde deel der Lading/ te weeten/ wanneer een Schip eene Lading van agtien duizend Viſſchen inheeft/ worden 'er zes duizend van aan 't Scheepsvolk toegelegt/ 't welk om hun aandeel dient. Maar de Kapitein maakt gemeenlyk met zyn Volk een verding/ en komt met zynen Stuurman en Drogmeester, die somtyds beide deeze bedieningen waarneemt/ voor eenige deelen overeen/ en vervolgens met een ieder naar zyne bedieninge. De Kapitein heeft en behaud het aandeel der Jongens voor zich/ betalende hun tien/ twaalf of vyftien gulden voor de reis; voerende somtyds van vyf tot tien Jongens op een Schip na dat het groot is/ vermits tot ieder Sloep een Jonge behoort.

Welk een loon de Bourdeloizen op zodanig een Viſchtogt bedingen.

De Rochellers en Eilanders maaken een geheel ander beding/ beſtaande in 't vierde deel van de Lading of vangſt door hun opgedaan. Ook maakt de Kapitein mede wel een beding met zyn Scheepsvolk. De Rederg verſchaffen de Levensmiddelen/ en betaalen den Kapitein twee hondert en vyftig gulden voor Sloepgeldt/ voerende ieder Sloep vyf Mannen/ een Jongen daar onder gerekent. All het Scheepsvolk ontfangt ieder naar zyne bediening eenig geldt ophandt. De Stuurman ontfangt 150 of ook wel 200 gulden/ de Meester der Vischdrogerp/ mede omtrent zoo veel/ en wanneer hy beide de bedieningen te gelyk waarneemt/ 300 gulden/ de Bootsman 120 of 130 gulden na dat hy zyne bediening verſtaat/ want zyn werk is mede de Visch van zyn ingewandt te zuiveren/ en de Sloep-Koepers 60 of 75 gulden na dat se bequaam bevonden worden. De Konſtapel neemt somtyds mede het ampt van Scheeps-Stuurder waar/ wanneer hem als dan meer geldt op handt gegeeven word. Ook genieten de Timmerlieden en de Kok van 75 tot 100 gulden op handt. De Wondheelder word 200 of 300 gulden verſtrekt/ om zyne kiſt van Geneesmiddelen te verzien/ en alles wat tot de behoefte der artſenyen te Scheep noodig zy/ welke kiſt en behoefte na gedaane Viſchtogt hem dan eigen blyft; behalven dat heeft

Insgelyks de Rochellers en aangelegen Eilanders.

hy noch voor Scheerloon van ieder Man twintig ſtuivers / en voor den Vangſt gelyk andere zyn deel, waar tegen hy mede te Landt dienſt moet doen / doch niet als de geringſte Bootsgezel / vermits hy 't is die de Viſch den kop affnydt.

Met hoedanig een ſchikking zich de Kapitein ter Viſſchery vaardig maakt;

De Kapitein met al zyn Scheepsvolk veligvaardig zynde / en alles wat tot de Viſſchery noodig zy ingeladen hebbende / gaat dan met den eerſten gunſtigen Windt t'zeil. Omtrent op hondert of hondert vyftig mylen na / ter Viſchplaatſe gekomen / begint hy zyne gedachten over de ſchikking ter zaake van de Viſſchery te laaten gaan; hy verzoegt ieder Bootsman van Zeildoek en Garen / waar mede hy met zyne Sloepvoerers en Jongen de Zeilen klaar maakt. Want ſchoon zy alle wel weeten eer ze vertrekken / tot welk een dienſt men hun gebruiken zal / ter plaatſe van de gewoone Viſchvangſt gekomen / echter zyn eenige niet zeker bewuſt wat hun werk wezen zal / voor dat het hun den Kapitein belaſt / of dat hy hun daarom loten laat. Vervolgens verziet hy een ieder van een touw / ter dikte van een handvatting / en lengte van zeſtig of tachtig vademen / met een ſoort van een anker / naar een haak gelykende / waaraan men het vleeſch hangt / tot deeze Viſſchery bequaam gemaakt / nevens zes lynen voor ieder Sloep / te weeten / twee voor ieder Man / en een dozyn angels met de toebehoorende zinkloodjes. Als dan is vervolgens een ieder bezig zich in alles tot de Viſſchery gereed te maaken / om wanneer men ter Viſchplaatſe gekomen is / de handen aan 't werk te konnen ſlaan / en om allen verderen toeſtel klaar te maaken / waar mede men dan drie of vier dagen toebrengt.

En met welk een toeſtel de Viſſchers zich moeten verzien, en hoe zy zich tot de Viſſchery toetakelen.

Wat nu den verderen toeſtel der Viſſcheren in 't byzonder aangaat. De Bootsman als mede het ander Scheepsvolk is ieder van een paar ſterke en wyde laarzen verzien / die men van de beenen kan afſchudden. Deeze laarzen zyn kort zonder omſlagen en knieſtukken; maar nochtans zoo waterdicht / dat 'er in 't minſt geen water doordringen kan. Verders zyn ze van een lange rok / uit Schaapsvachten gemaakt / verzien / welker eene zyde alwaar de nerf van 't leer is / t'eenemaal doorolyt zynde / geen water doordringen laat. Deeze rok hangt hen tot over de laarzen / en over de zelve trekken ze noch een andere mede van Schaapsleer gemaakt / doch kort / en maar even over den middel reikende / aan / waterdicht zynde / waar aan een kap genaait is / om wanneer 't noodig is over 't hoofd te haalen. Hier over binden ze een groot leere Schootsvel / 't welk hen van den hals tot aan de beenen reikt. Dus toegetakelt / is men in ſtaat om een aanvang met de Bakkeljaauw-Viſſchery te maaken. De meeſte Biskajers hebben zich van zodanig een dubbele toetakeling in 't Viſſchen verzien / waar van zy zich om den anderen dag verſchoonen / de natte plunje uittrekken / en de drooge wederom aanſchieten / waar door zy zich altoos in een drooge geſtalte houden. De Hochelaers / Bourdeloizen en Vlaanders of Bootsgezellen van

van Dieu en Oleron, zyn niet zoo wel verzien; voornamentlyk alzoo zy zich des anderen daags niet verſchoonen konnen / naardien hen den duivelen toeſtel ontbreekt. De meeſten vergenoegen zich met een Zeildoekſche Kapotrok / die hen een weinig over den middel afhangt en mede met een kap om over 't hoofdt te haalen / verzien is; hebbende verders niet dan een Schaapsleere Schootsvel / gelyk de anderen / nevens leere mouwen / of van geteert Zeildoek gemaakt; maar hunne laarzen zyn met die van de andere Viſſchers gelyk.

VIERDE HOOFDTSTUK.

Hoedanig men voor de Kuſt de Viſſchery inſtelt, en wat een ieder tot het oeffenen van deeze Viſſchery te doen heeft.

Ondertuſſchen dat nu alles te ſcheep / wat tot de Bakkeljaau-Viſſcherp noodig zy / gereedt gemaakt is / ſpoed men met zynen togt naar de beſtemde Viſchplaats. Wanneer men dan nabp Landt en aan de Kuſt gekomen is / om 'er de Viſſcherp in 't werk te ſtellen / gebeurt het dat ſomtyds twee of drie Schepen te zamen in gemeenſchap in een Haven aanlanden / en aldaar hunne Viſſcherp zoeken voort te zetten / waar van een ieder tracht het Ammiraalſchap voor zich te verwerven. Om zich nu dit Ammiraalſchap eigen te maaken / zet men des nachts / wanneer men zich noch tien of twaalf mylen van Landt bevind een Sloep uit / met de beſte en ſnelſte Sloeproepers bemant / en goede windt hebbende / zet men 'er de zeilen by; doch dag geworden / en merkende dat anderen meer deezen toeleg maaken / ſtevenen ze voort / en zeilen / zoo ſnel als 't doendelyk is tegen elkander / om alzoo den voortogt te winnen / dat het water ſomtyds tot over 't boordt der Sloepen ſpoelt; ondertuſſchen durft zich niemandt roeren / dan die het uitpoimpen bevolen is / beducht zynde de voortogt te verliezen: Waar wanneer hun de Windt niet dienen wil / valt men aan 't roepen; en als dan ziet men wie zich de armen 't beſt roeren konnen / by welke roeikracht geen Galeiroepers in 't minſte haalen kan. Men denkt om eten noch drinken / om geen verzuim te geeven / en namaals beſpot te worden; want het komt 'er alleen op aan / dat men elkander maar een ogenblik in de aankomſt te Lande uitwint. De eerſt aangelande geniet dan het recht dat zyne Kapitein het Ammiraalſchap verwerft / en als dan deeſ zelfs plaats bekleeden mag / en keur neemen waar het hem aan 't beſte gevalt / zynen toeſtel op te rechten en met zyn Schip te ankeren.

Hoedanig de Landviſſchery word aangelegt.

Voor de Kuſt ten anker gekomen / worden alle de bedieningen / behal-

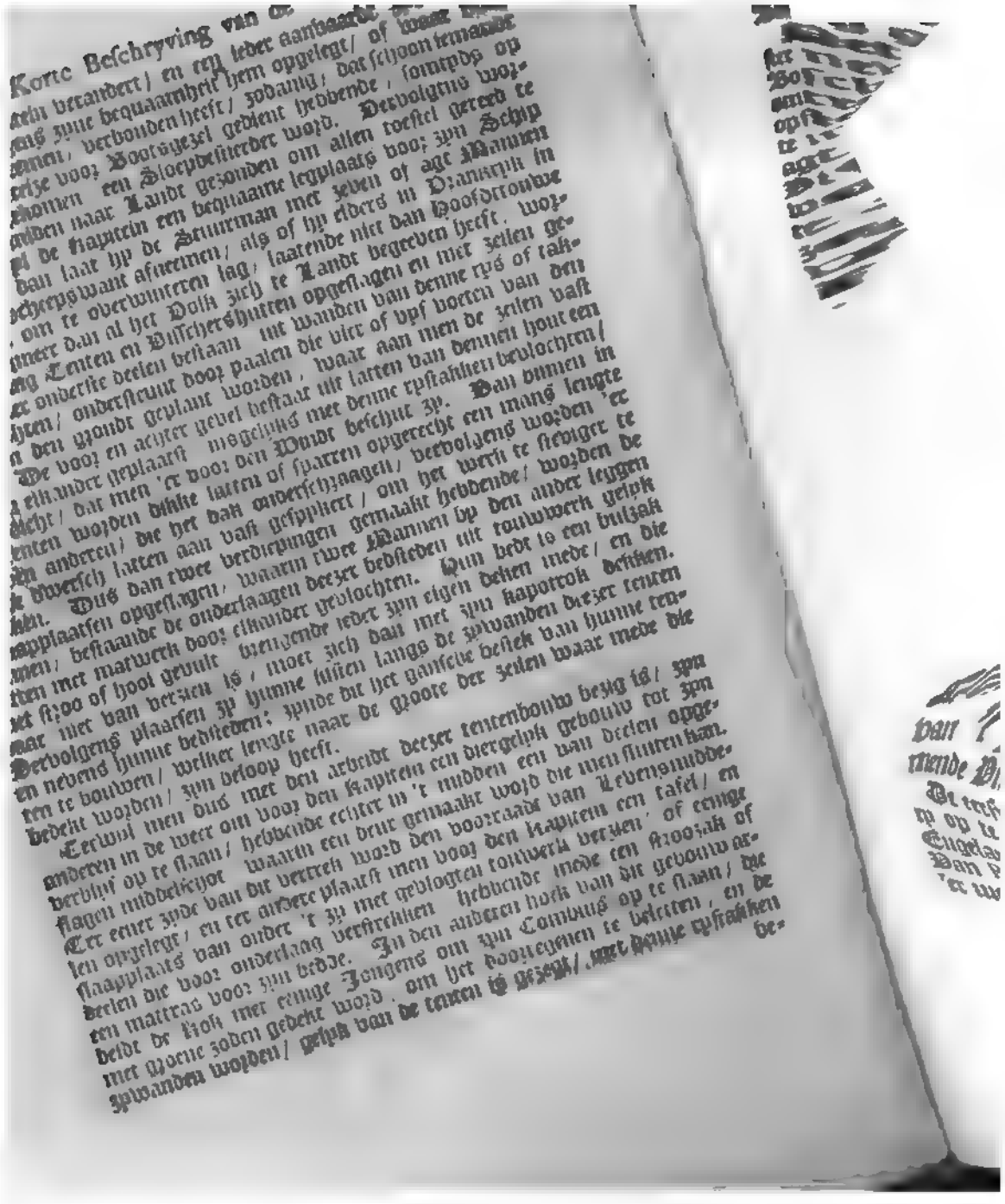

ruſſen en Terwolven te vangen / die zich veel omtrent de Eilanden van Touſquet zien lieten. Aan Kaap Sable, alwaar hy voor zich een Woning opſloeg / leide men 't eerſtang / op de gemelde Viſſcherp uitgerust / voerig toe ; maar de eerſte togt viel niet al te gelukkig uit / naardien men wat te laat op de Viſchplaatſ gekomen was. Met derze gemaagen Viſch zond Rivedou zyn Schip naar Vrankryk / met gedachten / wanneer het in 't volgende jaar weder aanlande / dat het hem alsdan in den Viſchvangſt beter gelukken zoude. Gebruykende den Winter zond hy eenige van zyn daar gebleevene Volk op de Vangſt van Ter-Wolven uit / waar mede ook weinig voordeel wierd opgedaan / vermits de Engelſchen de Eilanden van Touſquet, alwaar de gemelde Terdieren gevangen werden / verwoeſt hadden. Rivedous Schip quam in 't volgende jaar tydelyk genoeg weder aan te landen / verzien van Levensmiddelen en eenige nieuwe Manſchap ; dies zond hy 't wederom op de Viſſcherp uit / 't welk hem vervolgens een volle lading van Walvischtraan toebragt / waar mede hy dit Schip andermaal naar Vrankryk verzonden deed. De verkoop deezer lading bragt echter geen voordeel by ; want naauwlyks kon men de helft van de gedaane onkoſten goetmaaken / 't welk veroorzaakte dat in 't volgende voorjaar zich niemand opdeed / om uit Vrankryk derwaarts een togt te waagen. Doch quam Rivedou mede het ongeval over / dat hem zyne Woning afbrandde / in welke brandt hy het geen hem noch overig was / ongelukkig verloor : Dies hy zyne onderneeming ſtaaken moeſt / en geen luſt had / de zelve ooit weder op te vatten.

Vervolgens trachte de Heer de la Girandière dit werk weder te onderneemen / ruſte een Schip te Manteſ uit / verkoos tot zyn verblyf Sta. Maria, en bereide zich in de Haven van Campſeaux tot de Viſſcherp / die hem mede niet beter als Rivedou gelukte / vermits hy alle aangewende onkoſten verloor.

Waar na wilde dit een Normandier / Doublet genoemt / herbatten / die zich inbeelde verſtandiger in dat ſtuk dan anderen te zyn ; vermits men uit zyn voorgeeven grootheid zoude hebben / dat hy 't de bequaamſte man toe was. Hy had de Viſſchers van dat gewest van hunne Viſſcherp hooren verhaalen / hoe men zich daar in te gedragen had / en van welk gebruik men zich bedienen moeſt : uit dit verhaal nu had hy al zyne ingebeelde wysheit ingezogen. Zich naar Rouan begevende / ontdekte hy zyn voorneemen aan verſcheiden Handelaars / en bragt het zoo verre / dat 't een Compagnie opgerecht wierd / vermits hy zyn verblyf op 't Eilandt Magdalena neemen wilde. Hy verwierf [illegible] belanghebbers van de oude Compagnie van Nieuw-Vr[illegible] heit toegeeng het Magdalena Eilandt / doch onder voor[illegible] de Inboorlingen niet te mogen handelen. Hier op ruſ[illegible] Schepen uit / en verzag zich van alles / 't geen hy [illegible]

noodzaakt wierden 't zy op Konings Vlooten dienſt te neemen / 't zy naar Oost of West of op andere Koopvaardy Schepen zich te laaten gebruiken / 't welk den Koophandel niet weinig verlichten zou / de Bootsgezellen gesmydiger maaken / en hen doen noodzaaken dienſt te zoeken / daar men ze nu gelykzaam toe koopen moet.

Hoe en waarom de Jaarlyks vertrekkende Schepen meer voordeel beoogen dan de verblyfneemende Visschers konnen doen, aangemerkt,

Noch staat hier by aan te merken / dat nochtans de Schepen die jaarlyks op de Bakkeljau Vissscherp uit Vrankryk in Zee steeken / meer voordeel doen / dan die van de aldaar verblyfneemende Vissscherp / ingevalle zy / gelyk aangemerkt is / onderdes een middel wisten van aan ander werk te geraaken ; vermits zich de Visch op Nieuw Vrankryks Kusten / niet eerder dan in de Maandt May vertoont / zynde in April noch zoo mager / dat 'er niets aan is. Wanneer nu de Schepen uit Vrankryk vertrekkende / tydig genoeg in April op de Kusten komen zyn / zoo is wel te bevroeden dat de aldaar hun verblyfneemende Vissschers in 't minst noch geen voordeel hebben konnen behaalen ; vermits de bequaame tydt van de Vissscherp in de Maandt May begint en niet langer dan tot in September duurt / in welke laatste Maandt men wederom van daar vertrekt. Indien alsdan de Vissschers noch van geen volle lading verzien zyn / valt het hen moeylyk hunne volle lading te bekomen / vermits het dan voortaan zoo ongestuimig een weêr begint te worden / dat de Sloepen het op de Banken niet houden konnen ; en schoon men de Vissscherp noch langer trachte voort te zetten / zoude men naauwlyks drie dagen wekelyks daar toe gelegenheit vinden / en dan noch dagelyks niet boven anderhalf uur tydt hebben om op de gronden te konnen vissschen / in welk een tydt zy weinig meer dan vyftig of zestig Bakkeljauwen zouden opdoen / alzoo het windig weer dan niet toelaat aldaar te ankeren / voornamentlyk met kleinvaartuig gelyk de Sloepen zyn. Zoo dat / 't zy de Vissschers hunne lading hebben of niet / moeten ze / wanneer de Maandt September verstreeken is / vertrekken / onaangemerkt dat by langer vertoeven / de kosten ook hooger loopen zouden / dan de Vissscherp opbrengen kan.

Indien men dan ook aanmerkt dat de aldaar hun verblyfneemende Vissschers minder voordeel dan de jaarlyks vertrekkende zullen doen ; want de vertrekkende Vissschers weder in Vrankryk aangelandt / word de Redery van allen last ontheven / daar de geen / die des Winters hun verblyf in die Gewesten neemen / noodwendig in de kosten van Loon en Levensmiddelen vervallen ; Terwyl het overwinterend Volk niets tot eenige bevordering van belang kan uitvoeren : maar wilde men zodanig een aldaar verblyfneemende Vissscherp met eenig voordeel ondernemen en handhaven / moest men middelen in 't werk stellen / dat het in bezit genomen Landt of Gewest konde bevolkt en bewoont worden / en zodanig dat deeze bevolking aangemoedigd wierd / om aldaar bequaame huishoudingen voort te planten.

E I N D E.

BLAD-

BLADWYZER

Der voornaamſte Zaaken.

A.

Aanmerking over de koershouding der wykende Viſſchen 254. Hoedanig de afwachting der geweeken Viſſchen waar te neemen. 255. 257

Aart, *Hoedanigheit* en *Gedrag* der Inboorlingen omtrent de Kuſt van de Straat Davis. 74. 80. Hunne wyze van Leeven, en hoe zy zich omtrent hunne Dooden gedragen. 79. Hoe men zich voor des Landaarts verradery te wachten heeft. 81. Die van de Weſtkuſt van een Handelbaaren aart. 83. Hunne Geſtalte en Kleeding. 84.

Aas, zie Walviſch Aas.

Aasryke Gronden omtrent *Spitsbergen*, werwaarts een overvloed van Viſch eertyds quam afzakken. 193. 210

Achtgeeving (*noodige*) in 't Ys, en hoe zich daar in te gedragen. 178

Achter Voorland by *Spitsbergen*, is aasryk. 248

Acte aan de Noordſche Compagnie verleent, bewyſt het gevoelen van den doortogt naar Indiën. 151.

Acte van *Continuatie* en *Prolongatie* op 't *Octroy* der Groenlandſche Viſſchery. 216

Acte van *Verdrag* met de Vrieſche Compagnie. 223.

Ajmaaken, wat dat is in de Viſſchery. 359. Toeſtel hier toe aangeweezen. 360.

Algemeene toeſtel tot de Viſſchery 345

Aloude Hiſtoriën der Noordſche Gewelten, haare onzeekerheit aangeweezen. 62.

America, of het aan *Groenlandt* grenſt onderzocht. 27.

Amſterdammer Eiland, by *Spitsbergen*, door de Hollanders bezeten. 194. 214.

Arngrimus Jonas over de bevolking van Yſlandt onderzocht, en wederſproken. 65

d'Aſiaanſche Odin onder d'aloude Yslanders geëert, en wat men van hem gebeuzelt heeft. 61.

B.

Baarden (*Walviſch*) en haare geſtrektheit in den mond van de Viſch beſchreeven. 105. 117. Hoeveel ieder Viſch uitleevert. 116. 356. 371. Waar toe deeze de Viſch dienen. 117. Hoe de zelven worden uitgeſneeden. 355.

Bakkeljaau Viſſchery, hoe en waar geoeffent. 378. Hoedaning de Bakkeljaau gezouten word. 381. Tweederlei ſoort van Bakkeljaau. 384 Hoe men deeze Viſſchery voor de Kuſten oeffent. 387. Met welk een uitſlag een verblyfneemende Viſſchery is ondernomen 389. Middelen noodig ter bevordering deezer Viſſchery in 't werk te ſtellen. 391. Hoe en waarom de vertrekkende Schepen meer voordeel dan de verblyfneemende Viſſchers doen. 392.

Baſques, de eerſte aanleiders tot de Walviſchvangſt. 207.

Bedenkingen voor en tegen, over des Schryvers oogmerk wegens d'onregelmatigheit in de Viſſchery 294 Wat order hier in te beramen zy. 295 en gevalligheden aangeweezen. 296. Zaaken in 't algemeen die opmerking verdienen. 29.

168
gen aart om-
n. 182
goud ingelaa
des wegen ont
24
n de uitvinding
156
edachten over 't
West. 155
e Yzondbaay op
213
beſchreeven 1. doo
oenlands genoemt. 2
ken 7 yn Zoon Leiffe
riſtendom alleuks in-
chil over de tydreeke
volking tuſſchen d'Ys-
Deenſche Kronyken 3
ucht in *Oud Groenlands*
de 12. Hoedanig de Vaart
enlands ſchynt geſtopt 25
t aan *Tartarie* of *America*
erzocht 27 Waarom dee-
g onzeeker blyft 29. On-
en beſluit over Groenlands
36
ng.
s beſchreeven 16 Hun gedrag
gen naar Denemarken overge-
D. Drift tot hun Vaderlandt 20.
bequaam bevonden om in den
elyke Godsdienſt onderweezen
rden, en om de Deenſche Taal te
n 22. hunne geſtalte beſchree-
23
landſche Maatſchappy te Koppenha-
n opgerecht, zenden Schepen naar
oenlandt, en handel met dien Land-
art gedreeven. 24
enlandſche Maatſchappy in Neder-
landt, wanneer een begin genomen,
en met een Octroy begunſtigt 207.
Omtrent met d'Ooſtindiſche Com-

dunen waarom
tigt 16.
Groenlandſche Schuitjes en Vaartuigen
ſchreeven, en hoe de Groenlanders
daar mede weeten om te gaan. 21
Groenlandsvaarders hoedanig die worden
uitgereed. 329 Wat Schepen tot de
Viſſchery bequaam zyn. 330. en hoe-
danig men die ballaſt 334
Groenlandſche Vleet, wat daar toe word
vereiſcht. 335
Groenlandſche Viſſchery, hoedanig eertyds
in en omtrent de Bayen gehandhaaft.
219. Voor een ieder open geſtelt 231.
239 verbod ſomtyds daar op gelegt
en waarom. 232
Groenlandſche Walviſchvangſt, hoedanig
en wanneer begonnen 207. deeze Viſ-
ſchery beſchreeven en in haare behan-
deling, 't Scheepsleven en gedrag 229
ſchouwt.
Gronden voor *Jan Mayen Eilands* en *Oud-*
Groenlands, wanneer daar de Viſch beſt
aan te treffen. 251
Grotius gedachten over de bevolkers van
America bygebragt. 63

H.

Halvemaans Eilands voor *Spitsbergen*
ontdekt 195. alwaar noch overblyf-
ſels van Traanketels zyn tevinden. 212
Hamburger Baay op *Spitsbergen* by de 212
Hamburgers bezeten. 194
Harlinger Kokery op *Spitsbergen*. 227
Harpoeniers hadden eertyds 't beſtier over
de Viſchery 127. wierden voor
lyke waaghalzen aangezien en
ven zeer geacht.
Harpoen, hervormaamſte wer
mede de Walviſchen gevan-
den.

daar. 17. Andermaal derwaart op ontdekking uitgezonden, en wat hem ontmoet. 18
Lome Baay op *Spitsbergen* ontdekt. 194
Loosheit tuſſchen de Weſt- en Zuidys Viſſchen hoe t'onderſcheiden. 286. hoedanig deeze Viſſchen in hunne loosheit te verſchalken. 289
Lucht; gemaatigheit der Oud-Groenlandſche Lucht. 12
Lynen, zie Walviſchlynen.
Lyſt van de Hollandſche Groenlandſche Viſſchery en der zelver Vangſt ſedert eenige jaaren. 302.
Lyſt van de Hamburger Groenlandſche Viſſchery en vangſt ſedert eenige jaaren. 309.
Lyſt van Victalie of Leeftogt voor Schepen van 4, 5 en 6 Sloepen. 332 333.
Lyſt van een Groenlandſche Vleet of Armazoen. 335.
Lyſt der Bedieningen in de Viſſchery. 341

M.

Maan Eclips een dag vroeger op *Spitsbergen* dan volgens uitreekening gezien 265
Maandgelders wat die verdienen. 342
Maatbaarden, hoeveel ieder Viſch omtrent uitleevert. 116
Maatſchappy, zie Groenlandſche Maatſchappy.
Magdelene Baay, waar gelegen 194. is Aasryk. 248.
Maraldi, bericht van verſcheiden Obſervatiën te Parys, te Dieppe, in Engelandt enz. over 't Noorderlicht 266
Martinieres gevoelen van het *Waigat* by gebragt 134 en verdacht gehouden. 135.
Metius (*Abraham*) gevoelen over de uitvinding van Ooſt en Weſt. 155.
Misbruik in Traan- en Baardenhandel ingeſloopen en weder afgeſchaft. 300.
Monſtering van 't Scheepsvolk naar Groenlandt hoe geſchied. 339.
Monſterrol in een ſchaarſe en Ruimen tyd van Manſchap 340.
Moſſelbaay op *Spitsbergen* ontdekt. 194. 214.
Munk (*Jan*) op ontdekking van een Straat tuſſchen *America* en *Groenlandt* uitgezonden 30. loopt de *Straat Hudzon* in, alwaar hy met eenige inw onders handelt 30. en naamen aan d'ondekte Landen en Kuſten geeft 32. zyne overwintering. 32.
Munks overwintering beſchreeven en wat ellende hy uitſtond 33 maar komt eindelyk weder in Denemarken aan te landen 35. tracht andermaal een togt te doen, en zyn vreemd wedervaaren en dood. 35.
Munks Haven, waar geleegen. 31.
Munks Winterhaven, aan de Kuſt van Nieu Denemarken 32. alwaar deezen Zeeheld overwinterd is, en wat hy daar aanmerklyk vond. 32.

N.

Naamlyſt van alle de Directeurs en Commandeurs der Hollandſche Groenlandſche Viſſchery en handel. 314.
Naamlyſt van alle de Directeurs en Commandeurs van de Hamburgſche Groenlandſche Viſſchery en handel. 323.
Nadocus voor d'eerſte ontdekker van Yslandt gehouden. 64.
Natuurkundige aanmerking over de oorzaak van koude en hitte. 90.
Noord Baay van *Spitsbergen* oertyds Viſchryk 236. Overwintering aldaar door 7 Mannen gedaan. 260.

Noord Bank eertyds voor *Spitsbergen* een goede Visschery geweest. 236
Noorderlicht of Nachtscheemering hoedanig in *Groenlandt* 12. en te Spitsbergen gezien 263. 't zelve door verscheiden Geleerden nagespeurt en te Paryss, Dieppe, Brest, in Engelandt en langs de Kusten van Langudok, te Koppenhagen, Berlin en elders waargenomen. 266
Noordkapers konnen zich in een warmer Gewest dan de Eilandsche Visschen onthouden, en waarom 114. hebben hun meeste verblyf omtrent de Noordkaap en Yslandt, alwaar deeze Visch zyn aas vind, aangewezen 118 meer dan een Ton Haring in de maag van een Noordkaper gevonden 118. ont houd zich liefst in diep water, waarom hy de Noordzee schuuwt 120 zyne kundigheit van zyn Natuurlyk Gewest aangemerkt 121. waar deze Visch het zeekerste is aan te treffen 122. dat onder Ysland en de Noordkaap word gestelt 122. Ondieptens door hem geschouwt, en waarom, en zyne tydelyke plaatsverwisseling aangewezen. 124
Noordkapers Aasteelt waar en wanneer tydig 124. 't welk deeze Visch weet waar te nemen. 125
Noordoosterland by Spitsbergen ontdekt. 195. 214
Noordpool (Reistogt naar de) en om de zelve door een Groenlandschvaarder voorgestelt, en wat daar van te denken zy. 135
Nova Zembla door Willem Barentsz. bezeilt 140. Overwintering aldaar en hoe kommerlyk die afliep 140. Akelige toestand van deeze overwinteraars 141. hunnen te rugtogt naar 't Vaderlandt met d'uitterste gevaaren vermengt. 146

O.

Observatiën over 't Noorderlicht en der zelver uitwerkselen vertoont. 266
Octroy aan de Groenlandsche Maatschappy verleent 207. Continuatie verkreegen 216. 229 wanneer geëindigt. 231
Om de Oost, hoedanig de Visschery waar te neemen. 251
Onder-Maatbaarden, wat die zyn. 117
Ongevallen den Groenlandsvaarders bejegent. 275. 276. 277. 280. 281
Onderzoek of de Zuidys Visch van hun gewoon Gewest kundig is. 184
Oog (*Walvisch*) beschreeven en naaukeurig door den Heer Leeuwenhoek onderzocht 106. Aanmerking daar over. 108
Oost- en West-vinding, hoedanig men zich daar in vruchteloos heeft afgesloofd 153. en door wie. 154. 155
Oostzyde van *Spitsbergen* meer dan de Westzyde met Ys bezet en waarom 185 voorbeeldelyk getoont. 185
Order op 't bergen van den Manschap en Goederen gestelt en bekrachtigt. 311
Ordres op de Bedieningen in de Visschery. 344
Overblyfsels van Muuraadjes en Fondamenten van Pakhuizen en Traankokeryen op *Spitsbergen* noch te vinden 212. op *Jan Mayen Eilandt* hoedanig daar gevonden. 285
Overdenking over de Zuid- en Westysvisch in 't houden hunner onderscheiden koersen 179
Oud Groenlandt, hoedanig de vaart derwaart zon zyn gestopt 25. waar door alle gemeenschap met de aloude Bewoonders is afgesneeden 25 hoedanig dit Gewest zich uitstrekt 253. hoe het zich opdoet, en voor welkers

Kusten zich veel Visch onthoud 253. Overweeging hoe alhier een bequaame Visschery op te speuren zy. 287
Ondheit van *Yslandt* onderzocht. 60 61. 64. 65. 68. 69.
Overwintering op *Spitsbergen* hoe die afliep. 261

P.

Potvisschen, onthouden zich om de Zuid 100. 114 Eenige deezer Visschen omtrent de Noordkaap gevangen en beschreeven. 112

R.

Raabers (*Jan*) voorgeeven over de uitvinding van Oost en West word onvoldoende bevonden. 157
Reeneveld, een Reede op *Spitsbergen* ontdekt. 194. 214
Reistogten (verscheide) ter ontdekking van den doortogt naar Indiën door byzondere Natiën gedaan 136 waar door geen ander belet dan 't Ys alleen gevonden word. 137
Rembrantz gevoelen over de uitvinding van Oost en West. 155
Reuzen, hoedanig in d' aloude Historiën by vergelyking ingevoert 61. Voor de eerste bevolkers van 't Noorden genomen, dat onderzocht word. 62
Robben beschreeven 199. waar die meest te vinden zyn 196. listen gebruikt om deeze Zeedieren te vangen, en hoe veel Spek die uit leeveren. 197
Roode Baay, op Spitsbergen geleegen. 194
't *Rysen* der gevangen Visschen, waar toe eertyds diende, doch word nu meer nadeelig dan voordeelig geacht en waarom 128. Hoe bezwaarlyk een gereezen Visch te kenteren zy 131. door een voorval aangeweezen. 132

S.

Schaakspel, hoe vernuftelyk door d'Yslanders behandelt. 59
Scheepstogt van Willem Barentsz. kortelyk aangemerkt. 139
Schepen in 't Ys bezet, hoedanig die zoo veel mogelyk is te redden 99. 278. en verlaaten worden. 279
Schepen op de Bakkeljaauw-Visschery uitgerust en hoe 379. Hoeveel jaarlyks op deezen Vischtogt uitvaaren, en waar in de uitrusting bestaat 384. Bedieningen hoedanig op deeze Schepen verdeelt 385 welk een loon de Bakkeljaauw-Visschers verdienen 385. en met welk een toestel men zich moet verzien. 386
Schryvers (verscheiden) over d'Ontheit van Yslandt vergeleken, 68
Schuitjes (Groenlandsche) beschreeven. 21
Skrelingers, d'eigen inwoonders van *Groenlandt* geacht. 5. Die vermeent worden omtrent de *Straat Davis* t'huis te hooren en Amerikanen te zyn. 5
Slaap en *Waaktyden* hoedanig in de Visschery waargenomen. 357
Sleeptouw, wat het eertyds was, als tot de Walvischvangst diende. 128
Smeerenburg op 't Amsterdams Eiland by *Spitsbergen*, een beruchte Traankokery eertyds geweest 214. alwaar een voordeelige Visschery was 215. groot gewoel aldaar wegens de zelve. 228
Sneeuwdeeltjes en der zelver verwisseling beschreeven, en hoe die voortkomen. 97.
Spaansche Zee, waarom daar met het loot geen grond is te pylen. 108

Spek van Robben en Walruſſen, wat Traan dit uitlevert. 199
Sperma Ceti, uit geen Walviſchzaad te bekomen en waarom 109. welk een ſtoffe het is 109. Waar meer, dan in de Noordere Geweſten gevonden. 109. is 't brein van een Potviſch, en hoedanig die word bereid. 112.
Spitsbergen, wat bericht *Leonin* van dit Land gegeeven heeft 27. Van wie en wanneer ontdekt 85. Geſteltheit van 't Landt en hoe zich deeze Kuſt opdoet 86. Word 's winters t'eenemaal in 't Ys bezet. 86. Is ſteenrotſig van grond en gantſch bergachtig 87. ſtrekking der Bergen 88. Verſcheiden Baayen aangeweezen 89. Ongemeene koude van dit Geweſt en waar uit die ontſtaat 89 door Richard Nicolzon beſchreeven 192. ſtrekking en gelegentheit van 't Eilandt 193. eertyds het welgeleegenſte voor de Viſſchery. 194
Spitsberger Waigat ontdekt. 194
Spitsberger Zuidend, de voordeeligſte plaats voor de Viſſchery en waarom. 247
Statenhoek, waar gelegen. 71
Straat Davis Kuſten beſchreeven., en hoedanig een koers men derwaarts te houden heeft 71. des Landtaards wooningen beſchreeven 75. Hoe zy op de Viſſchery zyn afgerecht. 76
Straat Davis, van waar zich de Weſtys-Viſſchery tot aan *Spitsbergen* uitſtrekt. 246
Straat Hudzon, door *Munk* de ſtraat Chriſtiaan genoemt. 30
Stroomen, hoedanig die 't Ys van voor *Spitsbergen* om- en wegvoeren. 186

T.

Tartarie; of het aan *Groenlandt* grenſt onderzocht. 27
Tartariſche Zee, waar in een Walviſch gevangen, een Hollandſche Harpoen in den rug hebbende. 160
Thule (aloude) voor Yslandt geacht. 68
Togten ter ontdekking van *Groenlandt*, vallen vruchteloos uit 14. Forbiſſchers ondekking. 15
Torwald en zyn zoon *Erik* beide Noorwegers, eerſte ontdekkers van *Groenlandt*. 2
Traankokeryen eertyds voor de Landviſchery op *Spitsbergen* hoedanig gebezigt 219. 220. worden wederom geſlaakt. 237
Traanbereiding en haaren toeſtel beſchreeven 369 en wat voor Bedienden hier toe gebeezigt. 370

V.

Vaartuigen van de bewooners der Straat-Davis Weſtkuſt, van welk een aart. 84
Verheevelingen beſchreeven, en hoe die ontſtaan. 92
Verſchynſelen in Munks overwintering aan Zon en Maan gezien 33. Een verſchynſel door *Feuillee* beſchreeven. 93. insgelyks door *Caſſini* beſchouwt 94. Een diergelyk verſchynſel op den Togt van Willem Barentſz. naar *Zembla*. 139
Victalie tot uitruſting der Groenlandsvaarders, hoedanig verzorgt word. 330
Vinviſſchen onthouden zich gemeenlyk in warmer Geweſten dan d'Eilandſche Viſſchen, en om wat reden 114.

BLADWYZER.

Als mede om de Zuid en ſomtyds wel in de Spaanſche en Middelandſche Zeën 118. Zyn ook wel voor *Spitsbergen* gezien, en onthouden zich mede om de Ooſt 119 Waar aan deeze Viſch met de Walviſch t'onderſcheiden. 119

Viſch geſchooten, hoedanig daar mede gehandelt word 350. en gedood, hoe naar boord gebragt. 352

Viſſchery in haar eerſte gedaante beſchouwt, 347

Viſſchery op booge Graden, hoe aldaar aan te treffen. 251

Viſſchery aan *Jan Mayen Eilandt* en te *Spitsbergen* geſtaakt. 266

Viſſchery op *Laage Graden*, wanneer die tydig is. 253

Viſſchery in 't Los Ys, hoe die word aangelegt 366. en echter moeijelyk valt. 367

Viſſchery in 't Ooſt, wat daar in moet worden waargenomen. 367

Viſchplaats van de Straat-Davis, hoe verre zich die uitſtrekt. 80

Viſchrykheit van de Groenlandſche Zee 6

Vlakken Hoek op *Spitsbergen* ontdekt. 194 214

Vogelen, hunne zeldzaame onderſcheiding der neſten aangemerkt. 187

Voordeelen door de Hollandſche Viſſchery in een reeks van jaaren aangebragt 301. als mede door de Hamburgers behaalt. 308

Voorlandt van Spitsbergen beſchreeven. 213

Voortteeling der Walviſſchen aangemerkt. 109

Vriezen trachten zich in de Groenlandſche Viſſchery in te dringen 220. die by verdrag ingelaaten worden. 223

W.

Waarneeming in 't Ys bezet zynde 159 als ook omtrent de Visſchery van *Jan Mayen Eilandt* en hoe 285. Hoedanig die mede in 't algemeen voor de Viſſchery drieleedig dient in acht genomen. 288. tot 292

Waigat (*Spitsberger*) van 't Waigat van *Nova Zembla* t'onderſcheiden. 89

Waigats van *Nova Zembla*, of 'er een doortogt te vinden zy, onderzocht 134. blykbaare teekenen diesaangaande aangeweezen 134. *Martinieres* gevoelen, die het tegendeel beweeren wil 134. dat verdacht word gehouden 135. Wat *Ysbrands Ides* van deezen doortogt geſchreeven heeft 150 de Heer *Witſens* gedachten over 't zelve onderwerp. 150

Walruſſen beſchreeven 196. waar meeſt te vinden, worden met een byzondere Harpoen geſchooten en met lenſſen gedood. 201

Walrusſtryd te lande, hoedanig ondernomen. 203

Walrusvangſt, voordeelig door den Commandeur Ryke Yſe aan d'ooſtkant van *Spitsbergen* uitgevoert. 204

Walviſch aas beſchreeven 115 en hoedanig van aart 115. waar het meeſt gevonden word en door den ſtroom ſomtyds naar 't diep water gevoert 115. Grondgewas waar uit dit aas voortkomt 116. om wat reden de Walviſch zich alleen met dit aas vergenoegen moet en hoe de natuur van zyne geſtalte daar toe alleen eigen is 116. welk aas meeſt met den ſtroom om en omtrent *Spitsbergen* gedreeven word. 248

Walviſch-Geweſt in zyn uitgeſtrektheit aan-

aangemerkt 157. en door Voorbeelden bepaalt. 162
Walvisschen, onthielden zich eertyds veel omtrent Spitsbergen 28. 100. wat waarschynlyk hun aas of voedsel is 28. Veelerlei soorten van deeze Visschen volgens gedachten der Schryvers aangemerkt 103. Naamsoorsprong der Walvisschen onderzocht 104. werwaart de Walvisschen hunnen loop in 't Voorjaar hebben 113. hoedanig zy door 't zwakke Ys, om adem te scheppen, doorbooren konnen 158. Deeze Visschen op te vangen ondoenelyk geoordeelt en door voorbeelden bevestigt 161. Moeten des winters noodzaaklyk om 't besloten Ys de Noordpool en de Noorderlykste Gewesten ruimen 163. zich dieper in Zee en Zuidwaarts begeeven, of zich omtrent den zoom van 't ys onthouden 165. Hoedanig deeze Visschen van de gesteltheit der gronden, dieptens en wateren kundig zyn, om hun gewoon Gewest te vinden 187. Hoe deeze Visschen in 't Ys geweeken zyn. 240
Walvisch in den Tartarischen Oceaan gevangen, in wiens rug een Hollandsche Harpoen gevonden. 160
Walvischlynen, van wat gebruik in de Visschery. 348
Walvisch Spek beschreeven 112. Hoedanig hier mede in de traankooking gehandelt word. 360
Walvischvangst, wanneer en op wat tyd de Schepen daar op uitgingen 29 hoe veel te moeijelyker nu dan eertyds te voltrekken 235. word nu in 't Ys geoeffent 245. Hoedanig in 't Ys dient waargenomen. 365
Walvischvlucht nagespeurt 235. en 't gevolg van dien overwoogen. 242. 243. 244. 250. 251
Walvischzaadt, (van) geen *Sperma Ceti* te bekomen. 109
Waterperssing, hoedanig door den Heer Leeuwenhoek by gelegentheit van 't opwinden van een gezonken Walvisch betoogt. 107
Wederwaardigheden in 't driftig en gatig ys, en hoe daar in te voorzien 364. in 't los ys hoe zich daar in te gedragen. 365
Westkust van de *Straat Davis* beschreeven. 83
Westysvisch, hoe die zich met de Zuidysvisch vereenigen kan 166 deeze Visch zeer loos om gevangen te worden 174. zwaarigheit der onbedreevene Commandeurs die hen in 't Westys ontmoet 176. d'onnoozelheit der Westysvisschen in een sneedige loosheit veranderd, waar door die nu de open zee schuuwen. 181
Westysvisschery voornamentlyk omtrent *Spitsbergen* te beginnen, vervolgens 't *Jan Mayen Eilandt*, de Oudgroenlandsche Kusten tot aan de *Straat Davis* t'achtervolgen 191. Verdere uitgestrektheit aangemerkt 246. hoedanig plaats en tyd van deeze Visschery t'onderscheiden 246. en werwaarts de Visch dan te vinden. 249
Wibe Jansz. Water, alwaar noch overblyfsels van Traankokeryen te zien 212
Willem Barentsz., eerste ontdekker van *Spitsbergen* en wanneer. 85
Windverkoopery der Yslanders onderzocht. 51
Winderigen handel in Traan en Baarden ingetoomt en hoe. 300
Witvisschen beschreeven. 196
Wormius een naaukeurig onderzoeker der Noordsche byzonderheden, zyn ge-

wooden wegens de Eenhoorns ingezien 7. in wiens Kabinet een Schuitje en al den toeſtel der overgevoerde Groenlanders naar Denemarken word bewaart. 23

Wyde Baay op *Spitsbergen* ontdekt. 194 214

Wykneeming der Walviſſchen, hoedanig hier op acht te geeven. 293

Y.

't *Ys*, is het waarſchynlyke beletzel om een doortocht in de Straat Davis te vinden. 80

Ys, hoe omtrent *Spitsbergen* de geſteltheit is, in acht genomen 98. hoedanig het door Storm, door, wind en ſtroomen van de Weſtzyde van *Spitsbergen* word afgeſcheurt. 183

Ysbergen, Ysbrokken, Schotſen en Velden, veel en vervaarlyk groot omtrent *Spitsbergen* te vinden. 29, 87. 98.

Yslandt (omtrent) en d' omleggende Gronden de Noordkaper te vinden. 122

Yslands ſtrekking beſchreeven en door wie dus genoemt 37. wanneer bevolkt 37. aart en geſteltheit van 't Land, de heete Bronnen en haare zeldzaamheit beſchouwt en beſchreven 39. Zeldzaame Meeren 42. Hoedanig eertyds dit Eilandt in Landtſtreeken was verdeelt 52 d'aloude beſtiering eu regeering door overheering der Noordſche Koningen verandert 53 ongebaandheit van 't Eilandt en d'eerſte bevolkers 60. Verſcheiden gevoelens over deeze bevolking 64 d'aloude gelegentheit eenzelvig met het oude *Thule* bevonden. 68

Yslanders, waar in hunnen handel beſtaat 50. hunne gewaande Windverkopery onderzocht, die niet dan op bygeloof ſteunt, en dierhalven word uitgewiſt 51. Heidenſche Godsdienſt van dien Landaart hoedanig die eertyds beſtond 54. hunne geſtalte en aloud gedrag 54. Dichtkunde onder hen en hoe die gehandhaaft wierd 55. en fabelachtig afgeleid 56. Wooningen deezer Eilanders beſchreeven 57. hunne wyze van Veewyding en waar mede zich dien Landaart geneert 58. hunne Godsdienſt en Taal. 59

Yſchotſen (*zwaare*) omtrent de Terreneuffe Banken te vinden. 181

Yſvelden, grooter onder 't Land dan in ruime Zee, en waarom. 100

Yſviſſchery, heeft het ryzen der gevangen Viſſchen niet noodig 128. 131. Wanneer en hoedanig ondernomen en hoe de Schepen hier op worden uitgeruſt 241. beſt in 't voorjaar aan den Zoom van 't Ys, en op hooge graden waargenomen. 250

Yszont Baay, waar geleegen 213. is aasryk. 248

Z.

Zee, gemaatigder in koude dan 't Land. 164

Zeedieren, als Walruſſen en Robben, waarom gevangen werden 197 wat waarde die hadden en eertyds een ryke vangſt den Viſſchers verſtrekte. 198

Zeelandſche Compagnie tot de Groenlandſche Viſſchery mede geoctroyeert. 218

Zeeviſſchery, hoedanig die behandelt werd 128. wanneer ondernomen. 236

Zeenſche Uitkyk, op *Spitsbergen* geleegen 214. daar mede eertyds Traankokeryen zyn geweeſt 227

Zeewinden brengen des Winters warmte en des Zomers koelte by. 171

Zoom

BLADWYZER.

Zoom van 't Ys, hoe die zich uitſtrekt 159 alwaar de Viſch in 't voorjaar op hooge graden aan te treffen is. 250

Zonswarmte en haare werkzaamheit onderzocht. 169

Zuid Baay alwaar een Traankokery der Vriezen op Spitsbergen is geweeſt. 227

Zuidpool, omtrent de zelve naar alle ſchynbaarheit, mede Zuider Walviſſen te vinden. 162

Zuidys, hoedanig het bezuiden *Spitsbergen* om, met de Viſch tot aan 't Weſtys komt afzakken 166 In dit Ys eertyds een voordeelige Viſſchery geweeſt 179 Wyde uitgeſtrektheit van 't Zuidys aangeweezen 180. hoedanig aldaar tydig gekomen, een goede vangſt aan te treffen is. 180

Zuidys Viſch, hoe die gemeenlyk komt opſchieten, en waaraan die te kennen zy, en met de Weſtysviſch t'onderſcheiden 172 zyne onbedreeventheit in 't Weſtys, dat de Zuidysvlooten een goede Vangſt veroorzaakt 174. Hoedanig deeze Viſch zyne vlucht Ooſtelyk neemt 175. Voorbedachte vluchtkoers van de zelve aangeweezen, zynde om de Ooſt wel ervaaren, maar om de Weſt onbedreeven 176. hunne tydige vlucht voor de komſt der Vloot 183. zulks dan niet als jonge Viſſchen worden opgedaan, die mede naar hun gewoon Geweſt wyken. 184

Zuidzee (in de) op de hoogte van 55 Graden veele Walviſſchen gezien, dat vermoedelyk maar Vinviſſchen zyn geweeſt. 162

Zwaard of *Zaagviſch* beſchreeven, een groote vyand van den Walviſch. 173

E I N D E.